Compendium Roberti Gaguini super Francorum gestis ab ipso recognitum & auctum

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

BnF Gallica

Gaguin, Robert (1434?-1501). Auteur du texte. Compendium Roberti Gaguini super Francorum gestis ab ipso recognitum & auctum. 1500.

1/ Les contenus accessibles sur le site Gallica sont pour la plupart des reproductions numériques d'oeuvres tombées dans le domaine public provenant des collections de la BnF. Leur réutilisation s'inscrit dans le cadre de la loi n°78-753 du 17 juillet 1978 :
- La réutilisation non commerciale de ces contenus ou dans le cadre d'une publication académique ou scientifique est libre et gratuite dans le respect de la législation en vigueur et notamment du maintien de la mention de source des contenus telle que précisée ci-après : « Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France » ou « Source gallica.bnf.fr / BnF ».
- La réutilisation commerciale de ces contenus est payante et fait l'objet d'une licence. Est entendue par réutilisation commerciale la revente de contenus sous forme de produits élaborés ou de fourniture de service ou toute autre réutilisation des contenus générant directement des revenus : publication vendue (à l'exception des ouvrages académiques ou scientifiques), une exposition, une production audiovisuelle, un service ou un produit payant, un support à vocation promotionnelle etc.

CLIQUER ICI POUR ACCÉDER AUX TARIFS ET À LA LICENCE

2/ Les contenus de Gallica sont la propriété de la BnF au sens de l'article L.2112-1 du code général de la propriété des personnes publiques.

3/ Quelques contenus sont soumis à un régime de réutilisation particulier. Il s'agit :

- des reproductions de documents protégés par un droit d'auteur appartenant à un tiers. Ces documents ne peuvent être réutilisés, sauf dans le cadre de la copie privée, sans l'autorisation préalable du titulaire des droits.
- des reproductions de documents conservés dans les bibliothèques ou autres institutions partenaires. Ceux-ci sont signalés par la mention Source gallica.BnF.fr / Bibliothèque municipale de ... (ou autre partenaire). L'utilisateur est invité à s'informer auprès de ces bibliothèques de leurs conditions de réutilisation.

4/ Gallica constitue une base de données, dont la BnF est le producteur, protégée au sens des articles L341-1 et suivants du code de la propriété intellectuelle.

5/ Les présentes conditions d'utilisation des contenus de Gallica sont régies par la loi française. En cas de réutilisation prévue dans un autre pays, il appartient à chaque utilisateur de vérifier la conformité de son projet avec le droit de ce pays.

6/ L'utilisateur s'engage à respecter les présentes conditions d'utilisation ainsi que la législation en vigueur, notamment en matière de propriété intellectuelle. En cas de non respect de ces dispositions, il est notamment passible d'une amende prévue par la loi du 17 juillet 1978.

7/ Pour obtenir un document de Gallica en haute définition, contacter
utilisation.commerciale@bnf.fr.

L^{35} (Réserve)
11.
8

~~L. 99.~~

Source gallica.bnf.fr / Bibliothèque nationale de France

Compendium Roberti Gaguini ſuper Francorum geſtis: ab ipſo recognitum & auctum.

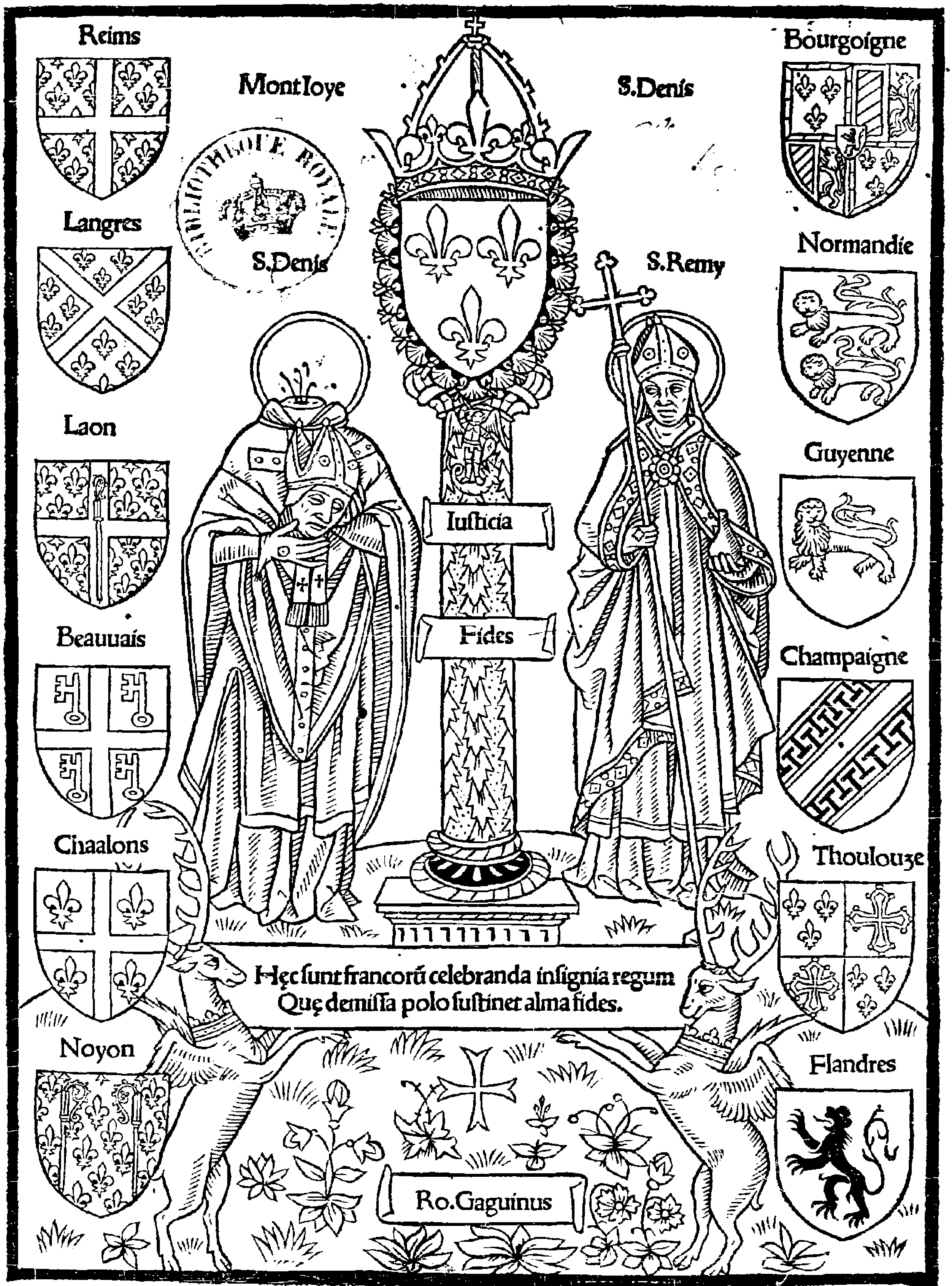
Reims
Mont Ioye
S.Denis
Bourgoigne
Langres
S.Denis
S.Remy
Normandie
Laon
Guyenne
Iuſticia
Fides
Beauuais
Champaigne
Chaalons
Thoulouze
Hęc ſunt francorũ celebranda inſignia regum
Quę demiſſa polo ſuſtinet alma fides.
Noyon
Flandres
Ro.Gaguinus

BIBLIOTHEQUE ROYALE

¶ Robertus Gaguinus ad diuam virginem.

Virgo concubitu nullo contacta virili
Quam puro veniens grauidam dedit ęthere numen.
Prę muliere omni prole & virtute beata:
Per gnati mortem vitę regina precamur:
Da totiens paſſis humana pericula/tuto
In portu fragilem remis appellere cymbam.
Littore q̄ primum ſiſtemus membra fideli:
Sacris muneribus ſoluemus vota canentes.

¶ Robertus Gaguinus librum ſuum alloquitur.

Vade liber verus francorum ſtēmatis index
¶ Fer longe in populos nomen & acta ducum.
Proderis exemplis & certa indagine rerum:
¶ Gratior & ſerie temporis aduenies.
In te ſi mordax garribit murmura liuor
¶ Neglige quod furit blattero vaniloquus.

¶ Liber loquitur.

Ecce recente toga venio liber vndiq; mundus
¶ Promere quos reges francia celſa tulit.
Tempora/geſta/locos/ſortem/pręludia/ famam:
¶ Ex multis lecta codice claudo breui.
Mille tibi annorum reſerabo ex ordine ſoles.
¶ Et ſupra: ſi te gentis origo iuuat.
Quam priamo peperit factus de troe ſycamber.
¶ Condidit & francum latius imperium.
Ne rugis frontem/nec ſanna ſurrige naſum:
¶ Sed bonus ac ęquus lector amice lege.

¶In ordine litterario geſtorum in hoc cõpendio memoratu digniſſimorum.

ABidyramus rex goth⁹ hiſpanus in franciam venit.fo.xxiiii.pagi.i.
Abdoriti qui ſint.fo.xxvii.pagi.i.
Abrincę capiuntur.fo.cxxxiii.
Acies igneæ & cruentę in aere viſæ fo.xxvi.pag.ii.Concurrrẽtes fo.xxxi.pagi.i.
Acon ciuitas paleſtinę fo.liii.pa.i.
Adulterii vindicta fo.ci.pag.ii.
Ager mendaciorũ fo.xxxi.pag.ii.
Agnetis bellę fit mẽtio fo.cxxxiii.
Aymarus anglus fo.lxxii.pag.ii.
Alani ab romanis deciſcunt frãcis adiuti fo.i.pagina.ii.
Alarici gothi dol⁹ & mors.f.vi.p.i
Albigeſioꝝ meminit fo.lvi.pag.i.
Alcuinus doctor fo.xxviii.pag.ii.
Aldenardũ illicit̃ grex porcorũ cũ aſtu magno fo.xcvii.pagina.i.
Alea ludẽs brachiũ ſtatuę diuę virginis abrupit vnde cruor profluxit fo.lii.
Almaric⁹ heretic⁹ notat̃ f.lv.pa.ii.
Alenconii ducis ſententia fo.cli.
Alẽconii dux liberat̃ fo.cxvi.pa.i.
Allobroges fo.iii.pagina.i.
Alpes fol.iii.pagina.i.
Amãdi ſancti fit mẽtio.fol.iiii.pa..ii.cui infans reſpondet amen fo.xxi.pagina prima.
Amorre⁹ mõtforteñ f.xlvii.pa.ii.
Ampulla ſacra apportat̃ fo.v.pa.i.
Anaſtaſius imperator fol.vi.pa.ii.
Ancilla prodit dñm fo.c.xiii.
Andegaui ducis ignauia fo.ci.
Andegauia capit̃ fo.lv.pa.i.inſtauratur ab anglis fol.lvi.pagina.ii.
Angli fidem chriſtianam a francis primum ſuſceperũt fo.ix.pag.ii.
Angli ludouicum groſſum debellant fol.xlv.&.xlvi.
Anglorum ad rupellam claſſis.fo.lv.pagina prima.
Anglorum regina cum filio in frãciam profugit fo.lxxiii.pag.i.
Angli iterũ bellũ inferũt.fol.lxxv.
Anglorũ excurſiões fo.xci.&.xciii & iterũ de bello cõſultãt fo.xcix.
Angli diſſentiũt & regem ſuũ produnt fol.cvii.
Angli ſub henrico dominant̃ francis fo.cxv.obſident aurelianũ fo.cxvii.Cędũtur.fo.cxviii.&.cxx.&.cxxi.Sunt perfidi.fol.eodem.
Angoliſma ad philippuꝫ pulchrũ peruenit.fo.lxix.pagina.i.
Annonę caritas.fo.xxii.et.lxix.
Antonius melduneñ.folio cxlvii.
Aquitaniæ & eius fluminũ meminit.fol.iii.pag.i.vrbium eius.fo.iii.pagina ſecunda.
Aquitanię meminit.folio.cxxxv.
Arelatenſis ara.folio.xc.pagina.i.
Aribertus.vii.rex.fo.x.vſqꝫ ad.xvi
Aribertus morit̃ cum filio.fo.xxi.
Armenię regis fit mentio.folio.ci.
Armygniacoꝝ ab italia redit⁹ f.cvi
Arriana perfidia notat̃.fo.vi.pa.i.
Arturus richemõtus.fo.cxvi.pa.i.
Arnulph⁹ flãdrię comes.f.xl.& xli
Aruernię bellũ infert̃.fol.l.pagi.ii.
Aſtulphus a pepino vincitur.folio.xxv.pagina prima.
Attila qdã fidelis ſeru⁹.fo.xx.pa.i.
Atrebatiũ ſeditio.fol.lxxx.pag.ii.
Atrebatum obſidetur.fo.cxi.
Atrebati agitur pax cũ burgundo.folio.cxxiii.
Atrebates vincunt̃.fo.clii.Sunt obſtinati.fo.clvi.dãt pœnas.f.clvii.
Aue inſtituitur dici.folio.cxlix.
Auguſtin⁹ in angliã mittit̃.fo.xvii
Auinionis deſcriptio.fo.xxiiii.pa.i.Auinio circũſidet̃.fo.lviii.pa.ii
Auit⁹ nouiomẽſis p̄ſul fo.vii.pa.i.
Auraicenſis princeps.folio.cxiii.
Aurelianum.folio.iii.pagina.i.
Aurelianus dux parriſ̃ occiditur.folio.cviii.
Aurelanũ ab anglis obſeſſum.fol.cxvi.&.cxvii.
Aurelianeñ dux ab anglorũ captiuitate redit.fo.cxxvii.
Aurifiãmę meminit.fo.v.pa.ii.Sumitur a ludouico groſſo in prælium.folio.xlvii.
Auſtraſię regni limites.fo.xlii.p.i.
Auſtrigildis maligna regina.folio xii.pagina ſecunda.
BAlduinus prim⁹ comes flandrię.fo.xxxvi.pa.ii.vulnere perit.fol.xlvii.pagina prima.Anglo confœderat̃ fol.liiii.pag.i.
Balduinus pſeudo comes flandrię folio.lviii.
Ballue cardinalis ĩĩqtas.fo.cxlviii.
Baiocenſiuꝫ meminit.fol.cxxxiii.
Barrenſis ducis aduerſitas.fo.cxx.
Baſina thuringa ad childericũ venit & ab eo ducit̃.fol.iiii.pagi.ii.
Baſtilda cõſtruit̃ parriſ̃.fo.lxxxix.
Bauarorũ meminit.fo.xxvii.pa.i.
Belgicę ciuitates.fol.ii.pag.ii.Belgici fluuii.fo.iii.pagina prima.
Bellouacoꝝ ſeditio fo.lxix.Iacquę folio.lxxxiiii.pagina prima.
Benedictus ſanctus apparens contra normãnos bella gerenda monuit.folio.xxxix.
Bernardus dauus fo.xli.pagina.i.
Bethfort⁹ latiniacũ obſidet.f.cxxi
Blãchę reginę egregiũ facin⁹.f.lix.
Blayę meminit.fol.cxxxv.pagi.ii.
Blangiana clades & pugna.fo.cxi.
Bituriges ad frãcos accedũt.f.xliiii
Bochard⁹ et bertropus comitis flãdrię ĩterfectores puniunt̃ fo.xlvii
Bõbarda multos ſternit.fo.clviii.
Bonifaci⁹ ad philip.pulc.fo.lxvii.
Bonauallis diruit̃.fo.xlviii.pag.i.
Borbonii ducatus ĩitiũ.fol.lxxiiii.
Boſa preſtus meticuloſus.fo.cxxi.
Britonib⁹ infert̃ bellũ.fo.xi.&.xii.
Britonũ rex fidẽ præſtat dagoberto.fo.xxi.origo.fo.xxviii.pag.i.
Britãnię ducatus initiũ.fo.lxxviii.
Britonis ducis fallacia.fo.ci.Rebellio.ciii.Quõ p̄ſtet fidẽ.fo.cxxxv.
Ordinẽ francoꝝ refugit.fo.cxlviii.
Briſſonetum caſtellum diruit̃.fol.xlviii.pagina prima.
Brunechildis crudelitas et pricidia fo.xviii.Suppliciũ & laus.fo.xix
Brunulphus occidit̃.fo.xxi.pag.i.
Brugę in flandria.fol.ii.pagina.ii.
Brugẽſes occiduit̃.fo.xciiii.pa.ii.
Burgũdoꝝ rex gõdebaldus.fo.v.pagina.i.Regina clotildis ſeu crotildis ibidem.
Burgundorũ origo & nomẽ.fo.v.pagina ſecunda.
Burgũdię bellũ.fo.vii.pa.i.& fol.xxiiii.pag.i.& fo.lii.pagina.i.
Burgũdię ducat⁹ ad regẽ venit.fo.xiiii.Iterum ad Ioannem regẽ venit.folio.lxxxvi.
Burgundorum claſſis.fol.cxlviii.

Burgūdꝰ flādriā obtinet.f.lxxxvii
Burgūdoꝝ duoꝝ cōtētio. fo.xxii.
Burgi & Burdegalen̄.fo.cxxxvi.
Burdegaloꝝ defectio.fol.cxxxvii.
CAbillon incenditur a lothario.folio.xxxiiii.
Cadomēſium meminit folio.cxxxiii.
Caliſſū ab edouardo capit̄.f.lxxix. A burgūdo philippo obſidetur. folio.cxxiiii.
Cameracēſes oppugnant̄.fo.clvii.
Cameraci meminit.fo.iii.pagi.i.
Caroli martelli meminit.fo.xxiiii. &.xxv.
Carolus magnus imperator & rex fo.xxvi.& multis ſequētibꝰ. Cur īperio donatꝰ ſit habet̄. fo.xxviii pagina.i. Eius epitaphiuꝫ habet̄ fo.xxix.& ſanctitas ibidem.
Carolus caluus.fol.xxxiiii.& duobus ſequētibus: qui regnū auſtraſię vſurpat.fo.xxxvi.in italiā pergit & imperator fit.fol.xxxvi. Exhumatur.folio.xxxvi. vbi eiꝰ viſum habetur.pagina.ii.
Carolus ludouici balbi nothꝰ rex xxvii.deſcribitur.fo.xxxvii.
Carolꝰ ſimplex.xxix.rex.f.xxxviii &.xxxix. incarceratur ab heberto ibidem.
Carolus pulcher.fo.lxxii.&. lxxiii
Carolus.v.fol.lxxxiii. & deinceps p̄cipuæ tn̄.fol.lxxxviii.vſqꝫ.xcii.
Caroli ſexti geſta a fol.xci. vſqꝫ ad xcv. de quo cōſecrādo cōſultatur fo.xcii. Eius cū fratre diſſenſio.folio eodem. Eiuſdē inſania.fo.ciii. Mors folio.cxiiii.
Carolus.vii.naſcitur.fo.cviii. Eius geſta ſcribūt̄ a f.cxv.vſqꝫ.cxxxix. Conſecratur.fo.cxviii.fidē ſeruat ibidē.pa.ii.languet.fo.cxxxviii.
Carolus.viii.margaretam auſtriæ deſpōſat.folio.clx. Eius victoria. mors ſepultura.fol.clxiiii. Geſta omnia a folio.clxi..vſqꝫ clxv.
Caroli octaui fit mētio.f.xxix.p.i.
Carolus īperator ī frāciā venit.f.xc
Caroli andegauenſis & ſicilię regis fit mētio.fo.lxiiii. pagina prima.
Carolꝰ flādrus brugis necat̄ f.xlvii
Carolus beſenſes ſanctꝰ. f.lxxxvii.
Carolus ſauoſus a ſcholaſticis perſecutus.folio.cviii.
Caroli burgūdi crudelitas. f.cxlix. in normāniā expeditio.fo.cl. Bellouacorum obſidio: ibidem.
Carolus burgundus funditur.fol. cliii.& cliiii.
Carlota a marito necatur.fol.cliii.
Carlo diaconꝰ fit apoſtata.f.xxxv.
Carnotū obſidet̄.fo.xxxix. Carnuteſiū comes vincit̄. xli.pagina.ii.
Carthuſien̄ ordo īcipit.f.xliiii.p.ii
Carlomanꝰ fit monachꝰ. f.24.p.ii
Cardinalibꝰ īſigne dat̄.fo.lx.pa.ii.
Cardinaliū ambitio notat̄. f.xciii.
Carmelitę in frāciā veniūt. fo.lxii.
Capucia gandenſiū. fo.xcv.pag.i.
Capucia parrhiſiorum. fo.lxxxiii.
Caritas annonę.folio.xxii.&.lxix. & folio.lxxviii.
Caſtellę regni cōtētio.fo.lxv.pa.i.
Caſtillionis meminit. fo.cxxxvii.
Cathedra peſtilētię honoris ſedes. folio.xxxi.
Cæſarauguſta obſidet̄. f.viii.pa.ii.
Cęſarea philippi.folio.l.
Celticæ ciuitates & fluuii. f.iii.p.i.
Ceruus clodoueo īdex itineris. folio.lii.pa.i. profugit ad ſepulcrū ſancti dionyſii.folio.xix.
Ceruꝰ cū torq̄ iuuētꝰ. f.xciii.pa.ii.
Cherilphus gontrani iuſſu occiditur.folio.xv.
Childebertus vna cū vxore interiit folio.xvii.
Childericꝰ merouei filiꝰ.f.iiii.pa.i. eius viſum cum baſina vxore. fo. eodem pagina.ii.
Childericus.xiiii.rex.fol.xxiii.
Childebertus.v.rex. fo.vii.&.viii.
Childeberti & theodeberti copiæ tēpeſtatibꝰ atterūtur. f.viii.pa.i.
Chilpericus primꝰ ſueſſionū rex et fratres eius deſcribunt̄. fo.ix.vſqꝫ xiiii.eiꝰ crudelitas et infortuniū. folio.xii.
Chriſtianiſſimi cur ſint frācorū reges merito cēſendi. fol.xxix.p.ii.
Ciuitates inſubriū a frācis olim cōditę.folio.clxvii.pagina.ii.
Claſſis frācoꝝ apud ſcluſā. f.lxxvi.
Clemens.v.ad philip.pul.fo.lxix.
Cleri faſtꝰ reprimit̄.fol.xxx. pag.i.
Cleri reformatio.fo.lxxiiii.pag.ii.
Clodio capillatus.fo.ii.pag.ii.qui ſecundus fuit francorum regum.
Clotildis ſeu crotildis regina burgūdię.fol.v.pa.i.eiꝰ ad filios or̄o fo.vii.pa.i. Eiꝰ obitꝰ.f.viii.pa.ii.
Clodomyrus burgundus baptizatur.folio.v.pagina.i.
Clodoueus primꝰ frācoꝝ rex q̄rtꝰ fo.iiii.pa.ii.& fo.v.pa.i.baptiſat̄. fo.iiii.pa.i.Eiꝰ dolꝰ ī ꝑfidos fo.vi pa.ii.Eius epitaphiū.fo.vi.pa.ii.
Clodoueꝰ īfans occidit̄. f.xiii.p.ii.
Clodoueꝰ.ii.regū. xi. quē nōnulli ludouicum vocant a.folio.xxi. vſqꝫ ad.xxii.
Clotariꝰ patrueles occidit. f.7.p.i.
Clotariꝰ primꝰ regū francoꝝ ſextꝰ fo.viii.& nono.cuius immane facinus habetur.fol.ix.pagina.ii.
Clotarius ſecūdus naſcit̄.fol.xiiii. pagi.i.Eius geſta habentur.folio xvi.vſqꝫ ad.xx.
Comes quid ſit.fo.xiii.pag.i.
Comitatꝰ flādrię initiū.fo.xxxvi.
Comitis flandrię rebellio. fo.lxxi.
Comites flādrię vſqꝫ ad philippū auſtriæ a p̄mo deducti.fol.cliiii.
Comitatꝰ flādrię cōtentionē parit cui cedat.fo.lxxii.pagina.ii.
Comes flādrię a ſuis vincit̄.f.xciiii fugit.folio.xcvi.pagina.ii.
Comitatus haricurię initium.fol. lxxv.pagina ſecunda.
Comes bleſenſis capitur.fol.lxxx.
Cometa atqꝫ alia ꝓdigia.f.xiiii.p.i
Cometa viſus eſt.fo.lxxv.&. cviii.
Compendii capit̄ ioanna: q̄ capta mox recuperatur.fol.cxx.pagi.i.
Cōplex cōſocios necat in perniciē ſuā ꝗa & ipſe necat̄.fol.c.pagi.ii.
Conceptio marie a prædicatoribꝰ impugnatur.fol.cii.pagina.i.
Conciliū aꝗſgrani fit.fo.xxx.pa.i.
Coneſtabilis frācię ꝗs ſit.fo.xxxiii. pa.ii.ducit̄ ꝗdā in āgliā.fo.lxxix.
Coneſtabilis īſtituēdi ꝓtētio.f.xci.
Coneſtabilis.temeritas.dolꝰ.neꝗtia & mors.fol.cli.&.clii.
Cōiurati in ludouicū.xi.fol. cxlii.
Conobaldi exuſtio.fo.ix.pagi.i.
Cōrardi imperatoris meminit. folio.xlix.&.l.
Cōſecrādi regis locus. fo.xlv.pa.i.
Conſtātinopolis capit̄.f.cxxxviii.
Cōuerſi vallis ſarnarii viſuꝫ.f.lxix.

Corona chriſti a diuo ludouico redimit̃ cũ ſpõgia et crucis ꝑte.f.lx.
Coruorũ grex viſus. f.lxxviii.p.ii.
Crãni rebellio.f.8.ſuppliciũ.fo.ix.
Creciaci pugna.fo.lxxix.pag.i.
Cruce ſignant̃ in turcũ.fo.lii.pa.ii.
Crucis chriſti pars ad franciam per diuum ludouicũ peruenit.fo.lx.
Crux cãdida in cęlo viſa .f.cxxxvi.
Curtraci cędunt̃ frãci. f.lxvii.pa.ii.
Curtraci victoria frãcoꝝ.fo.xcviii.
DAgobertus naſcit̃ & p̄ceptorem virgis cędit.fo.xix.regnat.f.xxi.& xxii vbi & teſtamẽtum & viſum eius.
Dalphinatꝰ ad frãcos ꝑuenit. f.78
Damaſcus obſidetur .fo.xlix.pa.i.
Dãmus portꝰ in flãdria .f.lvi.pa.i.
Damyata quę & heliopolis.fo.lxi.
Daniel ſacerdos rex efficit̃ fo.xxiii.
Danorum rex ludouicũ capit .fol. xli.pagina prima.
Decima ſalhardini. fol.lii.pagi.ii.
Decima & ſemis vnius anni exigit̃. fo.lxxxi.pag.ii. Pro neapoli recuperanda decima. fo.cv.pagina.i.
Dieppa a frãcis capit̃. fo.cxxi.pa.i. Iterum obſidetur.fol.cxxvii.
Dionyſianũ tẽplũ a dagoberto extruitur & argento tegitur.fo.xxi.
Dionyſianũ edictũ ĩſtituit̃.fol.xxi.
Dionyſianũ tẽplũ a chriſto dedicatur.fo.eodẽ pa.ii.& ad ipſũ cõfugiunt legati vaſconum . fol.xxii.
Dionyſii & ſociorum relatio dagoberto facta.fol.xx.pa.i. Eius brachium temere auferre volentis caſus.fo.xxii.Eius libri trãſlati ſunt folio.xxix.pagina.ii.
Dionyſiani cœnobitę ĩ obſeſſos benefeci oſtendunt̃.fo.cxxxiii.pa.i.
Diuerium ad francos peruenit . fo. xlvii.pagina prima.
Dolus dolo ſuperat̃.fo. ciii.pag.ii.
Dominicus p̄dicator.fo.liiii.pa.ii.
Doruallus comes. fol.cxxxv.pa.i.
Dunẽſis lacus ebullit atqꝫ feruet vt piſces in eo coquantur.fo.xvii.
Ducatꝰ burgũdię fit regi f.xliii.p.i.
Ducatus borbonii ĩitiũ. fo.lxxiiii.
Dux nemorſus capit̃.fol. cliii.pa.i.
EBroini geſta.folio.xxiii. pagina prima.
Ebritus ãglus. fo. xxviii
Ebroica capita lothario. f.xlii.p.i.
Eccleſiaſtica officia.fol.xxviii.p.ii.
Edictũ ſeu lenditũ ĩſtituit̃ . fol.xxi.
Edouardi angli ꝑfidia . fo.lxvi.pa. ii.fidem philippo valeſio pręſtat folio.lxxiiii.
Edouardi de regno frãcię diſceptãdi cauſa.fol.lxxvii. pagi.i.Eiuſdẽ in remos motio . fo.lxxxvii.
Edouardꝰ apud caliſiũ . fo.clii.pa. .ii.in fratrẽ crudelis eſt . fol.clviii.
Egidius de raya.fol.cxxvii.
Enguerrãnus.fol.lxi.et.lxxi.
Epitaphiũ caroli magni. fol.xxix.
Eques quis ſit apud frãcos. fol.135.
Eſſarus necatur.fo.cxi.pagina.i.
Eudo caroli nothi tutor.f.xxxviii.
Eudo carnuteñ meldunum capit. folio.xliii.
Eudo corberi comes necatur.folio xlv.pagina ſecunda.
Excõicatio quid ſit.fo.xxxv.pa.ii.
Exercitꝰ quinqꝫ vno tẽpore ĩ frácia fuiſſe narrant̃.fol.lxxxix. pagi.ii.
Expeditio in ſyriam. fo.liii.&.lxii.
Expeditio in hõgariã. fol.cvi.p.ii.
Exuperii ſancti fit mẽtio.f.iiii.p.ii.
FAmes dira.clix.pag.ii.
Faſtus cleri reprimitur fo.xxx. pagina prima.
Ferrãdus flãdrus captꝰ. fol.lvi.p.i. ꝓ diademate ĩcarcerat̃.f.lvii.p.ii.
Fœlix papa ſabaudus. f.cxxix.p.i.
Fœminę iſignes punitę.f.lxx.pa.i.
Fiacrius in franciã venit.fo.xix.
Filiorũ in regnũ ſucceſſio a carolo quinto inſtituta. fo.lxxxix.pa.ii.
Flãdrię comitatꝰ ĩitiũ. f.xxxvi.pa. .ii. Omnes comites folio.cliiii.
Flãdroꝝ in comitẽ motꝰ . fo.xlvii. vbi de eius interfectoribus habet̃
Flãdrię comes cũ filia capit̃. f.lxvi.
Flandria a philip.pulc. oppugnat̃ fo.lxvii.pa.i . Flãdri cędũt fracos fo.lxvii.cędunt̃ ab eis. f.lxviii.p. .i.& iterũ pa.ii.& iterũ bellũ mouẽt ac ſuperant̃.foliis.lxix.& lxx.
Flãdrię cõmunis rebellio . fo.lxxi. & cõtra philippum valleſiũ pugna.folio.lxxiii.
Flãdri cõiurãt in comitẽ. fol.lxxv. Edouardum regem frãcorũ nuncupant.folio.lxxvi.
Flãdroꝝ a comite defectio . fo.xci. pa.i.eorũdẽ ſeditio. fo.xciiii.p.i. &.ii. Flandrus comes fugit.folio xcvi.pagina ſecunda.
Flãdri a frãcis debellãt̃. f.xcvii.p.i. vicũt apꝺ roſebequã.f.xcviii.p.i.
Flandrię comites.fo.cliiii.
Flãdroꝝ apꝺ tornacũ cędes f.clviii
Flãma parriſ. viſa. fol.cxliii.pa.ii.
Florẽtinis fuit Carolus magnꝰ beneficus/ vt oſtẽdit̃. fol.xxix.pa.i.
Florẽtini auxiliũ petũt.fo.ciii.p.i.
Frãcorũ origo & appellatio vñ deducta ſit.fo.i.pa.ii. Eoꝝ duces habent̃ ibidẽ. Eoꝝ ĩ galliã aduẽtꝰ.f. ii.p.i.Induſtria & laudes.f.3.p.ii.
Frãcoꝝ ĩ belgas irruptio.fo.4.p.i.
Frãcoꝝ ſeditio fo.xxiii..diſſipatio fo.38.a normãnis occiſio.fol.39.
Francorũ reges cur chriſtianiſſimi appellẽtur.fo.xxix.pagina.ii.
Frãci apꝺ curtracũ cędunt̃. f.lxvii. p.ii.& eoꝝ temeritas.f.lxviii.p.i.
Frãcus inſolẽs & fidefragus. fo.cvi pag.ii.a turcis cędit̃. fo.cvii.pa.i.
Frãcoꝝ pricipũ ſimultas f.108.p.i.
Frãcoꝝ militũ ĩhũanitas.fol. 124.
Francoꝝ ſagittariorum inſtitutio. fo.cxxx.pag.ii. Vide gallos.
Fredegõdę ꝑfidia fraus.ſcelera.a.f. x.vſqꝫ ad.xvi.mors aũt. fol.xvii.
Fredericus imperator.fol.lv.pa.ii.
Friſones debellãtur.fol.xxiiii.Qui ſint oſtenditur fo.eodem.
Formigniana pugna.fo.34.pa.ii.
GAlliarũ diuiſiões.regiones.& oppida.fo.2.vſqꝫ ad fo.4.tã belgicę q̃ aqtanię.celticę & lugduneñ. Oſtẽditurqꝫ gallia triplex. comata.togata bracchata.fo.iii.pa.ii. Galliaꝝ xviii.prouincię & earũ archiꝑſules habentur.fo.iiii.pagina.i.
Gallorũ ĩduſtria & laudes.f.3.p.ii. ab imperio defectio.fol.iiii.pa.i.
Galloꝝ ĩdumẽta.fol.lxxix.pag.ii.
Gaudeñ capucia alba.fo.xcv.pa.i.
Gayfirꝰ a ſuis necat̃.fo.xxv.pag.ii.
Ganelon proditor. fol.xxvii.pa.i.
Gauuirus proditor.fol. lxxix.p.2.
Gaufridus de billone in hieruſalẽ expeditionẽ parat . fo.xlv.pag.i.
Gaufridꝰ ãdegauię comes.f.l.p.ii.
Genouefę templũ a clodoueo parrhiſiis extruitur.fo.v.pagina.i.

Genuenſes.fol.xxix.&.ciii.&.cvi.
Gerõna dedit̃ philip.fo.lxvi.p.ii.
Gertrudis virgo claruit.fol.xxii.
Gheldrẽſis dux capit̃.fo.clviii.p.i.
Gillo romanus pro childerico regnat ad tempus.fo.iiii.pagi.i.
Gillonis ad gõtranũ legatio.f.xv.
Gilbertꝰ phũs magnꝰ.fo.xlii.p.ii.
Gladius ioãnę puellę.cxvii.pag.i.
Gratię expectatiuę.fol.cvii.pag.i.
Graueligę ſtat claſſis regia.f.lvi.p.i
Grauelinga in flãdria.fol.xcix.p.i.
Gregorius turoneñ accuſat̃.fo.xiii
Gregoriꝰ papa ad ludouicũ pium in franciã venit.fol.xxxi.pagi.ii.
Giraudus ſęuus.fol.lvi.pagina.ii.
Griffo ꝓfidus necat̃.fol.xxiiii.p.ii.
Godinꝰ ab vxore criminat̃.fo.xix.
Godefridꝰ dalmata.fo.xxix.pa.ii.
Gõdobaldꝰ burgũdię rex.f.v.p.i. capitur & liberatur.fo.eodẽ.p.ii.
Gondoaldus ſe filiũ regis appellat folio.xv.&.xvi.
Gõtranꝰ aurelianoꝝ rex multa gerit a fol.ix.vſqꝫ ad.xvi.fit clotarii ſecundi tutor.fol.14.Oppugnatur ibidem deſeritur a ſuis.fo.xv. eius mortis ſignum fo.xvi.
Gothoꝝ in frãciã irruptio.f.vi.p.i
Gothi fuſi.fo.xxiiii.pagina.i.
Gorneiũ ĩ materna flumĩe.f.xliiii.
Gueſcluinꝰ ãglus capit̃.fo.lxxxvii
Gueſcluini mors.fo.xci.pagi.i.
Guido flãdrus cũ filia capit̃.f.lxvi.
Guido thouardꝰ capit̃.fo.liiii.p.i.
Guillermꝰ normãnus occidit̃.f.xl
Guillermꝰ nothus caroli flãdri necis auctor.fo.xlvii. Aqtanꝰ ibidẽ
Guillermus edellinꝰ idolatra.137.
HAymarus occidit̃.fo.xix
Haymo borbonius.fol.xlvi.pagina ſecunda.
Hallę parrhiſieñ cõſtruunt̃.fol.li.
Harfleum angli obſidẽt & capiũt.folio.xxvii.pagina prima.
Haricurię comitatꝰ ĩitiũ.f.lxxv.p.2.comitis pœnitẽtia fo.lxix.p.2.
Haricurtꝰ ãglos vincit.fo.cxv.p.i.
Hebertꝰ viromãdus regẽ capit.fo.xxxix. Suſpẽditur.folio.xl.
Heluetii q̃ & ſuitẽſes.fo.ii.pagi.ii.
Heluetii oppugnant̃.fo.128.pa.ii.
Hẽricus rex & eiꝰ geſta.f.xliii.pa.i.
Henricus anglus fol.xlvi.&.xlvii. alterius mors.fo.liii.pagina.i.
Henricus quartꝰ ĩperator.fo.xlvi.
Henricus anglus victus caſtellã petit.folio.lxxxviii.pagina.i.
Henricus anglus catharinã caroli vi.filiã ducit.fol.cxiiii.pa.i.Moritur autẽ fo.eodẽ pagina prima.
Hẽricus anglus pſeudo rex fo.cxv
Hẽricus hẽrici filius ex anglia parrhiſium venit.fol.cxx.pag.ii.
Heryo normãnꝰ baptiſat̃.fol.xxx.
Hermofredus fratruꝫ interfector.folio.vii.&.viii.
Heretici varii notant̃.fo.lv.pag.ii.
Hyems horrida.fo.cix.pagi.i.
Hieroſolymitana expeditio.folio xlv.&.xlix.
Hyrus vir ſtrẽnuus.fo.cxiii.pa.ii. capitur.fol.cxxi.pagina.i.
Hiſpanięſe bellũ.fol.vii.&.xii.
Homĩs inuiſa proceritas.fo.xvi.
Honoris ſedes cathedra peſtilẽtiæ folio.xxxi.
Horologiũ carolo magno miſſuꝫ folio.xxix.pagina ſecunda.
Hoſpitalariorũ ordo.f.xlvii.pa.i.
Hugo abbas.fol.xxxviii.pagi.i.
Hugo capetꝰ regnũ ĩuadit.42.p.i.
Hugo de ſancto victore.fo.l.pa.ii.
Hugoni burgũdo ĩfert̃ bellũ.f.lii.
Hugo creſſiacꝰ punit̃.fo.lxxv.p.i.
Hugo ambriotꝰ baſtildã cõſtruit f.cxxxix.Eiuſdẽ hereſis.fo.xciiii.
Hungarica expeditio cũ frãcis cõtra turcos.fol.cvi.pag.ii.
Huni ſeu auares franciã deſerũt.folio.xvii.atteruntur.fo.xxvii.
IAcobus arteuella flãdrꝰ folio.lxxv.
Iacobꝰ cuerꝰ.f.136.pa.ii.
Iaquę beluacẽſes.fol.lxxxiiii.pa.i.
Ignis pepcit chriſticolis.f.lvi.p.ii.
Imperio deſciuerũt galli.fo.4.p.i.
Imperatoris legati ad pepinũ.f.25
Imꝑatoris in frãciã aduẽtus.fo.xc.
Impiũ caroli magni & q̃d ſit.f.28.
Innocẽtis ſancti cimiteriũ.f.lii.p.i.
Innocentius tertius.fo.liiii.pag.i.
Innocẽtius ſecundus.fo.xlviii.
Indiciũ magni animi in carolo.vi.folio.xcii.pagina prima.
Ingeberga philip.aug.vxor.f.liii.
Interdictũ in francia.fol.liiii.pa.ii.
Inueſtiturę priuilegiũ.fo.xxvi.
Ioãnes viii.ad caluũ venit.f.36.& ad ludouicũ balbum.fo.xxxvii.
Ioãnes ſcotꝰ grecę peritꝰ.fo.xxxvi
Ioannes mareſius.fo.xcii.pag.i.
Ioãnes de mõte forti priuatur ducatu britannię.fo.xc.pag.ii.
Ioãnes brito a carolo.deficit fo.89
Ioãnes anglus excõicat̃.fo.lv.p.ii. Andegauiã inſtaurat.fo.lvi.p.ii.
Ioannes de temporibus.fo.xlviii.
Ioãnes.xxii.nõ recte ſentit.f.lxxx.
Ioannes rex a fol.lxxx.vſqꝫ.88.ab ãglis:liberatꝰ burgũdiã obtinuit
Ioãnes de tãcaruilla.fo.lxxix.pa.i.
Ioãnes de pollyaco hereticꝰ.f.lxxii
Ioãnes burgundię dux:ducis aurelianeñ mortẽ ꝓcuraſſe dicit̃.fol.cviii.pa.ii.Cuiꝰ malicia notat̃ fo.cx.pa.ii. mors fol.cxiii.
Ioãnes paruꝰ doctor theologꝰ ſup ĩterfectiõe aurelianeñ.fo.cix.p.i.
Ioãnis villerii crudelitas.f.cxiii.p.i
Ioãna nauarrę regina caſta ꝓhibet̃ de q̃ multi male ſentiũt.f.lxx.p.2
Ioanna puella ad carolũ.vii.venit fol.cxvii.pa.i.Cuiꝰ egregia virtꝰ oſtẽdit̃ ibidẽ cõtinue.Infortuniũ aũt apud compẽdium vbi capta & anglis vendita rothomagi cõburitur.fo.cxx.pagina prima.
Iordani ſuſpẽdiũ.fol.lxxii.pag.ii.
Iſabella hãnonieñ dña artheſii.f.li.
Iſabella ſeptẽnis puella deſpõſatur anglorum regi.fol.cvi.pagina.i.
Iſabella caroli mater moritur & miſere ſepelitur.fo.cxxiii.pagina.ii.
Italoꝝ ĩ frãcos animꝰ.fo.29.& cix.
Iudith regina prudẽs.fol.34.pa.i.
Iudei in franciã reducunt̃.fol.lxxi. Et ꝑtinaces inueniũtur.fo.lxxii.
Iudeoꝝ execrabile facinꝰ.f.liii.p.2. in frãciã reditꝰ.f.liiii.pa.i.&.f.lv.
Iudei puniũtur & expellunt̃.fo.li.
Iulliaci ducis aduentus & eius cauſa folio vltimo.
Iuuenellus falſo accuſatꝰ liberatur folio.cv.pagina prima.
LAmbertus a leodiis occiditur.folio.xxii.
Landaſcus fit comes & occiditur.folio.xiii.
Laodiſlaus morit̃.f.cxxxviii.p.ii.
Leges a diuo ludouico latę.fo.lxi.
Lemouices q̃ſtorẽ interimũt.f,xii.

Lenditū īſtituit. fo.xxi.par.ii.
Leodieñ.ſtrages.fo.Cix.pagi.ii.
Leodii bellū mouet fol.cxliiii.p.i. &.fol.cxlv.pagi.ii.Eorūdeꝫ calamitas.fo.cxlvii.pagi.ii.
Leproſorū perfidia.fo. lxxii.pa.i.
Lętanię inſtituūtur.fo.v.pagi.ii.
Lilia cœlitꝰ demittunt. fo. v.pa.ii.
Lōgobardorū ꝑfidia. fo.cix.pa.ii.
Longobardi ī italiā veniūt.fol.xii. Eoꝝ origo ponit. fo.xxvi.pag.i.
Lothariꝰ auguſtꝰ dicit.fol.30.p.2.
Lothariꝰ monachꝰ fit poſtq̄ ſimul duas duxerat vxores.fol.35.pa.i.
Lathariꝰ aliꝰ itē rex.fo.xli. othonē inuadit.folio.xlii.pag.i.Ebroicā capit.Ibidem.
Ludouicꝰ ſeu clodoueꝰ ſcd's naſcit dagoberto.fo.21.qui q̄a duodecī alii ſūt nō videt ludouicꝰ cēſendꝰ
Ludouicꝰ piꝰ.fo.xxix.&.vi.ſeq̄ntibus ī quē fit ꝯiuratio.fo.31.Capit & capti deploratio.fol.32.&.33. Eius ī eccleſiā pietas.fo.xxxiiii.
Ludouicꝰ balbꝰ īpator.fo.37.p.i.
Ludouicꝰ & carolꝰ ludouici balbi ex ſcorto filii.fo. xxxvii.pag.ii.
Ludouicꝰ nihil faciēs.fo.38.pag.i.
Ludouicꝰ Caroli ſimplicis filiꝰ cū matre in āgliā fugit: vñ reuocatꝰ guilhelmū normānnū adit & hebertū punit.fo.39. Eius īgratitudo.fo.xl.pa.i.Captiuitas.fol.xli.
Ludouicꝰ groſſꝰ cū p̄re regnat.fo.xliii.qui dimiſſa vxore pellice abutitur.Ibidem.
Ludouicus iunior viuo patre coronatur. folio.xlviii.pag.i.
Ludouicus philippi auguſti filius eiuſq; geſta ſub p̄re. fo.56.&.57. & cętera eiꝰ geſta vſq; ad fo.lix.
Ludouici ſcti geſta a fol.lix.vſq; ad fo.lxiiii. In q̄bꝰ eiꝰ vitę auſteritas expeditio ī hirłm:& documēta q̄ filio dereliq̄t ānotata ſuis locī ſūt
Ludouicus hutinꝰ. fo.lxx.&. lxxi.
Ludouicꝰ.xi.ī patrē ꝯiurat. fo.126 pa.ii. A p̄re rurſuꝫ deficit. fo.138. pa.i. Cuiꝰ geſta cū rex eēt habent fo.139. vſq; ad.141.Eiꝰ vero mors fo.cxli.pa.i. & ī parrhiſios bñuolētia.fo.cxliiii.pa.i. Eiꝰ apud leodiū geſta.fo.146.p.i.Eiꝰ metꝰ fo.eodē.p.ii.& leuitas fol.147.p.ii. In agnetē bellā pietas fo.149.p.i. Ad filiū orō fol.clx.pagi.i.vbi & mors eius atq; vitę auiditas.
Ludouici.xii. q̄dā geſta a fo. clxv.i finē vſq; operis.quō mores reformauit fol.eodē pa.i. Mediolanū aſſecutus ſit ibidē cōſequēter.
Ludouicus biturix. fol.xciii.pa.ii.
Ludōuicus flandriæ comes morit folio.xcix.pagi.ii.
Ludouicꝰ niuerneñ de ducatu burgūdię cōtēdit.fo.xliii.pag.i.
Lugdunū a burgūdis ſubiugat. folio.ii.pagina.ii.
Lugduneñ.ātiſtitī temeritas.f.70.
Lutecia parrhiſioꝝ ānotat. fo.ii.& iii.p.i.ſternit pauimēto.fo.lii.p.i.
MAchina extruitur folio lxv.pagina.ii.
Mahumetꝰ.fo.xx.p.i.
Mamertꝰ viēnēſis poſt terręmotū lętanias īſtituit.fo.vi.pag.ii.
Manta capit. fo.lxxxvii.pagina.i.
Marcomyrus:Simon:&Genebaudus frācoꝝ duces:fo.i.pag.ii.Idē marcomyrus primꝰ frācorū princeps.fo.ii.pagina.ii.
Margareta auſtrię deſpōſat carolo viii.fo.clx.p.i.dimittit.f.162.p.i.
Maria bohema regī vxor fuit f.54
Martini de cāpiſ prioratꝰ f.43.p.2
Martini ſacellū incēditur cū conobaldo.fo.x.pagi.ix.
Marcellarii parrhiſieñ. fo.cx. pa.i.
Marchię comes ad āglos. f.lix.p.2
Matheus de roya.fol.lxvi.pagi.i
Mauricii īpatoris meminit.fo.xii.
Maximilianꝰ auſtriꝰ mariā burgūdā deſpōſat.fo.clvii.p.i.Eiꝰ aſtus habet.fo.148.pa.i.q̄ morinos petit ibidem pagi.ii.
Mediolanū quō ad ludouicū. xii. ꝑtineat: & quō ab eo diſponit ad finem operis.
Medici perfidi hoc eſt pſeudomedici notātur.fo.Cvii.pagi.ii.
Meldunū & meldis capiuntur.folio.cxiiii.pagina.ii.
Merouęus tertiꝰ rex. fol.4.pagi.i.
Merouęus paterni mādati ſpretor a ſeruo occidit.fo.xi.pag.i..
Mettenſiū libertas vñ ſit. fo. xlv.
Mettēſes a carolo. vii. oppugnant folio.cxxviii.pagi.ii.
Milites ſine ſtipendiis oīa populabūdi diſcurrūt.fo.xcii.p.i. Eis aſſignat ſtipēdiū.fo.cxxxvii.pa.ii.
Miles meticuloſus riſuꝫ excitat fo. cxxi.pa.ii. q̄ ī dumis latitabat.
Miles frācus īſolēs.fol.cxiii.pag.i.
Militū diſceſſio. fol . lxxxvi.pa.ii.
Mōmoli ī dñm ſuū ꝑfidia. fo.xvi.
Mōmoleꝰ magnā ſtragē ꝑficit.f.ii.
Monetę reformatio.fol.lxix. pa.i.
Monetę valor auget.fol.78.pa.ii.
Moneta parit diſcordiā fo.82.p.i. Iterū mutat.fo.lxxxiii. &.clii.
Monſtrū viſu mirabile ānotatum eſt.fo.xcvi.pagi.ii.
Montlerici pugna.fo.cxl. pa.ii.
Moncotorū caſtellū.fol.lvi.pa.ii.
Mōtiſpeſſulaneñ cędeſ.fo.xci.p.i.
Morborū miſerāda illuuies.fo.12.
Mulieres veneficæ occidūt. fo.14.
Mulieris ī ſigilli acq̄ſitione calliditas & aſtuta ſolertia fol.74.pa.i.
NAmurci comes capitur folio.liiii. pag.ii.
Nantii pugna. fo.cliiii.
Nanthildis morit.fo.xxii.pagi.ii.
Narbonenſiū in regē captū pietas. folio.lxxxii. pagina.i.
Nauarrꝰ rex īpiꝰ.fol.80.82.&.85. Cuiꝰ nequicia habet.fol.C.mors crudeliſſima.fo.ci.
Nauarrę regia caſta . vide Ioānam.
Nicolaus lotharingꝰ ad burgūdū deficit.fo.cxlix.pagi.i.
Nidichail brito fidē præſtat dagoberto.fo.xxi.pagi.ii.
Neapolis meminit.fo.C.pag.i.
Neapolitana decima. fo.cv. pag.i.
Nemorſum fit ducatꝰ.fol.cvii.p.i.
Nemorſus dānat.fo.clvii.pag.ii.
Neapolitana expeditio per carolū viii.folio.Clxii.pagi.i.
Normannia vñ dicta:& q̄ ſint normāni. fo.xxxix.pag.i.
Normāni piratę ſūt.fo.xxx.Rebelles.fol.34.Obſeſſi.fo.35.Perfidi. fo.38.Vincūt.fo.37. Vincūt.fo. 39. Normānię & normānorū deſcriptio.fol.135.pa.i. Sūt īſolētes fol.143.p.i.Recupat normānia a ludouico.xi.Recipiēdi a normānis ducis mos. fol.144.
OMen ex pſalterio ſumit. folio.vi.pagina.i.

Ordo ſanctę trinitatis & p̄dicatoꝝ inſtituitur.folio.liiii.pagina.ii.
Ordo ſedendi inter pricipes litem mouet.folio.xcii.pagi.ii.
Oratores hieroſolymitãi.fo.li.p.2
Origo normãnorũ & cęterorũ videnda eſt in ĩporũ vocabulis.
Organa miſſa ludouico pio.fo.30
Otho ĩpator cũ Ludouico rege rothomagũ ĩgreditur.fol.xli.pa.i.
PAlealogꝰ.fol.lxiiii.p.2.
Papę auaricia notat̃.folio.xciiii.pagina.2.
Parlamẽti iſtitutio.fo.xxv.pagi.i.
Pares fráciæ & eoꝝ origo.fo.xxvi.
Parrhiſieñ.ſcholę iſtitutio.fol.28.
Parriſii oppugnatõ a puella.f.119.
Parrhiſii noui muri.fol.lv.pagi.ii.
Parrhiſieñ.ſcholaſticorũ cũ ciuibꝰ diſſenſio.fo.lix.capuciola.fo.83.& ſeditiones ibidẽ cũ ſequentibꝰ
Parrhiſiorũ ſeditio.fo.lxix.&.lxx.
Parrhiſieñ.ſcholaſticorum tumultus.folio.xci.
Parrhiſiorũ ſeditio ꝓpter vectigal fol.xcvi.eoꝝ prępoſitura ſupprimitur.folio.xcviii.
Parrhiſii frácos recipiũt.f.124.p.i.
Parrhiſioꝝ mulcta.fol.xcix.pag.i. eorũ p̄turę meminit.fo.cii.pa.ii.
Parrhiſieñ.vniuerſitas.fo.108.p.i.
Parrhiſioꝝ miſera cõditio.fo.124.
Parrhiſieñ.ſcholá aut ſcholaſticos vide in ĩpis vocabulis.
Paſchalis papę purgatõ.fo.30.p.2
Paſcatis diuerſa celebratio.fo.ix.
Paſtorelli.folio.lxi.pagina.i.
Paſtores in ſyriá ꝓfecturi.fo.lxxii.
Pegaſini ſc̄ti meminit.fo.iiii.pa.ii.
Pepinus puſillus & eiꝰ geſta.fo.23.
Pepinꝰ zachariá cõſulit & ab eo regno pręficit̃.fo.xxiiii.pa.ii.Cui a ſtephano papa bñdicit̃.fol.xxv.pagi.i.Clerũ ꝓtegit.fo.xxv.Alia eius geſta habẽtur.fo.ſequenti.
Petrarchæ ĩiqua de gallis & galliis exiſtimatio.fo.iii.pagi.ii.
Petrus brochius veneficus.fo.lxv.
Petrus arago.fo.lxv.
Pharamũdus primus francoꝝ rex folio.ii.pagina.ii.
Phara virgo.folio.xx.pagi.i.
Philippus groſſus q̄ dimiſſa vxore pellicem duxit.fo.xliiii.pag.i.
Eius religioſitas.fo.xliiii.pagi.i.
Philipphus ſpuriꝰ.fo.xlvi.pagi.i.
Philippus groſſi filius equo deturbatus moritur.fol.xlviii.pa.i.
Philippi auguſti geſta a fol.li.vſqꝫ 58.Cuiꝰ egregiũ facinꝰ hẽt.fo.53.
Philippo diui ludouici filio nubit arragonũ filia.fol.lxii.Cuiꝰ geſta ponunt̃ vſqꝫ fo.lxvi q̄ cõſecratur
Philippus lõgus.fol.lxxi.&.lxxii.
Philippus pulcher.fo.lxxii.
Philippus valeſiꝰ.fol.73.vſqꝫ.80.
Philippꝰ burgũdus margaretá flãdreñ.vxorẽ ducit.fol.88.mouet cõtra ducẽ cloceſtriæ ibidẽ.Dicit̃ audax.fo.xcii.cũ carolo.vii.paciſcitur.folio.cxxiii.pagi.i.
Philippꝰ auſtriæ fidẽ p̄ſtat ludouico.xii.ob comitatum fládrię.folio.clxv.pagina.ii.
Picus mirãdula morit̃.fo.clx.pa.i.
Pictauorũ rebellio.fo.lviii.pagi.i.
Piramydes ĩ via dionyſiana.fo.63.
Pipinus vide paulo ante pepinus.
Põpa funebris calori.viii.fo.164.
Põs maior p̄rhiſieñ.diſſoluit̃.f.65
Põtis magni p̄rhiſieñ.ruiua.f.168
Pons audomarus capit̃.fo.cxxx.
Põtiſara ab anglis capit̃.fo.cxxiiii. Obſidetur rurſus.cxxvii.
Porci aldenardũ illecti.f.xcvii.p.i.
Portus ſancti ſymeonis.fo.xlix.
Pragmaticę ſáctiõis cápita.fo.125. Eius tollẽdę cõſiliũ.fo.146.pa.i.
Pręcepta diui ludouici.fo.lxiii.
Pręmõſtrateñ.ordo.fol.xlviii.p.i.
Prępoſitura parrhiſieñ.fo.xcviii.
Prętextatꝰ circũuenit̃.fo.xi.Necat̃ fo.19.vbi de brunechildis morte
Pricipũ auaricia notat̃.fo.xcvi.pa..ii.Et iniquitas.fo.C.pa.i.
Prodigia.fo.xxvi.&.xxix.&.cvi.
Prothadius italus cũ brunechilde cõſuetudinẽ habẽs.fo.xvii.pa.2.
Prouocatio armigniaci ad regem.folio.lxxxvii.
Puella frãcię liberatrix ad carolũ regẽ venit Ioãna noĩe.fo.cxvii.p.i.
Puyſſiaceñ pugna.fo.xlvi.pag.i.
Pugna p̄tinax cũ ãglis fo.xciii.p.i.
RAdegundis religioſa regina.folio.ix.
Radulphus eligitur rex folio.xxxix.pagina.ii.
Raymũdus occidit̃.fol.l.pagi.ii.
Reformatio cleri.fo.lxxiiii.pag.ii.
Reges frácorũ cur ſint chriſtianiſſimi primũ dicti.fo.xxix.pagi.i.
Regis ĩſtituẽdi diſſenſio.fo.xxxvii conſiliũ.fo.xxxix.pagina.ii.
Regalię meminit.fol.lxvii.pagi.i.
Regalis montis mentio fit.fol.lix.pagina ſecunda.
Reginaldus bolonieñ.fol.liiii.p.i.
Regnacarus cameraceñ.fo.vi.p.ii.
Remorũ ciuitatis meminit.fol.ii.pagina ſecunda.
Remigii meminit.fo.v.pag.i.
Renatus lotharingus Carolũ burgundum ſuperat apud Nantium folio.cliiii.pagina.i.
Rhamburus ad cõiuratos legatur folio.cxlii.
Richardus normãniæ dux captus opera p̄ceptoris liberat̃.folio.xl.pa.ii.Amicá ducit.fol.xliii.pa.i.
Richardus anglus.fol.liii.&.lxii.
Riona obſidetur.fo.cxl.pag.ii.
Robertus diabolus.fo.xxv.pa.ii.
Roberti artheſii mors.fo.lxi.pa.i.
Roberti artheſii mẽtio fit.lxxxiiii.pagina.i.cuius bona publicãtur.folio eodẽ.pagina.ii.& mors.folio.lxxviii.pagina.i.
Robertus rex litteratꝰ & eiꝰ ſcripta & mors.folio.xliii.pagina.i.
Rochellę meminit.fo.lviii.pag.i.
Rollo normãnꝰ baptiſat̃.fo.xxxix
Romilda.fo.xxvi.pagi.ii.
Roritus normãnꝰ.fo.xxxv.pa.ii.
Roſebekẽſis pugna.folio.xcviii.pagina prima.
Rothomageñ.tumultꝰ.fo.xl.p.i.
Rothomageñ.ſtultitia.fol.xcvi.pagina ſecunda.
Rothomageñ.ad ludouicũ.xi.folio.cxlv.
Rothomagũ.obſidet Carolꝰ.vii.folio.cxxxi.pagina.ii.Ingredit̃.folio.cxxxiii.pagina.i.
Rupes guidonis vbi crudeliſſimũ facinꝰ p̄petrat̃.fo.xlv.pagi.ii.
Ruſtici ſancti meminit.folio.iiii.pagina ſecunda.
SAcerdos efficitur rex.folio.xxiii.
Sacerdos ſacrilegus.folio.cxix.

Sacrilegii pęnā dāt milites.f.7.p.2
Salhardini decima.fo.lii.pagi.ii.
Salaſardi facinꝰ.fo.cl.pagi.i
Salberiēſis apđ iſulā fūdit̃.fo.76.
Salis vectigal orit̃.fol.lxxviii.pa.i.
Saliqua lex.fol.ii. Terra.fo.lxxvii.
Salicū eiectio.fo.cxli.pagina.ii.
Sc̄tūs audomarꝰ fit flādri.f.54.p.i
Sāctus macharꝰ.folio.lviii.pag.2.
Sc̄tūs q̄ntinꝰ recipit̃.fo.cxlviii.p.2
Sācti ſclerini obſeſſio.fo.cxx.pa.2.
Sāguis riuꝰ tholoſę viſus.fo.4.p.2
Sarracenoꝝ ī cāpaniā irruptō.f.36
Satilia vrbs.fo.xlix.pagina.ii.
Sauaricus.fol.lviii.pagina.i.
Saxones a clotario vīcūtur.fo.xix. Eis remittit̃ tributū.fo.xxi.pa.2.
Sedana ab āglis capit̃.fo.cxv.pa.i.
Seditiones parrhiſiorum.fo.lxix. &.lxx.
Seditio ī frācia.fol.xxiii.pagina.i.
Sequanę exundatio.fol.lxv.pa.ii.
Scacarii ī parlamētū mutatio apđ rothomageñ.fo.clxviii.pagi.i.
Sciſma in eccl̃ia.fo.cv.pagi.ii.
Scluſę ſternūt̃ frāci.fol.lxxvi.pa.2.
Scluſa olim frācoꝝ fuit.fol.c.pa.ii.
Scholaſticoruꝫ parrhiſieñ.tumultus.folio.xci.pagina.ii.
Scholaſticoꝝ parrhiſieñ.meminit folio.ciiii. Duoruꝫ ſuſpenſorum meminit.fo.cix.pagina.ii.
Scholæ parrhiſieñ.reformatio.folio.cxxxvi.
Scholę parrhiſieñ.īſtitutio.fo.27. Vide vocabulū parrhiſieñ.
Sforcię fuga & metus.folio.clxvii.
Sicambria ꝓximę alanos extructa folio.i.pagina.ii. Sicābri ibidem
Sicilię regni mētio fit.fo.lxv.pa.2.
Sigiberti geſta.fo.ix.vſqꝫ.xvi.tumultus in caſtris eius.fol.x. Item fol.xix.vincitur.
Sigibertꝰ naſcit̃ ꝗ dū baptiſaret̃ ab amando reſpōdet Amen.fo.xxi.
Sidonii ſc̄ti meminit.fol.iiii.pa.ii.
Simon de mōte forti.fol.lvi.pa.ii.
Simplicii ſc̄ti meminit.fo.iiii.p.ii.
Syriæ expeditio.fo.liii.pa.ii.Syrorū perfidia in francos.Ibidem.
Soracte mōs in tuſcia.fo.xxiiii.
Sortes ex litteris ſacris.fol.xi.
Spongia chriſti.folio.lx.
Stephanꝰ papa pepino & eiꝰ poſteritati benedixit.fo.xxv.pag.i.
Stephanꝰ boyleus p̄poſitꝰ parrhiſſorum.folio.lxi.
Stephanus barbetus.fo.lxix.
Strategema bellicū.fol.cxxi.pa.ii.
Suitēſes ꝗ & heluetii.fo.ii.pa.ii.Eorū bellū.fo.clxv.pagi.i.
Sueſſio diripit̃.fo.cxi.pag.i.
TAbulæ Caroli magni.folio.xxix.pagina.i.
Talebotus anglus capitur.folio.cxvii.pagina.i.Eius facinꝰ.fol.132. Mors.fo.cxxxvii.
Tartas oppidū.fol.cxxvii.pagi.i.
Thaſſillo bauarus.fol.xxv.pagi.i.
Telū funi alligatū & ī ſcutū militis ꝓiectū detraxit eū ī foueā.fo.lvi.
Tempeſtas ſęua.folio.viii.&.xii. &.cvi.&.cviii.
Templariorū error.fo.lxx.pagi.i.
Terręmotꝰ apud viēnā.fo.vi.p.ii.
Terra ſaliqua.fo.lxxvii.pagina.ii.
Terraconēſe bellū.fol.viii.pagi.ii.
Theobaldus cāpanꝰ.fol.lix.&.lx.
Theobaldꝰ cāpanꝰ vicit̃.f.46.p.2.
Theodebertus normāniā incurſat fo.x.Fit eius dn̄s.fol.xvii.pag.ii.
Theodeberto mettenſi indicitur bellum.folio.xviii.
Theodebertus fugit: cuius caput amputatum ad theodericum fratrem defertur.folio.xviii.
Theodericus mettenſibus īfert bellum.folio.xviii.
Theoderici iudiciū.fol.vi.pagi.i.
Theoderici regis dolꝰ.fol.vii.p.ii.
Theodericus ignauus rex monachus efficitur.folio.xxiii.pagi.i. Fugatur & moritur ibidem.
Theodorus maſſilieñ.antiſtes exulat.folio.xiii.pagina.ii.
Theodoſii meminit.fo.ii.pagi.i.
Theſaurum regiū andegauus ſumpſit.folio.xcii.
Tolletū a frācis capit̃.fol.vii.pa.ii.
Thomas viracꝰ āglus.fo.lxxxviii.
Thomę de marla ſacrilegia.fo.46
Thorgorus.folio.ii.pagina.i.
Tornaci meminit.fo.iiii.pag.i.Recipitur ab hoſte.fol.lvii.pagi.i.
Touqua arx ab āglis capit̃.fo.cxii.
Treuerorū meminit.fo.ii.pagi.i.
Tribulatō reſipiſcere monet.fo.12.
Tributū remiſſuꝫ ſaxōibꝰ.fol.xxi.
Trimolus capitur.fol.cxxi.pagi.i.
Tunichii diuus Ludouicus moritur.folio.lxiii.
Turci debellantur.fol.cv.pagi.ii.
Turci vincūtur.fo.xlix.pagina.i.
Turci debellātur.fol.lii.pagina.ii.
Turlupinoꝝ ſup̄ſtitio.fo.89.pa.i.
Thuringos ſibi clodio adiecit.folio.ii.pagina ſecunda.
VAllis ſamarii conuerſo facta terribilis apparitio.fol.lxix.pagina.i.
Vallis ruelli caſtꝝ diruit̃.f.liii.p.ii.
Valdo & valdēſiū hereſis.fo.li.p.i.
Vaſtiniū frācię addit̃.fo.xliiii.p.i.
Vantadorū capit̃.fo.ciii.pagi.ii.
Vbii ꝗ & coloniēſes.fo.i.pagi.ii.
Vectigaliū exactio.fo.xciii.pag.i. Eorū tollēdorū per heremitā admonitio.folio.cii.
Vedaſtus.fo.v.pa.i.&.fo.vii.pa.i.
Venetorū fit mētio.fo.xxix.pa.i.
Venerādi ſc̄ti meminit.fo.iiii.p.ii.
Veneficii procuratio a burgundo folio.cli.pagina prima.
Vernoliū frācꝫ aduenit.fo.47.p.i.
Vernolieñ pugna.fo.cxv.pagi.ii.
Vernoliū captum per mulierem.folio.cxxix.pagina.ii.
Vicēnarū ſaltꝰ.fol.li.pagi.ii.
Victoria egregia.fo.lvi.pag.ii.
Victorię monaſteriū.fo.lvii.pa.2.
Viēna obſidet̃.fo.xxxvii.pag.ii.
Vino īponit̃ vectigal.fo.89.pa.i.
Vincētii ſc̄ti reliq̄æ recipiūt̃ & monaſteriū extruit̃ in ſc̄tō germano de prato extra parrhiſiū.f.8.p.2.
Viromandia philippo reſtituitur folio.li.pagina.i.
Virus capit̃.fo.cxxiiii.pagina.i.
Viſum ī morte dagoberti.f.21.p.2.
Viſum caroli calui.fo.xxxvi.pa.2.
Viſum de philippo auguſto naſcituro.folio.li.pagina.i.
Vvandali & eorū origo.fol.xxiiii. Vincuntur.fol.xxxv.pagina.ii.
Vvarmacia ad rhenū.fo.xxxi.p.i.
yuetoti regni initiū.folio.ix.
Zacharias pontifex pepinū p̄ficit regno frācorū.fol.xxiiii.pagi.ii.
Zeelādię meminit.fol.c.pagi.ii.

¶Finis repertorii alphabetici.

¶Tabula regum francorũ quorũ geſta in hoc cõpendio deſcribunt̃.

In primo libro contenta.

Francorũ origo: & quare franci dicti ſunt: & qui eorũ fuerũt duces priuſq̄ galliã appeterẽt. Folio.i.

¶Primus francorũ rex.

Pharamondus: ꝗ autor fertur extitiſſe eiꝰ legis quã frãci ſaliquã appellãt: vt narrat̃ folio.2.pagia.2.

¶Secundus rex.

Clodio capillatus. fol.2.& pagina .ii. Vbi habet̃ galliarũ diuiſiones regiões & oppida vſqꝫ ad fol. iiii.

¶Tertius rex.

Meroueus: & childericus cuiꝰ tp̄e gillo romanus francorũ rex loco eiꝰ cõſtituitur.folio.4.pagina.i.

¶Quartus rex.

Clodoueus primꝰ rex chriſtianus vbi de gõdobaldo burgundię rege & de crotilde ſeu clotilde mentio fit. deqꝫ ſanctis vedaſto & remigio: de ãpulla ſacra: de liliis cœlo delatis: & de auriflãma: de viẽnę obſidiõe: de ceruo iter ĩdicãte: de qbuſdã oſtẽtis: de alarico gotho: de anaſtaſio imꝑatore: de regnacaro cameraci dño & de eiꝰ ꝑfidis ſubiectis dolo a clodoueo illuſis de ꝓdigiis tp̄e mamerti viẽnẽſis ep̄i viſis. Deqꝫ aliis multis cõpẽdioſe narrat̃. foliis.iiii.v.&. vi.

¶Quintus rex.

Childebertus: cuiꝰ tp̄e frãci tolletũ in hyſpania gothos ꝑſequẽtes ceperũt: vt habet̃ fol. vii.pagina.2. Et de reliquiis S. Vincẽtii.fo.viii.

In ſecũdo libro contenta.

¶Sextus rex.

Clotarius primꝰ: vbi de paſchatis cõtrouerſia: de tẽpli diui martini cũ conobaldo exuſtione: de cranni rebelliõe & ſupplicio: & de principio regni yuetoti mentio fit foliis.viii.&.ix.

¶Septimus rex.

Aribertus qui & Therebertus. fol̃. x.vſqꝫ ad.xvi.

¶Octauus rex.

Chilpericus primus ſueſſionũ rex vbi de gõtrano aurelianorũ rege & de fredegõda multa dicũtur a fol̃.ix.ad.xiiii. Folio aũt.xiiii.qd comes ſit oſtenditur.

¶Nonus rex.

Clotariꝰ ſcd's: vbi iteꝝ de gõtrano & fredegõda.fol̃.xvi. vſqꝫ.xvii.

In tertio libro contenta.

Clotarii ſecũdi reliqua geſta.foliis xviii.xix.&.xx.

Et ibi de Brunechilde multa. Et de dagoberti regꝭ filii natiuitate: De qꝫ ſc̄ti dionyſii ſociorũqꝫ eiꝰ reuelatiõe. De attilę ſerui fidelitate. Et de ſancti Fiacrii ſcoti ĩ frãciã aduẽtu vſqꝫ in finem folii.xx.

¶Decimus rex.

Dagobertꝰ: vbi de fundatõe ſancti dionyſii: & reſpõſo ĩfantis dũ ab amãdo baptiſat̃. Et de lẽdito ſeu edicto: hoc eſt de nũdinis ſc̄ti dionyſii quõ ĩſtitutæ ſunt. Et quõ tẽplũ ſancti dionyſii a xp̄o dedicatũ ſit. Et q̄le viſum ĩ morte dagoberti anſoaldo pictauenſi ep̄o reuelatum.foliis.xxi.&.xxii.

¶Vndecimus rex.

Clodoueꝰ ſecũdus quẽ nõnulli ludouicũ vocãt naſcitur.fol.xxi.regnat fo.xxii.pa.ii. vbi de caritate ãnonę ĩ frãcia: de regꝭ caſu dũ brachiũ ſancti dionyſii auferre conat̃

¶Duodecimus rex.

Clotariꝰ cuiꝰ meminit in prĩcipio folio.xvii.& de ebroyno.fol̃.xv.

¶Decimuſtertius rex.

Theodericus rex ignauꝰ: & reliqua de ebroyno.folio.xxiii.pagi.i.

¶Decimuſquartus rex.

Childericꝰ & eiꝰ mors.fol.23.pa.i.

¶Decimuſquintus rex.

Theodericus ꝗ decimuſtertius rex poſitꝰ eſt: iterũ ex monacho rex factus.folio eodem pagina.ii.

¶Decimuſſextus rex.

Clodoueus tertius.folio.xxii.

¶Decimuſſeptimus rex.

Childebertꝰ.folio eodẽ. &.xxiii.

¶Decimuſoctauus rex.

Dagobertus ſecundus.ibidem.

¶Decimuſnonus rex.

Chilpericꝰ ex ſacerdote rex factꝰ ꝗ daniel añ dicebat̃.fol.eodẽ.pa.ii.

¶Vigeſimus rex.

Theodericus.folio.xxiii.

Et de carolo martello. De Wãdalis & eoꝝ origine. Et de carlomano ꝗ religionẽ ꝓfitet̃. Et de mõte ſoracte in tuſcia.folio.xxiiii.

¶Vigeſimuſprimus rex.

Pipinus ex maiore domꝰ rex factꝰ fol.xxiiii.pagi.2. Vbi paulo poſt id eſt folio.xxv.de ĩſtitutõe parlamẽti: & de bello aq̄tanico habet̃.

In quarto libro contenta.

De filiis pipini & de priuilegio ĩueſtiturę eccleſiaꝝ & ĩſtituẽdi romanũ põtificẽ frãcorũ regi cõceſſo. folio.xxvi.pagina.i.

¶Vigeſimuſſecundus rex.

Carolus magnꝰ ĩperator & rex. folio.xxvi. Vbi etiã de pariũ frãcorũ origine: & ganelonis ꝓditiõe mẽtio fit. Folio aũt ſequẽti de iſtitutione ſcholę Pariſiẽſis. Et de eccleſiaſticis officiis q̄dã notatu digna. De ꝓdigiis exceſſum Caroli magni p̄cedẽtibꝰ. de theſauro. de epytaphio: & de dignitate eiꝰ: vñ qꝫ meruerit frãcorũ reges chriſtianiſſimi vocari mẽtio fit vſqꝫ ad folium.xxx.

¶Vigeſimuſtertius rex.

Ludouicus pius imꝑator & rex. folio.xxix.ſꝫ fo.xxx. cõtra faſtũ p̄latorũ nõnulla dicũt̃. Deqꝫ normãnis & eorũ prĩcipe. Folio autẽ.31. & pagina ſecũda oſtẽdit̃ vt honoris ſedes peſtilẽtiæ cathedra recte dicat̃. Et de agro mendaciorũ: & aliis plĩmis vſqꝫ ad foliũ. xxxiiii.

In quinto libro contenta.

¶Vigeſimuſquartus rex.

Calorꝰ caluꝰ imꝑator & rex. folio xxxv. Et ibi mirabile bellũ iter fratres. Folio aũt.xxxvi. pag.2.narratur viſum Caroli calui.& comitatus flandrenſis initium.

¶Vigeſimuſquintus rex.

Ludouicus balbus ĩperator & rex. folio.xxxvii.pag.i. Vbi de aduẽtu Iohãnis papę ĩ frãciã mẽtio fit

¶Vigeſimuſſextus &.xxvii.

Ludouicꝰ & Carolꝰ reges ludouici balbi ex ſcorto filii. fol.37.&.38.

¶Vigeſimuſoctauus rex.

Ludouicꝰ nihil faciẽs. fol.38.pa.2.

¶Vigeſimuſnonus rex.

Carolus ſimplex. fol. xxxviii. vbi de eudone andegauẽſi cacoli ſimplicis tutore: folio aũt ſequẽti de normānoꝝ appellatōe: & origie.

¶ Trigeſimus rex.

Radulphꝰ: quē Carolus ī regē aſſumi ꝑmiſit. folio. xxxix. pagina. 2.

¶ Trigeſimuſprimus rex.

Ludouicꝰ Caroli ſimplicis filiꝰ. folio. xxxix. pag. 2. Vbi mirabile ꝓdigiū narrat̄. & heberti viromandorū comit̄ ſuſpēdiū fo. xl. pa. i.

Trigeſimuſſecundus rex.

Lotharius ludouici filiꝰ. folio. xli.

¶ Trigeſimuſtertius rex.

Ludouicꝰ q̄ nulla re clarus cōpēdii ſepultꝰ ē: vt habet̄ fol. xlii. pag. ii.

¶ Trigeſimuſquartus rex.

Carolus. quē hugo capetus regno expulit: quocirca ī regū cathalogo a q̄buſdā nō ponit̄. folio eodē

¶ Trigeſimuſquintus rex.

Hugo capetus q̄ regnū vſurpauit. fol. eodē. Et ibi de gelberto philoſopho: quē magię ſciētē dicebāt.

¶ Trigeſimuſſextus rex.

Robertus vir litteratus & apprime religioſus. folio eodem.

¶ Trigeſimuſſeptimus rex.

Henricus huiꝰ nois primꝰ q̄ & burgūdię ducatū tenuit. vt recitat̄ folio. xliii. pagina. i.

In ſexto libro contenta.

¶ Trigeſimuſoctauus rex.

Philippus eius nois primus. folio xliiii. Vbi bituriges & vaſtinii ad regnū francię accedunt.

¶ Trigeſimuſnonus rex.

Ludouicꝰ groſſus: de cuiꝰ coronatione quo loco debeat fieri cōtenditur. fol. xlv. pagia. i. ſed pagi. ii. Bellū ab āglia mouet̄. Et crudele facinꝰ ī rupe guidonis narrat̄. Sequēti folio Balduinꝰ flādrus male curato vulnere diē obit. & auriflamma panditur. Motus fit contra comitē in flandria. Quorūdā quoqꝫ ordinū origines & īcremēta recitantur. fol. xlviii. pagina. i.

¶ Quadrageſimus rex.

Ludouicus iunior. fol. xlviii. pa. i. Vbi de Iohāne de tp̄ibꝰ mētio fit pagina. ii. Itē de expeditiōe ī hieruſalē: ſequēti folio & egregiū imperatoris ꝯrardi factū memorat̄. fol. l. vbi etiā docet̄ quare henricꝰ anglus normāniā: andegauiā: cenomāniā: & turoniā obtinuerit.

¶ Quadrageſimuſprimꝰ rex.

Philippus auguſtꝰ: & de oſtēto añ eius natalē viſo. Deqꝫ iudeorū ꝑfidia & expulſione. Et hallarū pariſienſiū cōſtructiōe. fol. li. Sequēti aūt lutecia pariſioꝝ lapidibꝰ ſternitur. fol. vero. liiii. Sāctus audomarus comiti flādrēſi aduenit. Et ordo ſanctę trinitatis ꝑ reuelationē īſtituit̄. Heretici vincūtur: iter quos almaricus: vt habet̄. fol. lv.

In ſeptimo libro contenta.

¶ Quadrageſimuſſecūdus rex.

Ludouicꝰ ſctī ludouici pr̄. fo. lviii.

¶ Quadrageſimuſtertius rex.

Diuꝰ ludouicus q̄ Tunicii mortuꝰ eſt: de quo foliis. lix. lx. lxi. lxii. & lxiii. vbi de paſtorellis: de legibꝰ bonis a ludouico latis: de carmelitis eius pręceptis. & aliis multis.

¶ Quadrageſimuſquartꝰ rex.

Philippus diui ludouici filiꝰ q̄ parpiginiaci mortuus eſt. fol. lxiiii.

¶ Quadrageſimuſquintꝰ rex.

Philippus pulcher. fo. lxiiii. & fol. lxvi. pag. ii. de flādrię comite a rege cū filia capto. fo. ſequēti: de frācorū apud curtracū īteritu. folio aūt. lxviii. de flāmingorū clade. & folio. lxx. de tēplariorū errore & de lugdunēſis archiꝑſulis pena

¶ Quadrageſimuſſextꝰ rex.

Ludouicus hutinꝰ. folio. lxx.

¶ Quadrageſimuſſeptimꝰ rex.

Iohānes octo dierū rex: cuiꝰ parua mentio fit. folio eodem.

¶ Quadrageſimuſoctauꝰ rex.

Philippus lōgus. fol. lxxi. & . lxxii. vbi de flādrēſiū rebellione: de paſtorū latrociniis. deqꝫ leproſorū & iudeoꝝ maleficiis & pertinacia multa diſſeruntur.

In octauo libro contenta.

¶ Quadrageſimuſnonus rex.

Carolus pulcher. folio. lxxii.

¶ Quinquageſimus rex.

Philippus valeſius. fol. lxxiii. vſqꝫ lxxx. q̄ bellū ī flamingos mouit. Vbi etiā de Edouardo āglorū rege qui regnū petebat: & de caliſio ab eo capto mentio fit. folio autē lxxiiii. pag. ii. de comite artheſio ſꝫ fol. lxxv. de arteuilla: de haricurię comitatꝰ origine meminit: & ſequēti de francoꝝ apud ſcluſam interitu. folio. lxxvii. de cauſa regni ab edouardo vendicandi.

In nono libro contenta.

¶ Quinquageſimuſprimꝰ rex.

Iohānes quē richardus in pictauia ſuperatum cepit. fo. lxxx. vſqꝫ ad lxxxviii. vbi cōtinue habet̄ de pariſiorū ſeditiōe: malleis: capuciolis: & nauarri regis factionibus.

¶ Quinquageſimuſſecūdus rex.

Carolus quintꝰ a folio. lxxxviii. vſqꝫ. xci. Cuiꝰ cōſtituōes de filiorū in regnū ſucceſſione habētur. folio. lxxxix. pagina. ii.

¶ Quinquageſimuſtertius rex.

Carolus ſextꝰ. folio. xci. vſqꝫ. Cxv. vbi de ceruo cū torque aureo iuēto. folio. xciii. pagi. ii. de flamigorū aūt cęde apud roſebequā & de mercatorū pariſienſiū ꝑpoſiturę ſuppreſſione: & nauarri regis terribili: ſed digna morte ſuis locis notatū eſt. deqꝫ regis furia.

In decimo libro contenta.

¶ Quinquageſimuſquartꝰ rex.

Carolus ſeptimꝰ q̄ āglos frācia exturbauit. folio. cxv. vſqꝫ ad foliū cxxxix. Vbi de Iohannę puellæ. egregiis facinoribꝰ: de normānię ſubactiōe: deqꝫ aliis multis ī marginibus notatum eſt.

¶ Quinquageſimuſquintꝰ rex.

Ludouicus vndecimꝰ. fol. cxxxix. & . xxii. ſequentibꝰ. vbi de carolo Burgūdo apud nantiū occiſo & de oībꝰ comitibꝰ flādrię mētio fit

In vndecimo libro cōtēta.

¶ Quinquageſimuſſextus rex.

Carolꝰ octauꝰ. Qui remiſſa ad maximilianū patrem Margareta auſtrię: Annā frācīſci britonū ducis filiā vxorē cū britonū ducatu accepit: Et expeditionē Neapolitanam ꝑegit: eius mors & pōpa funebris: a fol. clxi. vſqꝫ. clxv.

¶ Quinquageſimuſſeptimꝰ rex.

Ludouicus duodecimꝰ q̄ demiſſa Iohāna ludouici. xi. filia Annam Caroli derelictā duxit: cuiꝰ geſta & Mediolaneñ. expeditio habētur a fo. clxv. vſqꝫ in finē cōpēdii.

¶ Finis tabulę. Deo grās.

¶ In gallorum annales a reuerendo patre Roberto gaguino ſtatim edendos benedicti montenati prępludium.

NOn potuiſſe quęq̃ ſuperioribus ſęculis gallorum inclytæ gẽtis fortia facta digne ſatis recenſere ſemper ipſe putaui: quãdoquidem res quędam ſacra religioſę nationis geſta retexere: & quę virum ſingulari arte virtute & religione pręſtantiſſimum deſideraret. Verum de induſtria ad hoc vſqꝫ ęuum ipſa hęc noſtra gallia difficilem hanc prouinciam ſuperis volentibus in Roberti humeros reiiciendam ſapienter curauit: quem ingenti ſpiritu/tuba vehementer inſonantem. populum ſępe victorem (francum dico) pręſtanti corpore & armis militem cantatum ire expectamus. Decuit enim Roberto facundiſſimo viro rerum francię archanarum cõſcio ordinis quoqꝫ ſacratiſſimi maximo antiſtiti: hoc ingẽs opus: & quod ſacrum dixerim reſeruatum iri. Profecto ſacrati francorum reges cęleſti oleo delibuti: hunc multis ſęculis poſtulabant: quem deorum dono noſtra hac tempeſtate tãdem nacti ſunt. Ergo auſpiciis tuis vir omnium præſtantiſſime gallia ſuo marte ferox ornataqꝫ torque decoro in gentibus & nationibus efferetur. Animoſum quoqꝫ eius pectus & vox terribilis vbiqꝫ audietur: nec ſinet longius clariſſima ſua geſta in nubis obſcuro latere. ipſum martialis populi pręclarum facinus: iamiam indignabundum nube diſcuſſa erumpet: & quo diutius deorum iuſſu in obſcuro delituerit tanto vehementiore ſono & fulmineo igne exteras nationes attonitas reddet hominumqꝫ adacto fulgore perſtringet oculos. Fabulatur præclarus romanę hiſtorię ſcriptor martem cum rhea virgine veſtali conueniſſe. Hoc quoqꝫ adiiciẽdum foret romanę gẽti ꝓpter mulierẽ libidinoſam & turpia obſtinata mente rogantẽ numę affuiſſe. Verũ ſecus hic martialis fauor frãcis ſemper affuiſſe creditur. Quippe ꝗ animoſo pectore menteqꝫ generoſa deus delectatus: totum ferocis audaciſqꝫ franci animum inhabitat: pectus quoqꝫ generoſum ad bella edocet. Familiaritatem idcirco romanam quam ſtupro inceſtu & muliere contaminata effecerat ipſe mars iampridem damnauit. Quo factum eſt vt nullus olim exercitus cuiuſuis imperator cuꝫ alieno rege confligtare ſine gallica ſtrẽnuitate auderet. Sed iam virum eximio quodam genere & ſingula dignitate pręſtantẽ video. Qui (vt cũ marone loquar) Aere ciere viros marteمqꝫ accendere cantu: pręſto eſt. Hic eſt ęneator ille tubicen cuius deſiderio tãtopere gallia flagrabat: quemqꝫ fortiſſimus quiſqꝫ miles gallus obteſtãdo imprecatur: non ſinat longius ſuam gloriam atra nube latere. Eya ergo belli gallici fragorem: francorum fulmen & ignes quiſquis es audito: pari quoqꝫ ſpiritu a viro antiſtite præclara gallorum facinora te auditurum ſperes quantus animus gallis ſemper ineſt. Expectate diu tandem veniſti roberte qui virorum pugnas e ſuggeſto altiſſimo & quod neminem antea aſcendere licuit nobis in pulpito ſedentibus pronunciaturus es. Ipſe ſane fœlix qui nec vocis ſono neqꝫ materię fœlicitate liuio inferior in populo effereris. Sed iam operępretium eſſe exiſtimo: ſonoram Roberti tubam & qui acies ſplendentes ad pugnam inſtructurus eſt: audire.

❡ Roberti Gaguini ordinis ſctẽ trinitatis generalis Miniſtri in nouam cõpendii de francorũ geſtis editionẽ præfatio.

Quanquã minimũ eſt qđ uel agẽdo/uel ſcribẽdo/mea humilitas poteſt: inuenit nihilominus in me liuor qđ mordere tẽtauerit: dũ inter francorũ res multipharie præclareqꝫ geſtas ipſe uerſatus/ſumpſi compẽdio cõpræhẽdere quodcũqꝫ de his eximiũ lectitaſſem. atqꝫ ſic egit æmulator: quaſi tam late patentia regum & gentis facinora (quæ ꝑpetua oratione illuſtrãda erãt) breui curriculo/& per anguſtiſſimum tramitem/pertranſiſſe me arbitrarer/eo præſertim ſtilo & dicendi genere cui & elegantia/& latina deeſſet uenuſtas: quas in ſcribendis hiſtoriis uirtutes gallus ſcilicet auctor uix ullo tempore cõpræhendat. Sed his maleloquentium ſuſurris & ſi impetitum me intelligerem: laboris tamen neqꝫ operis pœnituit. Quin illud non temere me ſperem aſſecutum: ut francorum hiſtoriam in apertum prodiderim. quæ ſub uno aſpectu tota a nemine ſcriptorum hactenus fuiſſet oculis exhibita legentium. Quo fit: ut ſi iis qui quorũdam acta: uel principantium uitas uno uel altero tempore ſinguli ſingulas tradiderunt laus tribuitur non inferiorem demeruiſſe me gratiam/ſine arrogantia contendero: qui ab initio franſci principatus ad hanc uſqꝫ ætatem diſſipatarum rerum annales in unum prope manipulum cohibui. Qui nec preſſus (ut ſuſurro ait) nec anguſtus eſt ita: ut introſpicientibus/quibus mediocris eſt notitia litterarum/lumen deſit. Sed ignaris & ingenio lippientibus ſua ignorantia: non ſuccincta narratio ſcriptoris officit. Eſt enim his idem quod ſtomacho defectis: quos ſolidus & uirilis cibus torquet/& tenui iure uix alũtur. Illi uero ꝗbus mens torpet & ignoratiõe caligat/ad quodqꝫ minus uſitatũ uocabulũ cõmentariorũ faces deſiderãt. Cæterũ latinæ locutionis ſplẽdorẽ (q̄tũ italis auctoribus uerboſus aliꝗs dat) tametſi mihi nõ arrogo: ſinat uel gallus habere ſe cõterraneũ & ciuẽ: q abſterſa paululũ barbarie res ſuæ gẽtis nulla principis munificẽtia ꝓuocatus/tolerabili orõne ꝑſcripſit. Ab hac enĩ nr̄a (qualiſcunqꝫ eſt) lucubratione audaculus quipiã exurget laxare quæ anguſta ſunt/& quę rudiora cẽſebit abſtergere. q̄q̄ (abeũte e terris carolo octauo) ad priorẽ nr̄i cõpẽd. editionẽ ꝑmulta adieci. quorũ cognitio ſicut rerũ narrationẽ ſuis locis ampliauit: ita benignũ poterit oblectare lectorẽ. Porro illud facile diluerim: quod exterus calũniator falſo affert: me in francorũ/q̄ in hoſtiũ aut alienigenarũ ꝑtẽ ꝓpenſiorẽ eſſe. Quo errore me ꝓtenus abſoluet/qui ſincera fronte hæc luſtrabit. Sic enĩ ſecundũ hiſtoriæ leges ueritati ſtudui/ut auctoribꝰ: quorũ traditiones ſũ ſecutꝰ/fides magis q̄ nobis haberet. Et mẽdacio dari impiũ eſt: ꝙ (paucis ad noſtrũ inſtitutũ nõ cõducẽtibus de induſtria præteritis) capita rerũ fideli tranſcurſu atqꝫ ordine excerpta in unũ corpus ſicut cõpẽdii natura fert cõtraxi. Qui enĩ coronas floribus cõtexit nõ oĩs generis floſculos cogit: ſed eos tantũ q colorũ uarietate ſpeciẽ & decorẽ oſtẽtãt. Aequꝰ ergo lector non uniuerſam hiſtorię francorũ magnitudinẽ conſcripſiſſe me exiſtimet: ſed per immẽſa rerum geſtarũ ſpacia conducibiliora ſelegiſſe: quę compendio & ueritati quadrent.

¶ Roberti Gaguini ordinis Sanctæ trinitatis de redemptione captiuorū generalis Miniſtri de origine & geſtis francorum Compendiū ab eo nouiſſime ampliatū & diligenter emendatum.

Francorum origo.

Sycambria.

FRanci(ut plęræq; aliæ nationes) a troianis prodiiſſe gloriantur Quibus ob raptā a paride helenam in exiliū actis/ pars ad meotydem lacum quem tanais influit proxime alanos/francione duce conſedit.ubi ex nomine ducis appellatione ſuſcepta: ſycābriā ſibi nō mediocrem urbem pānoniis finitimā extruxerunt. Quā longo poſt tempore cum euerſam gothi reliquiſſent:alteram in proximo colle a ſe conditam uſq; ad ualentiniani iunioris qui cum gratiano fratre in occidente imperauit ætatem incoluerunt. unde & ipſi quoq; a ualentiniano/ob hanc quam ſubiicimus rationem exacti ſunt.

Alani.

Fracorū appellatio.

¶ Deſciſcentibus ab imperio Alanis/cum propter paludis altitudinem aduerſus inuadentem romanū facile ſe tuerentur alani:accitis ad auxiliū francis/ualentinianus annui quem romanis pendebant cenſus in decem annos remiſſionem proponit:ſi rebellantes alanos in eius ditionē adegiſſent.Qua ſpe erecti franci(cum paludis eſſent frequenti traiectu aſſueti) negociū receperunt: ductiſq; in alanos copiis lacū ſuperant: & feroci ſtrage alanos reddunt imperatori audientes. Qua uictoria francos/ id eſt feroces/a ualentiniano appellatos nonnulli tradunt:aliis contendentibus a remiſſione tributi/& libertate accepta francos/hoc eſt liberos dictos eſſe.Ipſe magis his accedo qui a frācione nomen ſortitos autumāt.Nam poſterior hæc appellatio gentis antiquitati non cōuenit. quā ante conſtantini primi imperium bellaciſſimā fuiſſe non dubium eſt. Et Aurelianū imperatorem qui conſtantinum præceſſit/francos in triumpho duxiſſe flauius uopiſcus memoriæ reliquit.Quin ualentinianus ſuperior ſaxones in francorū finibus auctore paulo dyacono debellauit. Quæ omnia antiquioris ſunt originis argumēta:q̄ ut a iuniore ualētiniano francos primū dictos eſſe putemus. Nemo tamen mihi certus auctor lectus eſt qui tempus eius nominis conſtanter tradat. Nec ipſe gregorius turonen̄.gentis initium ſatis nouit:cum ſulpitium alexandrum teſtem citet/a quo francorum regum uera origo ignorata uideatur. Et ciceronis ad atticum extat epiſtola ubi franconū nomen inducitur.Quod ad francos pertinere non pauci contendunt.Quāobrē non temere credi poteſt/ gentis appellationem longo ante ualentinianum tempore extitiſſe.

Marcomir⁹
Symō et Genebaudus
Francfordia

Sycambri.
Vbii.

¶ Leuati tributo franci cum urbem ſuam: tum uires animūq; firmauerunt.ita ut exacto decennio/dum ab illis cenſum repetit imperator/exactori penſionem detrectarent. Hinc bello exorto/ quum pauci plurimis ægre reſiſtunt/ualida ualentinianus manu francos expugnat.Neq; hoc diſpendio libertatem gens animoſa neglexit.Sed coacta raptim ciuiū multitudine: traiecto hyſtro/ducibus marcomiro/Symone/atq; genebaudo/multis per germaniā habitis uictoriis/ad rhenum fluuiū ſe contulerūt.ubi etiānum francfordia non contemnēdum oppidum uiſitur: francorū opus atq; ad tempus ſedes. Verum cum hæc de ſycambris & francorum exortu conſtanter narrantur:ſuboritur mihi/ ex cæſaris ſententia non ſine ratione dubitatio.qui geſta in galliis a ſe bella litteris mandans/ſycābros ait ad ulteriorē rheni orā/proxime ubios/id eſt coloniēſes/ea tēpeſtate incolere:eoſq; aliqn̄ auſos gallias enauigato rheno incurriſſe:ſuppetiaſq; aduerſus cęſarē gallis miſiſſe. In illos propterea mouiſſe: ut terrore nominis romani quietos germanos redderet. ſed mox ad primum nuncium ſycambros in ſiluas penitus abiiſſe. Atqꝫ ita incenſis eorũ agris ad ubios ſe iterũ retuliſſe. Deinde cum ariouiſtũ fugientem quęri diligenter iubet/atqꝫ eburonũ res depopulari cuiuis liberũ eſſe præconis uoce permittit: prædę occaſione ſuſcepta: ſycambros flumine tranſmiſſo incredibili celeritate duobus equitũ millibus coactis ingentẽ ex eburonib⁹ prædã ſuſtuliſſe Tradit item ſtrabo ſycambros rheni accolas fuiſſe. eoſqꝫ initia belli factitaſſe quod a plæriſqꝫ germaniæ populis aduerſus druſum/duce molone ſycambro geſtũ eſt/de quibus triumphũ duxiſſe druſum/& inde germanici cognomen accepiſſe in romanis hiſtoriis lectũ eſt. Igitur cõſtat ſycambros iampridẽ ante ualentiniani tẽpora in germania proxime rhenũ cõſediſſe. & non ab eo primũ ſedibus eſſe eiectos. niſi forte quis putat: hos ab illis diuerſos eſſe quos ſycambriã urbem ad meotydẽ ſtruxiſſe ſupra memoraui. Quod & annonius tradit in ea hyſtoria/ quã ſuo abbati dicauit. ſcribens torgorum una cum francione troia abeuntẽ thraciã periiſſe. & ab eo thorgorum gentẽ nomen eſſe ſortitã. ſubqꝫ philippo atqꝫ alexandro poſteros illorum militaſſe. Vtcũqꝫ res ſe habet: neminẽ tamen noſtratiũ ſcriptorũ hæc animaduertiſſe miror. Sed propoſitã nobis breuitatẽ perſequamur: de rerũ ſerie utiliſſima quęqꝫ excerpẽtes.

Sycambri.

Thorgorus

¶ Graſſantibus in germania francis & caſtellis aliquot in ſuam poteſtatem receptis: theoſodius qui imperio præerat eius rei certior factus nãmæ & quintino militũ præfectis mandat francos adoriant/data illis forti militũ manu. Qui cõmiſſo acerrime prælio fuſi: eraclium & iouinianũ ex theodoſii ducibus ſibi accerſũt Quorũ aduentu redingrantes pugnã cum ad frãcos uictoria inclinaret: eraclius & iouinianus fuga ſalutem quæſiuerunt. Tantã in eo prælio ſtragem romanos accepiſſe traditur: ut poſtea frãci formidini finitimis eſſe cœperint: om̃is tributi exactione liberati. q̃q̃ bocatius quidã locorum ubi ſycambri cõſederant adminiſtrator ad romanos ſe recipiens/renouato bello francos partim fuderit/ cum reliquis pacem firmans.

Theodoſi⁹.

¶ Eſt treueris ciſrhenana potens ciuitas: cui præerat Lucius patritius romanus. cuius uxorem quia lucius galliæ belgicæ præſes proſtituerat: conſiliũ capit transferendæ ad francos ciuitatis: remqꝫ fœlici euentu exequitur. Potiti urbe franci: cum anguſtati ſedibus proferre terminos percuperent: pars ſe alio conferre ſtatuit. triũqꝫ & uiginti milium manum ybro duce educentes: relicta germania in penitiorẽ galliam irruperunt. ad ſequanam uſqꝫ fluuiũ omnia percurrentes. ubi agrorum & fluenti amœnitate oblectati ſtationem habuere. Pudet me hoc loco ignorantiæ hyſtorici (ut ita dicam) chronicarii/ qui impreſſam iamdudum hyſtoriam carolo octauo dicauit. Scribit enim ille rerum & temporũ non ſatis gnarus. Francos cum ad ſequanæ ripam cõſtitiſſent: luteciam pariſiorum exædificaſſe ante chriſti natalem tercentum nonaginta quinqꝫ annos. eamqꝫ habitaſſe anno a derelicta ſycambria ducenteſimo ſeptuageſimo ſupra mille. In qua re bis erratum eſſe perſpicuum eſt temporum ſupputationẽ non ignoranti. Itaqꝫ ſi pulſi a ualentiniano ſycambria franci luteciam condiderunt: qui fieri potuit: ut rebellantem luteciam cęſar in deditionem acceperit? quem minime dubium eſt quadingentos & decem fere annos Valẽtinianum præceſſiſſe? Aut quomodo uerum eſt: ante chriſti aduentum tercentum nonagintaquinqꝫ annos luteciam condi a francis potuiſſe: qui nondum ſycambria excluſi galliam nondũ ſomniauerant? quiqꝫ poſt amiſſas ſedes diu per germaniam uagi/ poſt multa tandem ſæcula ad rheni ripas ſe contulere? Sed uiderit Chronicarius q̃

Treueris.

Franci in galliam irrumpentes.

Sequana.

Error cuiuſdam.

Lutecia pariſiorũ.

a uero diſtãtia turpiter ediderit. Mihi qdẽ uera francorũ origo minime cõperta eſt.

Marcomir⁹

Pharamundus.

Primus francorum rex

Clodio capillatus.

Lex ſaliqua.

¶ Seſſionis ad ſequanã tempore nemo in francis regium nomen aſſumpſerat. Primus omniũ marcomirus dominationẽ in francos accepit. quem a priamo troiano rege longa generis ſerie prognatũ ſumma ueneratiõe franci obſeruabant. Hic præterq̃ muro ualloqꝫ munire urbes nihil illuſtre geſſit. Sed erat illi filius pharamũdus corꝑis & animi p̄ſtãtia inſignis. Hũc ex patris cõſilio primũ ſibi regẽ cõſtituũt. regẽ di p̄miſſa ſibi poteſtate anno ſalutis. ccccxx. Qua modeſtiſſime adminiſtrata undecimo poſt acceptũ regnũ anno morte abſumptus ẽ: relicto clodione filio regni herede. Hic pharamũdus auctor fert̃ extitiſſe legis q̃ ſaliqua a francis appellat̃. Nã cũ ad rhenũ uſqꝫ ꝑueniſſent: feriſqꝫ morib⁹ uiuerẽt: q̃tuor ex ſycãbris ſpectatos ꝓceres ſe legit qui populo legẽ ferrent: uſugaſtum: loſogaſtũ: ſologaſtũ: & uiſogaſtũ. qui cõmuni gentis & procerũ auctoritate freti legem conſcripſere/quã pharamundus ꝓmulgauit: ad noſtrã uſqꝫ ætatem nominatiſſimã. a loco ubi condita eſt dictam quidam aſſeuerant. Nec deſunt qui a ſale deriuatam eſſe tradunt. Nam ſicut cibi condimentũ cuſtoſqꝫ ſal eſt: ita ſaliqua lex francorũ moribus condimentũ extitit uitæ melioris. cum ante editã legem incõpoſite uiuerent/nihil ſatis temperanter operantes

Thuryngi.

Diſhargũ.

Lugdunum

Aquitania

¶ Hic clodio a promiſſo capillo capillatus dictus: augendi regni deſiderio cum adhuc in germania anguſtis finibus arctaretur: thuryngos ſibi finitimos ſuæ ditioni adiecit/occupato diſhargo oppido. ubi regni ſede conſtituta/cum iam per gallias romana uis laberetur: ſoliqꝫ belgæ imperiũ ſequerent̃: in galliam belgicã exploratores mittit. Nam illa tempeſtate Lugdunum burgundi: aquitaniã gothi ſubiugarant.

Galliæ diuiſio.

Belgicæ ciuitates.

Heluetii.

Suitenſes

Brugæ.

Remi.

¶ Eſt enim gallia triplex. Belgica. Celtica. Aquitanica. q̃ om̃is rheno amne: alpibus: pirene: oceanoqꝫ britannico ſepta eſt. Prima a fluminibus ſequana atqꝫ matrona incipiens: ad rhenũ ſeptentrionẽ uerſus & partim orientẽ terminatur. Ab occidẽte clauditur occeano. In qua hæ ſunt primariæ ciuitates. Aggrippina colonia. Traiectũ. Moguntia. Treueris. Confluentia. Argentina quę & ſtraburgus. Baſilea Conſtantia. quæ uitudura quondã nuncupata: a conſtantio cõſtantini patre conſtantię nomen habet. Heluetiorũ pagi quos hæc ætas ſuitenſes uocat: non procul a monte iura/ubi diui claudii monaſteriũ apprime uenerabile eſt. quorũ op̃a franci reges in bello etiãnũ utuntur. Iuliaci ducatus & comitatus Cliuienſis. In quo inſignia oppida ſũt Embrica. Rees. Vueſalia. Calcar. Et ducatus gheldriæ cuius primarium oppidũ eſt Nouimagiũ. cætera ſunt Arnem. & Vualaſ. Diuiditurqꝫ ab hollandia æſtuario maris. Leodiũ. Haſtalum. Hoyũ. Dinantũ. Bouina. Bruxellæ. Niuella. Antuerpia. ubi emporium eſt belgis nõ ignobile. Berga. Machlinia. Louanium litterarũ gymnaſiũ. Boſcuſducis. Mons in hanonia. Valencinę. Auẽna a ludouico undecimo deſolata. Quẽneyum comitis. Gandauũ. Aldenardũ. Brugę: quas geſoriacum nauale ptholomeus appellat. Scluſa. Curtracum. Teneremonda. yprę Tornacum. Inſula. Orchiæ. Duacum. Sanctus audomarus. Grauelinga. Oſtenda: Nouus portus. Morinum. quæ & terrauana. Aeria. Perna. Hyſdinum. Bethunia Sanctus paulus. Dorlenum. Caliſia. Icius portus/nunc dirutus. Bolonia. Monſteriolum. Atrebatum. Bapalmæ. Cameracum. Sanctus quintinus. Perona. Corbia. Ambianis. Abbauilla. Anguſ. Sanctus Richardus. Croteyum. Claruſmons. Crelium. Bellouacum. Siluanectum. Compendium. Mondiderium. Roya. Pontizara. Rothomagus. Sanctus dyoniſius francorum regum ſepulchrum. Nouiomus. Sueſſio. Meldis. Caſtrum thericum. Remorum ciuitas: ubi initiantur franci reges.

Belgici fluuii.

Aſpnaycū.Cathalaunū. Sādigeriū.Lingo.Barrū. Ligniacū.Marchia. Caluuſmōs Mettis.Namurcū.Luxēburgus.Nancū:Caroli burgūdionis morte inſigne.Mōs rolādus.Sāmiellū.Nouus mercatꝰ. Virdunū.Tullū. Mōbeliardus nō tam ſui claritate q̄ ſpeculorū quę illic fiūt diffamatiōe nobilitatꝰ. Biſuntiū. Dola ſcholaſticorum cōuentus.Salinę ubi fons emicat.unde candidiſſimus ſal conficiť/grandi prouentu ſi ad unū tantū principem emolumentū ꝑtineret. Loſana Gebēna Chamberiacū præter ualidiſſimas arces & caſtella/aliaqꝫ minutiora oppida. Celebres fluuii & ipſi nauigationibꝰ accōmodati: ſunt Sequana.Sōma. yſara.Lyſa.Scaldis.Enna. Moſa.Moſella.Dubis.Arar:q et ſogona:quē germāię bocatiꝰ falſo attribuit.Rhenus autē belgis germaniſqꝫ cōis eſt. a quo cōplures inſulæ hollādia atqꝫ ʒelādia dū occeano appropinquat circū ferme alluūtur. In eo tractu inſignes uici & ſacrę ædes maris ſtagnatione ruptis littoribus periiſſe narranť. Et qui periti ſunt eius regionis dicunt adhuc extare in pelagi fundo ueſtigia ſacrarū ædium et quorūdā locorū inſigniū.Non eni illic ęquor altū eſt:nec turbidū.In reliqua cōtinēte ſunt uici frequentes & mercatoribus affatim habitati.qui terra mariqꝫ mercaturā late exercent. Inſignia autē oppida in hollandia ſunt Leydis.Harlē. Auſterdāmus. Dordracum. In ʒelandia uero Middelburgus & Ziericʒee & Briellis peninſula. Vtriuſqꝫ & præcipue hollandiæ incolæ piſce plurimo abundant: & telas ordiunť tenues & candiſſimas:quæ ad exteros exportatæ magni ęſtimanť.Eſt item regio anſerum & marinarum uolucrū frequētiſſima.Quorū maximā copiā ad finitimos:& procul habitantes populos pecuniæ gratia incolæ tranſmittūt.

Celticæ ciuitates.

Alpes.

Lutecia pariſiorum.

Allobroges

Aurelianū.

¶ Celtica a ſequana oritur ad ligerim uſqꝫ protenſa.a materna uero amne ad rhodanū excurrit. cōpręhēditqꝫ narbonenſis ꝓuinciæ partē.terminať partim mari liguſtico/& alpibus quæ ſabaudiæ mōtes uulgo appellanť.Illuſtrať urbibus infra deſignatis.Lutecia pariſeorū.quæ chriſtiani orbis celeberrima academia eſt:& francorū regū primaria ſedes.Senone.Nemoraco. Moreto. Trecis. Altiſſiodoro. Heduo:q̄ & auguſtudunū.Diuione.Belna.Germola.Argili.Matiſcone.Cabilōne.Anſa.Lugduno.Ebreduno.Sācto ſymphoriano.Vienna allobrogū id eſt delphinatiū metropoli. Graſſa.Grationopoli Valētia.Mōtelimarto.Diena.Viuario.Auraſio.Sāctoſpū.Auinione.Villanoua Carpētraco. Taraſcone.Arelate.Maſſilia. Aqs ſextiis. Aptea. Regena. Vapincea ſeu uapino. Siſtarica. Foroiullio. Tollona. Nicea quā ad italiā ꝑtinere q̄dā aſſeuerāt.Eſt eni gallię q̄ genuā ſpectat:limes.Caualico.Vaſione.Tricaſtino. Biterris.Lunello.Montepeſſulano.& aliis q̄ ad narbonē ſpectāt/exceptis caſtellis quibus hæc pars maxime frequēs ē.Peſigniano. Ad ligerim uero.Nyuerno. Molino. Clugniaco.Sācto gēdulpho.Mōte argi.Caſtillione.Aureliano q̄ & genabū olim dicta eſt. Iēuilla uel Ierēuilla.Stāpis.Carnuto.Bonaualle.Ebroica.Sagio.Lexouio.Argētono.Faleſia.Arefloro ſequanæ oſtio.Cadomo.Baioca.Pōtorſone. Abrica.Cōſtātia.& britonū urbibus q̄ infra ligerim ad oceanū uergūt/& ueteri noīe armoricę nūcupanť. Cenomania.Alēconio. Mauritania. Medonta quā mātam appellamus. Vernone.Melāno.

Fluuii celticæ.

¶ Alluiť his fluminibꝰ.Sequana quo a belgis celtæ ſeparāť.Lygeri.Viēna.yona.Oba.Rhodano.Sorda.Durātia: abſqꝫ minoribꝰ fluētis q̄ uel ex alpibus in rhodanū excurrunt:uel ex aruernorū montibꝰ in mare ad narbonē deferūtur.

Aquitania

Flumina aq̄taniæ.

¶ Aquitanię tractus principiū eſt lygeris & ad pyrenem ꝓtendiť quo diſcernitur ab hyſpanis.Irrigať nomiatiſſimis fluminibꝰ.Lygeri.Lalerio.Caro.Chalēto. Dordona. Garunna.quibus admiſcenť cōplures fluuioli lembis & ſcaphis nauiga biles.

Aquitanię vrbes

Gallorū induſtria & cęterę laudes

Petrarchæ iniqua æſtimatio.

¶Celebriū locorū hec nōia ſūt. Biturix.Magdunū.Dunū regis.Clarus mōs. Vſon.natura & arte munitiſſima arx. Noneta in edito iugo caſtellū. Beyonda Podium quod & aniciū.ubi templū eſt diuæ marię gallis religioſiſſimū.Sāctus florus. Lemouica. Tutela.Caturcū.Rocamador⁹.Ruthenū. Vabra.Albia.Mymatū.Mōtalbanū.Caſtrū Corduę. Carcaſſona.Galliacū.Tholoſa:nobile pontificii Ciuiliſq; iuris gymnaſiū.Appamara.Riuena.Sāctus paulus.Lōbaria. Monlionus. Mirapiſcę.Fuxus. Vaurena.Cōuenæ.Miranda.Lectoriū.Cōdonū.Auſcus.Bagnera.Coſerana.Tarba. Olera.Vaſata.Laſcurra.Mōmarſan⁹.Morlanū.Hortelū.Baiona Lebretū.Rigena.Adura.Agata.Vtica.Electa.Limoſum.Sctūs pōti⁹. Caſtellū darri.Elna. Lodeua.Turon⁹.Chyno. Vidocinū.Bleſa. Caſtrū lerū. Lomela. Pictauis Parrenayū.Maleaca.Ruppella.Ludū.Tuarſus.Luxiona.Xātona.Engoliſma.Conacū.Petragoricū.Petrabuſſiera. Bergeratū.Sarlata.Agena. Cōdona.Leſigniacū Burgus.Bloya. Villa regalis.Liburna.Burdegala.Sctūs ioānes angeliac⁹.Taliburgus.Laguierſa.Nanetū.Redona.& q̄ ultra ligerim britones attigūt.Fōgera.Sctūs paulus.Lābala.Sctūs maclou⁹.Dola.Dinantū.Sāctus briocus.Prętereo caſtella q̄ tam ad tutamen q̄ ad ornamentū regio affatim habet. Et hęc ꝓfecto gallię loca oīa frumento/uite/cōſitis arboribus/fontibus/fluminib⁹/pratis/paſcuis/lacubus/ſaltibus/ſiluis/pecore/feris:pro cuiuſq; loci cōditione culta ſunt. Nam ex paludibus & fere aridis uiburnis atq; fruticibus nonnichil incolis cōmodi prouenit. Adeo induſtria atq; laboris patiēs gens eſt:ſuis principibus ad ſeruitutē uſq; fere obediens. cōuictu facilis.amicitię cuſtos. Alioquin ſuarū iniuriarū præſens ultrix: & ad arma ꝓpenſior.Sacrorū reuerēs & xp̄ianę fidei p̄ter alias nationes deuotiſſima:cui⁹ tutādę ſollicitudinē quaſi ex ꝓfeſſo franci principes nullo non tēpore ſuſceperūt.Extāt eius rei in omni quē adierunt loco nō uana trophea:ſed extructæ ab illis ſacrę ædes & illic ad rem diuinā inſtituti ſacerdotes:lōge ꝓfecto glorioſius rei bene geſtæ monumētū:q̄ erectę ſyderū tenus piramides & obeliſci. q̃q̃ a petrarcha in epiſtolis ſcriptum ſit/cū belgas peragraſſet:& arduennā tantæ magnitudinis ſiluā lugdunū petens pertrāſiſſet:nihil toto illo tractu ſe uidiſſe:præter ſupſtitioſa quædā agrippinēſiū fœminarū:& turpē de carolo magno fabellā accepiſſe:quā prætermiſiſſe dignū erat:ne tanti imperatoris claritati fuliginē induceret.Sed nec apud pariſios qcq̄ eſſe quod laudaret.niſi ꝙ ipſi⁹ auctorē fuiſſe Iuliū cæſarē accepiſſet. quod plane falſum eſt.Erat eni ante cæſaris in galliā aduentū ſupra q̄ngentos annos lutecia extructa. Quāobrē pichę ſimilē petrarchā recte dixerim. qui(ut polybius auctore ſtrabone ait)cū a ſcipione rogareť qd celebre & memoria dignū inter aquitanos cōſpexiſſet: nihil referre potuit. q̃q̃ narbonē illuſtrē olim urbē: corbilonēq; nobiliſſimū illo tēpore aquitaniæ emporiū nō ignoraret. Tam placet quibuſdā de reb⁹ exteris ſine rubore mentiri: ne ſuæ gētis aut natalis terræ tytulis derogaſſe uideanť.

¶ Et hæc eſt quidē gallię a priſcis auctorib⁹ tradita partitio.

Lugdunum Gallia comata.
Togata.
Braccata.

¶Quā octaui⁹ auguſtus quaternā fecit:lugdunēſem ꝓuinciā ab aliis diſpartitus.Iuniores uero lugdunū a ꝓmiſſis comis appellauerūt.Narbonēſem aūt(ſicut & illā tranſalpinā)togatā. quia togis romano more(cuius erat ꝓuincia)prouinciales eius regionis utebanť.Braccata tamē eandē ſicut cæterā galliā dictā fuiſſe non ignoro.a braccis quod ueſtimēti genus eſt gallis.Cęterū nos geographiā/id eſt terræ deſcriptionē nō ſequimur:ſed tēpori obſequimur:locos uſitato & trito nomine appellantes. Nam ſi quis priſcā illorū inſtitutionē/iis quibus ætas noſtra utitur conferet:nihil relinquet non confuſum.Itaq;

Ab imperio defectiones.

Xviii. galliarũ ꝓuincię.

Archipręſules gallię.

poſt romani imperiĩ inclinationē ſingulæ prope gentes imperii nomen exoſæ: nouis aduenïētibus principatibꝰ alia atqꝫ alia locis noīa poſuerũt. ¶Porro ut oīs gallia diſtinctior haberi poſſit: ſciat lector: galliā omnē octodecim ꝓuinciis contineri. quibus totidē pręſunt archipręſules: ſedibus & terminis diſcreti. Treuerēſis. Remēſis. Senoneñ. Rothomagus. Lugduneñ. Biſuntinꝰ. Viennēſis. Tarātaſianus. Ebreduneñ. Aquenſis. Arelatenſis. Narboneñ. Bituricenſis. Turoneñ. Burdegaleñ. Auxitanus. Maguntinũ autē & coloniēſem ideo poſtremos facio: ꝙ ſubiectæ illis ciuitates ultra rhenũ ſunt. præter conſtantiā & argētinā quæ maguntino parent. Coloniensi traiectũ inferius tantũ atqꝫ leodiũ. Tholoſanus enī poſt hos longo tempore ſupra noſtrā memoriā: Auinioneñ. dudũ noſtra ætate archipręſulatus eminētiā ꝑ ſixtum quartũ pōtificē romanũ accepit. Ille narbonę: hic arelati ſubdebaẜ. Per omnem enī galliā hi archiflamines ſecundũ hodiernā ſupputationē centũ & ſex ciuitatibus principanẜ. In hac tam populoſa feraciqꝫ regiōe ſuas ſedes & regnũ fœlici pedetentim ſucceſſu franci dilatauere. ita ut nunc in maiore galliarũ parte ſeruēt eorũ reges principatũ. Igitur in belgas prima fit a francis irruptio.

Francorũ in belgas irruptio.

Cameracũ

Tornacum.

Meroueus.

¶Clodionis nũcii (regionis ſtatu perſpecto) renũciant terrā modicis præſidiis teneri. Vnde nihil moratus rex/ in belgas traiicit. atqꝫ agris latæ excurſis: cameracũ urbē a ſe obſeſſam capit. Inde per ſiluā cui carbonaria nomen erat/ tornacũ petit. quæ romano præſidio tenebatur. Sed egreſſos urbe milites prælio fudit & potitur ciuitate. Paucis autē poſt diebus/ nullis relictis liberis uigeſimo poſt ſuſceptũ anno Clodio uita exceſſit. Qui autē illi ſanguine ꝓpior erat meroueus regno præfectus eſt. a quo uſqꝫ ad pipinum Caroli magni patrē ſeries generis regum ſine diſcidio perſeuerat. Fuit meroueus regno cōmodiſſimus. q̄q̄ ab hunis/ tũgros/ mettēſeſqꝫ & reliquā galliā incurſantibꝰ multa perpeſſus ſit. Nam in campis cathalaunicis cũ Ecio patricio romano aduerſus attilā hunorũ regem egregie depugnauit/ ubi centum & octoginta milia occubuiſſe tradũtur. in quibus theodoricus uiſigothorũ rex ecũ ſecutus atqꝫ merouecũ interiit.

Childericus

Gillo romanus.

¶Huius merouei filiꝰ childericus cum regnum accepiſſet: libidine & adulteriis apud ſuos uiluit. Nam ſtupratis multorũ uxoribus: proceres cōmunicato cōſilio deſtituere eũ regno ſtatuunt. Qua re ad Childericũ perlata: guynomaldũ ex regni primoribus amicum orat: præſenti fortunę opituletur. Guynomaldus abire regem monet. Abeunti ſpem proponit reconciliationis. Cuius ut certior in tempore foret: aureum nũmum partitur. datqꝫ childerico partem: ſibi alteram ſeruat. admonens ſi conciliare illum proceribus poſſit: id ſignum illi fore recipiēdi regni: dum nũmi partem reliquam recipiat. Nec cunctatus childericus ad biſſinum thuringiæ regem ſibi amicum conceſſit. Eo exacto: primores regni gillonem romanũ qui ſueſſionibus præerat accerſunt: ducemqꝫ ſibi pręficiunt. Cui guynomaldus childerici non immemor/ ſe q̄ maximo aſtu poteſt beniuolũ exhibet: ita ut ſuo auſpicatu gillo gereret omnia. Firmata beniuolentiā: conſcius animi guynomaldus quam aduerſus gallos propter ereptam romanis ditionem gillo gerebat: ſuadet benignitatē ſimulet. amicitias comparet. quo petiti in annos tributi mitior exactio eſſet. Docet francos contumaces eſſe/ & ſuperiorem difficile ferre. propterea bene conſulturum/ ſi francorum potentiores tollat/ quorum ſupplicio cęteri terrerentur. Credit gillo cōſultori eiqꝫ in primis hoc negocium mādat. Guynomaldus nō ignarus eorum qui Childerici eiectionem procuraſſent/ primarium quēdam læſæ maieſtatis inſimulat quē Gillo ad ſe miſſum necat/ & cōplures præterea alios perſequiẜ. Qua crudelita-

Gillo fugaẗ.

te excitati proceres/guynomadū cōuenīūt/gillonis immanitatē accuſantes. Quibꝰ guynomadus: miror (inquit) ueſtrā o ꝓceres inconſtantiā/ qui electū a uobis regē protenus execramini. An Childericū deſideratis: qui a uobis ob uoluptariā uitā deſtitutus apud thuryngos exulat? Tolerabilius mulieroſum q̃ ſanguinariū regē tuliſſetis. Ille ꝑ adoleſcentiā illecebris illectus paulopoſt reſipuiſſet: hic romanꝰ uobis natura infeſtus eatenus cruore ueſtro lętabitur: donec recuperatā armis libertatem amittatis. At grauior nimis eſt morbus cui medela non ſuccurrit. Benignus eſt quē abieciſtis/reuocatus facile iniuriarū non recordabiẗ. His uerbis ꝑſuaſi franci auctore guynomado childericū clam reuocant. Qui parte nūmi cuiꝰ ſupra fecimus mentionē accepta: ad francos ſecurus reuertiẗ. Cui occurrens guynomadus eū hortatur ad barrū caſtellū quod cāpanię imminet demoreẗ. Vbi auctis copiis aduerſus gillonem bellum parat. Verū admonitus cōſpirationis gillo/aduenientē childericū pręlio adoriẗ. Quo ſuperatus poſtq̃ annos octo regnaſſet ſueſſionē ſe recipiens: quod ſupererat uitę mœſtus illic abſumpſit. Cuiꝰ filius Siagrius ſucceſſor habitꝰ eſt.

Odoager ſaxo.
Andegaui.
Baſina thuryngię ducis vxor ad childericū venit
Viſuꝫ quod childericus vidit.
Prodigium.
Sacerdotes optimi.

Recepto regno/Childericus magno animo iuuenis: odoagrū ſaxonem ſibi aduerſantē aureliā uſqꝫ infeſtat. Vrbēqꝫ obſidione cinctā ſuperat: capto q̄ in ea erat paulo pręfecto romano. Deinde lygerim flumen trāſgreſſus: Andegauos in fidem recepit. Huiꝰ childerici ꝓſperitate cognita: baſina turyngię regis uxor ad regē francū: oblita uiri: ſe confert illecta ꝓfecto iuuenis cōſuetudine. Quę a Childerico rogata q̄obrē deſerto uiro aliū ſequereẗ: quia inquit cōmuniōe tua uſa ſum: modeſtiāqꝫ et uirtutē tuā ſum experta. Quod ſi meliorē te quēpiā uſq̄ terrarū eſſe mihi ꝑſuaſum haberē: illū terra mariqꝫ indefeſſa ꝑſequerer. Hac libertate ſermonis delectatus Childericus baſinā uxorē nondū chriſto initiatus accepit: biſſini hoſpitalitatis beneficentiā minime recordatus. Primo itaqꝫ nuptiarū cōcubitu baſina Childericū admonet: noctē ſine re uoluptaria prętereat: foreſqꝫ palatii obſeruet: & quæ uiderit ad ſe perferat. Credulus mulieri uir tertio fores ędiū aſſeruans/ ad baſinā quę uiſa uiderit defert/uiſos a ſe in atrio palatii primū quidē rhynocerōtas quæ unicornes appellanẗ. leones itē & leopardos. Secūdo urſos lupoſqꝫ furētes non ſecus ac ſi in ſemet ſæuire feſtinarēt. Poſtremo exiguos canes alternis ſe morſibus impetētes. Quæ omnia ueluti futuri præſcia uates referenti marito explanat: ꝓditurā ſcilicet ex eorū cōcubitu uariis moribus ſobolē. primā quæ generoſa natura foret: rhynocerontas imitaturā/urſis lupiſqꝫ haud diſſimilē. alterā/quæ rapinis animū intendat. tertiā: quæ infeſto ſe dente cōmordēs: canū rabiē aſſumat. His baſinę pręſagiis gauiſus rex/in maximā ſpem rapitur uēturę ex præſentibus nuptiis nobilioris familię. Deinde aliquot præliis uictos alemānos in poteſtatē accepit. multis tandē geſtis ꝑ annos quattuor & uiginti clarus: moriens filio Clodoueo regnū reliq̄t. Per eos dies ſanguinis riuus tholoſę quā gothi occuparāt die toto fluxiſſe uiſus ē. ¶ Inſigne fuit hoc ſęculū optimis ſacerdotibꝰ. Nam apud tholoȝates Exuperius: apud uiennā Simplicius ſāctitate enituit. Amādus burdegallā illuſtrauit. Albigeſios docuit damianꝰ. Venerādū aruerni. Ruſticum cadurci: Pegaſinū petragorii coluerūt Nec ſilētio pręterēūdus eſt ſydoniꝰ. Qui ſacerdos auernorū ex ſenatore factꝰ cū graui fame burgundi laborarent quattuor egenorū milia ſuis opibus pauit.

Clodoueus ipſe ut erat egregia forma/ita magnanimitate pręclariſqꝫ moribus gratiā ſibi facile cōparabat. Siagriū in primis quē Sueſſionis principē pater Gillo reliquerat: loco exturbat/ciuitate recepta. Inde incurſionibus ad remos uſqꝫ prędas ex templis chriſtianis faciēs/uas aquariū cui urceolo nomen franci dicunt:ad remigii remorū antiſtitis ius pertinens exportat.Quē urceolum ut recuperet pontifex oratū regem mittit.Sueſſionē regreſſus Clodoueus iubet prędā omnē/eius in milites partiendæ cauſa: in unū locū cōferri. Quę poſtq̄ cōgeſta ſunt petiit a proceribus pręter eā quę ſibi iure belli pertinebat portionē urceolū dimitti. Quod cū primores nō abnuerent/ quidā ex iis qui aderāt indignatus ꝙ plus reliq̄s ex pręda rex deſumpturus uidereť:in urceolū enſem adigens neqꝫ tu inq̄t rex ſupra cęteros niſi quod tuū eſt ex hac omni præda recipies. At nihilominus rex iniuriā ad tēpus ferens urceolū remigii legato reſtituit. Nec multo poſt Clodoueus cū exercitum recenſeret/uiſo eo qui urceoli temerator fuerat:occaſione ſumpta(ꝙ ille uidelicet nō ſatis cōmode armatus eſſet)appręhēſum militē & ſolo ꝓſtratū gladio cōfodiens:ad hūc inquit modū urceolū ꝑcuſſeras.

Gōdobald⁹ burgūdiæ rex.
Crotildis

¶ Erat ꝑ id tēpus Gondobaldo burgundorū regi:neptis ex fratre crotildis.Cuius ſpeciē prudentiāqꝫ cū per legatos occulte exploraſſet Clodoueus ad Gondabaldū ex ſuis aureliū mittit qui ſibi uxorem cōciliet:ratus una cū puella burgundia quoqꝫ potiri poſſe.Gondobaldo q̄q̄ hę nuptiæ nō ſatis ad ſtomachū eſſent:ꝙ illas in ſuā perniciē fore intelligeret.(Nam interceptis dolo Crotildis parētibus regnū uſurpauerat)ex cōſilio ſuorū aulicorū matrimoniū nō detrectat. Sunt qui Crotildē raptā a Clodoueo fuiſſe dicunt.dū gondobaldus ſuperatis alpibus in nouarienſes & uicinas illis gentes copias duxiſſet multis cladibus eos afficiēs.In qua ſententia eſt iacobus bergomēſis.

¶ Conuētu apud ſueſſionē habito:rex Crotildē regio apparatu ſuſcepit. Amauitqꝫ tametſi xp̄i documēta mulier ſeq̄reť. Quāobrē illa ſedulo admonebat uirū deos nō colere ſed eū cui ſe ipſa addixiſſet dominū xp̄m.Sed ille ueteris obſeruantia inſuetus:ſe maiorū traditiones relicturū negat.Interim Crotildis filiū enixa eſt/cui uocabulū Clodomiro fuit.Qui chriſtiano more baptiſmo ablutus/intra paucos dies moriť. Huius interitū rex in religionē uxoris transfert: infantē ab iratis diis abſūptū/ ꝙ illū chriſto ſuo regina dedicaſſet.Grauida iterū Crotilde effecta/editū itē infantē ſacris chriſtianis initiat. Moxqꝫ ut eum morbo laborantē rex accepit:uxori religionē improperat:deorum ſuorū maieſtati ſcilicet inimicā. Regina aduerſus regis q̄relas patientiā ſpemqꝫ adhibens/ęgrotanti filio ſalutē dei benignitate impetrauit.Pertinaci autē in errore clodoueo bellū in alemānos inſtaurať.Conſtitutis in cōſpectu utrinqꝫ exercitibus/ manus cōſerunt.Pugnatū cū diu eſſet:frācis cedētibus timet ſibi Clodoueus:cęlūqꝫ ſuſpectans. Deus inq̄t quē Crotildis religioſe uenerať/audi. Si uicero/fide te perpetua colam. Vix preces finierat rex: ecce alacres francos præliū redintegrare cōſpicatur.Quibus animū ipſe quoqꝫ adiiciēs/rege alemāno perēpto uictoria potitus eſt/ & alemānis lex poſita.

Clodomir⁹.

Victor Clodoueus chriſto credit.

¶ Victorē etiā credulū xp̄o regē uedaſtus qui tulli aderat & qui poſtea atrebati pōtificatū adminiſtrauit ſecutus eſt. cui rex credulitatis & fidei ſuę rationē enarrauit. Crotildis credenti clodoueo gratulata remigiū pōtificē nihil morata cōuenit:atqꝫ ad Clodoueū introducit.quē ad ſe admiſſum rex diligēter audit de fide & xp̄i religione diſſerentē.Dies abluendo regi indiciť:parato ingenti ornatu lauacro/cū ſacroſanctū oleū quo liniri ritu chriſtiano qui abluunť ſolent:ſiue miniſtrorū incuria ſiue hoc agente deo allatū non eſſet:ecce de ſuperis delapſa colūba phialā quā ampullā uocāt odoratiſſimi liquoris oppletā ad manus Remigii detulit.Creditū eſt ſpiritus dei miniſterio id perpetratū eſſe. Eo liquore hic Clodoueus primū:poſteri deinceps francorū reges hactenus regnū adminiſtraturi ſacrātur.

Vedaſtus.

Remigius

Ampulla ſacra.

Miniſterio ablutionis expleto:clodoueus ad circūſtantē nobilitatē populūqꝫ breui oratione habita ſuadet aſpernari falſam deorum religionē & eius fidē ꝓfiteri qui chriſtus appellabat̄:& dei filius eſſet/quo auctore hoſtē alemānū inqt ſuperauimꝰ Regis oratione ꝑculſis francorū animis/xp̄m ꝓfeſſi abluti ſunt.

Templum a Clodoueo pariſii factū

Lilia cælo demiſſa.

Auriflāma

¶ Clodoueus ut ꝓfeſſam fidē inſigni aliquo ope illuſtraret:tēplū in colle lecuticio q̄ nūc genouefæ appellatur Pariſii a fundamētis extructum diuis apoſtolis Petro & Paulo dicat. Non præteribo huic loco adiicere quod nullo certo auctore ſed ꝑſeuerante ad hanc meā ætatē fama uulgatū accepi. Fuiſſe regibꝰ francis buffones tris nobilitatis quidē inſigne:ſed Clodoueo chriſtianis ſacris initiato demiſſum cœlo eſſe id quod nūc reges geſtant/lilia aurea quibꝰ ſubeſt cœli ſereni color/quē aſurū franci dicunt. Ad hanc rem mihi aſtipulat̄ diui Bartholomei monaſteriū quod gaudiūballis appellat̄.ubi fons huius miraculi teſtis ab incolis oſtendit̄. Traditū quoqꝫ eſt pannū ſericeum rubrum inſtar ſigni militaris quadratū miro fulgore ſplēdentē diuinitus eſſe exceptū. quo in expeditionibꝰ cōtra fidei chriſtianę hoſtes pro ſigno franci reges uterentur huicqꝫ uexillo nomen auriflammā hactenus ꝑmāſiſſe.diuqꝫ a dionyſianis cœnobitis aſſeruatā eſſe. Sed abutentibus ſigno aduerſus chriſticolas regibꝰ illud euanuiſſe Alterum tamen nō diſſimili forma inſtauratū eſſe quod ab epiſcopis et loci abbate cōſecratū inter ſacra aſſeruatur. Sunt qui hoc cæleſte beneficiū Carolo magno collatū fuiſſe cōtendūt. Sed ad Clodoueū reuertamur. Geſtū eſſe inuenio a Clodoueo bellū aduerſus ſigebertū quēpiā. quā rem ab hiſtoricis nō explanatā prætermitto. Occiſum tamen eum a francis & fortunis oībus ſpoliatū cōſtat.

Burgūdorū origo.

¶ Paternā deinde necem animo frequēter uoluēs Crotildis/ultionis ꝑcupida mulier Clodoueū adit. queriturqꝫ paternū ſibi regnū fraude Gondobaldi burgundionis ereptum:necato eius patre/matre uero in profluētū abiecta. Id inhumanū facinus cauſam maximā regi eſſe debere:belli aduerſus Gondobaldū gerēdi/quo & indignā parentū eiꝰ necem ulciſceret̄.& burgundorū regnū reciperet. Iam quia in burgūdorū nomen deuenimus originē eorū breuiter aperiemus. Auguſto imperante cū uandalorū gens in extremis germaniæ locis ubi conſederant tumultuarent̄ tyberius & druſus octauii iuſſu in eos expeditionē duxerūt.quos uictos partim ultra rheni rippas in galliis per uicos quos galli burgos uocant diſtributos habitare fecerūt.Inde a burgis burgundiones primo appellatos fuiſſe cōperio. Qui ſequēti tēpore ſequanos allobroges prouinciāqꝫ partim narbonēſem/& lugdunū occupauere. Arelate ſiquidē atqꝫ aureliæ regni ſui ſedem aliqn̄ poſuerūt. Nā otho q̄rtus germanus imperator ſe arelatēſem regē appellauit & poſſedit.

Gondobaldus capitur.

Vienna.

¶ Adductus rex cōiugis querimoniis in burgūdos mouet.agros incendit.& fugatū gondobaldū obſidet:obſeſſum capit. Sed diues auro gondobaldus/opera aredis arelatæ urbis præpotētis municipis/magnis muneribus Clodoueo oblatis/ſe liberat:annuū tributū regi pollicitus. Relicto quiqꝫ miliū armatorū in burgundia præſidio:cui gondeſillū gondobaldi fratrē præfecerat:Clodoueus in franciā reuertitur. Egreſſo burgundia rege/Gondobaldus gōdeſillū uiennę obſidet:fratrē in ea depræhēſum nō ſine multorū ſtrage trucidauit. prodidit urbē gondobaldo plebeius quidā qui aquæ ductibus præfuerat/indignatus ſcilicet ꝙ iminente cōmeatus pœnuria fuiſſet cū multis egenis ciuitate dimiſſus. Eam ob rem gondobaldū docet/per eū ductum uiennā capi poſſe. Referato igitur meatu immiſſo milite urbs capit̄: franci uero milites quos gondeſillo clodoueꝰ tradiderat/ad alaricū tholoſam relegati ſunt.

¶ Per idem tp̄s irrumpentibus in galliā

Gothorũ irruptio.
Arriana perfidia.
Alarici.
Dolus.

gothis:bona franciæ parte occupata:arriana impietate plurimi tenebanť. Aſſũpta in eos expeditione/ Clodoueus priuſq̃ moueret:Paternũ uirũ ex ſuis prudẽtem ad alaricũ gothorũ principé in aquitaniá oratoré de rebus quæ ex uſu utriuſq; regum eſſent mittit. Cõuenit diem locũq; regum colloquio dicere. Cõſtituto tẽpore quo inermis quiſq; accederet/Clodoueus iter in aquitaniá parat.Interim Paterno negociũ dat/exploret quibus gothi indumentis utãtur.Qui ad alaricũ reuerſus offendit hominé & ſuorũ queq; ferreã uirgã nõ minimę craſſitudinis manu geſtare:quę uel ad percutiẽdũ uel iaculandũ idonea uidereť.Quẽ dolum prudẽter animaduertens paternus:appræhẽſa regis manu promiſſi eũ admonuit. Ille dolũ quatenus potuit diſſimulans/perfidiá abſcondit. Tandẽ paterno in ſuſpitione perſiſtente/placere ſibi alaricus ait cõtrouerſiá quæ inter reges agitabať ad Theodoricũ Italię regẽ referri/ab eo definiri.

Theodorici Iudiciũ.
Omen.
Ceruus index itineris.
Oſtentũ.
Alaricus gothus a Clodoueo occiditur.

¶ Cum ad Theodoricũ uentũ eſt/ ille cauſa cognita litigatores in aquitaniá remittens/iubet paterno ut in ſummá turrẽ quá ipſe deſignabat aſcenderet/haſtáq; erectá teneret:gothi uero tádiu nũmos ad haſtam cõiicerent: donec ad eius mucroné coaceruatis nũmis haſta tota tegeretur.Quod iudiciũ nõ acceptauere gothi.Sed indignabũdi: paternũ ludibrio habuerũt. Nam cubiculi eius effractis quibuſdá tignis/& deſuper cõiectis tapetibꝰ cũ periculũ occultaſſent: paternus dũ noctu curandi corpis gratia exurgit:per effractũ tabulatũ deorſum ꝓceps delapſus brachium effregit:reliquo corpore grauiter cõcuſſo.Hac iniuria affectus paternus gothorũ perfidos mores Clodoueo renũciat.Quáobrẽ irritatus rex/oratiõe ad ſuos de uiolato oratore habita: exercitũ ingredi ad hoſtes imperat: prius tamen q̃ in aciem ꝓdiret ad diui Martini ſepulchrũ donaria mittit:tanq̃ de futura uictoria oraculũ expectaret.ueniẽtes qui miſſi erant dum ad fores tẽpli accedunt audiũt pſallentes ſacerdotes dauidis hymnũ.Protexiſti me dñe uirtute ad bellũ. Quod ominis loco ſuſcipiẽtes/oblatis muneribus: ad regẽ perniciter ſe cõferunt. Oraculo accepto rex erectior factus ad hoſtẽ feſtinat.Dũ procedit agmẽ Viẽna amnis obſtitit/q crebris imbribus intumuerat:ita ut uado tranſiri non poſſet. Impeditum dolens exercitũ Clodoueus/deus inquit optime in tribulationibꝰ adiutor:attẽde ꝙ in hoſtes tuos ꝓficiſcor. Faue religioni tuæ quá tueor:& ne differ de heretico gotho ſumere ultioné:& qui nos præpedit da fluuiũ uadabilé. Hoc precanté Clodoueũ non eſt aſpernatus deus. Ad primá eni inſequẽtis diei lucé ceruus e ſilua (nemine inclamante) in cõſpectũ ſe ꝓrupit/qui magnis inde militum uocibus excitus:fluuiũ enatans: quaſi itineris explorator uadũ monſtrauit. Hunc ſecuti milites in ulterioré fluenti ripam qua ceruus traiecerat euadũt. Vltra ꝓgreſſus exercitus/ad diui Hylarii pictauẽ.ędem cõſiſtit. Vbi intẽpeſta nocte quieſcente Clodoueo ignis in tentoriũ decidere uiſus eſt.quod ꝓdigiũ plęriq; boná in parté interp̄rabanť.Cũ nõ ꝓcul abeſſet hoſtis milites in acié rex educit moxq; atrox utrinq; præliũ cõmittitur iuxta fluuiũ clanũ.in cápo uoglodinẽſi qui ab urbe pictauorũ decimo miliario abeſt. Rex inter præliantes alaricũ cõſpicatus eũ inuadit:& ſolus ſoli cõgrediẽs ſolo deiectũ gothũ necat.Hæc finis alarico fuit/cũ annos duodecim tyrannidé aſſumpſiſſet.

¶ Hanc uictoriá Clodoueus mox inſignioré reddit.theodoro filio cũ exercitu in narbonẽſem ꝓuinciá miſſo. quo duce ea pars quá nunc occitaná linguá uocant: ipſos præterea aruernos patri audiẽtes fecit. Burdegalæ tunc Clodoueus hyemabat unde ineunte ꝓximo uere tholoſates petit:ubi alarici theſauri aſſeruabanť. Quibus expilatis:reliquas urbes quas gothi præſidio tenebant adoriť. Hiſq;(hoſte undiq; detur

Anaſtaſius imperator

bato)francorū præſidiū ponit. Rebus ad hunc modū quietis:turonū ſe cōtulit.ubi anaſtaſii biʒātini īperatoris legatos audiuit/ imperatorio noīe amicitiā ei offerētes romanūqꝫ cōſulatū. Quo honore affectus rex inſcenſo equo in patentē cāpū qui inter diui Martini ædem turonūqꝫ per id tēpus erat ꝓficiſcitur.ubi populo uaria munera ꝓfudit:cūctis acclamātibus. Bene ſit regi cōſuliqꝫ romano. ¶ Equi deinde memor quo in bellis libenter utebatur:quēqꝫ diuo Martino uoti reus dicauerat: equū ingenti pecunia redimi cū fruſtra iuſſiſſet:nec moueri loco equus ſcopuli inſtar potuiſſet:aureos centū quos illa ætas ſolidos appellabat priori precio adiici iubet.atqꝫ ita equo recepto:bonus inquit in negociis adiutor Martinus eſt:ſed mercede carus.

Regnacarus camaraci dominus.

Clodouei dolus.

Prodigia

Mamertus viēnēſis ep̄s

Letaniæ.

¶ Pacatis paululū rebus:regnacarus cameracus princeps inſequētis cauſa belli fuit. Erat enī petulans & multa libidine famoſus. Quibus uiciis(ut principibus fere cōtingit)pharo quidā aſſentator morē blandiſſime gerebat/ ita ut nihil non illi crederet regnacarus. Hanc rem ꝓceribus ægre ferētibus ad Clodoueū mittunt/ ſuam pollicentes operā ſi effœminatū hominē principatu amoueret. Addūtqꝫ cū pugna iniretur ſe ſimulata fuga dn̄m pugnę tēpore deſerturos. Clodoueus ut ꝓceres conuēta ſeruarēt:ęrea fabricatus arma eaqꝫ inaurata ita ut credi aurea poſſent ꝓditoribus dono dat. Adulterina munera mox cū exercitu ſequitur Clodoueus: inſtructa utrinqꝫ acie cōſertaqꝫ fortiter manu: ꝓditores ſimulant fugam duce deſerto: quē captū occidi rex mandat una cū eius fratre qui duci auxiliū nō tuliſſet. Necauit item & ꝓpinquos oēs:ne ſucceſſionis iure adducti principatū regnacari uendicarēt. Proditoribus autē(cū ſe falſis donis a rege circūuentos quererētur) reſpondit. Quibꝰ pręmiis eſſe dignos eos putarent qui ſuū ducē prodidiſſent: Satis illis ſuperqꝫ eſſe: ꝙ uita donati eſſent.atqꝫ ita illos domū dimiſit. Clodoueus rebus geſtis plurimis clarus poſt acceptā xp̄i fidem cū annos.xxx.regnū adminiſtraſſet: quattuor ſupſtitibus liberis uita deceſſit. Regis mortē præceſſerat ingēs apud uiennā urbem terræ motus quo cōcuſſę palatinę ædes una cum priuatorū domiciliis/ tēpliſqꝫ corruerūt. Hæc Mamerto qui pontifex urbis erat cauſa fuit inſtituēdę ſupplicationis quæ ante dominicę aſcēſionis diē feſtum quotānis ꝑ quaſqꝫ eccleſias letaniæ nomine celebratur.

¶ Conditus eſt ſepulchro Clodoueus quod etiam nunc Pariſii uiſitur in ęde Petri a ſe ædificata. Additumqꝫ tumulo inſequens carmen autore remigio:anno chriſtiano quingenteſimo decimoquarto.

¶ Diues opum:uirtute potens:claruſqꝫ triumpho:
Condidit hanc ſedem rex clodoueus.& idem
Patricius magno ſublimis fulſit honore.
Plenus amore dei contempſit credere nullo
Lumina qui uariis horrent portenta figuris.
Mox purgatus aquis & chriſti fonte renatus
Fragrantem geſſit infuſo chriſmate crinem.
Exemplūqꝫ dedit ſequitur quod plurima turba
Gentilis populi:ſpretoqꝫ errore ſuorum
Doctorem cultura deum uerūqꝫ parentem
His fœlix meritis ſuperauit geſta priorum.
Semper conſilio caſtris belliſqꝫ tremendus
Hortatu dux ipſe bonus ac pectore fortis
Conſtructas acies firmauit in agmine primus.

¶ Eo regnante precibus beati Remigii frater ſueſſionũ pontifex: vedaſtus atrebatium & Auitus nouiomenſiũ eccleſiis præerant: arrianis magnopere contrarii.

SVccedentes Clodoueo filii quos quattuor ex clotilde ſuſceperat: regnum quadrifariã cõcordibus animis (quod de imperio agitãtibus raro euenit) partiti ſunt. Theodoricus mediomatricos ꝗ & mettenſes: Clodomirus genabũ quæ aurelianus: Clotarius ſueſſionẽ: Childebertus pariſios obtinuit. Hi omnes cũ ſeſe mutua amicitia colerent: regio noie ſeorſum aſſumpto: dani mettenſem agrũ inuadũt prædas faciẽtes: in quos theobertũ filiũ cũ iuſtis copiis Theodoricus mittit. Fuſis danis: ad patrẽ cũ bono captiuorũ numero triũphans Theodebertus ſe recepit.

Clotildis ad filios ſuos.

¶ Interea clotildis filios ad ſe pariſiũ cõuenire mãdat. Atq; (vt erat appetens vindictę fœmina) iniuriã illis aperit paternę necis. Ad ſe quidẽ burgundi regni portionẽ pertinere: ſed gondobaldi potẽtia atq; crudelitate vtroq; parente orbatã ſe & hæreditate priuatã eſſe. Quãobrẽ precari: vltionẽ parricidæ Gondobaldi pariter aſſumant. Moti maternis p̃cibus filii: cõtractis copiis burgundis bellũ indicunt. Quos per idẽ tẽpus (Gondebaldo patre vita functo) ſigiſmũdus moderabat̃. Qui delectu militũ habito: aduerſus frãcos ſe obiicit. Dimicatũ eſt acerrimis viribus. Sed inclinante ad clodomirũ fortuna ſigiſmũdus in fuga capit̃. vinctuſq; aureliã miſſus eſt. quẽ nõ multo poſt clodomirus pariter cũ liberis interemptũ in altiſſimũ puteũ deiici iubet. Sed inde tandẽ exemptos ad diui mauricii monaſteriũ quod nõ longe ab octodoro ſabaudię vico ſymon ſigiſmũdi frater extruxerat efferri: ibiq; ſepeliri ꝑmiſit.

Bellũ in burgundos.

¶ Huic clodomiri fortunæ aduerſa ſucceſſit. Nãq; cognito ꝙ gondeuallus burgundionũ imperiũ vẽdicaret: bellũ redintegrat. Sed dũ longe a ſuis clodomirus hoſtẽ ꝑſequit̃ a multis circũuẽtus (q̃q̃ furentibꝰ oculis & minaci vultu terrori eſſet) inimicis cõiectis vndiq; telis appetitꝰ: pugnaciſſimus rex temeritatis ſuæ pœnas luit. Amiſſo rege franci nihil pauẽtes dñi ſui mortẽ vlciſci ꝑſeuerant. Verſo in fugã burgundione multis interẽptis: vicos agroſq; depopulant̃ atq; incendũt. ¶ Erant clodomiro liberi mares tres: Theodoaldus/ Gontherus/ & Clodoaldus. Quos a patris morte educandos apud ſe clotildis recepit. ¶ Clodomiri morte nũciata Clotarius atq; childebertus fraternę necis vltores coacto exercitu in burgundiã pergunt. Fugato gondomaro/ eiuſq; vxore in captiuitatẽ abducta: vniuerſa burgundia potiuntur.

¶ Hoc bellũ mox hyſpanienſe ſecutũ eſt. Cui amalricus cauſam dedit. Hic in extrema gallia quæ ad pyrheneũ ſpectat incolis: hyſpaniam cum gothis tenebat. Mortuo vero clodoueo intactã antea regionis partem amalricus ocupauit. Vndẽ animos tollens: ad reges francos de ea re nunciũ mittit. petitq; eorum amicitia frui liceat: atq; ex eorum familia ducere vxorem. Non indigna petitio regibus viſa eſt. Sororem virginẽ illi dant. Quam regio faſtu ſuſceptã amalricus liberaliter primũ: mox contẽtiſſime habuit. Quippe qui arriano veneno imbutus rectę fidei mulierem deſpuebat. adeuntẽq; ex more chriſtiano eccleſias contumeliis perſequebat̃. Lutoq; ꝑ viam a pueris mandabat contaminari. Hoc diu paſſa mulier regibus per litteras ſignificat quæ a viro inſideli toleraret: laturaq; eſſet: niſi amalrici petulantiam temeritateq; compeſcerent. Crebro mulieris queſtu parciti reges cogunt exercitũ. At childebertus ſublimi vir animo: nõ expectato clotario: militem in amalricũ educit. Cognito quid in eũ a childeberto parabatur: magnam quoad poteſt manũ amalricus terra mariq; cogit: tueri ſe feſtinãs. Aduenietibus frãcis hoſtiliter occurrit. & q̃q̃ militũ nũero inferior eſſet: in fortitudine tñ ſpem omnẽ firmauerat: qua p̃ma eximiaq;

Amalricus

Tolletū capitur.
Tagus.

virtute victoria ſępenumero viſa eſt cōparari. Pugnatū eſt ęqs viribus diu acriterqꝫ Sed gothis cedētibꝰ/victoria penes childebertū fuit. Fugientē amalricū dū aīaduertit miles qdā frācꝰ:excitato calcaribꝰ equo:tyrānū lācea cōfodit. Qua re cognita/rex frācꝰ mediā petēs hyſpaniā gothos incredibili diligētia ꝑſeqꝉ: donec tolletū ad amnis tagi ripas munitiſſimā vrbē acceſſiſſet:quā obſeſſam:& a ciuibꝰ nō ſegniter defēſam capit:captā oībꝰ exactiſſime coaceruatis bonis ſpoliat. Atqꝫ ita ſorore recepta: & mox morbo dū reuertit abſūpta ad p̄ris ſepulchrū pariſii collocat defūctā. Quos vero calices & vaſa ſacra tolleto exportauerat religioſis regni ſui locis diſtribuit.

Sacrilegii pœna.

Bellū aduerſus Hermofredum qui ſuos fratres necauerat.

Dolus regis theodorici.

HIs vt memorauimꝰ a childeberto geſtis nūciaꝉ theodoricū frēm mōtēclarū aruernię p̄mariā ciuitatē:quā ab eo childebertꝰ abſtuliſſet recepiſſe p̄ſidio iterfecto. dū ciuitas a theodorico obſideꝉ miles q in obſidione erat accepto ꝙ in diui iuliani tēplo plęriqꝫ ciues fortunas ſuas ꝯtuliſſent:in tēplū refractis foribꝰ irrūpit:& cūcta diripiēs exportat. Sed ꝓtenꝰ vindex ſacrilegii deꝰ p̄datores corripit inſania:horrēda voce clamātes. Cur o beate martyr tā dire nos crucias? Hoc exēplo doctꝰ q militiā ſequiꝉ/ tēperet a rapinis ne ſacris locis iniurius ſit. App̄hēdit interdū pœna ſacrilegos/& ſuas deꝰ iniurias grauiter vlciſciꝉ. Qđ ſiginaldꝰ aruernorū p̄fectꝰ nō ignorauit. Itaqꝫ licētia dominādi elatꝰ:poſtq̄ multa ab icolis ſurripuit: villā bulgratēſem quā tetradiꝰ ecclię diui iuliani donauerat occupauit. moxqꝫ mēte captꝰ nō prius ſui cōpos factꝰ eſt q̄ villā reliqſſet:cōpēſatiōe exhibita rerū q̄s temere abſtulerat. Sed re itra paucos dies cōpoſita ꝯcordibꝰ aīs reges i hermofredū thoringiæ p̄ncipē bellū mouent. ꝓpterea ꝙ ſuaſu amalbergę vxoris duos quos habebat frēs bercariū & baldricū necauerat:delatos ꝙ regnū affectaſſent. Thoringus re cognita:collecta magno numero manu:dolo intercipe frācos iſtituit. Foſſā altā qua frācus iter facturꝰ erat lōgitudine magna ꝑduxit ceſpitibꝰ deſuꝑ cōiectis: vt ſpecie virētis herbę miles illuſus fraudē nō ꝑciperet. Detecto ꝑ exploratores dolo: reges irritatiores facti hoſtē ferocꝰ ꝑſequunꝉ donec effuſa fuga thoringi ad fiumē qđ eorū lingua oneſtrut vocāt ſe recipiūt. vbi ad fluminis ripā reuocato ex fuga milite bellū inſtaurāt. Sed cedere coacti in ꝓfluētū ſe ꝓmiſcue cōmittūt. Factaqꝫ ē eorū tāta ſtrages: vt occiſorū cadaueribꝰ pōtis loco frācꝰ vtereꝉ. Hermofredus tn̄ cū paucis i vrbē quādā q̄ regio theodorico poſtea fuit ſe recepit. Ad quē dimiſſo nūcio theodoricus ſalutē polliceꝉ/ſi ad caſtellū tulbiacū qđ nō ꝓcul erat ſe cōferre nō pigritareꝉ. Nūcianti fidem adhibēs hermofredus ad theodoricū ſe cōfert. Dum vna ad pinnas caſtelli inambulāt & fabulanꝉ:theodoricus hermofredū cubito impellēs eū e muro p̄cipitat quo lapſu interiit. Deinde liberis eiꝰ necatis :omnē regionē in poteſtatē rex accepit: ibiqꝫ ad tp̄s moratꝰ:lothariū fratrē licet auxiliaris illi i hoc bello fuiſſet: clā ſuſpectū habuit. ſiue ꝙ bn̄ geſti belli ptē ad ſe verteret: ſiue quia (vt ē humanꝰ animus) cauſas q̄reret vſurpādi fraterni regni q finitimꝰ eſſet: & ideo iuidiæ theodorico eſſet. Diſſimulato odio theodoricus p̄caꝉ ꝑ nūcios fratrē ad ſe in thoringiā veniat: habere qđ ex vtriuſqꝫ cōmodo ſit. Ad quē nihil a fratre doli metuēs Clotariꝰ accedit. Occultos poſt tapetē in cęnaculo milites theodoricꝰ in armis locauerat. Qđ cū paulo altiꝰ pēderet velū:Clotariꝰ cęnaculū ingreſſus:armatorū pedes cōſpicatꝰ: fraude depræhēſa reſtitit. admonitiſqꝫ quos ſecū habebat cliētibꝰ:clā armari eos iubet. Theodoricꝰ animaduerſum a fratre dolum intelligens:ioco ſuſpitionē purgauit:habito deinde cum fratre colloquio argenteo vaſe quod peluim vocant lotharium donat. atqꝫ ita diſceſſum eſt. Verum ſollicitatus ira theodoricus peluim a fatre per filium repetit:

bellí occaſionē meditans ſi vas nō redderet. Impetrat a patrueli theodebertus adoleſcens:& vas ad patrē refert. Sed tādem in apertū ſe theodorici ira ꝓdidit. Crebris incurſionibꝰ in alterutrū factis pax inter eos paucis poſt diebꝰ ꝯuenit. q̄ tñ ſuſurronū delatiōibꝰ violata ē: obſidibꝰ q apud theodoricū erāt interfectis. Nihil enī apud dominādi cupidos ꝓbitatis aut fidei ē. libidine enī habendi reges ferunt̃ nec amicis nec generi idulgēt ſuo. ¶ Interim dū ſe fratres odiis agitāt Clotildis mater ex clodomiro nepotes diligēter nō ſecꝰ ac ex ſe natos apud pariſios ꝓcurabat. Hac ſuſpitione ductꝰ childebertꝰ: q̄ſi illos regia ad regnādū educaret: accerſito fratre clotario ꝑd de matre nepotibuſqꝫ pēſitet aperit. Placuit viſēdi eos cauſa: atqꝫ cognoſcēdi ſi illorū ætas diuiſa inter illos hæreditate ad p̄ncipādū idonea eſſet: ad ſe ꝑ archadiū quēdā mitti. Lęta nūcio clotildis dimiſſos nepotes patruelibꝰ cōmēdat. Quibꝰ in cōſpectū adductis maiorē natu clotariꝰ mox terræ allidit: enſe ꝑ ilia adoleſcētis ꝓſtrati traiecto. Hic ꝑterritꝰ alter ad childebertū ſe ꝓripuit: orās vt ſe ꝓtegeret. Qui ſiue miſericordiā ſimulās: ſiue reuera pueri miſereret̃: clotariū placare ꝑgit. In quē idignabūdꝰ rex; tu inq̄t huiꝰ auctor facinoris es: & nūc pœnitet cōſilii: aut ergo illū ꝓiice abs te: aut mortē meis manibꝰ obito. Ad hæc verba dimiſſū puerū clotariꝰ obtrūcat. Interim dū in nepotū nece ītēros reges clodoaldus videt: auxilio ꝓcerū dilapſus: clericatū ꝓfeſſus ē & ſacerdos effectꝰ vitā religioſiſſimā vixit. Scribūt q̄dā vna cū pueris nutrices quoqꝫ eſſe necatas. Huiꝰ ſceleris imanitatē aliud nō minꝰ inhumanū p̄ceſſiſſe tradūt ad priorē nūciū archadiū de pueris ad regeſ deducēdis vridanū quēdā aulicū ꝓtinꝰ clotildē regio iuſſu adiuiſſe: eiqꝫ gladiū & forpicē obtuliſſe: ad anceps oblatū clotildē muſitaſſe: mox ex vridano q̄ſiuiſſe q̄d hoc oblatū ꝓtēderet: illūqꝫ reſpōdiſſe gladiū necē: forpicē ſacerdotiū i nepotibꝰ ominari: expectare ſe vtrū regina eligeret Demū hęſitātem reginā negaſſe nepotes ſacerdotes fore: ſcilicet de filiis regibꝰ ſecurā ꝙ innocentibꝰ nullā vim inferendā formidaret. Sed regnū ambiētibꝰ odioſa miſeratio eſt. Tā crudelē nepotū necem & ſi modeſtiſſime ferret clotildis: eā quoqꝫ inſequens belli motꝰ miſera ſollicitudine cōfecit. ¶ Theodorico quē mettēſibus imperaſſe ſcripſi vita ſublato: theodebertꝰ paternū regnū ſuſcepit. Qui aduerſus clotariū in ſocietatē belli q̄d iā diu childebertꝰ pariſiorū rex aīo agitabat accitꝰ vocāti childeberto auxilio fuit. Iunctis ergo pari fide exercitibꝰ in clotariū ꝓficiſci cōſtituūt. Ea re clotildis cognita: relictis pariſiis turonū abiit: diui martini ædē lachrymās ingredit̃. Orat religioſa mulier beatiſſimū cōfeſſorē p̄ces eiꝰ exaudiat: neqꝫ ſinat fratres reges: filios ſuos inter ſe cōflictari: q tametſi cōpluribus eſſent ingnati flagitiis: occurrat tñ furētibꝰ ne inſania efferati fraternitatis quoqꝫ obliuiſcant̃. Clotildis orōne & bñ de deo meriti pōtificis interuētu credi poteſt in beniuolētiā fratres rediiſſe. Nā cū acies nō ꝓcul cōſtitiſſent: ortis imbribꝰ: tonāte ſupra modū cœlo: atqꝫ validiſſimo inſufflāte vēto: tāta tēpeſtate childeberti theodebertiqꝫ copiæ atritæ ſūt: vt nihil illis ſibi armorum p̄ter clipeū reliquū habuerint. Procūbētes humi milites laceris veſtibꝰ & ſagis diem illum vltimū ſibi certo eſſe credebāt: equis inſup per multa miliaria diffugientibꝰ rari recepti ſunt: quin ipſis regibꝰ cæleſtis ignis q crebro fulgure cōtinenter micabat: timorē incuſſit: ne cū tētoriis incēdio vna flagrarent: cū huiꝰ tēpeſtatis nulla ꝓcella neqꝫ vllius pluuiæ gutta clotarii militē attigit. Hoc terribili admodū ꝓdigio haud dubie intellexerūt reges recte in illos dei irā exerceri ꝙ inocētē fratrē bello ꝑdere cogitaſſēt. Miſſis ergo ad clotariū legatis: pacē vltro pollicent̃: q̄ vtrinqꝫ data diſceſſum ē. Hęc in agro aurelianēſi apud cōbrū vicū geſta fuiſſe cōperio. Poſt hęc childebertꝰ velut ad bellū natꝰ eēt: breui reqe militibꝰ ꝯceſſa comitāte frē clotario in

A patruelibus nepotes occiduntur.

Mirum.

Bellū ī terracones a childeberto geſtum.

Cæſarauguſta obſeſſa ē.

Reliquiæ diui vincentii.

Monaſteriū beati vincentii extructū.

terracones mouet.Cuiꝰ belli cauſā ab auctoribꝰ traditā nō īuenio.Credo etī p̄dæ & regnādi ſolū cupiditate affectū huic bello incubuiſſe. Prima huiꝰ expeditiōis caſtra ad cęſarauguſtā urbē childebertꝰ ſiſtit. Quā circūuallatā oppugnare iubet. Ciuibꝰ fortiſſime ſeſe p̄mū tuētibꝰ: cū altera inſup oppugnatiōe p̄mi expectarēt ad dei opē cōuerſi ſupplicationē decernūt.circūeunt ꝑ pomeriū ciuitatē reſonāte diuinis hymnis clero.Quē cōcētū ubi aīaduertit childebertꝰ cognoſcit ꝑ ruricolā quēdā ſupplicationē ritu xpiano a pp̄lo fieri: vt miſerto ciuitatis deo ī hoſtiū ptātē nō veniāt.Ea re cognita & ꝙ xp̄iani eſſēt:childebertꝰ ruſtico īperat loci pōtificē adeat:moneatqꝫ ad ſe ī caſtra venire.Edoctꝰ a ruſtico pōtifex ad regē nihil veritꝰ accedit. Quē affatꝰ childebertꝰ:quia inqt:o p̄ſul cōptū nobis ē vos xp̄i ſacris initiatos eſſe: eiqꝫ religioſe famulari:decretū nobis ē ꝑcere ciuitati:obſidionēqꝫ ſoluere: ſi modo de diui martyris vincētii ſupſtitibꝰ apud vos monumētis aliqd nobis īpartiemini. Regis volūtate ad clerū relata: ſepulchrū martyris pōtifex adit:indeqꝫ ſuſceptā ſtolā & tunicā regi dono cōtulit.Quæ religioſiſſime ſuſcepta rex ꝑſancte aſſeruauit. Obſidione igiť liberata ciuitate cū de ꝓuincia cū pōtifice nihil interueniſſet digrediēs exercitus agrū cæſarauguſtanū vaſtauit:atqꝫ ita Pariſiū adueniēs ædem diuo Vincentio dicat monachis ibidem inſtitutis qbus eas quas de martyre induuias habebat attribuit.Huic monaſterio diui Germani de pratis appellatio in hodiernū diem manet.

Clotildis moritur.

Crannirebellio.

REbus in hyſpania vt p̄miſſū eſt geſtis:theodorici mors regi nūciata ē. huic filiꝰ theodebertꝰ quia regno ſucceſſiſſet:iniquo aīo childebertꝰ tulit.Cōicato igiť cū fratre Clotario cōſilio a theodeberto regnū ſurripere meditanť. Quorū cœptis rex prudēs occurrēs priuſq̄ in aptū ꝓdiret dolꝰ:īſurgētē in eū debita erga auūculos reges obſeruātia retardauit.Eā ob rē alios ſibi vultꝰ effingens childebertꝰ ſatius eſſe cēſet beniuolētia vti q̄ nepotē regē eūdēqꝫ potētē laceſſere quē facile ſupare nō poſſet. vocatū igiť ad ſe theodebertū blāde excepit:p̄cioſiſqꝫ muneribꝰ donatū a ſe dimittit. Adeo rara ē inter p̄ncipes amicitia.aut eni liuore ꝑculſi:aut īperii maieſtate feroces:aut(qđ plærūqꝫ accidit)aliorū potētiā ſuſpectā habētes:occultis inter ſe dolis agere ſolēt.Interea ſenio morboqꝫ cōfecta clotildis mater moritur. Quā turono vrbe regia pōpa elatā filii reges ad clodouei tumulū apponūt. Eodē ferme tp̄e theodebertū vltima fata aſſūpſerūt:relicto filio theodebaldo regni paterni hęrede.Clotario aūt iniq̄ iterū fortuna aduerſata eſt. Nam maribꝰ liberis ſeptē & fœminis duabꝰ cū beatꝰ hoīm opiniōe haberet crānꝰ patri cōtumax extitit. A quo in aqtaniā miſſus p̄mere populū vectigalibꝰ cœpit.Ea re cognita clotariꝰ crānū domū reuocat. Qui ꝯtēpto patris īperio ad childebertū quē nō bono ſatis ī patrē aīo eſſe arbitrabať ſe ꝯtulit. Addit ad exulceratū childeberti aīm nouas indignatiōes.iureqꝫ iurādo ſe ꝑſancte aſtrigit oppugnaturū ꝑpetuo patrē. Securꝰ igiť acceptę fidei a crāno childebertꝰ bello ꝑſequi clotariū cōſtituit.Eo qdē tp̄e dū clotariꝰ expeditionē ī ſaxones haberet.Quos cū ſemel ꝓſpere ſupaſſet/ſecūdo ī eos mouēs ꝙ ꝓmiſſū tributū nō ſoluiſſēt/ q̄uis p̄liū dep̄carenť/ & īperata ſe facturos pollicerenť: pugna nō abſtinuit in q̄ multis frācis occūbētibꝰ clotariꝰ cū paucis ad ſueſſiōes regreſſus ē aduerſus crānū gōtrano atqꝫ ariberto ī aqtaniā clotarii iuſſu mouētibꝰ: Childebertus cāpaniā infeſto exercitu incurrit. Inde vaſtatis agris cum p̄da multa reuertētem poſt nonū & q̄drageſimū regnādi ānū mors occupat. anno ſalutis qngēteſimo qnq̄geſimo nono. Mortuo apud ędē vincētii martyris ꝓxime pariſios ſepulchrū fuit Childeberti morte quia liberis careret omnia ad clotariū peruenerunt.Quo acceſſu francorū regnū magnū incrementū accepit.Sed aucto regno:auaricia clotariū inua ſit. Excogitauit enī tertiā eccleſiaſticorū prouētuū partē accipere. Cuiꝰ cōcupiſcētię aſſentiētibꝰ ipſis: unus tm̄ turonorū antiſtes iniurioſus reſiſtit: dicens. Si quæ deo dicata ſunt auferes: & de pauperū horreis tua perges explere: regnū a te auferet deus. Qua increpatiōe territus Clotariꝰ incœpto abſtinuit. Eadē tempeſtate inter frācōs erat atqꝫ hiſpanos de celebrādo paſchate cōtētio. Illi enī .xviii. Cal̄. Maii. hi .xii. Cal̄. aprilis feſtū diē obſeruabāt. Sed hec ptinax uarietas finē diuinitꝰ accepit. Nā ſabbato ſancto dū cathecumini ad regenerationis lauacrū accedūt: ſalutaris apud hyſpanos aqua peraruit: cum eadē apud frācos redundaret. Gregorius turoñ. chilperici ætate hoc eueniſſe tradit. ¶Eiuſdē cōpendii liber ſecūdus.

Cōtrouerſia de paſchate.

Clotarius regno aſſumpto crāni alias cramiris (utrūqꝫ enī ſcriptū inuenio) temeritatē ulciſci pſeuerat: ratus plus audere in eū cæteros: ſi repugnantē filiū nō flecteret. habito igit̄ delectu militū: in rebellē ꝓgredit̄. Quē uenientē audiēs crānus ad conobaldū ſibi finitimū aquitaniæ regē pergit: quo adiutore patrē ꝑlio exciperet. Sed conobaldus cū in ſacellū diui Martini clotariū fugiēs ſe recepiſſet: neqꝫ īde ullis pollicitationibꝰ educi poſſet: imiſſo igni pariter cū ſacello crematʳ: quod nō multo poſt tpe rex iuſſit inſtaurari. Mox crānus nihil moratus ad britonū comitē ſenabutū ſe cōtulit: ubi receptis ex fuga militibꝰ quū terra mariqꝫ iuſtū exercitū coegiſſet pio patri filius nocēs & armatꝰ occurrit. Ordinatis ad ꝑliū alterutris copiis de pace p legatos tētatū eſt. Negāte cōditiōes pacis clotario: armis decertare cōuenit. Sed nō ignarus pater ꝗ dubius ſit belli exitus: dei ante oīa opē implorās. Iuſte deꝰ inqt aſpice: & quod dauidi regi de filio abſalone iudiciū feciſti mihi ipartito. Atqꝫ ita in ꝑliū utraqꝫ acies cōcurrit. Diu ſtetit dubia uictoriæ ſpes: demū ad clotariū inclinauit. Fugati ꝓfligatiqꝫ ſūt hoſtes. Inter quos bona britonū ps cęſa eſt: crāno cū uxore & liberis intercepto. Quē in ſcāno p lictorē alligatū cremari cū uxore & liberis duobꝰ rex iubet: huiuſcemodi ſupplicio crānꝰ pœnas ſoluit cōceptę aduerſus patrē rebellionis. ¶Crāno merita pœna affecto pater accepti a deo bn̄ficii memor in franciā reuertēs ad diui martini ſepulchrū ſe cōtulit ibi de bn̄ficiis deo gr̄as exhibēs largiſſimiſqꝫ mūeribꝰ tēplo ditato petit ꝑteritę ætatis ſibi offenſas remitti. Nec mora ſueſſionem repetit. Moxqꝫ (ut eſt gallicæ nobilitatis uana cōſuetudo) ad feras uenatu depręhēdendas ſe cōuertit. ubi dū curſu clamoreqꝫ ſupra ꝗ rege dignū eſt curioſus oblectatʳ morbū cōtrahit: quo lāguore cū annos unū & quinquaginta imperaſſet abſumptꝰ eſt: aſſiſtētibus q̄ttuor ſupſtitibus ſibi liberis ariberto: gontrano childerico atqꝫ ſigiberto. Fuit enī clotarius libidini obnoxius. & ex tribꝰ uxoribꝰ iugūde. aregūde. atqꝫ cōſona mares ſeptē & fœminas duas ſuſcepit. Aregūdē ꝗ primę uxoris ſoror erat ex hac cauſa ſibi aſſūpſit. Rogatꝰ ab uxore ut aregūdē uiro illuſtri collocaret: ad eā ꝓfectꝰ eſt: ſibiqꝫ copulauit. Atqꝫ paulopoſt ad iugūdē reuertēs: feci inqt mea cōiunx de ſorore tua qd̕ me hortabaris. Illā enī mihi accepi ꝗ ꝑter cæteros regni mei ꝓceres ſū illuſtrior. Quod factū modeſta mulier æquo animo ferre ſimulauit. Patris funus filii ſueſſionē uſqꝫ ornatiſſimo comitatu pſecuti digno patre tumulo regem ſepelierūt. Sed priuſꝗ a clotario diſcedo: illud nō ꝑtermittendū reor quod cū maxime cognitu dignū eſt mirari licet a nullo frāco ſcriptore litteris fuiſſe cōmēdatū. Fuit inter familiariſſimos clotarii aulicos galterus yuetotus caletꝰ agri rothomagēſis apprime nobilis & q regii cubiculi p̄marius cultor eſſet. Huic ꝓ ſua itegritate de clotario cū meliꝰ meliuſqꝫ in dies ꝓmereret̄. reliq aulici iuidēt deprauantes quodlibet ab eo geſtū.

Sacelli diui martini exuſtio.

Cranni ſupplicium.

Clotarii obitus.

Regni yuetoti principium.

nec deſiſtunt donec irritatū illi clotariū peſſimis ſuſurris efficiūt. Quāobrē iurat rex ſe hominē necaturū: percepta clotarii indignatiōe: galterus pugnator illuſtris cedere regi irato cōſtituit. Igitur derelicta francia: in militiā aduerſus religionis catholicę inimicos pergit. ubi decem annos multis proſpere geſtis rebus: ratus clotariū ſimul cū tēpore mitiorē effectū: romā in primis ad agapitū pontificē ſe cōtulit. A quo ad clotariū litteris impetratis ad eū ſueſſione agentē ſe protenus confert: ueneris die q̄ paraſceue dicit̄: cogitans religioſam chriſtianis diē ad pietatē ſibi profuturā. Verū litteris pontificis exceptis: cū galterū clotarius agnouit: uetere ira tanq̄ recenti liuore percitus rapto a proximo ſibi equite gladio hominē ſtatim interimit.

Clotarii immane facinus.

Tam indignam inſignis atq; innocētis hominis necē religioſo loco & die ad chriſti paſſionē recolendā celebri pontifex inęquanimiter ferēs: cōfeſtim clotariū repræhendit: monetq; iniquiſſimi facinoris rationē habere: ſe alioquin excōicationis ſentētiā ſubiturum. Agapiti monita reueritus rex: capto cū prudētibus conſilio galteri hęredes & qui yuetotū deinceps poſſiderent ab omni francorū regū ditione atq; fide liberauit liberoſq; prorſus fore ſuo ſyngrapho & regiis ſcriptis cōfirmat.

Rex yuetoti

Ex quo factum eſt: ut eius pagi & terrę poſſeſſor regē ſe yuetoti hactenus ſine controuerſia noīauerit. Id autē anno chriſtianę gratię quingētesimo trigeſimo ſexto geſtū eſſe indubia fide inuenio. Nam dominātibus longo poſt tēpore in normānia anglis: ortaq; inter iohannē hollandū anglū & yuetoti dominū quęſtione quaſi ꝓuētuū eius terræ pars fiſco regis anglorum quotānis obnoxia eſſet: calleti ꝓprętor anno ſalutis. M.cccc. xxviii. de ratiōe litis iudiciario ordine ſe inſtruēs: id ſicut annotatū a me eſt comperiſſe iudicauit.

Radegūdis

Huiꝰ clotarii uxor fuit radegundis quæ ꝑ uiri aſſenſum religionē ꝓfeſſa cęlitibus meruit aſcribi. Patre enī berēgario rege nata cū a francis capta eſſet in clotarii ſortē ueniēs ab eo in uxorē ducta eſt. Sed caſta mulier deo magis q̄ uiro cōplacuit. Eius regis decreto diui Medardi monaſteriū ſueſſione inchoatū eſt: ſed a ſigiberto filio tādē abſolutū. Eſt ī anglorū geſtis: egilbertū regē cū ab inimicis ꝓpter eius deſidiā riſui haberet̄/ filiā regis francorū cuius nomen ſilentio pręterit̄ uxorem aſſumpſiſſe: & cum ea letardū uirū admodū ſanctū in angliā nauigaſſe.

Letardus.

Quo cōnubio egilbertus genſq; anglorū didicit modeſtiā/ & cognitionē quādā accepit uniꝰ dei & fidei xp̄ianę. ita ut ad anglos ꝓficiſcēte auguſtino gens tota facilius xp̄m confeſſa ſit: pelagii reiectis erroribꝰ. Porro quia nec filię nec regis nomen ab autoribꝰ traditur: ego tēporū annotatiōnē ſecutus/ hūc fuiſſe chilpericū cōiicio/ aut primū clotariū. Nam ꝑ clotarii ſecūdi tēpora diuus Gregoriꝰ pōtifex romanus auguſtinū ex monaſterio qđ romę inſtituerat in angliā p̄dicatiōis cauſa miſit. Id aūt ſcriptū a me ideo eſt: ut ītelligāt angli exordiū rectę credulitatis in xp̄m a frāca muliere accepiſſe.

Anglorum fides.

Chilpericꝰ

CLotario ſepulto. fratribus de partiēdo inter ſe regno cōſulentibus: cū qſq; ſibi partē accipere merito ſperaret: chilpericus cui plus ingenii atq; aſtutiæ inerat præter ætatis legē pariſiū occupare cōtēdit. Paterniſq; theſauris potitus mox francorū nobilitatē q̄uelociſſime poteſt ad ſe uocat̄. Quos partim in ſe ꝓcliues beniuolētia amiciores reddit. Alios quibus aduerſam in partem pendere animū cōmodi expectatione cognouit: magnis admodū donis muneribuſq; cōciliat. Sed ut eſt in gallico ꝓuerbio: ſollicitꝰ ſui eſt: nec dormitat inimicus. Cognita chilperici perfidia: amicorū opera quos pariſii habebant fratres: inſcio chilperico in urbē clam admittunt̄. Inde fratre deturbato ne bello res ageret̄ chilperico renunciāt: ſi ꝓ lege patria diuidi inter ſe regnū uolet liberū ſibi ad eos patere regreſſum. Hac cōditione ꝓpoſita chilpericus pariſiū reuertit. Ariberto ꝙ prior natu eſſet pariſiorū regnū.gontrāno aureliorū.mettēſiū ſigiberto obuenit.Chilpericus ſueſſionē adeptꝰ eſt.Suſcepto ſecundū ſeriem cognationis pariſiorū gubernaculo Therebertus qui aribertus dictus eſt nulla re inſignior fuit q̃ marcanoſę & merofidis ſtupro: quas nigebrida eius uxor ſeruitio habebat. Quarum conſuetudine rex ita deperiit:ut nigebrida dimiſſa eas in uxorū loco habuerit.Nec deſeruit:licet a pontifice germano admonitus eſſet. uerū paucis interiectis diebus utraqꝫ una cū filio quē altera ediderat repētino obitu perierunt.Sed nec diu ſuperſtes aribertus fuit. Gontrānus q̄q̄ benignior natura fuerit:petulātia tamen atqꝫ libidine nō diſſimilis erat. Nam præter ꝓſtitutas a ſe uirgines:alienas quoqꝫ nuptias ſpretis legitimis uxoribus inq̄nauit. Ab huiuſmodi fœdis amoribꝰ abhorrēs ſigibertus mettēſiū rex ad athanahildū hiſpanū regē miſſo legato gogone:brunechildē regis filiā uxorē accepit. Chilpericus uero fratris exemplo adductus alterā athanahildi filiā galſondā coniugē expetit. Cui cū fredegōdis q̄dā forma inſigni puella inſeruiret inſolēs tñ mulier in chilperici ſe inſinuauit amorē regēqꝫ ita blāditiis deprauauit: ut odio habitā galſondā nō uxorię dignitatis:non fœderis nuptiarū memor laqueo ꝑ noctis ſilentiū ſtrangularet.Superinducta andouera nihilomagis cōtinens fuit. quippe qui fredegondę uoluptatis illicebrarū amator cōſuetudine illectus tenebatur. Nō poſſum q̄uis breuitatē initio ſim ꝓfeſſus huiꝰ pellicis maliciā tacitus præterire. In ſueſſionibꝰ loco & plebe humili nata eſt in uico balēcurto ſpecie quidē egregia atqꝫ ingenio ſupra fœminę modū excellenti.Igit̃ cū ſueuorū infeſta ſigiberto gens bellū aduerſus eum ſuſcepiſſet: chilpericus fratri auxiliū tulit.Egredienti domo cura fuit andouerā coniugē grauidam fideli ſibi cuipiā cōmendare.Huic negocio idonea uiſa eſt fredegonda: atqꝫ ita ꝓfectus eſt.Pariendi cū tēpus adueniſſet fœminā regina parit:quę priuſq̄ baptiſmo ablueretur:cōſilio ex fredegonda capto:quænā idonea ſatis mulier ad hoc ſacramentū teſtis(hoc eſt cōmater)adhiberet̃. Nulla inquit fredegōda nobilior te eſt quam huic myſterio anteponas:ut quā carne puellā extuliſti:eam præterea ad ſpiritalē uitam regeneres.Sciebat eni ex chriſtiano inſtituto nephas eſſe uirū mulieris concubitu potiri:quæ baptizando filio cōmater extitiſſet:eo pacto chilpericū a reginę contubernio diſcluſum iri callidiſſima pellex ſperabat. Abluitur ex ſentētia fredegōdæ filia:atqꝫ ei cui mater andouera erat:cōmater ſpiritali regeneratione efficitur: childehindā ei nomen imponēs Regi domū bello exacto reuertēdi gratulabunda pellex occurrit.Narrat quæ de nata ſibi filia cōtigerant.Sed dolere ſe ait: ꝙ regina teſtis & cōmater ablutionis filię eſſe uoluerit.Hæc loquēti fredegōdæ rex ſancte iurat ſi ita cōpertum haberet:ſe eam uxoris dignitate donaturū. Ingrediēti palatiū chilperico andouera filiā cōplexa ſalutē impartiri:deqꝫ nata ſibi filia gratificari feſtinat. At rex exulceratus animo:abi inquit in malā partē imprudens mulier quæ tua me inſipientia a tuis nuptiis excluſiſti. Nec multo poſt tēpore rex pontificē qui ſacrū peregiſſet ire in exiliū iubet. Andouerā uero una cū filia intra eccleſię ſepta uitā apud cenomanos agere cōpellit:deſignatis q̄tum ad annuū alimentū ſatis eſſet ꝓuentibus. Pellicem mox fredegōdā in ſuis ambitioſus malis chilpericus uxorem accepit. Adeo nihil uidentē hominē reddit cęca libido:& petulans uiuēdi licentia. Nec uno crimine irretit eū quē deprauauit. Eniuero chilpericus legitimi cōtēptor thori:alieni quoqꝫ appetētiſſimus fuit.Sigibertum fratrem ſuum ꝑſecutus eſt(& ut perfidiorem dicas) graſſante in eū fortuna.Nam irruētibus in regnum eius infeſtis ſignis Cacano duce

Gotrādꝰ rex aurelianorū

Chilpericus ſueſſionum rex.

Fredegōde fraus.

Chilpericus in ſigibertū fratrē bellū mouet.

hunis:occupatiſſimoqꝫ in eo bello ſigiberto chilpericus fraternę charitatis deſertor in remos ad ſigebertū ꝑtinētes incurrit quos præſidio per fratris abſentiam deſtitutos in poteſtatē recepit. Verum fugatis hunis ſigebertus victor reuertens copias in ſueſſionenſiū agrū dimittit:quē dedente ſe pupulo facile cepit. Theodebertū chilperici filiū in vrbe depræhēſum abducit. Sed nō multis poſt dieb⁹ interceſſione patris liberatus eſt:chilperici fide interpoſita:ꝙ in ſigebertū nullo vnq̄ tempore bellū moueret. Sed fidifragus rex nihil moratus bellū redintegrat. Cuius illico pœnituit. Nā inferior factus cōpulſus eſt cōditiones pacis quas ſigebertus voluiſſet accipere. Sed nec ſic quies facta. Clodoue⁹ ex chilperici liberis burdegalā ſigiberti ditiōis vrbē capit. Sed a ſingulfo quē ꝓuinciæ ſigibertus p̄fecerat mox exturbatus Clodoueus inſequēte præfecto pariſiū ex fuga ſe recepit. Qua iniuria ꝓuocatus chilpericus theodeberto (quē diximus a ſigiberto liberatū) mandat: neuſtriā (quæ poſtea normannia appellara eſt) adoriatur. Eam quia ſigiberto parebat (receptis in ea plæriſqꝫ inſignibus locis) incurſionibus vaſtant. Eodē quoqꝫ furore turonos pictauos lemouicas:& cadurcos:nō clero:nō monachis:nō ſacris virginibus parcēs perdit. Eius petulentiā cum gondoaldus pictauus qui ſigiberti partium erat nō parua iactura affeciſſet:& demū mouēte in eum ſigiberto fugatus interēptuſqꝫ fuiſſet:chilpericus iniquo animo filii mortē ferens: campaniā furibundo exercitu excurrit: remoſqꝫ iterū ſpoliat. in quē reductis copiis ſigibertus hominis temeritatē corripere cōſtituit. Verū intercedētibus vltro citroqꝫ legatis pax icta eſt.

Bellū in ſigibertum.
ſuꝑatur clodoueus.
Neuſtriam theodebertus incurſat.
Theodebertus occidit̄ chilperic⁹ cāpaniā vaſtat

¶ Rebus inter chilpericū ſigibertūqꝫ mature cōpoſitis in gontranni fratris burgūdionibus imperātis exitiū: coniurant. Belli cauſa a ſcriptoribus nō traditur. Inuidiſſe illi fratres crediderim: ꝙ ad aurelianū gontranni regnū:burgundionū quoqꝫ principatus acceſſiſſet. Vtcunqꝫ res ſe habet:leuis exiſtimari poteſt quæ facilē habuit exitū. Cōſtitutis itaqꝫ ad pugnam apud viriacū:archiacūqꝫ copiis:breui momēto ꝑ legatos conuentū eſt:trecas cāpaniæ ciuitatē proficiſci reges:atqꝫ illic pacis cōditiones dicturos. Quā in diui lupi templo reges interpoſito iureiurando poſtea firmauerūt. Abeuntibus inde regibus milites auſtraſii qui ſigiberto parebāt querūtur ꝙ nihil ad ſe neqꝫ gratiæ neqꝫ honoris ſed neqꝫ prædarū deferretur. eos omnibus pæliis primos adeſſe:vltimos eſſe quib⁹ aliquid mercedis a rege cōtingeret. Placere quidē cū gontranno pacē:ſed chilpericū exoſū habere ꝙ præter regiā dignitatē ſpurce viueret:hac militū tumultuatione tradunt ſigibertū copias in fratrē nihil belli ab eo timētem imo etiā exercitu nudatū cōuertiſſe. Hac re ꝑ nunciū accepta chilpericus ſuis rebus deſperās q̄ feſtinātiſſimis itineribus poteſt:tornacū vna cū fredegonda & liberis ſe recepit. Huic repētino chilperici malo incōmodū aliud fortuna inuexit. Procedēti cū copiis ſigiberto magn⁹ procerū atqꝫ equitum numerus qui a chilperico defecerant:ad vitoriacum occurrit quos iuramēto obſtrictos in exercitū admittit: præter anſelmū qui integra in ſuum regem fide negat ſe ſigiberto auditurū: atqꝫ ita dimiſſus anſelmus ad chilpericū migrat.

Tumultus i caſtris ſigiberti.
Bellū in chilpericum.
Chilpericus tornacū petit.
Anſelm⁹ in dn̄m fidelis.

Cognita fratris fuga ſigibertus fugientē inſequi pergit. Ciuitatē milite circūdat. Eo metu fractū animo regē quū intellexit fredegōda audax facin⁹ cogitat. Vocatos ad ſe clam duos quos ad negocium prōptiſſimos iudicabat: magnis pollicitationibus allicit in caſtra ſigiberti ſe conferāt: regēqꝫ interimant. Si ſalui ſe receperint fore vt pręclaris fortunis abundent. Sin illuſtri facto oppetāt mortē: collaturā ſe tēplis atqꝫ ſacerdotibus donaria quibus ſaluti animarū ſuarū bene conſulat deus. Recepto a fredegonda negocio ſecuri ſui ſatellites in familiā regis ſigiberti ſe inſinuāt.

Fredegōda ſigiberti necē procurat.

Chilpericus a militibꝰ ſigberti rex ſalutatur.

Sigbertũ mox (cōueniēti eorũ cœptis tēpore) confodiũt. Ad reges necē tumultu p caſtra exorto: ſicarii interficiunť. Cum clamor & ſtrepitus in vrbē delatus eſſet: nec cauſam ſciret chilpericus: fredegonda feſtinās regem ſecuro animo eſſe orat: dicens tumultuari & lamētari in caſtris milites: ꝓpterea ꝙ ſigbertꝰ morte eſſet abſumptꝰ. Vix hæc nunciāti vxori chilpericus credit. Sed multorũ nũcio firmatus in caſtra cōtendit. Cui obuii primores exercitus regem cōſalutant iurantqꝫ in verba chilperici. Quos liberaliter regieqꝫ primo habitos hortatur beniuolētiā in ſe fidemqꝫ ſeruent. Non nullos tamen de ſe bene meritos minore q̃ ſperauerāt ęſtimatiōe & gratia tractauit. Fraternũ deinde funus more regio curauit. Extructo ſueſſione in diui medardi æde ſepulchro vbi iuxta clotarii tumulũ appoſitus eſt poſtq̃ annos tredecim regnaſſet. Fratris exequiis debita religione abſolutis: chilpericus brunechildē ſigberti vxorem quæ filiũ childebertũ pariſii habebat rothomagũ exulare cogit recepta ingenti pecunia quæ penes eam erat. Cauſa exilii fuit: ꝙ childebertũ filiũ ne in chilperici poteſtatē veniret gōdebaldi ducis miniſterio fune per feneſtrā demiſſum ad mettenſes deferri mandauerat.

Meroueus paterni mādati ſpretor.

¶ Mox ad bituriges: & eas vrbes quæ ad ligerim fluuiũ ſitę ſunt ne quid turbę molirentur meroueũ filium mittit: qui eas recipiat. Sed neglecto patris imperio meroueus cenomanũ vbi dolo fredegōdę mater eius andouera exulabat: diuertit. Deinde brunechildis viduę recordatus: rothomagũ contendit: ibiqꝫ mulieris ingenio delectatus eam duxit vxorē. Qua re indignatus chilpericus: veritus ne aſtu brunechildis ĩ patrē filius armareť: rothomagũ citus proficiſciť. Cognito eius aduētu noui cōiuges in templũ diui martini: quod pone vrbis muros ligneis tabulis cōſtructũ erat: ſe cōmittunt. Ex quo cũ illos educi inuitos per legē nō liceret: ſolita perfidia rex vſus ſancte illis iurat ſi ad ſe veniāt nunq̃ illos a thoro ſeparare. Egreſſi tēplo poſtq̃ vno alteroqꝫ die apparatiſſimis cōuiuiis accepti a rege fuiſſent: filiũ renitentē a brunechilde pariſiũ abducit. Quem paulopoſt eccleſię ſacris addixit. Sed ſuaſu gontrandi reiecto clericatu: ad ſecularē vitam reuerſus eſt. Latuit inde metu patris in beati martini turonēſis tēplo. Inde cũ eruere eum chilpericus quęreret: ſortibus meroueus egit quibus illa ætas ad inſequentē modũ impune vtebať.

Sortes.

Dies tris apertis corā ſe ſacris codicibus: pernoctās meroueus diuinũ oraculũ expectat: reuoluto codice: in librum regũ oculos intēdens: ita legit. Quia reliquiſtis dn̄m deũ veſtrũ tradidit vos in manus inimicorũ veſtrorũ. Secũdo dauid pſalmos ſcrutanti mox illud occurrit. Deieciſti eos dũ alleuarētur. Tertio ex chriſti euāgelio offēdit. Scitis quia poſt biduũ paſcha fiet. His tanq̃ ad ſe diuinitus pertinētibꝰ oraculis: confirmatus meroueus: tēplo egreditur comite gontrādo. Inde ſex ex omni numero ſeruis (gregorius ſcribit quingētis) ſecum deſumptis: per altiſiodorum atqꝫ diuionem in cāpaniā migrat: vbi ab incolis deprænhenſus in deſperationē venit: patrē maxime formidans. In eo mentis agone conſtitutus ſeruũ orat gayldũ: vt eũ perimat. a quo mox percuſſus interiit.

Meroueus a ſeruo occiditur.

¶ Interim dum hæc aguntur: nũciatur chilperico campanos ſueſſionē occupaſſe. quā mox paruo negocio recepit: interfectis ciuitatis primoribus qui cũ cāpanis ſenſerant. Eodē fere tēpore ad turonos petragorioſqꝫ atqꝫ aginēſes clodoueũ filiũ cum exercitu legat: cui Deſideriũ nobili ortum loco cōſiliarium attribuit.

Mōmoleus Magna ſtrages.

¶ Per id tēpus mommoleus a gontrando regioni præpoſitus: accepto francorũ aduentu: contractis copiis in eos mouet. Cōmiſſo prælio mōmoleus non ſine ſuorũ cęde victoria potitus eſt. Nam ex ſuis quos in aciē mommoleus eduxerat milia quinqꝫ deſiderata ſunt: cum ex clodouei exercitu viginti quattuor milia

Bellũ aduerſus britones

Fredegōda prætexatũ accuſat.

Prætexatus pōtifex ī exilium.

cecidiſſent.❡ Tam̄ graui chilpericus incōmodo affectus bello tamen nō abſtinuit. nūc hinc nūc illinc arma circūferens. Abſtulerat chilpericus Varroco britonū regi vrbes quaſdā. Quas ne repeteret veritus aduerſus eum(ſi forte incautū intercipere poſſet)pictauis atqꝫ andegauenſibus mādat copias cogāt & varrocū inſidiis fallere tētent.Cuius rei gnarus factus Varrocus exercitum parat. intēpeſta nocte hoſtem inuadit.funditqꝫ multis occiſis.Sed tertio poſt die chilpericus cum britone paciſcit̄. miſſo ad eum obſide filio reſtitutiſqꝫ quos occupauerat locis.quibus etiā addidit & vānas maritimā vrbē cōditione annuę penſionis appoſita. Tot bellorū turbinibꝰ impeditū regem fredegonda nihilominus ſollicitat: mulier ad diſcordiā nata. Erat prætexatus rothomagorū archiflamē:hunc detulit regina conſiliatorē nuptiarum brunechildis cum meroueo extitiſſe.eiqꝫ aduerſus chilpericū cōſenſiſſe. Brunechildis quoqꝫ cum p̄cioſiora bona apud ſe habuiſſet.ea mulieri(neſciēte rege)reſtituiſſe Muneribus pręterea apud populū egiſſe vt chilpericū occiderent.quibus irritatus iam in p̄texatū regius animꝰ: odio indies magis torquebat̄. At quia p̄ſuli manus inferre non temere audebat: cōtrahit in petri apoſtoli tēplū epiſcoporum conſilium in eo præſentē prætexatum inſimulat eorum quæ ſupra a fredegōda ſuggeſta fuiſſe retulimus.Quæ nullo teſte cum a rege tātum dicerent̄: ſanctior pōtificum ſententia(quā ſequebatur gregorius turonēſis)propitiari p̄texato videbat̄. Plærīqꝫ in diuerſam partē adducti chilperico ſcilicet aſſentabant̄. Inter repugnātes igitur ſententias quādoquidē chilperico non pateret via prętexatum dānandi:pauci qui partes eius tuebant̄ epiſcopis negocium chilpericus dat: p̄texatum cōueniant. regis benignitatē patefaciant.qui in humiles etiā crimine cōuictos indulgentiſſimus ſit. Si culpam cōfeſſus ad miſericordiā cōfugerit:aſſerant ſe p̄texato liberaliſſime oīa remiſſurum.Suaſus ab epiſcopis prętexatus in conſilium venit.aduolutuſqꝫ ad pedes chilperici:maieſtatē ſe regis quidē offendiſſe cōfitetur:ſed pientiſſimū regem eſſe qui lapſis miſereri non neget.Ad hæc prætexati verba ſella regia exurgens rex: mox in genua demiſſus:quaſi humilitate ſimul & regia manſuetudine contionē flexurus eſſet Vos inquit reuerendiſſimi præſules cōfitentē reum audiuiſtis.Rubore moti pontifices ꝙ regem humi demiſſum intuerent̄:eum erigunt. Quo vno tm̄ rex aſſentiri ſibi patres interpretatus: ad palatiū redit.inde miſſis ad cōſilium quibuſdā pontificii iuris canonibꝰ quibus iudicatos maioribꝰ criminibus ſacerdotes dignitate exui mādabatur:Bertrandus in primis burdegalēſium antiſtes ad prætexatum conuerſus: dudum inquit epiſcope frater cōmercium tuū non erubuimus.Nūc abſqꝫ regis beniuolētia cōmunionē tuā admittere nō poſſumus:atqꝫ ita prętexatus cōſilio extruſus eſt.Quē appræhēſum rex ergaſtulo ſeruari mādat. Inde cum liberatus ferme noctu euaderet: cōtumelia vulneribuſqꝫ affectus tandē in inſulam cōſtātianę dioceſis relegatur.Ad hunc modū chilperico ſęuiēte: cum nec ſuis parceret nec alieno abſtineret.Gōtranus aurelię rex childebertū nepotē qui mettenſiū regno præerat accerſit.Eo apud pontē petreū corā poſito:orbus inquit amantiſſime nepos ſum liberis nec ſobolis mihi ſpes per hanc ætatē vlla relicta eſt.Te liberorū loco habere ꝯſtitui: ita vt filius adoptione meus ſis. Regni bonorūqꝫ hæres eſto: nec me ſecus ac patrē colito.Gontrano hæc dicenti quia puer erat childebertus cū ample ſatis reſpōdere non poſſet vnus ex proceribus aulicis gratias copioſiſſime egit.Deinde muneribus vltro citroqꝫ datis atqꝫ acceptis de chilperico habita ſunt verba.qui ambitiōe & armis terras ad gontranū ꝑtinentes occuparet. Eam ob rem ad chilpericū mittūt qui ablata recuperent:alioquin bellũ denunciẽt. Quo nũcio indignatus rex ſupra q̃ ſolitus erat ira incanduit. Ad hanc quoqꝫ regis ꝑturbationẽ alia a britonibꝰ orta nunciant̃. Hi infeſto agmine in agros redonicorũ ingreſſi ad cornutũ vſqꝫ vicũ omnia populabãtur. Quos vt ab incurſionibꝰ reuocaret domũ bibolenũ bello aſſuetũ hominẽ chilpericus cũ multis copiis in britones mittit. Quorũ terrę duce regio nauetũ vſqꝫ vaſtatę ſunt:atqꝫ ita repetẽtes domũ britones qui in redones graſſabant̃: non multo poſt frãcis britãnia exeũtibus:hoſtis brito iterũ cõuertitur. ¶ Interea inquies chilpericus pictauos qui theodeberto parebãt in poteſtatẽ accepit: fugato theodeberti pręfecto. Et quo magis regis huiꝰ efferatiſſimos mores ſtupeas. Cum dacus quidã falſo ne an vero crimine delatꝰ a ſouſtrio duce in carcere chilperici iuſſu teneretur: quia ſcilicet admiſſo ad ſe ĩ carcerẽ ſacerdote: peccatorũ pœnitẽtiã (incõſulto rege) feciſſet necari, ꝓtenus iubet. Nec finis erat malorũ chilperici. Legem fert:ſingulos q vineas vel poſſiderent vel colerẽt pendere quotãnis in vſum regis vini vrceolum.i.amphorã. Cui tributo legendo marcus quidã apud aquitanos quæſtor poſitus dum pẽſionẽ ſuperbe cõtumelioſeqꝫ exigit a lemouicibus occiditur. Inter hæc cõtinuis imbribus aruernia menſe ſeptẽbri inundauit ita vt melior eius pars quam alemaniã vocant ſtagnaret:& lacus eſſe putaret̃. Quã ob rẽ ſementẽ facere agricola non potuit. Amnes quoqꝫ liger & melacris ſuperatis ripis confuſi: in agros ſe diffuderunt/pecora cũ ſegetibus rapientes. Rhodanus præterea præter morẽ excreſcẽs: ſe arari permiſcuit. Quo diluuio plurimę ædes/& muri burdegalę vrbis partim corruere. Defluẽtibꝰ tandẽ aquis:cũ ſolũ apparuit:gratiſſimus florũ decor arbores veſtiuit:nullo inde fructu ſuſcepto. Viſum item eſt per turoniã frequens & ſtupendũ fulgur:cum fragore arborũ. Apud burdegalẽ terræ motu perterriti ciues in alias ciuitates ſe receperũt. Nec pyrhenus mõs hũc tremorẽ ignorauit:ruẽtibꝰ inde grãdibus ſaxis ad hominũ pecorũqꝫ perniciẽ. Ignis etiã cæleſtis in burdegalẽ demiſſus cõplures vrbis domos vna cũ areis cõſumpſit. Simile incendiũ aurelia perpeſſa eſt. In agro carnutiũ ex effracto pane ſanguis ꝓfluxit. Et denſiſſima grando grauẽ biturigibus calamitatẽ importauit. Quæ mala ſecutũ eſt aluĩ profluuiũ & æſtuans febris quibus morbis comes erat vomitus & renũ dolor/cũ capitis & ceruicis grauedine. Interim chilpericus feruenti febre maceratus eſt. Cõualuit tamen mox ſanato patre vnũ ex liberis recentius natũ morbus occupat: qui lauacro ſacro poſtq̃ ablutus eſt: dolore leuatur. Sed nec infantis ſalus fredegondæ diu iucũda extitit. Maior natu q erat ei filius ea profluuii peſtilentia intabuit. qua om̃is ferme chilperici cognatio velut aliquo deſuper immiſſo cõtagio cõſumpta eſt. Tot igit̃ malis crebriſqꝫ doloribꝰ admonita ſui fredegonda regẽ adiit. Memorat dei beneficia quibus cũ ampliſſime donati eſſent: ingratiſſimi tamen plurimis ſceleribus ſe cõmaculauerũt. Nunc eorũ quæ flagitioſe perpetraſſent vindicẽ adeſſe deũ:qui liberis inquit noſtris vno tẽpore ęgrotãtibus. cognationis quoqꝫ noſtræ bona parte fato vltimo ſublata:nos vlciſcitur. Dum proſpera nobis fortuna blandiret̃:ferebamur elati ad omnẽ iniuriã. rapuimus aliena. ſubditis legũ iniq̃tate grauatis nihil pep̃cimus. nec a genere noſtro tẽperantes:alios opprobriis:alios carcere atqꝫ alios exilio: nõnullos parte bonorũ mulctauimus:plurimos vindice ira morte ſuſtulimus. iam igitur ſua nos deus iracũdia vt reſipiſcamus pulſat: cuius patiẽtiam longitudine peccãdi habuimus irritam. Execremur oro chilperice priorẽ illã vitæ conſuetudinẽ:& tẽtemus vera pœnitudine placare/quẽ tam multis flagitiis offendimꝰ. Chilpericus ac fredegõdæ cõplora-

Bellũ in britones.

crudelis chilpericus.

Chilperici q̃ſtor a lemouicibꝰ necat̃

Inũdatiões & ſæuitię cęli.

Morborũ illuuies.

Chilperici domꝰ infortunium.

Vexatio dat intellectum

tione permotus.ſimul ꝙ tris ſibi filios breui tēporis interuallo mors eripuiſſet benignior deinceps fuit.atq̧ quā de vinearū cultoribꝰ legem tulerat abrogauit.dei templa magnis donariis cumulauit.inopes frequēti liberalitate cōſolatus. Filiū dodoueum altera vxore ſuſceptū quē impellente fredegonda vinctū in caſtello brēnę habebat cum occidi imperaſſet cuſtodia eduxit. Adeo maxime potens eſt reuocare ad bonam mentē inſanientiū animos virtutū ſtimulus aduerſitas.

Auſtrigildis

Erat gontrano regi vxor auſtrigildis maligna mulier & ſęua. Quæ eadē peſte laborans: cū ſentiret nulla ſibi medicorū ope poſſe ſubueniri:ad virū cōuerſa:ecce inquit mi vir in mortē eripior ꝓpter potiones quas medici cōfecerunt. Te per cōiugii fidem obteſtor: cum e vita exceſſero:cura ne pereā inulta. Iube medicos duos quorā dolo morior capite dānari:vt par dolor ſit eorū beneuolis: qualē meis coniector amicis affuturū. Hac vxoris querela motus rex:funere ſtatim expleto innocētes medicos necat.

Mauricius īperator.
Lōgobardi in italia.
Chilperici auaritia.

Per id tēpus longobardi partē italiæ occupātes mauricio imperatori nō parebāt. Eos quia id nec modeſte fere nec exturbare hoſtē cōmode mauricius poſſet. tentat chilpericū pecunia.ſi forte aduerſus illos cōparato exercitu italia expellat.Chilpericus mille auri pondo ab imperatore miſſa accepit:ſtatimq̧ in longobardos mouet.At illi cū in aciem prodire munitis locis defenſi non auderent:chilpericus grandi pecunia ab illis donatus:pace data in franciā reuertit.Ea re cognita mauricius ꝑ legatos chilpericum monet aut pecuniā reſtituat: aut veluti conuenerat hoſtē longobardū italia deturbet.Chilpericus qui parui(vt fere oēs)imperatorē haberet: nullo illū reſpōſo dignatus eſt.Quē nihilominus res quā mox narrabimus:mitiorē fecit.

Nigegonda gothorū cōtumeliis afficitur.

Nigegonda chilperici ſoror hermegildo gotho nupta(qui hyſpaniæ cū patre hengildo imperabat)virū arriana impietate deceptū tum ſua tum leardi ſanctiſſimi viri opera ad rectam fidei regulā reuocauit.Qua re per gonſaldā ad regē hengildū delata virū ſuū hermegildū pater dñicę reſurrectionis feſto die in ergaſtulo ſecuri trucidauit. Progreſſuſq̧ ad maliciā multis perſecutionibꝰ affecit chriſtianos. Cuius vt ſæuitiā fugeret Nigegonda:hyſpania excedere & ad francos ꝓficiſci tētauit. In itinere a militibꝰ biſantinis quos aduerſus gothos Mauricius imperator in armis habebat cum filio depræhendit̄.Illa dum ad mauriciū ducit̄:merore cōfecta mulier interiit:filiꝰ conſtātinopolim ad mauriciū ductus eſt.

Bellum ī hyſpania.

Chilpericus & filii & ſororis acceptis iniuriis:grādi exercitu coacto in hengildū perſecutionis autorē mouet.Fiunt vtrinq̧ & prælia & cædes.Sed gothorū longe plures.Quibus abunde ſatiatus & ingēti præda onuſtus chilpericꝰ domū ſe cōtulit.Reuerſū mauricius ꝑ legatos hortat̄ lōgobardos ſicuti data fide ꝯuenerat italia expellat. Negociū chilpericus eo libētius ſuſcepit: quo ſororē filiūq̧ facilius ad ſe remitti ſperabat.Nam de ſororis morte nondū cognouerat.Ea expeditio irita fuit.Orta enī ab alemanis qui chilperico auxiliares venerāt in francos ſeditione regē arma ꝓmouere nō permiſit.

Chilperici īpietas ī deū.

Nec multo poſt chilpericus cuius militia in homines multis fraudibus perſpicua eſſet:in deū quoq̧ impietatē meditatus eſt.de diuina ſiquidē trinitate ita credi voluit:vt non tres in illa diſcretas perſonas:ſed vnā cōfiteret̄ quā patris interdū noīe:interdū filii:nōnunq̄ ſpiritus ſancti ſacræ litterę deſignarēt.De qua etiā pernicioſiſſima hereſi ad pōtificē atq̧ in primis gregoriū turonenſem litteras dedit. Vtq̧ idoneos ſuo errori teſtes adhiberet: hylariū auguſtinūq̧ primę inter xp̄ianos auctoritatis doctores in hac parte eſſe ꝯfirmat At gregorius homo in primis ſanctitate ſpectatus: regem admonet:caueat dei indignationē tanta impietate ꝓuocare:impium maxime eſſe quod diceret:nec religioni catholicæ cōuenire.quinentiā eos quos in teſtimoniū citabat tam religioſo dogmati repugnare.eoſq; longe ſecus ſcripſiſſe & docuiſſe. Aegerrime tulit chilpericus gregorii reſpōſum:atq; ira feruēs: a pōtifice igit̄ inquit cōſiliū de hac re capiem⁹. Mox ad regem veniēti ſaluio albigeñ.quodā ex aulicis ep̄o hereſim patefacit.ꝓducta etiam charta impietatē continēte:eāq; ad aures pōtificis ſecreto recitauit. Sed tametſi ſaluius animū in re pręſenti cōtinuit: vultus tamen indicio intellexit rex ſacerdotē ei non aſtipulari. Et cum reliquos omnes idē facturos: repugnaturos quoq; ſibi dubitaret:in ſentētia nō perſtitit. Tradunt auctores chilpericū:cum gręce latineq; eruditus mediocriter eſſet ad litteras noſtras tres inſup gręcas α θ ω intuliſſe.q̃ & in diplomatibus atq; chirographis eius de donatis eccleſiæ ꝓuentibus exſcriptis plurimo poſt tēpore permāſerunt. Interea lendaſcus turonis a rege prępoſitus comes:ꝙ populū durius infeſtaret:gregorioq; antiſtiti ciuitatis irreuerens atq; infeſtus eſſet:magiſtratu remouetur. Nam per id tēpus regēdis ꝓuinciis comites p̄ficiebant̄ non ſecus ac magiſtratus quos balliuos ſeneſcalloſq; nūc rex inſtituit. Hiq; pro regis libidine dimouebant̄. Qua inſignis ignominia lendaſcus gregorium ꝓditionis inſimulat:ꝙ ſcilicet turonū vrbem gontrano ꝓdere cogitaret:auſuſq; eſſet reginam ſtupri cum bertrando burdegalę pontifice cōſuetudine cōtaminare. Cuius laſciuiæ aſſertorem lendaſcus effecerat quēdam riculphū gregorio aliquādo familiarē qui ſacerdoti obtrectans eum quatenus poterat maledictis perſequebat̄. Ea re grauiter ꝑmotus rex conciliū epiſcoporū ad brēnacū oppidū cōtrahit. In eo gregorius cū nulli⁹ in regem offenſę conſciū ſe diceret:ſimul ꝑſancte more maiorū tertio iuraſſet: nichil eorū quæ ad regem de eo delata eſſent cōmiſiſſe: Ea aſſertiōe purgatū eſſe gregoriū conciliū iudicat. Tunc corā introduci lendaſcū rex mandat. Sed cognito patrum iudicio ſibi timens lendaſcus perfugerat. In contumacē lata excōmunicationis ſententia eſt. Qui diu ꝓfugus amicorū ope chilperico reconciliatus:cū reginam pacare ſperaret ad eam in ſacello orantē acceſſit: petitq; humi ꝓnus remitti ſibi quæ peccaſſet proſtratū ſacello excedens regina deſpexit. Sed nec ſic deſperans lendaſcus auaritiæ recordatus muliebris:munerib⁹ reginā manſueſcere poſſe ſibi perſuadet. Ipſe ad nūmularios veniens dū precioſiora quæq; venalia perquirit: a reginę ſatellitibus cum depræhēſus eſſet: vno illorū grauiter vulnerato elapſus:dum ad ſublitiū pontē qui ſequanā iungit:altero pede inter duo male cōmiſſa tigna prolapſo crus fregit. quē vrbe exportatū q̄q̄ rex curari mandaret:reginæ tamen iuſſu gulam eius ſatellites infregerūt. Riculfo vita interceſſore gregorio donat̄. Sed tormenta non euaſit donec dolos om̄es detexit.

Lendaſcus comes.

Quid comes.

Accuſat̄ grego. turonē.

Lendaſcus necatus.

¶ Non facile obliuiſcitur ſui ſcelerū inſueta malicia. Fredegōda quæ filiis oībus orbata pœnitētiā profiteri videbat̄: Clodoueū quē diximus cuſtodia a patre emiſſum perſequi rurſus perſeuerat:ea maxime cauſa ꝙ illum chilperico ſucceſſurū hæredē formidabat. Et ne hoc ſibi dolere mōſtraret:fingit cauſas quā obrem patri merito foret odioſus. Erat clodoueo cū ſcorto quodā voluptatis contuberniū. Eiq; ſcorto mater erat vetus. Vtraq; ad reginā delata eſt:illa ꝙ multorum cauſa malorū eſſet. Hæc ꝙ maga:& per maleficia demoniacę artis fredegondæ liberos ſuſtuliſſet. Depræhēſam igitur pellicē fredegonda palo tranſfigi ante clodouei ædes mandat. Matrē longo cruciatu per tormēta examinatā crimen confiteri coegit & confeſſam cremari. Nec ceſſat cædis appetēs mulier: donec clodoueū exterminet. Orat igitur regem pœnā de filio ſumere: cuius aſſenſu tris filios amiſiſſet.quiq; regnū patre ſuperſtite affectaret. Chilpericus nihil mulieri negare aſſuetus: venatū

Fredegōdæ ꝑtinax i malicia animus

proficiſcēs clodoueū vna venire iubet. Dum ad ſiluā vētum eſt: ligatū filiū ad fredegondā mittit pater. Illa corā poſitum rogat qui ſint ꝓceres qui partes eius aduerſus chilpericū tueanť. Clodoueus vt fœminæ timorē ſuſpitionēq; incuteret plæroſq; ex fredegōdæ ſeruitio noīat. Mox cuſtodiēdū militib⁹ clodoueū tradit. imperās vt in coſtas eius traiecto gladio necēt: relicto in vulnere mucrone quaſi mortē ſibi ipſe ꝓſciuiſſet. Eius necē perfacile chilpericus tulit. Sepulchri tamen honorē dignat⁹ eſt: & ad matris tumulū humari. Hinc ad exhibēdos populo vetuſtiſſimo romanorū more ludos ſe cōuertit. inſtituto ſueſſione circo intra quē equites in girū curſitarent.

Clodoueus fredegondę iuſſu occiditur.

Cauſa belli i chilpericū

¶ Cauſa interea belli chilperico incidit. theodoro maſſilienſi antiſtite de ſede eiecto fortuniſq; eius oībus autore dynāno direptis qui terræ ꝓuincię ſub rege gōtrano imperitabat. Hūc theodorū ad childebertū fugientē gontranus depræhēdit. Ea re cognita childebertus cui ex dono gōtrani dimidiū vrbis maſſilię attinebat. gontranū legatis miſſis petit debitā ſibi partē reſtituat. Negat ſe gontranus regis iuſſa facturū Quinimo oībus aditis p̄ſidiū imponi iubet. ne aduenienti childeberto pateant vię. Erat regi gōdeſillus ſummo genere natus ꝑfamiliaris. Hunc ducē copiis pręfectum maſſiliā childebertus mittit qui ciuitatē recipiat reſtituto theodoro. Accedēti gōdeſillo maſſiliā ingredi dynānus ꝓhibuit. Qui non multo poſt verbis ſuaſus gōdeſilli ad beati ſtephani tēplū qđ extra vrbē non ꝓcul a muro eſt venit. quē vnicū ad ſe admiſſum gondeſillus de theodoro expulſo. deq; rebus male ab eo peractis arguit. Et nihilominus mādat vocari ad ſe primores ciuitatis apud quos erat illi a childeberto mādatū negociū. Dynānus hac re territus ſupplex orat id ne faciat. paratū ſe eſſe patefacere illis vrbē. Et deinceps iurare in verba childeberti theodoroq; pariturū. Dimiſſus dynān⁹ ꝓmiſſa implet. Maſſilia igiť recepta & theodoro reſtituto ad childebertū reductis copiis gondeſillus reuertiť. At dynānus abeūte gondeſillo ad gōtranū mittit q̧ maſſiliā recuperet. Cui tñ cœpto theodorus obſtitit. Ex hac cauſa quæcūq; ſuꝑioribus annis inter childebertū gōtranūq; pacta cōuentaq; erant irrita habita. Erat childebertus chilperici ex fratre nepos. q̧ gōtrano cū infenſus eſſet gillonē remorū antiſtitē quibuſdā ſibi ꝓcerib⁹ attributis ad chilpericū mittit occaſione hinc ſumpta vt ſuperioris anni fœdus inter reges cōſtitutū fide ſcriptiſq; firmareť. ſed primaria legationis mittēdę cauſa fuit vt de gōtrano quereretť/cum quo nec fidem nec amicitiā conſeruare potuiſſet. quā obrē inquit gillo childebertus tu⁹ o chilperice nepos te petit liceat iunctis copiis veſtris in gontranū arma ſumere. vt quę tibi atq; illi perfidus princeps abſtulit recipiamus. Lętus autē oratione chilpericus cōuenta oīa grata habuit. Bellū inſup quod iādudū agitabat ab vtroq; rege geri placere reſpondit. Nec mora exercitus paranť. qui partitis agminibus incedētes bituriges inuadūt partē copiarū deſiderius vir ſtrēnuus ducebat. Huic ad mediolanū caſtellū cui nomen nūc eſt magdunū bituriges cū q̄ndecim milibus armatorū occurrūt. Pugnatū eſt ęquo marte & ex vtraq; acie ſeptē hominū millia cecidiſſe referuntur. Dū vtrinq; pugnať; reliqui duces berulſus andegauorū pręfectus: & bladaſcus obſidione vrbē cingūt. Gōtrano ſubſidiū ſuis ferre feſtināti nunciatū eſt partē hoſtium e caſtris prędatū abiiſſe: eoſq; nō ꝓcul abeſſe. Quo cognito gōtranus militē in armis paratum eſſe iubet. Inuētos mox prædones nō magno labore fudit. Poſtq̄ oēs regum copiæ quaſi ad pugnā inſtructæ mutuo ſe cōſpectu intueri poſſent ſpectatiſſimi hoīes vt quiſq; ſuo regi aſſiſtebat: metiētes animo quid incōmodi ſi p̄lio decertareť cōtingeret: vltro citroq; cōmigrāt: ſi forte irritatos regū animos reducere ad beniuolētiam

Bellum ī biturigib⁹ aduerſus gontranum.

poſſent. Nec inanis fuit labor. Ita conſtituta eſt res vt ablata reſtituerent̃. Diſcedētibus copiis chilpericus ſuis imperat cōtinere a præda & rapinis manus. Cuiꝰ rei præuaricatorē qui rothomagorū comes erat incandeſcēs chilpericus gladio tranſfixit. Hoc exēplo reliq̄ abſterriti continētiores ibāt. Per hos dies cometa viſus eſt fuſca nube circūdatus radio vno fulgēs. Sueſſione cęlū ardere ꝯſpectū eſt. Pariſii ſanguis a nube in multorū veſtimēta ſtillauit. Siluanecti interior cuiuſdā agricolę domꝰ ſanguinolēta iuenta eſt. Poſt huiuſmodi ꝓdigia inguinaria peſtis multos abſumpſit. Dū hec geruntur theodorū quē fredegonda pepererat infantē mors rapuit. Eiꝰ interitū mater quorūdaꝫ ſuaſu in momoleū cuius ſupra feci mentionē atqꝫ in quaſdā mulieres magas trāſfert. Mulieribus depræhēſis cognoſcit eas quidē complures interemiſſe. quorū cruor ad momolei ſalutē ꝓfuiſſet. Deinde theodorū quoqꝫ in ſimilem vſum fuiſſe necatū ꝯfitent̃. Sumptū eſt de illis ſuppliciū. Alię viuæ crematæ: alię circūactę. Momoleū cum chilpericus morte affecturus eſſet a fredegonda rogatus dimiſit. Sed cū eſſet variis tormētis toto corpore maceratꝰ paulo poſt interiit. Hūc fredegondę maternū dolorē Clotarius qui ex ea non multo poſt natus eſt infans oblitterauit. Cuius exortū tanta letitia chilpericus excepit: vt recludi ergaſtula & cuſtodias laxari emiſſis inde vinctis mādauerit. Sed (vt ſunt res humanę) lętitiaꝫ mœror intercepit formidante chilperico gōtrani aduerſum ſe atqꝫ childeberti ꝯfœderationem. Eā ob rem theſaurū ſuum omnē & precioſiſſima quæqꝫ exportari cameracum iubet. Quā vrbem ſcilicet munitiſſimā incolere & in ea ſe tueri ſtatuerat. Tantꝰ illi metꝰ a fratre nepoteqꝫ fuit: vt in agris tētoria nō ſecus ac in bello haberet in eiſqꝫ pernoctaret: militibus ad excubias vigilātibus. Adeo meticuloſa eſt maloruꝫ teſtis cōſcientia. Ad oīa pauet dū nemini cōfidit. Interea tamen ad vicū callam qui a materna flumine non ꝓcul abeſt poſitus venationibus ſe oblectabat. Ad quas cuꝫ die quodā ſe paraſſet: in cubiculū fredegondę ingreſſus cū eam quietis cauſa decubantem vidit: tenui admodū quem gerebat baculo fredegondā a tergo ludens ꝑcuſſit. Quo ictu in partē alteram vt ludentē cognoſceret ſe regina nō conuertit: ſed ſuſpicata lādericū eſſe qui palatio præerat. landerice inquit vt quid me ferire audes. Huiꝰ landerici vxorē chilpericus ſtuprabat: q̄re fregdeondę reſponſo ꝑculſus ſuſpectaꝫ de adulterio fredegondā habuit atqꝫ ita leuandi mœroris cauſa venatum ꝑgit. Fredegonda rege a ſe abeunte ſenſit verbo offenſum eſſe chilpericū quare verita id q̄d vero ſimile erat ne regis aīo ſuſpitio ſtupri altius inſideret: mulier multis homicidiis inſignis auſa eſt memorabile facinus tētare. Landericū clā ad ſe vocat: quæ ſibi contigerant meminit. Monet non cubiculū ſed ſepulchrū cogitet. Haud dubiū ſibi eſſe: regē pro confeſſo habere: landericū cum ea conſuetudinē feciſſe illiciti amoris. Turbatus aīo landericus præſentē adeſſe ſibi mortē arbitrat̃. ſeqꝫ veluti iam captuꝫ rapi ad ſuppliciū putat. Quem ſupra q̄ virilē animū decet cū videret fredegonda intabeſcere: vna inquit landerice res eſt quę nos a periculo eximat. Solet a venationibꝰ chilpericꝰ nocte plurima domū reuerti. Age igit̃ impigre & facinoroſos quoſuis hoīes & ſanguinarios pecunia muneribuſqꝫ ſollicita q per noctis caliginē chilpericum ex equo deſcendentē citis vulneribus necent. Hoc pacto & mortē ſuperauimus & regno potiemur. Reginę ꝯſiliū ſecutus landericus ſicarios in inſidiis locat. Hi vt conuenerant regeꝫ inter tenebras adoriūtur atqꝫ interimūt: atqꝫ noctis beneficio defenſi ꝑpetrato homicidio exclamāt chilpericū interfectū eſſe: & quaſi homicidii expertes ipſi eēnt childebertū auctoreꝫ paricidii vociferant̃. Aulici aſcenſis equis huc atqꝫ

Prodigia varia.

Vindex chilpericus.

Clotarius ſecūdꝰ naſcit̃.

Fredegōdæ in regē ſcelꝰ.

illuc depræhenſuri fugiētes homicidas fruſtra diſcurrunt. Madulphus ſiluanectenſis prȩſul eo tempore aliquid negocii ī curia habebat. Is rege cȩſo ſepeliendi officiuꝫ exhibuit. atq; naui impoſitū ſecundo flumine ad diui germani de pratis quā rex extruxerat ȩdē extulit. vbi etiā nunc eius ſepulchrū viſitur. Tam miſero vitȩ exitu chilpericus regnū reliquit homo īpudens arrogansq; qui cū amicum nemineꝫ obſeruaret: nemo illi amicus fuit. Exſcripſerat neſcio quot libros incōdito verſu. alioſq; nō paucos. quos impiam ſcilicet rem continentes viri ſapientia probati deletos prorſus exterminauerūt. Sed iuuat me chilpericū a tergo relinquere. pauperum quidem abiectorē. ſacrarūq; ȩdium oſorē. irriſorē inſuper eccleſiaſtici ordinis qui pluris ſemper exiſtimauerit recenter ad fidem conuerſos: q̄ eos quos diuturna religio commēdabat: illis eccleſias attribuens: his praro miniſtrans: vni tm̄ germano pariſiorū antiſtiti obſeruātiſſim⁹ fuit. Cuius ſepulchrū hoc a ſe edito epigrāmate dignatus eſt.

Eccleſię ſpeculum: patrię vigor: ara reorum.
¶ Et pater & medicus paſtor amorq; gregis.
Germanus virtute/fide/corde/ore beatus:
¶ Carne tenet tumulum: mentis honore polum.
Vir cui dura nihil nocuerunt fata ſepulchri:
¶ Viuit enim. nam mors quam tulit ipſa timet.
Creuit adhuc potius iuſtus poſt funera. Nam qui.
¶ Fictile vas fuerat gemma ſuperba micat
Huius opē ac meritum mutis data verba loquuntur
¶ Redditus & cȩcis prȩdicat ore dies.
Hunc vir apoſtolicus rapiens de carne tropheum
¶ Iure triumphali conſidet arce throni.

¶ Chilperici igitur ingenium & mores execrari debebit quiſquis ad gerendā rempublicam optimus accedet.

NVnc fredegōdȩ reliquias perſequamur. Interempto chilperico fredegonda ſuis fortunis timēs: ſe cum oībus opibus ad beatȩ marię pariſienſis ȩdē tanq̄ ad aſyllū tranſfert. Quā liberaliter accepit loci antiſtes. Theſaurū qui penes chilpericū erat dum apud callam ageret quidā aulici auferētes ad childebertū pertulerunt. At fredegonda rebus ſuis filioq; tutius ꝯſultum iri cupiēs: gōtranū aurelię regem per nūcios orat: ſibi clotarioq; tutor aſſit. Nec tardat gontranus: veniēti vrbe egreſſa fredegōda obuia ꝓgreditur. ¶ Suſcepta nepotis tutela per regni inſigniores vrbes circūferri clotarium infantem iubet. Qui clotarium circunferebant ꝓceres vrbes gontrani nomine in fidē recipiunt. At gontranus popularis incōſtātię non ignarus cum in ȩde diuȩ marię eſſet: ingensq; populi turba aſtaret: facto ſilētio. Viri inquit pariſienſes qui huc conueniſtis vos oro: ſeruate ſtabilius in me fidē q̄ in fratrem habuiſtis: vt & meum nepotem in pace educare & vos iuſticia moderari poſſim. ne (qđ nolit de⁹) aut ille ſine tutore: aut vos ſine adminiſtratore periclitemini. Gōtrani oratione lȩtus populus: principis humanitatem fidemq; collaudat: deum precatus: vt illum ſaluū fauſtumq; ſeruet. ¶ Fuere per id tempus motus quidam belli repetente gōtrano loca quȩ childebertus occupabat. Sed ganeſcus pictauorum comes qui childeberti partes tuebatur lemouicēſes ipſoſq; pictauos in fide continuit: turonos præterea tentauit. ſed repugnante vrbis antiſtite ciuitas in fide gontrani perſtitit. At non multo poſt childebertus quē poſt chilperici necē pariſiū

Gontranus
Clotarii tutor.

Gillo remēſis ad Gontranū legatꝰ

aduenientē ciues nō admiſerant:gillonem remenſem quibuſdā adiunctis ei illuſtribus viris:ad gōtranum ire iubet. Admiſſis legatis/ gillo aſſentatiōe vſus principio gratias deo egit:qui gōtrano tam clemēti & potentiſſimo regi pacē ſincerā tribuiſſet. Nec vltra tulit gontranus uerba pōtificis:ſed dicere uolentē intercipiēs:non inquit peſſime pręſul blanditiis iſtis libens(te maxime orāte)auditū exhibeo. Omniū enim q ſunt cū ſis perfidiſſimus:tu prętextu lineę huius veſtis religionē prę te ferēs: fraude ꝓditioneqꝫ oēs fallis. Te eñ cōſultore vrbes quæ ad me pertinēt cōplures incendio abſumptę ſūt. Sic loquēti regi gillo nihil reſpondit. Sed alter legatoruꝫ quæ a childeberto mādata erant paucis ad inſequentē modū elocutus. Glorioſus inquit rex noſter childebertus nobis pręcepit repetere abs te paterni regni partē:quā tu illi gontrane ademiſti. Reſpōdit gōtranus. iāpridem ad hęc reſpōdiſſe. ſe nichil a childeberto pręter conuentorū formā vſurpaſſe. Eapropter q̄ legitime poſſideret ſe retenturū. Niſi tñ ea quæ vel gratia forte vel liberalitate donare decreuiſſet. Ergo cū intelligeret legatus fruſtra aduerſus regē cōtēdere:quandoquidē inquit legatio noſtra non procedit. Reliquum eſt quod ad extremum pro tua iuſticia impetremus. Eſt apud te fredegonda chilperici relicta quæ ſigibertum principis noſtri parētē & ſupra paucos dies chilpericū iteremit:mulier digna affici multis ſuppliciis. Propterea petit childebertus hanc ad ſe dimitti. Cui ob ſceleruꝫ immanitatē pœnas vt par ē irroget. Legato gōtranus reſpōdit:iniquū ſibi videri ad pœnas rapi mulierē regio nuptu inſignē:& quā non putaret culpam cōtraxiſſe eorū q̄ illi obiicerenť. Atqꝫ ita irrita legatione abeūtibus legatis/primarius ille locutor:gōtrane inquit magne rex poſtq̄ pacē abnuis:ſcito iam ſecurim qua tuus frater interēptus eſt capiti quoqꝫ tuo imminere. Ad hęc verba cōmotuꝰ rex extrudi palatio legatos iubet:eoſqꝫ luto cœnoqꝫ p viam eūtes ꝯtaminari. Hinc graues inter reges inimicicię ꝯflatę ſunt. Gōtranus poſt hęc fredegondā in neuſtriā emittit:vbi non ꝓcul Rothomago incoleret. Ad quā ex francorū nobilitate nōnulli ꝓfecti tanq̄ fortunę eius miſerenť operam illi ſuam pollicitenť.

Fredegōda iterū necem cogitat.

¶ At cognito ꝙ prętextatꝰ quē in cuſtodia Chilpericus habuerat a Gontrano liber factus eſſet:indoluit vehemēter fredegonda:ꝙ ex faſtigio regiæ dignitatis delapſa/ tā parui habereť. Accedebat ad dolorē brūechildis pręſens fœlicitas. quā ſe potētiorē & magis honoratā iri ꝯſpiceret. Quo liuore cruciata mulier:audacē quēdā & cędibus aſſuetū hominē holdericū ſeorſuꝫ vocat:magnis pollicitationibus ſatellitē onerat:ſi brunechildē reginā necet. Cōuentione cędis facta/ holdericus cū multis iā diebus ꝯſuetudinē familiaritatis apud reginā brunechildeꝫ aſſentatiunculis blanditiiſqꝫ cōparaſſet:blandior tñ indies viſus in ſuſpitionem venit. Dep̄henſuſqꝫ & tormētis affectus:crimē confiteť. Fuſtigatus deinde & ludibrio habitꝰ ad Fredegondā dimiſſus eſt. Quē paulo poſt ſanguinaria mulier pedibꝰ manibuſqꝫ trūcatum dimiſit:vel ꝙ deſidię eū argueret:quia videlicet necādę brunechildis occaſionē vecors p̄teriſſet:vel ꝙ ſignificare volebat ſe nihil de homicidio ſatelliti mādaſſe.

Cherulphꝰ occiditur.

¶ Cura de hinc gōtrano fuit chilperici necis autores ꝑſequi: inter quos delatus eſt cherulphus:q primarius chilperico cubicularius fuerat:ad martini ſepulchrum effugit:vbi tandē Gontrani iuſſu a quodā claudio multis vulneribꝰ interfectus eſt:publicatis eius bonis quorū ditiſſimus erat.

Gōdoaldus filium regis ſe appellat.

¶ Eadē tēpeſtate gondoaldus q ſe Clotarii filiū diu p̄dicauerat:quāobrem ꝯciliato ſibi procerū fauore cū bonā in aquitania populi atqꝫ vrbiū partē in ditionem ſuā recepiſſet:petragorios: tholoſates: burdęgalloſqꝫ non difficile conciliauit. Auctus imperii amplitudine Gondoal dus:litteras ad francos proceres dat:quas ligneę tabellæ mandatas & cęra deſuper oblitas:duobꝰ cadurcis ſacerdotibus proferēdas cōmittit.Quibus in itinere a gontrani aulicis depręhenſis ex litteris & ſacerdotum confeſſione cognituꝫ eſt quid gōdoaldus animo concepiſſet.Nec moram interponit gondoaldus ad gontranuꝫ legatos mittere:quibus oliuę ramos in manu geſtare iubet:quo ſigno quaſi pacis nūcii tuti ad regem peruenirent.Cum ad regem ventum eſſet:rogati nomen & gentē. A gondoaldo inquiunt venimus ad te qui cum Clotarii patris tui filius ſit debitam ſibi paternę poſſeſſionis portionē petit.Quod ſi neges/armis hęreditatem repetere decertabit.ex aquitania numeroſum exercitum iam habere.acceſſuruꝫ inſuꝑ ſuis viribus a childeberto magnum delectum militum.Gontranus legatos opprobrio habitos:in equorum dorſa diſtendi atqꝫ fuſtigari:præter ius legationis imperat. Legati etem̄ nomen violare apud etiam barbaros nephas.

PEr ſuperiores dies conſtitutū inter Gontranum atqꝫ childebertuꝫ erat de conuentu habendo.ad quem Gontrani edicto Childebertus magno ſuorum procerum comitatu venit.Ibi ante omnia gondoaldi nunciis introductis Gontranus dicere imperat quæ ſuperioribus paucis diebꝰ apud eum habuiſſent.Poſtq̃ cuncta ordine enarraſſent:addunt gondoaldum rebus omnibus ſpoliaſſe rigondam chilperici filiam dum eam ad hyſpaniam nuptiarum cauſa pater deſtinaret.Eius rei gnaros eſſe Childeberti proceres.Dum hęc nuncii peroraſſent : ſuſpicio mox incidit regibus : eaꝫ cauſam eſſe quare aliquot ex nobilitate Childeberti concilio abeſſent.Nec propterea deſtitit gontranus rem animo conceptam patefacere. Accepta lancea extremum eius ad childebertum intendens:hoc inquit indiciū tibi eſto chare nepos:regni te mei heredem fore.Et nunc quideꝫ totius gētis atqꝫ vrbium tibi poteſtatem imperiumqꝫ cōmitto. Tu enim & alter meus nepos clotarius tm̄ ſupeſtis quibus hęc optimo iure cōueniant.Hæc cum in cōſpectu multitudinis dixiſſet:appręhenſum dextera childebertum ſeorſum non longe a contione deduxit.Primo illum monet:tacitus quę dicturus ſit ſeruet.deinde docet quos ad gerēda regni negocia admittat:quibuſve conſultoribus vtatur:quos item reiiciat : quibus etiam ſui cuſtodiam atqꝫ ſalutem credat.Caueat a brunechilde matre:a gillone præterea remenſi:qui eſſet perfidus maxime.His ita inter ſe ꝓlocutis:ad rem communē tractandā conſidunt.Quibus omnibus quę ad reipublicę cōmodum attinere videbantur & quorum gratia contio habebatur abſolutis:conſiliū dimittunt.Ad conuiuium deinde itur.Inter comeſſanduꝫ gontranus circūſtantes ita proceres affatur. Viri franci & apprime nobiles quos mihi ſemper & primores & caros habui . Hic eſt meus ille nepos quem hęredem inſtitui.Colite illū oro:& fide integra parete veſtro regi.De magnitudine etenim eius futura ſpem capio maximam:cum iam imperio auctus ſit & virtute commendatus.Hec dicens ſimul reſtituit Childeberto ciuitates quas chilpericus abſtuliſſet.

REbus ex regum vſu conſtitutis:Childebertus ad ſuos profectus eſt . Dum hæc agerentur principum vnanimitate cognita:hi qui Gondoaldo fauebant deſiderius mommolus landaſcus atqꝫ ſagittarius ab eo defecerunt.

Defectio a gōtrano Cōuenę ciuitas

¶ Eſt trans dordoniam flumen loco edito vrbs quæ cōuenę appellatur: ad quam gondoaldus ſe recepit.primo quidem ciuibus beniuolus:mox ſimulato hoſtiū aduentu bonum fore ait ſi in arcem fortunas ſuas ciues contrahant.Deinde cum prope adeſſe hoſtem diceret:omnes in armis eſſe mandat:& in hoſteꝫ portis patefactis

Gondoaldꝰ

erumpere.Procedente ergo agmine cum in planiciem veniſſent:exturbato vrbe antiſtite portas obſtruit.Ipſe cum pręſidio ſuorum ciuitate potitus fortunam quęcūqꝫ futura eſſet illic expectare conſtituit.Hic gondoaldus clotarii filium & gontrani fratrem ſe eſſe iactabat.Militaueratqꝫ in italia apud naſertem contra gothos.Poſt cuius interitum conſtantinopolim ſe conferēs/cum per gontranū boſonē accepiſſet chilpericum eſſe necatum gallias repetens a maſſilienſi præſule primo receptꝰ eſt inde auinionē/mox aruernos atqꝫ burdegalā & tandē cōuenas ſe recepit/comitātibus illū ſagittario epō mōmolo landaſco & valdone quorū conſiliis maxime agebatur.At gontranus loci munitione cognita/cū inde gōdoaldus erui facile nō poſſet:litteras brunechildis nomine ad eum perferri iubet.quibus hortabatur eū opes omnes ſuas burdegalam conferat:ibiqꝫ hiberna habeat.Paruit fraudulentis monitis gondoaldus/reiqꝫ omnes & ingentem auri ſummam burdegalā pręmittit.Cognito gondoaldi diſceſſu milites gontrani qui iter eius explorabant:gerondam flumen enatant:depręhendūtqꝫ iumenta quę ſarcinas gondoaldi veherēt.Quibꝰ ſpoliatis ad locum vbi gondoaldus ſe receperat contendunt.Lendegeſillus copiis pręfectus carros ad vrbis obſidionem ad hunc modum excogitauerat.Intecti enim vndicqꝫ cratibus atqꝫ tabulatis carri munimento erant his qui intra carros deliteſcebāt. quorum negociū erat cuniculis patefacere viam in vrbem.Comparata inde frequēti ex vicinis ſiluis materia:faſcium ingentē numerū in vallē coniiciunt.Oppidani cōtra non vecordes pręacutis ſudibus & lapidum molibus igni quoqꝫ ac pice deſup iactis cum materiam tum milites incendebant.Hac oppugnatione incaſſum ſuſcepta:lendegeſillus alia via obſeſſos intercipere ſtatuit.Mōmolum igitur ad colloqum clam vocat:quē primo increpitū ꝙ a gontrano defeciſſet:ſecutuſqꝫ eſſet gōdoaldum ſi operam nauet:vt ſuo aliquo facto ciuitas dedatur:ſe ſperare Gontranum qui benigniſſimus eſſet facile illi dimiſſurū quicquid in eū cōmiſiſſet.Mōmolꝰ de ea re ſe conſideraturū reſpōdit.Igit̄ mōmolus ſagittariū lādaſcūqꝫ & valdonem ſibi arcta amicitia deuinctos conuenit.docet quid illis periculi ſi ciuitas expugnetur impēdeat.Vtile fore illi ſaluti ſuę conſulant.Mōmolo cū omēs acquieuiſſent:cōuenit ī aliquod inſigne ciuitatis templū ignē ſummittere:ad quod incendiū reſtringuendū omnibus concurrentibus facile factu lendegeſillū in vrbem admittere.Ad hoc negocium accerſito carulfo ditiſſimo hoīe apud quē & ipſi diuerſabantur:conſilii cōpotem facit.Poſtq̄ de incendēdo templo tradendaqꝫ hoſti ciuitate cōpoſitū inter eos eſt.Ad Lendegeſillū mommolus occultiſſime venit:monſtrat qua via ciuitas ī poteſtatem gontrani dedi poſſit:ſi modo id quod de reconciliando ſibi rege lendegeſillus pollicebatur re ipſa efficeret.Lendegeſillus ſpe recuperandę vrbis lętus:iuſiurandū mōmolo dat nihil de cōuentis detractaturum.Qꝫ ſi animū regis ſe ad id deducturū nō poſſe intelligeret:daturū illis tamē firmū aliquod templū in quo tuto dū rex placari poſſet ꝯſiſterēt.Re ita ꝯdita.Mōmolꝰ ꝯſilio incēdendi tēpli omiſſo gondoaldū adit:memorat q̄ integra in eū fide ſemꝑ viſus ſit q̄qꝫ itē deinceps eſſe velit.Verū eā eſſe rerū ꝯditionē vt multū ꝯfidere nō debeat.Propterea tētaſſe ſe lēdegeſilli animū quē in ſe & ad ꝯcordiā procliuē inueniat:lendegeſillū hoc vnū non probare ꝙ tu de gontrano male exiſtimans conſpectum eius aufugis:nec de cognationis attinentia(cuius forte dubius eſt)ullā rationē cum fratre ponis.Hoc tm̄ ſi facias regēqꝫ cōuenias oīa lendegeſillus ait ex viſu tuo fauſte ꝓceſſura.Sentio igit̄ his tot curis atqꝫ ꝑturbationibus te explices:& nos vna tecū ad gōtranū ꝓficiſcamur.

Perfidia mōmoli ī dominum ſuum.

Ad hunc modum ſuadente mōmolo:ſenſit dolum gondoaldus/ nec tamen cauit. Non em̄ facile eſſe videbat eorū malicię occurrere quorū & fidei & tutelę ſe tāto tēpore crediſſet. Hortat᷑ tm̄:ſe nō derelinquāt eūtē quo eū ducerēt. Dū hęc tractātur landaſcus igne in ꝓxımā eccleſiā iniecto cū multi ad reſtringuendū incendiū cōcurrunt ſenſim ex turba lapſus aufugit.Stabant ꝓ portis hoſtes bolo & boſo biturigū comites ꝗ gondoaldū a mōmolo exciperēt.Foribus patefactis gondoaldū in lendegeſilli poteſtatē mōmolus tradit:regreſſuſqꝫ inde in vrbē mommolus portas claudit.Erat inter ciuitatē & hoſtiū caſtra tumulꝰ terrenus mediocriter editꝰ. Ad huius ſummū cū gondoaldus ſucceſſiſſet:bolo eū pręcipitē deiecit.ꝗ in caput pedeſqꝫ rotę inſtar circūactus illiſo in caput eius a boſone ſaxo trucidatus eſt. Mōmolꝰ aūt quē in vrbē reuertiſſe diximus gondoaldi opibus direptis:in reliquā multitudinem graſſatꝰ eſt. Miles vero vrbē ingreſſus nemini hominū pepercit mœnibꝰ ſolo ęquatis.Igit᷑ mōmolus incēſa reliqua vrbe in lendegeſilli caſtra ſe cōtulit. Lendegeſillꝰ iaꝫ de regis in ꝓditores ſentētia certior factus:mōmolum ad ſe venientē excedere tētorio tantiſper iubet:donec tumultuantes in eū milites ſedet. Egrediēti pręſens mors licet ante oculos(irruētibus in ſe militibus) verſaret᷑ fortiter quidē reſtitit:nōnullis ex hoſtibus vulneratis. ſed ſigno a lendegeſillo clā ſuis dato:circūuētus vndiqꝫ mōmolꝰ:ꝓditionis pœnas pēdit.Sagittario epiſcopo fuga ſalutē quęrēti caput vnico gladii ictu a milite quodā amputat᷑. His rebus cognitis gontranus mommoli opes ad ſe deferri iperat.Erāt nūmi aurei mille pondo(beſantiū franci vocāt)argenti ducenta quinquaginta.id oē ęquabiliter gōtranus childebertuſqꝫ ſibi diſpartiti ſunt. Acceptā inde partē gontranus rex in pauperes diſtribui mādat.Inter mōmoli ſpolia ad gontranū deductus homo eſt terno pede cęteris hominibꝰ maior.Inciderunt per id tempꝰ nunc in italia inde in hyſpania occaſiones nōnullę belli:qđ quia paruꝫ momēti vel ꝓpter nimios imbres:vel ꝙ rebus mox cōpoſitis reditū eſt domum volens prętereo:vnū fuit aduerſus gothos duce boſſo:cui attributis a gontrano magnis copiis:ducis incuria male pugnatū eſt:fuſis cęſiſqꝫ ad magnū numeruꝫ francis. Cōmiſſum præterea aduerſus britones nō incruentū pręlium . vbi pepolinus dux catharri dolo occiſus.Inter hęc gōtrano cęlū aduerſitatis nōnihil cōminaret᷑:anno priore mortis eius luna ſupra q̄ in eclipſi ſolet obſcurior viſa.Ipſe vero poſt annum trigeſimum adepti regni moritur.& cabilonem burgundię ciuitatem elatus in monaſterio diui marci qđ extructum magnis prouentibus cumulauerat ſepultus eſt. Cuius ſi ſpectentur mores:dignus ꝓfecto qui principantibus annumeretur bonis. In pauperes benigniſſimus:erga ſacerdotes & dei miniſtros obſeruantiſſimus.

Inſueta hominis procęritas.

Signuꝫ ante Gontrani regis mortem

ADepto gontrani regno childebertus animo reputans fredegondę in patrem & patrulem crudelitatem pœna afficere mulierē meditatur . Quāobrem Godoadum ad ſe vocat:huicqꝫ exercitus curam imponit: mandans incurſionibus perdere ſueſſionenſium regnum quod fredegonda tanq̄ ad filium Clotarium pertinens moderabatur.Cognito hoſtium aduentu fredegonda regni proceres in armis ad ſe proficiſci q̄ velociſſime iubet . Quibus in conſilium admiſſis fredegōda filium adhuc lactentem amplexa : viri inquit regni huius francię primores non parui vobis ęſtimari debet rex & dominus veſter q̄q̄ ętate paruulus eſt:vt in conſpectu pene veſtro regnum vaſtari perdiqꝫ patiamini . Et reminiſci quidem vos decet fidei ueſtrę quam Rothomagi cum eſſem pręſtitiſtis: non deſerturos vllo tempore filium hunc meum regem veſtrum:ſed euꝫ obſeruaturos vt pa

Bellum aduerſus fredegondam.

terni regni hęredē. Per eā ipſam fidem vos oro ꝓceres: tueamini poſſeſſiones vr̄as: quas hoſtis tam crudeliter infeſtat. Facile etenī factu eſt: q̄q̄ pauciores ſumꝰ aduerſarios vincere. Neq̧ aīo fracta neq̧ conſilii inops rebus deero: ſi modo adiutores fueritis: neq̧ bene rem gerentibus laus & pręmiū negabitur. Cedentes vero ignominia notabunt̄ ęterna. Aſſentientibus q̄ aderant: landericū fredegonda pręficit. Cui & belli gerendi omnē poteſtatē ꝑmittit: iubetq̧ id faciant qd̕ a lāderico fuerit eis imperatum. Ipſa vero animo erecta mulier: ab vberibus pendenteȝ clotarium geſtans agmen anteibat. Ad ſiluam quę haud ꝓcul a via erat (Cum iā ſol occidiſſet) landericus exercitum ſecedere iubet: ipe cæſum ex arbore frondoſum ramū: in eoq̧ ſuſpenſam nolam (vt fieri animātibus q̄ nemora paſcunt̄ ſolet) equi iubę alligat. Cęteris vt idē faciant iuſſis. His ita ad landerici votū compoſitis noctu e ſilua mouens: ad caſtra hoſtiū ſub lucē peruenit. Quos ex heſterno labore dormitantes adorit̄: atq̧ cō pluribus interfectis cęteri in fugā cōuertuntur. Direptis mox hoſtiū caſtris in cāpaniam quæ Remis adiacet ingreſſi: vicos incolaſq̧ igni ꝑdunt. Hanc inſignē victoriam ſuo aſtu fredegonda apud truecū adepta eſt. ¶ Succeſſit alia in britones ducēdi cauſa q̄ a prioribus nō tradita ſcriptoribus neq̧ a me ſcribi poteſt. In eo pręlio grādem ſtragē factam eē traditum eſt. ¶ Mox inſurgenti belli gerendi occaſione: childebertus in longobardos expeditionem parat: qui inſubres mediolanūq̧ vexabāt. Deliguntur ad id bellū duo & viginti ductores qui negociū gerant. Quorū omniū principes cōſtituuntur andoaldus: oloq̧ & codiueus. Superatis alpibus cū in agrū hoſtiū ventum eſt: olo ad caſtellū ꝓximū accedens ſagitta traiectus interiit. Mediolanum inde ꝓgreſſi vrbem obſident. Ad quos mauritius biſantinus impator miſſis legatis pollicetur ſuppetias francis ante ſeptimū diem ſe deſtinaturū: eius aduentus ſignū fore ſi oppidū in colle poſitū ardere intuerent̄. in irritū cecidit impatoris ꝓmiſſio: q̄obrē ſoluta obſidione franci caſtellis quibuſdā in poteſtateȝ receptis: prędiſq̧ actis: cū ęſtiuo ęſtu & alui ꝓfluuio toto exercitu laboraretur ad ſuos reuerterunt.

Fredegōdę aſtu victoria franci potiti ſunt.

Childebertus in lōgobardos.

His paucis poſt aſſecutū burgūdionum regnum geſtis: childebertus qui iunior appellatus eſt: vna cū vxore non ſine veneni ſuſpitione morit̄. Fuere childeberto iuniori liberi duo. Theodebertus maior natu metrēſe imperium cui auſtraſię appellatio fuit adeptus eſt. Quod campanię ſuperioris partē cōtinens ad alemanos vſq̧ ꝓtendebat̄: ſic quidē vocitata ꝙ auſtracꝰ rex: vel vt aliis placet auſter eā icoluiſſet. Theoderico burgūdia obuenit. Hi ſunt reges duo ad quos & ad brunechildē eorū auiam gregoriū romanū pōtificē dum auguſtinū ad āglos fidei chriſtianæ doctrina imbuēdos mittit ſcripſiſſe legimꝰ: legatū apoſtolicū cōmēdantem. Eodē tp̄e auares id eſt huni ſedibus ſuis egreſſi: editis aduerſus francos aliquot pręliis: ingentibus tandē muneribus donati quietam franciam reliquerūt. At fredegonda regū hoſtis collecto grandi exercitu: clotariū filiū in bellū cōtra illos excitat. Qua re cognita nō ſegniores facti theodebertus & theodericus q̄q̄ tutela brunechildis agerent̄: magnis copiis occurrunt. pugna atrox lōgaq̧ cōmittit̄. Fuſis deniq̧ fugatiſq̧ hoſtibꝰ: clotariꝰ victor a a matre magnis plauſibꝰ exceptꝰ eſt. Quæ tn̄ nō multo poſt cū iā cōſenuiſſet: obiit mortē & chilperici regis viri ſui ſepulchro illata ē: fœmina necis multorū autor & cui nemo ſine ſui ꝑnicie hoſtis fuit. Nā irę ita ꝑtinax fuit vt ſupplicio ſatiari nō potuerit eorū quos odio ꝑſeq̄ret̄. Prętextatū q̄uis carcere atq̧ verberibus moxq̧ relegatione violaſſet: reuocatum tamen a gontrano & ſuo pontificatui reſtitutum apud rotomagū dū rem diuinā facit ꝑcuti iubet. quo

Childebertus vna cum vxore iterit

Gregoriꝰ romanus pontifex

Huni.

Fredegōda moritur.

vulnere paulo poſt interiit. Fuit & aliorum innocentũ ſęua perſecutrix. Nam cum timeret filiũ clotarium credi non ex chilperico ſed ex landerico adulterino concubitu eſſe conceptũ: metui ſtuduit. quod tyrãnis proprium eſt. ¶ Per id tempus lacus

Lacus dunẽſis.

dunenſis tanto feruore ebulliuit: vt cocti in eo piſces ad ripas in eſum venirẽt accolarum. At vero reges iniuriarũ quas a clotario acceperãt non obliti: ad arma brunechildis hortatu cõſurgunt. in quos clotarius mouẽs: poſitis apud fluuiũ aruennaꝫ caſtris: infœlici prælio dimicauit. Nã profligato exercitu: tanta occumbentiũ ſtrage fluentũ oppletum eſt: vt fluere velut obiecta mole deſierit. Eſt enim in annalib⁹ frãcis tria in eo conflictu millia hominũ occubuiſſe. Clotarius autem citus per meldunum ad pariſios ſe recepit. Quẽ inſecuti reges pacis cõditiones quas ipſi voluiſſent clotarium recipere coegerunt. Formula pacis hec fuit: vt quę inter ſequanã ligerimqꝫ atqꝫ yſaram loca ad occeanũ vſqꝫ continentur ea theodebertus poſſideret. Duodecim vero regiones quæ ſequanę yſarę qꝫ fluentis alluuntur clotarius haberet.

¶ Rebus ad hanc formulã cõfectis: cũ Theodeberti iuſſu bertoaldus magnę apud regem autoritatis bonaꝫ militũ manũ tuẽdę neuſtrię cauſa accepiſſet. (Parebat enĩ his diebus theodeberto neuſtria) Clotarius meroueũ filiũ landericũqꝫ palatio præfectum in bertoaldũ cum exercitu mittit. Ea re bertoaldo nunciata cum imparem ſe militum numero intelligeret aurelianũ ſe contulit. Quẽ landericus inſecutus: hominis fugam cum hoſtiliter exprobrat: bertoaldus ex ciuitatis muro non inquit landerice quia militum multitudine me ſuperas virtute quoqꝫ ſuperiorẽ te eſſe putes. Sed ſi compertuꝫ habere vis quæ vtriqꝫ noſtrũ animi fortitudo ſit: ad ſingulare certamẽ te ꝓuoco. Quod cũ non admitteret landericus: Si ergo (inquit bertoaldus) tu⁹ forte clotarius manus cũ theodeberto conſeret: vis ne in ipſo conflictu quid vter vtri pręſtet experiamur? Excepta eſt a landerico cõditio.

Iuna fluui⁹ ꝓpe ſtãpas.

Nec multo poſt duo reges ad iunam amnẽ q ſtampas alluit caſtra ponũt. At dũ clotharianus miles ãnem traiicit theodebertus ne totis copiis clotarius pugnare poſſet: ſigno dato prælium init: in quo multi vtrinqꝫ ceciderunt. ſed ex clotarii exercitu multo plurimi. Inter præliandum bertoaldus qui landericum ad ſingulare certamen prouocauerat cum landericum ſępius fruſtra inclamaſſet nõ ignarus quid in eum doli machinarẽt brunechildis: in cõfertiſſimos hoſtes irrũpens vitam maluit fortiter pugnando amittere q̃ a magiſtratu (id qđ brunechildis maxime petebat: vt ei⁹ loco prothadiũ quẽdaꝫ ꝓmoueret) turpiter dimoueri.

Merouec⁹ capitur.

In eo pręlio meroueus in hoſtiũ poteſtatem venit. Idẽ clotarius cum landerico ſeſe fuga eripuit. Nec deſiſtit theodebert⁹ perſequi hoſtes donec pariſium vſqꝫ infeſto agmine ęſtu & cęde madens perueniſſet: Nulla tamen alia re egregie geſta: domũ reuerſus eſt.

Prothadius italus brunechildis familiaris.

Erat inter aulicos theoderici prothadi⁹ quidam italus qui cum brunichilde ſtupri ꝯſuetudinem (vt credebatur) habebat. Quã ob cauſam brunechildis illum apud theodericum & dignitate & auctoritate plurimum poſſe omni ſtudio adnitebatur. Et poterat quidẽ. Nam italus cum eſſet ingenio aſtuqꝫ præditus: regi gratus habebatur: ſed ꝓceribus omnib⁹ propter ſingularem pecunię auariciã exoſus. Hoc ergo ꝓthadio freta brunechildis & quæ nõduꝫ bono aĩo in theodebertũ mettenſiũ regẽ: q eam ab ſe relegauerat eſſet: theoderico ſuadet illũ theſauros patris ad ſe ſuſtuliſſe: quorũ partiꝫ hęres ipſe eſſe debeat: ſimulqꝫ theodebertũ ait ex aliẽo ꝯcubitu fuiſſe ſuſceptũ atqꝫ ex hortolano ꝓgnatũ. Quã obrẽ mitteret ad theodebertũ legatos q ſuã & patris pecuniã ſupellectilẽqꝫ repetãt

¶ Talib⁹ freq̃nter aĩatus ꝯſiliis theodericus: cũ fruſtra theodebertum admonuiſſet cōtracto plurimo exercitu: aduerſus theodebertū ꝓfectus ad cariſiū caſtrametatus eſt. A quo quia nō ꝓcul abeſſet:theobert⁹ aciē inſtruit:poſtera die dimicaturus. At primores exercitus aīo volutantes q̄ turpe erat fratres inter ſe digladiari: nec minus ignari rerū bellicarū q̄bus & imperia atteri & nōnunq̄ peſſundari ſolēt: regē adeūt. orant ne fraternā pietatē temere violet:ne ve cōmittat quo ſua dignitas:fortunæq̄ ſuæ deteriores ſint. At ꝓthadius in cōtrariā ſententiā regē inclinaturus. Minime inquit decet ex leui cauſa de pace repēte agere. Sed tētare oportere hoſtis animū: ſi forte petitis acquieſcat. Quo verbo irritati ꝓceres:in cædē ꝓthadii cōſpirāt:proten⁹ tumultus exorit̄. Quē adhuc nō in apertū ꝓdeuntē cū theodoricus ad tētorii veſtibulum ſtans cōiectura aliqua ꝑcepiſſet:regē a ꝓthadio omnē iniuriā ꝓhibentē q̄dā ex cōſpiratorib⁹ (ne vltra ꝓgrederet̄) diſtinuerūt. Qui in ſentētia nihilominus perſeuerans:vocato ad ſe vſelino imperat indicere militibus ne ꝓthadio noceāt. Vſelinus vero cōſcius q̄to cunctis eſſet odio ꝓthadius:vbi ad cōiuratos venit rex inquit mādat ꝓthadiū occidi. Cōcurrūt igit̄ alacres milites: & hominē alea cum petro quodā medico ludentē interimūt. Qua re perpetrata:oēs ad regis tentoriū cōuolant. orāt ne iniquo aīo ferat peſſimi hoīs necē:quē ſcirent omēs amicitię & pacis inimicū. Ad hæc theodericus recenti homicidio turbatus:cū aduerſus q̄plurimos furēdi via nō eſſet:animos ponit:& paci ſe accōmodat. Qua priuſq̄ armis decertaret̄ ex ꝓcerū cōſilio conceſſa: diſceſſum eſt. Inde theodericus qui nullis ad id tēpus legitimis nuptiis vſus eſſet:ſed duos ex cōcubina filios excepiſſet animū ad matrimonii fœdus conuertit. Erat hyſpano regi deterico filia nubilis. Hanc ſibi a patre coniugē dari ꝑ legatos poſtulat:fide pręſtita illā perpetuo & vxorē & reginam fore. Detericus mēbergę pater (id enī erat filię nomen) genero lętus:filiā theoderico deſpōſat.

Bellū a theodorico in theodebertum mettenſium regem

Prothadius ꝓhibēte theodeberto a militib⁹ occiditur.

Nubit theoderico filia regis hyſpanię quā poſtea dimiſit.

¶Acceptā theodericus vnice diligit. Sed huius tam arctę charitatis inuidia brunechildis: ita regis peruertit animum:vt deſpreto vxoris thoro:eam cum iis quæ paterno dono exportauerat muneribus ad patrē remiſerit. Qua a theoderico ignominia affectus detericus:Clotarius per nūcios ſollicitat recordari quid in eum priore bello theodericus cōmiſerit: ſi ad vltionē exurgat:ſe qui inſignē a theoderico iniuriā accepiſſet illi auxilio fore. Excepit periocūde legatos clotarius eoſq̄ ad theodebertū mittit tentaturos ſi forte ab belli ſocietatē iungeret ſeſe. Qui idē quoq̄ ſe facturū legatis reſpondit. Inde ad lombardos ꝓfecti legati agonē regē adeūt. Memorāt reges tris in theodericū cōiuraſſe:ſi ad eos quartus accedere velit adeſſe tēpus: cū ipſi omnes ob ſuperiores eis illatas moleſtias theodericū vlciſci facile poſſint. Agon ſeſe regibus coniūcturum ſpondet. His reſponſis exhylarati legati ad detericū reuertuntur. Coniuratione regum ad theodericū perlata rem grauiſſime tulit. At theodebert⁹ ſperans ad bellum cōuenturos coniuratos reges primus copias eduxit. Veniētibus in mutuū conſpectū regibus:nihil armis tentatum eſt. Sed vltro citroq̄ euntibus legatis: dies apud ſaleſiam caſtellū de cōcordia cōponenda dictus eſt. Quo theodericus cū decē hominū milibus ſe contulit. Theodebertus longe maiore procerū numero profectus eſt:animo omnia diſperdendi ſi frater a cōuentis reſiliret. Territus numero fraternæ gētis theodericus:nihil repugnat pacem recipere quācūq̄ theodebertus voluiſſet. Conuentū inter reges extitit:vt comitatus duos turoniæ atq̄ cāpaniæ quaſi ad ſe hæreditario iure pertinētes ꝑpetuo theodebertus reciperet. Rebus ad huiuſmodi formā confirmatis:vale ſibi dixerunt reges.

Bellum īter fratres.

Pax cōponitur.

¶Verum non ita pacato animo theodericus muſſitabundus ſæpe cogitabat qua ratione fratrē bello vexaret:a quo

& bello fuiſſet impetitus & bona parte regni mulctatus. Cōſilio cū prudētioribus aulicis accepto:ſibi conducere ratus ſi Clotariū amicū faceret ne theodeberto iūgeretur:ad eū legatos ire iubet:quib⁹ mandat regi dicere quibus ſe calamitatib⁹ theodebertus preſſiſſet: adempta ſibi grandi terræ poſſeſſione. Ideo cōſtituiſſe repetere ab eo quæ iniquiſſime rapuiſſet:ſi clotarius fidē det ſe nō ſuppetiaturū fratri. Audiuit per ſummā beniuolentiā legatos clotarius. Et quæ regis ſui noīe petebāt ꝯceſſit Erat enī colūbanus eo tēpore ſanctitatis noīe præclarus. hic clotariū admonuerat: ne fratrū bello ſe inſereret:fore poſt aliquot dies:vt illorū hæres eſſet. Cognito clotarii reſponſo: theodericus ad lingonas copias cogit:inde verdunū q̄ ciuitas per id tp̄s primū ædificabat̃ præteriēs tullum petit: quo & ipſe theodebertus ex auſtraſia educto milite caſtra poſuerat in eo loco acerrime pugnatū eſt: cadētibus ex vtroqꝫ exercitu ꝑmultis. Sed inclinante in theodericū fortuna theodebertus ꝑ mettēſes fugiens tandē coloniā ſe recepit. Ibiqꝫ reparatis viribus:nō multo poſt theodericū infeſto agmine nō tamen meliore fortuna/aggredit̃. Nā tametſi nō ignauiter pugnaret:tamen poſtq̄ videt ſuos ſuparari:deſerto prælio:fugę ſe mandat:inſequētib⁹ eū auſtraſiis:quorū magna pars fugiens occiditur. Traditū eſt tam cōfertos milites in ſeſe eo prælio cōcurriſſe: vt qui in equis ſedentes vulnerib⁹ confecti erant delabi ab equis turba digladiātiū impediēte nō poſſent. Theodericus cognita fratris fuga:cū illū hoſtiliter inſequeret̃:oīa qua iter agebat ꝑdens:regionis incolę illū cōuenientes orāt ne ob vnius hoīs culpā innocētē populū exterminet:eos quidē cū omni ꝓuincia quā armis cōparaſſet ſuos eſſe:nec imperata vnq̄ negaturos. Quib⁹ rex reſpōdit ſe quidē illis veniā daturū ſi fratris caput ad illū ꝑferant. Igit̃ qui venerant reſponſo accepto coloniā ſine mora ꝓficiſcunt̃:theodebertū his verbis alloquunt̃. Frater tuus theodericus bello abſtinebit ſi partē theſaurorū quos ex patris ſucceſſione poſſides illi diſtributā eſſe voles. Propterea tibi nobiſqꝫ cōſule:& tuū fratrē patere cōſortem eſſe paternę ſupellectilis. Credidit loquētibus theodebertus ſtatimqꝫ in recōditoriū vbi theſaurus aſſeruabatur vna ſecum turbā admittit. Interim vero dum ſecū reputat quid fratri impartiat:vn⁹ ex populo diſtricto in theodebertū gladio caput illius amputauit:nec cūctat̃ per ciuitatis muros ad theodericū caput ꝓiicere. Morte fratris cognita:theodericus coloniā ingredit̃. Regnūqꝫ auſtraſię quod theodeberti fuerat ſuſcepit. Mox rebus ex ſua ſentētia cōpoſitis:duos theodeberti filios cum ſorore formoſiſſima puella mettim repetens duxit. Cui occurrens brunechildis cōſpectis nepotibus furens mulier innocētes ꝓtenus interemit.

Theodebertus fugit.

Theodeberti amputatū ab vno de turba caput ad theodericum fratrē defertur.

Brunechildis crudelitas.

¶ Theodoricus aūt parta victoria ducatū ſicuti conuenerat clotario reſtituit. deinde cum ſpecie illectus neptis quā colonia abduxerat eam ſibi deſponſare & vxorē accipere oīno contēderet brunechildis impediuit:dicēs nefariū eſſe ducere vxorē quæ ꝓximo ſibi generis gradu attineret. Cui theodoricus reſpondēs. O inquit ꝑfida & odioſa multis fœmina nunq̄d mihi ꝑſuaſeras:theodebertū adulterino ꝯcubitu ꝓgnatū meū fratrē nō eſſe quare me & fratrē & ꝓximū meū ꝑſequi atqꝫ perimere cōpuliſti? Hec loquens theodoricus brunechildem occidere tentauit. ſed ope aulicorū protecta cænaculo ſe ꝓripuit. Nec differt crudelis mulier vltionē. potionem letiferā conficit:quē theodorico per miniſtros quos ad id idoneos inſtructoſqꝫ reddiderat bibendā dum balneo egrederetur offert. Veneno epoto rex balnei calore æſtuans:repente interiit. Sūt tamen qui ſcribāt profluuio alui interiiſſe poſtq̄ annos decem & octo regnauerat:anno dominicæ ſalutis ſexcenteſimo decimo octauo.

Aliud brunechildis parricidiū

¶ Eiuſdem compendii liber tertius.

REgibus vt ꝑmiſſum eſt interẽptis vnus ex clodouei cognatiõe tm̃ clotarius ſuperat: ad quẽ regnũ ꝑtineret ſeptimo & qnquageſimo anno poſtq̃ clodoueus eẽt vita defunctus. Sed brunechildis plurimorũ cęde audax: ſigibertũ theoderici nothũ auſtraſię regno pręficere ꝯtẽdebat. Cuiꝰ cœptis repugnãt auſtraſii ꝓceres: qa crudelis fœminę mores execrarent̃. Igit̃ ad clotarium duos ex nũero eorũ longe nobiliſſimos arnoldũ pipinũq; mittũt oratum venire ad eos feſtinet ad caſtellũ cui capthomarũ nomẽ erat. Audita legatione clotariꝰ ea q̃ ꝓceres velle ĩtelligit ĩpigre cõplet. Caſtello qđ ꝓxime diximus agẽti clotario: brunechildis cũ nõ lõge abeſſet (nã vuarmacię q̃ vangionũ caput eſt ad vlteriorẽ rheni ripã agebat) mãdat finibus regni auſtraſię abeat: qđ ſigiberto filio theodebertus pater reliquiſſet. Ad hęc clotarius brunechildi nũciare iubet. Moris eſſe fœminã leges viris nõ ponere: neq; de diſtribuẽdis regnis: ĩuitis ꝓceribus agere. Quos ſi in cõtionẽ vocatos velit: nõ repugnare ſe: qn ipſis diffiniẽtibꝰ: vel ſigiberto vel ſibi auſtraſia cedat. Accepto clotarii rñſo: brunechildi germanos ad belli ſocietatẽ accerſit. Nec ſegnius ex omĩ auſtraſia q̃ maximas copias põt cogit. Erat inter legatos a brunechilde in germaniã miſſos garneriꝰ: quẽ ſecus ac iuſſus eſſet rẽ geſturũ ſuſpicata: ad albonẽ garnerii in legatiõe collegã litteras de occidendo garnerio dat. Litteras cũ legiſſet albõ laceras a ſe abiicit. Quarũ fragmẽta vnꝰ ex garnerii amicis cogẽs: excerptã inde diligẽter ſententiã garnerio patefecit. Re diſſimulata: garnerius clã ſuadet germanis: brunechildis partes ne ſequant̃. deinde ad brunechildẽ reuerſus in burgũdiã: vna cũ brunechilde iter facit. Vbi ſeorſum quoſq; ꝓceres cõueniẽs: eos in ſententiã ſuã eo facilius vertit ꝙ brunechildis tyrãnidẽ horrori haberẽt. His igit̃ ſic ſe habẽtibus garnerius clotario nũciat: ſi ſe ad eũ tuto conferre poſſit: velle ad ipꝫ ꝓficiſci. Nõ difficile fore vt mettenſiũ burgũdionũq; regno adiutore ſeſe potiat̃. Garnerii cognita volũtate clotariꝰ cũ certior factus eẽt: qs ad rem cõficiendã modꝰ garnerio ſatis ꝓſpectus haberet̃: ꝯtracto rapti exercitu: in cãpaniã cathalaunẽſem mouet quo ſigibertũ iã caſtra poſuiſſe ꝯſtabat. Defecerãt ꝑ id tp̃s a ſigiberto ad clotariũ nõnulli ex auſtraſia apprime nobiles Arturꝰ. Rucco. Sigoldꝰ. & Euulanꝰ. Inſtructis ad pugnã copiis priuſq̃ manꝰ cõſerant: cõmilitonibꝰ ſignum dat garneriꝰ de quo inter illos cõuenerat. Ipſe ſenſim acie excedẽs: cęteros ſui cõſilii cõſcios comites educit. Quos lẽto agmĩe ad flumẽ vſq; ſagonã (quẽ veteres ararim nominabãt) ꝓſequẽte clotario: cũ ſigibertus infeſtis copiis ad eũ locuꝫ veniſſet: ipſe cũ duobus fratribꝰ corbo & meroueo in poteſtatẽ clotarii venit. Sigibertꝰ aũt equi ꝑnicitate ſaluꝰ: nullo poſtea tp̃e cõparuit. Victori mox clotario brunechildis captiua offert̃ vna cũ eudelina theodorici ſorore quas in caſtris hoſtiũ garneriꝰ depręhẽderat. Nec tardat rex corbũ necare: ſeruato meroueo quẽ ex lauachro chriſtiani baptiſmatis filiolũ habebat cuius & ipſe diligentẽ curã deinceps habuit.

Sigibertꝰ vĩcitur.

¶ Exultans tãta rerũ fœlicitate clotarius: accitis ad cõtionẽ diuerſę gentis qui cũ eo militauerãt ꝓceribus de brunechilde caſtigãda conſiliũ capit. Recẽſitiſq; mulieris flagitiis: & ꝙ eſſet decẽ regum: aliorumq; multorum cędibus rea: rogat quo ſupplicio digne plecti poſſet. Acclamantibus cunctis crudelem fœminã viliſſima aliqua morte affici debere: priuſq̃ in conſpectum contionis rex eam introducere mandaret: quarto fuſtigatam: tandẽ deduci ad ſe iubet. in quã poſtq̃ diu aſpereq; inuectus: eſſet inſidenteꝫ

Brunechildis vltimuꝫ ſupplicium

Brunechildis laus.

equo mulierē ꝑ totū exercitū circūferri imperat. Inde a capillis & lacertis: ferocientis eq̄ caudę alligatā: reliquo corpore humi ꝓſtrato lictor diſtrahit. De cuius nece vaticiniū ſibyllinū eſſe nōnulli aſſeuerant. id q̄a minime cōpertum habeo aſſeuerare nō auſim. vatū ſiquidem enigmatibus atqꝫ obſcuritatibus interpretationē adhibere diuinantiū eſt. ¶ Ne tn̄ ſua laude brunechildē fraudem⁹: cōplura ſacerdotū collegia & monachorū apud burgūdos auſtraſioſqꝫ extruxit) inter q̄ apud lugdunū ꝓ muris adhuc viſitur diui vincētii cœnobiū. Apud heduos quoqꝫ alterū. vbi aſſentiēte clotario ſepulta eſt. & alia diuerſis locis tēpla diuo martino cui deuotiſſima erat dicauit. Ita vt ſi impēſam cū brunechildis fortunis cōferas: mireris ſane tot vno ſęculo tēpla: aſſignatis cuiqꝫ ꝓuentibus: mulierē exędificaſſe potuiſſe. Eius ętate Etherius lugduni: apud heduos ſiagrius: viēnę deſiderius: antiſiodori annari⁹: auſteri⁹ aurelię: lupus & colūbanus apud ſenonas mira ſanctitate claruerunt.

Clotari⁹ ꝓuicias diſtribuit.

Lōgobardi tributo liberati.

REductis ad vnius regis imperiū quattuor regnis: clotarius palatio pręfectū garnerium (cuius opera vſus maxime fuiſſet) conſtituit. burgundiam harponi cōmendat. Auſtraſiis rado prępoſitus ē. Et ne liberalitatis quicq̄ clotarius prætermitteret: garneriū imprimis ſui palatii pręfectū: cōplurimos deīde burgundię ditionis ꝓceres: antiſtiteſqꝫ: & q̄ aliquid pēti haberent ciues ad ſe vocat. Vocatos ampliſſimis quēqꝫ muneribus ad cōciliandū eorum ſibi beniuolentiā impartit. Nā pręter ſummā humanitatē atqꝫ modeſtiam quibus illū natura inſtituerat: religionē quoqꝫ venerabat̄ & q̄d rarū eſt pietatē colenti: bello optimus atqꝫ ſtrennuus erat. Longobardis q̄ annuū francis a gontranno ad ipm̄ vſqꝫ clotarium penſum duodeciꝫ auri pōdo quotānis ſoluebant tributū abrogauit. acceptiſqꝫ prius ſex & xxx. milibus nūmū auguſtā ſuzamqꝫ in alpibus ciuitates liberas illis dimiſit.

Dagobert⁹ naſcit̄. & haibertus.

¶ Duꝫ hęc agerent̄ natus eſt clotario ex bergedruda vxore dagobertus: quem litteris erudiendum arnulpho mettenſiū p̄ſuli cōmiſit. Bergedruda vero nō multis poſt ānis moritur in cui⁹ loco ſichildē clotarius accepit q̄ haibertum enixa eſt.

Miraculum de ceruo.

¶ Dagobert⁹ aūt poſtq̄ ſibi ꝑ ętatē licuit feras indagare & venari vt gallis mox eſt ꝑgit. Excitato ceruo cū longo iam curſu laſſus q̄etis locū q̄rit: vicū quē catulianum vocant ꝓfugit In eo vico ſacellū erat vbi condita humo & lapide inſtrata corpora beatorū dyonīſii ruſtici & eleutherii a ſuſcepo ꝓ fide xp̄i martyrio ꝑ annos triginta ſupra quingentos religioſe colebant̄. Eo (cū patens ſacellum eſſet) ſe ceruus ꝓripit: ſoloqꝫ decumbens q̄eti ſe mandat. inſequentibus crebris latratibus ceruū canibus cū ad ſacellū veniſſent: ceruo cōſpecto frequētiore latratu ꝑſtrepentes: nulla eis ſed nec ipſis venatoribus in ſacellum irrumpendi facultas fuit: ſuā ędē tuentibus viris ſanctitate ſpectatiſſimis. Ea re ꝑ vicina loca ꝑlata locum veneratiorē fecit & dagoberto admirationem ſimul & pietatē cumulauit.

Dagobertus pedagoguꝫ ſuum virgis cœdere iubꝫ

¶ Mortua ꝑ id tēpus bergedruda clotari⁹ ſichildem accepit vnde ꝓceſſit vt proxime ſcripſi haibertus. At dagobertus cum præceptorem qui eum ſęcularibus ornatum redderet inſtitutis a patre accepiſſet quem aq̄tanię ducatu pater donauerat: intellexit non rudis adoleſcēs quantū ſadrageſillus (id enim nomen erat pedagogo) ꝓpter acceptam a patre dignitatem ſuperbiret: ita vt eum neqꝫ ſatis reuereretur neqꝫ obſeruaret: vocatum ad conuiuium ſadrageſillū: cū e regione dagoberti velut par illi aſſediſſet: poculūqꝫ tanq̄ ex ęq̄lis manu deſumpſiſſet: iubet eum virgis cędi & barbam quā ꝓmiſſam habebat amputari. Qua accepta iniuria: ad clotarium ſadrageſillus fere lachrymās procurrit. Eam reꝫ pater furente animo excepit. Dagobertūqꝫ protinus ad ſe venire iubet. Exaſperatum pa trem quia adoleſcẽs ꝑtimeſceret non aliũ fugę locũ q̃ ſacellum quo a canibus tutus fuerat ceruus ſecũ reputãs eo ſe cõfert: nõ minus p̄ſidii ſibi a ſanctis cõferri arbitratꝰ q̃ beluę cõtuliſſent. Cognito filii ꝑfugio: clotarius dagobertũ inde extrudi: & ad ſe deduci ferociter imperat. Id vt facerẽt abeũtibus ſeruis: cũ ꝓpe ad ſacellũ minus miliari cõſtitiſſent: tã fixi ſtupẽteſqꝫ hęſerunt: vt vltra ꝓcedere minime poſſent: q̃q̃ ꝓgredi maxime conarenť. Igitur reuerſi ꝗd illis obtigiſſet patri renũciãt. Credidit clotarius fabulamentũ eſſe qđ narrarẽt ſerui: veriti ne dagobertũ offenderẽt. Secũdis q̄ p̄ceptũ exequerenť miſſis par accidit. Nec ſic ab ira tẽꝑari potuit ferox pr̃: niſi & ipſe miraculũ experireť. In ſacello dũ ſopori ſe mãdaſſet dagobertꝰ: vidit ꝑ quietem tris reuerẽdiſſimos viros ſeſe affari. Adoleſcẽs inquiũt hi martyres ſumꝰ quos multo ſupra tpe ꝓ fidei veritate mactatos hoc loco catula ſepeliuit. Qui locus q̃n quidẽ nõ ſatis cultus decoratuſqꝫ eſt: minore nos dignatione populus colit. Quare ſi ad te receperis digniore apparatu tumuloſ nobis extruere: cũ tibi ſecuritatẽ tũ placatũ pr̄eʒ reſtituemꝰ. Et ne ſomnio te illuſũ exiſtimes: ſi terrã vbi deliteſcimꝰ effodies: optimis caracteribus ſuo queqꝫ noĩe ꝯperies eſſe ſignatũ. Huiuſmodi viſione cõfidentior factus adoleſcẽs: ſe q̃ diui martyres petiiſſent impleturũ religioſe ꝓmittit. Ad filiũ pater cũ indignabũdus cõtenderet: eodeʒ quo ſerui ſtupore & miraculo ꝑculſus: filio parcit. Eũqꝫ nõ multo poſt regni cõſortio donatũ auſtraſię pręfecit: p̄ter ea q̃ citra arduennã ſiluam ad remos ſpectãt. Surrexit ꝑ eoſdẽ annos ex mœcha arabię loco xp̄ianę puritatis ſpurcus hoſtis mahumetus heraclio imꝑante anno xp̄ianę pietatiſ ſexcẽteſimo. xx. A quo tempore ad hunc vſqꝫ diẽ xp̄i religio turbata plurimum eſt atqꝫ labefacta. Eadẽ tempeſtate phara virgo agarici meldenſiũ comitis filia eccleſiã q̃ pharonis monaſteriuʒ appellatur extruxit quã multis ꝓuentibus auxit. Huiꝰ virginis frater pharo cũ meldẽſem comitatũ patre defuncto poſſediſſet/ex comite clericus factus pontifex tandẽ ciuitatis effectus eſt.

Reuelatio ſãctorũ dyoniſii ſociorũqꝫ eiꝰ dagoberto facta.

Arduẽna ſilua.

Mahumetꝰ

Phara.

¶ Auſtraſiorũ ſuſcepto gubernaculo dagobertus conſobrine chicildis apud chippiacũ pariſiorũ vicũ nubit. vixqꝫ a nuptiis dies tertius agebať: cũ patrẽ ꝯueniens dagobertus petit ea ſibi oĩa dimitti: q̄ auſtraſiorũ regni eſſent: nec inde ſibi pater quicq̃ vſurparet. De qua re vbi inter patrem filiũqꝫ diu diſceptatur placuit tãdem ad arbitros de cõtrouerſia referre. Hi fuere ſelecti prudẽtes duodecim in quibus fuit arnulphus mettenſiũ pręſul magna vir ſanctitatis opinione clarus. Ex eorum ſententia clotarius filio dat quęcunqꝫ ad auſtraſię potentatum veteri iure ꝑtinebãt: hoc adiecto ne arduennã p̄tergredereť: vbi limitem dagoberto dudũ poſuiſſet. Repetenti auſtraſiã dagoberto ſaxones ꝗ vltra rhenum incolunt (quia potentiã vicini ſibi regis ſuſpectã haberẽt) bellum duce berthauldo inferunt. In quos & ipſe dagobertus traiecto rheno non ipigre copias ducit. Dum vtraqꝫ acies magnis animis atqꝫ viribus pugnat: dagobertus caſſide ictu gladii diuulſa graue vulnus capite excepit: ita vt a vertice pars oſſis vna cum multo crine conſciſſa deciderit. Quo vulnere humo delapſus in hoſtium poteſtatem facile veniſſet: niſi mox opem tuliſſet ex regis ſeruis vnus attila. Quem protinus ad patrem clotariuʒ mittit. Is tũ non procul arduenna agebat. Cognito filii periculo feſtinat pater magnis itineribus ſuppetias filio ferre. vbi ad flumen cui vuiſera nomẽ eſt conuenerunt: reciproca militum ſalutatione clamor ſublatus ad hoſtium caſtra defertur. Quod miratꝰ berthauldus rogat quid id letitię qđ in caſtris francorum audiret. Reſpõdenti cuidã clotarium cũ ingenti exercitu adueniſſe: mentiris inquit. Naʒ & clotarium iãpridem mortem obiiſſe accepiſti. Cum non procul a ſe caſtra diſta-

Cõtentio de regno inter patrẽ & filiũ

Attila fideliſ ſeruus.

rent: loquentis berthauldi vocem clotarius exaudiuit: q & ſui aduentus fideꝫ hoſti faceret galea nudauit caput canicie iā candidū. Quo ſigno agnitū regē berthauldus barbara voce inclamans. O peruetus inquit & canū iumētū huc ne ades? Eo verbo īdignatus rex nō expectato exercitu flumen tranat: nec berthauldū mox fugientem ꝑſequi deſtitit: donec obtrūcatū hoſti caput ad ſuos ipſe defert. Nec finē belli gerendi facit. In ſaxones vſq; penetrat. Vbi memorabilē edidit ſtrageꝫ: nemini maſculini generis parcēs q gladii ſui longitudinē excederet: inde vaſtatis agris & vicis incēſis: victor clotarius in franciā demigrauit.

Victoria de ſaxonibus.

¶ Reuerſo cura fuit godini nobilis burgundi temeritatē vlciſci: ꝙ deſpretis maiorū inſtitutis: patris relictā vxorē coniugē ſibi deſumpſiſſet. Sed interueniēte dagoberto dimiſſa nouerca godinus clotario ꝯciliatus eſt. Sed ꝯtempta a godino mulier: regē adit. & conceptę in regē necis hoieꝫ inſimulat. Ille iuſſu regis apud ſanctū medardū: deinde apud ſanctū vincentiū de pratis tactis ſacroſanctis altaribꝰ accuſationē iureiurādo cū diluiſſet: deniq; vt idem apud diuū martinū turonēſeꝫ faceret: dū carnuti diuerſatus cœnat: miſſis ſatellitibꝰ iperio clotarii (vt pleriq; putāt) necat̃. Regibus eñ qñquidē licētia vt volūt viuēdi ꝑmiſſa eſt: vitę quoq; & necis poteſtate ad ſe traducta: nūc hos nec illos ꝓ ſuo arbitrio occidere: fas eſſe videtur.

Accuſat̃ godinus a relicta vxore.

¶ Bellis iā plurimis fœliciter geſtis: clotarius poſteritati ſuę conſulēs: ꝯſiliū procerū ex burgūdia trecas cōtrahit. Rogat eos quē ſibi maxime ꝓ̇ncipem poſt ſe optēt. Reſpondent aliū præter ſe neminē cupere. cū eſſe q & pace fouere: & bello eos tueri poſſit. Procerū reſponſo lętꝰ rex eos monet fidē in eū ſeruēt: ſeq; & regni iura tueant̃ atq; eos ita domū dimittit. Mox pręlatorū quoq; cōuentum apud cypiacū habuit. Vbi dū de his ꝗ ad regni cōmoditates eſſent: cōſulit̃: haymarus inter nobiles primarius: q ariberto datus fuerat a rege inſtitutor: iuſſu agniani ſaxonis occiſus nunciat̃. Quāobrem ſeditio fere inter aulicos ſtudio diuerſarum partiū orta eſt. Sed regis modeſtia ab armis tēperatū. Atq; interea clotarius āno regni ſui. xliiii. ſalutis vero xp̄ianę ſexcēteſimo. xxxi. morit̃: rex nō mediocriter litteratus: patiēs admodū: erga deū timoratus: ad iopes liberalis: clero populoq; acceptꝰ. Cui apud ſanctū germanū de pratis ſepulto: quia alter clotarius pręceſſerat: ſecūdi appellatio fuit. Huius clotarii ętate fiacrius venit ſcotꝰ in briā: q dū ſolitariū ſibi locū ꝗrit: a ſctō pharone meldēſiū pontifice ſuſceptus: & loco vbi nunc ob ſanctitatis merita religioſe colitur donatus eſt. In cuius ſacellū fœmina non igreditur: quę eñ aliqñ ingredi temere tentauit in rabieꝫ verſa eſt. De hoc ſancto heremita quidā hoc diſticon compoſuit. Fœmina quæ lęſit blaſphemo murmure ſanctum: Fecit ꝙ ſancti non intrat fœmina templum.

Haimarꝰ occiditur.

Sanctus fiacrius ſcotus.

DAgobertus in auſtraſia agēs: de morte patris nūcio accepto: ne qs a nouarū rerū ſtudioſis tumultꝰ oriret̃: & in burgūdiā & i frāciā exercitū diſꝑtit̃ mox in franciā ꝓfecturus. Sed cū apud remos agit: veniūt ad eū ex francia atq; burgundia legati: qui nouo regi debitū honorē fidēq; pręſtarēt. Erat dagoberto ex patre frater aribertus: cui cū regni pars iure optimo deberetur: auūculi ſui brunulphi ſtudio nixuq; patris regnū habere cōtendebat. Sed cōuenit inter fratres vt i aquitania tholoſam & alias vrbes ꝗ infra pyreneos montes & ligerim continētur: aribertus reciperet: neq; poſt hac in reliquis regnis quicꝗ̄ vendicaret: aut ad ius ſuū ſpectare vllo pacto arbitraretur. Aribertꝰ parte hęreditatis ſibi attributa: regni ſui p̄mariam ſedē tholoſę inſtituit. Quarto deinde anno belli occaſione captata: vaſcones in deditionem accepit. ¶ Pacatis vndiq; rebus: dagobertus voti non imemor

Dagobertus portionē regni ariberto fratri diſtribuit.

quo diuis martyribus dyoniſio eiuſq; collegis obnoxiū ſe fecerat catulicū vicum petit: & ſacroſācta corpora inde exhumari iubet. Inſcripti erāt tituli cuiq; mauſoleo ꝗbus alter ab altero ſine ꝯtrouerſia erat deſignatꝰ. Ea in ꝯditorio qđ fabrefieri rex mādauerat reponi ad tp̄s ip̄erat. Tandē magno ſumptu cū tēplū exędificaſſet (qđ & ſolido argēto tectū erat) eo trāſferri corpora inſtituit: cōdito ad eū vſuȝ aureo feretro additiſq; ad decorē multis variiſq; gēmis. Annuis inſup ꝓuentibꝰ ad ſacerdotuȝ & miniſtrorū tēpli alimoniā deſignatis. Et ne minꝰ ornamēti interiꝰ locꝰ haberet: tapetes quoq; vnionibꝰ & gēmis variis intextos: ꝗbus interior paries tegeret̄ attribuit. Adeo gratiſſimꝰ diuis martyribꝰ patronis ſuis dagobertus fuit. Inopū p̄terea curaȝ nō omittēs recōditoriū ꝓxime arā maiorē templi argēteū apponit. vbi q̄ diuis donaria martyribꝰ offerrent̄ repoſita ſacerdotes egenis ip̄artirent.

Eccleſia ſancti dyoniſii ędificat̄: & argento tegit̄.

¶ Hec duȝ religioſus princeps diligēter curat: nō minus ip̄igre cętera q̄ regię ſollicitudini impēdebāt exequebat̄. Nā & auſtraſiā atq; burgūdiam vbi gertrudis regina agebat reuiſit: ius cuiq; poſtulanti dicēs: ita vt cibo interdū parceret: ne qd a ſe p̄termiſſum eſſe videretur. Pergēti ex lingonibus cabilonē: apud daterrā cum balneas peteret: brunulphi memoria illi incidit quē ſupradiximꝰ ariberto dū regni partē peteret: fauiſſe. Quam obreȝ accitis quos ad id idoneos nouerat amalgarū arnobertūq; & vuillebaldum his ip̄erat brunulphū tollāt necentq;. Qui mox imp̄ata ꝑficiūt.

Brunulphꝰ iuſſu dagoberti occidit̄.

¶ Cum heduos antiſſiodoroſq; inuiſiſſet ꝑ ſenonū vrbē pariſiū ſe cōtulit. Iā em̄ dagobertus gertrudē ꝙ ſterilis eēt reliq̄rat. Altera ſupinducta virgine cui nāthildi nomē fuit: vſus eſt potiſſimū arnulphi mettēſis atq; pipini ꝯſilio. Arnulpho fato abſumpto cōbertū colonienſem pōtificē in demortui locū ſuffecit his ꝯſultoribus ad p̄ſentes regis mores ꝯgruētibus iuſtitię illius atq; ęq̄tatis tāta fama etiā apud exteros ꝑcrebuit: vt ex ea gēte q̄ thurcis ſclauonibuſq; finitima eſt nōnulli dagoberti examē ad ſuas ꝯtrouerſias depoſcerēt. Aſſeuerātibꝰ ĩſup ſclauonibꝰ ſi ad eos aliq̄ñ cōmearet ſe illi vt ſuo regi parituros.

Dagoberti fama.

¶ Regi cū deeſſent ꝓpter vxorū ſterilitatē liberi: cōcubitu virginis raguetrūdę filiū marē ſuſcepit Cui aribertꝰ dagoberti frater q̄ ꝑ id tp̄s aurelię erat nomē dedit appellatuſq; eſt ſigibertꝰ. Hic inter ſacroſancti lauacri quas ſacerdos amādus enūciat oratiōes dū nemo de more chriſtiano amē reſpōderet: infans ipſe q tm̄ dies quadraginta natus eſſet: cūctis tacētibus amen expedito ſermone ꝑſonuit. Qđ diuinitus factū eſſe qs non credat.

Sigibertꝰ naſcitur.

Miraculum

¶ Iam de hominū inſtabili conditione q̄ri poſſemus ſi lex hyſtorię ꝑmitteret. Dagobertus quē initio principatꝰ p̄clariſſimę virtutes cōmendabāt trāſuerſo aīo eſſe cœpit. Quippe q̄ miniſtrādi iuris ſpecie frācię regni vrbes ꝓuinciaſq; cū viſitaret: quoſq; vi adhibita ſpoliabat. Et tan̄q̄ diui dyoniſii obſequiis oīa deberent̄ ęneas ingēti pōdere valuas: Lauachruȝ inſup vbi baptiſmatis myſteriū ſacerdotes explebāt vna cū diui hylarii corpore: nulla cōpēſatione ſacrilegii facta ad diuū dyoniſiū mari ex pictauis trāſtulit. Nec tñ tota p̄da potitus eſt. Altera em̄ portarū duȝ naui ꝑ oceanū exportanda cōmittitur in fluctus delapſa ꝑpetuo latuit. Verū qa male agētibus occaſio aliqua peccādi in prōptu ſuffragat̄: cauſā ſacrilegii eſſe dicūt: pictauorū rebellionē: quos vt cōpeſceret dagobertꝰ oīa ad ſe belli iure ꝑtinere ratus: poſtq̄ agros ꝑuaſiſſet vrbē quoq; depopulatus eſſet: mœnibus oībus dirutis ſolū arare & in eo ſalē diſſeminare ad inducendā ſterilitatē iubet: Sacrilegio comes libido non defuit.

Dagobertuſ pictauos ſpoliat.

¶ Amandus aūt per id tempus vita vir ſpectatiſſimus & doctrina cū peccanti dagoberto verbū ſalutis p̄dicat regno extruditur. Sed tandē reſipiſcente dagoberto: amandus gratus regi factus eſt. Comitabantur dago

Libidinoſuſ dagobertus

Aribertus tholoſę rex morit̄: & ei⁹ fili⁹ chilpericus.

bertum quocunqꝫ ꝑgeret pellicuꝫ cateruę:p̄ter eas quas cōpluribus locis cōptas & reginarū inſtar ornatas alebat. Obnitebat̄ tn̄ regis turpibus factis pipin⁹ de laudis ꝗ palatio pręerat.fueratqꝫ a clotario brabantino ducatu donatus. Nec vſqꝫquaqꝫ ſinebat regē ꝑ tot vicia libere defluere.Cuius etiā optimis conſiliis adiutor accedebat egnauus hō nobilis & nō mediocriter prudēs.Quorū perſeueranti cohortatione tandē dagobertus ſanior effectus eſt.Interea aribert⁹ tholozates dagoberti frater relicto filio chilperico:uita defungitur.Quē filius non multo poſt ſecut⁹ ē.Quāobrē tholozanū regnū dagobertus recepit.

Tributū ſaxonibus remittitur.

¶ Sed omni fere humanę fœlicitati pediſſequa eſt aduerſitas. Sclauones in thoringiā irrumpere nunciant̄.Selectis copiis cū ad rhenū dagobertus uenit ſaxones ad eū mittunt oratū vt tributo qđ patri filioqꝫ hactenus pepēdiſſent leuarētur(id eñ tm̄ ꝗngentorū boū erat)Si id ab rege ipetrarent ſuis ſe impēſis atqꝫ armis ſclauones debellaturos ſpondent.Cōditione admiſſa pēſum ſaxonib⁹ remiſſuꝫ eſt. Sed alio vſus aīo Dagobertus ſadrageſillo qui pedagog⁹ eius fuerat mortē procurauit.Quā cū vlciſci liberi eius minarent̄ ex procerū ſententia paterna poſſeſſione p̄uant̄ rebus oībus ad fiſcū traductis..

Ludouicus ſeu clodoueus naſcit̄ dagoberto.

¶ Interī dū hec gerunt̄ dagobertus ſigiberto filio auſtraſiā dimittit:dyademate illi īpoſito attributoqꝫ cōberto colonię pōtifice:& comite palatino adalgiſo quorū moderatione regnū adminiſtraret̄. Eodē tpe nat⁹ eſt dagoberto clodoueus quē pleriqꝫ ludouicum appellāt ex nāthilde vxore.Quo adulto:diſſidii cauſaꝫ fratribus auferre dagobertus ſtuduit diſtributa cuiqꝫ portione hęreditatis.Sigiberto eñ oīs auſtraſia:ludouico burgūdia neuſtriaqꝫ ceſſit.

Nūdinę ſcti dyoniſii q̄s lendituꝫ vocant.

¶ Dehic ad diuos martyres cōuerſus inter multas quas illis donationes largitioneſqꝫ attribuit:emporiū annuū mēſe iunio in campo nō ꝓcul a baſilica ſanctorū inſtituit.trāſlata ad miniſtros eccleſię oī ditione. Id lenditū vulgus appellat:corrupto vt ipſe iudico vocabulo.Nā edictū dici crediderim.Propterea ꝙ ad eas nūdinas mercatores ſuas vndiqꝫ merces edicto regio tanq̄ ad cōeꝫ regni mercatū ꝯferre deberent.

Vaſcones rebellant.

¶ Vaſcones ariberto mortuo a dagoberto deficiunt.Qui primū francorū cōgreſſū ęgre ferētes:multis cęſis:fugatiſqꝫ alii ī mōtes alii in ſiluas ſeſe abdiderūt.Sed cū ex fuga ſe recepiſſent:miſſis ad doinuꝫ nunciis quo duce bellū gerebat̄:imperata facturo ſe eſſe pollicent̄.Ita ſaluus exercit⁹ in franciā reuertit:p̄ter aribertū & paucos quos negligēter agētes iter anguſtias rōcheuallis vaſcones interemerūt.

Nidicahil britonū rex fideꝫ pręſtat dagoberto.

¶ Vaſconibus in poteſtatē redactis:dagobertus īiuriarū nō oblitus quas in francos ſupiore anno britones cōmiſiſſet:Legatis apud nidicahilem britonū principē agens:bellū(niſi offenſaꝫ purget)cōminat̄.Quo metu ꝑculſus nidicahil ad dagobertū venit. Quē cypiaci agentē magnis munerib⁹ placauit:ſe cū oī gēte ſua & regno dagoberto dedens:nō alio aīo:q̄ illa omia ſub dagoberti francorūqꝫ ꝑpetua ditione tenere cōfeſſus.Cū in verba regis iuraſſet:nidicahil a rege dimiſſus eſt.

Eccleſia ſancti dyoniſii a xp̄o dedicat̄

¶ Per id tp̄s epīs apud diuū dyoniſiū dedicādę eccleſię grā a dagoberto cōuocatis:dū.vi.Calen.martii myſteriū abſoluere ſtatuiſſent:pridie ipſarum Calēdarū hō lepra *admodū deformis ab ędituis īpetrat in* ęde ꝑnoctare. Vbi dū vigil in oratione ꝑſeuerat:videt ꝑſpicue xp̄m comitātibus eū petro pauloqꝫ vna cum diuis martyribus dyoniſio ruſtico & eleutherio ꝑ feneſtrā in baſilicā aduētare. Qui candida veſte amictus dedicationis ſacrū munus abſoluit.Indeqꝫ ad lepra contaminatum ꝓgreſſus xp̄s. Tu inquit hō:dicito pōtificibus cū craſtina luce ad hāc ędem ſe ꝯferēt:eam a me cōſecratā eſſe.Cuius rei fidē fecit infirmi hoīs cura.Nam cōtacta hoīs facie lepram oēm xp̄s auferēs eā ꝓximo lapidi glutinauit.ꝙ ad hunc vſqꝫ diem per ſummā admirationē viſitur. Quo miraculo attoniti pręſules dedicatione abſtinuerunt. hęc cā eſt quāobrē frequens admodū populus ad eccleſiaꝫ ip̄am. vi. Calē. martii cōueniat: firmiſſime credēs id a xp̄o deo fuiſſe ꝑpetratum.

Dagobarti teſtamentū.

Legati vaſconū metu regis ad eccleſiam ſācti dyoniſii cōfugiunt.

¶ Iā multis reb⁹ a dagoberto p̄clare geſtis: rerū p̄ſentiū ſollicitus: nec minus ꝓuidus futurarū ex regno francorū pōtifices ꝓceresqꝫ bigargiū ad cōſiliū vocat. Vbi throno inſidens aureo: duobus ſibi aſſidentibus regibus filiis: inter multa q̄ de breui & miſera hoīꝫ vita locutus eſt: filios ad mutuā charitatē cohortatus: teſtamentū cōdidit. Quo in primis q̄ xp̄i ſacerdotibus donaſſet rata eſſe mādat: ꝯfectis inde quattuor vno tenore ſyngraphis: vnū lugduni: alterū mettis: tertiū pariſii: quartū apud ſe in archiuis ꝑpetuo reponi imperat. Sacerdotes vero id eſt pontifices q regis beneficiis donati eēnt aſtrictos facit dū de ipſius morte nunciū acceperit: trib⁹ cōtinuis a morte annis rē diuinā quiſqꝫ i ſuis locis ter ꝑ ſingulas hebdomadas faciāt. Ei⁹ teſtamēti curatores ſigibertum ludouicūqꝫ filios inſtituit. Hęc rex cū dixiſſet: oēs q aderāt teſtamentū ſubſcriptione & ſigillis firmāt. Tū dimiſſa cōtione: domū quiqꝫ diſceſſerūt. Eodē ferme tp̄e vaſcones duce hermāno īpleturi q̄ a dn̄o cōuēta erāt cū ꝓxime cypiacū aduētaſſēt: cōmiſſę in regē rebellionis ꝯſciētia admoniti: ad diui dyoniſii cœnobiū velut ad aſillū ſalutis ꝯfugerūt. Quę illis cā fuit a dagoberto miam ꝯſequēdi. Itaqꝫ in fideꝫ recepti abierūt.

¶ Paucis deinde exactis diebus rex alui ꝓfluuio afflictus: apud ſpinogillū in agro pariſienſi cū decubuiſſet: ad diui dyoniſii ędem ſe trāſferri iubet. Illic q̄a morbo nō leuaret ſpe ſalutis deſtitutus: againū cuius fides ꝓbitaſqꝫ ſpectata ſibi eſſet accerſit. Vxorē nāthildē illi filiūqꝫ clodoueū cōmendat: vt ei⁹ ꝓuidētia regnuꝫ admiſtraret. Proceres quoqꝫ palatinos q aderāt adiurat: reginę filioqꝫ obſecūdent. Morbo tādē extenuat⁹ rex āno regni ſui. xiiii. dn̄i aūt xp̄i. dc. xlv. Calē. fe. vitā morte cōmutauit. Elatūqꝫ cadauer eius ē vniuerſis cōlachrymātib⁹: & in tēplo martyrū regio apparatu ſepultū.

Viſuꝫ i morte dagoberti

¶ De cui⁹ vltimo exitu anſoaldū pictauenſiū antiſtitē (qui paulo an̄ dagoberti mortē ad ſiciliā legatus fuerat) hec retuliſſe litteris tradit. Iohannes erat inſulanus anachorita vitę ſcitate famatiſſimus. Ad hūc ex itinere diuertens anſoaldus: ſalutaribus vitę ſpūalis cōfabulationib⁹ vltro citroqꝫ habitis: cognito ꝙ francus eſſet: iohānes hoīeꝫ rogat q̄lnā eſſet dagobert⁹ rex: & quibus aliquando morib⁹ vixiſſet. Cui anſoaldo vita regis ꝑ ordinē enarrante: referā inquit anachorita ſanctitati tuę quęnā mihi ꝑ quietē de ipſo dagoberto viſa accepi: ꝓcumbēti mihi quietis cauſa q̄dā multa canicie reuerēdus me excitauit atqꝫ admonuit orare ꝓ animę dagoberti ſalute q eadē ferme hora vita erat defunct⁹. dū expergiſcor iuſſa ſenis īpleturus: ecce in medio mari turbā demonū cōſpicio: q animā regis cymba deuehētes ad pœnas rapiebāt. Sed dagobert⁹ aduerſus ſęuiētes in ſe demones frequēter trium beatorū hominū opem inclamabat: martini dico mauricii & dyoniſii martyris. Ad cuius preces mox procella cum fulgure atqꝫ crebris imbribus exorta viri quos a dagoberto imploratos dixi candidis ornati veſtimētis ad me ſe cōferentes: ſe eos eē ꝯfitentur qui opitulaturi dagoberto aduenirent. Nec mora ſupplicis animā regis tormentis eximentes ſecuꝫ in cœlū retulerunt: ſine intermiſſione hoc dauidicuꝫ repetētes. Beatus quem elegiſti & aſſumpſiſti in atriis tuis. Replebimur in bonis domus tuę: ſanctuꝫ eſt templū tuū mirabile in ęquitate. Hęc diligenter ex iohanne cognita anſoaldus in franciā reuerſus multis cū fideliter enarraſſet: audoenus rothomagenſis antiſtes & dagoberti cancellarius q propter ſanctitatem & vitę merita in numerū ſanctorum poſtea relatus eſt: litteris aſcripſit.

¶ Rex Clodoueꝰ Clotarius Theodericꝰ.

Clodoueus a gaino tutore francorum atq; burgũdionũ regna ſuſcipiens: tertia paternę ſupellectilis parte nanthildi matri attributa reliqua cũ fratre ſigiberto ex ęquo diuidit. Inde duce matre aureliã ꝓfectus eſt. Vbi ad ſe ex burgũdia uenientes ꝓceres in ſua verba iurare fecit: conſtituto illis principe palatino flaucato qui & burgundus erat. Cui vxorem ei deſponſat ranobertam nãthildis neptem quæ ſcilicet virum in officio & fide erga regẽ contineret.

Nota cõtẽtionẽ inter duos burgundos.

Sed inuidẽs flaucato vuilebaldus magnę apud burgũdos prãtis: hois deſpiciebat imperiũ. Qđ poſtq̃ regi innotuit vuildebaldum ad ſe auguſtudunũ vocat. Quo cum aduenire collecta iuuenum manu non detrectaret: pręmittit agelulfum valentinũ pontificẽ: & vuiſconem comitem explorare quę eſſet de illo apud aulicos ſentẽtia. At ingreſſis heduuꝫ nunciis: flaucatus portas claudit: & copias in vuilebaldum ociſſime mouet.

Regina nanthildis moritur.

Inito ꝑlio vuilebaldus occiditur: & flaucatus graui vulnere ſauciatus eſt. Cuius filius aubedo patris periculo ex citus multam hoſtium cędem fecit. Nãthilde non multo poſt mortem obeunte (quę eodem quo dagobertus ſepulchro condita eſt) Clodoueus moderari rempublicaꝫ ſolus cœpit.

Caritas ãnonę ꝑ franciã.

Cuius quarto regni anno tanta annonę caritas fuit: vt fame atq; inedia populus abſq; modo deperiret. Cui malo rex occurrens: tectum quod argenteum erat a templo martyrũ auferri & per loci abbatem agulphũ indigentibus & peregrinis ſine vlla precii diminutione diſtribuere iubet. Mox a lãderico pariſiorum antiſtite impetrat: liberos ab eius poteſtate dimitti miniſtros qui monaſterio deputati erant: vt omni libertate donati ſine moleſtia deo inſeruirent.

Nota regis caſum.

Huiuſmodi religioſis operibus cũ maxime operã daret clodoueus: neq; vllis agitaretur bellis: aperto diui dyoniſii feretro brachii parteꝫ inde abſtulit. Quod tametſi reuerẽter haberet ꝓtenꝰ tñ mente ꝯſternatus humi cõcidit: ſecutęq; ſũt ꝑ dyoniſianum templũ tenebrę: & rerũ omniũ obſcuritas: vt qui illic aderãt pauitantes citiſſime inde aufugerẽt. Rex & ſi inſano nõ diſſimilis eſſet: brachii partẽ ablatã auro circũdatam & gẽmis multis decoratã beato corpori reſtituit. ſimulq; donaria monaſterio attribuit: quibus meliorẽ ſibi mentẽ recipere poſſet. Qui & ſi paulo meliuſculus extiterit: prę ſe tñ tulit inſanię veſtigiũ. Quo annos duos afflictus tandeꝫ interiit expleto regni ſui anno decimoſexto: xp̄i ſexcẽteſimo ſexageſimo ſecũdo. Appoſitusq; eſt ad patris monumẽtũ. Cui nulla ſane virtus aſſignari poteſt. Nã inter gulam libidineſq; & ſummã auariciã (q̄bus clodoueꝰ culpabať) nemo recte ęſtimauerit virtutem diuerſari. Reliquit ex batilde ſaxonũ genere illuſtri liberos tres: clotariũ: childericũ: atq; theodericũ. Hęc eſt batildis q̃ calenſe monaſteriũ a clotilde regina diuo georgio dicatũ: quia anguſtũ erat dirutũ ampliauit. vbi cũ uirginibus ſacris monialis facta religioſe cõuerſata eſt. Cuius itẽ opus eſt corbiẽſe cœnobiũ.

Leonardus.

Per hęc tp̄a leonardus eremita cęnomãnus enituit. Paſſus multa vt diſſidentes francos in pace cõtineret. ¶ Clotario paterna poſſeſſio obtigit: q autore matre duꝫ adoleſceret regno pręfuit: conſtituto primario palatii ebroyno. Hic ille eſt ebroynus qui diuo leodegario ſancto heduorũ antiſtiti oculos euulſit. Et lambertũ leodiorum ꝑ̄ſulem ſua eccleſia extruſit.

Gertrudis.

His temporibꝰ traditur extitiſſe virgo illuſtris gertrudis. Et apud latiniacum a fortino monaſterium inſtitutum. & a felone viro ſancto cœnobium ſancti mauri quod de foſſis nomen habet. Diuus quoq; eligius nouiomi Audoenus rotomagi/ Richarius in pontiuiaco/ Germerus apud flayum in agro beluacẽſi clari virtute habiti ſunt. Clotario poſt quartum imperii annum defuncto: franci Theodericum minorem natu in regem aſſumpſerunt: miſſo in auſtraſiam ad vulphanum childerico qui eũ animo leuem inſtitueret. Per theoderici incuriã atqꝫ ſecordiã res francorũ deterior facta eſt. quippe cũ reſpublica cubiculariis regiis & p̄fecto palatii libere crederetur: regi vero per inertiã mos inoleuit: palatio niſi ad Calendas maii nõ ingredi moderationẽ omnẽ aliis ꝑmittere. oſtẽdere ſe populo vno dũtaxat die. A quo ſalutatus & muneribꝰ donatꝰ: cuꝫ & ipſe reciproca populo dona exhibuiſſet domũ abire: ibiqꝫ toto anno incolere. In hoc taꝫ inerti ocio ebroynꝰ occaſionẽ nactus: opprimere & vexare cõplures cœpit: rem omnẽ in theodericum transferens. Vnde indignati ꝓceres theodericũ monaſterio includũt: & ebroynuꝫ malorũ omniũ principẽ cõprĕhenſum ad luxouiũ cœnobiũ mittunt. Inde childericum ex auſtraſia cũ vulphano reuocatũ regem appellant. Cuius facti ſtatim eos pœnituit. Nam childericus malis moribus iuuenis: cũ plurimos peſſundaret: quendaꝫ bolidũ ſupremę nobilitatis hoiem innocentẽ deligatum palo crudeliſſime verberibus affici iubet. Quo dimiſſo: reliqui ꝓceres cum eo ꝯiurãt. Cuius cõiurationis primarii fuerũt nigebertus & amãbertus. Hi igitur childericũ in ſilua venantẽ circunſiſtunt atqꝫ occidũt. vna cũ vlcide regina pręgnante. Vulphano aũt (rege interfecto) cura fuit auſtraſiã repetẽdi. At franci autore leodegario heduo lendeſillũ palatio p̄ficientes: theodericũ acciſcũt. In quem ebroynus ꝯtempto cœnobio egreſſus: collecta ꝑditorũ hoim manu bellũ mouet. Fugatqꝫ baccauillam vſqꝫ. vbi direptis theoderici theſauris: cũ creciacũ rex ſe recepiſſet: rebꝰ ꝯpoſitis: ebroyno palatii magiſtratum reſtituit. Qui ebroynus venientẽ ad ſe poſt fidẽ interpoſitam lendeſillũ occidit Complures præterea p̄ſules relegauit: theoderico illic oia ꝑmittente. Cognito quid apud frãcos ꝑ ebroynũ ꝯmitteret: martinꝰ & pepinꝰ exercitũ cogũt. Apud bicophalum pręliũ atrox cõmiſſum eſt: ita vt multis vtrinqꝫ cadentibus. Theoderico tandẽ hoſtis ceſſit: pepino in auſtraſiã: martino vero Laudunũ fugiente. Sed martinũ ad ſe per inducias ſecũdo accerſitũ ebroynus necat. At cũ finẽ ebroynꝰ ꝑſequendi q̃plurimos non faceret: inſidiis hermefredi tandem interfectus eſt.

Theodericꝰ ignauus rex.

Ebroynus.

Theodericꝰ rex torpens monachꝰ efficitur.

Bolidꝰ a childerico iniuriis afficitur.

Childericus a coniuratis dũ venat̃ occiditur cum vlcide vxore

Ebroynꝰ bellum mouet.

Pepinus pulſus.

¶ Mortuo ebroyno franci garaconem palatio pręfecerunt quem non multo poſt gillemarus eius filius a magiſtratu deiecit. Hic poſt bella aduerſus pepinũ geſta cum repentina morte interiiſſet: garacon pater dignitatẽ pręfecturę recepit. Sed eo nõ multo poſt defuncto anceps inter francos q̃ſtio fuit quem in demortui locũ ordinarent: in bechariũ tandem cõuenerũt parui penſi hoiem nec tanto magiſtratu dignũ.

A filio pater magiſtratu deiicitur.

¶ Francorũ diſſidio cognito pepinus arma capere inſtituit: caſtraqꝫ apud textricium locat. Ibi theodericus fuſo exercitu fuga ſalutem petit: bercharíꝰ aũt inſidiis ſuorũ occiſus eſt. Pace tandẽ cũ theoderico cõpoſita pepinus magiſtratũ palatii ſuſcepit. Qui ꝓpterea ꝙ i auſtraſiam ꝓfecturus erat nordobertũ in magiſtratu ſibi ſubſtituit.

Theodericꝰ fugatur.

Pepinꝰ palatio p̄fectus.

¶ Per id ferme tp̄s theodericus cũ annos decem & nouem regnaſſet morte interceptus periit. relictis ex clotilde vxore liberis duobus clodoueo & childeberto. Sed clodoueꝰ anno regni ſui tertio mortuus eſt: childeberto ei ſuccedente. De cuius rebus geſtis nõ ſecꝰ ac ſi nihil pręclarum edidiſſet quicq̃ ſcriptũ non extat. Sepultus eſt apud diuum ſtephanum in oppido cauciaco. Filio quem reliquerat Dagoberto qui ſecundus appellatũs eſt regni gubernaculum permiſſum eſt ſub tutela plentrudę pepini vxoris & theudoaldi pręfecti palatii.

Mors theoderici regis.

¶ Erat pepino carolus martellus filius quẽ groſſum appellatũ accepi: & cui harſtalluꝫ non longe a leodiis cum agro adiacenti ptinebat quem plentruda nouerca perſecuta cõprĕhenſuꝫ in cuſtodia colonię habuit. Orta deinde inter proceres ꝓpter theudoaldi violentiam ſeditione: cuꝫ diu digladiatum

Seditio ĩ frãcis.

eſſet: dagoberti fortuna deterior facta eſt. Vnde pulſo magiſtratu theudoaldo frāci rangafredū principē palatii noīauerūt. Qui mox excitato ad rē fortiter gerendaꝫ Dagoberto per carbonariā ſiluā ad moſam flumen vſqꝫ copias ꝓmouit vaſtatis vndiqꝫ atqꝫ incēſis agris. Quo tp̄e martellus cuſtodia elapſus eſt: & dagobertuꝫ mors occupauit.

Daniel ſacerdos rex efficit̄ & chilpericꝰ appellat̄

¶ Eodē ꝓpe tp̄e Ambertus abricēſis pōtifex in colle altiſſimo ſancti michaelis cœnobiū exędificauit cū ageret annus ſalutis ſeptingenteſimus nonus. Erat ſacerdos qui daniel appellabatur ꝙ cum bonę ęſtimationis eſſet hūc aſſumptū palatio p̄ponunt: ꝑmiſſo imprimis vt cęſaries illi barbaqꝫ adoleſceret quā per ſacerdotii legem tondere ſępius oportebat. Capillo adulto regē proceres conſalutant: appellantqꝫ pro daniele chilpericum. Martellus libertate adepta: pipini patris magiſtratum hoc eſt palatii pręfecturam recuperare omni ſtudio contendit: clotariūqꝫ in dagoberti locū conſtituit. Qui cū militū delectum iam haberet: chilpericꝰ accito rangafredo & friſonū duce qui amicitiā cum chilperico inierat ad moſam fluentuꝫ caſtra promouit. Poſt atrociſſimū conflictū martellus in fugaꝫ ſe vertit. Sed receptis ex fuga copiis pręliū cum ſępe redintegraſſet pugnatūqꝫ varia vtrinqꝫ fortuna diu fuiſſꝫ tandem apud ablauū chilpericus ſuperatur. Verum cum ex fuga ſe recepiſſet: bellū iterū mouet. Cui auxilio fuit vaſconū princeps eudo. Sed benigniore fortuna vſus martellus: hoſtē fudit in agro cameracenſi in loco qui vinoſus appellatur. At eudo aſſumpto fugę comite chilperico: ſublatiſqꝫ regis theſauris aureliā inde in vaſconiā profectus eſt. Fugientē vero martellus aſſequi non potuit. Sed rangafredum andegauiā petentē vna cum ciuitate in poteſtatem recepit. Clementia tñ vſus martellus hoſtē libertate & ciuitate donauit. Anno mox inſequenti miſſis ad eudonem legatis: receptoqꝫ chilperico: vaſconi pepcit. Interea clotarius obiit mortē. Reſtitutuſqꝫ in regnū chilpericus nō diu ſuꝑuixit. Cui ſucceſſorē fecere franci ex martelli conſilio theodoricū dagoberti filiū: quē calle apud moniales virgines educatuꝫ autores tradunt. Ad hūc modū martellus recepta palatii p̄fectura: grandem exercitū contrahit Inde rheno traiecto per deuictos ſueuos ad baugarenſes vſqꝫ qui vltra danubiū incolunt ducit. quibus fuſis ſuperatiſqꝫ poſtq̄ maximā germanię partem in ditionem recepit: præda ſpoliiſqꝫ impeditus in franciā victor regredit̄. Vbi cū de eudonis vaſconis defectione nunciū accepiſſet: ꝓtinus in eū expeditionē parat. Sed martelli aduentū eudo nō ſuſtinens in penitiores regionis locos ſe abdidit: quē anxie quęſitū neqꝫ inuentū martellus reducto in franciā exercitu dimiſit. Eodē tempore deficientibus a fide ſueuis: martellus leufredū alemānię ducem fudit: eāqꝫ regionem cum ipſis ſueuis ſubiugauit. His tot victoriis clarꝰ domū ſe recepit. Tali ꝓfecto principe opꝰ eo tp̄e erat: cū inſurgentibus vndiqꝫ bellis francia quateret̄.

Abidiramuſ
rex gothus
hyſpanus in
galliā venit.

¶ Edulo nāqꝫ perfidus vaſco vindictę appetēs ad hyſpanos ꝓfectus: abidiramuꝫ regē religioni xp̄ianę infeſtiſſimū hoſtem magna victorię ſpe allicit: francos petat. Ille non magno labore ꝑſuaſus adeo grandē exercitum cogit: vt nō vincere modo galliā: ſed in ea perpetuas ſedes habere ſtatuiſſet. Nā cum innumerabili militū manu vxores una & cū vniuerſis fortunis liberos eduxit. Poſitis apud burdegalā caſtris ciuitatē expugnat: tēplis direptis incēſiſqꝫ. Paribꝰ deinde calamitatibus pictauos ꝑſecutus: cōcremata diui hylarii ęde: turonū adorit̄. Sed hoſti occurrens martellus magnam ſtragem edidit: ferūt em̄ in eo pręlio trecenta octogintaquinqꝫ milia hoſtium occubuiſſe: cū tamen ex martelli exercitu mille tantū quingēti cecidiſſent. Eius victorię cauſa cognomentum martello fuiſſe quidā autores tradūt. Nam carolo nomē illi erat ex pellice nato quē pipinus in deliciis habuerat. Quēadmodū enim ferrum martello obtūditur ita hoſtiū ferocia martelli egregia virtute contrita eſt. Re bene geſta: coniectis in vnū locum ſpoliis: martellus militi prędā diſtribuit.

¶ Ipſe vero ꝑ tot bella cēſu pecuniaꝗ extenuatus: cū cōpertū haberet ꝓceres egregiā operam reipublicę nauauiſſe: fortuniſꝗ ſuis deſtitutos eſſe: decimas quæ cleri erāt nō diſſentientibꝰ epis: ꝓceribus dum bellum aduerſus xp̄ianę religionis hoſtes gererēt ꝑcipiēdas attribuit: perſancte iurans ſi vitā diu viueret ſe omnia & multo maiora ſacerdotibus repenſurū. Eius ſacrilegii pœnas luere apud inferos martellū eutherius arelateñ. pontifex ſe ꝑ quietē vidiſſe diuulgauit.

Decias martellus ꝓceribus frācis aſſignat.

¶ Poſt hec eudo: quo auctore abidiramus in franciā demigraſſet: in gratiā martelli reſtitutus: magnā cladē ex his q̄ ſuperant hoſtibus fecit. Ego illud ſęculū fato aliquo infœlix putauerim: in quo vix quietis momentū frāco militi cōceſſum eſt.

¶ Deinceps abidiramo ſuperato: noui a burgūdia motꝰ nunciantur. Quo ſe ꝯferēs martellꝰ: burgūdiones nō difficillime cōpeſcuit. pręſidiis oībꝰ locis impoſitis. Mox aūt eudonis morte cognita: in vaſconiā magnis itineribꝰ ꝓficiſcitur. Quā oēm ꝓuinciā cū recepiſſet: in franciā cōuerſus eſt.

Motꝰ belli ī burgundia.

Bellum ī friſones.

¶ A vaſconibus aduerſus friſones dimicandū fuit. Id bellū claſſe cōparata ꝯfectū eſt. Sūt eñ friſones ad ſeptētrionē maritimi rhenū qua parte oceanū influit attingētes. Cū radbodo gētis eius duce ad flumē burdonā pugna ꝯgreſſus martellus hoſtē falſa deorū religione deceptū fudit: & occidit anno ſalutis ſeptingēteſimo trigeſimo quinto. Per id tp̄us Vuandali ſedibus ſuis relictis: cū finitimos ſibi populos vexaſſent: in franciā crudeli agmine ad ſenones vſꝗ irruperūt. Sed ī petu in eos facto vrbis antiſtes obbo obſidione liberata ciuitate hoſtē in fugā vertit. Huius gētis Vuandaloruꝫ origo ſicut & gothorū atꝗ hunorū a ſcithis eſſe tradit̃. Qui patria a gothis pulſi: indeꝗ ad danubiū fugiētes cū illic ſedes lōgo ſatis tp̄e habuiſſent: gimerith gothorū rex eos a danubio exturbat. Coacti igit̃ romanorū legibꝰ audire: a cōſtantino ī petrant locū ad incolendū ſibi dari. Pānoniāꝗ annos ſexaginta obtinuerunt. Donec ſtilico aduerſus archadiū honoriūꝗ imperiū affectantes: Vuandalos ad belli ſocietateꝫ acciuit. Qua occaſione excitati barbari: ꝑ gallias primū diu graſſantes: & inde a gothis depulſi in hyſpaniā trāſgreſſi yſpalim ciuitatē obtinuere. Cuius oēm late regionē vuādaluſiā a noīe gētis appellauerūt. ſed cū honorio doleret gothos italiā vaſtare: hyſpaniam illis ꝑmittit. Vnde nō multo poſt Vuandalos deiectos affricā petere cōpulerunt. Vbi ad beliſarii tp̄a incolētes iuſtiniani edicto ꝑ beliſariū: regnū & gētē amiſerūt. Sed rē cœptā repetamꝰ.

Friſones.

Vuandali ī ſenones.

Vuandalorum origo.

¶ Orta deinde in burgūdia ſeditione lugdunum ire martellꝰ feſtinat: cuiꝰ aliquot ciues defectionis auctores pœna afficit. Inde p̄tergreſſus: arelatę aliiſꝗ munitionibꝰ locis ī poſitis p̄ſidiis: domū rediit: Nec q̄es feſſo principi. Rheni accolas frācorū ꝯtinuos hoſtes armis iterū ꝑdomuit. Nec defuit tot incōmodis auinio: ꝓuincię munitiſſima ad rhodanū ciuitas. Eā gothi ex hyſpania/duce maranco irruētes occupauerāt. Quā mox martellꝰ obſidione cinctā ꝑ childebertū fratrē oppugnat. Qua re cognita/reguli gothi ſuppetias maranco ferūt: opē p̄terea ꝯferēte amero rege: nō ignobili gotho. Aduerſuꝫ quos mari delatos martellꝰ cū exercitū duxiſſet: reg̃los fudit: reliq̄s fugā capiētibꝰ. Rurſꝰ repetētibꝰ bellū gothis cū narbonēſeꝫ agrū ī curſiōibꝰ arelatēſēꝗ vaſtarētacito luprādo lōgobardorū rege graſſātē hoſtē martellꝰ exturbauit. Redeūtē īde martellū morbꝰ īuaſit. Quare admonitꝰ filiis hęreditatē diſtribuit. Carlomano auſtraſiā: ſueuiā alemāniāꝗ & thorigiā: pipino frāciā reliquēs: griffone derelicto: q̄ oīꝫ īfimꝰ natu erat Quę cā fuit īſurgē

Auinio ciuitas.

Fuſi gothi.

tis poſtea belli. ¶Inter hec childericus velut belua nihil cogitans:tp̄s ocio & voluptatibus exigebat. At pipinꝰ brabancię princeps futuris ꝓuidēs in burgundiā quæ ſibi a martello relicta eſſet irrūpēs:eā cū feſtinatione occupat. Interim ingraueſcente morbo martellꝰ morte extinguit̄ annis adminiſtrationis eiꝰ.xxv.exactis. Cuius ſepulchrum ex alabaſtro apud diuū dyoniſiū ꝓxime maiorē tēpli arā ad hoc vſqꝫ tp̄s viſit̄. ¶Griffoni quē minimū natu diximꝰ erat mater ſunahildis odonis baioarię ducis neptis:mulier cordata. Quę iniquo aīo ferēs griffonē a patre teſtamēto p̄teritū: filiū excitat hęreditatis portionē ex fratribꝰ repetere. Nec mora laudunū plenꝰ ſpei iuuenis occupat:bellūqꝫ fratribꝰ ſeorſuꝫ indicit. Quē lauduni obſeſſuꝫ fratres vltro ad ſe venientē capiūt. Carlomanꝰ ne interim dū melioribꝰ regni rebꝰ aīuꝫ intēdit:rebus nouis griffo ſtuderet:in nouo caſtello qđ non ꝓcul ab arduenna ſilua erat ī cuſtodia aſſeruari iubet. Inde aduerſus aq̄tanos expeditionē carlomanꝰ pipinuſqꝫ ꝓmouentes(duce hunauldo ſuꝑato)ꝓuinciā ſubiugarūt. Cū aūt pictauię caſtra haberēt:regnū qđ antea cōi ꝯſortio poſſederāt inter ſe partiti ſūt. Sed redeūti carlomano cognita alemānorū defectione:ducto ī eos exercitu:agros īcēdit:atqꝫ ita dirutis ad ſolū ꝯpluribꝰ locis:cū frācos repeteret:odilonē boiarię ducē arma agitare & bellum aduerſus reges parare nūciat̄. Cuiꝰ temeritatē facile reges cōpreſſerūt. Nec mora:ī ſaxones bellū inſurgit. Quos carlomanꝰ ſe ſolo(ductis aduerſus rebellē copiis) ꝑdomuit.

Carlomanꝰ religionē ꝓfitetur.

Mons ſoracte in tuſcia.

Hic carlomanꝰ cui ſecūdorū negociorū turba odioſa maxime eſſet pipino regni admiſtratione attributa romā ꝓficiſcit̄. Atqꝫ a ʒacharia tūc romano pōtifice religionis habitū ꝓfeſſionēqꝫ recipiēs:deo militauit ī cœnobio qđ ſuis īpenſis ī mōte ſoracte extruxerat. Eo cū ſe cōplures ex nobilitate francorū eius viſitandi gratia crebro cōuenirēt:ad montē caſſinū demigrauit. ¶At lōge alio aīo griffo ꝑmoleſte ferebat pipino ſubiici. Libertatē igit̄ nactꝰ ad ſaxones ſe recipit. ibi collecto(vt ipſe arbitrabat̄)iuſto exercitu:aduenīēti pipino occurrere ad onacrā amnem: loco quē orhemū incolę vocant nō formidat. Pipinꝰ aūt ad fluuiū muſſahā in vico ſtrahūgo caſtra fecit. Nullo tn̄ p̄lio cōmiſſo:in colloquiū ventū eſt:atqꝫ ita re infecta diſceſſum.

Griffo hoſpitē ſuū taſſillonē poſſeſſione exturbat.

Griffo q̄dē cognitā ſaxonū ꝑfidiā hīs in baioariā cōtēdit. Vbi allectis ī ſuā beniuolētiā ꝑmultis ꝓceribꝰ frācis:ducē taſſillonē hoſpitem ducatu exturbat. Ea re cognita pipinꝰ cū magnis copiis in griffonē ꝓgreſſus:dep̄henſo griffone taſſillonē reſtituit. Griffonē aūt ſex velvt a nōnullis ſcribit̄ duodecim comitatibꝰ apud frācos donauit. Quibꝰ nō cōtētus eo ip̄o āno quo hęc geſta ſūt ad gayfirū aq̄tanię ducem defecit.

Pipinus ʒachariā pontificē romanū cōſulit.

Pipinꝰ regū francię inertia ꝑſpecta:cū domi deliteſcerēt nec reipublicę ꝓcurationem vllā ſuſciperēt ʒachariā romanū antiſtitē p archiep̄m bituriceñ. rurcharduꝫ & furadū ipſius pipini domeſticū ſacerdotē ꝯſulit: vter ad rēpublicā gerēdā potiſſimū idoneus ex regibꝰ eēt:is ne q̄ ocio domi tp̄s cōtereret nihil agēs:nihilqꝫ oīno curans:an q̄ induſtria virtuteqꝫ publica negocia moderaret̄ intētus atqꝫ ſollicitus. Ad pipini ꝯſulta reſpōdit ʒacharias:eū regni gubernaculo dignū eē q̄ prudentia ſpectatus rēpublicā diligēter curioſeqꝫ cōponeret. Quo rn̄ſo adducti ꝓceres:pipinuꝫ ſibi deligūt regē & ex ʒacharię ſentētia atqꝫ auctoritate illū cōfirmāt: quē bonifacius(q̄ cathalogo ſanctorū aſcribit̄)sueſſione more regio vnxit. At childericus hō vecors detonſo capillo monaſterio deputatur. anno dn̄i ſeptingēteſimo quinquageſimo. Eodeꝫ anno quo regni diadema pipinus ſuſcepit:ſaxones bellū mouent. Quos ad vuiſuram flumen prelio iterū victos rex in ſuā poteſtatem accepit.

[illegible] necatur.

¶Franciam inde repetenti:griffonē quē ad gayfirum aquitanię ducem defeciſſe cōmemorauimus interemptū fuiſſe nunciatᷣ. Curauit pręterea religioſus princeps auctore remigio rothomagorū antiſtite: emēdatiora facere q̄ antea rudia & inculta in eccleſiaſticis officiis cantabantᷣ. Per id tp̄s ſtephanus ſecūdus pontifex romanus vrbe egreſſus cariſiacum ad pipinū ſe cōtulit. Pipinūqꝫ in regē francorum ſacrauit. Cā ꝓfectionis fuit. Alſtulphus lōgobardorū rex grauiore tributo romanos p̄mebat: indicto cuiqꝫ romano capitali cenſu atqꝫ annuo. Pontifici ꝓpterea ſuppetias ferre pipinꝰ pollicetᷣ. Interim dū ad expeditionē ſe pipinus parat pōtifex apud ſanctū dyoniſiū diuerſatꝰ eſt. Stephanus aūt vt regi gratificaretᷣ pipino benedixit: & poſteritati eius atqꝫ q temeritate aliqua aduerſus francos bella mouerent cōiōne xp̄iana interdixit.. Alſtulphus aūt ſpem capiēs pipinū ī frācia retinēdi Carlomanū quē in caſſinēſi cœnobio monachū factū eſſe ſcripſimꝰ ad pipinū ire iubet. Cuius aduētu pipinꝰ nihil a ſententia motꝰ carlomanū in viēnenſi monaſterio ɔtinuit vbi ęgritudine ɔtracta defūctꝰ ē

Stephanꝰ ſecūdus papa pipino & eiꝰ poſteritati benedixit.

¶ Primo inſequēti vere pipinus in lōgobardos exercitū ducit. Cui ad alpiū anguſtias occurrens alſtulphus: trāſitu francos ꝓhibere ɔtendit. Sed irruentiū in ſe francorum ipetū nō ſuſtinēs papiā ſe recepit. Ibi milite frāco circūuallatus: obſides quadraginta pipino dat. Iuratqꝫ romano pōtifici q̄cunqꝫ abſtuliſſet reſtituere. Atqꝫ ita attributis ſtephano militū firmiſſimis copiis pōtificē in ſedē pipinꝰ reſtituit. ¶ Cognito pipini in franciā abſceſſu: Alſtulphus neqꝫ obſidū neqꝫ iuriſiurādi curā habēs nullis ſe ꝓmiſſis abſoluit. Eā ob rē pipinus ſupatis iterū alpibꝰ: alſtulphū papię obſidet. Obſidione p̄ſſus alſtulpus rauēnā pipino cū aliis quas pōtifici abſtulerat aliquot vrbibus q̄ in exarcatu erāt reſtituit. Receptas pipinus ſtephano aſſignat. Ipſe vero alſtulphꝰ nō multo poſt equo forte delapſus ceruicē fregit.

Alſtulphꝰ a pipino victꝰ

¶ Eodem tempore pipino apud cōpēdiū agēte venere ad eū ex ɔſtantinopoli legati ɔſtātini impatoris leonis filii q ſacras ad ſanctorū reuerētiā imagines fieri ꝓhibebat. Eiqꝫ impatorio noīe miri opis organa dono dedere. Eius legatiōis nulla cā lr̄is mādata eſt. Credo pipini fama imperatorē adductū fuiſſe. Ideoqꝫ nouo pricipi gratulari voluiſſe amicitiāqꝫ eius expetiuiſſe. Venit p̄terea magna ꝓcerū ſuorū nobilitate comitatus dux baioarię taſſillo q in verba regis iurans illi ſe & gentē fortunaſqꝫ oēs ſuas ꝑpetuo ſūmiſit. Saxones vero q̄bus odio ſemꝑ fuerat francorū nomē: ꝓficiſcentē in ſaxoniā Pipinū aditu intercludere conati ſūt. Sed irruptione facta pipinus hoſtē retro abire cōpellit. Victos deniqꝫ annua trecentorū validiſſimorū equorū penſione pipinus mulctauit. quos ad ſe quotānis in frāciā parlamēti tp̄e deducerēt. Sic eñ publicū ad iuſticiā miniſtrandā ɔuētū franci vocāt. Cuiꝰ inſtituēdi autor ab hyſtoricis non traditur. Id eñ cuiuſqꝫ āni definito tp̄e loco quē rex deſignaſſet habebatᷣ. Verū q̄nquidem hęc ḡnalis ex toto regno coitio ipēſis & laboribꝰ ɔueniētes afficiebat: obſeruatū poſtea ē vt ex maioribꝰ ciuitatibꝰ & ꝓuinciis periti iudiciorū & ɔſuetudis hoīes ad id munꝰ delecti ius cuiqꝫ ꝑ ꝓuocationē litigāti dicerēt. Quę inſtitutio cū vaga interdū incertaqꝫ ɔmutatis ſedibꝰ eēt: decreta eſt parlamēto apud pariſios curia & ſedes in qua iudices deſignati ſe iugiter ſiſterēt ꝑpetui ꝓuocationum definitores. Qui octoginta ſunt ānua ex regis fiſco ſtipēdia capiētes. Et hi q̄dē ꝑ quattuor curias diſtributi ſeorſuꝫ cōſidunt: ſuoſqꝫ p̄ſidētes habēt. In p̄ma quā franci camerā vocāt p̄ſidentes quattuor: & ɔſiliarii triginta cauſas & lites audiūt. dilationes & q̄ ad iuris cognitionē attinēt cōſtituūt. Leuiora q̄daꝫ & tēporanea finientes. In reliquis ſingulis duabꝰ cameris decē & octo inq̄ſitionibus p̄ſunt: q enquęſtarū .i. inquiſitionū ɔſiliarii dicūtur q̄bus p̄ſidentes quattuor p̄ficiuntur. Horum oīm pars ex clero: parſqꝫ ex

Legati īpatoris ad Pipinum.

Taſſillo baioarię dux.

Saxonibus tributū iponitur.

Inſtitutio parlamēti.

laycis ꝯſtituit̃. Sentẽtias dictãt. Quã ſtatutis diebus alter p̃ſidentiũ in p̃ma curia palã enũciat. Idqꝫ arreſtũ .i. fixũ & firmatũ vocãt: a quo videlicet nemo ꝓuocare poſſit. Qui vero re⁹ ſentẽtiã i ſe excipit ſexaginta librarũ turoneñ. mulcta afficit̃. Si qs tñ i iudicio error admiſſus reo eẽ videbit̃: errorẽ ꝓponẽdi & i iudiciũ eiuſdẽ curię deducendi ptãtẽ habꝫ: nec pri⁹ audit̃: q̃ duplicatã mulctã depoſuerit. Quarta curia eſt eorũ quos req̃ſtarũ .i. ſupplicationũ palatii magiſtros vocãt. Apud quos cã eorũ tm̃ agit̃ q regis obſequiis deputari: vel priuilegio donati ſunt. Et ab his quidẽ iudicibuſ q ſex ſũt ꝓuocare ad parlamẽtũ licet. At cũ i decidẽdis iudiciis nod⁹ aliqs & anceps in cã difficultas ſurgit: oim curiarũ & camerarũ ꝯſiliariis ꝯueniẽtib⁹ ſentẽtia fert̃. Ei⁹ parlamẽti tãta fuit ſemp apud francos autoritas: vt q̃ rex ip̃e de republica deqꝫ iure & ꝓuentib⁹ regni ſtatuerit ea ſine hui⁹ ſenat⁹ decreto nõ ꝓcedãt. Sunt p̃terea ipſius parlamẽti cõiudices dũ adeſſe volunt franci pares: de qbus poſtea ſcribendũ nobis eſt. Atqꝫ vt huius ſacroſanctę cõtionis regẽ autorẽ eſſe certũ ſit: regia ſingulis qbuſqꝫ annis reſcripta edunt̃: qbus ad diui martini diẽ feſtũ .i. ſecũdo idus nouẽbris parlamentũ incoãdi iudicibus a rege autoritas dat̃. Ad hoc p̃terea parlamẽtũ ſpectant octo alii ſupplicationũ magiſtri: q regii hoſpitii peculiari noie appellant̃: q regi frequentius aſſiſtũt cancellariã ſectãtes. Et hi poſt primę curię p̃ſidẽtes oĩꝫ primi ſedẽt His ergo cũ frãcię parib⁹ cõpręhẽſis: centũ oino ſunt: qbus appellationũ cognitio regaliarũ quoqꝫ & pariũ cauſę cõmittunt̃ incõmutabili ſentẽtia terminãdę. Iã ad pipinũ redeamus.

Pipinus ꝓ cleri libertate gayfiro aqtanorũ duci bellum indicit.

Gayfirus a ſuis necat̃.

¶ Vix hac in ſaxones expeditione liberato pipino: gayfirus aqtanus defert̃: ſacerdotũ ꝓuẽtus ſibi vſurpare. Quãobrẽ miſſis ad euꝫ legatis: rex iubet ab hac temeritate tẽperet: ablataqꝫ ſacerdotib⁹ reſtituat. Sꝫ cũ imꝑata facere negaret pipin⁹ apud childoacũ caſtra habuit. Cognito regis aduẽtu gayfir⁹ beniuolẽtiam ſimulãs: miſſis ad pipinũ algario atqꝫ ytharo obſidib⁹ reſarciturũ ſe oia ꝓmittit. Exceptis obſidib⁹ rex in franciã reuertit̃. At gayfir⁹ incõmodorũ q̃ a pipino ꝑtuliſſet memor cabillonẽ burgũdię vrbẽ copias mittit: quę & vrbẽ & late circũpoſitũ agrum populent̃. Agebat tũ in publico cõuentu apud duriã pipin⁹. Perfidia gayfiri cognita: vlciſci iuriſiurãdi cõtẽptorẽ pergit. Caſtellis cõpluribus ſolo tenus dirutis: borboniũ chantellã atqꝫ claromõtẽ recepit. Inde cũ lemouicas ꝑueniſſet oibus igne ferroqꝫ cõſumptis exercitũ in franciã hybernatũ mittit. Ei⁹ belli aduerſus gayfirũ fineꝫ cũ pipinus maxime optaret: crebras expeditiones in aquitaniã duxit: quã infeſtiſſimis incurſionibus vexat. Et q̃uis hoſtiliter ꝑ omnẽ regionẽ frequẽter miles francus graſſaret̃ gayfirus tñ nec in aciẽ ꝓdire: nec apto p̃lio decertare auſus eſt. Excurſa aqtania: deficiẽtibuſqꝫ ad pipinũ plurimis vrbibus: gayfirus a ſuis necatur. Erant in ſupellectili gayfiri manuũ integumenta: q̃ nũc chirothecę appellant̃: quę ꝯ vnionib⁹ aliiſqꝫ p̃cioſioribus gẽmis intexta erãt ad ornamẽtũ feſtis diebus gayfiro erãt. Hęc recepta pipinus in templo diui dyoniſii appẽdi iubet. Quę cruci aureę q̃ ſupra araꝫ maiorẽ extat appenſa diu viſa ſunt.

¶ Bello aquitanico exacto & gayfiro apud petragoricos necato: xantonas pipinus petit. Ibi contracta infirmitate cui intercus nomen eſt mox turonum: deinde pariſiũ ſe contulit: vbi paucos poſt dies vita deceſſit elatuſqꝫ eſt funebri pompa: & cõi oim luctu in monumentũ qđ in diui dyoniſii ęde illi extructũ erat ſepultus. Anno xp̃ianę gratię ſeptingenteſimo ſexageſimo octauo

Robert⁹ diabolus

Duꝫ hic pipinus regno francorum pręeſt dux aubertus ex Ida burgũdorũ ducis ſorore robertũ filiũ excepit qui ob uitę turpitudineꝫ & flagitia dyabolus cognoiatus eſt. ſed tandẽ reſipiſcẽs moribus fuit optimis & gratiam obtinuit ſanctitatis

¶ Eiuſdē compendii Liber quartus.

Pipino puſillo duo fuere ex Bertha liberi ſuperſtites carolꝰ & carlomanus. Qui ambo ex ſentētia ꝓcerū reges appellati: partito inter ſe ęquabili portione paterno regno. Carlomanꝰ ſueſſione: Vuarmācię carolꝰ dyadema ſuſcepit. Sed carlomano breuior vita fuit. Hinc auctior factus carolꝰ: toti ſine interciſione regno dn̄ari cœpit. Moxqꝫ hermenaldo ſibi familiari ātiſſio domū dono dedit: eūqꝫ comitē appellauit. Nec mora iterpoſita: cū accepiſſet hunuldū aqtanię vrbes quas pipinꝰ ſubegerat ad defectionē ſollicitare: cōparato exercitu aduerſus rebellē ꝓgredit̄. Quē in fugā verſuꝫ: & ad lupū vaſconū ducē ſe recipiētē mira celeritate carolus ꝑſequit̄. Sed priuſq̄ in lupū moueret: ad euꝫ legatos mittit: q dedi ſibi hoſtē petāt. alioqn belli oēꝫ molē in ſeſe excepturū. Lupo cōſiliū fuit nō hunuldū modo ſed ſe quoqꝫ cū oī vaſconia caroli ptāti committēdi. Recepta utraqꝫ ꝓuincia carolꝰ cum in franciā veniſſet adriani primi romani pōtificis legatos audiuit. His mandatū erat petere a carolo auxiliū aduerſus deſideriū lōbardię regē quo oppreſſore multa oppida vi: multa ſpōtanea deditione a romana eccleſia defecerant. Legatis carolus reſpōdet ſe id curaturū: ſubuenturūqꝫ beato pōtifici. Igitur miſſis ad deſideriū nunciis: petit ab iniuriis deſiſtat. Reſtituatqꝫ ſummo ſacerdoti q̄ abſtuliſſet. Atqꝫ vt impata recuſanti deſiderio carolꝰ paratiſſimꝰ occurreret: collecto celeriter exercitu interim dū legati mādata peragūt oīa q̄ ad bellū cōueniebant cōparat. Redeuntibus legatis: cognoſcit carolus deſideriū oīa hoſtiliter agere: paratū eſſe diſcrimen experiri. Non cunctatus igit̄ copias ad alpes ꝓgredi iubet. Occupauerat deſiderius anguſtias montiū fortiſſimis pręſidiis. Sed cognito regis aduentu: in plana mox hoſtis ſe recepit. Superatis iugis poſtq̄ taurinū carolus ꝑuenit: certior factus deſideriū verſellas cū grandi exercitu ꝓfectū eſſe: conuerſo in illum agmine: carolus vercellas petit. Vbi dimicandi poteſtate facta: fuſos ſuos cū videret deſiderius: papiā fuga ſe ꝓripuit. Locum vbi pugnatuꝫ eſt propter interfectorum ſtragē mortariā incolę appellauerūt: vbi ſacella duo: vnū beato petro: alteruꝫ diuo euſebio dicata ſunt: in illo amilꝰ: in hoc amicus ſepultus eſt. Qui tanta formę ſimilitudine ęquales fuiſſe tradunt̄: vt alter ab altero haud facile diſcerni poſſet. Et hi quidē in caroli exercitu militantes apud mortariā occubuerunt. ¶ Fugientē deſiderium celeriter ꝑſecutus carolus: cū vrbē prima oppugnatione capere non potuiſſet: eā circunſiſtit: ne qua pateret deſiderio effugiendi via. Sed vbi cognouit deſiderium plurima tentaturū priuſq̄ ſe dederet: carolus relictis quibuſdā ad cōtinuandū obſidionē fortiſſimis & belli nō ignaris ꝓceribus romā viſendi adriani cauſa ꝓfectus eſt. Inde papiam conuerſus ciuitatem deſideriūqꝫ vna cum vxore & liberis ī poteſtatem accepit & leodium vt bibliothecarius autor eſt relegauit. Hic eſt deſiderꝰ regum longobardorū vltimus. Quorū longobardoruꝫ in italiam irruptionis hęc cauſa fuit. Cū eni ex ſcandinania inſula q̄ in occeano germanico eſt nouas ſedes q̄rētes duobus & quadraginta annis in pānonia ſe collocaſſent: narſes eunuchus quē iuſtinus biꝫantinus imperator aduerſus gothos italię p̄fecerat offēſus ſophię iuſtini vxoris verbo longobardos in italiam accerſiuit. Sophia eñ credula mulier dum narſetis ęmulos criminatoreſqꝫ auſcultat: illum ad ſe vocare cōtēdit ſcribēs ei ad lanam & pēſa eunuchū reuerti oportere. Quo obprobrio irritatꝰ narſes: At ego inqt telā ordiar nō facile ęmulis extricabilē. Itaqꝫ legatos ad alboinum q vndecimꝰ lon-

Carolꝰ ī deſiderium mouet.

Mortaria in lombardia. Amilius & Amicus.

Rex deſiderius papię obſeſſus.

Lōgobardorū origo.

gobardorum rex eodē tempore erat mittit. Legati quo facilius hoiem narſeti ꝯciliarent ſuauiſſimos terrȩ italiȩ fructus deferētes: narſes inqunt ad ſocietatē belli italici te vocat/vbi nō rapis pānonicis ſed huiuſmodi fructibus abunde fruaris. Auditis oratorib⁹: nō pigritat̄ rex vocanti ſe parere. Sed cōtracta longobardorum potenti manu in italiā ad narſetē ꝑ ſinū adriaticuꝫ ire feſtinat ſpe futurȩ ſocietatis allectus.

Prodigia

Prȩceſſere alboini aduentū prodigia. Peſtis totā italiam occupauit. Igneȩ & cruētȩ acies ꝑ cœlū apparuerūt. Et nix frequēs p̄ter ſolitū terrā operuit. Ingreſſus italiā alboinus giſulphū quē nepotē habebat foroiulianis p̄fecit. Hoc initiū fuit lōgobardis italiā iuadendi vbi plus ducētis annis ad hūc quē carol⁹ ſuꝑauit deſiderium graſſati ſunt. Cȩterū giſulpho male accidit. Cacan⁹ em̄ ex norica q̄ terra venetiis finitima eſt in italiā irrūpēs/giſulphū cū copiis ſibi occurrētē occidit. Quā rē geſtā huic compēdio ideo inſertā ee̅ volui ꝓpter deteſtabile facinus qđ inde ſecutū ē.

Romilda.

Giſulpho ꝓſtrato: romilda ei⁹ vxor foroiuliū diligēter a ſe cōmunitū defenſare ꝓponit. Sꝫ incōſtās & libidinoſa mulier dū muris obeq̄tātē hoiem ſpecie & virib⁹ validū cōſpicit: colloquiū eius poſtulat. Igit̄ ex muro cacanū vocās oppidū dedere offert ſi ſe ducat vxorē. Qua oblatione lȩt⁹ hoſtis per nunciū iurat ſe fœminȩ parituruꝫ. hac tm̄ fide cacan⁹ oppidū recipit. Sed perfidus barbar⁹ cōtinuo emiſſa ex foroiulio turba oppidū cremat: fœminas infra pubertatē in campū ad hoc ꝯſtitutū abductas trucidare iubet. Moxqꝫ iuriſiurandi quod romildȩ p̄ſtiterat memor eā vna nocte tm̄ in cōiugē accipit. Quā poſtridie validiſſimis duodeci militibus ꝓſtituendā vſqꝫ ad laſſitudinē exhibet. deinde palo eam affigi mandat/tali dignā dicens ignominia fœminam q̄ ob libidinē patriā hoſti ꝓdidiſſet. Fuit ergo deſiderio quem dixim⁹ finis. A quo recuperatas quas romano p̄ſuli abſtulerat vrbes eccleſiȩ carolus reſtituit. Addidit his ſpoletū atqꝫ beneuentū. Quibus beneficiis vt pōtifex gratiȩ aliq̄d rependeret carolum multis ornauit priuilegiis. Quorū illud maximū fuit donare eccleſias ydoneis ſacerdotibus poſſe: id a ſacerdotibus inueſtitura vulgo appellat̄: qua ſine eccleſiā vel vt nūc loq̄mur bn̄ficiū nemo poſſidebat. Recipiebat em̄ a rege q̄ bn̄ficiū adepturus eſſet annulū vel ſimile quippiā: argumentū ſcilicꝫ regiȩ in eū gratitudinis. Intereſt em̄ regū noſſe: qui maiores maxime eccleſias adminiſtrent: quarū ipſi tutores ſūt

Priuilegiuꝫ iueſtiturȩ eccleſiarū & inſtituendi romanū pontificem.

Adiectū priuilegio eſt ~~Romanū quoqꝫ~~ pontificē ſine caroli iuſſu eligi nō debere: idqꝫ in ſinodo aſſidentibus romȩ centū quinquagintatrib⁹ ep̄is atqꝫ abbatib⁹ firmatum eſt. Rebus in italia ex caroli ſentētia prȩclare cōfectis: in franciā reuerti rex maturat. Nā rebellātibus iterū ſaxonibus bellū indicere iādiu aīo cōceperat: ꝓpterea ꝙ ſȩpenumero victi nec acceptas leges nec cōuenta ſeruarēt. Sed cū falſis deorū religionibus inſeruirēt: francos xp̄i cultores maxime oderāt q̄bus erāt finitimi. Aduerſus illos ducto exercitu: variis p̄liis vt oportune carol⁹ poterat certatū eſt. Duob⁹ tm̄ locis: apud onacrū ſemel: iterū apud heſaꝫ fluuiū totis copiis pugna fuit. Poſteriore attriti ſaxones: in deditionē venere. His mandatū eſt xp̄i religioneꝫ inſtitutaqꝫ ꝓfiteri. Ex omni ſaxonū turba multis obſidibus acceptis milia decē carolus in franciam tranſlata variis aſſignari locis iubet. Ex his ꝓgnatos brabantinos flamingoſqꝫ ſatis cōſtat: quorū etiam nūc ferociam & ſeditioſos mores prȩ ſe ferūt.

Belluꝫ in hyſpania.

Saxonib⁹ tandē poſt eius belli initiū trigeſimo anno ſuperatis: cū ex hyſpania belli motus fieri nunciarentur ab iis q̄ aduerſȩ religionis erant: Carolus fidei xp̄ianȩ caritate adductus exercitū in hyſpaniā ducit.

parium franciȩ origo.

Prius tm̄ q̄ expeditionē ꝓduceret: rē tanto principe dignam ordinat. Ex omni p̄cipua francorum nobilitate duodeciꝫ ſelegit: quos ſecū in militia ꝓduceret:eos pares appellās:ꝗa ſcilicet ęquali inter ſe dignitate regi ꝯſtantes ꝑpetuo eſſent:neqꝫ cuiuſq̃ niſi parlamēti tm̄ ſenatus iudicio obnoxii tenerentur ꝗ ꝯſeruādis itē coronādiſqꝫ frācorū regibꝰ adeſſent. Hi etiā nunc inſequētibꝰ nominibus deſignant̄. Remenſis archieṗs Laudunēſis atqꝫ lingonēſis pontifices duces. Bellouacus: Nouionēſis:atqꝫ Cathalaunēſis eṗi comites ſūt appellati. Ex ſęculi ṗncipibus:Burgundus:Normānus:& Aquitanus ducatus dignitatē:Flandrēſis aūt: Tholoſanus:& Cāpanus comitatus ṕrogatiuam obtinuere.

Geruaſius

Geruaſius tileſberius qui ad othonē quartū imṗatorem germanū de ociis imṗialibus ſcripſit autor ē:hāc pariū inſtitutionē ab arturo rege anglo ꝓceſſiſſe. A quo franciā ſubactam fuiſſe dicit circiter annos dn̄icę gratię quingētos quadraginta. Quod & ipi angli tradūt. nichil tamē in francorum hyſtoriis inuenio qđ huic rei concordet. quare illud fabulę aſcripſerim. Carolus aūt inde ꝓfectus pampilonā in ſaltu pyreneo vrbem : deinde ibnalarchi opera qui eo loci imperitabat cęſarauguſtam carolus capit . Inde poſtq̄ magnā agri hyſpaniēſis partē ferro igneqꝫ vaſtaſſet i frāciā maturās pāpilonę muros ſolo ęquauit. At cū ad anguſtias pyrenei iugi q̄ ad vaſconiā ſpectant peruentū eſt:vaſcones ex inſidiis in poſtremā francorū aciem tela coiiciūt. Atqꝫ ita arctiſſimis faucibus incluſus miles cū nec retrocedere nec in iuguꝫ euadere poſſet magna clade affectus eſt. Interemptis anſelino atqꝫ egeſibardo egregiis belli ducibus. Rolanduꝫ quoqꝫ caroli ex ſorore nepotē fortiſſimū virum illic periiſſe autores tradūt. Cuius illuſtria plurima geſta poſteritas celebrauit. Occubuit quoqꝫ oliuerꝰ paris nobilitatis ſtrenuus comes. Sed huiꝰ ꝑfidię pœnas interfectis paulopoſt eorū regulis incenſiſqꝫ late agris vaſcones exſoluerunt.

Proditio in caſtris francorū a ganelone.

Hęc a ganelone qui marſillo infideli regi extremam francorū aciē pecunia corruptꝰ ꝓdidit:clades illata eſt . Sed proditorē pœna non deſeruit. Carolus enim ganelonem appręhenſum aquiſgranū duci:ibiqꝫ equis ferociſſimuis quattuor:pedibus manibuſqꝫ diſtractū mēbratim diſſipari iubet.

Britones

¶A ſaxonibus in britones caroli arma conuerſa ſunt qui a francis defecerant. Venere tādem in caroli poteſtatē.

¶Per idem tṗs beneuentum duce araiſo Caroli imperata abiurant:atqꝫ grauiſſimos motus belli excitaſſent:niſi caroli diligētia ṕueniſſet. Admoto enim ad capuā incredibili celeritate exercitu: vix caſtris locatis de pace conuenit. perterrito hoſte ꝗ tantā in rege celeritatē admirare̅t. Re confecta franciā carolꝰ repetit.

Bauari.

Ibi nunciū accepit Taſſilonē baioarię ducem quē ad pipinum veniſſe ſupra memorauimus:vxoriis q̄relis agitatū arma parare:finitimoſqꝫ populos ſibi ad ſocietateꝫ belli acciſcere:vt frācis incōmodaret. Erat taſſilloni vxor deſiderii filia:cui dolebat maxime patris fortuna:quē franci & regno & vita priuauerant:vxore liberiſqꝫ abductis. Ea re cognita:carolus nulla mora interpoſita:in taſſillonē ꝓgredit̄. Cū non ꝓcul baioaria ꝑueniſſet:legatis mandat taſſillonē adeant:atqꝫ admoneāt:pluris habeat francorū manſuetudinem:q̄ arma experiri. Quibus mādatis ꝑterritus taſſillo nihil cunctatꝰ carolo ſe dedit. Datqꝫ theonē filiū cū aliis cōpluribus ſumma eiꝰ gentis nobilitate obſidem.

Abdoriti

¶Interea cū hęc agerent̄: Abdoriti vetuſtiſſima amicitia francis iūcti:ꝗa a finitimis ppl'is bello ipeterent̄ auxiliū petitū ad carolum mittūt Ab oceano ſinus eſt ꝗ orientē verſus centū (vt fama eſt) milibꝰ paſſuū excurrit. Hūc ad vtranqꝫ ripā abdoriti vel arabi atqꝫ normāni incolebāt. Abdoritorū legatis carolus opē pollicet̄. Nec cunctat̄ copias illo ꝓmouere. hoſtē ex ſociorū finibus pellere pulſos adigere iuramēto:ne vltra abdoritis. ſed nec aliis populis bellū ſe incōſulto inferant.

Huni victi & mirū i modū attenuati ſuis fortunis.

Supererant huni:ꝗ a ſcithis atqꝫ inde a meotide palude olim mouentes in pannoniam demigrarant. Hi & opibus & populi multitudine ſociiſq; potētes:atq; aduerſus ſaxones de regionum limitibus contendētes:francos parui habere cœperunt. Igitur aduerſus validiſſimam gentem:delectiſſimum & numero & viribus exercitum carolus comparauit. Octauo tandē anno multis variiſq; p̄liis belluꝫ confectum eſt. Victoria de hunis habita:franci quicquid apud hoſtē diuitiarum inuentum fuit in franciā exportauerunt. Eo bello adeo attrita gens hunorū eſt vt de ſummis opibus & beata quadā fœlicitate delapſi nullum fere prioris fortunę ſplendorem retinuerint. Sunt qui memorię prodiderint Adelgiſum deſiderii regis filium ꝗ biſantium ad iperatorem profugerat eodem tempore coacto exercitu in italiam veniſſe recuperandi paterni regni cauſa Cuius inanes conatus miſſis pręfectis carolus facile fregit adelgiſo ſupplicio affecto. ¶ Bohemicū deinde atq; lemouicū belluꝫ ꝑ carolum filiū iuniorem confectū eſſe:quo egregio facto filius indicium paternę virtutis a qua non degeneraret dedit.

Abdoriti cōtra normannos.

¶ Neq; diu poſt de normānis abdoriti quęſtionem carolo afferūt. A quibus affecti maximis iniuriis duce gothofrido eſſent. Indignatus igitur carolus ꝙ victi ſemel normanni bellum redintegraſſent:claſſe inſtructa illo militem mittit:ipſe terreſtri itinere proficiſcitur. Iam enim tam elato animo gothofridus ſuperbiebat:vt aquiſgrani vbi caroli regia erat ſe caſtra poſituruꝫ iactitaret. Sed non longus labor carolo fuit. Gothofridus enim a ſuo quodam ſatellite necatur. Mortuo duce normanni imperata facturos ſe eſſe promittunt. ¶ Ad hęc tam crebro ingruētia carolo bella addere quoſdā autores non ignoro expeditiōeꝫ quam religionis cauſa:atq; biſantini imꝑatoris ſuaſu hieroſolymā carolus duxerit. Cuius rei fidē non facile admiſerim: ob id maxime ꝙ hic conſtantinus graui lepra eo tempore laborabat. Illa vero quę de hyſpania ferūtur diſſimilia vero ſunt. Nam cum vel in italia: vel in hyſpania:in germania item aduerſus ſaxones plurimis locis: in vaſconia rurſus atq; aquitania continenter bella nulla quiete data geſta ſint nullum fuiſſe tps videtur quo tam longinquum aſſumere bellum potuit. Nec illud afferri poteſt. Poſt acceptum a leone tertio pontifice romano imperii nomen hieroſolymaꝫ mouiſſe:tum propter cōſtantinopolitanū imperatorem qui emulum imperii ſuſpectum haberet. Nec conſtat carolum italię aut germanię fines a ſuſcepto imperio pręteriiſſe. Is quoq; qui vitam & geſta diui ſeruatii memorię prodidit:negat carolum vllam in ſarracenos expeditionem duxiſſe. Itaq; qui de hieroſolymitana expeditione ſcribunt:Nullum tempus:aut locum tam longi itineris ſignant. niſi quādam ſine nomine & regionis appellatione ſiluam feris tantuꝫ cognitam. qua iter faciens carolus:cum exercitu perpetua nocte deerrauit. donec ab incerta volucre quaſi voce humana admonitꝰ:in viam militarē reuerſus eſt. Sed quis putet tantum imꝑatorē abſq; viarū conſciis ductoribus ſe atq; copias oēs noctu/ſiluarū opacitati per dumos & vepres credidiſſe. Hec delyramenta ſunt magis vetularum: q̃ hoim ſcite & diligēter rerū narrationē texentiū. Et qui ita memorant:tacent cōſtantini qui tunc bizantinus imꝑator erat elephantię morbum quo grauiſſime laborabat cū quo cōuerſatū fuiſſe carolum (quēadmodū nonnulli tradunt) haud vero ſimile eſt. Ego vero cū tolleti eſſem:carolūq; magnū magnis laudibus efferrem: ꝙ hyſpanię bonam partem ad ip̄m vſq; tolletum ſubiugaſſet:platus eſt ad me liber qui p̄conia hyſpanię inſcribit̄: vbi hęc q̄ de carolo memorabaꝫ eius libri autoris maximo ſtudio & nixu refelluntur. Quāobrē inter tot repugnantes ſententias:quam maxime ſequi oporteat non diffinio. Platina autor eſt carolum ad granatam vſq; penetraſſe.Et adelphonſi gabitię regis ope vlyxbonam recepiſſe.Tantum illis aſſentior qui hieroſolymitanā expeditionem non admittunt.

¶ Quibus aūt cauſis ad imperium carolus ſit prouectus nunc enarrabo.Orta apud romanos ſeditione: qdā magna auctoritate ꝓceres in leonē pontificem coniuratione facta: vrbe eum expellūt. Qua iniuria ꝑ legatos ad carolum relata: vltū ſe ire pontificis iniuriam rex reſpōdit: ratus ad dignitatē ſuam ꝑtinere romanā ſedem tueri. Leonem aūt magno honore apud parbrunē ſaxonię oppidū carolus excepit.Datoqꝫ illi plurimo inſignium virorum comitatu romā remiſit.Igitur breui dum ſaxonię res componit mora interiecta iā italiā ꝯtendit.Eius aduētu ꝯpoſita res eſt: cōiuratis ſupplicio affectis atqꝫ ita carolꝰ pōtificē reſtituit.Reſtitutori gratificaturus leo tertiꝰ: ſacerdotū habito ꝯſilio carolū.viii.Calē.ianuarias cū frācorū regnū tris & .xxx.ānos admiſtraſſet: auguſtū appellat/gratū nomē romanis: nec minꝰ italis oibꝰ acceptum.Supra em̄ trecētos.& xxx.annos cū iperii nomē (gothis oia fere occupantibꝰ) inſuctū pene eſſet: ad Carolū delatū eē nemo nō lętabat: q & virtute & rebꝰ geſtis iperio ydoneus oim iudicio erat.Imperii aūt appellatio tametſi diu militare officiū in bello fuiſſet: cōſuetudine tñ inductū eſt: vt ii q reipublicę gubernacula ſoli inibāt: imperatoriū nomen ad dignitatē trāſtulerit.regio noie reiecto: qđ poſt exactos reges odio romanis habebat Pręterea ꝯſtātinopolitanorū impatorū ſocordia effecerat vt illis nō ferentibꝰ cōtra tyrānos opē romanis pōtifex leonem impio priuarit.

Quare ipe-
rii dignitate
Carolus do
natus eſt.

Imperium.

¶ Impatoria dignitate decoratus carolus in franciā reuertens: oibus qua iter habebat locis magna oium letitia excipit.Geſta ſunt a carolo pleraqꝫ alia bella: q̄ per p̄fectos vel filios ꝓſpere adminiſtrauit.Sicut illud qđ aduerſus britones ꝑ andulfum geſſit.dū vuarmacię contra ſaxones ageret.Hi eni britones a britānis orti cū aliqñ a ſaxonibus britannia occuparetur in venetorū atqꝫ coroſolitorū terras vbi nunc incolunt cōmigrauerant francis exinde tributū quotannis exoluētes. Qđ cum per id tēpus detrectarent: andulphus caroli iuſſu ſubiugauit acceptis obſidibus quos vuarmaciā ad regeꝫ adduxit. Quę uero a turpino remēſi plurima ꝓdunt: ea permultū audacię gręcanicę habere mihi uident.Figmētis em̄ ſimilia ꝑ poeſim excogitata eſſe crediderim.Cuiuſmodi illud eſt: pampilonę muros tubarum concentu corruiſſe.haſtas militum iam diu aridas terrę noctu affixas nō longe a tolleto: altera die uiruiſſe.Caroluꝫ tam ualido lacerto eſſe.ut equi complures ſoleas ferreas ſimul ſoluere poſſet. Inſidentem equo armatum militem uno gladii ictu medium diuidere: mucrone in tergū equi adacto. Nec illud facile receperim quod de fernago gygante dyoniſianꝰ chronographus p̄ter hyſtoricę fidei reuerētiā ꝓdit. Ait em̄ robore tāto fuiſſe q̄tū quadraginta electiſſimi hoies vnq̄ habuerūt.Eiuſqꝫ brachiū cubitis quattuor: crura totidē extare. facie cubitali.naſo dimidio minꝰ totius corporis ſtatura cubitis duodecim.idqꝫ homis mōſtrū a golia quē fūdę iactu dauid ꝓſtrauit genꝰ duxiſſe.& a babilonio amirante auxiliarē hyſpanis cū duobꝰ & .xx.pugnatorū millibꝰ eē miſſuꝫ.Aduerſuꝫ quē cum ogerꝰ egregiꝰ miles carolo iubēte ꝓceſſiſſet: illū a fernago dextra app̄hēſū tā raptim i caſtra deportatū: q̄ ouiculā ſuſtuliſſet. Alterū deinde ſuccedentē brachio ſublatuꝫ rapuiſſe.Poſt hęc fortitudis exēpla: viginti in gygantē emiſſos: binos viciſſiꝫ raptoſ eē.hęc idigna creditu cum ſint: ſimilia gygantum fabulis nō temere videntur quos montem monti aduerſus iouem ſuperpoſuiſſe poetę finxerunt. Qui hoc admiſerit euꝫ quoqꝫ credere non impedio antei cuiuſdam cadauer apud tingenam a ſertorio effoſſum ſeptuaginta cubitorum longitudine vt quidam romani ſcriptores ferunt

Britones

fuiſſe repertum. Fuit nihilominus carolo cum ſpecie corporis valitudo & robur ingenium inſuper excellens:grauitas atqꝫ inceſſus dignitati regię non diſcors.

Alcuinus.

Liberalibus diſciplinis animũ excoluit p̄ceptore primũ petro piſano deinde alcuino anglo viro apprime diuinis humaniſqꝫ artibus erudito quem gloſę in bibliã quam ordinariam vocãt autorẽ antonius florentinus ꝓdit. Q̃uis enim alcuinus a regibus anglis ad caroluʒ miſſus eſſet orator:ſoli tamen gallici benignitate delectatus apud carolum manſit.

Inſtitutio ſcholę pariſienſis.

Quo autore pariſienſis ſchola(quam vniuerſitatem vocãt) hac occaſione cœpit. Delati naue ex ſcotia claudius & iohãnes:rabanus quoqꝫ & alcuinꝰ ex venerabilis bedę diſcipulis. In galliam cũ veniſſent:nec quicq̃ p̄ter bonas diſciplinas patria exportaſſent:ſe ſapientiã profiteri:eamqꝫ venalem habere conclamant: qua re ad carolũ perlata illos ad ſe vocat:vocati libere profitent̃ ſapientiam illis eſſe quam adipiſci cupientes gratis edocerent ſi vita locuſqꝫ tantũ eis prębeꝛetur. Intellexit imperator ingenuã homĩnuʒ mentem eoſqꝫ cum aliquot dies apud ſe tenuiſſet. Claudium cui nomen erat clemens pariſii conuerſari:& generoſos adoleſcentes bonis diſciplinis inſtituere iubet. Iohannem vero papiam miſit. Hoc initium habuit pariſienſis ſchola celebre mox philoſophis atqꝫ theologis gymnaſiuʒ. vnde prodiere inſigni doctrina & eruditione viri:qui non ſecus atqꝫ illuminatiſſimę faces mirũ chriſtianę religioni fulgorem diffuderunt. Ita vt non ab re bonorum ſtudioruʒ parens(non quideʒ annis:ſed liberalibus religioſiſqꝫ diſciplinis)antiqua a pleriſqꝫ nominetur. Bononienſis etenim ſchola quę theodoſio imperante initium cepit : eſt ętate ſuperior:collegiorum vero & doctorũ hominuʒ numero longe inferior. Eloquentię pręterea ſtudioſiſſimus carolus fuit cui addidit etiam litterarum gręcarum non paruam cognitionẽ. Neqꝫ vernacula modo lingua:ſed peregrinis inſuper eloqui ſtuduit. Tabellis ceratis carolus vtebat̃ vt quę vel excogitaret per ſe agens:aut inter occurrentes curas ſe agenda pręſentarent ea ſcriptis mandaret.

Ebritus.

Erat his diebus ebritus anglus qui propter morum elegantiam/briſtico anglorũ regi ſuſpectus habebatur. Quare regis inſidias timens ad francos ſe conſtulit. vbi liberaliter per tempus acceptus:Cum briſticum mortẽ obiiſſe accepit in angliaʒ reuerſus anglis imperauit. Id autem dei prouidentia factũ ſcriptor quidam anglus malmeſberię monachus aſſeuerat his verbis. Qđ dei conſilio factum inquit intelligo:vt vir ille ad tantũ regnum electus regnandi diſciplinã a francis acciperet. Eſt enim gens illa & exercitatione virium & comitate morum cunctorũ occidentalium facile princeps. Hec ille.

¶Venientes ad ſe legatos veſte: aurea indutus & gladio precioſis gemmis decoro cinctus ſedens audiebat. Frequentiſſimis venationibus gallorũ more delectabatur:exercebaturqꝫ. Balneas crebro petebat admiſſis dicaciſſimis quibuſqꝫ quorum confabulationibus recreabatur. Matre bertha heraclii biʒãtini imperatoris filia natus eſt. quam mira pietate coluit. Sed & omnem familiã incredibili charitate diligebat. Manſuetuſſimus ad omnia in iure dicendo ęquitatem:in gerẽda republica moderantiam obſeruauit. Religionis in primis reuerentiſſimus cultor ſacerdotes & clerum omnem venerabatur. Quod in primis teſtantur ſynodi quinqꝫ per galliam eiꝰ pręcepto habitę:maguntię vna. Remis altera:tertia turonis. Cabilone q̄rta. Quĩta arelate. In qbꝰ clero leges:& debiti ritꝰ ordinati fuere.

Nota de officiis eccleſiaſticis.

Cum vero de rebus diuinis & vario canendi genere ſacerdotes diſceptare audiret:propterea ꝙ ambroſianuʒ illo tẽpore atqꝫ gregorianũ morẽ promiſcue clerꝰ obſeruabat:obtinuit vt gregoriano reliquus orbis:ambroſiano mediolanenſis eccleſia vteretur. Plurima tẽpla extruxit

& ditauit & quę diruta cognouiſſet ea mādauit per locorū ſacerdotes reſtitui atqꝫ inſtaurari. Aedes & palatia cōplura magno ſumptu iactis fundamētis cōdidit: quę teſtimonio ſunt regiis quibus ornatus erat virtutibꝰ. Et cuꝫ in omnes tū in pauperes liberaliſſimus habebatur. fuitqꝫ in florentinos piiſſimus. Itaqꝫ eorū vrbē diu deſertam inſtaurauit reductis in eam ciuibus. Genuā pręterea a longobardis preſſam in ſuam ꝓtectionem accepit duce impoſito q̄ eam multa humanitate moderatus eſt. Venetos quoqꝫ propriis legibus viuere ꝑmiſit nec minus fuit in alias italię ciuitates beneficus. Fuerunt carolo multę vxores quę illū prole fœliceꝫ reddiderūt. Prima q̄ deſiderii filia erat dimiſſa. Hildegardam nobiliſſimā ex ſueuorum gente virginem accepit. Ex ea nati ſunt carolus: pipinus: ludouicus: & totidem filię. Pipino italiam: carolo citeriorē galliā: pater adhuc viuēs attribuerat. Pipinus venetias inuaſit partemqꝫ inſularū quibus venetiarū ciuitas conſtat vſqꝫ ad riuum altuꝫ occupauit quē cuꝫ ex coniunctis doliis ponte facto oppugnare cœpiſſet: aduerſa tempeſtate & venetorū eruptione pons diſſipatus eſt. Cauſa in venetos belli fuit: q̄a ꝯtra cōcordię prius cū nicephoro habitas leges gręco imperatori fauebāt. Ita eniꝫ fere ſemper cōpertum eſt: vt nulla italię pars fideꝫ gallico nomini conſtanter ſeruet: quod cū ſępe tum hac ętate mexime expertū eſt: Cū carolus octauus francorū rex neapolitanum regnū recuperaſſet veneti & ludouicus mediolaneñ. magnis ad hoc copiis inſtructi Carolū franciā repetentē intercipere conati ſūt. Quod nō ſine ſuoruꝫ ſtrage tētauerunt. Pipino aūt caroloqꝫ prius patre mortem obeuntibus ludouicum quē vnicuꝫ habebat auguſtum coadiutorem aſſumpſit. Circa liberos educandos eam curam adhibuit vt mares bonis diſciplinis: fœminas lanificio erudiendas ſummopere ſtuduerit. Cum autem quies illi a bellis conceſſa eſt: triēnio priuſq̄ moreretur. teſtamētum condidit duabus partibus totius precioſę ſuę ſupellectilis ciuitatum maioruꝫ pręſulibus relictis ad reſarcienda templa: & inopes leuandos. Tertiam liberis nepotibuſqꝫ & familię pro vniuſcuiuſqꝫ ratione attribuit. Ipſe deinde cum laxandi animi cauſa venatum pergit: Carolus qui per omnem vitam inter tot bella reiqꝫ publicę ſollicitudines proſpera ſemper valitudine vſus eſſet: febre corripitur: qua quinto Calendas februarias abſumptus eſt: anno chriſtianę ſalutis octingenteſimo quintodecimo. vixit annos ſeptuagintaduos. regnauit quadragintaſeptem. & quattuordecim imperauit. Eius exceſſum pręceſſere quędam prodigia. Pila quę in in templi faſtigio apud aquiſgranum erat fulmine deiecta eſt. Pons item quem apud maguntiam ſupra rhenum extruxerat conflagrauit. Et aquiſgrani porticus qua ab ędibus palatinis ad templum via erat corruit.

Florentini

Genuenſes.

Veneti.

Caroli vxores & filię.

Itali i frācos

Caroli octaui mentio.

Prodigia

¶ Erant in theſauris precioſioribus regis menſę quattuor: argenteę tres: alia aurea. Ex argenteis vnam quę ſimulachrum vrbis conſtantinopoleos continebat templo diui apoſtoli petri romę. Alterā in qua vrbis romę effigies exculpta erat rauennati eccleſię dicauit. Tertia quę totius orbis imaginem pręferebat cum aurea ad filios peruenit.

Quattuor tabulę p̄cioſę.

¶ Sepultus eſt magnifico monumento aquiſgrani. cui additus ex firmo lapide arcus cum huiuſmodi inſcriptione. Caroli magni chriſtianiſſimi imperatoris romanorum corpꝰ ſub hoc ſepulchro conditum eſt.

Epitaphiū Caroli magni.

¶ Hunc exceſſum habuit carolus qui ob geſtorum magnitudinem magnus appellatus eſt. Ipſe nanqꝫ tametſi a patre pipino regnum grande accepiſſꝫ multis tamen per italiā atqꝫ germaniam galliam pręterea angliam atqꝫ hyſpaniam prouinciis ampliatum reliquit.

¶ Caroli magnitudini aſtipulatur maxime legatio ad eum a perſarū rege miſſa. Cuius opes in oriente per id tp̄s florentiſſimę erant qui

Horologiū Carolo miſſum.

Non mirandū ꝙ francorū reges appellant xp̄ianiſſimi.

ingentibus donis caroli amicitiā petiit.In donis fuit horologiuꝫ ex auricalco miro artificio fabricatū.Vnde excidentibus horatim in ſubiectā campanulaꝫ duodecies ſingulis globulis ęreis temp⁹ ſignabatur.Erant quoqꝫ pari numero equites qui ad quāqꝫ horā ſinguli ex feneſtra ꝓdibant:quā in horologiū regreſſi ipſi claudebant. Fuit p̄terea amplę ad modū magnitudinis tentoriū biſſinū cum aromatibus & balſamo atqꝫ elephanto.Idem fecere cōſtantinopolitani iperatores: quos in amicitia coniunctiſſimos carolus excepit:q̄q̄ non ſatis ęquo animo ferrent imperatoria illū dignitate fuiſſe a leone donatum.Sed illud oīm maximū eſt:ꝙ nihil antiqui⁹ duxit ꝗ̄ xp̄i fidem dilatare:& terminos ꝓferre xp̄ianorū.Cuius exemplū imitati omēs fere ꝗ ſecuti ſunt francorū reges magnis atqꝫ excellētibus factis cū religioni & fidei chriſtianę dignitatē cōſeruarēt atqꝫ ampliarēt:nihil mirū inuidis atqꝫ detractoribus videri debet:ſi xp̄ianiſſimi appellati ſunt.Itaqꝫ cōſtat nullius gentis tāto labore romanis pōtificibus & aliis p̄terea per orbem dei miniſtris paſſim fuiſſe ſubuentum.

Carolus ſanctus habeť.

GLorioſiſſimo imperatori ſucceſſor ludouicus extitit:qui pii cognomē ob morū manſuetudinē eſt cōſecutus.Hic puer adhuc aꝗtanię principatum ꝗa ibi natus eſſet:iuſſu patris obtinuit:p̄claros labores aduerſus hyſpanię tyrannos excepit:ciuitatibus multis in aragonia maxime viuēte patre in ſuaꝫ poteſtatem receptis.in quibus barchiona fuit diues plurimuꝫ. quam cōtinuis ſeptē hebdomadis obſeſſam expugnauit.Nuntio de patris exceſſu accepto:ipſe poſt trigeſimum diē quo aquitania digreſſus eſt aquiſgranum venit.Vbi a proceribus francis qui illo viſendi noui regis atqꝫ imperatoris gratia conuenerant conſalutatus imperator:ad patris monumentum deo preces ritu xp̄iano ſupplex habuit.Carolus em̄ ob vitę merita in numeruꝫ ſanctorū relatus eſſe a pleriſqꝫ creditur.Cui etiam loci incolę diem feſtum agūt.Idqꝫ ab eccleſia romana permitti hoſtienſis iuriſconſult⁹ tradit.Quo exemplo ludouicus vndecimus carolum a pariſienſibus coli noſtra ętate imperauit:miſſis vicatim nuntiis qui diem feſtum celebrari populo indicerēt pœna capitis repugnantibus indicta.Aquiſgrani agens ludouicus recenſito patris teſtamento:legata quęqꝫ diſtribuit:quin ſi quos ex familia minoris a patre habitos vel p̄teritos animaduertit:eos aucto legato compenſat.

Libri dyoniſii.

Godefridus dalmacię rex.

¶Eodem loco legatos ad patrem miſſos audiuit & ante omnes michaelis conſtantinopolitani imperatoris oratores amicitiam eius petentes delatoſqꝫ a ſe diui dyoniſii libros qui de cęleſti hierarchia inſcribuntur eos ludouico dono dederunt anno ſalutis octingenteſimo.xxiii. Venere quoqꝫ a grymoaldo principe beneuentano nuntii qui in verba imperatoris iurati imperata facturos promittunt.Indicta eſt grimoaldo annua penſio ſex milium aureorum.Eodem tempore dalmacię rex qui godefridi filium regno ſpoliauerat ad imperatorem ſe contulit:ſeqꝫ & dalmaciam omneꝫ ludouici poteſtati permiſit.Quem non multopoſt in ſaxoniam legat.Nam & ſaxonibus & friſiis terras a patre ablatas ludouicus reſtituit:ratus illos ad parenduꝫ clemētia & libertate ꝗ̄ armorum & belli ſeueritate propenſiores fore.Sed hanc regis facilitatem pleriqꝫ repręhēderunt:cum huiuſmodi gens pugnax atqꝫ inhumana duris ſemper legibus cōtineri debuiſſet.

Paſchalis papa inconſulto ludouico eligitur.

¶Deficientibus per id tempus ab imperio ſclauonibus & mox iteꝫ vaſconibus:motus omnis facile compreſſus eſt.Non tulit quoqꝫ ſatis ęquo animo ludouic⁹ ꝙ paſchalis p̄mus ſe(leone mortuo)electū ſine ſuo aſſenſu pōtificē apellauit Miſſis tamē a paſchale ad eū nuntiis primuꝫ deinde ipſo paſchale ad imperatorem veniente:Ludouicus per bernardum lombardię regē & pręterea ꝑ arelatēſem anti⸗

ſtitem:mox per ſemet obuiā pontifici factus:prodeuntē reuerēter excepit. Exceptū donis honorauit:romāqꝫ dimiſit. Breui poſt mora interiecta ludouicus aquiſgrani conuentū habuit ſacerdotū atqꝫ ꝓcerū.In eo codiceʒ de ordine & ritu eccleſiaſtico cōdi iubet quē ꝑ ciuitates & ſuę ditionis loca inſigniora circūlatū ab vniuerſo clero exſcribi & ſeruari mādauit.Eius codicis autor fuit amalarius dyaconꝰ florēs illa ętate ſacris inſtitutis & ſtudio litterarū.Pontifices vero atqꝫ inferioris dignitatis ſacerdotes quos p̄claris veſtibus per faſtū vti & gemmis cōpluribus digitos ornare cognouit:eam pompā deponere humilibuſqꝫ indumētis veſtiri:& gemma vna tm̄ ad dignitatis indiciuʒ contentos eſſe imperat.

¶ De liberis aūt quos tres habebat hęc fuit ludouici inſtitutio:lotharium imperii conſortiū ſecum habere voluit. Pipinuʒ aquitanię pręfecit.Ludouicum in baioariaʒ legat.Ipſe militū pręfectis negociū dat abdoritas petere quos ab eo defeciſſe acceperat.Qui primo fere aduētu ſe pręfectis ſummiſere.Interea dū venationi indulget nunciatur bernardum ex pipino italię rege qui mediolani ſepultus fuerat nepotē lombardię regem:conſilio egedonis (quo amico carolus aliq̄n vſus fuerat & regneri qui palatii pręfecturā ſub carolo magno geſſerat)bello ſe parare & ad apertam defectionem copias cogere.Iam quoqꝫ anguſtias alpium occupaſſe & firmo tenere pręſidio.Eam ob reʒ ludouicus celerrime exercitum ex francis alemāniſqꝫ confectum educit.Cum aūt cabillonem caſtra admouiſſet:bernardus de imperatoris expeditione certior factus:cum eos quorū auxiliis nitebatur perterritos videt:ipſe ad Carolum quem benignum atqꝫ ſibi indulgentē fore ſperabat venit:atqꝫ ad pedes imperatoris procumbens culpamqꝫ cōfeſſus:auctores quoſqꝫ nomine deſignat. Bernardi exemplo reliqui conſultores idē faciunt. Inter quos erant epiſcopi tres. Aſſelinus mediolanenſis: vuolphonſus cremonēſis: & theodulphus aurelianenſis. Hos oēs in cuſtodia vinctos aq̄ſgrani haberi ludouicus iubet. Quo & ipſe hybernaturus erat, Primo vere dn̄icę reſurrectionis die exacto:bernarduʒ cū ſuis participibus ſibi pręſentari iuſſit. Qui tametſi romanis legibꝰ capite dānari debebant:pius tamē rex ſatis habuit oculis malefactores priuare. Sed huius leuioris pœnę tanq̄ ſcelere careret ipatiēs bernardus:capite cęſus eſt. ginaluʒ itē q regiꝰ cubiculariꝰ extitiſſet par pœna ſecuta eſt. Antiſtites aūt dignitate amotos monaſterio addixit:reliquos relegauit.Dum hęc aguntur britones duce normāno a frācorū fide deciſcūt.Ea re cognita ꝓgreſſus aduerſus illos venetis.i.vannę ꝯciliū indixit.Inde in britones mouet:nec deſtitit donec normānꝰ a carolo quodam ſuo aulico īterfectus nūtiat̄. Rege amiſſo britones i poteſtatē ludouici deuenere. Vaſcones inde rebellarūt.Sʒ pipinꝰ ludouici filius inſtabilis populi ferociaʒ ita cōpeſcuit: vt nō temere q̄ſpiam poſtea aduerſus impatorē arma ſumpſerit.Lindeuintū p̄terea pannoniorū tyrannū q aquilegiā bello p̄mebat copiis ad bornā pręfectū equitum miſſis fugat.Per id ferme tp̄s piratę ex dacia occeano delati cū neqꝫ in flandriā neqꝫ i neuſtriā(portubꝰ firmo pręſidio occupatis)appellare poſſent: in aquitaniā exercitu vacuā irrūpunt:quā repētinis incurſionibus vaſtatā relinquētes ad ſuos ſe rettulerunt diruto ſancti philiberti cœnobio qd ludouicus in herio inſula agri pictauen̄. conſtruxerat. Mox vero abeuntibus danis beati philiberti corpꝰ exhumatū in burgundiā transfertur.Lindeuintū varia diu fortuna ſeruauit. Nā ꝓcedētibꝰ aduerſus eum francis munitiſſimo atqꝫ edito caſtello ſe continebat.Interdū ab aquilegiēſi comite vandra fugatꝰ ad dalmatas ſe recipiēs occaſionē in pannoniā remeandi explorabat. Sed verſipellis hō tandem clā interceptus occiditur.

¶ Inter hęc ludouicꝰ cuʒ

Concilium aquiſgrani.

Amalarius.

Contra faſtum cleri.

Belluʒ a bernardo lūbardo in carolū

Pœna reorū

Lindeuītus

Normanni piratę

Lothariꝰ auguſtꝰ a paſcale appellat̃.

lotharium in lombardiam dimiſiſſet:lotharius rebus inter longobardos compoſitis a paſchale pontifice romano accerſitur.Quem dominicę reſurrectionis feſto in vrbe excepto paſchalis inſignibus imperii donat auguſtūq; appellat.Inde vero papiam adueniens aliquot illic dies propter impendētia negocia moratus eſt. Quibꝰ partim non abſolutis ad patrem ea quę geſſiſſet:retulit.Qui lombardię rebus bene conſultum eſſe volens:moringum ex aulicis nobilem & alardum palatii comitē ad longobardos legat qui cętera pro viribus curent.

Romani tumultuant̃.

¶ Dum hęc in francia gerunt̃ romę tumultus exoritur:interfectis in ędibus pōtificis theodorico eccleſię romanę ſcriba & leone donairo:quibus priuſq̃ morte afficerentur oculi eruti fuerant ob id maxime ꝙ lothario fidi haberentur:cuius immanitatis culpam in paſchalem pleriq; tranſſerebant.Ea re ad ludouicum per nuncios delata:adelugo diui vedaſti atrebatis abbati:& huffrido comiti negocium dat criminis autores inquirendi. Sed nōdum curia abierant:ecce pontificis paſchalis oratores ludouicum conueniunt qui paſchalem omni ſuſpitione liberent. Verum hac purgatione non contentus imperator:nuntios quos paulo ſupra nominauimus mandata abſoluere p̄cipit. Illi romam profecti perquiſita diligenter veritate pontificis iureiurando comperiūt nullam huius mortis labem ad paſchalem pertinere.Interea ludouicus regni curā non omittens:vrbes & populum viſere:& quid paſſim gereretur cognoſcere pergit: vt oppreſſis leuamen:iniquis pœnam inferret.Quibus pro tempore quantuꝫ ad ſe ꝑtinere arbitrabatur peractis:compendium quo procerum conuentum indixerat reuertitur.Ibi redeuntibus roma legatis accepit paſchalem innocentem eſſe. Eam ob rem pontificis oratoribus liberum diſceſſum permittit.Inde aquiſgranum progreſſus imperator bulgaros amicitiam eius petentes audit.Britonum pręterea legatos in quibus yuo vinemadius erat homo inter ſuos apprime nobilis & potens liberaliter habuit.Hi ſe regionēq; cum uxoribus & liberis ludouico ꝑmiſere.Donati magnis muneribus britones abſceſſerunt.Mox autem yuone duce finitimos bello impetunt & eos potiſſimum qui imperatori erant audientes.Sed paucis interiectis diebus domi a ſuis interfectus perfidię ſuę pœnam yuo luit.Per idem tempꝰ pax quaꝫ petebant normānis conceſſa eſt.Cum bulgaris item res compoſita.

paſchalis papę apud ludouicū purgatio.

Bulgari.

Britones pfidi.

Heryo princeps normānus baptiſat̃

¶ Agenti poſt hęc in germania ludouico:heryo princeps normannus cum vxore & multitudine bona ſuę gentis ad ludouicum religionis plenus acceſſit & ſacroſancto chriſtianę fidei lauacro ablutus eſt.Cui formidanti ne a ſuis ꝙ chriſtianus eſſꝫ patria pelleretur Ludouicus locū illi apud friſones munitum attribuit in quem periculo imminente ſe tuto reciperet. Tradunt nonnulli auctores quendam georgium ſacerdotem gręcum eodem tempore a bauduyno pannonię pręfecto deductum fuiſſe ad ludouicum:qui concinādorum organorum cum admirandus opifex eſſet:gratiſſimꝰ ideo imperatori fuit.Nam quia id muſici genus inſtrumenti franci nondū cognouerant georgium adulpho quęſtori palatino ludouicus aſſignat qui & ſtipendio & iis q̄ ad artem conuenirent ſacerdotem iuuet.Hinc organorum vſus in franciam primitus emanauit.

Organa miſſa ludouico

¶ Inuenio pręterea multa de aſonte quodam ſaraceno ſcripta eſſe q̄ ex affrica in hyſpaniam traiiciens brachinonam vſq;:atq; cęſarauguſtam copias admouit imperatorem quoq; per p̄fectos primo aduerſus illum bellum geſſiſſe.Sꝫ ducum incuria atq; inertia rem infœliciter ſucceſſiſſe.Quibus officiis amotis pipinum aquitanię regem & hugonem principem palatinum:maufredum pręterea in hoſtē miſiſſe.Cęterum his pigerrime & lento agmine incedentibus priuſq̃ pyreneum ſu-

Prodigium

peraſſent:omīa ꝑdendi ſpacium hoſti reliquiſſe ita vt ad hanc calamitatē pertinuiſſe pleriqꝫ dicerēt ꝓdigiū qđ paruo ſupra tp̄e viſum eēt. Acies em̄ concurrentiū in ſe militū cruore madētes in cęlo apparuiſſe nunciabat̄. Nec mora interpoſita ꝑ nuntios ludouicus cognoſcit nouas copias azonti aduenisse. Quare lothario cōmittit ex auſtraſia militē deligere:& infeſto exercitu petere hoſtē. Mouit igit̄ lotharius & dū lugduni cōſtitiſſet:pipinus eius frater magnis itineribus ad eū venit. Fratrib⁹ vero de rōe inſtātis belli ꝯſiliū capiētibus nūti⁹ quē exploratū qđ apud hoſtē ageretur lotharius miſerat:ab hiſpania reuertit̄. Refert mauros q̄dem in hiſpaniā penetraſſe:ſꝫ tandem inde ſe recepiſſe:nec bellū vltra moturos eſſe. Ea re cognita pipin⁹ aquitaniam:franciā repetit lothari⁹. ꝑ hos dies cuꝫ anglis mos eēt reges ſuos necādi:ipſiqꝫ edelrodū trucidaſſent:angliā regibus deſtitutā dani occupauerūt anno xp̄ianę gratię octingēteſimo.xxvii.

Vuarmacia vāgionū nō ꝓcul a rheno in germania ciuitas.

Cōiuratio ī regem.

Verberia.

¶ Dū hec agunt̄ cauſa ĩcidit ludouico vuarmaciā:haſburgūqꝫ ꝓficiſcēdi. Nuntiabat̄ em̄ normānos baioarioſqꝫ cōparatis armis in germaniam ꝑuenturos. Ea res & ſi caruit fide:maius tm̄ crimen ab iis quos officio admotos memorauim⁹ in ſe moliri cōperit. Quāobrē berardū ad ſe ex hyſpania accerſituꝫ cubiculari honore & palatii p̄fectura donat credita illi ſui corporis cuſtodia. Sꝫ ea res q̄q̄ cōiuratis cōcepti in regē facinoris paululū morę obiecerit:claꝫ tm̄ quos poſſunt ſollicitāt & blanditiis demerent̄. Neqꝫ verent̄ pipinū in patrē aīare:memorātes berardū aulicis oībus dn̄ari:eoqꝫ ſupbię euaſiſſe:vt aſpnaret̄ vniuerſos. Sed nec ludouicū hoīs magnitudini etiā ſi cupiat obſiſtere poſſe:ꝙ potionib⁹ atqꝫ magicis ſortibus regis mētē ob reginę iudith ꝯcubitū ſibi berardus deuinxiſſet. Niſi tāto dedecori prudēs filius occurrat:cōtaminationē in dies ſordidiorē fore:& vires demū in perniciē imꝑatorię celſitudis adepturā. Hęc ita obloquētibus cōiuratis:pipin⁹ fidē adhibet:& armatorū nō parua multitudine collecta aureliā petit. Odoneꝫ vrbi a p̄fe p̄fectū officio exturbat:ſubſtituto in ei⁹ locū manfredo. Ab aurelia verberiā ad ripā iſarę vicū contendit. Eorū aduētu citiſſime(quia cōpendii agebat)cognito: ludouicus iudith reginā laudunū ꝓficiſci:& in tēplo virginis marię morari iubet. Berardū itē abire a ſe:& ſalutē ꝓcurare admonet. Petentē laudunū reginā cōiurati ꝑſequuntur miſſis ad eā reuocandā garino lābertoqꝫ cōiurationis ſociis:cū īperio: reginam aduerſus eos quicq̄ molientē a tēplo depellēdi dep̄henſaꝫ ad ſe ꝑducēdi. Miſſi īperata exequunt̄ reginā ad ſe ꝑductā cōiurati religionē ꝓfiteri cōpellunt. Et pręterea iureiurādo aſtringūt imꝑatori ſuadere vt ſe īperatoria dignitate abdicet:& in monaſterii ſolitudie cōuerſet̄. Atqꝫ ita ad regē ſub cōiuratorū cuſtodia regina accedēs poſtq̄ loquēdi copia facta ē virū orat:vt ꝑ eius aſſenſum ſibi liceat velū moniale recipere. Ipſum vero ludouicū nō pudeat:tranſeūtis ſęculi momētaneā dignitatē deſerere:& eccleſiaſticis reb⁹ obſeq:qua vna rōne īpendentē ſibi mortē euadat. Vxori vir reſpōdet de re quā p̄caret̄ ſe conſiliū capturū. Nec pluribus verbis vſus rex reginam a ſe dimittit. Quā reſpōſo imꝑatoris cognito cōiurati in diuę radegōdę cœnobium qđ pictauię eſt relegāt.

Cōuēt⁹ apđ magōtiam.

¶ Per idē tp̄s ex lōgobardia lotharius ad patreꝫ reuertitur. Cui tametſi q̄ a ꝓditorib⁹ geſta erāt nō ingrata eſſent:patri tm̄ nequicq̄ aduerſatus eſt. At cōiurati cū intelligerēt abſqꝫ ꝓcerū cōuentu regē deiicere nō poſſe: magnis virib⁹ enitunt̄ cōſiliū in francia haberi. Repugnabat tm̄ ludouicus ꝙ ſciret francos ab inimicis aduerſuꝫ ſe perſuaſos eſſe. Maguntię ꝓpterea conuentū indixit mādatqꝫ neminē in conciliū cū armis admitti. Cōuenere ex alemānia q̄plurimi ludouico fauentes. Hildonē vero abbatē:q eo cū armatis acceſſerat conclaui egredi iubet.

valaſco quoqꝫ corbienſi abbati armis inſtructo mandat cœnobium repetere atqꝫ i eo ꝓ legibus monachatus conuerſari. Quo cōſternati facto cōiurati lothariuꝫ adeunt & multis precibus orant: ne bene rei gerēdę occaſionē omittat. Opus eſſe acie pugnare: aut cōcilio rege inuito abire. Sꝫ cognito ꝗd ab inimicis agereť ludouicꝰ ad ſe venire lothariū iubet. Modeſte admonet filiū pater: caueat credere cōiuratorum mēdaciis. decere filiū patri obſequi. Cōuenerat ingēs populi turba in atrio palatii q̄ filiis cū prē cōgreſſū iniquo aīo ferēs tumultuabať ita vt iam ad pugnā furens ꝓcederet niſi e feneſtris palatii ludouicus vna cū lothario ſeſe cōmōſtrantes populi ſeditionem ſedaſſent. Quiete a tumultuantibus data: cōiurati oēs ergaſtulis dedūtur Quibus tñ pius imperator nihil irrogari vltra paſſus eſt q̄ laicos locis ſpūalibus: clericos vero monaſteriis ꝑpetuo adigi imperauit. Theodulphuꝫ aūt qui diui benedicti ſigerienſis abbas primū deinde aurelianēſis epiſcopus fuit: inter coniuratos delatum andegauiam relegauit. Vbi cum ludouicus die ſupplicationis q̄ dominica palmarū ſolennitate habeť eſſet: audiſſetqꝫ theodulphuꝫ carmina recitantē quę ob feſtuꝫ diem ipſe ediderat viri religione motus epiſcopum liberauit. Hęc paulo latiꝰ a me narrata ſunt vt facile intelligat lector: honoris ſedes peſtilentię cathedras a dauide rege pulchre appellari: quas nemo fere ꝯſcendit cui a laboribus quies a periculis ſecuritas cōcedatur. Illis maxime quibus inuiſa eſt alterius poteſtas: quoniam plus dignitatis atqꝫ diuitiarū accipiunt putātes alieno fulgore ſuā obſcurari. Patris eniꝫ longior vita filio ſeruitus videtur: odit patris cōpoſitos mores. quaſi illi obſtēt: qui ꝑ omnem licentiā laſciuire & bacchari conſtituit.

Honoris ſedes peſtilentię cathedra eſt.

¶ Rebus ita vt dictū eſt cōſtitutis ludouicus aquiſgranū regreſſus vxorē ex monaſterio vbi in aquitania exulabat reuocari iubet quam nullo honore habuit: donec ab ſtupri ignominia ſe purgaſſet: purgatā coniugali thoro dignatus eſt. Dimiſſis a ſe poſtea filiis: lotharius in italiam ꝓficiſcitur: pipinus aquitaniā: ludouicus baioariā petit.

¶ Interea miſſis ad ludouicum theodorici in germania agentē nuntiis mauri pacē impetrant. Pipinꝰ vero nō multo poſt in ſuſpitionē rebellionis venit ꝙ ad patrē vocatꝰ non veniſſet. Comp̃henſus ꝓpterea treuerim in cuſtodia miſſus eſt. Sed ſiue iniq̄tate ſiue negligentia cuſtodum noctu aufugit. Nec quieſcere delatores & oſores pacis potuerūt. Fratribꝰ ſuadent vnū in locū conuenire: vbi de regni ſtatu & cōditione ſimul agant. Inſuſurrant patrē in filios malo animo eſſe. Opus illis eſſe tutela aduerſus malignantium inſidias. Nec tardāt creduli fratres copias cōpellere. Et vt cœptis patronū adhiberēt: gregoriū quartum pontificem romanū in franciam aſciſcunt: quo mediatore per ſimulatā pietatē apud patrem (ſi neceſſe eſſet) vterentur. Conſilio filiorū perfecto: ludouicus cū expeditiſſimo exercitu paratꝰ adeſt. prius tñ q̄ pręlio quicq̄ tentaret: bernardum epiſcopū ad filios mittit. Per eum diſſidentes filios hortať ad ſe piū patrem cōuertanť: eum eē qui paterno illos affectu diligat: cupiatqꝫ ſecū vna viuere atqꝫ imperio potiri. Cum his mandatis ꝓfectus bernardus irritam habuit legationē: obſtinatis aduerſus patrē filiis. Affirmātibus etiā pleriſqꝫ romanū pontificem ideo adueniſſe vt filiorū conſilio ſi nō cōgrueret pater: ludouicū excōmunicatione feriret. Idqꝫ vero eſſe ſimile videbať. Sed obſtitere pontifici franci antiſtites. Igitur cum de cōcordia non cōueniret: vterqꝫ exercitus in campo cui poſtea mendaciorum agro appellatio fuit: diſpoſitas acies inſtruxit: ita vt nihil p̄ter ſignū congrediendi pugnę deeſſet: cū ad imperatorē venire romanū pontificē nuntiatur. Quē non admodū beniuolo & reuerenti animo ludouicus admiſit. In regiū tñ tabernaculum ꝑductꝰ pō=

Gregoriꝰ q̄rtus papa ad ludouicū venit.

Ager mēdaciorum.

tifex iureiurando firmat ſe ea tantū ratione veniſſe: vt ꝯciliationis auctor ſit: q̄nquidem intelligeret patrē filiorū cauſaꝫ audire nō velle: ſuę dignitatis atq; officii eē belli cauſas quoad ꝑ ſe fieri poſſet tollere: & nō ſinere armis digladiari quos tam arcto generationis vinculo natura cōiunxiſſet. Ad hęc pontificis verba ludouicus reſpōdit. Nulla ſe re filios exaſperaſſe: neq; in eos tuliſſe arma. Adductos illos eſſe ꝑditorum quorundā hominū mendaciis: vt in ſe patrē cōcurrerent. Qđ cū ita ſit: non tñ ita ſe ira aut odio teneri: quin pœnitētes filios paterna pietate recipiat. Placere ꝗdē ſibi ſi diſcordātes ad charitatē reducere pōtifex elaboret. His inter pontificeꝫ ludouicūq; cōdictis: gregorius ad filiorū caſtra reuertit. Vbi multa imutata cōperit. Nā dum pōtifex apud ludouicū agit: magna plebeiorū militū q cū ludouico militauerant ad filios deficiunt. Et pontifex ad imperatorē vt cōuenerat non rediit: filiis eiꝰ regreſſuꝫ ipedientibꝰ. Ludouicꝰ bona parte ſuorū deſtitutus: metuens quoq; in furentis multitudis poteſtatē tradi: ad filios mittit. Orat ne patrē in ꝑditorū manus venire ſinant. Illi renuntiare patri iubent. ſi caſtris egrediat̃ ſe illi obuiā profecturos Progreditur igitur pater cui filii occurrētes ex equis deſiliūt: excipiuntq; digna reuerentia parētē. ille cōtra oſculo filios dignatꝰ: in caſtra filiorū venit. Mox ablataꝫ illi iudith vxorē tortonā relegāt. Imperiū inter ſe partiunt̃. Quę dū fieri gregoriꝰ videt illachrymatꝰ romā ſe recepit. Hoc gregorio autore pars illa q̄ eſt a mole adriani ad vaticanū vſq; muro claudi atq; muniri cœpit Ludouici huiꝰ ipenſa. At leo quartꝰ q gregorio poſt ſergiū.ii. ſuffectꝰ eſt ope abſoluto eā a ſuo nomīe leoninā appellauit Ludouicus in baioariā abiit: in aquitaniā pipinꝰ reuertit̃. Lothariꝰ patrē ī monaſterio diui medardi arctiſſima cuſtodia: & carolū iuniorē filiū aſſeruari mādat. ¶ Huius rei indignitatē ſi ꝗs diligēter putet: malit mea ſentētia cęlebs priuatuſq; viuere q̄ filiorū fœcūdiſſima ſobole eē parentē: a ꝗbus per ſummā ingratitudinē e ſupremo honoris culmine ſe deiectum aliq̄n queratur. Ludouicus tāta calamitate accepta de ſua flebili conditione epiſtolā edidit: qua poſteros admoneret etiā ſummis ꝗbuſq; principibus a domeſticis atq; ab ipis liberis impēdere pericula. Quod eñ conſeruādis regibus firmius pręſidium q̄ pietas q̄ manſuetudo q̄ clementia & liberalitas eſſe poteſt. In has tamen virtutum tam firmas munitiones irrupit filiorum aduerſus pium & beneficum patrem iniquitas: & ſęua ambitio dominandi.

¶ Ludouici pii de acceptis a liberis ſuis iniuriis dū ſueſſione apud ſcm̄ medardum in cuſtodia eſſet querela & comploratio.

ERactus robuſti olim brachii viribus: ego ludouicus cęſar iperator auguſtus dei diſpēſante gratia orbi romano iperans: cuꝫ late in populos iuris habenas imoderatiꝰ relaxauiſſeꝫ: indulgētia nr̃a ꝗdā diſſoluti ipugnādo pietatē: in infideliū ꝓrupere crudelitatē. Qđ malū eo vſq; incanduit: vt ipos quoq; p̄dulces natos meos in me ſęuire cōpulerint. Ad locū ſic forte venit̃ qui ex euētu ruptę fidei pacis & ſacramentorū: mentitus cāpus extūc appellat̃. Hic me omis pene meorū militū mauꝰ deſerēs: eo vt rettuli ꝑduellio filios meos (horrendū facinꝰ) iuoluit & p̄fices ſceleris eſſe delegit: inſonti mihi multa morti obnoxia iputantes. A nūq̄ leſis multipliciter leſus & deluſus: nefandorū actuū meorū nō imemor: ęquiſſimo dei iudicio hęc me digne perpeti cōminiſcēs: caſus ęquanimiter ferebā. Sueſſionis ciuitate deinde inimica cohorte vallatus ad ſanctorū dominorū meoruꝫ medardi & ſebaſtiani cœnobiū ꝑductus ſum. Et quia ſciebant me illū locū diligere plurimū: cōciliabantur inibi me fortuitu poſt deſperationē ſpōte arma poſiturū. Quo cum me publica cuſtodia arctauiſſent: quatenꝰ qđ callide tractauerát ope ꝯſummarét: quoſdá ſubmiſere: ꝗ vxorem meá in monaſteriū virginū ſanctimonialé factá: vel qđ verius audiſſent mortuá mihi nūciarent. filiū quoqꝫ meū paruulū & innocenté carolū bonę indolis puerulū: qué nouerát prę oíbus mihi amatiſſimū attonſum: & monachorū affirmarent cœtui adnixū. Qđ ego audiés & me cótinere nó ualés: quippe ꝗ regni decore ſpoliatꝰ: cóiuge priuatus: filioqꝫ eſſem orbatꝰ: diebꝰ non paucis eiulás nullo ꝯſolatore fruitꝰ: languoris violétiſſimi paulatim me ꝑſentiebá ex triſtitię magnitudine ęſtibus aduri. Et ꝗa p̄ter deū cóſolatoré neminé habere poterá (qm̄quidez aditus & colloquiū negabaẗ oíbus) ad eccleſiá tantū & ad fratres rara via: & ipſa cū ſumma ꝓſpectione cuſtodū patebat: inſedit aío illuc ire. Quo cuꝫ deueniſſem oím veſtigiis ꝓuolutꝰ: morbi quo afficiebar plagá medicis ſapientibus retuli. Quibus vt aliquáti leuaminis apud ꝓpitios dños obtinerét ſupplicaui ut & ꝓ rege coniugis quá exemptá uita arbitrabar miſſas celebrarent & attentius orarent venerabilem religioſitaté eorū obnixe efflagitaui. Qui afflictionibus & miſeriis meis prudenter compaſſi: ꝑ merita & interuentū ſanctorū quibus deſeruiebant: veluti futurorū pręſcii ꝓximá pollicitati ſunt ab oípotente mihi affuturá medelá. ſi tñ fidei ſacramétis animū accómodaré. Sic ab eis bene cófortatꝰ poſt orationé ab illis deductus noctis ergaſtuli antris ita demū ſum reſtitutus. Sequente noctis vmbra: cogitatu ſedulo lucicomū deſiderabá cernere ſydus: ingreſſuſqꝫ ſanctę trinitatis vicinū carceris oratorium poſt matutinalé expletioné ſolus inibi ꝑnoctatus: cum ꝑ feneſtrá intuitū extra dirigeré quédam cuſtodū vltra vires imerito tñ mihi infenſuꝫ: ſub imbrice cominus uideo iacenté & ne vel ꝑmodico maceriei foramine elaberer ipo ſtatu ſeruare cupienté. Qué ſomno & mero ſopitū depręhédens: inter alta cordis ſuſpiria ridiculum mihi omen melius aſpectans oboritur. Enimuero cū ita diffuſum ſolotenus & eius eſſeꝫ frequéti ceruicalis quo ſuperfuerat expoſitus repulſu videréqꝫ eū penes fundamina baſilicę impexuꝫ ſcalaꝫ concite q̄ ad accédendos faros angulo fuerat repoſita ſubiens funiculū ocio torpenté ſuper a laquearibus ſolui. Cominuſqꝫ haſtas quibus vexilla tp̄e letaniarū aptantur conſpiciens: uni earū funiculum cum laqueo ſubnexui: ꝑqꝫ eandé feneſtrá ieci. Hac cópręhenſuꝫ arte mucroné ſuſtuli: inqꝫ altas & ſqualentes feci iactare latrinas: uocatoqꝫ eiꝰ noíe. aio ad eū. O cuſtos ꝑuigil: tuorū ſpes fidiſſima: vigilas ne? At hęc ille. Vigilo & bene uigilo. Cui iterū ego: & quid ſtruis? & ille. Quid de his inq̄t tibi? Rurſus ego. Si forte repétina neceſſitas cogeret: forſitan gladius manu abeſſet. Illo ad caput brachia cóuertente: & cū huc illucqꝫ q̄ritanti: ſi me dixi ſic cuſtodiſſes: hodie me nequaq̄ hic habuiſſes. Quicquid inq̄t illud ē qđ de mucrone actū é: ſatis ſupqꝫ te ut iuſſus ſuꝫ ſeruaui: & ſeruare curabo. Et ego Vade ergo & i munere fidelitatis huiꝰ & uigiliarū tuarū: illo in loco competenti armamétario qué turpiter amiſiſti recollige mucroné. Eadé ipa die: ꝗdá fratrū explorátes totiꝰ cauſę meę ueritatis tenoré: ꝑ harduinū ꝗ quotidiano miſterio añ me miſſas pſallere ꝯſuerat ſcripto miſere. Cūqꝫ de more ei oblationes deo mactádas: maxie ꝓ ꝯiugis meę abſolutione quá humanis exéptá rebꝰ credebá offerré: ille meá cautiꝰ ſtrigés manū: ſecꝰ altare eſto dixit. Poſt ꝯſūmatá hoſtiá: oés cū foras egreſſi fuiſſent: ſubſtiti ſolus: & ſacello ꝓiectá colligens rotulam uiuere vxoré: & nil in filiū meū ſiniſtri operatū cognoui: & cóplures iá pœnitere ꝙ taliter fidé ruperit: & a me diſceſſerint: ferocibuſqꝫ animis certatim reſtitutioné regni moliri. Qđ deo fauente: reſqꝫ i melius ꝑ obtentum ſanctorū ſuorum tranſfundente: ad perfectum deduxere.

¶ Alia eiuſdem Ludouici comploratio.

VEruȝ q̄q̄ auguſtius regni recuperato faſtigio priſtinę dignitatis ꝑfruerer gloria:meorū attamen nō imemor votorū ac p̄cationū q̄bus excelētiſſimum martyrē ſebaſtianū rogauerā:& me incūctāter accepturū credebaȝ inſurgēte rurſus ꝑduellione cū paſſim regni q̄etudo ꝓpugnaret̄.& pacis tranquillitas ꝯfunderet̄.ꝓ his ſanctū ſupplicaturꝰ ad p̄dictū acceſſi locū.Et q̄a ſępenumero in huiuſmodi priuatis ſeu publicis eiꝰ p̄potens auxiliū fuerā exꝑtus:ſuꝑ his quoqꝫ ſolitum quo īpartiri dignaret̄ p̄cabar enixius. ¶ Proxima ruēte nocte illud q̄d ante dies rogauerā nocturno viſu accipio euidentiſſimis indiciis:ab eo cęlitus vt reor michi ꝯdonatis.Sed vt ingruentiū cladiū ruina nulla pateret̄ ratione oblatas mihi duplicare moras.Hinc digreſſus:diſcrimini me ꝓ cōmiſſis a deo ppl'is tentabā īpendere:& certamini ſi res exegiſſet:viriliter exhibere.Hinc me ꝓficiſcentē p̄poſitꝰ huiꝰ almi collegii thenterus noīe ꝓſecutus noſtri comes efficiebat̄ itineris.Cūqꝫ penes me eq̄taret & ꝓcul a ſancto loco diuelleremur caput retorquens:& in eūdē ꝓdolor vltimū aſpectū ꝯuertēs:itimi cordis mœrore turbatꝰ:ſuꝑexcreſcētes ꝓfūdę mœſtitię fluctus:inhibere vltra non valui.Triſtis & mœrens:amaras fundere lachrymas letaliter ꝯcluſus cœpi.quid agendū mihi potiꝰ foret valde ſuſpēſus.Votū ſancto deuouerā:cuius oꝑandi diē p̄fixū videbā.Vitę ab eo finē ꝑceperā:cuiꝰ me tranſgredi metas nō licere ſciebā.Deniqꝫ cōmiſſuȝ mihi ad regendū xp̄ianū a deo imperiuȝ:haud ignorabā.Cuius vſqꝫadeo cū oēm labefactari orbē ꝯſiderarē:& vicinā deſolatiōeȝ quā p̄ſcierā formidarē:reum me ſuꝑ hoc īueniri proqꝫ hoc ęternis ſuppliciis dānari ab illo metuebā:qui vniuerſorū auctor extaret & dn̄s:iudexqꝫ venturꝰ vnicuiqꝫ ſecundū opera eſſet redditurꝰ.Ille taliter me triſtari ꝯſpiciēs:diutius q̄dē cōſultum tenuit.Erat em̄ vir in oībus fideliſſimus.Et cū iam vberrimū meorū fletuū imbrē ferre nequiret.Ip̄e quoqꝫ ex hoc ꝑmotꝰ in lachrymas ruit.Quid inq̄t optime cęſar tibi & tuis grauiter deſtitutis hęc ꝓdeſſe poterūt.Per te ꝯſolabat̄ vniuerſi:hilaritas tua ſi mœſtis patebat:dolorē oēm euacuabat.Noli dn̄e & glorioſiſſime imꝑator:noli hoc ſeruis tuis lętalis triſtitię vulnus:in re cui ſūma ſemꝑ iocūditas:vultus ſereniſſimi obnubilationē talē oſtētare.Hoc tuorū militū corda brachiaqꝫ diſſoluent̄.hoſtiū vires robora cōcipiēt.Singulare id dūtaxat tuis eē debet ſecretū:q̄d ita tui pectoris turbare potuit lętiſſimū ſempqꝫ quietiſſimū ſtatū.His fortaſſe ſi fideliter tibi cōpaſſi fuerint:dabitur vt cōſolationis remedia valeant reperire.Et ſi ſecus fieri nequibit:leuiꝰ deinceps cū huiꝰ rei plures cœperint effici participes feres.Tū ego quę fideli nouerā ꝑſuaſione edita:ꝯſolatoris mei verba ſuſcipiēs:ei cauſaȝ reddidi:ei q̄d lateret corde detexi ꝓtinus ore.Sanctū illū locū me amauiſſe plurimū dixi:quem vltra me nō videre:ſancti martyris agnouerā reuelatione.Votū inſuꝑ vouiſſe cuiꝰ effectū ꝓhibuiſſet fluctuatio collati iperii.Et niſi formidini ab hoſtibus imputaret̄:aut eiꝰ q̄d ſupra modū ꝑtimeſcendū erat:ab oīpotente ruina exigeret̄:arma purpuram & ſtemmata q̄libentiſſime ibidē deponere voluiſſe.Inde ab eo cū ſalubriꝰ cōſiliū expecto dari:tale ꝑcepi.Bonū inquit votum tuū glorioſiſſime cęſar.ſed ſicut docet b̄eatꝰ gregorius:deo nihil bona volūtate dilectius.Magnū quidē eſt q̄d optas renūciari ſęculo & oībus q̄ poſſides:ſiquidem per hoc chriſti imitator eſſe potes.Veruȝ multorum ſalus a quibus ꝑficitur multiplicia ī ſingulis pręmia pollicet̄.Illud tibi:iſtud omnibus conſulit.Magnū illud:ſed maximū eſt iſtud.Hoc ſi nō poteſt operari volūtas:in iſto poterit remunerari.Deniqꝫ in deo fuit id magis mirabile:ꝙ dignatꝰ eſt mori pro ſeruis. Caritatis augmentũ: maius idem ipſe cõmendauit eſſe: ſi quis ꝓ fratre non dubitaſſet aĩam ponere. Fecit quod docuit: pro nobis aĩam poſuit. Pertulit dominus mortẽ vt ſeruus reciperet dignitatem: nõ neceſſitati ſuccumbẽs: ſʒ plaſmati ſuo ineffabiliter ſubueniens. Quod ſequamur exemplũ in ſeſe oſtendit: & danti operam: palmã victorię ꝓmiſit: & permanens pręmiũ repoſuit. Quia ergo gregẽ ſuum regimini veſtro cõmiſit ꝓ eo ſi neceſſe ſit: vſqꝫ ad mortẽ decertandũ eſt vobis & hoc erit inſigne atqꝫ laudabile. His luculenter a p̃dicto viro ĩſtructus: & fortiter in agendũ animatus: me iterũ iterumqꝫ ſanctitati illius & fratrũ attentius cõmẽdãs: tametſi non vt ante triſtis: nõ tñ adeo diſcedere hinc pręualui lętus: quippe q̨ quos dilexeram vnice: ſupremum me ſciebam tranſmittere vale.

❡ Hęc quidem deſcripſit ludouicus pius.

Conuentio apud cõpendium

AT ne publico auctoramento coniurati aduerſus patrẽ filii deſtituerent᷑: coacto apud cõpendium ex toto regno epiſcoporũ ꝓcerũqꝫ concilio: Lotharius eductũ de cuſtodia patrẽ compendiũ perduxit: vbi cũ pleriqꝫ Ludouici aduerſitati ꝯdolerent: cõiurati formidãtes ne tanta miſeratio in eorũ perniciem verteret᷑: decere dicũt vt quẽadmodũ apud populũ ſe Ludouicꝰ purgauerat: ita ipſe ſatis eccleſię faceret quã leſerat. Ipſi aũt hec dicẽtes plane mentiebantur. Sed ex pontificiis legibus teſtimoniũ ſumentes: aſſerebant ſatiſfactioneʒ digne fieri non poſſe niſi balteũ militare: atqꝫ arma a ſe ſine vlla ſpe repetẽdę dignitatis reiiceret. In cõiuratorũ ſententiã ꝑmulti venere: inter quos ſibi timẽtes pontifices q̨ coniurationis conſcii erant pleriqꝫ fuerũt. Itaqꝫ in ludouicũ ſentẽtia fertur. Ille imperatoria dignitate ſe abdicat: & cucullã monachalẽ ſibi ſumit. Nec nihilo ſecius cuſtodiendus in monaſterio remittitur. His ita vt p̃miſſum eſt in cõuentu compendiẽſi confectis lotharius aquiſgranũ cõtendit. Sed curę deo eſt hoĩm virtus: Ludouico ex francia abducto: fiunt ꝑ totius regni prouincias hominũ ꝯuentus: & plurimo paſſim murmure filiis detrahitur: cunctis miſerabilẽ regis fortunã complorantibus. ❡ Erat eo tempore Guilhelmus francię cõneſtabilis: q̨ magiſtratus ad res bellicas ſecũdꝰ poſt regem eſt: & eggardus comes genere clarus. Hi ſummo ſtudio imperatorẽ reſtituere adnitebant᷑: quibus frequẽtes ex germana/atqꝫ burgunda nobilitate viri quoruʒ par animus erat: adiungebant᷑. Bernardꝰ p̃terea & guerinus ex veteri ludouici familia potentes: contiones in burgundia habebant: & quoſdaʒ ꝓmiſſis: alios ęquis rationibus ſibi demerebant᷑. Et iam vulgabatur ludouicũ imperatoris filium ad pr̃eʒ in alemanniã cõceſſiſſe. Quibus rebus ab aduerſariis cognitis: ad pipinuʒ in aquitania agentẽ q̃ celerrime brionẽ ex ſuis mittunt: qui de his quę de reſtituendo ludouico agerentur pipinũ certũ reddat. Cũ aquiſgrani hybernaſſet lotharius: Pariſiuʒ ire conſtituit. Cui ꝑ albarnẽſeʒ vicũ iter agenti occurrunt non cõtemnẽda manu terrę illius primores. Petunt dñm ſibi imperatorẽ liberũ reddi. Alioquin ſe vim facturos Sed ꝑ ludouici beniuolos re cognita: imperator q̃ occultiſſime poteſt proceribꝰ mãdat id ne conent᷑. Nam ſi cœpta non procedant in ſuam perniciem omnia reditura Deſiſtũt ergo proceres. Lotharius vero iam ad ſancti dyoniſii monaſterium peruenerat: cũ ex burgundia aubericus comes. & berardus magnis contractis copiis ꝓperantes rembaldũ & gautelinũ ad lothariũ legant: quibus mandatũ eſt imperatoreʒ ex ſeruitute repetere. Si id faciat: nihil ſibi de fortunis neqꝫ de dignitate detractuʒ iri. Sin minus conſtituiſſe ſe vi atqꝫ armis innocentem ludouicum educere. Legatis Lotharius reſpondit: nõ ſua culpa ſed pontificũ & ſeniorũ iudicio ludouicũ condẽna

Cõneſtabil.

tum eſſe. Neminem eſſe qui de patris ignominia plus ſe ſuccenſeat. uel de eius honore ꝯgaudeat. Quę poſt q̄ locutus fuiſſet diſcedentibus legatis iubet ad ſe paulo poſt reuertanť. ſcrutaturus qua ratione id quod petebāt abſolui poſſet. Hec q̄uis ita diceret: protenus tn̄ abeūtibus legatis patrē in dyoniſiano cœnobio liberuꝫ dimittit. Quo ſalutandi regis gratia cōplures ep̄i proceresqꝫ ſe cōtulere: cohortatiqꝫ ſunt ut balteo militari reſumpto in priſtinā ſe dignitateꝫ reſtituat. Qđ facere diſtulit donec epiſcoporū conſilio atqꝫ auctoritate purgareť: veluti fuerat quorūdam ſentētia cōdēnatus. Recōciliatione ꝑcepta: accingiť balteo & imperiali dyademate coronať. Nec multo poſt carſiacū petit. Illuc venere pipinus & ludouicus cū multo amicorū numero: quibuſcum familiariter cōfabulatus: rex tandē eos dimiſit: atqꝫ aquiſgranum profectus eſt. Vbi iudith vxorē ab exilio ex italia redeūtē excepit. Patrē interiꝫ aſpernatus lotharius in burgūdiā abierat: cabilonēqꝫ vrbē diripuerat tēplis oībus ſpoliatis atqꝫ exuſtis occaſione a guarino comite ſumpta: q locū muniuerat. Nec cūctatus ad cœnomānos vbi lambertū & maufredū belli duces ex neuſtria reciꝑe ſperabat: cōtendit. Quē vna cū ludouico filio inſecutꝰ imꝑator: poſitis utriſqꝫ ad tiꝫuꝫ fluuiū caſtris cū pipinū inſuꝑ cum copiis ad patrē veniſſe lotharius cognouiſſet: victoriam deſperās ſupplex ad imperatorē venit. Quē cū oī ſua nobilitate in verba imperatoris iuratū pater in italiā dimittit: alpiū clauſtris prēſidio occupatis. Ne qs ex italia inuito milite in franciā demigraret.

Lotharius cabilonē incēdit.

¶ Curauit deinde ſummoꝑe imꝑator oppreſſas ꝑ ſuꝑiores cōtentiones eccleſias inſtaurare: debitoqꝫ ritu atqꝫ cerimoniis venerari. Neqꝫ omittit graſſatores & viarū obſeſſores pœna afficere. Inter cōdemnatos fuere ebo cōiuratorū cōſcius: & agobertus lugdunenſis p̄mas ꝗ tertio ab imꝑatore vocatus imperata non fecerat.

¶ Dū hęc geruntť iudith ꝓuida mulier ex regis ętate admonita p̄mores aulicos adit: conſulit de caroli filii futura cōditione ſi vita forte defungereť imꝑator. Tris filios regi ſuꝑeſſe grādeuos memorat: hunc vnū carolum adoleſcentē eſſe cui nihil terrę pater hactenus cōtuliſſet. Niſi ſuꝑſtite imꝑatore alter ex filiis caroli eius curā receperit ſe vna cū filio peſſum iri. Orare igiť illos: matri filioqꝫ boni conſulāt. Proceres iuſtis reginę p̄cibus adducti reſpōdent: vnum ex regiis liberis lothariū qui ad hanc tutelā idoneus eſſe videatur. Ludouicꝰ de hac re a regina ꝓceribuſqꝫ admonitus cū interim a lothario nūcii ad eū veniſſent: re quaꝫ petebāt ꝯfecta: imꝑator nunciis imperat: lothariū horteť ad eū venire ſui commodi cauſa. Sed patri parere morbo occupatꝰ lothariꝰ nō potuit. Recepta ſanitate cuꝫ venire differret: nunciať imperatori lothariū eccleſię libertates & ꝓuentuū iura uiolare: ſibiqꝫ rapere q̄ ad romanā ſedem ꝑtinerent. Eā ob rem ſupra q̄ credi poteſt idignatus imperator ad lotharium pergere nūcios nulla mora interpoſita compellit. Per eos filio mandat: meminerit iuramenti quo ſe (cū regnum italię adipiſcereť) obſtrinxit. tueri ſcilicet atqꝫ conſeruare eccleſię romanę ditionē. Idcirco dedecere illum oppreſſorem eius eſſe cuiꝰ tutelam in ſe recepiſſet. Reſtituat igiť q̄ vel ip̄e vel ſui abſtulerint. Patris mandata quę de reſtituendis eccleſiis erant ſe impleturum lothariꝰ promittit. Interim rebellantes normānos id eſt danos imperator bello domuerat: q̄ cauſa fuit q̄obrē italiā atqꝫ urbē ut conſtituerat adire non potuit.

Iudith regia prudens.

Sollicitꝰ ludouicꝰ de rebus eccleſię.

Normāni rebelles

¶ Per id tp̄s cū aquiſgrani ageret: vocatis ad ſe aulicorū primoribus carolo iuniori filio portioneꝫ imperii dat. moxqꝫ in concilio apud cariſium agens p̄ſente filio ludouico: carolū militari cingulo & regiis ueſtibus ornat: data illi neuſtria. Quibus inſignibꝰ donis tametſi Iudith regina exultaret: nihil tamen firmuꝫ rata niſi filii cura lothario commiſſa

Carolus qui poſtea caluꝰ

a patre eſſet:ipſa cū aulicis regem orat:id vnū potiſſimum curet.Nec multis ſe orare paſſus impator:lothario mādat.Si caroli fratris ſui ꝓcurationē tutelamqꝫ nō recuſet:ad ſe ꝓpere veniat.Neqꝫ formidet ꝓpter ea q̄ ipe male cōmiſiſſet:pacato ſe aīo i eū eſſe ita vt dimidiatū illi imperiū dare ſtatuerit:baioaria tm̄ excepta.Hoc nūcio lętus lotharius ad patrē vuarmaciā q̄ vangionū ciuitas eſt ꝓficiſcit̄.Cōſtitutis in conſpectu patris fratribus lothario dico & carolo adoleſcente(iā ēm̄ pipinꝰ mortē obierat:& ludouicus baioariā poſſidebat)īperiū ad hūc modū diſpartit̄.Totum auſtraſię regnū a moſa flumine ad hungaros vſqꝫ ꝑtingens lothario attribuit. Reliquum qđ ad occidentē ſpectat carolo aſſignat.Hęc partitio aſſenſu ꝓcerū & populi multi aſſiſtētis facta & cōprobata eſt.Deinde lothariū monet īperator:caroli curā recipiat:adoleſcentiqꝫ aſſit vt pater:& ad carolū cōuerſus:tu inq̄t carole lothariū vt patrē colito & diligito vt fratrē.

Ludouicus Lothario & carolocaluo hęreditateꝫ diſtribuit.

¶ Re ꝯfecta liberū lothario in italiā reditū ꝑmittit.At ludouicus baioarorū rex imperii diſtributionē moleſto aīo ferens īcurſare cœpit finitimas ſibi germanię regiones.Sed in eū mouere vbi patrē intellexit:pronꝰ ad īperatorē dodonā ſe contulit.A quo īpetrata venia ad bauaros reuertit̄.

Aquitani de cōſtituendo rege diſſentiunt.

¶ Defuncto pipino:aq̄tani audiētes carolū iuniorē ludouici filiū ex patris decreto ꝯſtitutū francię regē/q̄dā pipinū quē pipinus reliq̄rat ex ſe prognatū/regem ſibi habere ſtudēt:pleriqꝫ ꝯtra ſentiētes cēſebant imperatoris expectare ſententiā. Qua controuerſia ꝑ ebroynū pictauorū antiſtitē impatori relata:primoribꝰ aq̄tanię mādat ad ſe cabilonem ꝓficiſcant̄:vbi ꝯuentū habere ſtatuerat.Cōuenientibꝰ eodē loco aq̄tanis magnaqꝫ ꝓcerū multitudine:de ſtatu eccleſię primo:deinde de his q̄ ad rēpublicā ꝑtinebant:poſtremo de aq̄tanię ꝯditione actū eſt:ita diſſoluta cōtione:ludouicꝰ claro montē aruernię ciuitatē petit. Vbi dū de aquitanię rebꝰ conſultat:ecce ex alemānia nūcius defert ludouicū ex baioaria mouiſſe:adiūctiſqꝫ ſibi ſaxonibꝰ & thorigis germanos inuaſiſſe.Quo nūcio ludouicus adeo turbatꝰ eſt.vt inde grauē p̄ter ſenium quo ipe ꝯfectus erat valitudinē ꝯtraxerit.Nihilominꝰ forti aīo impator copiis eductis aduerſus ludouicū ꝯtendit. Traiecto rheno poſtq̄ ludouicꝰ patrē cū īgēti exercitu adeſſe cognouit:ꝑ ſclauones ī baioariā ſe recepit.Impator vero quem p̄mebat ęgritudo maguntiā veniens tētoria ſibi explicari in inſula ciuitati ꝓxima iubet.Tāta fuit morbi vis:vt mēbris ꝓpe oībꝰ defectꝰ:ꝑ dies q̄draginta nullū neqꝫ cibuꝫ neqꝫ potū p̄ter ſpūale corporis & ſanguinis dn̄ici viaticū ad alimētum acceperit. Aderat ęgrotanti patri lothariꝰ:ꝗ ex italia vocatus paucis an̄ diebus venerat.Eo corā poſito ſupellectileꝫ ſuā oēm afferri ſibi rex imperat:ea quidē rōne vt recēſitis opibꝰ quid filiis relinquere:quid ve cęteris ſiue eccleſiis ſeu inopibꝰ & palatinis diſpartiri poſſet intelligeret.Lothariuꝫ corona aurea & enſe quo in p̄liis vtebatur donat: pręcipitqꝫ vt iudith reginā veneret̄:caroli amicitiam ſeruet:ne derelicta ſibi regni francorū hęreditate quicq̄ detractet.Ludouico aūt baioaro tametſi mediocriter ſuccēſeret offēſam tn̄ pius pater remiſit.Fuerūt imperatoris extrema oīa religionis atqꝫ fidei plena. Tandē ſub ipm̄ ꝓpe animę exitū:ad feneſtram conuerſus abite inq̄t abite.Hanc vocem pleriqꝫ eorum qui aderant interpretati ſunt dictam eſſe demonio quod cuiqꝫ morienti apparere chriſtiana fides tradit. Mox in alteram ſe partem uerſans:ridēti ſimilis vitam efflauit duodecimo kalendas iunii.anno chriſtianę pietatis octingēteſimo.quadrageſimo.Cadauer in monumentum hildegardę matris quod mettis erat lugubri pompa illatum eſt poſtq̄ annos lxxiiii. vixiſſet.Eius mortem cometa p̄ceſſerat. Et ſol paſſus eſt eclypſim generalem.

Ludouicꝰ pius ęgrotat.

❡ Eiuſdem cõpendii Liber quintus incipit.

Deinceps quę ſit imperii & regnorum participibus fides ſequẽs narratio monſtrabit. Sublato e vita ludouico pio lotharius & ludouicus baioarus in carolum inſurgunt quẽ nobiliori paternę poſſeſſionis parte inſtitutũ hęredẽ eſſe dolebant. Augebat indignationẽ ꝙ carolus poſteriore patris vxore natus par illis in capienda hęreditate factus eſſet. Itaqꝫ exercitũ ꝗ maximũ qſqꝫ poteſt cõparat. Ea re cognita carolus conſilio a francis proceribus capto. cum eos ad id bellum paratiſſimos fore cognouiſſet: numeroſo exercitu collecto aduerſus hoſtes (qui iam apud fontanetum altiſſiodorenſis agri vicuꝫ caſtra habebant) nõ fracto animo progreditur. In conſpectu hoſtium cum veniſſet quia pridie eſſet dominicę aſcenſionis carolus ratus hoſtem feſto die quieturuꝫ: negligentius ſuos agere ꝑmiſit. Sed inſtructi ad pugnam fratres: acies ꝓducunt. Carolus inopinato licet congreſſu paululum cõmotus: ſuos tamen viriliter hortaẜ. Nec territus miles irruentem in ſe hoſteꝫ ferociter excepit: fit pugna atrox atqꝫ diuturna In ea longe plures ex vtroqꝫ exercitu ceciderunt: ꝗ apud francos vno pręlio occubuiſſe vſq̃ lectum ſit. Nam tanta ad hoc bellum ex orbe chriſtiano diuerſarũ partiũ ſtudio copia confluxerat: ꝗtam magna pars europę vix cogere in vnam aciem potuiſſet. Cędes proculdubio ea fuit: vt a victo non longe diſſimilis victor eſſe putaretur. Carolus tamen fugientibꝰ fratribus ſuperior euaſit. Qui ne ſe colligendi ſpaciũ hoſti eſſet: ipſe victorẽ exercitum aduerſus lothariuꝫ q aquiſgranũ ſe receperat paucis caſtris educit. Accepto caroli aduentu lotharius recepta uxore lugdunũ cuꝫ ſuis ſe liberis confert. Quẽ mox ludouicus cõſequitur. Inde vienã cõmigrant. Eſt in flumine rhodano non ꝓcul a ciuitate inſula. In ea conſilium de rebus ad ſe ꝑtinentibꝰ capiunt. Eunt vltro citroqꝫ ad reges legati de concordia ṕcepta ferentes. Eius ꝯcordię formula hęc fuit. Lothario auſtraſia oĩs: atqꝫ ꝓuincia cum portione terrę quaꝫ ab eo poſtea lotharingiã appellatã eſſe quidã putant: cũ imperii dyademate ĩ partẽ venit ludouico germania in qua baioarii ſũt: Carolo regnũ francię ab oceano britannico ad moſaꝫ vſqꝫ relinquiẜ. His ad hunc modũ cõuentis: lotharius ſiue pœnitudine peccatoruꝫ: ſiue tedio ṕſentis vitę ꝑmotꝰ diſtributa filiis: quos tres habebat hęreditate: religionẽ apud pruliacum ꝓfitetur. Ludouicus grandior natu italiã adeptus eſt: lotharius auſtraſiã accepit. Carolo ceſſit ꝓuincia cũ parte terrę burgundię Quo poſt octauũ inde annũ defuncto: lotharius burgundiã: ludouicus ꝓuinciam obtinuit. Hic lotharius eſt q cõtra eccleſiaſticas leges duas pariter vxores galdradã & tebergã altera dimiſſa ꝑtinaciter habere nitebaẜ. Cuius errori duo pontifices teutgaldus treuereñ. & gũtarius colonieñ. patrocinabanẜ quos ꝓpterea graues pœnaſ luiſſe & dignitate priuatos certum eſt. Lothario aũt eam ob rẽ ad põtificẽ romanũ ꝓfecto dira ſors accidit. Nã inde cũ domũ repetit apud placentiã lombardię vrbeꝫ ęgrotans amentiã incurrit mutuſqꝫ effectꝰ eſt nec diu poſtea vixit. Sepelitur a ſuis & ĩ tẽplo diui antonini qḋ ciuitati ꝓximũ erat humaẜ. Nunc vero aucta ciuitate tẽplũ muro vrbis cõtineẜ & religioſis ṗuilegiis multaqꝫ veneratiõe celebre ẽ.

❡ Inter hęc ſiluanecti agẽs carolꝰ q caluꝰ poſtea dictꝰ ẽ nũcio de lotharii nepotis ſui morte audito mettiꝫ citꝰ ꝯtẽdit: vbi ĩ diui ſtephani tẽplo more regũ vnctꝰ rex auſtraſię appellaẜ. Quę res ludouico indigniſſima viſa eſt: ꝙ ſe videlꝫ poſthabito: lotharii oẽm ſucceſſionem carolus accepiſſet. Ea ꝓpter per legatos romani pontificis: auſtraſię regni

Belluꝫ inter fratres: ludouici pii hęredes.

Carolus caluus victor

Lotharigia.

Lotharius monachꝰ efficitur

Lotharius

Carolus regnũ auſtraſię vſurpat

Excōicatio.

incolis inhibet carolo obedire:aut de lotharii regno q̄cq̃ ſibi detrahere:alioq̄n iterdictū illi iri cōmunione chriſtiana. Quę pœna ſicuti grauis ita ignominioſa chriſtiano eſt:hanc pōtifices excōicationē appellant:ꝙ is cui irrogatur e cōione & contubernio hoim eiectus ſit. Id poſtq̃ minus ꝓcedere ludouicꝰ intelligit vi atqꝫ armis agere tentat. ¶ Interim carolus cū nouiomi eſſet:richētem quā prius pellicē habuerat: vxorē ſecūdū ritū eccleſię accepit.

Roritꝰ normānorū princeps.

¶ Per id tp̄s roritꝰ normānorū princeps i amicitiam regis venit. Cū antea ſeguinus burdegalę/ & xātonū comes a normānis fuiſſēt occiſi/& magna aquitanię pars vaſtata. Quo fere tp̄e apud lemouicas Canonici diui martialis relicto ſecularis habitu ſe ad monaſticā vitā ꝯuerterūt.

Cœnobitę ſci martini.

Cęterū diui martini cœnobitę q̄ multis opibus apud turonos elati viuebāt reiecta monachali indumento ſeſe in ritū cleri ſecularis deformarūt. Cuius temeritatis mox pœnas luerunt miſſa in eos cęlitus peſtilentia qua per noctē extincti ſunt oēs p̄ter vnū vedaſtum q̄ in numerū ſanctorū relatus eſt & noi eiꝰ ſacellū dicatū. Ex nouiomo aquiſgranū carolo repetenti ludouicus ꝑ nūtios mādat niſi regno qđ lotharii fuerat egrediat̄: illū ſe inde ꝓpe diē eiecturū. In re ancipiti legati vtrinqꝫ cōueniūt:iurant ꝓ ſuo quiqꝫ p̄ncipe ea firma ꝑmanſura de q̄bus ad pacem inter eos cōueniret.

Victoria de vuandalis

Sed paulo poſt cum de vuādalis ludouicus victoriā habuiſſet:duce eorū capto:legatorū pacta atqꝫ iuſiurandum neglexit. Id eniꝫ pleriſqꝫ principibus vſu venit:dū ſuis rebus timent:iureiurando multa polliceri:mox vero tergiuerſari ſi arridentiore fortuna iuuent̄. Tandem crebris legationibus pactum extitit:vtrunqꝫ regem ad arbitros contentionem referre:& quod illi definirent ſtabile manſurum.

Concordia de regno auſtraſię

Poſtq̃ de contionis loco compoſitum eſt:dum apud flamētū ludouicus diuerſatur cęnaculi tabulatū carie & vetuſtate detritum in regem atqꝫ aulicos quoſdam decidit.quo lapſu ludouicus vulneratꝰ eſt. Solidato vulnere aquiſgranū ſe contulit. Inde coeuntibus ad.xv.kalēdas auguſti regibus de partiendo auſtraſię regno cōuenit. Diſcretaqꝫ eſt certis limitibus portio quę ſingulos contingebat.

Altera de regno cōtētio

Hunc exitum habuit orta de regno inter fratres contentio. Sed non vno ſe impetu fortuna continet. Ecce aduerſus inſtauratam caritatem belli motus ab italia nunciatur. Repetente auſtraſiam ludouico : cui lotharius pater italiam tradiderat. & iam eſſet a ſergio ſecundo pontifice imperator appellatus. Miſſi de re ipſa a pontifice adriano atqꝫ ab imperatore nuntii ad ludouicū germanię regē:ad carolum caluum ludouici iuſſu remittunt̄. Quibus auditis:etſi mandatorum ſeueritate carolus moueret̄:ꝙ ſe inaudito partem auſtraſię relinquere iuberetur:ad pontificis tm̄ legatos ſuos nuncios adiungit:qui pontificē conueniāt. Inuenio ludouicum germanię regē venientē in gallias engeberga:id reſtituiſſe imperatori qđ de lotharii regno receperat. Carolum vero ab engeberga vocatū nō obediuiſſe. Sed ſūmopere curaſſe:vt carlo quem ex priore vxore hermecota ſuſceptuꝫ eccleſię ſacris addixerat puniretur.

Carlo dyaconꝰ factꝰ apoſtata carcere cuſtoditur.

Hic em̄ carlo hominū perditoruꝫ ſuaſu peſſimis facinoribus ſe inquinabat:omia quoquouerſum iret:p̄datus. Quē in vinculis emēdationis ſpe diu habitū:atqꝫ inde relaxatū cū non reſipiſceret dyaconii gradu amotū oculis p̄uauit atqꝫ in monaſterio corbienſi cuſtodiēdū mādauit. Qui poſtea duorū pſeudo monachorū nixu(hortāte ludouico germanię rege)eductꝰ:ad ip̄m ludouicū ꝑfugit. Hęc ꝯtigerūt agēte carolo in expeditiōe quā aduerſus normānos q̄ andegauiā vrbē circūſederant habebat.

Normāni apud andegauiaꝫ obſeſſi.

Nec tm̄ rē a ſe ſuſceptaꝫ omiſit. Normānos qui iam ciuitate potiti eſſent circūuallat:adiutore ſalomone britonū duce q̄ ſuppetias carolo ferebat. Preſſi dura obſidione normāni eas conditiones pacis quas caro lus dixit(datis obſidibus)acceperunt. Relicta libera ciuitate: petūt normāni liceat illis inſulā ꝗ proxime erat ad paucos dies incolere: ibiqꝫ cōmeatu iuuari. Interim q̄ inter illos chriſtiani erant poſſe ad regem reuerti: qui vero paganiſmo relicto fidē xp̄i profiteri vellent: eos quoqꝫ nō reſpuendos. Cęteri quibus induratum cor eſſet: ſuas ſedes nulla mora repeterēt.

¶ Rebus ad hanc formā compoſitis cū in ſiluam arduennam venatū abiiſſet de ludouici imperatoris ſui ex fratre nepotis morte nūtiū accepit. Quare richentē vxorem ſiluanectum mittit ludouicum filium in eaꝫ auſtraſię partem quę a lotharii deceſſu ſibi obuenerat proficiſci mandat. Ipſe ſuperatis feſtinatione multa alpibus in lombardiā contendit. Inter eundum carlꝰ ludouici germanici filius iuſſus a patre tranſitu ꝓhibere regem: cum ſe fruſtra niti intelligeret ad carolum ꝓficiſcitur. Ea re cognita indignatus pater alterū filium cū copiis mittit. Sꝫ & numero & virtute militū inferior: caroli potentiam nō ſuſtinēs: pace data ad patrem exercitum reduxit. Quem receptum ludouicus per caroli abſentiaꝫ in francos ducit: diriſqꝫ incurſionibus franciā vexat. Audito in italiam caroli aduentu: Iohannes octauus romanus pontifex miſſis ad eū nunciis romam propere vocat venientem auguſtū appellat: afficitqꝫ imperiali dignitate. Digrediēs inde carolus roſymō richentis vxoris fratrem italię p̄ponit: conſiliariis viris atqꝫ copiis quas voluit illi attributis. Cui neptem quoqꝫ ſuā ludouici regis germani filiā deſpondet. In franciā reuerſo carolo Ludouicus germanię rex vita deceſſit: relicto filio ludouico. Cuiꝰ deceſſus cauſa fuit carolo infœlicis belli. Nam patre mortuo ludouicus magna ſaxonum thoringorūqꝫ delecta manu: nūtios ad carolum patruelem mittit eius amicitiam oratū. Qua nō impetrata ad rhenū caſtra ponit. Nec cunctatus carolus ad alteram rheni ripā ducto exercitu animū ludouici explorat: ſi legatis vtrinqꝫ miſſis rem agere velit: placuit vtriqꝫ conditio. Sed dolo malo illectus imperator dum viam pacis ſimulat: agmen occulto & anguſto itinere ſeorſum a caſtri ludouicis noctu feſtinare iubet: ratus occultis inſidiis intercipere poſſe improuiſum hoſteꝫ. Fuerunt ea nocte cōtinui imbres: quibus & nocturno labore grauatus miles p̄lio minus idoneus fuit. Fraude detecta: ludouicus inſtructa acie diuerſus ab itinere quo hoſtis veniebat ꝯſiſtit. Irruentē in ſe francū tanta vi excipit: vt ad aciē in qua carolus erat cedere francos cōpulerit. Atqꝫ ita fugę ſe cōmittentibus francis: imperator quoqꝫ comes fuit. Qui uero regias ſarcinas ferebāt anguſtia viarū & ſepibus itercepti occiſi ſunt: & inter eos cōplures illuſtres viri ceciderunt. Reliq̄ in manꝰ agreſtiū hoīꝫ incidētes ad nudū ſpoliati: ita vt ex thoris herbarū atqꝫ arētis fœni manipuł tegumēta ſibi cōſuerent.

Caluus ī italiaꝫ cōtēdit.

Carolus caluus īpator.

Ludouicꝰ īperator moritur.

Bellū cōtra carolum caluū in alemānia.

Dolo caluꝰ agit.

Carolus caluus fugit

¶ Eius infortunii tp̄e normanni ſequanę oſtiū claſſe irrūpere tentabāt. Aduerſum quos miſſo cū exercitu comardo: carolus mādat cū normānis: qualēcunqꝫ poſſet pacē habere: nihilominꝰ terrā oēm diligēter tueat̄: p̄ſidiis ꝑ munitiſſima quęqꝫ loca impoſitis. Incidit p̄ter has turbas alia carolo nō parua ſollicitudo. Graſſabātur in cāpania ſaraceni: quorū aduētu territus iohānes pōtifex romanus: carolū admonet eccleſię opē ferat: paret carolus & contractis copiis: vbi lombardię fines attigit: adelgarus a pontifice ueniens refert iohannē papiam aduenire imperatori obuium. Papię dū pontifex imperatorqꝫ de rebus gerendis conſultant: certiores facti de carli ludouici filii cū ingētibus copiis aduētu papia abſceſſerunt moxqꝫ īperator romam ꝓfectus eſt. Rē hoc loco ridiculā narrabimꝰ. Carolus duꝫ a carlo fugit: leui rumore carlus perterritus (ꝙ imperator pontificem comitatus aduerſus ſe mouere dicebat̃) eadē qua uenerat via in germaniā imperatorē fugiēs ꝯtēdit.

Normanni.

Saraceni in campania

Iohannes octauus ad carolū caluūꝫ papiā venit.

Ridiculum.

¶ Rebꝰ quarū

Carolꝰ caluꝰ veneno a iudeo necatus

gratia carolus romam petierat abſolutis:febre afficitur.Erat iudeus medicꝰ ſedechias nomine imperatori propter eius peritiam perfamiliaris:qui vel religionis chriſti anę odio (cui maxime infenſi iudei ſunt) motus: vel corruptus forte pecunia potionem carolo propinandam miſcet.Qua epota carolus omnibus membris ita defectus eſt: vt aulicorū miniſterio in cubiculum delatus duodecimo poſt die mantuę īteriit.Cuius dū corpus exenteratum & multis aromatibus conditum ſui in franciaꝫ efferre cupiunt:cadaueris putredinem ferre non valentes:verſellis inhumauerunt ī diui euſebii martyris ęde anno octingēteſimo ſeptuageſimooctauo.

Archēgerus

Vnde poſt annum ſeptimū exemptū in diui dyoniſii templū delatum eſt.Eius exhumandi cauſaꝫ attulit archēgerus quidam apud diuum dyoniſium cœnobita:& alphonſus eccleſię diui Quintini viromandenſis ęditǔus:qui ſibi dum in ſuis eccleſiis pernoctant carolum per quietem viſum eſſe affirmauerunt.eoſqꝫ admonuiſſe vt de tollendo eius corpore & in templo martyrum inhumando regem filium facerent ſollicituꝫ. Hac reuelatione filius rex excitus patris corpus ex verſellis ad ſanctum dyoniſium tranſferendum curauit.

Viſuꝫ quod carolꝰ caluꝰ vidit.

¶ Nihil ad rem pertinere arbitror id quod a pleriſqꝫ ſcriptoribꝰ memorię mandatum eſt.Carolum duce angelo paulo anteq̄ moreretur ad inferos deductum:ſupplicia vidiſſe miſerarum animarum.Ardere valles:& altiſſimos puteos pice & ſulphure immixto plumbo efferueſcere:ibiqꝫ pleroſqꝫ ex ſuis ꝓdeceſſoribus reges inſpexiſſe:epiſcopos quoqꝫ qui vel ad bella gerenda conſultores vel ad opprimendum iniquis vectigalibus populum auctores extitiſſent. Eius rei viſum litteris ipſe mandauit/ poſteros admonens iuſtę moderationis ne aut male imperarent: ne ve vſurparent dominandi poteſtatem.

¶ Eius certe Caroli calui extant pręclara & religioſa monimenta. Nam diui cornelii cœnobium apud compendium extruxit vbi xp̄i ſudarium quod ex conſtantinopoli ad ſe aduectum erat repoſuit.Compendium enim maxime amabat:ita vt a ſuo nomine caroſopoliꝫ appellare cogitauerit.Sancti dyoniſii templum magnis auxit prouentibus & precioſiſſimis donariis adornauit quę ad hoc vſqꝫ tempus diligenter aſſeruata viſunt̄. Nec ignoro quoſdam ſcribere nundinas quę in campo dyoniſiano ante Calendas iunias fiunt ab hoc rege eſſe inſtitutas:de qua re quid ſentiam in dagoberti geſtis annotaui.

Flandrię comitatus initium.

Eius regis ętate flandria quę paucis tunc vicis atqꝫ ędificiis ornata erat: & feris magis q̄ hominibus incolebatur:eiqꝫ pręficiebatur a rege cuſtos qui francorum lingua foreſtarius dicebatur:comitatus dignitatem hac occaſione accepit.Erat balduinus andaqueri filius qui patre defuncto cum in magiſtratu fuiſſet a carolo inſtitutꝰ iudith regis filiam dum ex anglia reuertitur ſibi rapere temerarius iuuenis auſus eſt. Nupſerat enim adolafo anglorum regi.Qui cum abſqꝫ liberis deceſſiſſet: Iudith viro deſtituta in franciam ad patrem rediens depręhenſa eſt cuius rei gratia caroli iuſſu coeuntes epiſcopi balduinum excommunicatione percellunt.At cum nihilominus facti nō pœniteret:conſilio procerum perſuaſus carolus ꝑmittit filiam balduino in matrimonio copulari. Et de cuſtode flandrię comitem balduinum inſtituit.

Balduinꝰ p̄mus comes flandrię.

Plerunqꝫ ſiquidem id euenit vt quę peccata atqꝫ iniurias facile vlciſci non poſſumꝰ eas alicuius dignitatis ratione aſſumpta ad gloriam perducamus.

Ioānes ſcotꝰ

Ad hunc caroluꝫ caluum ortis in anglia bellis iohannes ſcotus venit homo gręce eruditus. Vnde a caluo rogatus diui dioniſii aryopagitę de cęleſti hierarchia libros ad verbum latinos fecit.Reuerſus in angliam & ab elfredo rege liberaliter acceptꝰ ad melmeſberię monaſteriū ſe ꝯferens dū docēdi officiū gerit a diſcipul' correptꝰ graphiis occiſus eſt

NVncio de caroli deceſſū accepto ludouicus balbus eius filius apud enderuillam agens regni proceres ad ſe ꝑpropere vocat:quorum beniuolẽtiā & fidem regia munificentia demereri ſtuduit. Richentem vero reginaꝫ ex italia redeuntem cū apud moymerum campanię caſtellum cum multa nobilitate reſtitiſſe accepiſſet:aio conuentū quod parlamentū franci vocant habendi:miſſis vtriqꝫ legatis compendium regina ſe contulit. Ibi ludouico patris teſtamentuꝫ exhibet proferens regia ornamenta gladium dyadema ſceptrum aureum quibus carolum inſtitutum hęredem pater moriens declarauerat. His igitur regiis inſignibus exceptis:ſuſcipiendę vnctionis gratia remorum vrbem petit:quem haymardus eius loci archiflamen coronauit. Anno ſalutis octingenteſimo ſeptuageſimooctauo. Exactis inde paucis menſibus ſequanā traiecit:vbi godefridi filii hedonem comitem caſtello quodam mulctauerant:& haymo bernardi comitis filius prędas agebat & loca quedam ſibi ſubegerat:Turonum vſqꝫ rege profecto:godefridus amicorum cõſilio filios ad caroluꝫ ducit:& eas quas occupauerat terras reſtituit:ita vt illas ſibi ex regio dono retinere liceret. Qui regio munere donatus gratiam compenſat. Naꝫ rebellantes britones ad caroli obedientiā ſua opera reuocauit.

Mot⁹ belli i italia. Iohannes papa in frāciā venit.

¶ Erant per id temp⁹ in italia comites duo Lambertus & helbardus qui de eccleſię romanę ditione pleraqꝫ ſibi loca rapuerant:in quos excommunicatione promulgata iohānes pontifex lugdunum venit. Quo regem accedere ꝑ nuncios orat. Sed valitudine nondum leuatus rex quam turoni inciderat:morem pontifici gerere vſqꝫ ad kalendas ſeptembris diſtulit. Per ep̄os tamen obſequi pontifici curat. Interea curatus morbo trecas ꝓfectus illo venire iohannem obtinuit. fit in eo loco magnus ex belgis ep̄orum cõuentus. Narrantur a pontifice quę in memoratos raptores per eum geſta eſſent:petit a pontificibus qui aderant verbo & ſubſcriptis eorū nominibus omnia comprobari. Comprobantur. In eo conuētu cognito ꝙ frotarius ex burdegala pictauiā & inde ad bituriges incõſulto põtifice tranſiſſet iohannes ꝓferri iubet ſanctiones ſardinenſis & affricani concilii:ꝗbus ep̄i ad alias eccleſias ſua relicta tranſire ꝓhibētur. Recitatis vtriuſqꝫ ſynodi capitibus:pontifex diffinit ſacerdotes ꝗ ſuis ſedib⁹ abiiſſēt ad eas reuerterentur. Ip̄e mox ludouicū imperii dyademate coronat auguſtūqꝫ appellat. Reginā richentē q̄uis obnixe a ludouico rogat⁹ coronare recuſauit. Cõuentione trecen̄. diſſoluta:põtifex in vrbē regreſſus eſt.

Ludouicus balbus īperator.

¶ Imꝑator aūt cõponendę diſcordię: q̄ illi cū ludouico nepote erat cupidus:ita ꝑ legatos egit vt cõuentu furõnę indicto pax ad ſequentē modū dicta ſit. De auſtraſię regno ſicuti defuncto lothario inter carolū caluū & ludouicū bauarum ꝯuenerat ita ꝑmaneret. Italię vero imperium q̄nquidē tūc cõmode diſtribui nõ poterat q̄ſqꝫ vt partē obtinebat ita illam habeat donec de partitione in alio ꝓxime habendo conſilio agi ſtabilius poſſet. Interim ſi ab ſaracenis alter regum impeteret᷑ alter ſuppetias ferret:huic formulę ſi q̄s detractū iret eū a neutro regū recipi aut defendi poſſe.

Concordia ītes reges.

¶ Pace ad hāc formā cõpoſita ludouicus germanię rex ad ſuos remeauit. Imperator cõpendiuꝫ acceſſit. Nec data q̄ete bernardus marchio bellū renouat icti dudum fœderis oblitus. In hūc mouēs imperator cun trecis veniſſet morbo decubuit. Hinc omni ſpe ſalutis deſtitut⁹ carolū filium ꝗ ſimplex dictus eſt bernardo aruernorū comiti committit. Augeſcente morbo cõpendium ſe deferri iubet. protenuſqꝫ imperii inſignib⁹ ad filium miſſis : coronari illum imperat:atqꝫ ita paucis interiectis diebus morte abſumitur idibus aprilis ibiqꝫ in diuę marię ęde ſepelitur. Anno dn̄i octingenteſimo octogeſimo.

Ludouicus balb⁹ morit᷑

¶ Rex Ludouicus & Carolꝰ ludouici balbi ex ſcorto filii.

LVdouici interitum ſecuta eſt varia rerũ francorũ mutatio: tumultuãtibus hinc atqꝫ illinc diuerſarũ partium ſtudioſis. Nã qui tutelam noui regis ĩ ſe receperant bernardus hugo abbas theodericus & roſymus audito patris deceſſu: regni ꝓceres meldẽ vocant: vbi de his quę ex vſu reipublicę erant: cõſilium caperẽt. Erat goſſelinus ex prima nobilitate homo potens ꝗ tempus aduenisse ratꝰ quo aduerſus theodericum & roſymũ alteriꝰ factionis ſectatores ſuas iniurias vlciſci potuiſſet: ad conrardũ pariſiorũ comitem veniẽs hoiem nõ dũ bono in nouũ regem animo exiſtentẽ in ſuas partes ducit affirmans fore vt a germanorum rege de quo ipſe bene meritus eſſet plurimos honores adipiſceretur. His blanditiis aſſentiens conrardus ipſeqꝫ goſſelinus ſuarum partiũ conſcios meldẽ legant: ꝗ cõſilio adeſſent. Cõuentu coacto pleriqꝫ ſententiam rogati dicũt vnũ eſſe ludouicuꝫ germanię regem ꝗ regni negocia recte moderari poſſit: hũc accerſere oportere: a quo ſalus rebus cõibus cõferatur: & qui ſuis deſtitutos poſſeſſionibus reſtituat. Cũ hęc locuti fuiſſent ꝗ nouello regi aduerſabanť adoleſcentis tutores ſpe retributionis adducti: germanię regẽ in franciã ꝓperare ꝑ nuncios orãt. Qui nũtio accepto mettim veniens a ꝓceribus iterũ admonitus: verdunũ quo & ipi ꝓceres cõuenerant ipigre ſe cõtulit.

Varię inter francos ſnię de rege inſtituendo.

¶ At hugo & theodericus reliq̃ p̃terea ſuę factionis nobiles cognito ꝗd inimici machinarenť: galterũ aurelię antiſtitẽ ad germanię regẽ ire cũ his mãdatis iubent. Si rex eã regni partem quã ex lotharii hereditate carolus caluus obtinuerat ſibi aſſumendam diceret: licere adire eam atqꝫ poſſidere: modo franciam liberã dimittat. Ea oblatione rex optime ſibi factũ eſſe arbitratus: goſſelino cõrardoqꝫ paulatim cõtemptui habitis franciã relinquẽs ad ſuos reuerſus eſt: Amoto hoſte hugo & theodericus ferrariã adoleſcẽtes ludouicũ & carlomanũ ꝑducũt. Atqꝫ in diui petri tẽplo reges appellatos coronãt. Eodẽ ferme tp̃e boſo regine frater ꝑ quoſdã ſibi vel ꝓmiſſis allectos vel metu ꝑterritos ep̃os in regẽ aqtanię aſſumiť.

¶ Et normãni pręterea ad flumen ligeri infeſtis incurſionibꝰ graſſantes p̃das agere ad reges fratres deferuntur. Qui magna militũ ꝯtracta manu in hoſtẽ ꝓdeuntes: normãnos magna ſtrage afficiũt nouẽ milibꝰ occiſis cõpluribꝰ itẽ ĩ viẽna flumie abſorptis.

Normanni iterũ incurſiones faciũt: ſꝫ vincuntur.

¶ Ea victoria potiti fratres alio mox triſti nũtio turbanť. Ludouicꝰ eñ germanię rex grandẽ exercitũ ad duciũ vſqꝫ ꝑmouerat ſeqꝫ goſſelinꝰ & cõrardꝰ pariſiorũ comes ad eũ cũ bona cõiuratorũ parte ꝯtulerãt. Quibꝰ ductoribꝰ ad ribemõtẽ quoqꝫ acceſſit. Hi neſcio ꝗd grande germano regi ꝓmiſerãt. Qđ cũ abſoluere nõ poſſent: rex deſpatis rebꝰ cũ regibus francis paciſciť: & paulopoſt in germaniã ꝯuerſus: normãnorũ genteꝫ q̃ his diebꝰ vt in italia ita in germania cũcta vaſtabant offendit. Quos fuſos non magno negocio fugat. Verũ apud ſaxones eadẽ ferociſſima gens maximo regeꝫ dãno affecerunt.

¶ Victoria de normãnis habita: fratres ambianũ cõuenerũt regnum paternuꝫ inter ſe partituri. Ludouicꝰ francorũ regnũ cũ oi neuſtria accepit. Carloni burgũdia atqꝫ aqtania ꝯceſſa eſt. Ab ambianis gõdeuillã ꝑ rhemos & cathalaunos cõmeant: vbi de cõuentu habẽdo cũ rege germanię cõuenerat. Cõſilio tñ (ꝗa ęgrotaret) rex germanus nõ affuit: ſed ꝑ nũtios apud fratres reges egit. Qui accepto nũtio ꝙ roſymus prouincię rex viennam occupaſſet: vbi uxore relicta in ꝓximos mõtes ſe recepiſſet. exercitu ex germania partim coacto: partiꝫ ex ſuis collecto viẽnã circuncludũt. Inde carolus obſidione relicta romã petẽs a iohãne põtifice auguſtꝰ appellatur. Dũ viennã obſidet ludouicus ꝑ nũtios certior de normãnorũ in franciã icurſione factus carolo ad ꝯtinuandũ viennę obſidionẽ relicto aduerſus normãnos ſe conuertit. Gens enim illa pręter cæteras barbara & immanis ac chriſtianam gra-

Vienna obſidetur.

tiam exoſa iā ambianis expilatis diui petri monaſteriū qđ corbię celeberrimū habebať diruerant.Igiť cōmiſſo acerrime p̄lio ludouicus normānos in fugaꝫ vertit multis occiſis. Mirū ꝓfecto ſcripturus ſuꝫ.Reuertēte a ꝓſtrato hoſte victore exercitu tā effuſa(nullo inſequēte)fuga franci diſſipati ſunt:vt victis ſimiles facile arbitrareris. Crediderim elatū victoria francum hac trepidatione diuinitus ꝑcitum eſſe: ꝙ victoriam ſuis viribus non dei benignitate partam gloriareť. At reuocato ex fuga milite: ludouicus iterū in normānos bellū inſtaurantes ꝓgreſſus cū(diſſipato ꝑ fugā milite)raro ſui corporis cuſtodes circū ſe haberet compendiū venit.Inſurgentibus iterum normānis & ꝑ ligeris ripas prędas agentibus:theoderico viro militari copias attribuit:ꝗ normānos p̄lio adorireť.Ipſe nō multo poſt turonū ꝓfectus:britonuꝫ nō paruā manū ad id bellū mittit.Dū turoni morať morbo correptꝰ vita defungiť & in diui dyoniſii cœnobiū effertur.Hic tradiť ſpurcitiis atqꝫ ineptiis deditus extitiſſe:ꝗ & balbi cognomen accepit.

Francorum diſſipatio.

¶ De ludouici morte certus factus carolus:ꝗ vienam obſidebat:parte copiarū ad vienā relicta:ad ꝓceres ꝗ eū vocabant ꝯceſſit.Cui iter agenti nūtius afferť vienā receptā a ſuis eſſe.Sꝫ normānos ex germania mouiſſe & in campaniā vſqꝫ irrupiſſe multis vrbibus tēpliſqꝫ direptis atqꝫ incenſis. In quos ſayllus mettenſiū pręſul copias ducens ſuis fugiētibꝰ ceciderat. Quō aūt per id tēpꝰ aduerſus hanc peſtē bellatū ſit:apud hyſtoricos nichil inuenio. Conſtat tm̄ eodē tēpore alterā ferociſſimę gētis manū duce aſtingo ligeri traiecto ad maternę fluminis ripas ꝯſediſſe:carolūqꝫ auſtraſię regē expeditionē in eos duxiſſe.ſꝫ aio ꝓpe tabuiſſe cū in conſpectū hoſtiū caſtra locaſſet. Tandēqꝫ cū normānis fœdus pacēqꝫ iniiſſe:ſi mō godefridus eiꝰ gētis p̄nceps xp̄i fidē ꝓfiteri curaret.Cōditione nō reiecta godefridus ſimul cū baptiſmate ſpiritalis regenerationis friſiā omnē a rege dono accepit Donatꝰ inſup magnis muneribꝰ incolere vbi caſtra habebat ꝑmiſſus eſt: in ꝑniciem francię regni:quā ipſe perfidus godefridus cū ſigiſberto paulo poſt inuexit. Nam q̄draginta milibus armatorū inſtructus pariſium circūuallat. Sed viriliter agentibus oppidanis goſſellino quoqꝫ loci antiſtite & eudone comite ꝗ regnū poſtea adminiſtrauit adnitēte cuꝫ obſidio hoſti nō procederet:eā ſoluens laudunū vrbē in edito colle poſitā inuadit.Inde agrū nouiomēſem atqꝫ ſueſſionēſeꝫ populati:remos normanni adoriunť.Quibus incōmodis indignatꝰ carolꝰ imꝑator aduerſus barbaros ex vuarmacia vbi parlamētū habebat iterū inſurgit:& egregio nixu p̄liať:ſternit:occidit:fugatqꝫ.Nec p̄termittendū reor carlomanū & fratrē eius ludouicum ludouici balbi nothos ex pellice fuiſſe ꝗ nichilominꝰ moderatiōe regni ſuſcepta:nō ſegniter normānis obſtiterūt nouē milibus vt ſupradiximꝰ vno p̄lio interfectis.Hic aūt carlomanꝰ & ſi deceſſiſſe nō ignoreť de eius tm̄ morte nullꝰ ab hyſtoricis modꝰ aut tp̄s ſcriptū inueniť. Reliquit tm̄ heredē filiū ludouicū:ꝗ ob inertiam nihil faciēs appellatus eſt. Nulla em̄ re inſignior habitus eſt: q̄ ꝙ virginē monialē cuius amore deperibat ex calenſi cœnobio abductā vxorē accepit. Huius inertiſſimi regis ętate normāni inducíis quas cū carolo ad annos.xii.firmauerāt contēptis: iterū franciā vexant. Quę cā fuit pleriſqꝫ ſacerdotibꝰ & viris religioſis oratoria ſua relinquendi & ſe alio traducēdi. Qua ꝑſecutione grauati franci carolū īperatorē ludouici germanici filiū ꝑ legatos orant regni curā aſſumat.

Ludouicꝰ ludouici filius moritur.

Carolus eiꝰ frater rex

Godefridus normannus ꝑfidus.

Ludouicꝰ nichil faciens.

¶ Erat aūt illis diebus hugo abbas appellatus: qui valida manu collecta normānos adeo exterminauit:vt ex eorū multitudine vix vnus ſuꝑextaret ꝗ acceptę cędis nunciū ad ſuos ferret.Ea ſtrage affecti barbari ad tēpus bello abſtinuerūt. At quia de hugone abbate mentio incidit.Illud nō eſt omit-

Hugo abbaſ

tendum hunc hugonem atqꝫ robertuꝫ pariſiorum comitē q & marchio dicebatur: primos fuiſſe q relicta monachis & ſanctimonialibus p̄dia ꝓuentuſqꝫ occupauerit ea ſibi ſuiſqꝫ militibꝰ attribuētes ſeqꝫ abbates appellātes atqꝫ īpartientes monachis ꝓut volebāt adhibito moderamīe victus & veſtimentorū. Quę violētia ad roberti regis tp̄a perdurauit.

Ludouicꝰ nichil faciens moritur.

Eudo andegauenſis rex frācorū & caroli ſimplicis tutor.

¶ Per idē tp̄s iners ille & nichil faciēs ludouicꝰ relicto carolo filio (cui ſimplici cognomē inditū eſt) deceſſit. Scriptū inuenio hunc carolū ſimplicē ex ludouico balbo prognatū eſſe. poſtqꝫ ludouicuꝫ & carolum balbi filios ſpurios ſub tutela eudonis educatū fuiſſe: & poſtea regnaſſe. Qui cū ꝑ ętatē regendo regno nequāq̄ idoneus eſſet: cognito ꝙ normāni nouos belli motꝰ pararēt ad eudonē roberti andegaueñ. filiū hoīeꝫ bonū & rebus gerēdis aptū mittunt: cui & caroli ſimplicis tutelā & regni admīſtrationē cū regia appellatione cōmittunt. Hic a galtero ſenonū archipręſule cōſecratus carolū ſimplicē ꝓbe educauit frāciſqꝫ modeſtiſſime p̄fuit. Moriēs aūt ꝓceres iureiurando adactos admonet regnū ſine ꝯtrouerſia carolo ſimplici adminiſtrandū ꝑmittant: eū eſſe regni legitimū hęredē.

Frāco rothomagenſis archieps.

Rollo

Miraculum

¶ Carolo ſimplice regno adepto normāni q annos q̄draginta multis locis franciā incurſauerāt ampliore multitudine ꝯtracta: in neuſtriā irrūpunt: & ꝑ ſequanā rothomagū vſqꝫ aduerſo flumine deferunt̄. Quibuſcū franco rothomagorū antiſtes ciuiū & vrbis ſalutem deſperās colloquendi occaſionē nactus ita egit: vt neqꝫ incolis neqꝫ ciuitati qcq̄ nocituri vrbē normāni reciperent. Quid eñ ꝓuidus paſtor faceret regis ſubſidio deſtitutus. Potiti vrbe normāni vbi tutiſſimū ſibi refugiū eſſet. Rollonē ex ſuis hominē ſtrenuuꝫ: q cū nullā domū redeundi ſpem ꝓpter a ſe cōmiſſuꝫ flagitiuꝫ haberet: ducē p̄ficiunt. Hic imperādi apud ſuos poteſtate accepta: animū imprimis intēdit vrbē pariſiorū perdere: & inde xp̄i eliminare pietatē. Ad hanc rē cōducere tria ſibi latiſſima flumina ſequanā ligerim & garonnā maxime arbitrabat̄. Igitur ingenti fabricata claſſe copias triphariā diuidit. Qui ligerim nauigarūt nauetē vrbem expugnant: & pontificē guymardū inter ſacrificanduꝫ ad chriſti aram iugulant. Inde ꝓfecti andegauim incendunt: mox turonū adoriunt̄: atqꝫ ita ꝑ aquitaniā prędas agētes: rollone duce in pariſios ꝑ ſequanā delati in burgundos ꝑ ararim id eſt ſagonaꝫ nauigantes in aruerniā tandem incurſant. Nec mora interpoſita ſenones depopulati monaſteriū floriaceñ. occiſis cœnobitis diripiūt atqꝫ igne ꝯſumunt. Sed aduentus rollonis nō ignari ſacerdotes: ſupra biduū diui benedicti corpꝰ aureliā apud ſānctum anianū depoſuerāt: Erat eius monaſterii ex cœnobitarū cōi aſſenſu defenſor patronuſqꝫ electꝰ ſigilloſus comes. Hūc inſequēti nocte qua monaſteriū conflagrauerat diuus benedictus ꝑ quietē obiurgaſſe fert̄: quare monaſterio ꝯtra normānos opē nō tuliſſet. Quo viſo exꝑgefactꝰ comes parua q̄ illi ꝓ tp̄e erat inermiū manu coacta in normānos p̄da onuſtos irruēs aſſeſſore ſibi vt ſancte aſſeuerauit poſtea ſigilloſus diuo bn̄dicto: p̄dā captiuoſqꝫ recepit. Inde ad monaſteriū cōmigrās cœnobitarum cadauera q̄ hactenus humi ſtrata cōperit humari iubet.

¶ Cūꝫ tā crudeliter debaccharent̄ ꝑ franciā normāni: Carolus ſimplex franconē rothomagorū pręſulem iā rolloni notū ad rollonē mittit q triuꝫ menſiū inducias firmet.

Carnotū obſidetur.

¶ Exactis iduciis ꝑ ſtāpas mouēs rollo carnotū petit atqꝫ oppugnat. herente in vrbis obſidione normanno: richardus burgundorum dux atqꝫ ebalus pictauorum comes copiis ad carnotū ꝓmotis rollonē inuadūt. Qua re animatus carnoteñ. antiſtes irruptōe a ciuibꝰ facta īpe tunicā interiorē virginis marię quā camiſiā franci vocāt: eſtqꝫ apud eos magna religione obſeruata deportās normānos a tergo inſilit. Fit per aduētuꝫ pontificis hoſtiū magna ſtrages. Rollo vero fugiēs poſtq̄ ſuos ex fuga recepit: indignabundus iubet eos ꝑ oēʒ regionē populationes facere: & ea oīa in q̄cunqꝫ irruiſſent ꝑdere. Itaqꝫ fera gēs nichil ſibi obuiū integrū reliquerūt. Abducunt̄ in ſeruitutē & ſtuprū virgines: matres cū liberis gladiis occumbūt. Nulli tēplo ignē nō imiſerūt flagrant ꝑ agros atqꝫ vrbes oīa. Clamoribus mortibuſqꝫ ęther replebat̄. Tam diris afflictionibus vexatis francis: regē ꝯueniūt. Inertiā hoīs atqꝫ puſillanimitatē accuſant: perdi eius negligentia ꝓuinciā qui neqꝫ hoſti ꝑ ſe: neqꝫ ꝑ ductores belli occurrat. His q̄ſtubus excitatus rex franconē rothomagenſeʒ iterū ad rollonē ꝓficiſci imperat: q eum ad xp̄ianā cōionē hortet̄. Quā ſi fide integra recipiat: eſſe carolo filiam gillā quā illi cum oī neuſtria nuptui det. His mādatis ꝑ frāconē cognitis: Rollo a ferocia temperat ſeqꝫ (ꝯſilio cū ſuis habito) cū carolo colloquiū (deſignato quo volet die) habiturū ſpondet. Ad hęc triū menſiū inducię firmant̄. Apud flumen eptę qđ eſt neuſtrię ad orientē limes fit cōuentio vnā fluminis ripā carolus: alterā rollo inſedit. Intercedentibus legatis res acta eſt. Rollo gillā caroli filiā vxorē recipit & in dotem neuſtriā: q̄ ab epta fluento ad britones terminatur clauditurqꝫ gallico occeano adiecta quoqꝫ eſt britonū ꝓuincia q̄ diu ſub normānorū ditione militauit. Rebus vt maxime carolꝰ cupiebat ordinatis: rollo rothomagū ꝓfectꝰ initiat̄ ſacris & lauacro chriſtiano. Appellatuſqꝫ eſt robertꝰ a roberto pictauorū comite q receptę a rollone fidei teſtis aſſiſtebat. Neuſtriā adeptus rollo: eā normāniā appellauit: ꝙ eā homines a ſeptētrione ꝓfecti occupaſſent. North em̄ danorū lingua ſeptētrionē: man vero hoiem ſignat. Inde vocabulo cōpoſito normāni: id eſt ſeptētrionales & normannia ad hunc vſqꝫ diē vocitat̄. Eius tā barbarę & ferocis gentis duʒ originē q̄ro eā ex gothorū feritate ortā accepi. Quos nōnulli magog iaphet filiū parentē habuiſſe audaciſſime tradūt. gothorū proſapiā ad noe vſqꝫ referētes. Quibꝰ ego nequaq̄ aſſentior. Quippe ꝙ a nobis tā remota antiq̄tas nulla p̄ſertim ſcriptoris autoritate nitens fabulę ſimilis videri poſſit. Daci aūt gothorū ſoboles lōgo tēpore hunc morem ſeruauerūt: vt ex multis liberis vnū tm̄ apud ſe hęredem pater haberet: cęteris poſt legitimā ętatē domo emiſſis. Qua lege vſus lothrocus cū aliquot a ſe filios dimitteret: biergoſtā haſtingo cuidā nobili daco cōmendat: adiuncta plurimorum iuuenū manu. Qui tranquillo mari nauigantes in picardos: inde in viromādos penetrauerunt. vbi diui q̄ntini monaſteriū incēdentes: mox nouiomū capiūt: omnione epiſcopo cū clero interēpto. Nec q̄eti gemeticū ꝑ ſequanā ꝓuecti: monaſteriū non gentorū monachorū diruerūt. qđ annos. xxx. poſtea ſine habitatore māſit: Quę rabies in multas ꝓuincias ꝓfuſa ad rollonē vſqꝫ de quo ꝓxime dictū ē graſſari non deſtitit. Ab his quidē dacis normānorū ſęuitia appellatioqꝫ ꝓceſſit.

Clades a normānis in frācos.

Caroli & rollonis cōuentio.

Rollo baptiſatur.

Quare & vnde normannia dicta.

Origo narmannorum

¶ Pacatis normānis: regni ꝓceres a carolo deſciſcūt. Sed p̄liis aliquot poſtq̄ digladiatū eſt recōciliati ſunt aduerſus robertū eudonis fratrē: cuiꝰ ſupra a me mentio facta eſt. Hic robertꝰ aq̄tanie dux ꝙ de fratris regno portionem nō accepiſſet aliquot ſibi viciniores vrbes capit ꝯſtitutis ī eis pōtificibꝰ a q̄bus tandē regis appellationē obtinuit. Quo titulo elatior factꝰ copias in carolū ſueſſione agētē ducit. Cōmiſſo ibi p̄lio robertꝰ occiditur. Redeūti victori carolo hebertꝰ viromandorū comes gratulādi ſpecie occurrit. Regē orat peronā ad ſe diuertat atqꝫ in arce diuerſet̄. Perfido hoī (cuiꝰ ſororē robertus vxorē habuerat) rex ꝑ ſimplicitatē credulꝰ peronā petit. Moxqꝫ arceʒ ingreſſus in vincula ab heberto conicit̄. Quę res grauiſſimorū per franciā incōmodoruʒ cauſaʒ īuexit. Itū eſt tm̄ aduerſus fortunę īiquitatē atqꝫ vt in morbis ſolet vt capiti in

Proceres a carolo ſimplice deficiunt.

Robertꝰ eudonis filius occiditur.

Hebertus viromādoruʒ comes regē peronę icarcerat.

Cōſiliuꝫ de cōſtituendo rege.

Ludouicus cū m̄re elgina in angliā fugit.

primis adhibeatur medela:franci quaſi regē nō haberēt de rege ꝑficiendo ꝯſultant. ¶Erat ex liberis richardi burgundorū ducis ſupſtes radulphus caroli nepos. Hūc (tametſi carolus ex elgina regis anglorū filia prolē ſuſcepiſſet)in regē aſſumi carolꝰ ꝑmittit:q ſueſſiōe regio dyademate recepto regnū adminiſtrare cœpit. Ludouicꝰ aūt caroli ſimplicis filius:patris atqꝫ amicorū ope deſtitutus:enauigato mari ad anglos cū elgina matre ſe cōtulit vbi elſtannus eiꝰ auunculus regnabat. Radulphi tp̄e apud carrolas pugnatū eſt cōtra ſarracenos q burgūdiā inuaſerant:vbi ex francis cōplures interierūt Radulphus poſtq̄ annos duodecim regnando expleſſet morit̃.xviii. kalen.iunii.Et apud ſenones in ęde ſanctę colūbę inhumatur.¶ Blondus & platina italici ſcriptores tradūt poſt ludouicū balbū Berēgariū ex lōgobardis ortū foro iuliū tenuiſſe/imperatorēqꝫ a romanis creatū eſſe cū eandē dignitatē arnulphꝰ a frācis accepiſſet poſt ānos centū q̄ carolꝰ magnus cœpat imꝑare. Arnulpho pediculari morbo defuncto platina addit ludouicū in arnulphi locū ſuffectū.In quē berēgarius apud veronā ducēs eū capit & oculis priuat.Ad hūc modū ablatū a lōgobardis imperiū Berēgarius a regibus lōgobardis ortus vindicauit. Tā fluxe ſunt res humanę vt earum gubernationem nunc hic nūc ille recipiat vel perdat.

Ludouicꝰ ex anglia reuocatur.

Prodigium

Fames.

Ludouicus guillermuꝫ normannię ducē adit.

Nota regis ī hebertuꝫ comitē cōmentum.

RAdulpho defuncto & carolo ſimplice apud peronam vbi ab heberto ī cuſtodia habebat̃:mortuo:francorū proceres & ante omnes hugo magnus atqꝫ guillermꝰ ſenonū primas ad elginam ludouicūqꝫ ī angliā legatos mittunt:q dicerent tp̄s aduenisse cū ipſi tuto in franciā reuerti poſſent.eis ſe ſubſidio affore & obſequiū vna cū aliis cōpluribus regni p̄moribus p̄ſtituros.¶Ea re in angliam plata elgina cū filio ludouico in franciā venire feſtinat.Cui obuii ꝓceres Ludouicū lauduni regē cōſalutant:adiutore maxime guillermo rollonis filio:q ducatuꝫ normānię gerebat. ¶Secundo anno regni eius ꝓdigiū viſuꝫ eſt hoīm in ęthere flagrantiū:& diris cantionibꝰ nocte tota aliq̄d futuri incōmodi vaticinantium: quod poſtea ꝯtigit.Nā tertio ab ipo ꝓdigio anno ꝓceres franci a ludouico deficiūt: qua inſup tēpeſtate tāta fuit p franciā ānonę caritas vel frumēti mēſura cui ſeſtariꝰ nomē eſt q̄ttuor & viginti libris veniret. ¶Secedētibus a rege frācis ludouicꝰ hēricum germanię regē p legatos petit.liceat ꝯuentū alicubi indicere:vbi mutuū habere colloquium poſſint.Cupere ſe beniuolentiā eius atqꝫ amicitiā ꝓmereri.Henricꝰ auditis nūciis reſpōdet regis petita cōmode facere non poſſe:niſi guillermi normānorū ducis ſententiā de hac re cognoſceret.Ea re cognita ludouicus guillermuꝫ adit.memorat q ſit regni ſtatus. q̄d in ſe moliant̃ ꝓceres:illū vnū eſſe cuius ꝯſiliis res bene geri poſſit.Accepit guillermꝰ regē vt dn̄ꝫ:opēqꝫ ſuā pollicitꝰ tregū equitē auratū ad hēricuꝫ ex ludouici aſſenſu mittit.Ad moſaꝫ fluuiū cōuenturos reges placuit. ibi guillermi opera amicitiā reges firmāt.Qd̕ poſtq̄ reſciuere ꝓceres franci ludouici potentiā veriti in regis gratiā ſe vt meliꝰ poſſunt inſinuant. ¶Mox lauduni ꝯuenientibꝰ ex edicto regis ꝓceribꝰ:hebertus quoqꝫ viromandēſis affuit. Aduerſuꝫ queꝫ paternę iiurię recordatus ludouicꝰ:huiuſmodi cōmētū parat:delecto ad fabulā hoīe ydoneo Huic mādat veſtē ad anglici incolę formā induere:ſeqꝫ velut ex anglia ad ſe miſſuꝫ petere in ꝯſiliū admitti.habere lr̄as quas regi reddat.Lr̄as aūt quales rex ipſe ſcripſerat hoī dat. Sedēti in cōtione regi venit curſor vt inſtructꝰ erat:litteras ꝓfert.Eas dū ſcriba regi demiſſe recitat:rex ſubriſit.Proceres rati aliq̄d ridiculi regem accepiſſe: rogāt cur riſiſſet. Nūc inq̄t maxime noui anglos deſipere. Nāqꝫ hermānus anglię rex meꝰ ꝓpinquus fuiſſe apud eos ſcribit agricolā hoīem:q herū ad conuiuiū cū inuitat̃ ſet necare auſus ſit. Eius tã inſignis facinoris autorẽ quo ſupplicio afficiat ſentẽtiam veſtrã inquirit. Igitur vt regi gratũ faciamꝰ: dicite ꝓceres quo mortis genere ſceleratiſſimus agricola puniẽdus eẽ videat̃. Theobaldus bleſenſis hõ ĩprimis prudens rogatus ſententiã dicere: hic inq̄t homicida tametſi vario cruciatu dignꝰ eſt: tñ quatenus ad ſupplicii modũ attinet nulla mihi deteſtabilior mors viſa eſt: q̃ a furca hoĩeꝫ pendere cui iugulũ laqueo lictor ꝑſtringat. In hanc ſentẽtiã cũctis ꝗ aderãt venientibus: cũ ĩpe itẽ hebertꝰ viromãdenſis ſequeret̃: ꝓdeunt ex occulto ſatellites ꝗ hebertum (vt a rege p̄docti fuerãt) cõp̄hendũt. Nec cunctant̃ in collẽ nõ ꝓcul a lauduno ꝑducere: vbi in furca hebertũ ſuſpẽdũt prius tñ q̃ iugulũ lictor arctaret: rex in eũ cõuerſus. Tu inq̄t heberte ille ꝑfidus agricola es ꝗ dñm meũ & patrẽ carolũ: tuũ profecto regẽ peronę in vinculis necaſti. Nũc ergo pro tuis meritis meritũ ſuppliciũ accipito. Collis vbi extrema paſſus eſt hebertus mõs heberti appellatus eſt:

¶ Interĩ dũ hęc gerunt̃: cũ guillermꝰ normannorũ dux herloyno picardo nobili faueret aduerſus arnulphũ flandrẽſium principẽ a quo herloynus fuerat monaſteriolo caſtro vi & armis ſpoliatꝰ: idcꝫ ei reſtitutũ eẽ cũ ęgre ferret arnulphus: ſimulata beniuolentia colloquẽdi tp̃s locumcꝫ a guillermo apud pinquiniacũ ĩpetrat. Qui prima cõuentione aſſentationibꝰ & blanditiis apud guillermũ ꝑfidus ꝓditor agit. Nec multo negocio benignũ ducẽ ꝑ ſpeciẽ charitatis fallit. Itacꝫ re in inſula quadã ſommę fluminis nõ ꝓcul a pingniaco (vt videbat̃) cõpoſita aſcenſa nauicula diſcedentem ab arnulpho guillermũ ſatellites flandrię reuocãt: quaſi aliq̄d ab arnulpho omiſſuꝫ eſſet qđ ad beniuolentiã ꝑtineret. Appulſuꝫ ripę ducẽ cũ alterũ ex naui pedẽ ꝓtuliſſet. alꝫo cui turco cognomẽ fuit trucidat̃: Serui aũt ducis ꝗ ad alterã ripaꝫ reuerſurum mox dñm p̄ſtolabant̃: flumine impediti opẽ dño ferre minime potuerũt. Occiſi cadauer (fugiẽte cũ ſuis ſatellitibꝰ arnulpho) rothomagũ religioſe delatũ tumulo magnificentiſſimo. xviii. kalẽ. ianuarii honorauerũt. Ab hoc guillermo gemeticũ cœnobiũ qđ a dacis dirutũ ſupra annotaui: inſtauratũ eſt: vbi vitã quocꝫ monaſticaꝫ ꝓfiteri ſtatuerat. nã inter archana eiꝰ inuentę ſunt religioſę veſtes ꝗ argumẽto fuerũt cõceptę a ſe vitę regularis. Huius guillermi mors occaſio fuit ludouico audẽdi peſſimi facinoris: quãobrem ĩpe quocꝫ multas ſibi turbationes excitauit. Nã de guillermi ĩteritu nũcio accepto rothomagũ ire feſtinat: ſimulãs amici p̄ncipis necẽ velle vlciſci aĩo reuera aliud agitãs. Superat em̃ guillermo filiꝰ richardꝰ infans: cuius tutelã pariter & terrę normãnię adminiſtrationẽ rodulphꝰ bernarduſcꝫ gerebãt. A qbꝰ vt dignum erat receptꝰ ludouicꝰ terrę ſpecie atcꝫ ſerenitate illectꝰ: ſpeꝫ capit eiꝰ potiendę Petit richardũ infantẽ ad ſe deferri: tanq̃ apud ſe educandũ. Qua re ad ciues perlata: ꝯiectat populꝰ regẽ nõ aliã ob reꝫ infantẽ abducere velle: niſi vt normãniã ſibi vſurparet. Tumultuat̃ igit̃ populus & in regẽ ſeditionẽ agitat. Cui ꝑiculo bernardꝰ danus occurrẽs: ludouico ꝯſiliũ dat: infantẽ ĩ vlnis amplexũ tumultuãti populo oſtẽtat. Paret ꝯſultori ludouicus. Simulcꝫ iureiurando plebi aſſeuerat: nichil ſede normãnia p̄ter ius ſuꝑioris dñi vẽdicare. terrã oẽm richardi eſſe. cupere infanteꝫ bonis diſciplinis erudiri: boniſcꝫ moribus ſi ꝑmittant educari. Sedata plebe: rex infantẽ in franciã traducit acceptę a normãnis iniurię memor. Cognito ꝙ richardi curã recepiſſet ludouicus: veritus arnulphus flandrenſis ne in ſe vnũ ꝓpter guillermi neceꝫ curreret̃: quadraginta auri marcas regi dono mittit. nec cunctat̃ ad regẽ aduẽtare. ſecꝫ quoquo mõ poſſet de ducis interẽptione reddere purgatũ: atcꝫ ĩ regis poteſtatẽ traducere necis auctores. Et hęc quidem palam elocutus arnulphus: ad regis au-

Hebertus viromãdię comes ſuſpenditur.

Guillermus normannorũ dux ꝑ ꝓditionẽ occiditur.

Ingratus ludouicus.

Richardus dux Guillermi filius.

Tumultꝰ rothomagẽſis populi ꝯtra ludouicum

Arnulphus flandrię comes nequiſſimus

Richardus opa ſui p̄ceptoris lauduno daꝫ educitur.

Conſiliuꝫ arnulphi comitis flandrię.

Bernardꝰ danus prudēs.

res aliud inſuſurrat:recordari ſcꝫ decere regē ignominiarū quas olim & in ſe atqꝫ in prēꝫ normāni & dixiſſent & feciſſēt. Talia ſuadēti rex credidit purgatūqꝫ arnulphū dimiſit.Inde cœpit rex aduerſus īfantē richardū frequenter ſtomachari atqꝫ īdignari: ita vt redeūti a venatione richardo rex tanꝗ̄ aliquo eius delicto indignatus eum ſpuriū vocaret cōminatꝰ niſi mores emēdaret ſe illi poplites male mulctaturū & cunctis honoribus ꝓuaturū. Ad hęc richardū diligēter aſſeruari truciſſime imꝑat. Erat richardo ludi magiſter & p̄ceptor Oſmōdus:ꝗ regis aduerſus richardū idignationem ſecū reputās:yuoni cuidā ſpectato ſibi rē cōicat. Ambo richardum ꝯuenientes hortanꝛ ęgrotare grauiter ſe ſimulet. Quā tegnā cautꝰ puer haud pueriliter ipleuit. Aegrotantē cū ſerui negligētius obſeruarent:aliis atqꝫ aliis ſeorſum in rebꝰ ſuis occupatis: Oſmōdus paluſtrium herbarum faſce richardum inuolutum dum ꝯuiuio rex indulget vrbe lauduno exportāt. Inde equo euectum conciaci pręfecto committit. Moxqꝫ ad bernardū ſiluanecti comitē pręueniēs rei geſtę ordinē narrat. Bernardus richardo timēs hugonē magnū pariſiorū comitē in auxiliū vocat. Qui ſtati copias quas potuit ex tp̄e coactas ducēs richardū ex ꝯcia coſiluanectū tranſfert. Cōperto ꝙ ſublatus ſibi richardus eſſet:ludouicus hugoni magno pariſiorum comiti mādat richardū reſtituat. At comes tanꝗ̄ negocii ignarus in bernardū culpā reiicit. Atqꝫ ita illuſus rex arnulphū flādrēſeꝫ accerſit. Qui adueniēs ꝯſiliū regi dat: magnis hugonē pollicitationibꝰ alliciendū eſſe:ꝙ ambitioſus & magni potētatus appetēs eſſet. Secūdū arnulphi ꝯſiliū ludouicꝰ ad crucē cōpendii hugonē ad ſe venire iubet. Hugoni corā ꝯſtituto:poſtꝗ̄ multa rex memoraſſet:vrbes illi in normānia daturū ſe polliceꝛ. Quibꝰ ꝓmiſſis deuictꝰ hugo acceptis a rege copiis baiocas neuſtrię vrbē aggrediꝛ. Rex caletos inuadit. Quorū exercituū irruptione attonitꝰ bernardꝰ danꝰ: ex ꝯſilio bernardi ſiluanectēſis ad ludouicū nūcios legat:atqꝫ his imꝑat nūciare regi fruſtra in ſibi beniuolā gentē arma mouere. Rothomagū & reliquā normanniā eiꝰ eſſe:modo eorū obſequiis vti velit quorū ope aduerſus hoſtes olim forte adiuueꝛ. His mādatis hilarior factus rex nihil dubitās ſuos inhibet vltra bello agere:atqꝫ ita rothomagū ingrediꝛ. Apud quē recūbentē ſic locutū eē bernardū danū tradūt. hoc inquit die ſereniſſime rex plurimo nos honore affeciſti. Fuimꝰ hactenus duci obnoxii:nunc regię paremus maieſtati. Habeat ſibi richardū bernardꝰ:ſatis nobis bene a fortuna factū arbitramur ſi tuę celſitudini normāna gens ſubiaceat. Illud vnū miraꝛ gens tua:hugonē tibi ſine ambiguitate hoſtē viginti hoīꝫ milibꝰ armaſſe te. queꝫ ſępenumero īperatis tuis renitentē fuiſſe nō ignoras. Conſule igiꝛ normannis tuis & eos regia liberalitate aſſerua. Motus hac orōne ludouicꝰ hugoneꝫ armis abſtinere iubet.

Rex danorū aygrotus.

¶Rebus apud normānos fœliciter vt arbitrabatur geſtis:laudunum rex ꝓfectus eſt. Per cuius abſentiam bernardus danus metuens ne hugo maiore manu inſtructus normanniam repeteret:aygrotuꝫ dacię regē qui adhuc cereburgi agebat admonet:militē ex conſtātieſi agro collectū ad ſe mittat:ipſe aduerſo ſequanę flumine claſſe adnauiget:oīa qua iter facturus erat vaſtans. eo pacto futurū eſſe vt ludouicus in colloquiū cū eo ꝓdiret. Aygroto vt a bernardo admonitus fuerat faciente bernardus de aduentu aygroti ludouicū certuꝫ facit. Rex ergo exercitu pro temporis anguſtia cōgregato. rothomagū veniens:aygroto ad vadū cui nomen erat herliciano cōicat. In eo loco dū multa de guillermi nece reges inuicē fabulanꝛ: danus q̄dam herloynū comitē cuius gratia guillermus occubuerat conſpicatus: lancea confodit atqꝫ interimit. Cuius rei indignitate commoti franci armis decertant committiturqꝫ vtrinqꝫ atrox pugna.ita vt fuſis cōpluribus francis:rex fuga ſibi ſalutē parauerit:ꝑniciſſimo equo vectus.Fugientē tñ miles quidā danus dephēdit.Apud quē cũ dies aliquot delituiſſet:iubēte tandē bernardo dano rothomagũ captiuꝰ deducitur.Rege in cuſtodia habito:engeberga de viro curā gerēs ad othonē germanię regem cuiꝰ erat filia feſtinās opē aduerſus normānos efflagitat. Petenti filię pater reſpondit.Hęc ludouico incōmoda cōtingere ꝗ guillermo duci & ꝓbatiſſimo viro neqꝫ fidē neqꝫ iuſiurandũ ſeruaſſet.Atqꝫ ita ſpe deſtituta engeberga ad hugonē magnum ſe cōuertit.Illũ ꝑ oēm debitā regi fidē atqꝫ obſeruantiam orās:liberare ſuũ regē ſtudeat.Reginę p̄cibus adductus Hugo:a Bernardo ſiluanecti comite impetrat ad normānos ſe cōferat ſi forte de rebus cōibꝰ cōuētũ habere vſq̄ velint.Cōcilio apud ſanctũ cletũ coacto de liberando rege poſtq̄ hinc atqꝫ hinc locuti ſunt: vos inquit hugo o normāni regē noſtrũ reſtituētes accipite vobis obſidē filiũ lotharium: donec altero indicto ꝯuentu de cōcordia paceqꝫ ad plenũ tranſigamus. Itaqꝫ lotharium cũ duobus ep̄is hildrico beluacēſi & guidone ſiluanectēſi accipiētes normāni regē cuſtodia liberāt.Qui paulopoſt tp̄e validiſſima manu inſtructi richardũ a bernardo receptũ ſibi abducũt.Ludouicꝰ laudunũ ꝓficiſcit̄.Inde vbi ſecũdi cōuentus tp̄s aduenit ꝯueniētibꝰ ad eptā flumē francis normāniſqꝫ:pacis fœdus ictũ ē. hugo aũt magnus ille comes ſibi ꝓſpiciēs:& quāto richardꝰ ꝑ dies melior auctiorqꝫ eſſet: auctore bernardo ſiluanectēſi filiā ēmam richardo deſponſat.Quo fœdere ſuſpicatus ludouicus facile fore vt a duobꝰ maximis p̄ncipibus deprimi poſſet:accerſitum arnulphũ flandrię comitē ad othonē tertiũ rhenanũ:hoc eſt germanię regē mittit: ꝗ eũ in belli ſocietatē alliciat:accepturũ p̄mii loco lotharingiā oēꝫ ſi eiꝰ opa normānia potiri poſſit.Hac ꝓpoſita mercede:otho belli aduerſus normānos ſe ſociũ ludouico adiũgit:cōtractiſqꝫ in vnũ copiis:rothomagũ infeſto agmīe reges petũt vbi vaſtatis ꝑ circuitũ vrbis vicinis agris viciſqꝫ incēſis:ciuitatē oppugnare cōſtituunt. Igit̄ p̄miſſo q̄ occultiſſime otho pōt nepote ꝗ ſecũ militabat:terrendorũ ciuiũ cā:cũ ad portā qua pōs ſupra ſequanā eſt cōceſſiſſet:aptis repente portis ciues eruptionē faciũt.cōmittit̄ ad ip̄m pontē pugna:vbi cōpluribus fuſis othonis nepos occubuit Venere pręterea reges.Sed ꝑſpecta vrbis munitione: otho vbi nepotē cęſum eē cognouit:oīa in arnulphũ retorquēs:cogitat ſi quo mō arnulphũ ad manꝰ hoſtiũ deducere poſſet.Qua re aīaduerſa arnulphus receptis ſarcinis ſe e caſtris in flandriā ꝓripuit.Nec morant̄ idē facere reges:atqꝫ cœptis deſiſtētes exercitũ reducũt:quos inſecuti normāni plurimos in fuga interemerũt.Ludouicꝰ aũt eodē anno quo hęc geſta ſunt deceſſit.Atqꝫ in diui remigii tēplo regio ſepulchro īpoſitꝰ ē anno xp̄ianę ſalutis nongenteſimo q̄nquageſimoquinto. Hic nullo fere quo regnauit temporis momento ꝓſpera fortuna vſus eſt.Per id tp̄s gemeticũ cœnobium qđ a danis dirutum annos.xxx.deſertũ fuerat a balduino & gunduino monachis inſtaurari cœpit hi enim ex aſpera vico cameraceñ.agri prodierunt.

Ludouicꝰ capitur.

Engeberga ludouici vxor.

Conſiliũ de ludouico liberando

Otho impator & ludouicus rex rothomagum inuadunt.

Arnulphus fugit.

REliq̄t ex engeberga othonis ſorore liberos duos lothariũ atqꝫ carolũ. Carolus ībecilli & demiſſo aīo vitā priuatā egit bruxellā brabantie p̄marium oppidũ incolens vbi apud.ſ.gāgericũ ſepultꝰ ē.Lothariũ ꝓceres in regē aſſumpſerũt.Huic fuit aduerſus richardũ normānorũ ducem:autore theobaldo carnotenſiũ:diuturna ꝯtentio.Qui theobaldus ꝑ engebergā primo tētauit richardo īſidias ponere.Deinde nō procedētibus cœptis lothariũ in duceꝫ exaſperat:identidem crebro repetens richardũ ea potentia valere:vt rege non longe inferior eſſe vi-

Cōtētio aduerſꝰ richardũ normannię ducē.

deatur.tm̄ lotharium apud francos poſſe:q̄ illi a richardo permiſſum foret.quęrendam idcirco ęqſſimam occaſionem eſſe qua hoīs magnitudinē lotharius peſſundet Audiuit rex ęquo aīo loquentē.quippe cui doleret tā magno potētatu hoīem eſſe ſcʒ ſibi obnoxiū q pro ſuo arbitrio impata vel faciat vel recuſet.Igit̄ richardo mandat:meminerit neuſtriā francorū ditiōis eē.cuius gratia in verba regis iurare & ei fidem dare debeat.Veniat ergo ſuo ſatis officio veteri more facturꝰ.Ad regis mādata ſe venturū richardus rn̄det.Quo rn̄ſo lothariꝰ ratus pfectū iri poſſe q̄ in richardū aīo agitabat:balduinū flandrēſeʒ:goffredūqꝫ andegauū:& theobaldū comiteʒ accerſit.His tribꝰ & magno militum numero comitatus ad helnam flumē quo richardus accedere ſtatuiſſet venit.At richardus cū in aduerſa fluminis ripa in conſpectu lotharii cōſediſſet:fraudis hūanę recordatus:exploratores claʒ a ſe dimittit q lotharii eiuſqꝫ gētis cōditionē & ſtatū ſibi referant.Redeūtes q miſſi erant:dicūt oīa apud francos ad bellum inſtructa eſſe.putare ſe illū armorū apparatū in ducem conſpirare.Ea re cōperta dux aſſiſtere ſibi quoſqꝫ ex ſuis fortiſſimos iubet.quorum ope nixꝰ flumen traiicere francos ꝓhibet.at potentię regis cōſcius:rothomagū ꝓtenus contendit.Atqꝫ ita ſuo inſtituto fruſtratꝰ rex ſumma indignatione percitus eſt.Nec ꝓpterea moratus alterū ex frācis burgūdiſqꝫ exercitū cogit.Adqꝫ ebroicā normānię ciuitatē ꝓgreditur quā(ꝓdente gilberto fabro ferrario)recepit.Receptā theobaldo carnotenſi cōmittit p̄ſidio impoſito.Inde in caſtellū quod hermeuillum incolę vocāt mouēs theobaldus cū illic diutius hęret:dux ſequana tranſmiſſo:cū nō cōtēnenda manu hoſteʒ repente adoritur.Cęſi ſunt in ea pugna ex theobaldi militibus ſexcenti ſexaginta.Theobaldo ſe carnotū recipiendi vix ſpacium fuit.

Ebroicā rex cepit.

¶ Rebꝰ proſpere geſtis richardus metuens ne magnis a lothario incōmodis afficeretur:ad erardum danorum regē legatos ire iubet.qui regē orent ſuppetias normānis ferre:q ex ſua gente prognati eſſent.Gratus fuit erardo legatorum aduētus:ſeqꝫ cuʒ copiis ꝓpe diem affuturum reſpondit.Nec richardum fefellit.Inſtructa enim claſſe ad oſtia ſequanę adnauigans militem in cōtinentem egreſſuʒ in carnutes aduerſus theobaldum ducit:cuncta obuia nō aliter q̄ irruens ſupernę grando quatit proteritqꝫ:nec minus ea quę lotharii erant quocunqꝫ irrupit vaſtat atqꝫ populatur:tranſferens ad normannos vili precio quas auferebat prędas.

Theobaldꝰ carnotenſis comes vicit.
Erardus danorū rex

¶ Inter has calamitates pontifices franci laudunū ad lotharium proficiſcuntur occurſuri tot incōmodis quibus afficiebantur.Ex lotharii ſentētia carnoteñ.antiſtes ducem cōueniens:ex richardo petit:q̄obrem ipſe qui chriſticola eſſet tam diris calamitatibus per genteʒ chriſtum neſcientem francos perſequeretur.Qui cognito hęc mala a richardo procurari ꝙ lotharii iniquitatem atqꝫ in ſe maliuolentiam maxime ſuſpectam haberet:ſimulqꝫ theobaldi q ebroicam lotharii dono occupabat incurſiones rapinaſqꝫ vlciſci conaret̄:antiſtes firmatis cum normannis induciis ad lothariuʒ reuertitur.

¶ Legatione ad regem perlata:priuſq̄ cum richardo lotharius quicq̄ pacti iniret:iniuriarū ſatiſfactionem richardo exhibēs ebroicam duci reconciliatus dimittit.Succedente die cū ad cōuentum normannorū eundū erat:Richardus in caſtris danorū apud gondelfoſſaʒ apparare diuerſoria ad excipiendū lothariū iubet.Ibi habito conuentu lotharius apud richardum ſe excuſatum faciens:cōmiſſorum a ſe obliuiſci ducem petit:ſperaret in reliquuʒ tp̄s regem ſibi amicum fore:& ad res ſuas adiutorem.Regis ſeu vera ſeu ſimulata manſuetudine perſpecta:Richardus offenſam remittit:atqꝫ ad hunc moduʒ pace vtrinqꝫ firmata diſceſſuʒ eſt.Ab hoc richardo fiſcanii cœnobiū diuinę

Recōciliant̄ Lothariꝰ & richardus.

trinitati dicatū eſt. itēq; in ſuburbano rothomagi audoeni tēplū: & ī mōte tūba ſancti michaelis monaſterium multis cœnobitis cumulatum. Abſumpſit autem illum mors anno ſalutis nongenteſimo nonageſimoſexto. & apud fiſcanuꝫ ſepultus eſt.

¶ At inquiete animo lotharius regnum auſtraſię qđ ludouici patris eius fuerat repetere ab othone conſtituit. Ad eamq; rē cōgregato exercitu aquiſgranū maiore q̄ credi poteſt celeritate ingredit̄. Prandenti vna cū vxore othoni: cū de francoruꝫ inopinata irruptione nuncius affertur: mirū in modū attonitus raptis q̄ potuit fuga elapſus eſt. Pręda ex regis palatio ditiſſimoq; oppido atq; ex oī ꝓuincia correpta cōtentus lotharius: retro in franciā ceſſit. Quē nō longo iterpoſito tēpore magnis copiis inſecutus otho: caſtra e cōſpectu lutecię pariſiorū ponit. Sꝫ eruptione a ciuibus facta: & othonis nepote cū aliis cōplurib⁹ fuſis occiſiſq;. ciuitatis ſuburbia otho incēdit. Nec morat̄ lothari⁹ hoſtē ad yſarā vſq; cū hugone magno & henrico duce burgūdię ꝑ ſueſſionēſium agrū ꝓſeq̄ vbi tā multis occiſorū cadaueribus alueus oppletus eſt: vt a conſueto fluxu yſara impeditus in agros ſeſe effunderet. Nichilo t̄n ſegnius fugientē othonē francus ꝓſecutus eſt. At pacatis demū regibus: auſtraſiam cuius cā bellum gerebatur othoni lotharius reclamātibus regni francorū multis ꝓceribus dedit. repugnante etiaꝫ hugone abbate: q̄ occaſione inde ſuſcepta regnū affectauit atq; vſurpauit. Nec diu deinceps lothari⁹ ſuꝑfuit. Nā apud remos moritur & in diui remigii cœnobio tumulo illatus eſt anno nō~~gēteſimo octogeſimo~~ſexto.

Lotharius othonē inuadit.

Occaſio hugoni capeto regnum affectandi.

Auſtraſię regni limites.

¶ At quia de auſtraſię regno plurib⁹ locis fecimus mentionē: inſtituto nr̄o cōgruit qui fuerint olim eius regni limites patenti⁹ aperire: teſtimoniū ex brabantię ānalib⁹ capientes. Duas auſtraſię primarias ſedes aliq̄n fuiſſe per temporū interualla comperio. mettim & aquiſgranum. Hanc ſigiberto filio rex dagobertus integrā viuens attribuit: ab extrema ſcilicet burgūdia ad alpes orientē verſus & ad mare friſonum inter rheni & ſcaldis fluenta ꝑtingentē. Cōprehendebat traiectū. Agrippinā coloniam. Treuerim. Magonciā. Brabantiā. Gheldriam. Cliuiam. cū hollādia atq; ʒelādia: hanoniā item atq; haſbauiā. Leodiū. Lemburgū. Alſaciam. Comitis palatini q̄ citra rhenū ſunt loca. Siluā arduennā. Barrū/ quod in ducalem poſtinde prouectū eſt dignitatem. Cum ea portione quæ lotharingia hodieq; appellatur: q̄ ad moſaꝫ flumen inchoat: multis oppidulis & vicis frequēs. Hanc gallię belgicę late extenſaꝫ regionem priſci orientalē franciam: alterā cui carolus caluus imꝑabat/ quia ad occiduum ſolem ꝓcurrit occidentalē dixerunt. Et auſtraſia quidem hiſcę finibus ꝯſepta in partem lotharii vt ſupra a nobis relatum eſt poſtea veniens: lotharingię nomen adepta: ad othonem vſq; quem tertium diximus permanſit. Lotharius propterea othonis ſororius tornacum/ & alia quędam per galliam belgicaꝫ oppida in perpetuam hęreditatem accepit. Recepta igitur auſtraſia: otho lotharingiam ducatus appellatione ſublimauit. Cuius magna pars brabantia extabat. Dictaq; eſt lotharingia inferior. At quia othoni lotharius ſuſpectus erat: vt caroli fratris lotharii amicitiam demereri poſſet: eum terrę tractum qui lotharingia nūc vocatur illi dono dat ratus Carolum beneficii recordatione fratrem in fide & beniuolentia ne nouos belli motus excitaret retenturum. Succedentes inde imperatores inferiorem lotharingiam partim colonienſi: partim leodienſi eccleſię donauerunt. Nonnulla vero ad leodios pontifices emptione peruenere. Bruxellas autem atq; Louanium cum Niuella: gerberga othonis ſoror obtinuit. cum antvuerpia/ qui marchionat⁹ ſacri imperii appellatur. In quæ loca gofridus barbatus gerbergę aliquo ꝓximitatis gradu attinens poſtea ſucceſſit. Ad hunc modum mutilata auſtraſia cum nomen tum regni dignitatem amiſit. Adeo nichil eſt quod integrum perſeueret. Principum enim donatione in alterius poſſeſſionem multa traducuntur. Deſidentium quoqꝫ reguꝫ perduntur ignauia: vel tyrannide (ſicut ſequens factum oſtendit) vſurpantur.

LOthario ſucceſſit filius adoleſcens ludouicus. Quę autem geſta ab eo ſūt ſilentio ab hyſtoricis p̄tereuntur: vel quia propter breuitatem regnandi nulla: vel ꝗa indigna memoratu ipſi iudicauere. Apud cōpendium ſepultus nominis tantū appellationem ſui poſteris reliquit.

CArolus deinceps lotharii frater regni gubernacula ex lotharingia cuiꝰ ducatum gerebat tanq̄ legitimus hęres recipere tentauit: ſed lauduni cuꝫ vxore agentem hugo qui capetus appellatus eſt ope atqꝫ proditione anſelini vrbis antiſtitis recepta vrbe carolum intercipit: atqꝫ aureliam in cuſtodiaꝫ mittit: anno ſalutis nōgenteſimo nonageſimo. Quo fere tempore angli grauiſſimum danis tributum quotannis ſoluere data fide promiſerunt: is cenſus fuit decem milliū librarum auri anglicani. Interea caroli vxor duos enixa liberos ludouicum atqꝫ caroluꝫ ſpem adipiſcendi regni fruſtra accepit. Naꝫ hugo ille capetus animi magnitudīe & rebus potens: cuꝫ eius conatus nemo reprimeret: vi atqꝫ armis regni ſe dyademate inſigniri obtinuit: iactans ad eam rem ſe a ſanctis vualerico & richerio per quietem fuiſſe admonitum/ proptereaqꝫ eorum corpora dum de ſepulchro transferebātur plurimo cultu honoraſſet·. Addebat ad miraculum legitimam generis ſucceſſionē. Ab odone enim andegauo/ quem franca nobilitas propter caroli ſimplicis ignauiam regno ſuffecerat/ originem ducere gloriabatur/ eumqꝫ patruuꝫ appellabat. Eiꝰ odonis frater robertus hugonem magnum pariſiorum comitem cum genuiſſet: fuiſſetqꝫ vt paulo ſupra ſcripſi a carolo ſimplice ob regnum affectatum occiſus: ipſe hugo magnus hunc regni vſurpatorem capetuꝫ ex aygunde primi othonis imperatoris ſorore tulit. Qui ideo capetus appellatus eſt quia caupucia per ludum aliis auferebat. Vnus tm̄ flandrenſis comes arnulphus hugonis temeritati aduerſari tentauit. Hinc excitato bello hugo toto artheſio comitatu arnulphum mulctauit. Quē poſtea interceſſore richardo normannoruꝫ duce ab hugone recepit. ¶ Arnulphū prӕterea lotharii fratrem nothum remorum pontificem: ſynodo epiſcoporum habita ab vrbe deiectum in vinculis coniecit & remis gelbertum philoſophum poſuit antiſtitem. Romani tamen pontificis iohannis edicto arnulphus per ſygninuꝫ ſenonum prӕſulem (reuocato gelberto) reſtitutus eſt. Hunc gelbertum magię ſcientem ſcriptores fuiſſe tradunt: eamqꝫ artem yſpalis didiciſſe q̄uis gallus eſſet: & floriaci monachus effectus. Othoni propterea gratus cum eſſet: rauennatem eccleſiam adminiſtraſſe & tandem iohanne. xvii. mortem obeunte pontificatum romanum fuiſſe adeptum. Nec fuit hugoni vita diuturnior: ſed ad reges francos apud diui dyoniſii ędem eſt appoſitus anno chriſtianę natiuitatis nongenteſimo. xcviii. relicto ſucceſſore roberto quem ex filia eduardi anglię regis ſuſceperat.

Gelbertus
philoſophꝰ

HVnc ſecutus eſt filius robertus bonis moribus ſpectatiſſimus rex: nec minꝰ optimis diſciplinis eruditus. Cuius hactenus extant in eccleſiaſticis ſacris p̄clara ſcripta: quӕ reſponſoria clerus appellat. Quorum hęc prӕcipua habentur. O iuda & hieruſalem: quod pridie natalis dominici cantari a clero conſueuit. illud p̄terea de ſanctorum martyrum triumpho. O conſtantia martyrum: item & illud Cornelius centurio: quod ad diui apoſtoli petri aram ſcriptum cum romę

Reſpōſoria
roberti regiſ

eſſet pridie feſtiuitatis apoſtoli obtulit. Nec omittendam reor illam quam ſequentiam gallica eccleſia vocat Sancti ſpiritus aſſit nobis gratia. q̃ maximi alicuius theologi opus ęſtimari poſſit. Principio regni eius Eudo carnotenſiũ comes Caſtellũ meldunenſe qđ bouchardi comitis erat galteri opera qui caſtello pręfectus eẽt occupauit. Quod a roberto p̃monitus: cum reſtituere ablata Eudo recuſaſſet: accito richardo normanorũ principe: arcem vndiqꝫ circũuallat: atqꝫ expugnat: ꝓditorẽ galterũ in arce dep̄henſum vna cum vxore robertus patibulo illaqueari iubet: & bouchardo arcem reſtitui. Tenebat eodẽ tp̄e burgundiam henricus. Qui vita deficiens: cum ſe liberis carere intelligit: terram roberto legat. Quãobrem ad landericum niuernẽſem comitẽ ſpectantes burgundi: roberto ſe obtẽperaturos negant. Igitur accerſito richardo normãno quẽ ſecundũ vocant promotis copiis robertus antiſſiodorum vrbem burgundo audientẽ obſidet. Cuius obſidionis perteſi ciues dedita tandem ciuitate landericum quoqꝫ regi dedunt. Recepta ciuitate aualonem p̃terea munitiſſimam arcẽ robertus vi capit. Atqꝫ hac expeditione ſatis ſuę ęſtimationi factum ratꝰ in franciã ſe conuertit: vbi apud ſenones bernardus quidã agẽs graui tyrannide dei ſacerdotes & templa vexabat. Qua perſecutione percitus leothericus ſenonenſiuꝫ p̃ſul cõicato cum ramaldo pariſiorũ põtifice ꝯſilio: ciuitatem tyranno liberat. Liberatam roberto permiſit. At cũ ernardus inde aufugiſſet: fromõdus eius frater occupata arce: regi reſiſtit. Sꝫ obſeſſam robertꝰ poſt aliquot dies recepit: capto fromõdo quem aureliam ad patrẽ renardum miſit: vbi paulopoſt defunctus eſt. Nec diu ſupſtes robertus fuit. Nam quarto & vigeſimo regni ſui anno q̄ fuit xp̄ianę gratię trigeſimus ſupra mille ad cõe regum ſepulchruꝫ delatus & dyoniſiana ęde ſepultus ẽ: relictis ſuę memorię p̃claris monumentis. Mõtis enim fortis arceꝫ validiſſimis turribꝰ & muris extruxit. Diui reguli apud ſiluanectũ ędẽ. Aurelię diui aniani templũ. Stãpis diuę virgis marię baſilicã. Auguſtuduni ędes ſacras duas. Apud poſſiacum diuę virgis eccleſiam. Hic cũ vxores duas diuerſo tp̄e habuiſſet: ex ꝯſtantia guillermi arelateñ. filia henricũ ſuſcepit. Ex altera q̄ nouiomenſis erat: duos ſymonẽ & amalricum extulit. A quibus focus: & duo eius liberi balduinus & amalricꝰ hieroſolimorũ reges prodierũt. De richardo ſecũdo inſigni admodũ p̄ncipe q̃m mẽtio ſupra incidit: illud tradendũ litteris ſum arbitratus. fuit illi in delitiis puella plebeia quam annos ſex perdite amauit. tulitqꝫ ex ea mares tris & fœminas totidem. Nec ab ea alienari potuit / q̄q̄ a ſuis maxime rogaretur illuſtri genere ducere vxorem. Sed puellaꝫ cõiugem accepit. Ex eius liberis duo richardus & robertus temporis ſucceſſione ducatum normannię adminiſtrauerunt. Tertius cui guillermo nomen erat in fiſcani cœnobio monachus vixit. Aliſia maxima natu reginaldo britonũ comiti copulata eſt Alienora flandrię comiti: tertia nauarrę regi tradita.

Eudo carnotẽſis comes.

Ducatꝰ burgũdię ex legato henrici ducis roberto regi dimittitur.

Lãdericꝰ niuernẽſis comes de burgũdia cõtendit.

Robertꝰ rex moritur.

Eccleſię a roberto extructę.

Richardus.

REligioſo regi roberto ſucceſſit henricus. Cui mater ꝯſtãtia ita aduerſari ſtuduit: vt multis regni proceribus ad eam deficientibus robertum burgundionem henrico pręferre contenderet. Filios enim tres ex conſtantia robertus ſuſceperat. hugonem ducem qui prę patre mortuus eſt. Robertum burgundionum ducem & hunc henricũ: de quo nunc ſcribimus: francorũ regẽ. filia aũt balduino de inſula flandrorũ comiti thoro licet ĩmatura ſponſa cõmittitur. Aliꝫa erat illi nomen. vnde nati ſunt liberi mares duo ludouicus & robertus & fœmina q̄ guillermo notho anglorum regi nupſit. Iam arces aliquot vrbeſqꝫ conſtantia occuparat: cum henricus matris potentiam furoremqꝫ veritus: ad robetum normannoruꝫ du

Cõtentio de regno inter fratres.

Normannorum dux robertus henrico regi auxiliũ tulit.

cem acceſſit:auxilium:opéqꝫ aduerſus maternã vim petiturus . Qui henrici fortunã miſeratus:magnis illũ muneribus cumulatum:validoqꝫ inſuper milite inſtructum: ad patruelem ſuũ malgerium qui corbolii comes erat mittens:comiti mãdat henrici partes ſequat̃ & quoad ꝑ eũ cómode fieri poſſit tueat̃. Abeunte a duce hẽrico:ipſe dux finitima normãnię caſtra q̃ regis erant capit:impoſito illis firmiſſimo p̃ſidio:ne ab illis quicq̃ belli in hẽricũ inſurgeret. His igit̃ auxiliis : ſuis quoqꝫ copiis auctus hẽricus nó longo tẽporis ꝓgreſſu & maternũ in ſe rigoreꝫ deflexit:& q̃ illa abſtuliſſet partim vi partim libera deditione facta recepit. Et per id tempus pariſii ciuitas cóflagrauit. Quo anno dñicę ſalutis milleſimo trigeſimoquarto:Campanię comiteꝫ eudonem & balduinum flandrenſeꝫ quibuſdaꝫ arcibus oppidiſqꝫ mulctauit. Quę cómoda henricus in deũ referens accepta:diui martini templũ quod camporuꝫ appellatur:a ſe pariſii cóſtructum ſacerdotibus quos ſeculares vulgus vocat aſſignauit.

Prioratus diui martini de campis

At non fuit illi eadẽ erga hoíes gratitudo. A normãna nobilitate poſt roberti mortem in ſuum ducem guillermũ conſpiratione orta:henricus potiẽdi tilliarię arcis cupidus a guillermo impetratam ſed a gilberto criſpino ꝗ ſeruandę arci p̃erat defenſã vi expugnat atqꝫ incẽdit. Deinceps ad ſeptentrionẽ verſus ſecundũ mare ꝓficiſcens argentonam diruit. Inde ad tilliariam reuerſus arcẽ inſtaurat impoſito pręſidio. Cũ ſuſcepta aduerſus guillermum conſpiratio procederet:guillermus ad henricuꝫ nũcios mittit orans vt paterni in ſe meriti recordatus:ſe roberti ducis a quo olim opeꝫ accepiſſet filium contra inimicorum violentiam iuuet. Quo nuncio motus rex correpto pro tempore exercitu:ad halſedunum vna cum guillermo copias in conſpiratores ducens:eos multo militum numero ſuperiores fudit. Neqꝫ hoc modo meliore rex animo in guillermũ ꝑſeuerat:pleriſqꝫ henrico ſuadentibus neuſtriaꝫ repetere quę ditionis francorũ fuiſſet. Atqꝫ his verbis motus henricꝰ: bipertito exercitu normãniã ingreſſus eſt:vno caletos duce eudone fratre:altero gaufredo martello ebroicenſes inuadit. Ea re cognita guillermus diuerſis copiis:regis cognatus tardare feſtinat. Ipſe aduerſus regem ꝓficiſcitur. franci qui in caletos graſſabantur:& ad mortuum mare vſqꝫ peruaſerant a normannis fuſi:occiſiqꝫ ſunt. Quam victoriam poſtq̃ guillermus accepit:in collem ꝗ regiis caſtris ꝓximus erat caduceatoreꝫ aſcendere iubet atqꝫ ibi q̃ maxima p̃poſſet voce nunciare:fugatos fuſoſqꝫ francos eſſe. Re cóperta henricus iniuriam acceptam vindicaturus:gaufredum andegauenſem in auxiliũ accerſit. Atqꝫ ita vno agmine ꝓgreſſi cum ſinũ quẽdam pelagi cui vadadiuę nomẽ eſt vno traiectu tranſire oẽs non potuiſſent:alterã q̃ impediente ęſtu reſtiterat Guillermus adoritur atqꝫ interimit :ſpectante henrico ꝗ ſuis interlabente ęſtuario auxilio eſſe non valebat. Quo infortunio admonitus rex:ſecum reputat q̃ inique Guillermum laceſſiſſet. Igitur ꝑ nuncios ducis amicitiam expetit:& initam illibatę ſeruauit:reſtituta arce tillaria quam a guillermo iniuſte rapuerat. hic eſt guillermꝰ roberti filius nothus qui angliam haroldo rege occiſo occupauit eamqꝫ melioribus legibꝰ informauit atqꝫ cótinuit:quibus hodieqꝫ vtunt̃ angli. ¶ Quieuit deinde a bello hẽricus & Philippum quem ex anna ruſſionum regis georgii filia extulerat: ſe viuo regnare imperauit. Fuere pręterea henrico liberi duo Robertus burgundię dux atqꝫ hugo qui magnus appellatus eſt. Henrici tempore berengarius turonenſis dyaconus erroreꝫ de euchariſtię ſacramento excitauit: vbi non verũ xp̃i corpus:ſed exemplar quoddam corporis ineſſe dicebat. A quo poſtea reſipiſcens ſententiã mutauit vixitqꝫ apprime liberalis in pauperes & fœminę cógreſſus ĩpatiens. ita vt a pleriſqꝫ propter multam eius ſanctitatē mortuus ſit honoratus. Naꝫ hildebertus cœnomanenſiū antiſtes multis illum carminibus extulit in quorum extremo ad hunc modū ſcripſit. Poſt obitū viuam ſecū. ſecum requieſcam. Nec fiat melior ſors mea ſorte ſua Atqꝫ eodē quo id factū eſt anno henricus defunctus cū atauo atqꝫ auo regibus ſepelitur anno ſalutis milleſimo ſexageſimo. Moriens philippū filiū balduino flandrię comiti cōmendauit vt illi tutor adeſſet. fuit itaqꝫ balduinus philippo fideliſſimꝰ eiqꝫ adulto regnū ſine cōtrouerſia adminiſtrandū reliq̄t. Huius regis ętate burgundi cum annos centū & triginta francis regibus paruiſſent ad conrardum imperatoreꝫ defecerunt. Vnde factum eſt vt quę vna erat burgundia in duas partita ſit. & alteram quę campaniam attingit franci: alteram que biſantinos ſpectat alemanni imperatores tenuerint.

Burgundię diuiſio.

¶ Eiuſdem compendii Liber ſextus.

PHilippus qui hoc inter reges francos nomen primus accepit ꝓſpera fortuna vſus: duxit vxorē berthā florentii hollādię comitis & frigię regis filiā q̄ ludouicū atqꝫ cōſtantiā peperit. Erat ꝑ id tempꝰ biturigū comes harpinus vir ſtrēnuꝰ & bellipotēs. Qui in expeditionē q̄ illo tempore ad hieroſolymā primū duce petro heremita: deinde godefrido bullionen̄. parabat̄ ꝓfecturus: cū rei pecuniarię indigeret: biturigū principatū regi venalem ꝓponit. Quem ſexaginta milibus nūmuꝫ ab henrico emptū: francorū ditioni aſcripſit. ¶ Adiūxit p̄terea vaſtiniū ex huiuſmodi cauſa. Orto inter gaufridū barbatum andegauū & fulconē richinum vaſtinienſes fratres: ob male diſtributam paternam hęreditatē: richinus henrico ꝓmittit ſe vaſtiniū illi perpetuo relicturuꝫ: ſi ſe aduerſus fratrē bello decertantē non impediat. Igitur annuēte philippo: richinus fratrem dep̄henſuꝫ: in cuſtodia donec moreret̄ habuit: atqꝫ iſta vaſtiniū Henrico ꝑmiſit. Ex quo factum eſt vt creſcente ſuperiore fortuna: philippo pariter habēdi cupido augeretur. Eapropter vilcaſſinū q̄d ad francos reſpicit: & francū appellat̄ occupat: & aduerſus hugonem domni martini comitē: mōtēmelianū munitiſſimā arcem muro circūcingit. Inter hęc cum ludouicus adoleſceret: & iaꝫ ſpem faceret futurę magnitudinis: pater ad regni cōſortiū illū admiſit. Qui nō ꝑ ſocordiam atqꝫ ignauiam mollis & effœminatus neqꝫ feraruꝫ venationibus occupatus: ętatē egit: ſꝫ nūc iaculandi: nūc ſagittandi: vel armorū ſe ꝯſuetudine exercebat. ¶ At philippus filii cura a negociis reſpirans: in aliud ſe incōmodū intricauit. Nam in berthā odio concepto eā apud monaſteriolū in arce aſſeruari iubet: abducta a foco andegauo Bertranda vxore: quā in pellicem annos complures habuit ſuſceptis ex ea liberis philippo & floreo atqꝫ filia vna. Eius adulterii cauſa cū a ſtupro nō reſipiſceret philippus romanus pontifex vrbanus ſecundus regi hominū cōmunione interdixit. Habuitqꝫ apud clarūmōtē aruernię ciuitatē ſynodū āno ſalutis ~~milleſimo nonageſimo qn~~to vbi de moribus cleri multa inſtituit. quorum illud ante oīa eſt: ne a quouis principe beneficiorū inueſtituram clericus recipiat. Pręterea de cogendo aduerſus turcos exercitu longam orationem habuit. Quāobrem plurimi adducti ſe cruce ſignarūt. atqꝫ in primis aymarus anicienſis id eſt podienſis antiſtes clarus habitus. atqꝫ alii de quibus poſterius ſcribemus. Congregandi concilii occaſionē petrus eremita dedit.

Bituriges iure emptiōis ad francos ꝑtinent.

Vaſtiniū itē

Ludouicus ad regni cōſortiuꝫ a prē admittitur.

Philippus bertham dimittit: & bertrādā in deliciis habuit.

Ex ſolymis enim reuerſus vrbano narrat vidiſſe ſe ſymonem hieroſolymę patriarchã in ſeruitute a calipha rege miſerabiliter teneri & ludibrio haberi ſarracenis. Quę lachrymando cum petrus referret: hinc pontifex motus de expeditione in ſyriaʒ ducenda animum adiecit. Igitur excõicationis ignominia percitus rex: recepta bertha: bertrandam dimiſit. Inter patris libidines ludouicus regni adminiſtrationem curioſiſſime gerens: aduerſus guillermũ nouum anglię regem qui normanniam roberto fratri abſtulerat: prę liis aliquot fœliciter geſtis: grandi ſemꝑ aĩo ſe geſſit: ita vt deſperata victoria anglus retro ad ſuos ſe cõuerterit. Vbi dũ venationi indulget ſagitta incerto au ctore traiectus interiit.

Ludouic⁹ eccleſię & pacis turbatores punit.

¶ Fuit equidem ludouico non ſegnis cura rebelles edomandi. Bochardum enim montiſmorentiani dñm ob leſam diui dyoniſii libertatem in arce obſeſſum ad ſe venire & dãna eccleſię illata compenſare coegit. Droetum montiacum pręterea eius criminis participem incendio caſtelli quo ſe receꝑat affecit. Eius quoqꝫ virtute & diligentia mathei bellimontis temeritas pœnas luit. Qui ablataʒ caſtelli luſarceñ. parteʒ hugoni claromontenſi cuius filiã duxerat vxorem reſtituer e cõteneret. Nã caſtellum vi atqꝫ armis receptuʒ ludouicus hugoni reſtituit. Fugienté autem matheũ ad chambeliacum vſqꝫ ꝑſecutus: eũ in arce obſedit ſed crebris imbribus fatigatus & continuo tonitru ꝑterritus miles: relicta obſidione & parte caſtrorum incẽſa: ſe fugę cõmiſit: a qua non ludouici reuerẽtia: non clamor non preces fugientẽ continere potuerunt. Ea re tantã indignationeʒ cõcepit ludouicus: vt pariſios repetens ſępenumero diceret: pulchrius eſſe crudeli morte ſi honeſta eſſet occũbere: q̃ cum dedecore vitaʒ producere. Igitur nouo exercitu contracto bellũ redintegrare contendit. Sed mathe⁹ bellomontenſis gnarus ſtultũ eſſe maiorũ iuſſis non parere: amicorũ interuẽtu: & ipſius inſuper philippi auctoritate benigniorem habuit ludouicũ ſatiſſactione incõmodorũ exhibita. Elbonem pręterea roſſiacum qui Laudunenſi & remenſi clero frequentẽ vim inferebat ad pœnitentiã compulit. Pari quoqꝫ virtute leonetũ de magduno aurelianẽſem eccleſiam turbantẽ cõpreſſit.

Gorneyũ in materna flumine.

Theobald⁹ cãpanię comes cõtra ludouicum.

¶ Per hos itẽ dies guido de rupeforti primę nobilitatis homo ęgre ferens filiam quã ludouico nuptui dederat diuortio fuiſſe dimiſſam: ꝓpterea ꝙ cognatiõis gradu ludouico contingeret: belli occaſiones quęritabat. Nec defuit maliuolo hoĩ ad flagitium ſocius. Erat in materna flumine caſtellũ gorneyum: aquis muriſqꝫ munitiſſimũ. Cui hugo pomponus pręerat: guidonis ſectator. Hic ꝙ ſecus publicam viam caſtellũ ſitum eſſet: abductos a mercatoribus equos in arcem ſuſtulerat. Ea re indignatus ludouicus cum prędam põponus non redderet: ad caſtellũ copias pro tp̃e celeriter contractas mouet. ubi dum aliquot dies diſtinetur: guido de rupeforti de obſeſſis ſollicitus a theobaldo campanię comite per richardũ ſuę factionis cõſortem auxiliũ petit: atqꝫ impetrat. Ipſe interim aliquot regni loca incurſionibus populatur. At ludouicus cognito theobaldi aduentu: ex finitima gorneyo gẽte milite raptim collecto: in comitem inſtructo agmine pergit. Quem profligata magna exercitus parte in fugam vertit. Inde reuerſus victor ludouicus caſtelluʒ recepit.

Hõbald⁹ in biturigibus

Officiũ egregii milites.

¶ Acceſſit ad hęc alia ab hombaldo turbatio qui ſanctę ſerennę caſtellum quod in biturigibus ad lemouicenſes ſpectat incolens biturigum agros crebris incurſionibus vaſtabat. Igitur in prędatorem ꝓfectus ludouicus in conſpectu hoſtiuʒ caſtra locat. Perfluebat eum locum riuulus quem hõbaldus ad vtranqꝫ ripã occupabat. & quo vadum erat: ne franco pateret tranſitus liber: pręacutos palos defixerat. Qua re poſt q̃ ſe remorari ludouicus videt: ipſe citato equo in hombaldũ fertur: quem & alterum qui iuxta erat in profluentum ꝓſternit. Quibus in alteram ripam elapſis: ludouicꝰ qua vadum eſſe intellexit traiiciens: in hoſtes prope iam attonitos irruit. Queꝫ inſequentes franci hoſtem ad caſtellũ vſqꝫ profligauerunt. Hoc euentu ꝑterritus hombaldus ſe & ſua ludouici poteſtati ꝑmiſit. Recepto caſtello ludouicus hõbalduꝫ in turre ſtampenſi cuſtodiri iubet. His diebus Robertꝰ de bruxello in agro pictauen̄. fontiſeuraldi monaſteriũ a petro pictauorum ep̄o adiutus inſtituit opus mirificuꝫ & celebre. Hec atqꝫ alia ſtrennue gerente ludouico: philippum melduni ęgrotantẽ vita deſtituit. Cuius funus religioſę curans ludouicus: ad diuũ benedictum ligerenſem extulit vbi ſe delegerat ſepeliri. labente incarnationis dominicę Anno centeſimoſexto ſupra mille. Philippo adhuc viuẽte cum per ſyriam atqꝫ paleſtinã chriſtiani a mahumeti cultoribus diris incurſionibus premerent ingẽs ex prouinciis orbis chriſtiani militum & populi exercitus inſurrexit in ſyriamqꝫ profecta eſt. Cuius bonę partis ductor fuit gaufridus de billone & lotharingia dux comitantibus euꝫ fratribus ſuis euſtatio & balduino. quibus ſe comite addiderunt anſelmus richemõtꝰ Balduinus mancium comes: robertus flandrenſis. Stephanus valeſius Hugo magnus philippi regis frater viromandorũ comes. Robertus normannorũ dux. Raymondus tholoſates & alii complures. Duxit non minus ſegniter copias petrus eremita. qbus prędicando / hortandoqꝫ animũ dabat / inter pręliantes fortiter militãs Gaufridus autem cui ad tam longã diuturnamqꝫ militiam non ſuppetebant opes bullionẽ caſtrum quod in leodiis eſt oberto gentis ep̄o vendit acceptis mille & trecentis argenti marchis. Mettenſes pręterea qui ad lotharingię principatuꝫ pertinebant recepta ab eis grandi (ſicuti ego accepi) pecunia: ſui iuris eſſe permiſit. quod nõ ſecus ac recuperatã libertatem hactenus ſeruant & conſtanti virtute tuentur.

Expeditio hieroſolimitana a Gaufrido de billone.

Mettenſiuꝫ libertas.

PAtris funere digna pietate expleto: ludouicus etſi populari beniuolentia iuuaretur: non pauci tamen ex regni primoribus ſuſpecti cuꝫ illi eſſent: cõſilio yuonis carnotenſium ep̄i confeſtim aurelię conuentuꝫ habuit. Ibiqꝫ conuenientibus ex ſenonenſi prouincia & vicinioribus vrbibus epiſcopis: regiis ĩſignibus ornatus rex appellatus eſt. Quo ritu vix exacto: ecce a remis miſſi ab archipręſule nuncii venere: in mandatis habentes: dicere remenſem eccleſiam vnaꝫ inter francos eſſe: vbi reges ſacra vnctione liniri optima conſuetudine oporteret. Sed cũ ſacrum iam miſterium abſolutum intellexerunt: obmuteſcentes irrita legatione reuerſi ſunt. ¶ Nec regi nouo quies diuturna fuit. Gingo ſiquidẽ ruffus: & guido creciacus eius filius prędis aſſueti: & quibus doleret ꝙ caſtello gorneii ſpoliati a rege eſſent: aduerſus quẽ eudo corbeii comes ſuppetias fratri mittere recuſaſſet: inſidias eudoni parant: eumqꝫ relaxandi animi cauſa venatum ꝓdeuntem inuadunt. Atqꝫ in vinculis in arce firmitatis balduini coniiciunt. Qua re animaduerſa eudonis amici ludouico iniuriam ſui domini renunciant. Adiicientes cum caſtellanis. hoc eſt cum oppidanis pepegiſſe: ſe eos dum aduenirent in caſtelluꝫ admiſſuros eſſe. Rex igitur paucis: ne ab hoſte dignoſceretur: adcitis: ad firmitatem contendens Anſelinum cũ quadraginta equitibus pręmittit. Qui per pontem ad hoc paratum introducti: ſtrepitu & ſuſurro ſuo caſtellanos rei ignaros excitarunt. Quo factum eſt: vt noctu & viarum anguſtia pręprediti qui pręmiſſi erant retro abire compulſi ſunt anſelino capto: quem vna cum eudone corboliano in ergaſtulum caſtellani demiſere. Fuit ea re ſupra q̃ credi poteſt indignatus ludouicus. Idcirco feſtinanter properat caſtellũ obſidere aggeribus quinqꝫ per circuitum erectis. Per eam obſidionem comperto ꝙ

Cõtẽtio de loco vbi rex ſacrari debeat.

Eudo Corbeii comes a gingone fratre dũ venationi indulgẽt capitur.

guido creciacus variato frequẽter habitu ad obſeſſos clam introire tentaret:ludouicus arcem oppugnat.Qua re territi caſtellani:ludouici poteſtati ſe ꝑmiſere. Quorum alii fortunis oĩbus mulctati:alii carcere longo afflicti mortem obierunt. Receptis ad hunc modũ iis quos hoſtis vinctos tenebat:ludouicus reliquis metum icuſſit.

Bellũ ab anglia.

¶ Sed aliud difficilius mox bellum ab anglo rege exortũ eſt. Eodẽ tp̄e henricus quartus anglis imperabat .cuius nomen grande quidẽ fuit.de quo herlinus vates anglus vaticinat⁹ eſſe perhibetur ꝗ inter anglos diuinationis nõ mediocre nomen obtinuit.Hic henricus ordinatis apud anglos rebus:cũ in normãniaꝫ anno dñi cẽteſimodecimo ſupra milleſimũ veniſſet:arcẽ giſortii q̃ ad eptaꝫ amnẽ inter francos normãnoſq; limes eſt:a pagano arcis dño vi extorquet. Quod factũ poſtq̃ reſciuit Ludouicus:legatis ad henricũ miſſis petit:arcẽ aut reſtituat:aut diruat . Sed ad hoc ventũ eſt:vt cõuentu apud plancas habito:reges de hac re colloquiũ inirent.Cum ad deſignatum cõſilio locũ reges acceſſiſſent:ludouicus aliquot ex ſuis ad henricũ legat.Cuius legationis primarius ad hunc modũ locutus fuiſſe ꝑhibetur.

Oratores frãci ad hẽricũ anglum.

Cũ normannię principatum henrice ex franco rege recepiſti:iureiurando inter vos ſancitũ eſt:vter veſtrum giſortiũ arcẽ aut brayũ occuparet:is infra quartuꝫ occupatę arcis diẽ eã dirueret.Quod pactũ qñquidem p̄uaricatus es:p̄cepit rex vt conditioni obediens arcẽ giſortii quaꝫ occupatã tenes oĩno ꝓſternas:& q̃ dãna ĩtuliſti cõpenſes. Si ꝗſpiã ex tuis adeſt ꝗ pactũ neget:paratus eſt rex aut ydoneis teſtibus id probare aut bello rẽ ſuã agitare.Hęc cũ henrico nunciaſſent legati:nullo expectato reſponſo:ad regẽ ſe receperunt.Quos ꝓtenus ſecuti ꝗdã ex normãnis:regẽ ĩpudenter cõueniunt:cõditionẽ(cuius mentionẽ fecerant legati)ꝑnegantes.Propterea litigioſã rem iudicio decernendã eſſe.Mittunt̃ igit̃ iterum ad henricũ nuncii ꝗ certamen ſingulare:aut bellũ indicent.Quib⁹ reſpondit anglus:ſe id quidẽ(accedente ꝑ tempore occaſione)curaturũ:inſani hoĩs eſſe:ſe rẽq; oẽm ſuam inconſtanti fortunę: velut aleã luderet cõmittere.Ad hęc henrici verba tumultuantes franci:leuib⁹ ꝗbuſdaꝫ p̄liis in normãnos cõcurrunt.Sed cũ nox ſupueniens pugnam diremiſſet: diſcedente giſortium anglo:franci caluũ montẽ petunt. Qui ſub diei ſequentis luceꝫ correptis armis giſortiũ expugnare cũ ſtatuiſſent:inde ſunt(normãnis ex oppido erumpentibus)repulſi.Hoc vt diximus inchoatũ bellũ ſecũdo tandẽ anno fineꝫ cepit. guillermo henrici filio ludouici iuſſa capeſcẽte.Cui ob ingenuam eius indolẽ:arcem cuius cauſa digladiatum erat:liberã ludouicus dimiſit.

Crudele factum.

Per id tempus inhumanũ facinus a ſocero in generũ patratum ſilentio pręterire nõ poſſum.Eſt enim tuꝫ ſceleris atrocitate:tũ ſupplicii grauitate cognitu dignũ.Eſt ꝓxime ſequanã edita rupes:in cuius altiſſimo iugo guydo quidã nobilitate inſignis arcẽ munitiſſimã extruxerat indito a ſuo noĩe arci vocabulo.

Rupes guidonis

Rupes eñ guidonis etiã nunc appellatur:in ea cũ aliquot ſęculis ip̄e primũ:deinde filii eius duo ſucceſſu tp̄is habitaſſent:vicinos populos p̄dis affligẽtes:guido tandem alter hęreditario iure arcem ſucepit.Qui maiorũ ſuorũ vitam exoſus:ad humanitatẽ ſe conuertit:ducta vxore guillermi cuiuſdaꝫ potentis normãni filia.Hic guillermus normãna perfidia vſus:genero inſidias ponit.ſi quo modo arcẽ illi eripere poſſet.Satellitibus igitur(quos loricis ſub ſagis inſtruxerat)ſecum aſſumptis:in ſacellũ quo rem diuinã auditurus erat gener contendit.Ibi ſimulata pietate perfidus ſocer dũ venientẽ cũ vxore generum intuetur occupata ſacelli ianua guidonem ſũmouet.Quem dum ſatellites gladiis confodiunt:miſera vxor ĩ virum humi procumbentẽ ſe proſternit:prompta omnino vulnera quę marito infer rent ſatellites in ſe excipere:aut pietate atqꝫ mia ferociam cõpeſcere tyrannoruꝫ. Sed fruſtra gladiis diſtrictis lachrymę obiiciuntur:interimitur auctore ſocero gener. Et qui in arce inuenti ſunt ad vnũ omnes necantur. Pia autem vxor & viri & ſuo cruore madens:ſe ad virum reptando vt potuit illapſa:dũ mortuuꝫ maritũ gemẽs oſculatur ipſa pariter occubuit. Poſtq̃ tam atrox flagitium in vulgus delatum eſt: finitimi loco ꝓceres ſceleris imanitate exciti/veriti quoqꝫ ne anglus opem guillermo ferret/contracta ex agris qualicunqꝫ manu arcem circunſiſtunt:miſſis ad ludouicuꝫ feſtinanter nunciis/quid de homicidis agendum ſtatuat inquirentes. Rex crudele factum deteſtatus:mandat eos grauiſſimo atqꝫ ignominioſo ſupplicio affici. Cum ad arcem aliquot dies proceres conſediſſent/rebus ſuis deſperans guillermus:colloq̃o impetrato pollicitetur/ſi aliã ſibi ſuiſqꝫ ſedẽ dent:ſe locũ in poteſtate obſidentiuꝫ relicturum. Complures ex proceribus ꝓmiſſum admittentes/dant fidẽ poſtulata cõplendi. Qui in arcẽ recepti reliquę multitudini obſiſtere nec ingreſſum ꝓhibere valentes:fidem datã ſeruare non potuerunt. Quin furentium more beluaruꝫ cohors intus irrumpens:ſatellites laniat/euulſis quorũdam inteſtinis:aliis per feneſtras p̄cipitatis:quos qui foris aderant lanceis mucronibuſqꝫ excipiebant. Exſectum autem guillermũ flagitii auctoreꝫ: corde pręcordiiſqꝫ euulſis:crudeli vt dignus erat morte necauerunt. Occiſorũ pręterea cadauera cratibus ligneis impoſita in ſequanã abiecerunt. vt ſecundo flumine rothomagũ delata dignas ſuo flagitio pœnas luiſſe teſtimonium normãnis darent. Ad hanc impietatẽ philippus philippi regis nothus guillermo fautor fauiſſe creditus eſt. Nam a rege tertio vocatus:ſiue conſcientię metu/ſiue conceptę rebellionis concupiſcentia remoratus:parere neglexit/amicorum potentia fretus. Sed repugnantẽ & magduni obſeſſum ludouicus caſtigauit.

Philippus ſpurius.

¶ Eodem animi robore hugonem puyſſiacum qui carnotenſium agrum peruaſerat eccleſiaſqꝫ p̄dabatur:neqꝫ ſuperis neqꝫ hoibus indulgens in caſtello puyſſiaco cõpręhendit:atqꝫ ad caſtrũ laudunum in vinculis habuit. Vnde poſtea liberatus eſt: corbolii arce ludouico ꝓmiſſa:quã theobaldus cãpanię comes eudone defuncto occupare vehementer ardebat.

Corbolium

¶ At hugo quietis impatiens: & datę fidei oblitus: cuꝫ in flandriã iter facturum ludouicũ accepit:capto cũ theobaldo & hẽrico anglo cõſilio:puyſſiacũ qđ dirutũ franci reliq̃rant inſtaurat. Theobaldũqꝫ & normãnorum nõ ꝯtẽnendã manũ in caſtellum admittit. Nec ſua ſeruare cõtentus:thurium belſię oppidũ copias ducit atqꝫ obſidet. Ea re ad ludouicũ delata/a flandria:quo iter habebat reuertẽs:ad hoſtes exercitũ ducit. In aduenientẽ theobaldus eruptione facta ꝓgredit̃. Sed francorũ potẽtia in arcẽ ſe recipere ꝯpulſus eſt.

Puyſſiacum

¶ Eſt in ꝯſpectu puyſſiaci tumulꝰ terreus quẽ occupare cũ ludouicus feſtinaſſet:in eo caſtellũ magno ſuorum periculo extruxit. Nã in cũ vſqꝫ locuꝫ ex arce puyſſiaci iaculis & fundis emiſſis nr̃os hoſtis appetebat. Caſtello abſoluto:p̄ſidioqꝫ & q̃tũ ꝓ tp̄e opus erat cõmeatu inſtructo:rex thuriũ veniẽs nouas copias parat. Moxqꝫ ꝑ iãuillã ducens a theobaldo armis impetit̃. Qui ꝙ militũ nũero ſuperior eſſet:de victoria ferme ſecurus ſuis animos facit. At cõtra francus oĩa in virtute ponẽs hoſtẽ viriliter excipit. Promoto pręlio cũ ad rodolphi viromãdenſis tẽtoria theobaldus veniſſet:rodolphꝰ & vos inquit brienſes iã primũ in viromãdos audetis ꝓcurrere. Atqꝫ ita locutus in theobaldum impetũ facit. Qui ferocis hoſtis incurſu territus:ad ſigniferũ ſuos oẽs cõuenire magna voce inclamabat. Qua etiã excitati franci reſumptis animis adeo ferociter p̄lium cõmittunt:vt hoſtem in fugam actum ad puyſſiacum vſqꝫ ſint perſecuti.

Theobaldꝰ cãpanus comes ſupatur

Ab hoc tempore theobaldus aio languidiore fuit:cœpitqꝫ illum fortuna deficere. Quamobrem a rege impetrat carnotũ tuto ſe recipere poſſit. Igitur abeũte comite: & hugo & puyſſiacum in ludouici poteſtatem venere. Hugonẽ autẽ fortunis omnibus deſtitutum dimiſit:arce ad ſolũ exciſa. Reliquos ꝯiurationis ꝯſcios vel morte affecit:vel hęreditatibus mulctauit.

Thomas de marla latro clerũ affligit

❡Dum his rebus ludouicus occupatur Thomas de marla ſtupendę imanitatis latro laudunenſem clerum atqꝫ ipſam vrbẽ multis incõmodis afflixit. diuę marię templo incenſo:atqꝫ a diui iohannis monaſterio: creciaco nogentoqꝫ ereptis. vbi extructis per ambitum turribus foſſiſqꝫ pręſidiuꝫ iposuerat. Ex quibꝰ oppidis incurſiones crebras faciens oia populabatur. Cuiꝰ iniqtati vt occurreret clerus cõcilio francorũ ſacerdotũ viennę indicto:vbi põtificis maximi legatus affuit:Thomas abſens omni militię dignitate exuitur atqꝫ hoim communione interdicitur. Orantibus ludouicũ ſacerdotibus in thomam expeditionẽ recipere. Quorũ precibus adductus rex ad creciacuꝫ caſtra ponit. Nec multo negocio oppidanos ad deditionẽ cõpellit. inde nihil cũctatus nogentum adit:vbi Thomas incolebat q paucis ſupra diebus lauduneñ. antiſtitẽ galteruꝫ templo ꝑ ſummã iniuriã abductũ oculis priuauerat:& mox necatũ in ꝓximũ agrum nudum proiici mãdauerat. Cuius flagitii magnitudine indignatus ludouicus arceꝫ ꝓtenus oppugnare iubet. Qua recepta eos q thomę inſeruiebant furcis appendit.

Haymo borbonius.

❡Recepit pręterea bellouacum:quã lancellinus dõni martini comes ad ſe ꝑtinere iactabat:qui & ipſe in eccleſias earũqꝫ miniſtros ipia crudelitate graſſabatur. Ferente ludouico taꝫ diligenter opẽ tutelãqꝫ dei ſacerdotibus:venit ad eũ ex biturigibus alardus guillebaldus ab archẽbaldo miſſus quem haymo borbonii dñs portione ad ſe ꝑtinentis hęreditatis ſpoliauerat. Erat em̃ archenbaldus haymonis ex fratre nepos. Igiť poſtulat regem ius in ea cã dicere:& pariter auxiliari eccleſiis atqꝫ inopibus qbus multas calamitates haymo inuexiſſet. Alardo hęc nunciante ludouicus priuſq̃ per hãc iniuriarum occaſionẽ armis decertaretur:haymonem ad ſevocat. Non parenteꝫ in caſtello germiniaco qđ munitiſſimum ſibi haymo milite & cõmeatu inſtruxerat obſidet. Nec obſidionẽ diu paſſus ꝙ temerarium iudicaret potenti regi contraire petit ad regem ire ſibi liceat. Ad quẽ demiſſo ſupcilio veniens:relicto in ludouici poteſtate caſtello:veniã accepit:deductuſqꝫ in franciã publico iudicio nepoti q̃ abſtulerat reddere cõdẽnatur.

Bellũ a henrico anglo.

❡His ꝓſpere a ludouico geſtis maius aliud bellum incidit henricꝰ anglus q normãniã tenebat adiũcto ſibi theobaldo campanię comite cũ & pecunia & dignitate cũ ludouico certaret:franco ſubeſſe recuſabat. Eſt oppidũ qđ aquam nicaſii incolę vocant epta flumine vndiqꝫ allutum qua iter in normanniam eſt. Id breui militũ manu p̃miſſa:ludouicus ſuos occupatũ mittit. Oppido recepto rex locũ ꝙ bello in normãnos gerẽdo ydoneus erat:turribꝰ firmat:atqꝫ pręſidiũ imponit. mox q̃nquidẽ anglus ad collem q poſtea maleſitus appellatus eſt:caſtra habere nũciabatur:augere & ipe copias inſtituit. Cõuenere ad regẽ iſtructo milite balduinus flandrenſis & focus andegauus & alii ex frãcis plurimi proceres. Nec minore conatu anglus ad eũ quẽ nũc memoraui colleꝫ caſtellũ extruxit qđ ꝓpugnaculũ aduerſus frãcos eſſe in poſterũ poſſet. Poſtq̃ vero parato iuſto exercitu ludouicꝰ anglũ inde abiiſſe cognouit:illo ſub lucẽ ꝓfectꝰ caſtellũ expugnat atqꝫ ꝓſternit. Fuit deinde ãglo fortuna deterior. Nã tribꝰ diuerſis locis a frãcis ipetitꝰ:cui p̃mũ occurreret hęſitabat. Focꝰ em̃ a cœnomãnis:ludouicꝰ a põtiuiaco:& balduinꝰ aliũde hẽricũ iuaſit. Accedebat ad dirã ſortẽ ſuorũ defectio & quorũdã aulicorũ odiũ ita vt ipe nuſq̃ ſecurus nocturnam cuſtodiam in armis excubare in cubiculo pręciperet: mucronemq; ceruicali ſupponere. interdiu autē gladio ſemp accinctus familiariſſimos quoſq; domo ſine enſe egredi non ꝑmittebat. ¶ Dum his malis henricus angeret: enguerrandus caluomōtenſis homo diues & militię inſuetus: eudeliū caſtellū (proditoribus normānis) anglo ſurripuit. Ex quo interdū copioſa manu in vicinū agrū erumpens aduerſus anglū p̄lio dimicare non formidabat. ¶ At poſtq̃ in cuiuidā arcis obſidione reſiſtens balduinus flandrenſis in facie vulnus accepit: quo male curato non multo poſt tempore interiit. Simulq; deſciuit a rege focus andegauus data guillermo henrici filio: filia vxore. Nec tamen his auxiliis deſtitutus rex animo intabuit: neq; deſtitit anglū normānoſq; perſequi: ita vt poſitis aliquando ex aduerſo caſtris bouchardus mōmorentianus & guido claromonteñ. cuneo facto aciem hoſtium ꝑuadentes normannos ad peditē militē retro abire compellerent. Quos īſecuti franci: non qua hoſtis loco cedebat ſed in conſertiſſimā aciem deſerto ordine ꝓuecti mox terga verterunt. Quos rex cū continere nō potuiſſet: lentiſſimo quoad potuit agmine ne diſceſſus fugę ſimilis videretur: andeliū ſe ꝓtulit. Inde receptis ex fuga ſuis: nouiſq; copiis coactis: iterū in anglū mouet: atq; iter eundū arce diuerii incenſa: vernoliū ꝓgreſſus cum oīa igni ferroq; ꝑderet: anglus tñ ī aciē nō ꝓdiit. Nō īuento hoſte: ludouicus in carnotos (q theobaldi ditionis erant) impetū facit animo ciuitatem deſolandi. Sed occurrente illi cū interiore diuę marię tunica clero religioſus rex iram depoſuit. ¶ Eadē tempeſtate gelaſius ſecundus pōtifex romanus henrici imperatoris furorem timens (qui italię clades plurimas inferebat: mauriciūq; bracharenſem pontificem eſſe contendebat) in galliam ad ludouicū adnauigat Sed magalonę cum appuliſſet: valitudinarius ex pleureſi factus properante illi obuiam ludouico cluniaci moritur. Cui ſuffectus guido vienneñ. antiſtes ac calixtus ſecundus appellatus ope & potentia ludouici adiutus: romam (excipiētibus eū magna lęticia populis) ſe contulit. At henricus imperator ęgro animo ferens pōtificē a francis in vrbem deductum eſſe: cōſtituit infeſtis copiis remos perdere (vbi concilio epiſcoporum habito pontifex eū excōmunicatione ꝑſtrinxerat) Quod quidē facile factu arbitrabatur: ꝙ henrici angli filiā vxorem duxiſſet. Cōſilio imperatoris ad ludouicum relato: maioribus q̃ ſolitus erat copiis comparatis grandem admodum exercitū cōflat. interim dū delectus militū haberetur: diuū dyoniſiū petit atq; precatur vt ſibi regnoq; aduerſus hoſtem tutor aſſit. Sanctorū autem corpora quę munitiſſimo loco aſſeruari ſolent educi e feretris iubet. viſenda venerādaq; his qui aderant ꝓceribus & populo. Moxq; ſumpta ex altari auriflāma (id enī peculiare ſignū regibus francis eſt dum difficile aliquid in potentē quēpiam hoſtem ſuſcipiunt). Igitur hoc inſigni ornatꝰ rex remos petit: ibi acies inſtruūtur. In prima remi atq; cathalauni duce theobaldo campanię comite ſunt ꝯſtituti. ſecūdā tenuere aureliani atq; ſtāpenſes & ii q ad ditionem dyoniſiani cœnobii ꝑtinebant. Tertiā ſibi ducendam ex pariſiis & finitimis locis ludouicꝰ deſumpſit. Paucis deinde interiectis diebus aduenientes magnis copiis inſtructi guillermus aquitanię dux: & niuernenſis comes in prima acie collocantur. Radulpho aūt viromādo quē militū delectiſſima manus ſequebať dextrū cornu: pictauis ſiniſtrū aſſignať. Itaq; tam multus exercitus fuit q̃tus a nullo ſuperiore francorū rege comparatus fuiſſe lectum ſit. Sed henrico imꝑatori animus elanguit: q poſtq̃ francorū ingentē in ſe belli apparatum accepit relicto negocio timide abſceſſit. Huic hērico vxor erat mahildis hērici anglię regis

Henricus a ſuis deſtitutus.

Balduinꝰ flādrenſis male curato vulnere interiit.

Nota vię errorem.

Diueriū caſtellum.

Vernolium

Hēricus q̃rtus imꝑator copias in remos parat

Auriflāma.

Ludouicus acies īſtruit.

ſoror.Quo ſine liberis defuncto:mahildis normanniam reuertens ſecundo nupſit gaufrido martello andegauorū turonorūqꝫ & cœnománorum comiti. Hinc prognati ſunt gaufridus plantageneſtus & guillermus longaſpata. Tertio filio henricꝰ nomen fuit:qui anglię pręfectus rex andegauiam cum cœnománia & turonia poſſedit.

Amorreus mōtefortenſis henricuꝫ pellit.

¶ Interea dum hęc apud remos geruntur Anglus ſpe bene gerendę rei dum ludouicus abeſt adductus franciam vaſtare contendit. Sed opera amorrei mōtefortenſis qui tuendę regionis cauſa relictus a rege erat:anglus ingenti ſuo damno repellitur.

¶ Alemanno imperatore ſuperato.ludouicus exercitum dimiſit atqꝫ ad dyoniſianum cœnobium voti cōpos veniens gratias deo & ſanctis martyribꝰ ſupplex perſoluit.Quorū feretra ſuis humeris in teſtudinem vbi diligenti cuſtodia ſeruanť depoſuit:donis compluribus religioſe exhibitis.

Aruernię comes malus.

Guillermus aqtanꝰ dux opem fert aruernis.

¶ Dedit hoſt hęc alteraꝫ belli cauſam aruernorū comes qui furto claromontē vrbem ep̄o abſtulerat.Quam iniuriaꝫ ab antiſtite ad ſe delatā moleſtiſſime rex tulit.Et ꝓmoto ī comitē valido exercitu ciuitatem recepit:rebus inter ep̄m & comitē compoſitis. Sed diuturna non fuit pacis cōditio renouantibus aruernis bellum.In quo mouens ludouicus q̄q̄ iam ętate in graueſceret:dehortantibus expeditionē amicis valitudinem diſſimulans pergit. In ea expeditione vſus eſt maxime opera caroli flandrenſis & foci andegauorum ducis:pręterea britonici atqꝫ amorrei:rei militaris apprime periti.Prima apud montēferrandum duobus circiter paſſuum milibus ad claromōtem diſtante decertatio fuit. Oppido recepto cū iam aruernia oīs regis ditioni ſe dederet. Affuit cum ingētibꝰ copiis guillermꝰ aquitanię princeps ſuppetias aruernis laturus:ꝓpterea ꝙ hi ad ducatum eius pertinerent.Qui ex vicino monte caſtra ludouici contemplatus quę in planicie locata erant:copias apparatūqꝫ admiratꝰ : ad regē nūcios mittit dicere:ſe q̄dem in eum nihil deliquiſſe cuius optimo iure ſubditus eſſet:ſed ratione moueri: vt comitis atqꝫ aruernorum cauſam tuereť:qui in fide eius perſiſterent.Si quod ab illis peccatum eſſet:deducturū ſe comitē a quo malefactorum rationē lege iudicioqꝫ exigat.Si regi ita placebit:daturos illi aruernos nō cōtēnendos obſides. Nunciis auditis rex cōſilium ex ſuis capit.Igitur receptis obſidibus:paceqꝫ reſtituta:cōuentꝰ aurelię indiciť.

Motꝰ ī flandria ꝓtra comitem.

Bochardꝰ & bertopus comitis interfectores puniuntur

Guillermus necis auctor

¶ Cū in flandriā ex aruernis carolus comes reuertiſſet:cōiuratione quorundam apud brugas flandrię inſigne oppidum : in eccleſia ſancti donati a Bochardo prępoſiti eccleſię fratre comes carolus occiditur.Qui enim primam in ea eccleſia dignitatem gerit prępoſitus appellatur.Quo execrabili facto ad iracūdiā permotus ludouicus:brugas contendit:eccleſiamqꝫ vbi homicidę tanq̄ in arce incolebant circumuallat. Ex qua ſe furtiꝫ ſurripientes bochardus & bertopus:ille fugiens depręhenſus oculis orbatus eſt atqꝫ ad palum deligatus ſagittis in faciem eius actis cum interiiſſet:in rotam altiſſimo tigno ſuperfixam tanq̄ ad ſpectaculum ſublatus: mox in ſordidiſſimam cloacam abiectus eſt.bertopus auteꝫ a furca pependit: appēſo cum eo viuo cane qui ſtimulis a carnifice agitatus in bertopi faciem furens pendentem laniabat & interdum ſtercore perfundebat. Reliquos quos in turre compręhendit e turris faſtigio pręcipites dedit. vnum vero(yſaac illi nomen erat)cum ſpe vitandi periculi monachatum profiteri promiſiſſet:captum laqueo ſtrangulari iubet.Eius factionis auctor Guillermus nothus qui ẏpras ſe receperat poſtq̄ Ludouicum ad ſe compręhendendum properare intellexit:eductis ex oppido trecentis delectis militibus regi occurrit. At partita acie milites Ludouici alii in hoſtem concurrunt : alii in arcem per poſticum conſentientibus caſtellanis ſe conferunt.

Atqꝫ ad hūc modū guillermo ſpes flādria potiendi ablata eſt:de ſatellitibꝰ uero ſupplicium ſumptum eſt. ¶Affecit pręterea ignominioſa morte thomā de marla quē non longe a conciaco regi inſidias ponentem interceptum Laudunum miſit: ibiqꝫ interimere hoiem iubet. ¶Venit non longe poſt ad ludouicū innocentius ſecundus maximus pontifex aduerſante ſibi petro leone ab altera cardinaliū parte electo Cui obuiam progreſſus rex:cū vxore & liberis apud iulianum ligerenſem pontificem debita veneratione excepit:opē fortunaſqꝫ ſuas oēs pollicitus. Synodos enim duas apud claromonteꝫ vnam:apud remos alteram innocentius celebrauit. Non ignoro blondū atqꝫ platinam ſcripſiſſe hunc innocentium regnante philippo i frāciam veniſſe:ꝗbus franci annales nō aſſentiuntur. ¶Inter hęc nūtiatur ludouico filium eius philippū dū extra muros pariſii equo veheref interiiſſe. Nam inter crura laſciuientis equi cū domeſticus ſus incurriſſet equus ferociter ceſpitans iuuenem humi deturbat:quo lapſu nocte q̄ inſecuta eſt deceſſit.Cuiꝰ mors ſicut mœrori ludouico fuit:ita eum admonuit rerū futurarum ſollicitū eſſe. Tū enim in mentē venit diui bernardi clarȩuallen̄. vaticiniū. Nam cū ludouicum cleri bona aliquando vſurpantem bernardus argueret:nec propterea abſtineret:hec inquit tua rex pertinacia filii interitu mulctabitur. Igitur cuꝫ annorum plenus eſſet plurimiſqꝫ laboribus affectꝰ ex amicorum conſilio ludouicum alterum filium qui iunior appellatus eſt in cōſortium adminiſtrandi regni aſſumpſit:remiſqꝫ deductum regia vnctione atqꝫ corona eum inſigniri iubet. Inde Pariſium reuerſus poſtq̄ reſciuit theobalduꝫ campanię comitem in perfidia perſiſtere:q̄q̄ in femore grauiter vulneratus eſſet:ad caſtelluꝫ bonęuallis mouens:locum omnem pręter cœnobium diruit:pari iteꝫ ruina contriuit caſtellū reginaldi quod theobaldo parebat. ¶Poſtrema vero ludouici expeditio in briſſonetum quod ligeri fluuio finitimum eſt fuit:ob dn̄i iniquitateꝫ qui vias publicas mercatoribus pręcludebat. deſolata igitur arce cuꝫ valitudine & quotidiana tuſſi laboraret apud montricardum decubuit. vbi compluribus epiſcopis accerſitis poſtq̄ confeſſionis ſacramento conſcientiam emūdaſſet:conferri ſibi ſacram euchariſtiam poſtulauit. Interim dum ad id ſe parant ſacerdotes ipſe veſtibus indutꝰ & cubili exurgens:obuiam ſacerdotibus pergit. Recepto cęleſti cibo rex ludouicū ad ſe vocans regni ſe adminiſtratione abdicauit. hec pręlocutus ego inquit ludouice regnum quod male ipſe adminiſtraui tibi committo. tuere quoad per te fieri poterit: dei miniſtros. inopes foue:uiduis atqꝫ orphanis ſubſidium ferto. Hęc poſtq̄ dixiſſet ſupellectilem regiam omnem per eccleſias diſtribuit & egenis erogauit. Ludouici glorię atqꝫ optimę fœlicitati dari plane poteſt: pleroſqꝫ ſuo tempore ordines aut originem:aut magnum ſanctitatis incrementuꝫ accepiſſe. inter quos ſunt cluniacenſium quibus locum dedit atqꝫ extruxit Guillermus pius aquitanię dux in territorio matiſconenſi regnante carolo ſimplici cum Adrianus ſecūdꝰ apoſtolicę ſedi pręſideret. Huius autem Ludouici tempore ordo eſt longe dilatus. hoſpitalariorū pręterea pręmōſtracenſiūqꝫ atqꝫ tēplariorū ſanctiſſimę inſtitutiones: quę nō ſecus ac uitę & morū luminaria in orbem chriſtianum effulſerunt. Quibus ſplēdorem addebat diuus ille bernardus clarȩuallis primus abbas:qui olerum loco fagi frondes deſumebat:& pane ordeaceo admixto milio & uicia utebatur. Talis diu fuit religioſis hominibus uiuendi auſteritas & parcimonia. Sed ubi poſſeſſionibus aucti:prouentibus ditati ſunt:apud ſucceſſores illorum uirtus & dei pietas elāguit: ita ut in luxū parcimonia:in ſuperfluas opes paupertas:in faſtū humilitas:i laſciuiā

Thomas de marla punit̄

Innocētiꝰ ſecundus.

Philippꝰ Ludouici filiꝰ equo deturbatus morit̄

Ludouicꝰ iunior viuo patre coronat̄.

Bonauallis diruta.

Briſonetum caſtellum dirutum.

Montricardum.

Religioſus rex.

Quorundā ordinū origines & īcrementa.

Cartuſiēſes.

continentia:in confuſionem omnis fere ordo nunc nūc verſus parui habeatur.Cartuſienſium quoqꝫ duriſſima auſteritas & parcimonia eodem fere tempore dum annus ſalutis ageretur Mileſimus centeſimus trigeſimus ſecundus ſuę ſanctitatis lumē exhibuit..Cū autem morbo paululum leuatus ludouicꝰ eſſet:ad ſancti dyoniſii cœnobium orationis gratia venit.Inde abeunti nūcii ex aquitania detulere: guillermū eorum principem compoſtellam proficiſcentem defunctum eſſe atqꝫ ex teſtamēto hęredem inſtituiſſe vnicam quam filiam habebat.Ea re cognita rex teſtamentū laudat.Moxqꝫ filium ludouicum cum ſexcentum auratis equitibꝰ duce theobaldo comite & radulpho viromandenſi cum ſigero ſancti dyoniſii abbate in aquitaniā mittit.Burdegalę conuentus procerum habitus eſt atqꝫ ibi omnium conſenſu ludouicus alienoram aquitanię hęredem vxorem duxit quam ſtatim regia corona donatam ſe in franciam comitari iubet. ¶ Dū hęc a filio geruntur:pater augeſcente morbo:peractis quę ex ritu chriſtiano ſolent:mandat pauimentum tapete inſterni & ſuper eum crucis ex cinere ſignum fieri:vbi & iaceret atqꝫ moreretur.Decūbens igitur in tapete rex defunctus eſt regni ſui anno.xxx.ętatis ~~autem.lx.anno~~ chriſtianę ſalutis ~~milleſimo centeſimo trigeſimo~~ ſeptimo.Elatuſqꝫ ad ſanctum dyoniſium ibi ſepelitur.De quo ſequens epigramma ſcriptum inuenio.

Illuſtris genitor ludouici rex ludouicus
Vir clemens chriſti ſeruorum ſemper amicus.
Inſtitui fecit paſtorem canonicorum.
In cella veteri trans flumen pariſiorum
Hanc vir magnanimus almi victoris amore:
Auro: relliquiis: ornauit:rebus :honore
Sancte dyoniſi qui ſeruas corpus humatuꝫ:
Martyr & antiſtes ludouici ſolue reatum.

¶ Huius ludouici cui groſſo ꝓpter corporis molem agnomē fuit opus eſt diui victoris cœnobium:quod in ſuburbano pariſiano ad orientem ſolem a fundamētis extruxit.Ab eo pręterea caroli locus ciſtercienſis ordinis in agro ſiluanectenſi ędificatus eſt.& cœnobium puteolanum in agro vaſtinienſi.Reliquit ex adelaide vxore ducis morianę filia liberos mares ſex.Philippum quē ęquo delapſuꝫ interiiſſe diximus.Ludouicū ꝗ regnum adeptus eſt.Henricū bellouacorum pontificeꝫ.Petrū qui reginaldi de courteriaco filiā vxoreꝫ accepit.Et philippū pariſieñ.eccleſię archidyaconū quē imatura mors abſumpſit.Fuit quoqꝫ inter liberos quartus: cuius nomen autores prętereūt pater roberti comitis pertici & drocarum quos druydes antiquitas appellauit. ¶ Eius regis ętate apud legienſem vicum porcus editus eſt facie humana.& gallinę pullus quadrupes prodiit.

Iohānes de temporibuſ annos.ccc. ſexaginta & vnum vixit.

ACcepta patris morte:ludouicus cum res aquitanię ordinaſſet:in franciā propere reuertitur.datqꝫ aliſiam reginę ſororem arnulpho viromādenſi vxorem.Per illud fere tempus iohannes de temporibus morte abſumptus eſt.Quem pertinaci conſenſu franci atqꝫ germani ſcriptores a caroli magni imperio ad hunc vſqꝫ Ludouicuꝫ vixiſſe tradunt.Quod ſi a fide non abhorret: tercentum ſexaginta & uno anno ſuperſtes in terris fuiſſe credendus eſt.Quo tempore in territorio beluacenſi fromontis monaſterium erigitur.Inter hęc galletus mommorenſis comes cum in uicinos agros graſſaretur ducto ad monceyum exercitu arcem rex euertit.Ea tempeſtate ab hieroſolymis uenere ad ludouicum nuncii qui ingenrem in chriſtianos cladẽ feciſſe turcos nunciarent:& vrbes aliquot occupaſſe. Quę res merori ludouico fuit. Eapropter veʒelaii quod burgundię oppiduꝫ eſt contracto conſilio:recens chriſtianę pietatis a turcis acceptum incommodum per bernardum claręuallenſem abbatem qui poſtea in numero ſanctorum relatus eſt renũciari iubet.

Expeditio i hieruſalem.

¶ Quo ſapienter atqꝫ venuſtiſſime elocuto rex imprimis charitate accenſus ſuppetias rei chriſtianę laturum (crucis inſigni aſſumpto) promittit. quem ſecuta alienora vxor & multi ex francorum nobilitate primores eodem ſe voto aſtrinxerunt. Ad hanc longinquam expeditionem cum neceſſaria parantur: imperator conrardus non diſſimili animo exercitum ex ſuis cogit. Sed quia difficillimum videbatur tam potentes & numeroſos exercitus ex diuerſis populis contractos concordibus animis continere:eiſqꝫ vno tempore ſufficere cõmeatum:communicato conſilio inter principes conuenit alemãnos prius deinde francos proficiſci. Igitur ꝑ germaniam atqꝫ pannoniã ducentes cum in thraciam ꝑueniſſent:in conſpectu conſtãtinopoleos ciuitatis ſtationem fecere: vbi ſe ex diuturno labore reficientes: emanuelem conſtantinopolitanum imperatorẽ conuenerunt. cum quo de rebus ad expeditionem pręſentem ꝑtinentibus colloquio habito:duces itineris ab emanuele acceperunt. Quos inconſiderate ſecutus conrardus grauem ſuorũ ſtragem ab yconii ſoldano accepit. Qui de chriſtiano exercitu nuncio accepto grandes ex oriente copias contraxerat:cõſtitutis militum pręfectis qui conrardo occurrerent. Gręci enim vię duces quaſi paucorum dierum itinere capadocia tranſmiſſa in terram vberem conrardum perducerent monent duodecim tantum dierum commeatuꝫ ferat. Cũ in lychaoniam per viarum anguſtias exercitum gręci loco ſterili ſtatuiſſent:inito cũ turcorum ſatrapis clandeſtino tractatu:in vaſta ſolitudine conrardum relinquunt atqꝫ ita e caſtris noctu aufugiunt.

¶ Ducibus & commeatu deſtitutus imperator:a pręfectis militum conſilium capit. Stat omnium ſententia retro qua venerant cedẽdum. Inter conſulendum exploratores referunt magnas turcoruꝫ copias non procul abeſſe. Quo nũcio perterriti germani:quos & labor fameſqꝫ extenuauerat de rebus ſuis deſperant. Turci vero alacres pharmone duce nichil pigritant chriſtianos inuadere:donec victoria potiuntur. Traditum eſt emanuelis dolo gipſuꝫ farinę admixtum fuiſſe. vñ panis quo veſceretur chriſtianus exercitus confectus eſt. Itaqꝫ ex ſeptuaginta milibus quos pręter pedites conrardus ſecum eduxerat vix pars decima ſuperfuit. Imperator cum paucis ad niceam vrbem ſe recepit. inde miſſo ad ludouicum federico ſueuorũ duce cladẽ nunciat. Re cõperta ludouicus ad conrardũ comitante fœderico conſolãdi hoĩs gr̃a venit. fuit inter conrardũ ludouicũqꝫ longuꝫ & familiare colloquium. deinde admiſſis primoribus aulicis conuenit negociuꝫ ſuſceptum iunctis exercitibus peragere. atqꝫ poſtq̃ itineris nõnichil ſimul profecti ſunt imperator animo repetens ſuorũ paucitatem & q̃tum illi dignitatis atqꝫ auctoritatis fortuna detraxiſſet:partẽ reliquiaruꝫ ſui exercitus itinere terreſtri ex epheſo conſtantinopolim p̄miſſa:ipſe mari eodẽ ſe contulit. Ludouicus vero inde tranſiens ad flumen venandri caſtra ponit cupidus manum cum turcis conferre. Duꝫ eo loci ſtationeꝫ haberet miles francus:ab altera fluminis ripa iaculis fundiſqꝫ hoſtis noſtros aquatione ꝓhibebat. Sed repto vado franci flumẽ traiiciunt atqꝫ in turcos ꝓgrediuntur. Quibus partim fuſis partim occiſis aut captis caſtra eorum diripiunt:atqꝫ ingentes inde opes exportant.

Victoria de turcis

Error ſigniferi.

¶ Poſtridie habitę de turcis victorię: vltra ꝓgredi acies rex imperat. Incedendi hic mos conſtitutus erat. Singulis aciebus ex primoribus ſatrapis vnus ſignifer pręficiebatur. Eo autem die gaufridus remacinus pictauꝰ gerendi vexilli curam ſuſceperat. Cui mandatum erat ad montem vſqꝫ progredi qui in via qua iturus eſſet agmen editus videbatur. Et iſthic caſtrametari. Signifer igitur in prima acie mouens: cum ad conſtitutum ſibi locum ante ſolis occubituꝫ veniſſet ratus parum itineris illo die confeciſſe & lucis ſatis ad tranſmittendum monteꝫ ſup eſſe dicentibus vię exploratoribus non procul abeſſe planicieꝫ vbi ſtatiua haberet vltra pergit. At poſtrema acies lentius incedens ꝙ locus caſtris deſignatus ꝓpe eēt: turcorum inſidiis graui eſt incommodo profligata.

Turci ĩ nr̄os

Nam hoſtes poſtq̄ acies diſiũctas progredi & primam longe abeſſe vident: iugum montis occupare feſtinãt. Atqꝫ in noſtros quibus erat per uias anguſtas in montem conſcendẽdum adoriũtur. atqꝫ adeo vſqꝫ occidunt: donec nox pręlium diremit. Abeuntibus inde cum ingenti pręda & captiuorum numero turci: recipientes ſe noſtri: cum neqꝫ de prima acie quicq̄ compertum haberent: neqꝫ gnari viarum eſſent: quid per dẽſas tenebras agerent conſultant. Cũ placuiſſet forte fortuna iter pergere deſpiciũt in planicie ignes: quo ſigno admoniti caſtra ſuorum poſita illic eſſe: ad ſtationem ęgre perueniunt.

Tum periculi magnitudine cognita: vt quiſqꝫ vel patrem vel filiũ aut amicum deſiderabat ita illachrymabatur & fiebat totis caſtris mœror & luctꝰ. Redintegrato exercitu viribuſqꝫ receptis rex ſuperatis montium iugis ad vrbẽ cui a francis ſatilia nomen inditum eſt contendit.

Vrbs ſatilia.

Eſt enim ad mare ſita potens: ſed agri indigens propter turcorum potentiam: qui proximas arces occupant: nec ſinunr incolas terram colere. Sunt tamen intra vrbem feraces horti fructiferis arboribus conſiti. Mercibꝰ porro & cõmeatu quę mari importantur: affatim valet. In ea ludouicus cum ſe exercitũqꝫ aliquot dies curaſſet: relicto pedite qui eum terra ſequeretur cum reliquo exercitu ad ſancti ſymeonis portuꝫ mari delatus eſt vbi mare influit far fluuius qui antiochiam interluit.

Portus ſãcti ſymeonis.

Cognito ludouici aduẽtu raymondus antiochenus princeps magno ſuorum numero comitatus regi obuiam venit: quem in ciuitatem regio apparatu exceptum honorabiliter habuit. Et eo curioſius id faciebat: ꝙ potentia regis fretus vicinas quaſdam alapiã cęſareãqꝫ ſibi inimicas ciuitates in poteſtatem ſuaꝫ adigere ſperaret. Sed voto obſtare ludouicus dicebat ꝙ hieroſolymam prius videre aſtringeretur: q̄ aliquo ſe bello implicaret. Regis reſponſo raymondus irritatus: ex eo tẽpore malo in frãcos animo fuit: ita vt inſidias regi tendere nitteretur. Itaqꝫ alienorã ſuam ex patre neptem ludouici vxorem illexit: dicere illicitum eſſe ſe ludouicum comitari ꝙ eam cõtra eccleſiaſticas leges accepiſſet/mulierem ſcilicet quarto cognationis gradu ei proximam. Proinde cupere ſe ab illo ſeparari. Hanc vxoris cõtumaciã ęgre ferens ludouicus quandoquidem eam arctiſſime amaret/diu contendit eam ſecum educere. Sed illa pertinaci animo repugnans apud raymonduꝫ manſit. Quamobrem noctu egreſſus vrbe ludouicus hieruſalem ſe contulit.

Cõrardꝰ imperator.

Quo etiam conrardꝰ imperator hibernis apud emanuelem conſtantinopolitanuꝫ exactis aduenerat. Viſitatis deinde ſumma religione locis quos ſua pręſentia & ſanguine chriſtus ſacrauerat principes aconem maritimam vrbem profecti ſunt. Vbi conuentu habito de re communi & bello concordibus animis gerendo conſultant. Quattuor erãt omnino in ſyria & paleſtina principatus qui a principibus chriſtianis per id tempꝰ adminiſtrabantur. hieroſolymitanus cui pręerat balduinus rex: Tripolitanus: Antiochenus. Et rochenus eufratem verſus. Qui omnes ſpem non paruã ceperãt magnorum principum ope atqꝫ auxiliis ditionis ſuę terminos proferre: q̄obrem donis in-

Cęſarea philippi.
Damaſcus.

gentibus quiſqꝫ certabat principum amicitiam demereri. Viſum ante omnia eſt ex vſu chriſtianorum eſſe: damaſcum proficiſci. Pręconis ergo voce edicitur omnes cęſaream philippi conueniant: ꝗ ſyrię vrbs eſt in planicie conſtituta: iunctis ibi exercitibus ꝑ montem libanum ordinato agmine ad quartum a damaſco lapideꝫ caſtra metātur: ex quo loco qui daria appellatur vrbs proſpici poteſt. Damaſco proximi ſunt cōplures per quinqꝫ fere paſſuuꝫ milia horti ex quibus multa ciues commoda ad vitę alimentum percipiunt. Eos occupare noſtris in animo erat. Quibus captis ſicut detrimentū plurimuꝫ incolis accederet: ita adiumenti non parum noſtris afferretur. Nam cū vaſti ſint & aquarum fiſtulis ex proximo amne deriuatis irrigui: omniuꝫ pręterea fructuū genere feraces multa exercitibus atqꝫ iumentis pabula ſuppeditare poterant. Igitur ex omni militū numero tribus inſtructis aciebus: primā balduinus hieroſolymitanus. alteram francorum rex: conrardus imperator tertiaꝫ duxit. Erat ex ciuitate vna ad ortos via: & qua vector equus tm̄ cum clitellis aut corbibus duci poſſet. Et ſinguli horti maceria terrea circūuallati: anguſta inter vtroſqꝫ ſemita relicta difficilem prębebant acceſſum. Et poſt quidem macerias latebant turci qui per macerias hortorum ex induſtria perforatas in adeuntes poterāt ſagittas iaculari: neqꝫ a noſtris poterant facile cohiberi. ¶Ad hoc quiſqꝫ horti dominus turriculam in ſuo fundo extruxerat quas eo tempore turci & pręſidiis & commeatu muniuerant. Et ad hunc quidē modum horti arcis loco ab hoſte tenebātur. Procedēs autem balduinus cum illo primus perueniſſet: frequentibus turcoruꝫ ſagittis tardatus publico itinere relicto: ad deiiciendas terreas munitiones alia via ſe conuertit.

Multis locis effractis maceriis turci dęphenduntur compluribus eorū interemptis captiſqꝫ. Reliqui qui per hortos excubabāt cognita balduini irruptione ſe fugę cōmittunt. Occupatis hortis turci id quod futurum erat coniectantes: fluuiuꝫ ꝗ pone muros damaſci fluit: ne in vſu noſtris eſſet denſis ſagittariis ad oppoſitam ripā complent. Quo facto noſtros a flumine prohibebant. Sed poſtq̄ totis copiis digladiari noſtri cœperunt: hoſtem repetere damaſcuꝫ compellunt. Commiſſum ibi ab imperatore ęgregium facinus memorię proditum eſt. Cum imperator pedes pręlio intereſſet: exertoqꝫ gladio pugnaret: turcus quipiam ignarus quiſnam conrard⁹ eſſet eum arctiſſime a collo pręhendit. at conrardus tam valido ictu turcum inter colluꝫ armumqꝫ ſiniſtrum percuſſit: vt ab ea parte ad dexteram vſqꝫ adacto gladio hominem ſecuerit. Quo admirabili cunctis facto reliqui exterriti pręlium turci deſeruerūt Re ad ciues relata cœperunt de ſalute deſperare: iamqꝫ pleriqꝫ ſarcinis quas exportarent congeſtis fugę ſe parabant: at ſi forte ſubita oppugnatione premerentur: muroſqꝫ hoſtis ſuparet per muri ambitum qua obſidio erat tigna bonę craſſitudinis intra vrbem conſtituunt vt hoc repagulo impeditus miles dum obſtātia dimoueret ipſi ſpacium haberent demigrandi. Sed non placitū eſt deo chriſtianos tam inſignē victoriam obtinere. Erant ſyrii quidam proceres quibus balduinus hieroſolymitarum rex fidem habebat. Hos damaſceni conuenientes magnis ornant donis pollicenturqꝫ longe maiora ſi ab hortis quos tenebant chriſtiani in oppoſitam fluminis ripam exercitum traducere poſſint. Negocio ab ſyris recepto ad principes veniunt Oſtendunt longe faciliorem obſidionem fore ſi ad alteram vrbis regionem milites locarentur: pręſertim ꝙ eo loci debilior ciuitas eſſet: & humilibus muris communita: non virgulta neqꝫ arbores illic eſſe quibus a flumine prohiberentur. flumen præterea lentius illic fluere. Quibus commoditatibus accidere poſſe: vt ad primam op-

Aegregiū imperatoris cōrardi factuꝫ.

Frãcos ſyrii decipiunt.

pugnationem vrbe potirentur.Syrorum verbis creduli principes in eã parteʒ quo ſyri eos ducunt copias omnes migrare iubent. Caſtris poſitis munitiones contemplati:malis ſe conſultoribus vſos eſſe intelligunt:ꝙ a flumine procul eſſent:& hortorum beneficiis deſtituti.Itaqꝫ commeatu egentes quo nec a ſyris iuuari poterant: neqꝫ vrbem oppugnare munitiſſimam.neqꝫ ad hortos vnde venerant regredi tentauerunt.Nam relictis a noſtris hortis:turci multis ſepibus atqꝫ tignis vias pręcluſerant maceriaſqꝫ reſarciuerãt:in eis tanq̃ in arce firmiſſima ſe tutantes.

Hugo de.s. victore.

¶ Tot difficultatibus impliciti principes & ꝙ maxime a ſyris proderentur obſidionem ſoluerunt.Conrardus vero non multo poſt in germaniam reuertitur. Ludouicus inſequenti vere franciam petit.Ad hunc modum duo delectiſſimi exercitus nulla re glorioſe geſta hoſti ludibrio fuere Hac ętate claruit illuſtris doctor hugo de ſancto victore.

Raymõdus occiditur.

¶ Diſſoluto chriſtianorum conuentu:noradinus ex infidelium turba potẽs princeps nichil cunctatus copiis coactis antiochiam petit.In quem egreſſus raymõdus cum inconſiderate pugnat occiditur anno ſalutis.M.cxlviii.Comes vero edeſſanus dum ſe domum recipere contendit interceptus in vinculis ſitu & ſqualore loci extinctus eſt.Tripolitanus quoqꝫ comes a ſiccariis quibuſdã confoditur. Ad hũc modum bona paleſtinę pars chriſtianis erepta eſt.Ludouico ex paleſtina reuertenti gręci occurrunt. Captumqꝫ dum præda exultantes nauigant georgius ſicilienſis nauigii rector ludouicum ex hoſte recuperat atqꝫ in ſiciliam ducit. Inde romam ꝓfectus rex galliam repetiuit.

Gaufredus ãdegauię comes.

¶ Regreſſo in galliam ludouico gaufredus andegauꝰ comes & eius filius Henricus qui regnum angliæ poſtea adeptus eſt regem orant ſuppetias illis ferat aduerſus ſtephanum anglum qui normanniam iniuſte occupabat.Comparato igitur exercitu rex in ſtephanum copias ducens non difficili negocio normanniam recuperat.quam henrico reſtitutam:hẽricus vexiuium quod normannum appellatur regi dat.

¶ Non manſit in fide henricus qui ludouici contemptor mandatis parere negat.Mox tamen cum vernonem & nouum mercatuʒ rex illi abſtuliſſet ſimulata obedientia eas a ludouico recepit.Eadem fere tempeſtate alienoram Guillermi pictauen̄.filiam petulantem quidem fœminam rex dimiſit pleriſqꝫ aſſeuerantibus:cognatiõis gradu ludouico attinere duas licet ex ea filias ſuſcepiſſet.Quam a ludouico dimiſſam henricus vxorem deſponſat.Quæ res initium fecit multis poſtea bellis.Nam ob eas nuptias andegauia:cœnomannia:& turonenſis comitatus henrico aduenere.Quos principatus defuncto eius patre hẽrico vna cum anglię regno ſuſcepit:potens aduerſus francos effectus.Genuit enim ex alienora Richardum Henricum & Iohannem quos ſucceſſores habuit & gaufridum comitem filiam primogenitam caſtellę regi dedit vnde prodiit blancha diui ludouici mater.Alteram duxit biʒuntinus imperator.tertiam ſaxonum dux accepit: Othonis qui imperio alemannorum pręfuit matrem.Quartam ſibi copulauit tholoſatium comes.Cęterum rex ne ſine liberis maſculis vita defungeretur conſtantiam alphonſi caſtellę regis filiam ducit.Quæ dum ſecundo partu filiam alteram edit moritur.Huic ſuperinduxit aliʒam theobaldi bleſſen̄. filiam forma pudicitiaqꝫ laudatiſſimam.

Belluʒ in aruernia.

¶ Acceſſit iterum ludouico cauſa belli in aruernos gerendi propterea ꝙ Guillermus podien̄.comes:& claromontenſis princeps:pręterea pollyniaci vicecomes:eccleſias peregrinoſqꝫ popularentur. Quos prælio victos in vinculis habuit. Mouit quoqꝫ in cabilonenſem comitem qui cum cluniacum ſpoliandi loci cauſa ſatellitibus ſtipatus proficiſceretur:cœnobitas ſacratis deo veſtibus ornatos cũ mul ta plebe illi obuiam reuerenter occurrentes ſpoliauit:quingentis ex populo interfectis. Quod flagitium vlturus rex cabilonem & montem ſancti vincentii qui comitis erant receptis:bipertitoqꝫ principatu:burgundorum duci partem:alteraꝫ niuernorum comiti dedit. Hic tamen quem poſtremo nominaui ſeditioſos veſelaiꝰ ciues in abbatem pinconem qui eorum dominus erat concitauit:ita vt monaſteriū diuturna obſidione vexatum cœnobitę ęgre tuerentur:niſi regis auctoritate adnixi opeꝫ accepiſſent. Multati ſunt ciues ſeptuaginta milibus ſolidorum quos compenſandi damni cauſa monaſterio penderent. Niuernenſis vero iureiurando adactus eſt ſuo contentus eſſe & non deinceps perſequi ſeruos dei. Sub hoc Ludouico/valdo lugdunenſis ciuis admodum diues atqꝫ opulentus erogans in pauperes diuitiis xp̄i paupertatem omnino imitari conſtituit. Hic cum litterarum ignarus eſſet obtinuit ab eruditis libellos aliquot gallicos ſibi conſcribi:vbi nonnullę doctorum ſententię infertę eſſent. Quos poſtq̄ adeptus eſt: eaſqꝫ ſuo ſenſu homo ydiota interpretatur docendi officium apud ſui ſimiles vſurpans:multis ſe atqꝫ diſcipulos erroribus implicauit. Fuit enim in pręlatos eccleſię pręcipuo odio infeſtus. Admonitus autē ab errore reſilire:Oportet inquit deo magis q̄ hominibus obedire. Quare pertinax & delyrus hereticus anathema factus patria extruditur. A quo valdenſes ad hūc vſqꝫ diem nominati:ſui p̄ceptoris multis per orbem locis tuentur errorem.

Valdo.

TAm ęgregiis geſtis deo hominibuſqꝫ commendatiſſimus cuꝫ eſſet ludouicus:liberis tamen infœcūdus pręcipua illi cura erat ſuſcipiendę prolis. Eam ob rem hanc vnam ſollicitudinem tantuꝫ deo committebat. Ergo exauditus:philippum ex aliꝫa ſuſcepit cui propterea ꝙ dei munere datus eſſe crederetur:adeodatus cognominatus eſt. Verum priuſq̄ naſceretur:quieſcēti patri hoc inſomnium apparuit. Videre viſus eſt filium calicem manu tenere humani cruoris plenum:eumqꝫ ſuis proceribus propinare:ex quo ipſi biberent imperterriti. Quod viſum pater vni tantum henrico albano qui legationem apoſtolicam apud francos per id tempus gerebat retexit. Sed defuncto ludouico legatus reꝫ propalat. Anno ſuperiore q̄ ludouicus mortem obiret:curat philippum regni cōſortem aſſumere. Quare remis perductum magna pompa adoleſcentem ſacrare iubet: annum vix quartumdecimum agentem. Cui dum coronatur guillermus nouelli regis auunculus remorum primas & ſanctę ſabinę cardinalis romanus legatus affuit. Henricus item anglię rex ob eas quas a rege in francia terras poſſidebat obſequens pro debito ſubiectionis philippo aſtitit. Sacro coronamenti abſoluto memor rex adoleſcēs q̄ impie pleriqꝫ per franciam deierarent & execrabili deum blaſphemia prouocarēt legem tulit:ſi quis eius impietatis reus compertus eſſet in fluuium aut paludeꝫ citra necem demitteretur. In iudeos quoqꝫ quorum erat per omnem franciaꝫ ingēs multitudo ſeueritateꝫ exercuit. Itaqꝫ huic perfidę genti impia conſuetudo erat ſurreptū quotannis aliquem infantem chriſtianum in locum apud ſe ſubterrancum ducere: atqꝫ illum diu pœnis affectum:tandem die veneris ſanctę cruci affigere: contemnentes hoc ſuo immani facinore dei chriſti mortem & chriſtianorum religionem ludibrio habentes. Quam rem poſtq̄ rex certo cognouit iubet ad.iiii.kalendas martias omnes iudeos compręhendi. Compręhenſos auro argentoqꝫ atqꝫ veſtibus ſpoliat. ¶ Erat inter bituriges ebes charetonius potens & inſignis prędo queꝫ in dei ſeruos graſſantem philippus ducto in eum exercitu edomuit. ¶ Compeſcuit pręterea ymbertum de belloico:& cabilonenſium comitem qui prędas ex ſacris locis agētes:

Viſū de philippo auguſto naſcituro.

Iudei puniūtur.

viros religioſos magnis incommodis vexabant. Proceres quoqꝫ aliquot ad arma & ſeditiones pronos apud baruillam ſibi audientes fecit: cum annos tantum quindecim natus eſſet. Quo tempore ludouicus eius pater quorundam aulicorum ſuaſu adductus philippum in dyoniſiano templo coronari iterum imperauit.

yſabella comitis hānonię filia philippi vxor ī dotē habuit artheſiī comitatum.

Vbi yſabellam balduini hannonię comitis filiam Philippus vxorem accepit. Cui in perpetuam dotem Philippus flandrię comes cui artheſium attinebat quia liberos nō haberet artheſium vſqꝫ ad liſam amnem qui a flandrenſibus artheſios diſterminat attribuit. Paucis poſt diebus Ludouicus paraliſis morbo interiit: dum annus agitur ſalutis Milleſimus centeſimus octogeſimus. Elatuſqꝫ eſt in monaſterium de barbello quod viuens extruxerat. Cuius ſepulchrum aliȝa regina auro argētoqꝫ ſuperadditis gemmis ornauit.

Ternacum.

Quo regnante tornacum quę ſub nouiomenſi eccleſia ſexcētis fere annis extiterat epiſcopalis ſedes facta eſt Eugenio tertio romanū pōtificatū gerente.

Iudei iteruȝ

Curato patris funere Philippus in iudeos iterum ſe conuertit. Qui ingenti fœnore ciues ita obęratos ſibi habebāt vt eorum prędiis ditati dimidiam fere ciuitateȝ vendicarent: alios in cuſtodia penes ſe ſeruarent. pleroſqꝫ fortunis omnibus diſſoluendi debiti cauſa ſpoliatos mendicis non diſſimiles efficerent. Domi pręterea ex chriſtianis familiam continebant: quorum quottidianis ſeruitiis rem ſuam augebant. Et cum pignoris loco veſtes & ſacroſancta eccleſię vaſa a creditoribus ſuſcepiſſent ea in ſordidos vſus admouebant. His iudeorum iniquitatibus cognitis bernardum anachoritam qui in ſaltu vicennarum incolebat: hominem ſanctitatis opinione clarum rex adiit. Rogat quæ de iudeis eius ſentētia eſſet. Bernardus optimuȝ factu eſſe reſpondet ſi debita omnia quibus chriſtiani erga iudeos aſtricti tenebantur rex remitteret: quinta omnium debitorum ad fiſcum (ſi volet) attributa.

Iudei regno expelluntur

¶Anachoritę ſententia rex confirmatus: prędiis poſſeſſionibuſqꝫ iudeos mulctat: edicto ad diui Iohannis baptiſtę termino quo iudei omnes regno francorum abſcederent. Neqꝫ dimoueri rex potuit. q̄q̄ multi ex primoribus hanc ſeueritatem moderari tentaſſent: iudeorum muneribus illecti. Itaqꝫ cum precibus locus non pateret: dieſqꝫ ad diſceſſum dictus aduentaret: iudei diſtractis ſuis rebus omnes abierunt: præter paucos qui religionem chriſti profiteri voluerunt. Quibus lauacri ſacramento ablutis Philippus fortunas & libertatem reſtituit. Anno chriſtianę redemptionis: Milleſimo centeſimo octogeſimoſecundo. Exactis e francia iudeis ſynagogas eorum ad chriſtianiſmi ritum conuerti atqꝫ dicari iubet.

Mercatꝰ ſeu hallę pariſiēſes.

¶Eſt in via militari qua a pariſio ad ſanctum dyoniſium itur ſacellum lepra infectis attributum. Quibus proxime adiacebat mercatus rerum venalium. Huius fori ius a leproſis comparatuȝ philippus intra luteciaȝ ſtatuit in eo loco qui campelli dicebatur. Vbi ampliſſimis ędibus extructis merces extrudi a mercatoribus ſine imbrium moleſtia poſſent. Hunc mercatum franci vulgo hallas appellant.

Saltus vicennarum.

¶Ambiuit quoqꝫ Philippus perpetuo muro ſaltum vicennarum cum antea peruius eſſet.

Viromādia reſtituiī philippo

¶Occupabat eadem tempeſtate viromandiam Philippus flandrię comes quam ad ſe pertinere rex optimo iure dicebat ¶Hinc bello exorto contracto tandem ab alterutro principe exercitu. Comes ſponte ſua nullo commiſſo pręlio occupata reſtituit præter Peronam & ſanctum Quintinum. quæ valida oppida comes quoad viueret ſibi conſeruauit. Eius concordię autores fuerunt Theobaldus bleſenſis ſeneſcalus/ & Guillermus remorum præſul

Miraculum

¶Nec miraculo caret ꝙ cum ad kalendas iulias in agro viromandenſi frumentationibus pabulationibuſqꝫ ſegetes late miles detriuiſſet: ita vt meſſis faciendę nulla agricolis ſpes ſupereſſet: tanta tamen fumenti & omnis generis commeatus copia fuit: vt duplicatas fruges meſſores receperint. Cęterum vbi flandrorum exercitus conſtiterat omnia aruerũt. ¶ Inter has regis occupationes venere ab hieroſolymis ad Philippum eraclius patriarcha hieroſolymitanus & domus hoſpitalis prior: nuntii calamitatis quam ſalhadinus ęgiptius chriſtianis per paleſtinam intuliſſet: locis aliquot non ſine noſtrorum cęde occupatis. Cui incommodo niſi catholici principes ſuccurrant res hieroſolymitanas in hoſtium poteſtatem breui relapſuras. ¶ His querelis rex motus Pariſium: regni pontifices aduocat. Quibus cōuenientibus edocet quæ ſit in ſyria chriſtianiſmi ſtatus. Oportere quemqꝫ eorum per ſua territoria populum admonere: vt miſerę chriſtianorum conditioni ſuppetias ferãt: ſe quidem paratiſſimum eſſe qui in primis auxilietur: ſi pręſentium rerum conditio admittat: ſed nichilo ſegnius miſſurum ſe ad id negocium viros ſtrennuos cum valida militum manu. Oratione regis a pręſentibus laudata: paruo poſt tēpore rex ex ſuis deſtinat qui afflictis rebus opitulentur. ¶ Ipſe interea in Hugonem burgundum qui arcem vergii circumſederat: in eoqꝫ guidonem loci dominum obſederat copias ducit. Iam enim Hugo turres quattuor non procul ab arce erexerat quibus ab eruptione obſeſſos prohibebat atqꝫ pertinaciſſime conſtituerat: nunq̃ inde abiturum priuſq̃ arcem recepiſſet. ¶ Sed obſtinatis ſecus ac cupiunt ſępenumero accidit. Rex enim celerius Hugonis opinione adueniens: ſpem obſidentis ītercipit: dirutiſqꝫ propugnaculis intra arcem a Guidone recipitur. Sed nec tanto incommodo accepto Hugo populari eccleſias & monaſteria deſtitit: q̃uis a Philippo ne id committeret crebro admonitus extitiſſet. Eam ob rem rex ad caſtilionem promoto exercitu arcem vi expugnat. Vnde ſibi timens hugo regis gratiam propere impetrare elaborat. Qua impetrata: duobus caſtellis poteſtati regis permiſſis donec triginta milia librarum eccleſiis perſoluiſſet: Philippus Pariſium regreditur.

Oratores a hieruſalem.

Philipp⁹ in cōcilio pariſienſi.

Bellū in hugonem burgundum

Vbi dum aliquot dies incolit ambulanti per palatium fœtor quidam ex viis publicis infertur: quo ſupra modum offenſus: cognito ꝙ ex cœno lutoqꝫ viarum procederet: vias lapidibus pauire conſtituit: opus profecto propter vrbis magnitudinem grande atqꝫ arduum. Propterea accitis ciuibus & mercatorum prępoſito: negocium dat vias ſternendi. Eodem ſtudio adductus: campelli partem quæ & importandis venalibus rebus: & ſepeliendis humanis corporibus proxime ſacellum ſancti innocentis erat: ſepire quadratis lapidibus fecit: eamqꝫ ad ſepulturam tantum humanam deputauit. Per hos dies Richardus henrici angli filius cum pictauiam teneret: nec inde debitam Philippo fidem pręſtaret: ſed doloſis dilationibus in verba regis iurare cunctaretur: Philippus hominis ad rebellionem inclinantis aſtutiam non vltra tolerare conſtituit. Quare bituriges magnis copiis petens aquitaniam ad caſtrum vſqꝫ Radulphi vaſtat. Ea re cognita Henricus vna cum filio Richardo: educto in Philippum exercitu: cum ab obſidione arcis vi atqꝫ armis dimouere contendunt. ¶ Quibus in conſpectum francorum venientibus: in anglos ſe Philippus conuertit: facta pugnandi poteſtate. Qua audacia territi hoſtes: mox ad regem legatos de pace mittunt duos cardinales: qui per id tempus ad reconciliandos reges in franciam Roma aduenerant. ¶ Promittunt anglorum nomine fidem regi pręſtituros: & quæ ad ius fidelitatis ſpectant ex procerum arbitrio facturos. Hac igitur conditione accepta atqꝫ induciis hincinde fir-

Lutecia pariſiorum lapidib⁹ ſternit.

Cimiteriuꝫ s. innocētis.

Bellum in richardū aq̃tanię ducem.

matis:ab armis diſceſſum eſt.

Miraculum

¶ Interim dum de pace agitur:quidam introducti a richardo ſatellites:quos illa ętas coterellos appellauit:dum alea ludunt quidam perditis nummis blaſphemus in deum:dum ſimulachrum virginis filium dextra geſtãtis in templi veſtibulo aſpicit:iacto in imaginem lapide brachii partem a filio abrupit: ex quo profluens cruor multis ęgrotantibus ſalus fuit. Satelles autem virginis contemptor demonio mox abreptus eodem die ſpiritum miſerabiliter efflauit. Nemo igitur venerabiles imagines ſanctorum deſpuat quę tametſi nichil in ſe diuinitatis obtinent:ſunt tamen ad monumentum virtutis populo exhibitę.

Nuntii a hieruſalem.

Cruceſignati in turcum

¶Admonentq; humanam mentem imitari eorum ſpectatiſſimam vitam quorum imagines in honore haberi vident. Quietis per franciam rebus nuntii iterum ex aſia adueniunt qui omnia apud chriſtianos qui in ſyria erant a ſalhadino profligata eſſe: atq; ipſam ſanctam ciuitatem vna cum rege:& chriſti crucem aſportatam:treſq; tantum vrbes ſupereſſe:tyrum:tripolim:atq; antiochiaꝫ:& caſtella pauca in fide ſtare. Qua per franciam calamitate vulgata:mœrore omẽs affecti ſunt. Atq; ipſe in primis philippus tot malis condolens:per nuntios Henricum anglum in colloquium vocat. Conuenientibus regibus in planicie quæ a giſortio non procul abeſt. Tanta fuit tyri pręſulis ſuaſu principuꝫ charitas:vt nemo illos vllo tempore a perpetua pace diſceſſuros formidaret. Itaq; cruce in hoſtes fidei deſumpta:q̃plurimos pontifices & proceres populorum quoq; numeroſam multitudinem vt idem faceret prouocauerunt.

Salhadini decima.

Richardus turbator expeditionis.

Nota.

Richardus a pr̄e deficit.

¶Ad tantam expeditionem cum pecunia deeſſet:conuocatis pariſii pontificibus & nobilitate rex petit ſibi ~~annuam decimam eccleſiaſticorum prouentuum~~ concedi. Quę poſtea ~~ſalhadini decima~~ appellata eſt. Militi autem qui ęre alieno tenebatur permiſſum eſt:contracti ad illuꝫ dieꝫ fœnoris libertatem habere. debita vero tribus terminis creditoribus perſoluere. His ita in contione definitis tertio poſt menſe Richardus anglus induciarum & iuriſiurandi pręuaricator occaſione ſumpta in Raymundum tholoſatem bellum mouet. Quod poſtq̃ per raymondum nũtios philippus cognouit promoto exercitu caſtruꝫ radulphi buſentaluꝫ inſuper & argentonium expugnat. Leurontem vero ſecus paludem ſitum cuꝫ circumſediſſet tanta ſiccitate terra inaruit. vt paulus ipſa areſceret. Aquarum igitur cum iumẽta atq; exercitus indigeret. nec vllus de cęlo ymber ſperaretur:mox eruptione aquę pluribus locis facta palus exundauit. Expugnatum leurontem rex ludouico theobaldi bleſceñ. filio conſobrino ſuo donauit. A leuronte ad montricardum exercituꝫ ꝓgredi iubet. Quam arcem cum aliquot dies circumſediſſet tandem expugnat: incenſis ſuburbiis: & turre grandi & munitiſſima ſolo ęquata. Inde progreſſus per aruerniam philippus:omnia quæ angli regis in ea regione erant occupat. Tam multis incommodis acceptis rex anglus reducto exercitu per normanniam cum richardo filio abiens non pauca loca donec giſortium veniſſet perdit & diripit. Non multo poſt interiecto tempore Richardus pictauenſis cum negatam ſibi ab Henrico patre Margaretam philippi ſororem quæ apud henricum ad coniugii ſpem aſſeruabatur non impetraret vxorem:a patre deſciſcens ad philippum ſe contulit pręſtita de terris quas in francia poſſidebat fide.

¶In ſequenti vere philippus cœpti in hẽricum belli diligens executor: copias educens:dum iter in cœnomaniam facit firmitatem bernardi cum aliis quattuor munitiſſimis caſtellis capit:mox cœnomaniam progreſſus vrbem circũuallat ex qua ſe henricus proripiens:chinonẽ petit. Cœnomania recepta philippus turonos adorit̃ vbi flumine ligeri impeditus:ip̃e lãceã ma nu appręhendens:vadum præ exercitu ſcrutans:viam qua ſui tuto pergerent monſtrauit. Flumine traiecto:turonum vi expugnat. Nihil tamen ſęuitię ciuibus inferri rex permiſit. Duodecimo poſt receptam vrbem die pręſidio in ea relicto:philippus exercitum reduxit. Interim circiter. xv. kalendas iulias henricus anglus apud chinonem defunctus eſt. quo perſecutore diuus thomas cantuarieñ. dum veſperoruꝫ officio intereſſet quattuor ſatellitũ miniſterio quinqꝫ vulneribus eſt trucidatus:queꝫ beatorum martyrum collegio relatum eccleſia veneratur. Huius henrici ſepulchrũ apud fronteuallem viſitur.

Philippi egregium factum.

Henric⁹ anglus morit̃.

¶ Patri richardus ſucceſſit cor leoninuꝫ appellatus. Atqꝫ paulo poſt pace cum philippo icta: rex quęcunqꝫ Henrico abſtuliſſet:richardo ſpõte ſua reſtituit. Receptis a richardo tribus caſtellis:ipſe quoqꝫ liberalitate in philippum vſus creſacum eſſaudunum & dolonnam donat quę philippo perpetua eſſent. ¶ Ordinatis ad hunc modũ rebus:reges de expeditione hieroſolymitana cõueniunt:vt iunctis claſſibus in ſyriam nauigarent. ~~Anno igitur ſalutis centeſimo octogeſimonono ſupra. M.~~ circiter feſtum diui iohannis baptiſtę: poſtq̃ apud diui dyoniſii ſepulchrum preces habuiſſet philippus:veſelaum richardo comite profectus eſt.

Expeditio i ſyriam.

¶ Ibi filio in tutela matris atqꝫ auunculi remenſis legati apoſtolici relicto:ianuam ſe contulit. Richardus vero marſiliam profectus eſt. Comparatis ianuę quę ad expeditionem conuenirent. Cum mari ſe reges cõmiſiſſent orta tempeſtate pars meſſanam:pars ad alios portus delati ſunt. Cũ reges meſſanę agerent Ioachinus abbas res futurę pręſagus ad eos venit/ vaticinatuſqꝫ eſt nondũ tẽpus aduenisse recuperandę hieruſalem. Nichilominus tamen hybernis exactis philippus proximo vere:cum Richardus in menſem auguſtum nauigationem differre ſtatuiſſet educta claſſe aconem appulit. Quã miles chriſtianus iam ſecũdo anno obſeſſam expugnare nõ potuerat. Caſtris igitur acone poſitis:Philippus vrbis muros licet prope machinis diruiſſet:expugnare tamen locum ſuperſedit:richardum expectans. Hic cuꝫ aduenisset:rogatus a philippo vna oppugnationeꝫ facere:ꝑnegauit. Neqꝫ arbitris qui vtriuſqꝫ principis aſſenſu rei militari pręfecti erant obtemperauit. Tanto liuore atqꝫ odio anglorum gens francos omnes habet:vt lupum oui facilius q̃ francis anglum concilies. Itaqꝫ (ſicut ego accepi:cum apud henricum anglię regem huius nominis ſeptimum:Caroli octaui regis francorum tunc regnantis legationis munere fungerer) liberos ſuos dum per ętatem licet pleriqꝫ in anglia parentes arcu ſagittas mittere inſtituũt:propoſitaqꝫ illis franci hominis effigie. Age inquiunt fili diſce ferire & mactare francum. Recuſante auxilium richardo:cum obſeſſi philippum oppugnationem parare vident:vrbem ſe dedituros dicunt:ſi cum ſuis fortunis ſalui abire permittantur. Admiſſa conditione philippus adiecit liberandos inſuper eſſe captiuos omnes qui ꝑ egyptũ & ſyriam a ſalhadino tenebat̃. Atqꝫ ip̄am chriſti cruceꝫ in primis reſtituendam:nõ abituros hinc niſi hęc omĩa impleta perfeciſſent.

Acõ ciuitas paleſtinę

Richard⁹ ꝑfidus.

¶ Recepta vrbe diſtributiſqꝫ inter principes captiuis:philippus cum richarduꝫ ſuſpectũ haberet:ꝙ cum ſalhadino per nuncios cõmunionem haberet a quo etiaꝫ donis honoraret̃:ꝙqꝫ ip̄e grauiter ęgrotaret:vocatis ſui exercitus primoribus in franciam ſe reuerti velle dixit. Atqꝫ ita odone burgundorũ duce exercitui pręfecto:tribus tantũ triremibus a ruffino ianueñ. pręparatis:in appuliaꝫ nauigauit. Vbi poſt aliquot dies morbo leuatus romam religionis & voti gr̃a ꝓfect⁹ eſt celeſtino tertio romanaꝫ ſedẽ miniſtrante.

Diſcedit philippus ab acone.

¶ Poſt philippi diſceſſuꝫ richardus captiuos quos ex obſeſſis habebat ad ſe duci iubet:cum ab eis chriſticolas & domini cruceꝫ:ſicuti conuenerat re

Iudeorũ execrabile factũ

petit:nec promiſſo ſe abſoluere ſalhadinus curat:milia ſex ex vrbe eductos capite dãnauit. ¶ Cum in franciam philippus veniſſet:eſſetqꝫ apud ſanctum germanum de layo:execrabile iudeorum facinus ad eum delatum eſt. Apud brayum caſtruꝫ iudei chriſtianum quendam (quem furti atqꝫ homicidii inſimulabant) captũ ſerto ſpineo coronauerant:deductumqꝫ per oppidum & multis verberibus affectum tandẽ cruci affigentes interemerant:permittente loci domina quaꝫ ipſi muneribus euiciſſent Cognita iniuria rex nulla mora interpoſita neſciẽtibus aulicis quid animo agitaret: ad brayum perpropere ſe contulit. Moxqꝫ portas & viaruꝫ exitus a ſuis diligenter obſeruari pręcipiens:ſupra octoginta iudeos compręhenſos cremare iubet.

Suſpitio a ſyria.

Philippus normanniã occupat.

Ingeberga dalmatę regis filia philippi vxor

¶ Supplicio de iudeis expleto. agente apud pentiꝫaram philippo litterę ex ſyria ad eum ꝑferuntur. Quibus admonebatur bartaſim quendam ex arabia in franciam richardi conſilio eius necandi gratia miſſum eſſe. Qua re intellecta de ſe ſollicitus rex: diligentiore cuſtodia vſus eſt. Sed miſſis in ſyriaꝫ ad amicos legatis:quia id ab inimicis fictũ cognouit omni ſe ſuſpitione abſoluit. Atqꝫ iniuriaruꝫ quas a richardo accepiſſet recordatus hominis ꝑfidiam vlciſci feſtinat. Giſortio igitur atqꝫ velexino quod normannum dicunt occupato:tota deinde normannia potitus eſt. Deinde liberorum cupidus ſtephano nouiomenſi antiſtite ad caynum dalmatarum regem miſſo ingebergam ſororem regis vxorem duxit. Quam pariſii receptam paucis interactis diebus dimiſit:occaſione ſumpta:ꝙ eius conſobrina eſſet. De qua re procurãte cayno tametſi legati apoſtolici midas & cecinus cardinales quęrere mandata recepiſſent. ſegniter tamen agentes:vel largitione regia corrupti:vel metu offendendi regis perterriti negocium non abſoluerunt. Ingeberga auteꝫ licet diuortium iniquo animo ferret:celebs tamen apud francos viuere q̄ alteri viro nubere maluit.

Richardꝰ ſyriaꝫ reliq̄t & diui martini canõicos ſuis fortunis ſpoliatos expellit.

¶ At richardꝰ anglus relicta ſyria cum in franciam reuertiſſet:in clerum turonẽſem ſęuire cœpit:exactis e templo diui martini ſacerdotibus quos fortunis omibus ſpoliauerat. ad quã calamitatem philippus alteram addit. Nam omniuꝫ eccleſiarum quę in principatu richardi erant bona diripuit. Expulſiſqꝫ e ſacris locis dei ſeruitoribus prædas ſibi ex eorum prouentibus fecit. Nec ab his quæ ſuę ditionis erant continuit manus. Sed vectigalibus & crebris tributis oppreſſit:dictitans opus illi eſſe grandi pecunia ob terræ ſanctæ liberationem quam ſuis militibus impartiret. Eſt enim omni peccanti præſens ſemper aliqua ratio quam ſuo prætendat errori.

Philippi in ſacerdotes ſęuitia.

Vallisruelli caſtellum a normannis obſeſſuꝫ & a philippo dirutum.

¶ Cum hęc in eccleſia dei ageret philippus richardi frater iohannes qui ſine terra nomen habebat: adiunctis ſibi comite dalphino & darondello comite:& rothomagorum parte ad caſtrũ vallis ruelli mouens arceꝫ obſidet. Vbi poſtq̄ vix dies octo heſitaſſet:ſuperueniẽs philippus tam inſperato in hoſtem irrupit vt capeſcentibus fugam normannis: caſtra deſeruerint quæ fuerunt in prædam francis. Paruo poſt tp̄e contemptis induciis cũ richardus archas circũſediſſet:philippus educto pręſidio quod in valleruelli habebat locum diruit. Aduerſuſqꝫ richardum inde ꝓfectus:hoſtem anglũ cum normannis ad dieppam vſqꝫ fugauit:nauibus quæ in ſtatione erant incenſis.

Richardꝰ inducias violat.

¶ His hoſtiliter aduerſus anglum geſtis. cum per inducias ab armis paulo ceſſatuꝫ eſt: richardus nullius promiſſi tenax:violatis induciis bellũ inſtaurat. Poſitis non ꝓcul ab eſſouduno caſtris:cũ acies congrediendi ſignum expectarent:ecce richardus paucis comitantibus ad philippuꝫ ſponte ſua inermis acceſſit. Eidemqꝫ pręſtitit ſe regis mandatis pariturũ. Deinde inter reges conuenit conuentionem apud vallẽruelli & caſtrũ gallardi ad nonas ianuarias hr̄e. Vbi & ꝑpetua vt ſperabat pacis formula dicta eſt.

& datis hincinde atqꝫ acceptis obſidibus firmata. ¶ Inſequenti martio menſe Philippus mariam ducis bohemorum filiam matrimonio ſibi cōiunxit. Moxqꝫ richardi perfidia fractis induciis: cum arcem briſoni dolo captam ſolo proſtraſſet: Philippus collecto exercitu dammallam progredi feſtinat: vbi dum in obſidione diſtinetur: ad nouemcurtum richardus adueniens pręſidiuʒ quod in eo erat promiſſis adduxit: locum illi permittere. Quem receptuʒ armis & commeatu munit. Inde in philippum dammallam circunſidentem ducens: dum loco regem ſummouere concertat: ipſe a francis ferociter impetitus fugatur. Capto in fuga guidone thouardo viro apprime nobili & ſtrennuo: franci dammallaʒ repetentes arcē oppugnant. Sed dedētibus ſe hoſtibus ſi inſtructi armis diſcedere liceret: dammalla recepta eſt: & arx ſolo ęquata. Giſortium deinceps adueniens & protenus nouēcurtum quod Richardus ſibi rapuerat circumuallās multo ſuoruʒ periculo expugnauit. ¶ Pugnātem aduerſus anglum alia philippuʒ ſollicitudo turbauit. Balduinus enim flandrēſium comes ad Richarduʒ deſciuit: quem pręterea ſecutus reginaldus comitis domni martini filius: multas frācis incommoditates hi pariter inuexerunt: q̄q̄ ipſe reginaldus nuptiis dominę bolonienſis atqꝫ ipſo comitatu pauloante a rege honoratus auctuſqꝫ extitiſſet. Per has belli tempeſtates ſanctus audomarus artheſii inſigne atqꝫ munitiſſimum oppidum in poteſtatem Balduini venit. Iudeos autem eiectos francia philippus pariſium reduxit. pecunię forte inter tot belli impēſas egens. Naʒ & de eccleſiis vectigalia penſioneſqꝫ annuas reclamante clero excepit. Quamobreʒ maiore q̄ vllo tempore bello mox implicitus eſt. ¶ Itaqꝫ Richardus numeroſo inſtructus exercitu giſortium mouens omnem per ambitum regioneʒ populatur corcella arce ad ſolum complanata. In quem cum copias philippus duxiſſet: primo aduentu hoſtis illum ne giſortium peteret prohibuit. Sed animos tollens Philippus: cuneo facto per acies hoſtium perrumpens: giſortium ingreſſus eſt quibuſdam ex ſuis aulicis atqꝫ proceribus ab hoſte intercluſis captiſqꝫ. ¶ Deinde abeunte in normanniam richardo: philippus hoſtili agmine normānos inſecutus ad nouūburgū & bellummontem rogerii vſqꝫ progreſſus: vicos complures ferro igneqꝫ vaſtauit. Repetente tandem franciam philippo: cum intellexiſſet richardus illum exercitum dimiſiſſe: in velexinum & claromontē incurſiones facit. Cui occurrentes bellouaci antiſtes & guilhelmus de demelli: cum ab hoſte prędas recuperare incōſulte nituntur inſidias hoſtiū incurrentes capti abductiqꝫ ſunt. ¶ Cū tantis animis reges digladiantur: innocentius tertius qui cęleſtino tertio in ſedem romanam ſucceſſerat: ſtudioſus pacis Petrum capuanum cardinalem ad reges mittit. Qui de pace quidem deſperans: quinqꝫ vix annorum inducias impetrauit. Nec Richardum adducere potuit: vt obſides daret atqꝫ reciperet. Ipſe autem ferox & indomitus hoſtis: non longo poſt interiecto tempore dum in lemouicibus arcem lemouicā obſidet: emiſſa ex arce ſagitta ictus eo vulnere interiit. Sub hoc innocentio romano pontifice ordo fratruʒ ſanctę trinitatis de redemptione captiuorum autoribus Iohāne de mata & fœlice anachorita initium cepit. Qui poſt q̄ apud ceruum frigidum meldenſis territorii ſolitariam diu vitam egiſſent: per quietem admoniti pontificem romanū conuenire: a quo vitę modum acciperent cū innocētiū adiiſſent cognouerūt pōtificem ſimili reuelatione fuiſſe diuinitus inſtinctuʒ. Quamobrem a pōtifice benigniſſime excepti ſunt. Et quinto kalēdas februarias cū dies feſtus agnetis ſecūdo agitur innocentius rē diuinā faciens: dum diuinam euchariſtiā circūſtantibus ſe oſtendit.

Maria bohemorū ducis filia philippi vxor.

Richardi ꝑfidia.

guido thouardꝰ capitur

Nouēcurtū caſtrum.

Balduinꝰ flādrus cum richardo iūgitur.

Reginaldus comes bolonieñ. ꝯſpirat

Sanctꝰ audomarus fit comitis flādri.

Iudei in franciā redeunt.

Philippus a clero penſiones exigit.

Philippus normanniā vaſtat

Innocentiꝰ tertius.

Richardꝰ occidit

Reuelatio atqꝫ inſtitutio ordis ſanctę trinitatis

Dominicus

angelum dei videt candore multo fulgentem cancellatis manibus duos captiuos tenentem:chriſtianum vnum alterum maurum:tanq̃ eos commutaret. Cui angelo crux rubri & aʒuri coloris ad pectus eminebat. Quo viſo & re diuina confecta:anachoritas ad ſe vocans:iam inquit filioli animaduerto dei ſpiritu vos duci. Conficiã vobis indumenta exemplo viſionis quę mihi diuina celebranti innotuit. Igitur cõſutis tunicis iohannem fœlicemq; candidis veſtibus decorauit: ſuperaddita cruce qualem angelus oſtendiſſet. Additq; nouo ordini titulum de trinitate & redemptione captiuorum cui negocium imponit:captiuos a male credentibus chriſtianos liberandi. Eius rei ſimulachrum romę in cœlio monte apud ſanctum thomaʒ de formis viſitur:vbi eccleſiam diuinę trinitati innocentius extruxit. Succedentib⁹ aliquot annis prędicatorum ordo dominico autore viro apprime docto & ſancto ort⁹ celebratuſq; eſt. Richardo defuncto philippus cõtracto grandi exercitu ebroicas normannorum vrbem cum aliis compluribus inſtructiſſimis arcibus occupat:atq; omnia cœnomannia tenus perdit. Arturus pręterea britonum princeps andegauiam vrbem quam ſibi richardus ſuſtulerat recepit:philippoq; obuiam pergẽs eius fidei ſe permiſit.

Namurci comes capĩ

Interdictũ i francia.

Sęuit philippus in clerũ

¶ His rebus rege prępedito:Robert⁹ bleſenſis & euſtacius de nouavilla philippum namurci comitem balduini flandrenſis fratrem cuʒ equitibus auratis duodecim & ſacerdote vno petro duacenſi compręhendunt ad regemq; ducunt. Nec longa mora interceſſit: cum inter philippum & iohannem:richardi ſucceſſorem cui ſine terra cognomen fuit inducię dictę ſunt & ſacramento firmatę. Conceſſa philippo a bello quiete:noua illi a romano legato afflictio conſurgit propter ingebergam vxorem dimiſſam:Nam conuentu pręlatorum habito ex eorum ſententia legatus philippo & toti regno ſacris & communione hominum interdixit: q̃uis romanum pontificem rex appellaſſet. Qua legis ſeueritate exaſperatus philippus in clerum ſęuitia vſus eſt:pulſis e ſuis ſedibus pontificibus:quorum aſſenſu hãc ignominiam accepiſſet. Itaq; nec dignitati nec vicariatui pepercit. quin etiam plebeios ſacerdotes rebus ſuis exutos extruderet. Quin & ingebergam in arce ſtampenſi clauſam tenuit. Nec a plebe temperauit:exacta a populo tertia parte bonoruʒ:pręter vectigalia & annuas penſiones.

Pax inter reges.

¶ Induciis prope diem finituris reges inter vernonem & inſulam andelinam de firmanda pace conuenerunt. Ibi partitis terris de quibus contendebatur:iohannes anglus omnia quę philippus richardo abſtuliſſet ludouico regis filio(cui blanca alphonſi caſtellę filia nupſerat:& iohãnis neptis erat)libera permittit. Adiunxit pręterea anglus ad tantam liberalitateʒ:ſi abſq; liberis moreretur:inſtituere ſe ludouicum hęredem omnium poſſeſſionum quę cis occeanum gallicum ſuę ditionis eſſent.

Legati a philippo illuſi.

¶ Interim dum hęc aguntur alter a pontifice romano legatus otho hoſtienſis epiſcopus in franciã venit:attributo ſibi collega burdegalenſi archipręſule. hic philippum admonet ingebergam vxorem recipiat. Paruit legato philippus. Nam cum ſueſſione legati variis diſceptationibus de regis cũ vxore reconciliatione agerent:rex tantę morę impatiens aſſumpta ingeberga inſalutatis legatis conſilium dimittit. Abeunte rege legati rubore perfuſi alter romaʒ ſe contulit:alter in franciam reuerſus eſt.

¶ Exactis inde paucis menſibus: conuenientibus iterum non longe a vernone regibus:philippus iohanni anglo atq; normannis diem dicit quo Pariſii ad iudicium venirent. Cauſa vocationis hęc fuit. Erat arturus britonum comes angli regis nepos. quem philippi partes ſequentem Iohannes anglus cum cepiſſet:eum occidiſſe diffamatus eſt. Libere dimiſſis iis qui cum eo capti erant.Statuto die poſtq̃ ad rebellionem anglum inclinare philipus cognouit Conſilio a proceribus capto militem cogit ducitq; in normanniam ad caſtelluꝫ cui bontauentum nomen eſt: quod vna cum genſelino & gorneyo munitiſſimis locis proſtrauit. At cuꝫ hyems inhorreſceret:relictis vbiq; pręſidiis reges bello tantiſper dum hybernarent abſtinuerunt. ¶ Ineunte vere philippus britonum atq; pictauorum auxiliis fretus:aquitaniā ſibi ſubiugauit:nec multo poſt in normannos cōuerſus:Conchas & valléruelli cum inſula andelina in poteſtatem recepit.Eodeꝫ ferme tempore innocentius tertius pontifex miſſis in franciam nunciis regibus mādat bello ſuperſedeant:pœna in contemptorem pręcepti adiecta.Sed philippus appellatione aduerſus legatos ſe tutauit. Atq; ita ad radepontem copiis inſtructis mouens: poſt quindecimum obſidionis diē arcem expugnat.Dehinc ad gallardum caſtrum profectus(quod edito ad ripam ſequanę loco ſitum eſt:& a richardo magnis munitionibus inſtauratum)conſtituit pręſidiuꝫ quod intus erat fame ad deditioneꝫ cōpellere:ne vel militem difficili & periculoſa obſidione ꝑderet:vel caſu aliquo obſeſſi claꝫ dilaberentur atq; ſubterfugerent.Igitur magnis foſſis atq; aggeribus caſtellū circundat:impoſito inter aggerem & arcem milite.Extruxit pręterea ligneas turres ex quibus tela in obſeſſos iaculari poſſent.Comparatis omnibus quę oppugnationi conuenirent : inſilientibus francis atq; acerrime pugnantibus obſeſſi non minore animi fortitudine francos repellebant:donec quintodecimo die continua oppugnatione fracti deditionem fecere.

Iubet inocē-
tiꝰ reges bel-
lo abſtiere a
quo philip-
pus ꝓuotat

¶ Altero qui ſecutus eſt anno philippus cū falleſiam atq; danfrontem recepiſſet:ad diui michaelis promōtorium quod in periculo maris ab incolis dicitur ꝑuadens ſuę omnia ditioni ſubiecit.Quod videntes normāni ne philippi fortunę temere obſiſterent:abrincas baiocū conſtantiam atq; lexouium vrbes dedunt.In quibus relicto valido pręſidio:rex Rothomagū primariā normannię ciuitatem obſidione premere conſtituit.Circūſeſſa a francis vrbe:ciues triginta dierum inducias a philippo impetrant.Interim in angliam miſſis ad iohāneꝫ anglum nunciis vt infra impetratos induciarum dies obſeſſis opitularetur:cum nihil ſpei a rege acciperent.ſed intelligerent hominem deſidere & cunctari:ad ſuos remigrantes nuncii ſe atq; ciuitatem philippo permiſerunt . Quorum exemplo moti arquenſes & vernolienſes in verba regis iurant .

¶ Subacta normannia in franciaꝫ cum rediiſſet.paucos ibi dies cōmoratus:aquitanos magnis copiis petit. Prima ad arcem lochiarum caſtra fecit:quam magna vi expugnatam droetio de nullo dono dedit.Inde chinonem acri virtute a pręſidio defenſam cepit. omnes vero qui intus erant compendium in cuſtodiam duci iubet.Intercedentibus paucis poſt hęc diebus:iohannes anglus rupellam cum claſſe appellit.Cui a philippo deficiens comes touardus ſe coniunxit. Vrbs andegauia primos iohannis impetus experta eſt:quā ſolotenus anglus deſtruxit.Eapropter in pictauiam veniēs Philippus omnibꝰ munitioribus pictauorum locis impoſito pręſidio touarduꝫ vbi anglus agebat petere cuꝫ ſtatuiſſet iamq; ad hoc acies ordinatas haberet:comitis touardi terra ferro atq; igni vaſtata:duorum annorum induciis inter reges firmatis:ab armis temperatum eſt.Quibus exactis Philippus iterum in aquitaniam militem promouet: vbi ęquatis ad ſolum quibuſdam caſtellis.aliis autem receptis:cum pręſidiuꝫ in illis collocaſſet eius regionis curam guillermo mareſcallo & guillermo de rupibus committit atq; in franciam remeat.Illi a rege pręfecti dum pictauię agunt locatis inſidiis:touardi vicecomitem & ſauarum maulioneum pręſdas abigentes capiunt:quos vna cuꝫ hu

Philippus ī
aquitania.

Anglꝰ ad'ru-
pellā cū claſ-
ſe.

Andegauia
vrbs diruit̄.

gone vicecomitis fratre & amerio liſigniaco: atqꝫ militibus quinquaginta ad philippum mittunt.

Graplitū in britonibus collis.

¶ Eſt in britonum principatu collis editus ad ſeptentrionē ſpectans ſinuoſo maris ęſtuario circundatus: cui britonum lingua graplitum. id eſt mari vndiqꝫ implicitum: nomen eſt: in eo colle cum britones arcem extruxiſſent quę in aduenientes anglos propugnaculum eſſe poſſet: id michael quidaꝫ inter britones nō ignobilis cum Philippo nunciaſſet: cōtracto apud mantam exercitu: Comiti ſancti pauli & michaeli committit arcem occupare. Nec pigritatur comes regi parere. Itaqꝫ arce capta: michaelem cum valido pręſidio arci pręponit.

Aurelianeñ. & ātiſſiodorēſia pontifices Philippo r̄pugnāt

Ad hoc expugnandę arcis negociū cum pontifices franci a Philippo pręmoniti armatos aliquot ex ſuis miſiſſent: ſoli aurelianeñ. atqꝫ altiſſiodoreñ. antiſtites detrectare auxilium non formidauerunt. Quamobrem cum Philippus eorum terras donec ſatis de contemptu factionem feciſſent occupaſſet epī romanum pontificem adeuntes: philippuꝫ ne id faceret pōtificia auctoritate prohibere niſi ſunt. At pontifex francoruꝫ conſuetudini quę de temporalium rerum gubernaculis introducta eſſet detrectare nihil tentauit. Igitur epiſcopi mulctam a rebellione philippo ſoluentes: quę ſuę ditionis erant receperunt poſt biennium q̄ illa rex poſſediſſet.

Almaricꝰ hęreticus.

¶ Eodem anno qui fuit chriſtianę gratię milleſimꝰ ducenteſimuſſeptimus. Almaricus carnuteñ. litteris apprime eruditus cum apud pariſios non paruam doctrinę opinionem obtineret: palam docuit quoſqꝫ chriſtianos membra chriſti corporis eſſe: & dum a iudeis chriſtus pateretur vna cum ipſo dolorem atqꝫ afflictionem fuiſſe reuera perpeſſos. Sed errorem cum tueri non poſſet: damnatus eſt reſipiſcere: & contrariam ſententiā aſſerere. Ob hāc ignominiam contracta animi ęgritudine: paulo poſt tempore interiit.

Alii hęretici

Fuere alii pręterea litterati homines qui ſingulis diuinę trinitatis perſonis ſingula tempora ꝑ ſucceſſionem tribuerent: aſſerentes patris omnipotentiam chriſti aduentu deſiuiſſe: chriſti vero doctrinam ſpirituſſancti acceſſu exoletam eſſe. Cuius hęreſeos autores procurantibus petro pariſeñ. epiſcopo: atqꝫ garino conſulari viro depręhenſi: honoribus & dignitate priuati ſunt. Laycos id eſt qui extra cleri ordinē eſſent ignis abſumpſit. Fœminis vero parcitum eſt. At almarici cadauer quod pone diui martini pariſieñ. eccleſiam ſepultum fuerat: exhumatum & crematum eſt.

Fredericus imperator.

¶ Per eoſdem ferme dies fredericus imperator miſſis ad Philippum nūciis: petit locum deligi vbi de rebus ad vtrūqꝫ pertinentibus colloqui poſſint. Apud vallicolorem placuit cōuentionem habere. Eſt enim vallicolor vltimus regni locus tulluꝫ verſus ſpectans. Philippo conſiliū non fuit illo proficiſci.

¶ Sed miſſo Ludouico filio cum procerum ornatiſſima caterua: fides atqꝫ amicitia quę vetuſtiſſimo fœdere inter principes romanos regeſqꝫ francorum obſeruata fuiſſet innouata eſt.

Noui muri pariſieñ.

¶ Eodem tempore cum a veteri diui dyoniſii porta: vſqꝫ ad eam quę nnnc noua appellatur multum agri intercederet: eam omnem partem pariſii vrbis ſequana tenus muro Philippus claudi iubet. In eaqꝫ domos extrui: quas incoleret populus. Muniuit pręterea pleraqꝫ alia per regnum francię loca: arces turreſqꝫ exędificauit: precio dato iis a quibus poſſeſſiones ad hunc vſum recipiebat.

¶ Interim reginaldus bolonię comes: qui eccleſiarum atqꝫ pauperum oppreſſor erat & ob eam rem extra hominum communioneꝫ pontificum auctoritate poſitus cum a rege ſibi timeret (comitatu bolonię ludouici filii regis poteſtati permiſſo) cum othone pſeudo imperatore amicitiā iungit: moxqꝫ poſtq̄ ablatas ſibi terras a Philippo recuperare non poſſet niſi parlamenti diffinitione illas reciperet: flandriam petens in angliam ad iohannem anglum nauigauit. Erat hic iohannes a romano pontifice excommunicatus propterea ꝙ eccleſię prouentus annos ſex vſurpauerat: epiſcopoſqꝫ anglia extruſiſſet quos in francia receptos philippus reuerenter habebat. Cum hic in anglia ſtatus rerum eſſet: conſilio ſueſſione habito (in quo dux brabantinus affuit) viſum eſt dignum rege eſſe ſi in angliam expeditionem duceret: pontificeſqꝫ ſedibus expulſos reſtitueret. Cui ſentẽtię ferrandus flandrenſium comes aduerſatus eſt: propter duo munitiſſima oppida ſãctum audomarum atqꝫ aeriam quę ludouicus occupabat. Iam enim (vt poſtea cognitum eſt) cum iohanne anglo reginaldi bolonienſis ſuaſu ferrandus ſentiebat. Non deſtitit tamen a cœptis rex. Sed ad boloniaꝫ ingentes copias ducens: vbi claſſis vehendi militis cauſa parabatur: mox ad grauelinguam maritimuꝫ in flãdria oppidum profectus: naues illo ſe ſubſequi iubet. Promiſerat ferrandus ad eum locum venire & de offenſis in regem ſatiſfacere. Sed poſtq̃ a fide & promiſſis deficere perfidum hominem compertum eſt: philippus omiſſa in angliam expeditione in caſſeletum quod in colle paucis a grauelingua miliaribus diſtans munitiſſimum erat: irrũpens brugas vſqꝫ peruenit. claſſemqꝫ ad dãmuꝫ deduci mandat. Eſt autem damm⁹ nauium ſtatio & portus vnde excauato opere humano alueo merces brugas deferuntur. in eo portu quia regia claſſis contineri non potuit: pars in proximo mari ſeorſum in anchoris manſerat. Philippo autem a brugis gandauum promouentem reginaldus bolonienſis & guillermus longaſpata mari ex anglia delati occurrente illis flãmigorum turba regias naues quę extra portuꝫ erant inuadunt: captas abducunt atqꝫ poſtridie eas quę in ſtatione ſeruabantur inuadere feſtinant. Quib⁹ franci viriliter obſtiterunt. Cognito claſſis & ſuorum periculo philppus in hoſtem dimiſſa obſidione reuertitur: quos nauali pugna fugatos ad duo milia iteremit: compluribus ex eorum nobilitate captis. Deinde dammuꝫ repetens quod reliquum erat nauium armamentis & commeatu receptis incendit. Dirutoqꝫ portu cum agro adiacenti poſtq̃ a gandauis: brugeñ. ypris atqꝫ inſula obſides recepiſſet: in franciam exercitum reduxit.

Iohãnes angl⁹ excõicat

Ad grauelingaꝫ claſſis regia.

Dãmus portus.

¶ Erant per hos dies in narbonenſi prouincia quam vulgo linguaꝫ occitanaꝫ appellamus chriſtianę puritatis permulti contemptores ex albigeſio primam ſuę doctrinę & iniquitatis inſtitutionem referentes. Quoruꝫ dogmata nemo ad hunc mihi diem notus ſcriptor reliquit. Et cum hęreticos eos vocent atqꝫ ob eaꝫ culpam exterminatos eſſe autores tradant genus tamen hęreſeos prętereunt. Puto eos quoad coniectura aſſequi poſſuꝫ arrianaꝫ peſtẽ ſecutos fœdis quoqꝫ amorib⁹ & maſculinis ꝯcubitib⁹ indulſiſſe. Ideoqꝫ legitimas nuptias & carnis eſuꝫ dãnare & ĩ diuã mariã xpi matrẽ eẽ blaſphemos. Diffuſuꝫ id vir⁹ cũ totã ferme regionẽ inqnaſſet: roman⁹ põtifex innocẽtius tertius miſſo gallone cardinali legato philippũ põtificis auctoritate monet ĩ hęreticos armari: pctõrũ remiſſione ꝯceſſa his ꝗ ĩſigne crucis ad id bellum deſumerẽt. Legati oratione permotus philippus: permittit ſuos arma capere: & in albigenſes proficiſci. Fuiſſe in exercitu epiſcopos multos & proceres inuenio. atqꝫ in primis eudonem burgundię ducem: henricum niuernenſem: petrum ſenonum archipręſulem: Reginaldum rothomagenſeꝫ: Robertum baioceñ. Iordanum lexouium: & reginaldum carnotenſem. Igitur mouentes franci biteras primum obſident expugnantqꝫ occiſis qui in ea erant multis hęreticorum milibus. Quo periculo territi reliqui regionis incolę ad Carcaſſonem munitiſſimam vrbem confugerant: in qua a noſtris circuncepti: inde abire nudi omnino compelluntur: vt qui pudendis membris per ſummum nephas abuſi fuerant: ea ad ignominiam

Albigeſii

Biterę ciuitas.

Symon de mōteforti.

Egregia victoria

Giraudi ſęuitia.

Miraculum

videnda exhiberent. Eliminata fediſſimę gentis turpitudine: franci cupidi ſua quiqꝫ loca reuiſere: reliquo exercitui ſymonem de monteforti hominem nobilem & ſtrennuum nec minus religioſum pręficiunt. Qui mox belli cura ſuſcepta: non ſegniter q̄ ſuperant executus eſt comitante eum dominico viro hiſpano quo autore prędicatorum ordo initium ſumpſit. Itaqꝫ arces per eam terram expugnauit: hęreticis interemptis. Habuit tamen obſcœna albigeſiorum turpitudo defenſores aragonuȝ videlicet regem: ſancti item eligii comitem & fuxi principem qui eductis ingentibus copiis ſymonem apud murellum arcem obſederunt. Qui tametſi raros armatos ſecū in pręſidio haberet: nihil tamē deſperans re diuina a ſacerdote facta: poſtq̄ ſe in primis atqꝫ ſuos confeſſionis ſacramento purgaſſet: eruptionem ſubito facit: regeȝ aragonum & hoſtium octodecim milia interemit: cum ipſe octo tantum ex ſuo pręſidio amiſiſſet. Credi merito poteſt deum pro ſua religione comitem recte pugnantē adiuuiſſe. Diſcedentibus ex albigeſio principibus francis: giraudus quidam albigenſium pręfectus crudelitate atqꝫ perfidia vſus: ſacerdoti chriſtiano fidem dat deducere eum tuto ad ſuos & cum eo equites auratos ſex & ſeruos quos habebant q̄nquaginta. Confidens igitur ſacerdos ſe cum ſuis comitibus giraudo credit. Quos omēs ad cœnaȝ liberaliter acceptos remotis epulis ſtatim in vincula coniicit. Deinde equitibus ſeorſum eductis ignem in ergaſtulum vbi reliqui aſſeruabantur mittit. quem triduo perpeſſi chriſticolę nulla aduſtione lęſi ſunt. Duos autem ex equitibus oculis & naribus cum ſuperiore labio priuauerunt quo malo alter interiit ſuperſtite altero.

¶ Per hos dies multis ymbribus ſequana amnis auctus paruum apud Pariſios pontem deiecit.

Iohānes anglus.

Nota factuȝ

¶ Hęc inter iuſtiſſima bella iohannes anglus ex anglia mouens andegauiam quę diruta erat reſtituit & muro claudit. Inde deficientibus ad euȝ britonibus atqꝫ pictauis: ope eorum auctus rupem monachi quod caſtellum ad ligerim flumen Guillermus de rupibus ſupra non multos annos extruxerat contendit Ibi cum primam oppugnationeȝ ſibi non bene procedere intelligit: fecit conſuetudinem ad aggerem qui ad foſſas erat quoqꝫ die ambulandi: & ſcrutandi qua parte caſtello potiretur. Qui ne ab obſeſſis telo aliquo offenderetur: ſatellitem inſtituerat ſcutum prętendere ambulanti. Eam rem cum ex obſeſſis vnus ingenio pollens animaduertiſſet: tenuem ex canabe funem texit iuſta longitudine quę ad aggerem pertingere poſſet. Eius funis extremo ad ſagittam deligato reliquum clauo iuxta ſe ad muri pinnas affigit. Atqꝫ ita ſagitta baliſtę impoſita: anglo dum tranſiret inſidiatur quem vbi ſuo more incedere videt: ſagittam in ſatellitis ſcutuȝ penitus adegit: mox chordula ad ſe reducta ſatelles cum ſcuto quod gerebat in foſſaȝ pręceps ruit: i quē obſeſſi tela crebra iaculantes necauerunt. Satellitis nece exaſperatus iohannes: furcas e regione caſtri protenus erigi iubet. comminatus niſi ſe dederent eos furcarum ſupplicio affectum iri omnes. Nihilominus tamen franci pugnaciſſime arcem tutati ſunt occiſis pleriſqꝫ anglis.

Ludouicus philippi filius.

Mōcotorū caſtellum.

¶ Interim occupato aduerſus flandrenſes Philippo: filius eius Ludouicus ductis ad Chinonem copiis cum inde magnis itineribus ferre opem obſeſſis contendit: cognito eius aduentu anglus relicta obſidione traiecto ligeri quinquaginta eo die miliaria fugiens confecit. Fugato anglo reliquas arces: & ipſam andegauiam ludouicus recepit. dirutoqꝫ caſtello belloforti & terris vicecomitis touardi vaſtatis: muros quibus andegauiaȝ anglus muniuerat diſſipauit: nec moncotoro abſtinuit: quod fundo tenus dirui iubet. Filio in pictauia bellum gerēte philippus poſtq̄ accepit othonem multis militum millibus apud vallencinas ca-

Tornacum.

ſtra habere vt ferrando cęteriſqꝫ francorum perfugis auxilio eſſet: exercitum cogit: & per flandriam ducens cum omnem fere regionem diris incurſionibus vexaſſet: tornacum proficiſcitur a comite ſancti pauli & fratre garino qui hoſpitalarii ordinis erat ex hoſtium poteſtate paulo ante receptam. At agente tornaci philippo nũciatur: othonem quintum ex vallencinis ad mauritaniam octodecim miliaribꝰ tornaco diſtantem conſediſſe. Quem adoriri cupientem regem proceres dehortati ſũt propter viarum qua incedendum eſſet anguſtiam. Ingreſſus poſtea in hannoniaꝫ francus terram omnem magnis incõmodis affecit: propterea ꝙ eius terrę dominꝰ ĩ numero hoſtium habebatur. Redeunte tornacum philippo: vbi paucorum dierũ quiete militem ſeqꝫ recrearet: accepit othonem inſtructis aciebus aduentare. Eodeꝫ die ſiue fortuna ſiue deo ita volente vicecomes meldunẽ. & frater garinus cum leuis armaturę mille militibus iter quo hoſtis veniebat euntes in tumulũ qui extra militarem viam erat abierunt. vnde proſpicere longe lateqꝫ poſſent: ſi quis hoſtis appareret. Viſo hoſte qui inſtructiſſimo ordine accedebat: maturant ad Philippum deferre Othonis aduentum. Tum militem in armis ſtare philippus iubet. Vocatoqꝫ procerum conuentu: conſilium fuit paulo vltra progredi: vt quid ſibi hoſtis faciendum inſtituiſſet exploratum certius haberet.) Erat inter vtrumqꝫ exercitum riuulus non adeo magnus q̃ traiectu difficilis. Quo ſuperato hoſtis tornacum adire ſimulat. Sed contra ſentiens Garinus ſuadet aut pręlio conferendum aut cum ſumma ignominia abeundum eſſe. Igitur procedentibus vſqꝫ ad pontem bouinuꝫ francis: cum laſſus rex ſub fraxino arbore obdormiſſet: & ad clamorem ſuorum quos ĩ vltima acie hoſtis inuaſerat expergiſceretur ſacellum: quod proxime diuo petro dicatum erat ingreſſus: breui precatione habita tam hylaris in equum conſcendit: q̃ ſi ad conuiuium inuocatus extitiſſet: Atqꝫ ita in primam aciem progreſſus militi animos dedit. Otho vero rege inſpecto: ſuos a via ſubducens: agrum qui ſeptentrionem verſus erat occupauit. Qua re factum eſt: vt ſolem meridianum prę oculis hoſtis haberet.

Otho impator cum copiis.

Philippꝰ aduerſus othonem.

Diſpoſitis in acie francis: philippus in hac ſententia locutus eſt. Viri commilitones ſpem capimus rei bene gerendę: pręſertim qui aduerſus ſacris interdictos & eccleſię ſpoliatores pugnam ſuſcepimus. Et nos tametſi per fragilitatis humanę tenuitatem peccatores ſumus tamen communionem tenemus fidei & inſtitutionis catholicę. Quare bono animo eſtote & progredimini in hoſtem viriliter.

Orõ philippi ad militeſ

¶ Dabit deus in ſe ſperantibus victoriam. Ad hunc modum paucis cum locutꝰ rex eſſet: impartita militi benedictione: ſignum pridie nonas iunii bello dat. Itum eſt in hoſtem & pugnatum incredibili virtute.

¶ In flandrenſes primus a ſueſſionenſibus impetus fuit ſubſequente petro remigio campanorum ductore: qui galteruꝫ de guiſtella & buridanum captos abduxerunt. At Galterus ſancti pauli comes & comes bellomontenſis cuneo facto acies hoſtium irrumpunt obuios quoſqꝫ ferientes: ita vt penetratis aciebus iterum in conſertos hoſtes pari gloria reuerterentur: ad quos ſe conferentibus magna virtute francis: egregiam inter illos operam nauauerunt: Eudo burgũdus: Matheus momorentianus: Galterus de ſancto paulo: Hugo de marolio: cuius poteſtati ferrandus flandrenſis a francis interceptus ſe permiſit ſuis vel fugatis vel occiſis. Ferrando capto tota belli moles in othonem incubuit q Philippo procul inſpecto: in eum ſe prorumpens intercurrentibus qui ad regis cuſtodiam deputati erant: ęgre ſe defendit: atqꝫ equo quem inſidebat ſauciato: e pręlio cedens cum alterum equum recepiſſet aufugit. Othonis vero pedites qui inter equi-

Ferrãdꝰ flandrus capit.

Otho fugit.

Reginaldus bolonieñ capitur.

tes diſlapſi erant:philippum ab equo deiiciunt:ita vt opera galli de montigniaco & petri criſtaldi difficillime fuerit periculo liberatus:hoſtes autem poſtq̄ othonem fugiſſe cognouerunt:animis deſtituti compluribus occiſis fugientem dominum ſecuti ſunt.relicta imperatoria aquila quæ drachonis ſimulachro alte ſuperpoſita curru vehebatur.Fugientibus alemānis Reginaldus comes qui ſuos ſeorſum continuerat:prælium inſtaurans vulnerato per ylia equo captus eſt.Supererat ex toto othonis exercitu brabantinorum turma ſeptingentorum armatorum qui deſperata ſalute:vt cunqꝫ poterant pręliabantur.Quos poſtq̄ philippus proſpexit:miſſo cum duobus expeditorum milibus Thoma de ſancto valerio:omnes aut capti aut occiſi ſunt:cum niſi vnum ex ſuis tantum recenſito numero thomas deſideraſſet:qui tamen inter cadauera occiſorum ſaucius repertus eſt:& deinde chirurgorum ope curatus.In othonis exercitu mille quingenti equites aurati : inferioris vero ordinis & peditum centumquinquaginta milia(ſicut ex captiuis cognitum eſt)fuerunt. Hoſtibus ſuperatis cum fugientes miles francus perſequeretur: veritus rex ne diſſipato exercitu vel captiui effugerent:vel receptis viribus hoſtis nouam aliquam cladem importaret:receptui cani iubet:atqꝫ ita receptis poſt inſignem victoriam militibus captiuos per diuerſa francię loca in carcerem mittit.Reginalduꝫ vero bolonienſem peronę cathenis vinctum ſeruat.Ferrandum flandrenſem pariſium deducit:atqꝫ in turre quam luparam vocant includit Anno dominicę pietatis ducenteſimo vndecimo ſupra mille .

Pro dyademate carcerē ferrandus accepit.

¶ De huius ferrandi fortuna cum mater quæ portugala erat ariolos & diuinatores conſuleret inſequens reſponſum habuerat : rex in prælio cadet pedibus hominum atqꝫ equorum calcatus:nec ſepelietur:ferrandus a pariſiacis iocundiſſime excipietur.Quo oraculo ſtolida mulier decepta:ſecus ac ſperabat pro regni dyademate filii carcerem accepit .

¶ Reuerſo in franciā philippo:pictaui qui cōiuratione cum hoſtibus facta domi ſe continuerant belli exitum expectantes cum victorem philippum pertimeſcerent:per vicecomitem touardum veniam impetrant

¶ Et iohannes anglus miſſis ad regem legatis roberto apoſtolico cardinali & Renulpho linceſtrię comite quinquennes inducias cum philippo firmat. Cum hęc in pictauis geruntur ferrandi vxor iohanna balduini cōſtantinopoleos imperatoris filia ad regem de viro ſollicita venit . Offert ferrandi loco depoſituram ſe obſidem Gaufridum brabantini ducis filium:ſoluto pro ferrandi & ſuorum captiuorum redemptione iuſto precio:ſe quoqꝫ arces per flandriam atqꝫ hanoniam deſolaturam quas rex dirutas eſſe præciperet.

¶ Ad hunc modum fœmina maritum & captiuos liberauit.

Victorię Monaſterium.

¶ Eodem tempore quo Philippus othonem uicit : Ludouicus de pictauis victoriam obtinuit. Quorum beneficiorum gratia rex qui in deum omnia referebat monaſterium quod victoriam appellauit prope ſiluanectum ędificat:aſſignatis largiſſimę annuis prouentibus iis qui in eo miniſtraturi erant cœnobitis .

Ludouic⁹ in angliā copias ducit.

¶ Rebus in francia fœliciter compoſitis: ludouicus grandi exercitu contracto & claſſi impoſito in angliam traiecit.Londoniiſqꝫ a ciuibus exceptus paucis diebus inſulam recepit:iurantibus in verba eius regni proceribus . Qua re cognita iohannes fugiens breui poſt tempore morte eripitur . Cui proceres iuriſiurandi contemptores (relicto Ludouico)Henricum iohannis filium ſufficiunt.Igitur anglorum perfidiā execratus Ludouicus quindecim marcharum argenti millibus ab Henrico acceptis in franciam integro exercitu ſe recepit.

¶ Philippus vero cum vetulus eſſet & annos trēs & quadraginta regnaſſet anno ſalutis. M.ducenteſimo vigeſimo tertio vita ex cedens apud ſancti dyonyſii ędem magnificentiſſimo ſepulchro conditur. Rex proculdubio geſtorum magnitudine memorabilis qui cum ab initio ętatis adeodatus appellaretur: auguſtus quoqꝫ dictus eſt: tum propter eius egregiam ſanctamqꝫ virtutem: tum quia adeptum regnum auxit. Reliquit prӕterea ex teſtamento tercentũ mille pariſieñ. librarũ in ſumptus hieroſolymitani belli: quӕ pecunia hieroſolymorum regi iohanni qui tum aderat compoſtellam deuotionis cauſa profecturus annumerata eſt. Milia inſuper centena domui hoſpitali. Almarico montiſfortenſi totidem qui terrę albigenſiuꝫ pręfectus erat. Pauperibus millia viginti. Sunt qui min⁹ a philippo legatum eſſe tradunt: ſed ego hyſtoricum gallum ſecutus plus fidei franco q̃ peregrino autori dandum ſum arbitratus. Addidit ad dyoniſianorum monachorum numerũ triginta cœnobitas qui perpetuo reꝫ diuinã pro ſe deo exoluerẽt. Anno quo deceſſit viſus eſt in occidente cometa cum anno ſuperiore luna ab intẽpeſta nocte vſqꝫ ad inſequentis diei crepuſculum defeciſſet.

¶ Eiuſdem compendii Liber ſeptimus.

Poſt Philippum regni gubernacula ſuſcepit Ludouicus ſextuꝫ & trigeſimum agens annum. Hunc tradunt auctores Caroli magni genus in reges francos per matris cognationeꝫ rettuliſſe. Carolus eniꝫ ludouici quarti filius a quo hugo cappetus regnum ſuſtulit: emengardam filiã comiti namurcenſi vxoreꝫ dederat ex qua ſuſcepta prole virili balduinus hanonieñ. comes natus eſt qui yſabellam ex ſe genitã philippo ludouici de quo ſcribimus patri matrimonio copulauit. Putant hoc facto frãcis plus nobilitatis ad reges qui inde prognati ſunt perueniſſe: quaſi a prima origine perſeuerent in poſteris mores & virtus. Sed vt in cęteris animantibus atqꝫ in plantis ita in hominum genere contingit. A forti imbecillis equus: a fructifera arbore ſterilis plerumqꝫ enaſcit. Nihil eniꝫ natura fert quod temporis acceſſu a ſtirpe non degeneret.

Pictaui rebellant.

¶ Adepto regno ludouicus cum pictaui parere detrectarent: anglis fauentes ducto ad niortum arcem exercitu eam obſedit: in qua prӕſidio erat ſauaricus mauleonus cum non inualida anglorum manu. Qui poſtq̃ aſſidua oppugnatione ſe premi videt: impetrata cum ſuis abeundi libertate deditionem fecit. Itum deinde eſt ad ſanctuꝫ iohannẽ quod incolę dangeli vocant. Cuius oppidani regis potentiam formidantes Ludouico occurrunt: atqꝫ vt dominum ſuum & regem reuerentur: recipiuntqꝫ.

Rochella

¶ Taꝫ ꝓſpere ſuccedentibus ſibi rebus: rochellam maritimũ in pictauis oppidum & idẽ munitiſſimum: quo ſtatio eſt nauium quibus merces mari importantur: petit. vbi (quẽ ex niorto abiiſſe memorauimus) ſauaricus mauleonus erat multis anglis ſtipatus. Poſtq̃ continuis decem & octo diebus oppugnatio facta eſt: orta inter Mauleonum & anglos ſuſpitione: de dedendo oppido mens ſauarico fuit ne (ſubeunte diſcordia) in poteſtateꝫ hoſtis ipſe nolens incideret: Salute a ludouico impetrata: abeunt in angliam omnes. ¶ Fama perferente rochellam a francis poſſideri: Lemouicenſes & Petragorici ad ludouicum veniunt imperata facturi. Quibus in fide receptis & rochellę impoſito firmiſſimo pręſidio: franciam repetiuit.

Sauaricus mauleon⁹

¶ Sauaricus vero cum ad anglum regem veniſſet: multis indiciis coniectans ſe regi eſſe ſuſpectum & ſibi parari inſidias: clam ex anglia ad ludouicum ſe contulit. a quo indulgenter re ceptus fidem debitę ſubiectionis regi pręſtitit.

Sanctus macharus.

¶ Ea rẽ cognita rex anglus tributo a clero anglię collecto: richardum fratrem in aquitaniam cum trecentarum nauium claſſe mittit. Qui primo appulſu ad ſanctum macharum caſtra ponens: arcem vi expugnat: atqꝫ oppidum quod arci iunctum erat diripit. Cognito Richardi in aquitaniam aduentu: ludouicus vnum ex mareſcallis (id enim nomen eſt officii eius ꝗ parte aliqua bellicis rebus pręeſt) aduerſus anglos cum copiis pręmittit. Francis in terram domini bergeraci irrumpentibus agroſqꝫ populantibus: Richardus relicto caſtello cui rochellę appellatio eſt: quod & ipſe obſidebat: rebus ſuis diffidẽs in angliam claſſem reduxit.

Pſeudo flandrię comes.

¶ Per id tempus balduinus quidam auſus ſe mentiri balduinũ flandrenſem eſſe qui ex conſtantinopoli gręcorum perfidiam cum aufugiſſet a flandrenſibus exceptus eſt: reiecta comite muliere profecto ſapiente: quæ ad ludouicuꝫ queruloſa veniens permouit regem peronam proficiſci. Quo ſimulatorem balduinum ad ſe euocatum: cum multa rogatus vel ſuperbe reſponderet: vel nulla de ſe vera iudicia exhiberet: tertio inde die regno abſcedere ludouicus iubet. ¶ Abiens mendax homo vallẽcenas poſtq̃ a ſuis ſe deſertum intelligit: burgundiam ſpecie mercatoris aſſumpta: a neſcio quo milite agnitus: ad comitem deductus eſt: quem in ergaſtulo multis cruciatibus affectum furcę illaqueatum ſerui dominę comitis ſtrangulauerunt.

Auinio circũſidetur.

¶ Interea romanus a pontifice gregorio nono legatus Pariſii ſacerdotuꝫ conuentu habito: rege cum multitudine procerum conſidente de albigenſiuꝫ hęreſi atqꝫ pertinacia queſtus regem & qui concilio aderant excitat crucem aduerſus hęreticos pro dei religione ſumere. Ipſeqꝫ romanus complures ſua manu cruce ſignat Anno inſequenti qui erat chriſtianę gratię ducenteſimus vigeſimuſſeptimus ſupra milleſimum ludouicus & qui cum eo cruce dominica inſigniti erant ab bituriges cõueniunt inde niuernum lugdunumqꝫ prætereuntes auinionem prouincię non cõtemnendam vrbem petunt: quæ ſeptimo iam anno interdicto eccleſiaſtico damnata: ab hęreſi non reſipuerat. Quã cuꝫ ludouicus pacto ciuibus interpoſito ſpondet nullo incommodo affecturũ ſed vltra profecturuꝫ: portas regi occludunt. Qua accepta iniuria ludouicus auinionem circumuallat. Ea obſidio cum a kalendis decembribus ad medium auguſtuꝫ continuata non procederet fortiſſime ſe tuentibus hęreticis: telis & ſcorpionum mille ſexcenti ex noſtris periere. Inter quos Guido ſancti pauli comes ſtrennuus & bellicarum rerum peritiſſimus & lemouicaruꝫ antiſtes interempti ſunt. His incommodis acceptis ludouicus iurat ſe nunq̃ niſi vrbe recepta inde abiturum. Cognita regis indignatione & conſtantia: ciues duos ad eum de primoribus ciuitatis mittunt: qui ſe ciuitatemqꝫ poteſtati Ludouici atqꝫ romani legati permitterent. Rebus compoſitis ludouicus vrbem ingreſſus: foſſas ciuitatis terra expleri ad ſummum imperat. demum trecentis præclaris ędibus muriſqꝫ ad ſolũm exciſis: ciues ab interdicto romanus laxauit: ordinato illic epiſcopo petro corbio erudito homine qui ex cluniaci cœnobio erat. Auinione recepta rex tholoſaꝫ ad quartum vſqꝫ lapidem peruadens deſiderium cepit franciam reuiſendi.

¶ Atqꝫ ita cura rerum prouincię ymberto de belloſco qui eum genere attingebat deputata: in franciam venit. Vbi paruo tempore moratus ad mompenſerium cum feſtinus reuertiſſet ęgrotauit. Et ſecundo idus nouembris defunctus eſt: rex per omnem vitam continens: & qui nullius præter q̃ ꝓprię coniugis concubitu vſus fuiſſe perhibetur. Ex mompenſerio ad ſanctum dyoniſium elatus iuxta philippi patris ſepulchrũ humatus eſt. Eius morteꝫ merlinus vates anglus hoc vaticinio viſus eſt pręſignaſſe

In monte venti morietur leo pacificus.

Ludouico ſuffectus eſt ludouicus filius annos duodecim natus: quem in blanchę matris tutela pater reliquerat. Eius erudiendi ſollicita mater curā ſine intermiſſione adhibuit: ita vt vigili ſtudio elaboraret chriſtianis illuʒ inſtitutis pręclariſqꝫ moribus educari. Deputatis ad id negocium religioſis hominibus ordinis pręcipue prędicatorum atqꝫ minorum. Quorum diſciplina ita didicit vitę ſanctimoniaʒ amare: vt illo tempore nemo religioſior ſit habitus.

¶ Regni dyadema a ſueſſionum antiſtite apud remos ad kalendas decembris ſuſcepit: orbata per hos dies eccleſia remorum paſtore āno xp̄ianę ſalutis. ccxxvi. ſupra mille. Mox theobaldus campanus: petrus maudericus britonum dux & hugo marchię comes propter non idoneam ad regnandum ętatem parui habentes ludouicum: coniuratione facta a rege deficiunt.

Cōiuratio ī ludouicum

¶ Atqꝫ ante omne maudericus duas munitiſſimas arces ſanctum iacobū de beuron atqꝫ beleſmum impoſito ad pręſidium milite occupat: quas a patre dum ad albigenſes ꝓficiſceretur comiti britonum petro cuſtodiendas tribuerat. Coniuratione patefacta nouellus rex ex matris conſilio magnis itineribꝰ in britonem ducit. At theobaldus campanus viſo regii militis exercitu futuri prouidus neſcientibus ſociis ad regem concedens delicti veniam impetrauit. Statimqꝫ ludouicus maudericum atqꝫ Hugonem per caduceatorem monet ad ſe veniant aut pugnandi faciant poteſtatem. Coniurati reſpondent acceptiſſimam ſibi pacem cōcordiamqꝫ eſſe: tantum dicatur conuentioni dies & locus: cum de pace colloquium cum rege habere poſſint. Apud chinonem cum die condicto coniurati non veniſſent: tertio vocati: miſſis ad Ludouicum nuntiis ſpondent ſe vindocinum venturos ibiqꝫ pro regis voluntate ſe purgaturos. Quo reſponſo placatus rex adoleſcens tantum illis mandat ab iniuriis abſtineant. Illi autem regis benignitatem atqꝫ indulgentiam contemptui habentes: permultos regni proceres in ſuam ſententiam ducunt. Blancham regis matrem indignam dicentes: quæ tantum principatum adminiſtraret: nec decere illos fœmineo duci imperio. His atqꝫ aliis ſuaſi verbis proceres ſollicite explorant: quonam modo in ſuam poteſtatem ludouicum a matre abducant. Iter per agrum aurelianum faciente rege: nuntiatur inſidias ſibi a proceribꝰ poſitas eſſe. Eam ob rem retro inde cedens pariſium verſus cum ad montemheriuʒ veniſſet: ad matrem pariſium agentem mittit quę filio timens pariſios ad arma excitat: qui collecta raptim ex agris hominum multitudine ad regem contendunt. Inſidiatores vero cognito pariſiorum aduentu ſilentes abiere. Igitur recepto rege: Pariſii domum reuertuntur.

Inſ.dię in ludouicum

¶ At proceres ſuo inſtituto fruſtrati: in Theobaldum campanum a quo coniuratione patefacta deſerti erant bellum mouent. Obſeſſoqꝫ oppido quod cahorſam vocant frequenti populatione campaniam infeſtabant. Re ad Ludouicum per theobaldi nuntios delata: proceres primuʒ rex admonet ab armis diſcedant. Qui regi non audientes mox vt acceperunt ludouicum infeſto exercitu ad ſe feſtinare obſidione ſoluta: domum quiſqꝫ remeauit.

Bellū ī theobalduʒ campanum.

¶ Verum Hugo marchianus ſuę in regem coniurationis acer & diligens autor ad anglos traiicit. Regemqꝫ admonet tempus adueniſſe: cum ablatam ſibi a Philippo normanniam recuperet ¶ Ludouicum quidem adoleſcentem non acceptum nobilitati eſſe: quippe qui ipſis inconſultis & præter iuſtam ętatem regnum adiuiſſet.) Scire ſe. ſi anglus cum exercitu galliam petat futurum vt ſe adiutore normanniam vendicet. His hugonis verbis perſuaſus anglus claſſe inſtructa ad britones vna cum Hugo-

Marchię comes ad anglos deficit.

Rex anglus.

Blāchę egregium factuꝫ

hayapānelli

ne duce:q̄q̄ aſpera hyems eſſet adnauigat. Moxqꝫ adiunctis ſibi britonum auxiliis vicinos britonibus agros incurſionibus populationibuſqꝫ diſperdit. Quod poſtq̄ ludouico nunciatum eſt. Copias in ducem primum educit:beleſmumqꝫ arcem pertinaciſſime prius obſidet q̄ inſolitis antea frigoribus hyems militeꝫ moleſtaret. Sed huic malo blancha ludouici mater remedium attulit:iubet calones caſtris egredi:& arbores cuiuſqꝫ generis fertiles atqꝫ infœcūdas ſuccidere:eaſqꝫ conſciſas ad caſtra iportari. Quo nimirum facto tanta lignorum congeries in caſtris fuit:vt magnis crebriſqꝫ ignibus excitatis:hybernus rigor nec militem nec iumenta offenderit. Prima oppugnatione irrita:mareſcalus militum dum ſecundam oppugnationem parat: foſſores inſtituit qui cuniculis viam in arcem faciant. Ipſe interea machinis diſpoſitis muros quatit:& ſimul militem oppugnationem facere iubet. Tanta fuit lapiduꝫ vis: vt primaria arcis turre concuſſa nutaret:& muri cuniculis perforati prope dilaberentur. Quo periculo territi britones cum nullum ab hugone ſubſidiuꝫ ſperarēt ſe atqꝫ arcem ludouico dedunt. Beleſmo ſuperato:anglus hugonem increpat cui⁹ ſuaſu bello ſe immiſcuit:atqꝫ ita exercitu claſſi impoſito angliaꝫ repetiuit. ¶ Per idē tempus ii qui hayapannelli incolebant:ad britones defecerunt. Sed blanchę iuſſu iohannes de vineis in eos copias ducens paucis diebus compeſcuit. Ludouicus britonum regionem ingreſſus ardonem atqꝫ chancealum validiſſimas arces cum cepiſſet ducem perterruit. Qui ad fratrem drocarum comitem miſſis nuntiis orat regem ſibi conciliet:in ſe nullam moram fore quin imperata faciat. Comes de ducis animo certus factus regem placat. Igitur datis obſidibus hugo iureiurando promittit nullo ſe vnq̄ tempore arma in regem capturum ſed in fide conſtanter permanſurum.

regalis mōs

Scholaſticorū & ciuium pariſienſiuꝫ diſſenſio

Cum annos quattuor Ludouicus bona vſus fortuna eſſet: Regalis montis cœnobiuꝫ non procul ab yſara flumine extruxit:collocatis in eo fratribus ciſtercienſis ordinis. Interea dum circa cœnobii inſtitutionem rex animum intendit:ſeditio inter ciues & pariſieñ. ſcholaſticos inſurgit:ita vt non nullis vtrinqꝫ occiſis cum ſibi de iniuriis acceptis ſatis non eſſe factum ſcholaſtici queruntur: eo indignatio proceſſit: vt de tranſferendo ſtudio:hoc eſt vt vulgo loquuntur vniuerſitate: conſultarent. Quos etiam rex anglus francorum perpetuus & implicabilis hoſtis clandeſtinis nūciis vt id facerent ſollicitabat. Daturum ſe illis dicens (ſi oxonem tranſirent) domos ad diuerſandum libertatemqꝫ atqꝫ priuilegia conceſſurum. Sed Ludouico cura fuit ſcholaſticos continere:ne nobile regnum litterario ſplendore priuaretur: quem diuus Carolus magnus autore alchuino pariſii locauerat. Nam ante id tempus nulla ſcholę conuentio apud Pariſios fuerat inſtituta. Quare miror quoſdam doctrinę ſibi ſcientiam arrogantes iactitare ab athenis diuum dyoniſium aryopagitam ſecutam ſcolaſticorum multitudinem romam primum:deinde Pariſium demigraſſe Cuius rei veriſimilitudinem nullo vel gręce locutionis vel collegii vel eruditi hominis veſtigio confirmant. Nam ante caroli magni ętatem apud Pariſios ſcolaſticorum conuentum fuiſſe nemo ſcriptorum prodit. Alioquin ex ſcotia venientes bedę diſcipuli Pariſienſis ſcholę autores fruſtra fuiſſent a carolo conſtituti. Non negauerim tamen aliquot qui litteris operam dabant/imperatoris Caroli potentiam ſecutos pariſium aduenisſe. Nam illud nonnunq̄ viſum eſt:vt litterarū ſtudioſi fortunā principū amplectanī ſub q̄bus ſe quietiſſime victuros ſperāt. ¶ Erat comiti ꝓuincię filia margareta hāc ludouic⁹ a p̄re acceptā vxorē duxit. Curauit quoqꝫ robertū fratrē terris atqꝫ vxore donare. Nā artheſium atrebatemqꝫ illi attribuit deſponſa ta mathilde brabantini ducis filia. Hoc fere anno qui. M.ccxxix. dicebatur altera inſularum balearium id eſt maioricarum & valentia ciuitas a tarraconenſibus e mahumeti poteſtate recuperata eſt. ¶ Dum hęc geruntur federicus ſecundus romanus imꝑator per nuncios ludouicum orat: ad vallicolorem venire non recuſet. habere ſe quę illi communicata eſſe velit. Ludouicus delectu militum habito: cuꝫ ad locum perueniſſet (federico ęgritudinem ſimulante) in franciam ſe conuertit. Creditũ eſt imperatorem fallere regeꝫ voluiſſe: vt ſi cum paucis adueniſſet compręhenſum abduceret. ¶ Per hos dies balduinus biʒantinus imperator ludouico coronaꝫ xp̄i ſpineam dono dat: quam religioſiſſimo receptam apparatu ex vicennis ad dyoniſianum cœnobium portari iubet. comitantibus ſe fratribus roberto alphonſo caroloqꝫ. Nec multo poſt tempore ludouicus cognito ꝙ balduinus reruꝫ inops bonã dominicę crucis partem cum ſpongia & lanceę ferro quibus dum cruci affixus chriſtus eſſet potus & confoſſus fuerat pignori obligaſſet ingenti pecunia recepta: Ludouicus ꝑ Balduini aſſenſum diſſoluto ęre ſacroſancta dominicę paſſionis monimenta in regio apud pariſios ſacello condit: inſtitutis ibi ad dei cultum miniſtris. ¶ Deinde obſtinatis in ꝑfidia albigenſibus cũ multis militem francum iniuriis afficerẽt: accito Iohanne bellomontenſi rex illi imperat copias in hereticos ducere. Audiens regio dicto iohannes exercituꝫ educit atqꝫ in primis arcem quę mons regalis dicebatur expugnat. deinde aliis atqꝫ aliis locis intra paucos dies receptis rebellẽ hęreticum domat & pœnis afficit. Igitur rebus fœliciter expletis poſtq̃ ad regem venit magnis muneribus donatus eſt. ¶ Eodem tempore mortuo nauarroruꝫ rege: theobaldus campanus eius frater in regem a proceribus aſſumitur. Qui breui mora interiecta collecto ex ſuis atqꝫ francis non contẽnendo exercitu in aſyam proficiſcitur animo rebus chriſtianis opem conferendi. Sed laſciuientibus & prędis intentis gallis neqꝫ theobaldo regi parentibus res male proceſſit: ¶ Non receperat adhuc paternę hęreditatis alphonſus ludouici frater portionẽ. Comitis tholoſatis filiam ludouicus illi vxorem dat: cum pictauię atqꝫ aruernię portione: & ea parte quaꝫ in albigeſio tenebat. Mox vocato regis iuſſu comite marchienſi: qui fidẽ alphonſo ſubiectionis iure pręſtaret: dehortante vxore quę angli regis mater erat: ad anglos contempto alphonſo comes defecit. Apud quos multa fingens quaſi ſuis eſſet poſſeſſionibus a ludouico eiectus: permouit regem exercitum in gallias traducere. Ea re cognita ludouicus copiis coactis in marchiam expeditionem ducit. Monſterolumqꝫ & bergam arces munitiſſimas occupat. Bergam autem prorſus deſolauit. Nec moratus fonceum vbi gaufridus liſigniacus erat circunſidet: quẽ & paulopoſt nonontum vi expugnat. ¶ At mater angli regis vxor comitis marchiani poſtq̃ ludouicuꝫ videt ſuperiorem atqꝫ potenriorem bello eſſe: veneno regem intercipere tentauit. Sed venientibus in ludouici caſtra iis quos venefica mulier ad perpetrandum facinus inſtituerat cum depręhenſi fuiſſent puluerem in cibos regios iniicere: furcis appenſi ſtrangulati ſunt. Quę res adeo anglę mulieri indoluit: vt conciſcere ſibi mortem tẽtarit. Sed a ſuis impedita ꝑpetua ęgritudine laborauit. ¶ Cum ad hũc modũ regis fortuna in dies melior eſſet: & multi ad eum auxiliares iugiter aduenientes: ad fontanetum arceꝫ progreſſus eam obſidione cingit. Eſt autem arx in medio fluẽto altis turribus & muro duplici extructa: quam ii qui intus erant diligẽti opera defendebant: ita vt a noſtris parum damni acceperant: ideo rex turrim ligneam erigi iperat ad eã altitudineꝫ: vnde in arcem ꝓſpectus eſſe: & lapides telaqꝫ iaci poſſent. Sed

Corona xp̄i

Crucis chriſti partẽ cuꝫ ſpõgia & lãceę ferro pignori obligatã ludouicus liberauit.

Theobald⁹ cãpanus nauarrę rex

Veneno Ludouicus appetitur.

in turrem iniecto ab obſeſſis igni machina conflagrauit.in ea oppugnatione pictauenſis comes graue in pede vulnus accepit.Quam ob rem ludouicus oppugnationem redintegrat tanta militum cōtentione:vt alii portas cremarent:alii funibus & ſcalis in muros ſcanderent.In arcemqꝫ ad hunc modū irrumpentes eam cum comitis marchiani filio & equitibus quadraginta peditibuſqꝫ octoginta captam ſolotenus imperante ludouico diruerint.

¶ Fontaneto deſolato:villariuꝫ mox quod ad guidonem rupefortenſem pertinebat:qui marchiani comitis partium erat deſtruxit.Idem & aliis compluribus fecit:donec in conſpectu hoſtium caſtrametatus eſt. Apud talliburgum hęc gerebantur:& erat charentum flumen traiicienduꝫ. Ponte igitur facto cum francus pertranſiſſet:frumentatores xantonas verſus pabulantes cum omnia per agruꝫ xantonū corriperent marchianus comes in eos progreditur Sed ludouicus nichil cunctatus auxilio frumentatoribus affuit.Primoqꝫ regis icurſu ſeneſcallus comitis ſignifer interemptus eſt moxqꝫ redintegrantibus pręlium regibus pręliatum eſt diu atqꝫ ferociter.Ceſſit tamen anglus retro:& pedeꝫ referre cœpit.Henricus autem cognita ſuorum fuga xantonas petit in eo pręlio multis occiſis:capta ſunt hoſtium duo fere milia.

Henricꝰ xantonas petit.

¶ Cum henricus xantonas ſe recepiſſet:inſequente nocte receptis quot poterat ex fuga militibus:portas ſibi aperiri iubet ſimulans in francos ducere quos inopinantes & heſterno labore defeſſos interciperet.ſꝫ conuerſo itinere blayaꝫ profectus eſt.Quocirca xantonibus animus fuit ludouico ſe dedendi.Quos imitatus eſt reginaldus pontii dn̄s:venit & ad regē maior natu filiorum comitis martiani:mandatis pariturus.Cui pax in hac formula conceſſa eſt. Quęcunqꝫ belli iure de comitis poſſeſſionibus rex haberet:ea comiti pictauoruꝫ alphonſo forent.Ipſe vero arces meſſiniū cretoyam atqꝫ eſtardium ſibi retineret. Cognito quid filius apud regem effeciſſet:comes pater aſſumptis vxore & reliquis liberis ad regem veniens ad pedes eius proſtratus quę conuenta erant roborauit fidelitatis iureiurando interpoſito.

Marchię comes ad ludouicum venit

¶ Pacata ad garonnam vſqꝫ aquitania:henricꝰ blayam deſerens cum richardo filio burdegalam traiecit. Vnde miſſis ad ludouicum de induciis nunciis eas ęgre obtinuit:reclamantibus proceribus francis:quos in aſia richardus ignominioſe habuerat.

¶ Per idē tempus fœdericus imperator germanꝰ romanę eccleſię aduerſabatur.Cuius tyrannide preſſus pontifex romanus innocētius quartus lugdunum delatus:regem per nuncios orat:ad ſe venire nō tardet. Verum prępediente morbo:cū apud pontiſaram diu decubuiſſet:pontifici morem gerere non potuit.Eius morbi cū nullū a medicis remedium eſſet:deo oīa attribuēs ludouicus crucem dn̄icam ſibi aſſumens:rebus hieroſolymitanis ſubſidium ferre illoqꝫ expeditionem ducere voto ſe aſtringit.Recuperata ſanitate rex duniacum ad innocentium ſe contulit.Apud quem dies quindecim de hieroſolymitanoruꝫ rebus conſulens:pontificali tandem benedictione ſuſcepta in franciam rediens beatricem reginę ſororem fratri ſuo carolo deſpondet:andegauiamqꝫ atqꝫ cœnomaniam attribuit.Innocentius vero lugduni conſiliuꝫ generale celebrauit fœdericumqꝫ imperatorem imperio priuat.Cardinalibus inſigne dat quod capite perpetuo deferant hoc eſt rubrum galerum.idqꝫ diligenter ſeruatur.Quo pontifex eos admonitos eē voluit paratos omni tempore eſſe debere ſanguinem fundere pro chriſtiani populi libertate tuenda.Diſſoluto conuentu lugdunen̄.dum pontifex ad componēdas neapolitanas res contendit/neapoli interiit āno ſalutis ducenteſimo quinquageſimo quarto ſupra milleſimum.Memor deinde voti:paratis quę ad hieroſolymita-

beatrix vxor caroli ludouici fratris.

Cardinaliuꝫ inſigne.

Ludouicus ad cyprũ appulit.

nam expeditionem pertinebant Pariſios adiens : relicto Alphonſo fratre qui vna cum blancha matre regnum adminiſtraret lugdunum contendit: vbi fœdericum timens innocentius agebat . Salutato pontifice Ludouicus iter ingreditur & mari apud aquam mortuam vbi claſſis parata erat conſcenſo cyprum appulit: vbi hybernauit. ¶ Eo venere ad eum tartari quidam ab Erchaltao principe cum litteris miſſi: quibus cognoſcit Chaam tartarorum regem chriſti fidem accepiſſe: & baptiſatum eſſe. inſtructumqꝫ militem magno numero habere: quem in fidei hoſtem duceret . Gratulari etiam Ludouico/ cui auxiliaris eſſe cuperet . Nunciis liberaliter acceptis gratias habuit Erchaltao. Litterarum quas andreas quidam prædicatorum ordinis gallicas fecerat matri Blanchę Ludouicus demiſit . ¶ Ad primum autem inſequentis veris tempus cum apud cyprum non pauci ex franco exercitu morbo interiiſſent . Ludouicus ſoluens in ęgyptum proſpera nauigatione delatus eſt. Eſt damyata ęgypti vrbs nilo adiacens quæ & helyopolis dicta eſt.

Damyata: q̃ & helyopolis.

Cum in vrbis conſpectum claſſis adueniſſet: ęgyptii per ripas diſpoſiti noſtros a continenti facile repellebant. Sed deſilientes ex nauibus franci hoſtem damyatam repetere coegerunt. Poſitis non longe ab vrbe caſtris primores damyatani igne per muri circuitum impoſito: noctu aufugerunt. At noſtri accepta illorum fuga: loco potiuntur atqꝫ ignem reſtingunt . Ego autem legationibus volens abſtineo quas ab oriente ad Ludouicum miſſas quidam ſcriptores tradunt: quæ plus verborum q̃ rerum ad rem geſtaȝ pertinentium habent. ¶ Damyata capta : ruderibuſqꝫ atqꝫ inquinamentis hoſtium purgata ciuitate : ritum chriſtianę religionis legatus qui in expeditione cum Ludouico erat ordinauit. ¶ Poſtq̃ a labore miles ſe refecit Ludouicus ad maſſeram quam pharamiam platina vocat exercitum ducit qua nili pars alluit. Dum exercitus compoſito agmine incedit: hoſtis noſtros vt poterat: premebat: quo cum leuibus commiſſis pręliis francus ſuperior euadens: tandē in inſula quā nilus proxime maſſeraȝ efficit caſtra depoſuit vbi varia fortuna pugnatũ eſt. Nā tametſi hoſtis fuga & clade dãnificatus eſt amiſſo inter cęteros duce pharhardino: tñ ludouicus plurimis incōmodis acceptis: fratrē inſup robertum artheſii comitē amiſit.

Robert⁹ artheſii comeſ moritur.

Nā cũ poſt hoſtiuȝ fugaȝ ſtragēqꝫ franci in caſtra ſe recipere debuiſſent: ipſi ꝑ agros palantes regionēqꝫ luſtrantes: hoſtē mox viribus receptis in ſe conuerſum ſenſerunt. Quē ęgre ſuſtinentes: cũ in caſtra rediiſſent: a tergo inſecutus hoſtis caſtra oppugnare non diſtulit. Sȝ inde egregia noſtrorũ defenſione repulſus eſt. Ad hęc incōmoda grauis quoqꝫ peſtilentia & fames franco militi acceſſit. Ita vt rari integri eſſent. Eodē tp̃e ingētib⁹ copiis inſtructus ſoldanus maſſeraȝ aduenerat.

Ludouic⁹ capitur.

Qui cognita reruȝ pręſentiũ conditione: poſtq̃ accepit ludouicũ ęgrotare: & de reperēda damiata ꝯſilium capere: ſuos in armis ſtare iubet: q ſtatim iter agentibus noſtris irruētes: & regē ip̃m duoſqꝫ eius fratres carolum & alphonſuȝ cũ reliquiis exercitus compręhendũt . Eos vero q infirmitate laborabāt ꝑ nilum petentes damiatā ad vnũ necauerunt. Ludouicũ vero ſoldanus ꝑ ſuos medicos diligēter curare iubet. Curatuȝ de induciis alloꝗtur.

Inducię.

Quę his ꝯditionibus firmatę ſunt. Ludouicus milia octo biȝantiorũ ſarracenorũ ſui redimēdi gratia ſolueret: damyata ſoldano reſtituta: ſoldan⁹ vero quoſqꝫ captiuos ex ęgypto aliiſqꝫ ſuę poteſtatis locis liberos emitteret. Quę niſi impleta redderet: iurat alioquin ſe mahumetuȝ ꝑnegaſſe.

Nota ludouici fidēȝ & cōſtantiam.

Eandem conditionem cum ſoldanus a ludouico de chriſto deo exigeret iuſiurandum religioſus rex exhorruit negatqꝫ cōſtanter id ſe facturum. Inducijs datis ſoldanus a ſuis occiditur. Eo interempto homicidę ludouicũ

Fides ab hoſte violata.

Paſtorelli.

diſtrictis gladiis conuenientes petunt pacta ſibi ſeruari quæ cum ſoldano conueniſſent. Igitur annuente rege damynta hoſti dimittitur. demum receptis fratribus & captiuis principibus rex dimiſſa ęgypto in ſyriam venit. Hoſtis vero de duodecim milibus captiuorum:tribus tantuꝫ milibus reſtitutis reliquos uel trucidauit vel mahumeti impietati cõſentire coegit. Ludouico capto exercitati pleriqꝫ per germaniam atqꝫ galliam adoleſcentes:tanq̃ regem cuſtodia eximere ſperarent conuenientes duce hungaro:qui illis non aliter q̃ ep̃s pręſidebat:magnam ſibi ſociorum multitudinem coegerant. Atqꝫ ita per pariſios aurelianoſqꝫ & bituriges ꝓfecti cum nõ furto non adulteriis abſtinerent a biturigibus non longe a vico ꝗ mortuum mare dicitur qua ad nouã villam iter eſt:ꝑempti ſunt. Hi em̃ paſtorellos ſe nominari volebant. De qbus hoc diſtichon ſcriptum eſſe comperio.

M.ſemel:& bis.c.l.i.coniungere diſce.
Duxit paſtorum ſęua megera chorum.

Rex pius

Optimę leges.

Stephanus boille⁹ p̄poſitus pariſiorum.

¶ At Ludouicus in ſyria agens: ne repentino ſuo diſceſſu hoſtis pacta non ſeruaret: præmittit in franciam fratrem pictauię comitem: qui adminiſtrando regno operam cum blancha matre daret. Ipſe interim vt erat religioſiſſimus cum ſydonem vrbem peteret: chriſtianorum cadauera quę per viam inſepulta putridaqꝫ iacebãt: ſuis manibus ſepeliuit. Ioppem quoqꝫ & alias per ſyriam dirutas: & maritimas vrbes muris turribuſqꝫ muniuit. Peregrinatus præterea in ciuitateꝫ nazareth atqꝫ ad thabor montem: ioppem regreſſus eſt. Vbi nuntio de matris morte accepto poſtq̃ debita deo pro matris animæ ſalute perſoluiſſet poſt ſextum huius expeditionis annum franciam repetere conſtituit:in quam angli incurſiones facere parabant. Eadem tempeſtate heremitarum ordo qui auguſtinenſium appellatur initium dedit ſanctitatis. Cum pariſium veniſſet Ludouicus conuentu generali habito rempublicam reformauit:ſtatutis optimis legibus de iure a iudicibus dicendo: & de officiis non emendis. De irreligioſis atqꝫ execrabilibus iuramentis:de ſcortis quibus domos & luſtra habere ad explendam libidinem interdixit. Vetuit præſides atqꝫ prętores quos aut balliuos aut præpoſitos appellant poſſeſſiones in territorio ſuę ditionis dum præfecturam gerunt: comparare. Liberos ſuos matrimonio copulare incolis prouincię cui præſidebant prohibuit. ¶Per id tempus præfectura apud pariſios venalis habebatur:ſoliqꝫ ciues precio illam ſibi vel liberis ſuis comparabant. Vnde fiebat:vt inopes premerentur opulenti omnia licenter agerent. Fures nullis pœnis afficerentur. Hanc venalitatẽ rex prohibuit: conſtituto annuo ſtipendio ei qui pręfectus eſſet. Atqꝫ ita ſtephanũ boilleũ iuſticia atqꝫ ęquitate ſpectatum hoīeꝫ prępoſitum inſtituit:qui officiũ adeptus intra paucos dies ſtatũ ciuitatis longe trãquilliorem reddidit. ¶Interim dum rex palatio egreſſus audiſſet blaſphemum quẽdam dei nomen iterum temere aſſumere:cãdenti ferro labra deierãtis inurere iubet.

Enguerrãni cõciaci iniq̃tas.

¶Erant in cœnobio diui nicholai laudunẽſis adoleſcẽtes tres ex flandria nobiles diſcendi ſermonis franci gratia illic a parentibus poſiti. Hi laxãdi animi cauſa arcu & ſagittis deſumptis:cum in proximum cœnobii ſaltum proceſſiſſent: feramqꝫ vltra monaſterii fines perſequuntur:ſiluę cuſtodes ab enguerranno ꝯciaco cõſtituti: adoleſcentes comprębenſos ad enguerrannũ ducunt: quos non ſecus ac alienę rei inuaſores habitos patibulo appendit. Quare ad ludouicũ per gilluꝫ brunũ francię coneſtabilẽ delata (hoc em̃ eſt nomen eius qui militię apud francos prim⁹ poſt regẽ pręficit) enguerrandũ ad ſe vocat: venientẽ tametſi ludouicus vltimo ſupplicio ple ctere animo cogitaret:flexus tamen precibus amicoruꝫ:quos apud regẽ multos habebat enguerrannus:decẽ illum milibus librarum pariſienſium mulctauit:atqꝫ triẽnii exilio in ſyriam ire ibiqꝫ opem aduerſus ſarracenos chriſtianis ferre imperat. Ex enguerranni mulcta hoſpitalem domum apud pontiſaram:apud pariſios dormitorium fratrũ ordinis diui dominici tecto cooperire:& minorum eccleſiam extruere iubet.

¶ Et cum inopum atqꝫ egenorum curam ſollicitiſſime gereret:iis qui luminibus orbati eſſent locum pariſii aſſignauit ſacello atqꝫ cellulis vbi habitarent extructis quem cęcorum locum appellauit. Eius quoqꝫ impenſa complures religioſi cœnobia pariſii ędificauerunt:ipſius Ludouici opus eſt domus hoſpitalis ſecus ſequanę littus ꝓpe templum diuę marię pariſieñ. Et pręterea apud compendium ſancti nicholai diuerſorium egenorum. Eſt & rothomagi apoſtoli mathei cœnobiuꝫ:& apud longum campũ monaſterium monialium diui franciſci regulam profitentiũ. Attribuit quoqꝫ diuerticulũ pœnitẽtibus fœminis quę a libidine reſipiſcerẽt: quas dei filias appellauit. Cartuſienſibus etiam extra vrbem ad ſancti michaelis portã monaſterium dedit. Deduxit pręterea ex monte carmelo viros religioſos quos a monte ipſo carmelitas dicimus. Quibus apud pariſios locũ eccleſiamqꝫ attribuit. Huiuſmodi operum ſtudioſus rex alieni quoqꝫ minime tenax erat. Vnde venientem ad ſe henricum anglię regem ad annum ſalutis milleſimum ducenteſimum quinquageſimum nonum ſumma charitate excepit:dimiſſa illi aquitania:ea quidem lege:vt normannię andegauię atqꝫ cenomanię cederet. ob quas magnę olim contentiones inter francos angloſqꝫ extitiſſent & quas a philippo auguſto receptas frãcię reges ad eam ętatem poſſediſſent. Addidit quoqꝫ lemouicenſes petragoricos & cadurcos. Agennenſem vero agrum quem alphonſus eius frater nuptiarum lege tenebat ab anglo grandi pecunia redemit. Adiecit prætera xantonum partem quæ vltra charentam amnem eſt:retenta regibus francis ſuprema ditione atqꝫ poteſtate. Et ne timoratę conſcientię rex ſcrupulo trepidantis animi offenderetur:quingentis militibus annuum ſtipendium conſtituit:quos hieroſolymam aduerſus chriſtianę religionis hoſtem anglus mittere decreuerat.

Carmelitę

¶ Firmata iureiurãdo inter reges pace: anglus in angliam tranſfretauit. Ludouicus miſſis ad iacobum tarraconenſium regem nunciis:yſabellam eius filiam philippo filio vxorem impetrat. Atqꝫ per has nuptias iacobus carcaſſonem vrbem cum aliis quibuſdaꝫ locis quæ in prouincia tenebat ludouico reliquit. Ludouicus contra ruſſilionem cathaloniamqꝫ de quibus controuerſia agebatur iacobo permittit. Eodeꝫ tempore manfredus fœderici imperatoris nothus ſicilię regnum occupabat. Cui alexander quartus pontifex romanus communione hominum interdixit ꝙ ſedem apoſtolicam infeſtaret: militantibus cũ eo iudeis atqꝫ ſarracenis. Pręterea & qui alexandro ſucceſſit vrbanus quartus manfredi tyrannidem perſecutus:ludouicum per nuncios orat feſtinet ad ſe mittere Carolum eius fratrem andegauię ducem cui ſicilię vtrũqꝫ regnum cum apulia & tarento donaret:graue profecto incommodum andegauorum familię. Hinc enim bella geri oportuit quibus andegauorum principes ad carolũ vſqꝫ octauũ francię regeꝫ occupati vano labore & plurimo dãno ſe ſe extenuarunt. Pontificibus romanis nunc ad francos nunc ad tarracones aut hyſpanos pro temporum conditione inclinantibus. Nã calixtus tertiꝰ & pius ſecũdus põtifices romani. Renato andegauẽſi atqꝫ iohanni eius filio palã aduerſati ſunt. tutãtes ferdinãdũ nothũ cui pr̃ alphõſus apulię regnũ ꝯtulerat retento ſibi ſicilię regno. Itaqꝫ illud verũ eſt: italã gẽtẽ in gallos tã

yſabella filia Iacobi aragonum philippo ludouici filio nubit.

perfidaʒ ſemper extitiſſe: vt nulla expeditio alpes ex gallia ob huiuſmodi cauſaʒ trāſcenderit: vnde non laceri & mendicantes milites franci nō redierint. Hadrianꝰ nēpe quintus caroli andegauenſis potentiā veritus/eū perſequi cogitauit. ſed morte pręuentus eſt. Vrbanus pręterea quintus ludouico huiꝰ primi caroli nepoti inimicus fuit: Carolo vngaro fauens: aduerſus iohannā reginā q̄ ludouicū in filium adoptaſſet. Conſueuerunt eñ romani pontifices ſtatim eos ſuſpectos habere quos ī regno hoc ſicilię ꝓſperari cognoſcunt. Cognita pontificis voluntate: rex communicato cum fratre conſilio morem vrbano gerenduʒ eſſe conſtituit. Igitur plurima militū manu collecta: carolus aduerſus manfredū philippū mōtifortenſeʒ p̄mittit: q viam romanā ꝑ id tp̄s a manfredi milite obſeſſaʒ patefaceret. Subacto ꝑ philippū viarum īpedimento: Carolus ꝑ lōbardiā romā petere iubet: ip̄e marſiliā ꝓfectus: īſtructa triremi: ducibus guillermo cornuto: & Roberto de baſles peritiſſimis naucleris oſtiā delatus: romę tandē exceptꝰ ē. mox adepta ſenatoria dignitate dyadema quoqꝫ ſicilię regni (donāte clemēte vrbani ſucceſſore) accepit: annua quadraginta miliū ducatorū penſione indicta: quā ſedi apoſtolicę ſolueret. Additū quoqꝫ eſt: īperiuʒ nō recipet etiā ſi ad illud gerēdū accerſereť. Cū romaniā miles frācus nōdū attigiſſet carolꝰ romę aliquot dies moratꝰ eſt. Recepto vero exercitu: & pōtifice ſalutato: cū ſancti germani arcē fortiſſimo p̄ſidio defēſaʒ expugnaſſet: ī manfredū beneuēti agētē mouet. Cōmiſſo vtrinqꝫ p̄lio: māfredꝰ occubuit: & beneuētū vi receptū. Reliq̄ geſti a carolo in apulia belli nō ꝑſequor. Satis eñ illud ꝯſtat manfredo atqꝫ cōradino ſupato: Hērico itē hyſpanieñ. fugato: & apud montē caſſinū ꝑ loci abbateʒ capto. & in carcere vincto: carolū regno eſſe potitū donec ꝯſtātia aragonū regina bellū aduerſus eū inſtaurauit.

Altera in ſyriā expeditō

¶ Dū hęc in apulia a carolo geruntť: legatꝰ a pōtifice romano ad ludouicū pariſiuʒ venit: q regē ad hieroſolimitanā expeditionē hortareť. Nullū negociū fuit ſua ſpōte currentē ꝓmouere. Cōuocato eñ ex toto regno ꝯſilio: poſt q̄ legatꝰ rei chriſtianę in ſyria ſtatū lōga oratione patefecit: oēs pari voto fidei cauſam āplectētes: vna cū rege cruce ſe inſigniūt. Claſſe igiť apud aquas mortuas parata: rex cū tribꝰ ſuis liberis philippo iohāne atqꝫ petro: āno xp̄ianę gratię. M.cc.lxix. exercitū eduxit. Cōdito prius teſtamēto. regniqꝫ adminiſtratione & cuſtodia ſymoni de nella & dyoniſiano abbati matheo vindocinēſi p̄miſſa. Impoſitis claſſe militibus: cū in altū delati ſunt: ęgre ꝑ ſęuiſſimas tēpeſtates ad ſardiniā inſulā appulerunt Vbi recreatis iis q morbo affecti erāt: cū reliq̄ naues ex marſilia aduenisſent: thunicium nauigare ꝯſiliū fuit: ꝓpterea ꝙ eiꝰ terrę p̄nceps miſſi aliq̄n ad ludouicū nunciis religionē xp̄i ꝓfiteri ꝓponeret ſi ꝑ procerū ſuorū voluntateʒ cōmode poſſet. Hac ſpe adductꝰ rex: cū non longe a carthaginēſi portu abeſſet: admiraldū cū aliquot nauibꝰ p̄mittit q duabꝰ tm̄ magnis in ipſo portu nauibꝰ viſis: eas occupat: & militeʒ in ꝯtinentē educit: ſignificās regi opꝰ eē maiore manu.

Thuniciū ludouicꝰ petit

Igiť ludouicꝰ mouēs cū nocte illa copias nauibꝰ ꝯtinuiſſet: interim hoſtis littora armatis cōplet. Egreſſis tandē ī terrā noſtris: fōteſqꝫ aut puteos q̄rētibus occurrit copiis potēter inſtructꝰ hoſtis. Qui tametſi ſummis viribus frācos adorireť. decē tm̄ milibus ſuorum occiſis terga vertit.

Hoſtis ſarracenus fugit.

¶ Re bene geſta claſſis p̄fecti ludouicū ꝯueniūt. Admonentqꝫ carthaginē non magno negocio expugnari poſſe: ſi ad muros vrbis copię ꝓmouerenť. Acceptis a rege copiis pręfecti carthaginem oppugnare ꝯſtituunt. Interea hoſtes eruptione facta: caſtra noſtrorum inuadunt. Sed caſtrorum mareſcallus educto in hoſtem milite: inter vrbem hoſtēqꝫ ſuos locat. pręfecti vero claſſis ſigno dato arceʒ aggrediuntur &

capiunt. Arce a noſtris occupata: ludouicus cuꝫ iis quos ſecū habebat mareſcallo ſe coniungit: atqꝫ ita ſarraceni vertuntur in fugam multis eorū interēptis: multis etiaꝫ in abditiſſimis ſpeluncis ſaluatis.

Thunicii rex.

¶ Poſt habitam victoriam rex carthaginē ingreſſus: thunicium proficiſci diſtulit: donec carolus ſicilię rex vt promiſerat aduētaſſet. Et quia crebris incurſionibus hoſtis exercituꝫ vexabat: vallo foſſiſqꝫ munire caſtra iubet. Ea re cognita thunicii rex contracto numeroſo exercitu: ordinatiſqꝫ aciebus ad maris littora ꝓcedit. vbi naues in anchoris ſtabant. At robertus artheſii comes primam hoſtium aciem promoto e caſtris milite: intercipit. Ioannes item cambellanus diuerſo a roberto itinere ducens: ita hoſtes compreſſos dedit: vt eis paruam ſe tuendi poteſtatem relinqueret. Elapſi tamen fugę ſe committunt: comitantibus his q ex arce cū ingentibus ſpoliis aufugerant. Interfluentibus poſt hęc paucis dieb⁹: ꝓpter peſtilentes aquas & aeris intemperiem morbus exercituꝫ inuaſit: mortuiqꝫ ſūt imprimis iohannes triſtanus niuerneñ. comes & romani pontificis legatus: & plebeii non pauci. Et ludouicus ipſe ventris profluuio laborans: poſtq̄ ad ſevocatum philippum filium ſalutari doctrina admonuit: ſacris chriſtianis multa religione ac pietate perceptis: cinericio ſtrato decumbens ſeptem & quinquaginta annos natus animam efflauit. qui per omnem vitam ſingulari charitate pauperes curauit: ita vt quoqꝫ die centuꝫ & viginti inopes quotidiano alimento reficeret: prӕter alios quibus chriſti exemplo pedes ipſe abluebat. Nec horrori ſibi erat exulceratos fetenti ſanie leproſos oſculari: & eos ad colloquium admittere. De Ludouici obitu incertus michi autor hoc diſtichō edidit: quod non tam propter carminis venuſtatem q̄ ad piiſſimi regis memoriam hyſtorię coniunxi.

Peſtilētia in exercitu frācorum.

Sanct⁹ ludouicus morit̄

Anno milleno bis centum ſeptuageno:
Thunis catholicus deceſſit rex ludouicus.

Ludouici liberi.

¶ Suſcepit ex margareta comitis prouincię filia liberos noueꝫ. Philippū qui ſucceſſor eius fuit. Ludouicū qui iuuenis interiit. Iohanneꝫ niuernenſium comitē. Petruꝫ alenconium: & robertum comitem claromontanum agri beluacenſis. yſabellā quā theobaldus nauarrorum rex coniugem accepit. Blancham ferrandi caſtellę vxorē Margaretam cui brabantia mortuo viro acceſſit. Et agnetem roberti burgundi ducis vxorem. Ab hac quam ludouicus thori conſortem acceperat extructuꝫ eſt ī ſuburbano ſancti marcelli cœnobium quod cordigerarū pariſiani vocāt vbi rege defūcto continentiſſime habitauit.

Pyramides dioniſianę

Auſtera Ludouici vita.

¶ Mortui regis oſſa carne nudata ad ſanctū dyoniſiū elata ſunt & humo cōmendata: Dū aūt a pariſiis funus efferr̄: fuere deſignatis locis ſtationes vbi pyramides cū lapideis ſtatuis & xp̄i cruce ꝯſtructę q̄ ad hanc vſqꝫ diem ꝑſiſtūt. Eius tā treligioſi principis plurima oꝑa miraculis cōprobata legūtur & credunt̄. Oī q̄dragesima & ꝑ ſolennē xp̄i aduentū/& dieb⁹ quattuor ab ſuſcepta eucharistia vxoris ꝯcubitu abſtinuit. Peccatorū ꝯfeſſionē oī ſexta feria ſacerdoti faciebat. Erat illi flagellū qnqꝫ cathenulis ferreis ꝯfectū qd̄ ī eburnea pixide ferebat. Quo a ſacerdote poſt factā ꝯfeſſionē detectis ſcapulis ꝑcutiebat̄. Cilicio frequēter vſus eſt Eo cū admonēte ꝯfeſſore abſtineret cingulo cilicino ad nudā carnē vtebat̄. & nihilomin⁹ ſolidos. xl. pauꝑib⁹ ſacerdotis miniſterio dietim dari iuſſit. In archiuis caroli qnti repta eſt cartula p̄ceptorū q̄ hic diu⁹ rex filio ſuo p̄mogenito dū thuniciū obſidebat dictauit & ſcripſit. Quā ex caroli theſauro receptā girard⁹ de mōtaguto regi⁹ ſcriba carolo exhibuit āno ſalutis. M.ccc.lxiiii. Quę omnia quia ſalutaris diſciplinę plena ſunt ita latina feci.

Regis diui ludouici ad filium pręcepta.

Deum libera mente amato/quo ſine nemo ſaluus eſt.

Nullo illum crimine offendito.

Tolerabilior tibi mors eſto/q̄ peccatum.

Si te premet aduerſitas:durato/tanq̄ commeritus.hinc tibi prouētus accreſcet.

Si proſpera blandientur:gratias illi exſoluito. Non ſuperbito.Dementis eſt/ob acceptum beneficium in datorem extolli.

Perito & ſapienti ſacerdoti:tuā frequenter conſcientiam aperito. qui te intrepidus male oꝑantem libere repręhendat.doceatqꝫ quid ſequaris.

Diuinam rem atqꝫ eccleſiaſticam religioſe auſcultato.nec confabulator huc atqꝫ illuc circunſpectans.Sed voce menteqꝫ deum orato.illo maxime tempore cuꝫ hoſtiam conſecrat tractatqꝫ ſacerdos.

In egenos pius eſto.& miſeriis illorum pro tuis facultatibus ſubuenito.

Cum tibi animus dolet:anxiuſqꝫ erit:id quod moleſtuꝫ eſt aut ſacerdoti/aut fido tibi amico reuelato.quodcunqꝫ illud eſt leuius feres.

Religioſis aut probis ſeculi viris ſępius communicato. Perditis autem atqꝫ perfidis abſtineto.

Sanam doctrinam clam palam ve libens audito.

In quaqꝫ re bonum diligito.malo ne faueto.

Nulli fas eſto te coram loqui quod peccati prę ſe ferat exemplum.Igitur detractoribus dum ades fores pręcludito.

In deum & ſancta blaſphemos indēnatos non pręterito.

Pro acceptis bonis deo gratias ſedulus agito.vt meliora recipere dignus habearis.

Erga chriſticolas pro ęquo & bono rigidus rectuſqꝫ eſto.nec in vllam partem inclinato.

Pauperum cauſis eatenus faueto quoad verum ſe prodat.

Si aduerſuꝫ te quęſtio agitatur:minus tibi q̄ litigatori donec verū compereris indulgeto.eo pacto iis ꝗ tibi aſſiſtunt conſules.liberiuſqꝫ & ſanctius iudicium ferent.

Si quid alienū miniſtri tui/vel ipſe occupas:idqꝫ certo noſti:mox reſtituto.

Si dubia res eſt:inquiſitoribus qui verum protenus peruideant committito. In hoc em̄ maxime te verſari decet: vt ii ꝗ magiſtratus gerunt/quiqꝫ tibi ſubdunt̄ q̄etiſſime viuant/& ī primis viri religioni & diuinis rebꝰ addicti. Ego em̄ a maioribꝰ accepi: philippū optimū regē/vn̄ noſtrū genꝰ deducit̄ id diligētiſſime obſeruaſſe. Cū enim ex conſiliariis eius aliquot ad euꝫ detuliſſent eccleſiaſticos homines ditionem & regia iura vſupare:vnde ſua dignitas atqꝫ amplitudo lędebatur: credo inquit id quod loquimini a vero non abhorrere.Sed dei beneficiorum memor/meis aliquid rebus detractum iri mallo:q̄ dei eccleſiam & ſeruos in contentioneꝫ adducere ꝓpter quod ſcandalum oriatur.igitur dei famulos q̄ maxime potes diligito.& paci conſulito.

Parentibus reuerens eſto.eorūqꝫ ṕcepta ne ſpernito

Sacerdotia.i.eccleſiaſtica beneficia bonis & optime merētibus cōferto.Cum hęc facturus eris prouidos ante hoīes conſulito.

Bellum niſi apprime conſultus in xp̄ianum ne gerito.Si gerendū erit:eccleſiam atqꝫ inſontes protegito.

Omni bello & ꝯtentioni finē imponere/diui martini exēplo/quoad potes ſtudeto

Prouidos tibi miniſtros& magiſtratus inſtituto . eorumqꝫ mores & opera ſcruta-

tor. nec domeſticorum facta omittito.
Peccatis te obiicito.
Execranda iuramenta prohibeto.
Nouis ſectis & hęreſibus capita. i. initia pręſcindito.
Domeſticę impenſę curam adhibeto. eaqꝫ rationis lege moderator.
Deniqꝫ fili te hortor atqꝫ obſecro: ſi pręte terris abiero: animę meę obſequiis & rebꝰ diuinis ſubuenito. & quę poſthac feceris bonorum omniũ mihi partẽ ꝓcedito.
Illud ad extremum fili cariſſime deum precor: det tibi quaſqꝫ benedictiones quibus probatiſſimus pater filio benedicere poteſt. Et qui trinus & vnus colitur deus te cuſtodiat. aduerſum mala omnia te protegat. ita vt a te iugiter honoretur/ vnaqꝫ cum illo poſt huius vitę exitum viuere & illũ laudare mereamur.
Hęc in archiuis ludouici gerandus de montaguto regius ſcriba ſe repperiſſe: & philippo ſucceſſori prębuiſſe conſtanter affirmat.

Carolus andegauẽſis ſicilię rex.

Eo die quo ludouicus motem obiit: carolus ſicilię rex in caſtra francorum venit. Cui obuiam procedentes primores exercitus: diſſimulato (vt poterãt) mœrore: carolum excipiunt. Verum non ita facile dolor occultatur quin aliquo ſe indicio prodat. Igitur carolus languentem quandam procerum lęticiam admiratus. mox qualiter ſe frater gerat percontatur. Reſpondentibus illis regem quidem morbo affici: feſtinat carolus ludouicum inuiſere. Quem vt mortuum conſpexit: humi proſtratus cum breuem ad deum orationem emiſiſſet: ſurgens a lachrymis temperauit nec mœſtitię ſignum prodens: bono animo eſſe reliquos hortatur. ne ex dãno recẽter accepto hoſtis ferocior eſſet: qui conſuetudinem fecerat caſtra francorum per dies quoſqꝫ iaculis offendendi. Ad quartum enim lapidem e regione caſtrorum noſtrorum caſtra ſarracenus habebat. & q̄uis in noſtros intra vallum ſe continentes tela eminus emitteret: erumpentibus tamen francis nunq̄ pręlii poteſtatem hoſtis exhibebat. Dum his leuibus pręliis aſſueti eſſent collectis demum maioribus copiis munitiones francorum obire & late per agrum vagari ad oſtentationẽ cœperũt. Quã rem animaduertentes franci: caſtris egreſſi in hoſtem pergunt. Et q̄uis paulo longius carolus copias haberet: nichil tamen cunctatus militem educit: ſimulans fugam: vt hoſtem aliquo aſtu falleret. quem inſecuti ſarraceni velut fugientem compręhenſuri eſſent: carolum ſtatim in ſe arma vertere: & francos a tergo venire conſpiciunt: ita inter duas acies interceptus hoſtis multa ſuorum clade accepta ad caſtra ſe recepit. Tria milia occubuiſſe illic traduntur: præter eos quos fugientes mare deſorpſit. periere præterea complures in foſſis quas in perniciem noſtrorum ſuperiecto ſabulo ſarracenus extruxerat. Erat inter hoſtium caſtra & thunicium maris ſinus quo in vrbem commeatus affatim importabatur. Hunc vt hoſti pręcluderet carolus: accerſitis fabris lignariis ſpacioſam turrim ligneam ędificari & ad ſinus oram admoueri mandat. Quod poſtq̄ rex thunicii cognouit: coacto ex omni regno ſuo ingẽti exercitu: aut terrere francum aut omnino perdere ſtatuit. Progredienti ſarraceno chriſtianus exercitus occurrit fugatqꝫ atqꝫ perſequitur. Deſtitit tamen longius abire: eo ꝙ laſſus eſſet miles: & inſidias ab hoſte poſitas eſſe vereretur. Igitur in caſtra hoſtium conuerſus omnia diripit atqꝫ incendit. Hanc victoriam grauis peſtilentia ſecuta eſt: a qua nec ſarracenus immunis euaſit. Quamobreꝫ adductus thunicii rex caduceatorem de pace ad philippum regem mittit. ¶ Induciarum hę fuerunt leges: impenſam omnem pręſentis expeditionis ſarracenus auro compenſaret: annuũ tribu tum quod ſicilię regibus ſoluere tenebatur:carolo quotannis penderet. Captiuos chriſtianos liberos dimitteret.patereturqꝫ chriſti fidem in ſua gente per fratres ordinum diui dominici:atqꝫ franciſci libere annunciari & doceri:neqꝫ ſuos prohiberet ſacris initiari chriſtianis. Auri parte diſſoluta:decēnes inducię iuramento pactę ſunt. Demum parata claſſe & milite recepto:philippus per ſiciliam(vbi patris viſcera in monte regali terrę ſunt religioſe commendata)& inde per italiam in galliam ſe contulit:yſabella vxore in itinere defuncta:& nauarrorum rege Theobaldo apud drepanum mortuo. Cum autem viterbium philippus veniſſet:diſſidentes de pontifice inſtituendo cardinales ad concordiam adduxit qui in theobaldum leodiēſeȝ archidiaconum eo tempore in ſyria agentem conuenerunt qui gregorius decimus appellatus eſt.

Rex philippus ſacratur

Arminiacus comes.

¶ Regni autem dyademate remis a ſueſſionenſi antiſtite adepto: viromandiam arteſiumqꝫ a roberto fratre inuitatus viſere cōſtituit. Qui licet inter delitias pro regia dignitate verſaretur:tamen poſt amiſſam vxorem cilicio continēter vſus eſt. Cum autem tertium annū regnaſſet:diſſidentibus per odium arminiaci comite:& girardo de caſabona: Philippus girardi cauſam tuebatur. Sed arminiac⁹ ad caſambonam accedens multis opprobriis cum girardum laceſſiſſet: girardus iniuriarum impatiens:caſtello egreſſus in arminiacum proſiliit:& comitis fratrem: quem imprimis occurrentē ſibi habuit necat. Quo incommodo affectus comes: accerſito in auxilium comite fuxenſi:in girardum ad caſambonam progreditur. At girardus hoſtium poteſtatem veritus:in caſtellum quod philippi erat cuȝ vxore & liberis ſe recepit:regis auxilio implorato:cui ſe cauſamqꝫ omnis diſcidii permittebat. Verum arminiacus fuxenſiſqꝫ parui philippum habentes: girardum obſident. & caſtello expugnato omnes incolas occidunt:præter girardū:qui clam forte fortuna aufugerat. Eam rem grauiter ferens Philippus:copioſo admodum exercitu contracto fuxum petit:vbi in arce ſitu atqꝫ arte munitiſſima multis ſatellitibus ſtipatus comes agebat:ſecurus loci quem inexpugnabilem arbitrabatur. Ad quem cum philippus propter ſcopulorum rigorem & vię anguſtiam proxime caſtra admouere: nec militem ꝓmouere poſſet:rupem concidere:& anguſtias proferre inſtituit:non ſe inde abiturum profeſſus:priuſq̄ arcem diruiſſet. Conſtantiam philippi ſecum reputans comes:nuncios ad regem mittit:qui eū ad omnem obedientiam paratum eſſe teſtarentur. Iuſſus ergo comes ad philippum ſupplex accedit:quem in cuſtodiaȝ miſſuȝ anno toto vinctum tenuit. Abductis inde vxore & liberis comitis philippus pariſium repetit. Exacto anno liberatus carcere fuxenſis comes poſſeſſioneȝ omnē a philippo recuperat.

Palealog⁹.

¶ Eodē prope tempore anno ſalutis milleſimo.cc.lxxii. patruȝ ſynodus pręſide gregorio decimo romano pontifice lugduni habita eſt: vbi de expeditione in ſyriam ducenda actum eſt. Philippus cognito pontificis aduentu: ad eum ſalutandum profectus poſtq̄ de chriſtiano ſtatu diu confabulati ſunt: tres lugduno finitimas arces in poteſtate gregorii donec ſynodus ſolueretur permiſit:attributo inſuper ad pontificis cuſtodiam(non paruo numero)milite. Affuit conſilio palealogus gręcus imperator eccleſięqꝫ occidentali ſe vniuit. Quem nonnulli ex tartaris ſecuti ſacro lauacro abluti ſunt & chriſtiani effecti. Rediens lugduno philipp⁹ mariam henrici brabantini filiam quia forma erat & pudicitia inſignis: duxit vxorē Mortuo deinde henrico campano nauarrorum rege filiam eius iohannaȝ a matre ad ſe deductam in tutelam recepit:miſſo ad nauarros ſtephano belmarchio qui fidelitatis iuramenta puellę nomine a proceribus exigeret. Quo tempore petrus phi lippi frater alenconii comes iohannam comitis bleſenſis filiam duxit vxorē. Per ideꝫ tempus ferrandus caſtellę regis filius qui ex blancha ludouici filia duos liberos ferrandum & alphonſum ſuſceperat:moritur. Cuius morte poſt patris deceſſuꝫ regnum caſtellę ſicut ex conuentione nuptiarum conuenerat ad alteruꝫ ex ferrandi filiis pertinebat. Sed perfidus rex pater ferrandi cum ſanxium ſuperſtiteꝫ ferrando videt:matre blancha filiiſqꝫ exhęredatis:proceribus caſtellanis imperat ſanxiuꝫ in ſuū regem admittant:eiqꝫ debitam pręſtent fidem:pręſertim cum ſe ętate & morbo cōfectum adminiſtrando regno non ſatis ydoneum iudicaret. Sanxio rege inſtituto: pater nichil prorſus terrę aut ditionis:ſuis nepotibus diſtribuit. Nec admonitus a philippo vt pactorum recordatus nepotum iura ſeruaret:aut ſi id minus vellet:blācham & liberos eius ad ſe dimitteret:Permiſit igitur caſtellanus veternoſus rex blācham cum liberis hyſpania abire. Ad hoc philippi incommodum alterum ſucceſſit mortuo non ſine veneni ſuſpitione ludouico eius filio. Cuius autor veneficus Petrus brochius regis cubicularius eſſe putabatur. Nam ſępe numero reginam mariā inſimulabat: quia mulier videlicet nouerca: prioris matrimonii liberis regnum inuideret:optaretqꝫ ex ſe partos ad id dignitatis promoueri. Cū de ea re inter aulicos & regni proceres rumor increbeſceret:nec vlla ratione tanti flagitii patrator inueniri poſſet:vaticinio rem quęrere inſtituit. Erat apud niuellam brabantię oppiduꝫ religioſa ex beguinarum profeſſione mulier vaticinandi perita. Ad hanc conſulēdaꝫ philippus petrum baiocum antiſtitem vxoris petri brochii conſobrinuꝫ & ſtephanum diui dyoniſii abbatem legat. Hi cum niuellam perueniſſent:petrus baiocus ſimulās ſupereſſe ſibi aliquid diuini obſequii quod non abſoluiſſet: Relicto domi abbate ad vatem contendit. Cognoſcitqꝫ ex illa quis ludouici necem procuraſſet: & ſimul mulierem obteſtatur:ne ſuo collegę abbati reuelet homicidā. Quę paulopoſt a ſtephano rogata: reſpondet quæ de cęde nouerat ea baiocenſi epiſcopo dixiſſe a quo ſi velit ſciſcitetur. Hoc aſtu pręuentus a petro ſtephanus:& ſi doli ſuſpitioneꝫ haberet:re diſſimulata vna cum antiſtite ad philippum redit. Quem cum imprimis rex de beguina interrogaſſet:atqꝫ ex eo quid baiocus pontifex fecerit accepiſſet. Vocato ad ſe epiſcopo quęrit quod fuerit mulieris de filii cęde oraculum. Quo reſpōdente ſe oraculum a muliere ſub ſacrę confeſſionis ſignaculo audiuiſſe: neqꝫ id pro ſacerdotali integritate atqꝫ taciturnitate reuelare poſſe. Et ego rex inquit epiſcope non vt confeſſorem:ſed vt nuncium ad vatem te legaueram. Sed propterea indiſcuſſum crimen non vltra differam. Accerſito igitur Theobaldo dolenſi pōtifice: atqꝫ arnulpho milite templario:his negocium imponit vatem conueniēdi. Qui legatione diligenter expleta:philippo referunt reginam culpa carere:alteruꝫ eſſe qui facti conſcius ante philippi oculos dietim verſaretur. Hac relatione q̄uis triſticiā philippus contraxiſſet:dolorem tamen diſſimulat. Atqꝫ interim ſororis Blanchę quæ ab hyſpano rege contempta fuiſſet reminiſcēs:ſororia iura repetere conſtituit. Cuius rei cauſa comparato exercitu per pictauiam atqꝫ vaſconiam ad ſaluamterram in pyreneo ſaltu oppidum copiis promotis:tandem ſęua hyeme impeditus:commeatuqꝫ defectus:ex quorūdam procerum quibus expeditio non placebat conſilio: militem domum dimittit:miſſo in nauarram cum delecta militum manu carolo artheſii comite:qui belli motum ſedaret ſuppetias ferens euſtachio belmarchio quem ſeditioſi quidam nauarrę primates pampilonę obſeſſum tenebant. In eo belli negocio cum ſecunda fortuna carolus vſus eſſet:caſtellę rex carolum per nuncios oratū

Cōtentio de regno caſtellę.

Petrꝰ brochius veneficꝰ.

Nota.

Bellū i caſtellanos iane.

Nauarra.

Carol⁹ artheſii comes hyſpaniā fecit.

Petri brochii ꝓditio reuelatur

facit:ad ſe concedat. Sed id facere carolus diſtulit donec Philippum de re ipſa conſuleret. Ex conſilio regis cum ad caſtellę regem carolus acceſſiſſet. longa confabulatione habita:caſtellanus Carolum orat vt conciliator pacis inter Philippum & ſe ĩterueniat. Et vix quidem hęc locutus fuerat caſtellanus ecce tabellarius ex francia cū epiſtola venit. Litteraſqꝫ caſtellę regi reddit. Eas poſt q̄ rex ꝑlegit. O carole inq̄t nō ſum amicorum ope deſtitutus. Sunt apud francorum regem qui mihi diligenter obſequuntur meqꝫ de his quæ apud Philippum geruntur efficiunt certiorem. Quib⁹ & te conuenire oportuit: qui michi es conſobrinus. Talibus colloquiis poſt q̄ dies aliquot exacti ſunt:Carolus vale regi dicto nauarram petēs:ordinatis rebus:ad philippum in franciam venit:narrans quæ a caſtellę rege ip̄e audiuiſſet: eſſe apud eum qui archana ipſius conſilia inimicis proderent. De qua re cum Philippus magnopere ſollicitus eſſet. contigit vt tabellarius qui ad regē caſtellę litteras a Petro brochio per idem tempus acceperat morbo interceptus:priuſq̄ mortem obiret: litteras ip̄as monacho cuidam tradiderit Philippo perferendas:per omnem religioneꝫ obteſtatus:ꝙ nemini niſi philippo litteras redderet. Acceptis litteris monachus ad regeꝫ ꝓficiſcitur & vt tabellario promiſerat commiſſa abſoluit. Intelligit rex ex litteris petrū brochium perfidum & rerum ſuarum proditorem eſſe. Nam ex diplomate & ſigillo cognitus eſt autor. De quo nihil dubius rex brochium depręhenſuꝫ:pariſii in cuſtodia haberi iubet. Quod vbi cognouit baiocus pręſul:romam aufugit:eccleſię p̄ſidio protegendus. Conuocatis pariſii paucis poſt diebus proceribus:morte damnatus eſt brochius:quem carnifex excipiens ante ſolis ortum patibulo ſtrangulauit

Petrus arago.

¶ Brochio vltimo ſupplicio affecto philippus atqꝫ caſtellanus rex:cum hic bayonę eſſet:ille apud monmarſanuꝫ ageret:& per legationes vltro citroqꝫ miſſas de blāchę & filiorum iniuriis tractaretur:nuncii a pontifice romano martino quarto veniunt:qui reges ad pacem cenſura eccleſiaſtica compellant. Hęc cauſa extitit quamobrem Philippus cœpta non eſt perſecutus. Magna in excelſo principe vel humilitas vel ſocordia:ad ſacerdotis imperium cauſam innocentis ſororis & pupillorum deſerere. Deſeruit tamen philippus & profectus inde:aragonię regem Petrum occurrentem ſibi habuit. Qui paucis apud tholoſates diebus moratus:in cathaloniaꝫ remeauit. vbi conſtantia eius vxor ex manfredo genita virum docet tempus adueniſſe cum ſicilię regnum ad ſe pertinens occupare poſſit.

Sequanę exundatio.

¶ Eadeꝫ tempeſtate ſequana fluuius tam exundanti aquarum incremento intumuit:vt maioris apud pariſiū pontis teſtudines ſex diſſoluerit:& minoris vnam vrbe per gyrum aquis circūſepta.

Nota de regno ſicilię.

¶ Ad petrum aragonum redeo. Agente importune apud virum conſtantia ne ſicilię rex negligeret:adductus quoqꝫ a nicholao tertio romano pontifice qui caroli regis potentiam minorem facere cupiebat:vt conſtantię ſuę vxoris ius in ſicilia vĩdicaret:petrus miſſis meſſanam panhormumqꝫ nunciis:iubet terrę conditioneꝫ & ſtatum inquiri. Communicato cum ciuibus conſilio:nuncii adductis ſecum regni q̄buſdam primariis ad Petrum reuertuntur. Cum quo fœdere icto ſicilienſis cum ĩ vrbes ſuas quiqꝫ conceſſiſſent conſtituta ad deteſtabile facinus die/cuꝫ per eccleſias ſignum daretur cantandorū veſperorum:omnes gallicę ſtirpis vna cuꝫ grauidis vxoribus necant. Nec defuerunt qui matribus exſectis euulſum ex vtero fœtuꝫ ad parietem allidérent:ne quid franci ſanguinis apud eos poſthac extaret. Idem periculum excidit apud forumiulium. Cum enim in obſidione guido appius ageretur:& pontificis martini quarti forumiulium recuperare contenderet:guido bonatus aſtrolo gus non vulgaris conſiderata ſyderum opportunitate:Ciues ad eruptionem excitat guidonemq; cum octingentis gallis fudit & occidit. Tam impatiens eſt gens italica gallicę ſuperbię & libidinis in fœminas. Hoc crudeli initio petrus ſpem cepit: & ſimulata in ſaracenos expeditione in ſiciliam mox aduerſus Carolum andegauū ſe conuertit:qui eodem tempore meſſanam obſidebat. ❡ Contra vero Philippus de rebus ſicilię ſollicitus:vt petrum a ſicilienſi bello reuocaret in aragoniam per parpignia cum exercituꝫ ducit genuam capit & diruit. Publicauerat enī martinus quartus petri regnuꝫ & occupantis fore decreuerat. Erat in aragoniam iter vnum quod incolę ſcluſam vocant tranſitu quidem difficile ſed breue:quod pręterea doliis ſabulo oppletis hoſtis impediuerat:ſeq; in iugis montium continebat vnde francorum venientes copias contemplaret̃. Scrutanti Philippo commodum qua faceret iter: Ruſcillianus quidam nothus qui apud genuam captus libertatem a rege meruerat: ſcire ſe ait viam ad primum ꝓximum lapidē qua neſciente hoſte exercitus tuto euaderet. Rem gratam leto animo rex excepit. Iuſſiſq; aliquot ex ſuis ſimulare per ſcluſam facere tranſitum:ipſe cum expedita militum manu nothum ſecutus:tandeꝫ per denſiſſimos ſentes & inculta virgulta:in Proximum montem euaſit:atq; ad ſe ꝑ eandem viam copias omnes recepit. Hoſtis autem cum in montes ſuperaſſe frācos: & ad ſe ordine inſtructo contendere videt:nullo comiſſo prælio:fugam arripuit: caſtris relictis. Inde ad petramlatam itum eſt:quam a francis circumuallatam oppidani intempeſta nocte igne per mœnia iniecto deſeruerūt. Ea a noſtris occupata & p̄ſidio impoſito Philippus geronnā copias mittit. Vbi laborioſa nimis obſidio fuit: & oppugnatio frequens atq; diu inutilis. Deniq; excogitauit Philippus machinaꝫ quam ad quatiendos diruendoſq; vrbis muros fabricataꝫ obſeſſi noctu vrbe egreſſi ſuccenderunt. Eam ob rem nimia indignatione percitus rex:firmat animo fame p̄mere ciuitatem. Interim tamen propter cadauerum per agros paſſim iacentium putorem & muſcarum vix credibilem multitudinem peſtilens factus aer francis letifer fuit.

Machina extruitur.

Peſtifer ān⁹

❡ At petrus accepto philippi in aragoniam aduentu relicta panhormi vxore conſtantia:quæ rerum ſicilienſium curaꝫ gereret:magnis aſſumptis copiis in aragoniam nauigare feſtinat. Erant regię naues in ſtatione apud portum roſę vnde commeatus in caſtra francorum dietim facile importabatur: donec petrus aragonenſis vectores intercipere magnopere conatur. Itaq; portum roſę occupaturus milibus duobus & quadringentis armatis aſſumptis:ad portum mouens inſidias ponit. cuius aduentu ab exploratore franco cognito:rem ad radulphuꝫ coneſtabilem & iohannem haricurtum exercitus mareſcallum defert. Hi communione cum comite marchiano habita:quingentos electos milites duce exploratore educunt. Contemplatis autem hoſtium copiis quę ſuis maiores erant:cum neſcirent petruꝫ in inſdiis agere:retro abire ſtatuerant:niſi eos cohortatus matheus de roya. O inquit commilitones ecce in conſpectu adeſt hoſtis quem quęrebamus. Quid cunctamur: hodie diuę aſſumptionis marię feſtum diem acturi ſumus. Ab ea ſperemus opem aduerſus eos qui cōmunionis chriſtianę ſunt extorres. Par enim nobis meritum impēdet eccleſię iniurias vlciſcendo:acſi in fidei hoſtes pugnaremus. Hac mathei oratione incitati franci aragones inuadunt. Fitq; pręlium atrox & cruentū:ita vt petrus equo deſiliens cum pedite pugnaret. Vbi vulnere accepto:& fugientibus ſuis ipſe quoq; fugę ſe committens paulopoſt interiit. Hac uictoria Philippus exultās de expugnāda geronna maxime laborabat.

Petr⁹ i aragoniā reuertit̃.

Mathei de roya ad ſuos oratio.

Petr⁹ vulnerat⁹ interiit.

❡ Erat in philippi exercitu fuxenſis comes qui cuꝫ

Geronna deditur philippo.

Philippus moritur.

geronnenſibus nonnunq̃ (non ignaro rege) colloquebatur. Hic ciuitatis ſtatuꝫ cōpertum habebat: & in illa tridui vix commeatum eſſe non ignorabat. eam ob rem ſciens cupere ciues Philippo conciliari: regem rogat ſi geronnenſes ad deditionem ſaluis fortunis omnibus reciperet. impetrat comes paucorum dierum inducias: donec geronnenſes ſuum regem ad ferendas illis ſuppetias admoneant. Miſſis ob eaꝫ rem a geronnenſibus ad petrum legatis: cognita principis ſui morte ad ſuos cum rediſſent ciuitateꝫ philippo dedunt: permiſſa illis exportandoruꝫ quo vellent bonorum ſuorum poteſtate. Recepta geronna firmum ex ſuis pręſidium Philippus iponit. Atqꝫ ad tholoſates ſe conferre conſtituens: malo conſilio vſus: claſſis partē quæ in portu roſę erat in franciam remittit. Quod poſtq̃ hoſtis cognouit: francos reliq̃ claſſis cuſtodes adoritur & plurima cęde dilaniat: inter quos Enguerrannus caroli nauium pręfectus & aubertus de longaualle viri armis ſtrennui occiduntur. Franci vero tanto incommodo accepto: nauibus igne impoſito atqꝫ incenſo oppido ad regem ſe recipiunt. Qui ęgre ignominiam ferens febrem incidit. Et cum iuguꝫ montium hoſtis inſideret: Philippus per anguſtias pyreneas parpigniacum ſe contulit. Vbi recrudeſcente morbo: ſacris chriſtianis receptis rex emoritur. Cuius exſecta pręcordia narbonę ſepulta ſunt. Oſſa vero ad dyoniſianũ cœnobiũ elata. Huic philippo duę vxores fuerũt: vna yſabella ex arragonẽſibus q̃ tres illi liberos tulit. Ludouicum qui mortuꝰ eſt infãs. Philippum ꝗ pulcher appellatꝰ eſt: & Carolum valeſiẽſeꝫ Ex altera cui marię nomen fuit brabantini ducis filia proceſſit Ludouicus ebroicenſis comes: & Margareta quæ anglo regi nupſit: & Blancha quaꝫ auſtrię dux auberti alemannorũ regis filius duxit vxorem.

Edouardus fidefragus

Attẽde edouardi dolũ.

Guido flandrię comes cum filia retinetᷓ a rege.

PAtris regnum Philippus pulcher: anno gratię ſalutaris ducenteſimo octogeſimoſexto ſupra mille ſuſcepit. ¶ Ad quem edouardus anglus veniens aquitaniam ſub Philippi ditione atqꝫ poteſtate ſe poſſidere cognouit: præſtito iureiurando in fide erga regem permanendi: quam tamen minime obſeruauit. Nam magnis copiis normãniam derepente inuaſit: regię claſſis occiſis præfectis & aliis plurimis qui normanniam philippi nomine moderabantur. Quam rẽ poſtq̃ rex cognouit ad edouardum & aquitanię pręfectos mittit. Mandans eos ꝗ huius rebellionis autores extitiſſent compręhenſos petragoricum ducant digna ꝓ ſcelere pœna afficiendos. Sed contumax anglus dicto audiens non fuit. Eapropter per arnulphum de nella coneſtabilem aquitaniam Philippus ſibi vendicat. Et nihilominus edouardo diem dicit ad iudicium ſuum veniendi. At anglus debitę philippo fidei conſcius vt aliquam cōceptę a ſe fraudi viam aperiret: per nuncios Philippo ſignificat ſe aquitaniam: & quicquid in francia terrę ſub imperio eius tenuiſſet remittere: eiqꝫ in perpetuum cędere. Hęc enim edouardus dicens ſpe magna ducebatur armis poſſeſſionem repetendi: quas iure belli atqꝫ gentium forte poſtea comparatas non aliena ditione aſtrictus retineret. ¶ Eadem ferme tempeſtate guido flandrię comes inita clam cum edouardo ſocietate filiam illi ſuam deſponderat. Quod ne pręter philippi aſſenſum facere videretur: ipſe cum filia ad regem venit: vt inde ĩ angliam ex regis ſententia traiiceret. At ſecus ac comes ratus eſt accidit. Nam pater ĩ cuſtodia habitus eſt. Et filia cum liberis philippi educanda tradita. ¶ Interim Carolus philippi frater expeditionem in aquitanos ducit. Et rionem arcem maritimã circumuallat. Quo tempore rodulphus de nella pontẽſeyum (quam arcem cōplures aquitani angliqꝫ præſidio tenebant) obſidens: pacto cum anglis claꝫ inito: arcem re cepit:atqꝫ ita anglis liberis dimiſſis aquitanos omnes vinctos ad carolum rionē perducit.Quos furcis appenſos Carolus ante rionis portas ſtrangulare imperat.Quo terrore perculſi Iohanes de ſancto iohanne: & iohannes britonicus qui rione obſeſſi erant noctu fugientes:priuſq̄ naues ad hoc in portu paratas conſcendiſſent: a vaſconibus angliſqꝫ necantur.Intellecta obſeſſorum ſeditione:carolus arcem expugnat:interemptis vaſconibus cum bona anglorum parte.Deinde ad ſanctum ſeuerum mouens cum per continuam ȩſtatem dura obſidione locuȝ preſſiſſet: oppidū tandem capit. At paulopoſt carolo in franciam abeunte:oppidani in fide non mānſerunt.

Cētesimā & quiquageſimaȝ philippꝰ indixit.

¶ Multis bellis occupatus philippus:cum re pecuniaria laboraret tributuȝ a mercatoribus primum:mox & a clero plebeqꝫ centeſimam atqꝫ quinquageſimaȝ omnium quȩ poſſidebant exigit.Secutumqꝫ eſt aduerſus anglos ingens belluȝ. Cuius rei gratia miſſus ab edouardo frater eius eadmondus bayonȩ mortuus eſt.Poſt eius mortem vaſconibus ſollicitis & ſummopere curantibus prȩſidio & commeatu munire ciuitates:Robertus artheſii comes qui in aquitania aduerſus anglos bellum adminiſtrabat occurrit.& ſtatim fugat:compluribus ex illis occiſis. ¶ Per ideȝ tempus henricus dux barry qui edouardi filiam deſponſauerat campaniam incurſionibus atqꝫ incendiis vexat.quem galterus creciacus cum magnis copiis barrum iubente philippo petens:terram ita vaſtat:vt henricum per campaniam graſſantem domum repetere compulerit.

Bellum flandrenſe.

¶ Inſurrexit prȩterea aduerſus philippuȝ guydo flādriȩ comes atqꝫ edouardi partium fuit:cum fuiſſet a philippo ſuȩ libertati ꝑmiſſus. Hanc belli cauſam iuſtam eſſe ratus philippus:arma capit:& magno milituȝ robore in flandriam progreditur.Et ad inſulam caſtra ponens oppidum cum arce expugnatum recepit:Dum hȩc a philippo geruntur Carolus aquitania prȩfectis relicta: artheſium reuerſus eſt. Atqꝫ a ſancto audomaro copias in flandrenſes mouet. Cui occurrens apud furnas guydo comes:ſexcentis equitibus & ſexdecim peditum milibus inſtructus:prȩlium non detraxit.In quo guillermus iuliaci & Henricus bellomontenſis cum plurimis capti per diuerſas cuſtodias aſſeruari iuſſi ſunt:& furnȩ cū omni valle caſſerenſi a carolo occupatȩ.guido vero brugis ſe recepit. Ad quē edouardus anglus ex anglia concedens cum audiſſet philippum ad ſe infeſto agmine ꝓficiſci relictis brugis ipſe & comes gandauum petunt.Philippo quidem(abeūte guidone)brugenſes deditionem fecere. Nec multi dies interceſſerunt: cum edouardus inducias a rege poſtulat. Quibus ad biennium conceſſis & iureiurando roboratis Philippus flandria egreſſus eſt.

Induciȩ.

Sancti ludouici i ſanctoſ relatio.

Regalia.

¶ Eodem tempore bonifacius octauus pōtifex romanus Ludouicum regem claris operibus & miraculis illuſtrem in numerum cȩleſtium incolarum rettulit.Conceſſit prȩterea philippo atqꝫ eius ſucceſſori filio priuilegium vacantium eccleſiarum prouentum anni vnius exigendi:prȩterq̄ earū quas cathedrales & monaſticas vocant:id autem ius regaliȩ appellatum eſt quod regibꝰ ita peculiare eſſe franci contendunt:vt nichil magis ad ius regiuȝ pertinere poſſit.

¶ Conuenere per id tempus apud vallicolorem aubertus alemānus rex & Philippus qui veteris amicitiȩ atqꝫ ſocietatis iura innouarunt.Firmata inter reges beniuolentia cum induciarum finis adeſſet:philippus carolum valeſium cum valita militū manu in flandriam mittit:qui duaco atqꝫ bethunia capta:brugas contendit aduerſus Robertum Guidonis filium:qui illic caſtra fixiſſe dicebatur. Prȩlii poteſtate facta:cum victoria ad francos inclinaret: fugientes flamingi gandauum ſe recipiunt. Quos cum Carolus inſequitur: guido intercedentibus amicis cum filio roberto ad

Bonifacii in Philippum odium.

Cauſa cędis in francos apud curtracũ a flamingis factę.

Carolum ſupplices accedunt ad philippum deducti diuerſis cuſtodiis mancipãtur Tunc flandriam ingreſſus philippus:fide illi a proceribus pręſtita:iacobum de ſancto paulo flandriæ præfecit. Nec ſatis fortunæ fuit tot ſecularibus bellis regem implicare: niſi romanum etiam pontificem aduerſus eum prouocaret. ¶ Bonifacius enim octauus bellum hieroſolymitanum animo agitans: cum ſperaret Philippum ad id bellum inducere:appamenſem epiſcopum ad regẽ mittit. Qui incaſſum ſe niti cum intellexit:minis agere tentans:quaſi philippũ regno priuandũ dictaret:ſi pontifici non ſuffragaret̃ in carcerem philipi iuſſu coniectus eſt. Quo facto quia ius gentium violaſſe Philippum bonifacius diceret:vt erat ſupra modum arrogans vltionem parat. Itaq; miſſo in franciam archidiacono narboneñ. philippuꝫ vetat quicq̃ de eccleſię prouentibus percipere:ꝗ tametſi eccleſiarum defenſor ſit:ſe tamen regnũ q; francię per eius contumaciam ad romanam eccleſiam eſſe deuolutum. Si ſecus faceret:ipſum cum fautoribus in hęreticorum numerum habiturum. Epiſcopis quoq; & aliquot abbatibus:theologis inſuper & pontificii iuris doctoribus diem dicere iubet:romę ad kalendas nouembris ſe ſiſtendi. Simulq; indulgentias & conceſſiones a romanis pontificibus francis elargitas nullas eſſe declarat. His mandatis ab archidyacono ſuperbe expoſitis Philippus epiſcopum appamenſem qui ob maledicta in regem in carcere tenebatur archidyacono reſtituit. ſimulq; imperat regno ſine cunctatione illum excedere. Inſequenti poſtea vere conuentu pariſii habito pōtifices primum Philippus commemoratis quas a bonifacio acceperat iniuriis rogat: a quo ſuarum eccleſiarum prędia prouentuſq; accepiſſent:deinde ad proceres conuerſus:Et vos inquit viri nobiles quem vobis regeꝫ dominumq; habere arbitramini. Reſpondentibus ſine controuerſia regio ſe iure illa omnia tenere atq; tueri: at inquit rex:bonifacius ita agit:quaſi vos regnumq; omne francorũ ſedi apoſtolicę ſubiectum ſit. Imperiũ enim alemannorum quod ipſe alberto ter petenti negauerat: illud cũ francorum regno ſimul alberto contulit. Nos autem o viri fidei veſtrę atq; beniuolentię gratias agentes pollicemur:libertatem publicam veſtra ope freti protegere. ¶ Conuentu diſſoluto:rex publico edicto ꝓhibet e regno quicq̃ auri argẽtive aliarũq; merciũ exportari:conſtituta in pręuaricatores edicti pœna. Iubet pręterea ad regni extremos fines atq; exitus cuſtodes aſſignari:qui ingrediẽtes egrediẽteſq; aſſeruent. ¶ Interim dum hęc a philippo ſollicite curantur:ſeditio a flandrenſibus in iacobum comitem ſancti pauli quem genti pręfecerat rex orta eſt: ob vectigalia quibus comes incolas aggrauabat. Ad curtracuꝫ hęc primo peſtis exundauit Fitq; a plebe brugenſi in francos pernicioſus inſultus:cadẽtibus vtrinq; q̄plurimis Quod vt reſciuit philippus:delectos bono numero milites brugas mittit. Quos ſimulata parendi humilitate receptos:nocte inſequente brugenſes trucidant. Fama extitit comitem ſancti pauli brugis admiſſum comminatum fuiſſe oppidanis quibuſdam necem:atq; ob idipſum brugenſes animos ad tantum facinus deſumpſiſſe Noctis atq; hoſpitis ſui beneficio defenſus comes aufugit:ſuis relictis quos noctu brugenſes ad magnum numerum furentes trucidauere. Et ſceleris imanitate tumultuoſiores effecti:contracta omnis generis hominum manu: ſpem capiunt guidonẽ comitem ſuum quem in cuſtodia philippus habebat liberandi. Atq; ita mouentes Guidonem namurcum comitis flandrenſis filium obuium excipiunt qui alemãnorum theutonicorumq; raptim copiis inſtructus:eorum expectationem auxit. Parãtibus bellum brugenſibus:res nouas copias roberto Artheſieñ. attribuens iubet in flandriam proficiſcatur. Robertus negocium recipiens eductis copiis inter brugas curtracunqꝫ caſtra ponit ad fluentum quod mediuȝ inter ſe atqꝫ hoſtes erat. Quod tametſi ponte flamingi iunxiſſent aduenẽtibus tamẽ francis pontem diſſoluerant. Quo a francis magna contentione hoſtiũ inſtaurato: dies pręlio dicta eſt. Erant in exercitu brugenſiũ plebei fere omnes verubus partim partim clauis & pręacutis fudibus inſtructi. Quam ob rem parui illos habentes equites franci: peditẽ qui in prima acie erat & bene rẽ gerebat ad ſe reuocant: atqꝫ ita equites ex equis pręliantes in aciẽ ꝓgreſſi occiduntur. Quibus dum auxiliari Robertus magna vi cõtendit: multis vulneribus acceptis occubuit: fugę ſe cõmittentibus duobus hominum milibus inter quos comes ille ſancti pauli & bolonienſis comes / robertuſqꝫ claromontenſis comitis filius principes extiterunt ꝑpetua ignominia notati. Periiſſeqꝫ ĩ hoc prælio referuntur p̄ter ipſum Robertũ genere inſignes viri Godefridus brabantinus cum eius filio egregio adoleſcente. Comes dammallus iohannes hannonię comitis filius: reginaldus de neella francus coneſtabilis: Guido caſtrenſis mareſchallus: Iacob⁹ de ſancto paulo / Iohannes bruliacus baliſtariorũ pręfectus & alii numero ducenti quorum nuda cadauera inhumata triduo feris auibuſqꝫ patuere: donec ex ordine minorũ quidam fraterculus roberti artheſienſis corpus triginta vulneribus confoſſum in proximo virginũ monaſteriolo terrę condidit. Occiſorum milia duodecim fuiſſe referuntur. Brugenſes aũt tam inſigni victoria adepta feroces: direptis francorum caſtris curtracum cũ arce capiunt. Et guido namurcus ſuperbus iuuenis: rebus maioribus ſtudẽs inſulam obſidet tornacũqꝫ atqꝫ duacum cum gandauo & ypris ĩ ſuas partes vel metu vel pollicitis allicit. & mox attrebates incurſionibus & populationibus infeſtat. Pręſignaſſe hanc tam dirã cladem cometa ferebatur: qui ſuperiore proximo anno viſus fuiſſet. Hanc a plebeis ignominiã franca nobilitas accepit: quę ſuis viribus & generis claritate freta atqꝫ ſuꝑbiens: popularem turbam & miniſteriis vilioribus operam nauanteȝ cõtempſit. Sumit em̄ animos quiſquis libertatẽ tuetur: nec inermis ęſtimari debet qui pro patria vitaqꝫ decertat.

Francorũ temeritas.

¶ Eodem tempore pontifices franci quibus ab archidyacono narboneñ. dies dictus erat (trib⁹ ad bonifaciuȝ deputatis epiſcopis) purgatos ſe a contumacia faciunt: propterea ꝙ & bello flandrenſi diſtinerentur: nec liceret legibus poſitis regno egredi. Clade ſuorũ accepta philippus copioſiſſimum ſupra q̃ credi poteſt exercitum cogit. Progreſſuſqꝫ cum in agro attrebatium caſtra poſuiſſet: hoſtemqꝫ flamingum pene in conſpectu haberet (nam vitriacum hoſtis obſidebat) neqꝫ hoſtem pręlio laceſſiuit: neqꝫ locum vllum oppugnare ſuſtinuit territus vt vulgatum poſtea eſt nuncio quod ſoror eius edouardi vxor ad illum dimiſerat. Cuius cõmenti autor fuerat edouardus Nam cũ ad flamingos inclinaret: omni ſtudio laborabat bellicum philippi apparatum diſſoluere. Igitur beniuolentiam ſimulans edouardus vxorẽ de fratris futuro periculo certam facit: dicẽs ſe certo ſcire ſi philippus pręlio aduerſus flamingos congrederetur cum a ſuis in manus hoſtium prodendũ fore. Soror accepto fratris periculo philippum ſibi cauere litteris admonet. Huius rei cauſa rex othelinum burgũdionum ducẽ comitatu artheſii donat. Moxqꝫ pręſidiis per loca munitiora relictis: reliquum exercitum domũ dimiſit.

Cõmentum ſeu fictio ab edouardo inuenta.

¶ Paucis vero poſt diebus flamingos commiſſi ſceleris pœna excepit. Nam apud ariaȝ occurrentes brugenſibus franci ſupra octingentos interemerunt.

Clades flamingorum.

¶ Hęc cum in francia gerũtur carolus valleſius in appulia agens poſtq̃ de brugenſi victoria certum nuncium accepit: compoſita cum frederico

Burdegalenſes philippi detrectant imperium.

de rebus ſicilię pace:ad Philippum ſe recepit. ¶ Burdegalenſes cum incommoduꝫ a francis per flamingos acceptum cognouiſſent: Philippi detrectantes imperium regios miniſtros qui apud eos erant ciuitate extrudunt. Sibiqꝫ ditionem vſurpant. Verebantur eniꝫ ſi quando icto inter francos angloſqꝫ fœdere in edouardi poteſtatem venirent:pœna nõ diſſimili plecti: qua londonienſes edouardus paulo ante affecerat:quos ob rebellionem ad ſuarũ ędium portas ſtrangulatos fuiſſe fama vulgabat.

Bellum rurſus ĩ flãdria.

¶ Pugnatum eſt rurſus eodem anno aduerſus flandrenſes. Qui non procul a ſancto audomaro victi:milia.xv.ex ſuis vno prelio amiſere. pręterea apud inſulam graſſantes quingentos flamingos tornacẽſes duce fucaudo melleo omnes vel necauerunt. vel captos abduxerunt.

¶ Per eos dies philippus aquitaniam edouardo reſtituit:paxqꝫ inter reges cõuenit. Habitumqꝫ eſt non multis poſt diebus pariſii epiſcoporum atqꝫ magnatum conſiliũ vbi de bonifacii pontificis in francos concepto imperio actum eſt:deferentibus proceribus bonifaciũ pontificatu indignũ eſſe: qui & homicida & hereticus eſſet: quorum ſcelerũ teſtes in promptu habere facile erat. Fuit igitur omniũ vna ſententia Bonifacii iuſſis parere non deberi:niſi prius ſeſe ab obiectis illi criminibus expurgaſſet. Cui ſententię vnus tantũ ciſtercienſis abbas nõ eſt aſſenſus:ſed conſilio relicto:ciſterciũ ſe contulit. Iohannes quoqꝫ monachus romanus legatus(qui per eos dies legationis munere apud frãcos fungebatur) cognito qd in bonifacium conſultaretur:ad pontificem reuerſus eſt. Qui autem a pontifice venerant conſtantienſis archidyaconus & nicolaus beſarus:miſſi vt regno ſacris interdicerent:apud trecas deprehenſi carceri deduntur.

Abbas ciſtercienſis.

Bellũ a flandris.

¶ Erat guidoni flãdrię comiti philippus filius ꝗ bonifacii partes ſecutus:non contẽnẽdas ex theutonicis alemaniſqꝫ copias in flandriã deduxit. Quibus aucti flandrẽſes ſęuiore q̃ prius animo bellum in francos parant. Et ad ſanctum audomarum expugnandi loci ſpe procurrentes:quattuor millibus ex ſuis interemptis morinum proximam vrbem ſine pręſidio relictam inuadentes incenderunt. Et cum aduerſus illos grandem admoduꝫ exercitum peronnaꝫ vſqꝫ philippus promouiſſet:conſilio comitis ſabaudię inducias dedit flandrenſibus & accepit:nulla re glorioſe geſta.

Philippus ĩ bonifaciũ.

¶ Poſt hec bonifacii arrogãtiam iniquo animo ferens Philippus:anagniam quo ſe pontifex receperat ſarraꝫ ex colũnenſium familia cum nogareto equite franco in italiam mittit:ob cauſam inſinuãdę prouocationis:qua aduerſus bonifacii iniurias philippus ſeſe tuebatur. Nã pontifex plus ęquo elatus philippũ regno priuauerat & alberto auſtrię duci ſimul cum germanorum imperio regnum francię donauerat q̃uis illum ab initio ſui pontificatus reieciſſet. Erat ſarra philippo obnoxius. Quippe quem ex italia fugientem: & a pyratis captum rex redemerat. Itaqꝫ. Sarra mutata veſte:ne ab italis agnoſceret quot poteſt amicos colligit:& conductis ducentis ex iis qui ſub carolo valeſio ĩ appulia militauerant nogaretum cum bona manu ferentinum pręmittit:vt inde vrgẽte negocio ſarrę auxiliaris adueniret:ipſe anagniam nocte gibellinarum ope ingreſſus bonifacium in patris domo capit:inde romam deductum ſuperbum pontificeꝫ atqꝫ animi ęgritudine laborantem mors abſtulit. Ferunt nogaretum ſarramqꝫ ĩ mãdatis habuiſſe pontificem ad philippũ ꝑducendi:ſed pontificię ſanctitatis reuerẽtia partim deterritos partim anagnienſiuꝫ occurſu prohibitos cœpto deſtitiſſe. Taleꝫ vitę exitum habuit contemptor omnium hominũ bonifacius qui chriſti pręceptorum minime recordatus:adimere & conferre regna pro ſuo arbitrio conabatur: cũ non ignoraret eius ſe loco verſari in terris:cuius regnum non de hoc mundo & ter renis rebus ſed de cęleſtibus eſſet:quiqꝫ dolo & malis artibus epiſcopatum romanũ ſibi quęſiuerat:& *cęleſtinum a quo dignitatem receperat in carcere dum vixit* habuerat. Non prętermittam hoc loco ſcribere quod conſtanti fide per hos dies in pariſienſi agro accidiſſe ab hyſtoricis accepi. Erat adam de monaſterio vallis ſarnarii cõuerſus:cui villa creches ad ipſum monaſteriuȝ pertinens commiſſa a loci abbate fuerat. Hic paucos ante chriſti natalem dies ad villam ſibi creditam ex cœnobio ante diei exortum proficiſcens vno ſeruo tantum comitatus: videt in via proceram arborem pruina geluqꝫ albeſcẽtem ad ſe ociſſime cõcedere:qua re equus cui inſidebat adam terrefactus e via proſiliens: vix potuit a conuerſo ad viam reflecti. Eodemqꝫ mœtu affectus ſeruus nutare cœpit ita vt ĩ pedes ſtare & ambulare difficile poſſet.

Conuerſi de monaſterio vallis ſarnarii apparitio nocturna

¶Propior conuerſo facta arbor cum homini nichil nocuiſſet euanuit: aerem & ſulphureum odorem relinquens ¶Suſpicatus propterea conuerſus aliquid a demonio illuſionis fuiſſe ſibi obiectum:ad ſuperos animum vertens: diuę marię laudes recitat. Moxqꝫ pone ſe hominis nigri equitantis effigiẽ conſpicit: aduerſuȝ quẽ adam indignabundus:Cur inquit infœlix mihi audes inſultare: cuȝ mihi habeaȝ in monaſterio comprecatores fratres quibꝰ cura ſedula eſt me & reliquos a cœnobio abſentes deo & diuę marię commendare? Abi quandoquidem nulla tibi pars mecum eſt. Diſcedens inde ad pauculum tempus demon:protenus cõuerſo aſtitit forma hominis q̃ maxima:cui prolixum & gracile collum erat. Quem ſe infeſtantem adam fruſtra pugione repellere conatus:videt confeſtim illum mutata effigie mediocri ſtatura eſſe & monachi inſtar cuculla faciem velare:cuius oculi ſicuti ęs candens rutilabant. In quos dum conuerſus gladiolum incaſſum vibrat:pecudis ſimilitudine viſus demon non minor q̃ aſinus auritus apparuit. Vnde magis timens ſeruus: domine inquit deſcribe in ſolo orbem:atqꝫ in medio crucem chriſti inſculpe: in circo enim ſtantibus nobis nihil aduerſabitur inimicus. Fecit igitur conuerſus ſicuti a ſeruo fuerat admonitus. Nec ſic deſtitit impius aduerſator. Nam aſininas aures in cornua commutauit:atqꝫ ad circulumconcedens opprobriis eſt a conuerſo reprobatus:& ſputis contaminatus. Cunqꝫ a ſeruo doctus cõuerſus cruce ſe ſignaſſet:demon in dolii ſpeciem figuratus: ſe molerias vicum verſus in rotę ſpeciem circũegit: conuerſo illeſo relicto. Huius taȝ mirandi euentus indicia extiterunt. Abbas imprimis vallis ſarnarii a conuerſo fidem rei quęſiuit. Scriptor pręterea hyſtorię: loci vbi hęc geſta ſunt inſpector qui equum prius manſuetum:calcitrantem poſtea atqꝫ ferocientem ſe vidiſſe profitetur. Languor item ſerui diuturnus: & veſtium conuerſi intolerabilis fœtor:& vocis donec ȝinȝiber deſumpſit difficilis emiſſio.

¶Per eoſdem dies Marchienſi comite mortuo: Angoliſma ciuitas philippo obuenit. Quam ipſe adiens aquitaniam quoqꝫ & tholoȝatium prouinciam viſitauit pacatis quorũdam animis qui ad rebellionem procliui eſſe ferebantur.

Angoliſma ciuitas mortuo comite marchienſi philippi fuit.

¶ Reuerſus in franciã philippus ratus flamingos ferociam deponere: ſi guido eorum comes carcere liberatꝰ ad eos mitteretur:comittem cum filio guillermo dimittit. Illi poſtq̃ ſeditioſaȝ gentẽ ad ſanitatem ducere non potuerunt:ad philippum vt promiſerant conuertuntur. Cognita flandrenſium pertinacia philippus:tertio in eos mouens apud montẽ populorum(ab arboribus populis quarum in eo loco copia eſt ſic vocatum) poſitis caſtris:cum ſperaret flandrenſes in pręlium deſcenſuros cognouit hoſtem vallo ſe continere:& caſtra carris quadrigiſqꝫ circumuallaſſe. Igitur cum adueſperaſceret:rege exarmato & militibus paulo negligentius agentibus:ecce irrumpit in regem ferox hoſtis:atqꝫ in conſpectu philippi occiſis petro gẽtiano & iacobo fratre eiꝰ: aliis quoqꝫ non paucis rex conſcenſo equo cum ipſe ſibi galeam impoſuiſſet: in hoſtem animoſiſſime fertur:obuios quoſqꝫ interimens.

Flandrẽſiuꝫ cędes.

Queꝫ reliqui inſecuti viginti miliuꝫ flamingorum ſtragem fecere:ita vt niſi ſuperueniens nox tenebris hoſtem protexiſſet:actum prorſus de flandrenſibus extitiſſet. Rediit ex prælio rex facibus accenſis q̃ noctis caliginem ſuperabãt. Huius victorię tempore flandrenſis comes qui compẽdii aſſeruabatur defunctus eſt. Moritur item iohanna philippi vxor.

Caritas ãnonę.

Fuitqꝫ his diebus tanta annonę per franciam caritas vt frumenti menſura q̃ ſextarius appellatur: ſolidis veniret centum. Piſtores propterea publici ne plebs expoſitos a ſe venales panes deſumeret: viqꝫ auferret:officinas clauſerunt donec recenſitis diuitum & religioſorum horreis frumentum venale iuſſu philippi promeretur. Mortuo deinde edouardo anglię rege:ſucceſſor eius filius edouardus yſabellam philippi filiam vxorem duxit.

Edouardus tertius ãgluſ rex.

¶ Per eoſdem dies mortuo benedicto vndecimo: qui philippum ab excommunicatione bonifacii abſoluerat:conuenientibus peruſii cardinalibus curãte maxime philippo bernardus gottus vaſco Burdegalenſis archiepiſcopus põtifex abſens eligitur:quem clementem quintum appellauerunt. Hic tempore electionis cum in gallia ageret cardinales lugdunum ad ſe venire iubet. Vbi tyara pontificali fuit coronatus:aſſiſtente philippo & principibus cõpluribus francis.

Clemens qntus.

Ex eo tempore ãno ſalutis. M.ccc.quinto cœpit clemens auinionem vrbem incolere: vbi per annos quattuor & ſeptuaginta ſedes põtificum mãſit. Publicę leticię quę propter noui pontificis aſſumptionem agebatur calamitas nõ defuit. Erat iuxta viam qua põtifex ducebatur murus veteri materia male concinatus. In hunc cũ turba viſendi põtificis deſiderio cõſcendiſſet: vetuſtate exeſus & pondere ſuper extantis populi preſſus murus in britonum ducem collapſus eſt. Conſecrato clemente cardinales ex colũnenſiũ familia ſuis dignitatibus prędiiſqꝫ a bonifacio deſtituti reſtituũtur. A quo etiam clemente dum ex lugduno burdegalã petit tam magnis impenſis eccleſię grauatę feruntur: vt inde ad philippum graues admodum querele delatę ſint. ¶ Philippo autem qui ad bellum flandrenſe grandes ſumptus feciſſet põtifex decimę ius donauit. Conceſſitqꝫ vt eccleſias ſacerdote vel miniſtro deſtitutas ſibi ſeruientibus clericis atqꝫ benemerenti familię cõferre poſſet.

Monetę reformatio

Et quoniam per id tempus iuſti põderis moneta non eſſet: philippus pontifici pollicetur illam ad legitimam æſtimationem ſe reducturum. Atqꝫ ita clementem philippus dimittens:cum in franciam rediiſſet margaretam burgundię ducis maiorem natu filiam ludouico vxorem accipere permittit.

Seditio bellouacorũ in ſuum ẽpm.

Sedauit pręterea ortam a bellouacis in ſymonem epiſcopum ſeditionẽ: quę eo proceſſerat: vt ciuitate extorris pontifex nobilium quorundam manu collecta ciues quoſdam ex inſidiis ceperit:ſuburbiis igne conſumptis. Tumultuatum etiam eodẽ anno a pariſiis ob monetę vſum. Diuites enim qui ſuas inquilinis & variorum miniſteriorum opificibus domos locauerant minoris precii monetam accipere annuę penſionis loco recuſabant alteram quæ iuſtioris ponderis erat exigentes.

Stephanus barbetus

Seditio pariſiorum.

Cuius inuenti autor ſtephanus quidam barbetus habebatur. Hic ſtephanus in delitiis habebat hortos a ſuo nomine barbetos appellatos cum pręclaris ędibus:i eo loco (cui barbeti porta nomen poſtea manſit). Furens ergo populus in ſtephani poſſeſſiones delatus: quicquid in ędibus & hortis precioſum fuit vaſtat atqꝫ incendit: mox inde mouentes ad viam ſancti martini vbi ipſe barbetus incolebat ſe conferunt fuſtibus clauiſqꝫ & verubus vt cuiqꝫ arma furor miniſtrabat iſtructi. Effractis ſtephani portis domum ſupellectilemq; omnem diripiūt. ¶ Erat per hos dies philippus apud templarios:quem nichil periculi expectantem ſeditioſi in templo conſeſtim obſident. Nec quicq̄ ad eum inferri ſuſtinebant quod non vel raperent vel cœno inficerent. Taʒ repentino populi motu attonitus rex:miſſo ad ſeditioſos pariſiano cum quibuſdam aulicis præpoſito:dicere illis imperat:ſi quid in illos a quopiam commiſſum eſſet:aut iniuria illata ſe regem eſſe qui eos tueri poſſit.petant modo ſi quid a rege optent:& domum abeant ſe protenus curaturum vt populo melius conſultum ſit.His pro tempore ſimulatis leuis populus a furore temperans:cuʒ domum quiſq; petiiſſet: nihil cunctatus philippus ſeditionis autores ad octo & viginti correptos furcis ad quattuor vrbis celebriores portas erectis illaqueari & ſtrāgulari mandat.Nec multo poſt monetam ad legitimum æris valorem cudit.

Pœna in ſeditioſos.

¶ Et per hos dies Ludouicus hutinus philippi filius pampilonę a nauarris rex coronatus atq; appellatus eſt anno domini Milleſimo trigenteſimo ſeptimo. Tum etiam proditus eſt templariorum error:qui apud hieroſolymam fidei defenſionem profeſſi:cum primum religionis conſideratione opulentiſſimos ſe effeciſſent:præclariſſimis per orbem chriſtianum ędibus comparatis:chriſto reiecto falſis ſe religionibꝰ dediderunt.Erat enim illis ſimulachrum cui pellem humanam ſuperinduxerant:appoſitis ad oculos ſtatuę duobus fulgentiſſimis carbunculis qui vice oculorum micarent.Ei ſtatuę dum quipiam ad illos ingrederetur:ordinem vitamq; templariorū profeſſurus:abnegato ante omnia chriſto & cruce eius calcata : ſacrificium faciebat Morientes autem corpus in puluerem adactum cęteris in potuʒ conferebant:quo poculo conſtantiores ſuos fieri arbitrabantur.Pręterea ſi ex templarii coitu infans ex puella virgine naſceretur:hunc igni torrebant:exq; eliquata inde pinguedine ſuum ſimulachrum decoris gratia vngebant.In ꝯfeſſo quoq; habitum:eorū dolo diuum ludouicum dū in ſyria peregrinaretur:in vinculis a ſoldano ęgyptio coniectū fuiſſe.His atq; huiuſmodi criminibus:& ꝙ item maſculorum fœdiſſimi amatores eſſent:templariorum ordo in concilio viennenſi anno dominicę pietatis milleſimo trecenteſimo duodecimo per clementem quintum finem excepit. ¶ Compręhenſis vbilibet terrarum qui eius impietatis fuerant atq; crematis.

Ludouicus hutinus nauarrę rex.
Error tēplariorum.

¶ Adminiſtrabat eadē tempeſtate eccleſiam Lugdunenſem quidam non ſatis prudens epiſcopus : qui ob blaſphemias regię ſublimitati irrogatas obſidione a ludouico hutino cinctus: & inde ad philippum deductus poſt longam cuſtodiam ſatiſfactione exhibita:tandem ſuæ libertati permiſſus eſt. ¶ Non intercedentibus poſt hęc multis diebus lugdunenſes coniuratione facta a rege deficiunt:mouentesq; ſancti iuſti caſtellum diripiunt.Sed per Ludouicum hutinum edomiti ſe imperata facturos iurant. ¶ Et motus iterum belli a flamingis inſurgit:cuius autor extitit.Ludouicus filius guidonis flandrenſis niuernenſis comes.Qui ob id decreto parlamentei ſenatus ſua hęreditate ṗuatus eſt:& bona eius publicata.

Lugdunēſis ātiſtes ſuę temeritatis pęnas luit.

¶ Fuerunt quoq; inſignibus fœminis ſua fata. Nam vxores filiorum philippi tres adulterii inſimulatę ſunt.quamobrem margaretha Ludouici hutini nauarri regis cōiunx. et Blancha caroli comitis marchiani vxor regis edicto in caſtello galliardi relegatę ſunt/quarum libido ſatis in aperto erat. Iohanna vero Philippo pictauenſi nupta poſtq̄ apud dordanum in cuſtodia aliquot diebus fuit/innocens liberata eſt: & viro reſtituta. Hoſtiarius margaritę adulterii conſciꝰ furca appēſus ē.Stupratores aūt philippꝰ & galterꝰ dānoy fratres(mētulis exſectis)pelle nudati apud pōtiſarā vltimi ſupplicii pœnas ſubierunt.

Fœminę īſignes punitę

Ioanna regina caſta.

Ob hanc impudiciciam inſignium mulierum natam fabulam reor:quę de iohanna philippi pulchri vxore a rerum imperitis memorari ſolet. Eã videlicet aliquot ſcholaſticorum concubitu vſam eoſqꝫ ne pateret ſcelus protenus extinxiſſe & in ſequanam amnem de cubiculi ſui feneſtra abieciſſe. Sed vnum tantum iohanneꝫ buridanum eo periculo forte liberatum:& propterea ſophiſma ab eo editum eſſe. Reginã interficere nolite timere bonum eſt. Fuit ſiquidem buridanus iohanna poſterior. Quippe qui philippo valeſio regnum moderante cum liberalium artium nominatiſſimus profeſſor eſſet multa & in rationabili & morali philoſophia ſcripſit/dũ pariſinæ eccleſię fulco pręſidebat/anno chriſtianę reſurrectionis. M.cccxlviii. Nec cõmeruit pręclara mulier huiuſmodi vicio taxari/cuius liberalitatis atqꝫ mię in pauperes teſtimonium exhibet nauarrę apud pariſios collegium/vbi ſcholaſticos incolere ꝑpetuo inſtituit deſignatis triplici ordine pręceptoribus/qui grãmaticam dyalecticenqꝫ adoleſcentes docerent. qui item philoſophiam interpretarentur. Addidit & theologos/qui omnes anniuerſariis prouentibus pręditi/litterarum ſtudio ſe ꝑpetuo accommodarent. Hiſqꝫ commune ſacellum extruxit/ṕpoſitis ad rem diuinã ſacerdotibus. Itaqꝫ in eo tam grandi tamqꝫ ſpacioſo collegio/tam multi continẽter ſcholaſtici diuerſantur:quot ad conſtituendam vniuerſalem ſcholam ſatis eſſe putari poſſit.

Rebellãt flamingi.

¶ Interim rebellãtibus flamingis enguerrãnus mariguyanus qui vna cũ philippo regnũ adminiſtrabat:conuocato ad regẽ ex regni ciuitatibus populo: cũ multa pręſente philippo de flamingorũ crebra rebellione diſſeruiſſent:rogauit poſtremo auditores ſi ad bellum quod rex aduerſus illos parabat pecuniam ſuppeditarent. Quibus reſpõdentibus ſe regiis negociis opem non ſuſtracturos:enguerrãnus gratiis populo perſolutis grande penſum ad militũ ſtipendia exegit. Sed tribus ad id bellũ regiis filiis atqꝫ ipſo enguerranno cũ ingentibus copiis a rege miſſis:cum ad inſulam caſtra poſuiſſent:re infecta:de enguerranni conſilio exercitum domum dimiſerunt.

Morit̃ philippus.

Philippi moriẽtis ad filios pia oratio.

¶ Philippum interea morbus inuaſit mortuuſqꝫ eſt apud fontẽbleaudi qui vicus in vaſtinio eſt poſtq̃ annos octo & viginti regnaſſet. Eius cor ex ṕcordiis exſectum in poiſſiaco cœnobio quod ad diui ludouici aui ſui memoriã philippus condiderat virginibuſqꝫ ſub cuſtodia fratrũ dominici ordinis attribuerat ſepultum eſt:reliquo corpore in dyoniſiano monaſterio terrę cõmendato. Eius mortis ꝯſcios fuiſſe petrũ cathalaunenſem ep̃m & radulphuꝫ praeriũ in regio ſenatu aduocatum creditũ eſt. Sed radulphus innocens inuentus eſt. At philippus priuſq̃ mortem obiret:filios tris(quos ſuperſtites ſibi relinq̃bat)ad ſe aduocans ad maioreꝫ natu cõuerſus:Ludouice inquit regnaui hactenus:plurimis vectigalibꝰ & tributis meum populum vexans:nec michi ſatis curę fuit monetam cudere quę legitimi ponderis eſſet. Eam ob rẽ multorum in me odia ꝯcitaui. Ecce poſt me regnaturus es: miſerere patris animę:& quę perperaꝫ a me geſta ſunt ipſe emẽdes. ¶ Deo ſatis meo nomine fac:de iis quę tibi relinquo:& hieroſolimitano me voto abſoluas. Vos quoqꝫ filii ſeruate ſinceram inter vos charitatẽ. His a philippo pulchro pro tẽporis anguſtia breuiſſime dictis:cum dauidis verſiculum. In manus tuas dñe commendo ſpiritum meum religioſe pronunciat:animam efflauit. menſe nouembri pridie diui andreę anno chriſtiani natalis. M.ccc.decimotertio. Huic philippo quinqꝫ liberos iohanna vxor peperit:Ludouicum hutinũ:Philippum pictauorum comitem:Carolum marchię principẽ:filiam quam infantem mors abſtulit:& alteram yſabellã quã edouardo anglorum regi pater philippus matrimonio iunxit.

Enguerrannus rationẽ regni adminiſtrati ponere cogitur

POſt philippi mortẽ filii eius de patris theſauris ſolliciti cũ nihil eris īueniſſent(ferrico pinquigniaco maxime hortante)enguerrãnũ in arceʒ luparę pariſii ꝯiectũ:rationẽ adminiſtrati a ſe regni ponere cõpellunt. At cuʒ bonam theſauri partẽ carolũ valleſium philippi fratrẽ habuiſſe enguerrannus diceret Carolus ęgre id ferens:oẽs quibus enguerranni nomẽ odio habebatur excitat q̃rimoniã aduerſus eũ proferre. Et ne ꝗd gratię a beniuolis enguerrannus reciperet ex lupara(cuius ipſe p̃fectus erat)ad templariorũ munitiſſimam arcẽ traducit. Ip̄e paucis poſt diebus cũ ꝑductus ad ludouicũ hutinum eſſet:iohannes hannerius ad hoc a carolo valeſio edoctus in p̃ſentem enguerrannũ hęc quę ſubſcripſi crimina cumulauit.

Capita accuſatõis ẽguerranni.

Eum quidẽ philippo fuiſſe ſuſpectũ:eam ob rem recuſaſſe illum ne teſtamenti ſui ꝓcurationẽ gereret. Extremã in flamingos expeditionẽ ſuo dolo fuiſſe irritaʒ ꝙ cõicato clam cũ niuernenſi comite ꝯſilio:atqꝫ ab eo receptis muneribus ꝯſilium dederit exercitũ reducendi. Cuius tñ cauſa grandẽ ex regno pecuniaʒ exegerat. Ea pręterea nocte q̃ philippus obiiſſet mortẽ regis theſauros ex lupara alio tranſtuliſſe. retinuiſſe quoqꝫ ſibi triginta librarũ pariſienſiũ milia q̃ clementi romano pontifici dono danda a rege accepiſſet. Neqꝫ rationẽ feciſſe ſexaginta & trecentorũ pannorum quos ex naufragio quodã regis noie detinebat. Cęlaſſe quoqꝫ octo &quadraginta librarũ milia:q̃ regi attrebates impẽdiſſent. Nec in re pecuniaria fraudẽ modo feciſſe:ſed cũ ad artheſiĩ dñam rex q̃dam quę ad regiam dignitateʒ ꝑtinebant:ſcripſiſſet: enguerrannũ ſuis adiectis litteris repugnantia ſcripſiſſe:pollicitũ eaʒ omni incõmodo eximere:atqꝫ ab ea.xv.librarũ mulctaʒ dono habuiſſe:quã a cameracenſibꝰ ſi rex decreuiſſet : acceptura erat:eã nihilominus pecuniã ſua auctoritate enguerrannum a cameracenſibus exegiſſe. Et cũ regiũ apud pariſios palatiũ exędificandũ recepiſſet p̃ter decem milia librarũ quę illi philippus tribuerat:domos q̃ ꝓxime palatiũ ciuiuʒ erant vſurpaſſe:ꝯſtituta poſſeſſoribꝰ ãnua penſione q̃ ad illũ quotannis ꝑueniret. Cõmiſiſſe inſuper in priuatos quoſdam inexplebilis auaritię flagitia atqꝫ ita regios qui fiſco p̃erant miniſtros & quęſtores ſibi deuinxiſſe:vt ſine eius ſyngrapho regiis iuſſionibus nõ obtẽperent. His aliiſqꝫ ab hannerio palã expoſitis:nulla enguerranno ſe purgãdi poteſtas fuit.

Enguerrãni vxor.

Erat aũt illi vxor q̃ liberandi eius cauſa poſtq̃ multa fruſtra tentaſſet:ad magiã & diuinationes ſe ꝯuertit:pauioto quodã malefico & clauda muliere ad id facinꝰ opẽ ferẽtibus. Itaqꝫ cęrea q̃dã ſimulachra ad regis & caroli valeſieñ. formã demonia arte ꝯficiũt:q̃ lãguentiũ ſpeciẽ p̃ ſe ferrẽt:ad quorũ ſimilitudinẽ(niſi male ſors ꝑdita fuiſſet)rex:& ipſe carolꝰ ꝯficiẽdi macie ſenſim erãt: & definita ad tp̃s morte ꝯſumẽdi. Cognito maleficio rex totiꝰ negocii cẽſurã carolo ꝯmittit.

Enguerrãnꝰ ſuſpẽdit̃ patibulo.

Qui mox accitis q̄buſdã magnę auctoritatis ꝓceribus enguerrãnuʒ in ſup̃mo patibuli pariſieñ tigno ſtrangulari ĩperat. Pauiotũ par ſuppliciuʒ excepit:p̃terq̃ ꝙ infra enguerrannũ:ad inferiorem trabẽ illaq̃atus eſt. Claudã flãma cõſumpſit. Vxor aũt enguerranni atqꝫ eius ſoror de canteleu in carcerẽ ꝯiectę ſunt. ¶ Eodeʒ tp̃e ludouicus Niuernenſis & iohannes namurcus regis beniuolentiã meruerũt rebꝰ ad flãdrẽſes ſpectantibus cõpoſitis. Quarũ gratia robertus comes flandrenſiũ cũ ad regẽ die conſtituto non veniſſet:reiectis excuſationibus quas per ciſtercii abbatẽ & quoſdã ad id miſſos procuratores pręttendebat contumax dictus eſt:& in rebellium numero habitus. ¶ Per id tempus quattuor veneficę mulieres cum parato veneno dep̃henſę:igne cremantur:quarum opera cathalaunẽſis antiſtes prędeceſſor eius petri litigniaci quẽ in cuſtodia habitum ſupra memoraui:fuerat interemptus. Quem in-

Iudei in franciaꝫ reducti.

Ludouicus hutinus moritur.

ſequente tempore ludouicus ſede pontificia amotum relegauit: inſtituto eidem ſucceſſore ſtephano caroli valeſiani cubiculario. Reduxit & iudeos quos pater francia expulerat. Tētauit ludouicus annua tributa q̃ ludouicus pulcher ampliora fecerat colligere. Sed conuenientes campani/burgūdi/veromandi/artheſii/ābiani/bellouaci/pōtiuiaci/foreſtani/altiſſiodorenſes/& aliquot alii populi/campanię comite autore/ꝯiurant ſe id nō ꝑmiſſuros. Propterea ludouicus carolū valeſium mittit/q̃ futurę ſeditioni bonis ꝓmiſſis occurrat/& placet diſſidentes. Fecerat idē philippus pulcher aureas coronas tris: gēmis multi precii ornatas. Eas ludouicꝰ hutinus ī cœnobiū diui dyoniſii tranſtulit: vt ad coronādos deinceps reges reginaſqꝫ reponerētur. Quas matheꝰ abbas & eiꝰ monaſterii cœnobitę receptas ſeruare chirographis datis cōpromiſerunt. In rebellione ꝑſiſtētibus flamingis belluꝫ indixit. Sed ad liſam fluuiū cum admouiſſet tantis ymbribus terra q̃ paluſtris eſt: emollita eſt: vt equi genuum tenꝰ in luto ꝯtinēter eſſent: nec cōmeatus īportari ad caſtra niſi magno labore poterat: ita vt ſingulis vini doliis vehendis triginta vix equi ſufficerēt. Quę res cū quotidianas difficultates militi afferret: regē adduxit bello abſtinere: & cū tentoria & belli īpedimenta ꝓpter luti iniquitatē educi poteſtas nō fuit: cuncta magno ſuo dāno miles cremauit. Secuta eſt hanc aduerſitatē annonę incredibilis caritas. Deinde fames & mox peſtilētia. Viſuſqꝫ eſt cometes crinitus. Ipſe inſuꝑ ludouicus apud vicennas defunctus eſt: relicta grauida clementia vxore roberti ſiciliēſis nepte. Hic ludouicus inſtituit parlamenti curiā pariſii ſtabilem eſſe & loco non moueri: ne litigatores crebris circuitionibus grauarent.

¶ Per hoc interregnum philippus ludouici frater pictauorū comes omnium ꝓcerum conſenſu regni adminiſtratione ſuſcepta francorum & nauarrę ſe rectorē appellauit. Ad quem venientibus flamingorū legatis: pax inter eum & robertum flandrenſem comitē conuenit quę litteris mādata flamingorum ſigillis firmata eſt.

Clemētia ludouici hutini vxor.

¶ Per idem tempus clementia quaꝫ moriēs philippus grauidam reliquerat filium iohannem parit paucorum dierum regem. Quo defuncto philippus ex rectore rex appellatus eſt. Reclamante burgundorum duce ꝙ diceret non ad philippū: ſed ad ludouici defuncti regis filiaꝫ regna patris pertinere: quę res difficiles poſtea controuerſias frācorū quieti inuexit: dicētibus plurimis regni hęredes filias eſſe non poſſe

¶ Burgundum tñ philippus in ſuas partes allicit: data ei grandiore natu filia vxore. Et cum alias tris filias rex haberet vnam niuernēſis comitis filio: ſecundam dalphino viennenſi collocat.

Philippꝰ lōgus rex.

Comes flandrię rebellis

¶ Interim cum pacis conditiones flamingi non reciperent: nec pontificis romani decreto aſſentirentur: inducias philippus ꝓrogauit. Miſſo deinde a pontifice iohanne vigeſimoſecundo in frāciam ioſeranno cardinali qui flamingos philippo conciliaret: cum tornacuꝫ ꝑueniſſet: gentis ꝑuicaciam inconſtantiamqꝫ veritus per loci epiſcopū nunciare illis iubet ſe pacis cauſa tornaci eſſe: ad eum ſe cōferant dum de concordia agere licet. Miſſis q̃ hęc flamingis exponerēt duobus ex minoruꝫ ordine fratribus inter quos petrus de palude fuit robertus comes eos in vinculis haberi iubet. Qui ex eo tempore ex gandauenſibus plebe excitata inſulā oppugnare cōſtituerat. At vbi ad liſam flumen vētum eſt: conuerſus in comiteꝫ populus. Nos inquiunt illuſtris comes inducias quę tibi cum rege iuratę ſunt ſeruare promiſimus. Ideo te non ſequi ad bellum in animo eſt. Deſtitutus igit̃ comes exercitu: legato audientior fuit. Nam tornacū ſe contulit: vbi regii oratores ſe continebant. Promiſit comes primo vere pariſiū ad regem cōcedere: fidemqꝫ pręſtare & cętera confirmare quę in conditionibus pacis ꝯuenerāt.

Sed cum dies conuentionis ſucceſſiſſet: per nuncios excuſatum ſe facere falſis argumentis conatus eſt. Inſtante tamen legato anno ſalutis. M.cccxx. Robertus & flamingorum procuratores in philippi verba iurauerunt. Sed de pacis conditionibꝰ cum ad conſtitutum diem ageretur. firmare conuenta comes recuſauit niſi tria ſibi oppida inſulam bethuniam & duacum quę rex occupabat redderentur: quę & ipſe enguerrannus marigmagnus philippi pulchri olim negociorum geſtor: regio nomine facere promiſiſſet. Nam inter pacis leges quę illo tempore dictę erant: adiectū extitit flandrię comitem debere regi duodecim milia librarum annui prouentus intra francię regnum conſtituere. quod quandoquideʒ comes non compleret ea quę ſupra dixi oppida philippus pulcher memorati prouētus loco poſſederat. Quę cū relinquere rex nollet: comes feſtināter re infecta digreditur. Sed a procuratoribꝰ flaming ę gentis reuocatus: propoſitam prius pacem admiſit: roborauitqꝫ.

Paſtores.

¶ Dū hęc difficili negocio aguntur: ouium quidam paſtores admoniti cęleſti vt ipſi aſſeuerabant oraculo in ſyriam religionis chriſtianę cauſa profecturos ſe iactabāt. Qui poſt ꝗ magno numero aucti ſunt: latrūculis non diſſimiles cum prædas agerent carcaſſonam vſqꝫ progreſſi ab incolis grege facto diſſipati aufugerūt compluribus interfectis & paribulo ſtrangulatis.

Leproſi.

Afflicti quoqꝫ leproſi qui iudeorū hortatu ſuſceptum ab eis venenum puteis ꝑ omnem franciā infundere coniuraſſent: vt qui inde in potum haurirent aut interirent: aut elephantię virus inciderent. Itaqꝫ farmacon ſanguine & lotio humano herbiſqꝫ quibuſdam letiferis confectū panno inuoluentes in puteos demittebant lapide adhibito vt ad aquę fundum cito deferretur. Id cum in prouincia narbonenſi a leproſis factuʒ Philippus accepit: veneficoſqꝫ omnes flāmis fuiſſe punitos: inquiri per reliquum regnuʒ leproſos iubet. quos de crimine cōfeſſos vna cum pleriſqꝫ iudeis vindex flamma corripuit.

Iudeorū infelix ꝑtinacia.

Fuiſſe per id tempus ꝯſtat iudeos quadraginta vitriaci ob id ipſum in cuſtodia habitos mirabile in ſeſe facinꝰ perpetraſſe. Nam cum ſe morti addictos iam minime dubitarent: duos ex eoruʒ numero delegerunt qui eos occiderunt: ne chriſtianorum manibus ſumerent ſupplicium. Vetuſtiſſimꝰ illorū atqꝫ iunior execrabile miniſteriū exequuntur. Omnibus interemptis cū duo tm̄ homicidii autores ſupeſſent: ſenior iuniorem orat ſe necet. Ille ſeniore occiſo cū ſe ſolū videt: direpto auro quod apud interēptos erat: fune ex dēfectis lintheis facto ꝑ feneſtram ſe dimiſit. Sed & corporis atqꝫ auri grauitate fune q̄ ſe deorſum mittebat diſſoluta: in foſſam delapſus crus fregit: atqꝫ ita in foſſa procūbens deprędenſus eſt & vltimo ſupplicio aſſectus. iudeorum autē cadauera cremata ſunt.

¶ Cogitauit etiā philippus menſurarū genera q̄ per franciam plurima erāt: vlnam quoqꝫ & monetā ad vnam ſpeciē formāqꝫ perducere. Sed valitudinarius factus inſtitutū nō expleuit. Nam & quartana febri diutiſſime vexatus tandē alui profluuio apud fontem blandi interiit. Corporis eius partes tres factę ſunt. Cor minores: inteſtina prędicatores apud ſe pariſii terrę ꝯdiderunt corpus ad ſanctū dyoniſium elatum eſt. Anno dn̄icę pietatis. M.cccxxi. Poſt enim diui ludouici morteʒ qui ab ipſis mendicantiū fratrum ordinibus litteras didicerat: conſuetudinē fecerant p̄dicatores atqꝫ minores cū integrum regū cadauer habere non poſſent inteſtinoruʒ ſibi partes ad ſepulturā vendicare.

Iohānes de polliaco.

¶ Inſurrexit ꝑ idem tempus iohannes de polliaco natione picardus aſſeuerans eos qui mendicantibus religioſis peccata confitenē oportere eadem ſuis plebanis preſbyteris rurſus enarrare. Qui iohannes iohannis xxii. papę iudicio aliter ſentire & docere damnatus eſt.

¶Eiuſdem compendii Liber octauus.

PHilippo ſine liberis defuncto:Carolus eius frater marchię comes ſucceſſit. Hic cum blancham mahildis filiam deſpōſaſſet: eam a ſe dimittere cogitauit. Mahildis enim blanchę mater carolum ex baptiſmi lauachro ſuſceperat q̄obrem eccleſiaſtica lege filiam habere vxorem prohibebatur. Conſultus ad eam reȝ pontifex romanus diffinit nuptias(niſi aliqua diſpenſatio pręceſſiſſet)eſſe inceſtas.

Queſtio de comitatu flādrenſi

¶ Mortuo per hos dies roberto flandrēſi:queſtio de legitimo ſucceſſore apud parlamenti iudices verſabatur:contendente maxime ludouico niuernenſi proximum ſe hęredem eſſe. Qua ſpe fretus cum pariſium ſe contuliſſet:proceres qui cum eo ex flandria erant contra regias cōſtitutiones ad fidei ſacramentum admiſit. Ob quam cauſam in arcem luparam mittitur aſſeruādus. Sed non multo poſt cum hęres a iudicibus eſſet declaratus abſoluitur: regiq; fidelitatis iuſiurandū exhibet atq; in flandriam ſe recepit.

Iordan⁹ ioānis papę. xxii. matreȝ accepit vxorē.

¶Erat eodem tempore in aquitania iordanus inſulanus nobilis quidem & in primis potens:cui ob inſignem eius potentiam iohannes vigeſimuſſecundus pontifex romanus matrem matrimonio iunxerat. Sed moribus cum eſſet ferox rapiniſq; atq; homicidiis dehoneſtabat̄ ob quę flagitia primo ad regem delatus:cum amicorum pręſidio veniam impetraſſet:criminibus non abſtinuit. Sed miniſtrum quendam regium(quem ſeruientē vulgus vocat)virga qua ad officium ſeruiens de more vtebatur:trucidauit. Vocat⁹ ergo ad carolum multis armatis ſtipatus veniens:poſt legitimas accuſationes & commiſſorum a iordano argumenta:iudicio parlamentei ſenatus ad patibuluȝ tractus ab altiore furcarum tigno pependit.

Iordan⁹ inſignis aqtan⁹ patibulo appenditur

¶Exactis poſt hęc paucis mēſibus mortua apud argimontem maria caroli vxore bohemorum regis ſorore iohannā ebroicen̄. comitis filiam ex diſpenſatione pontificis ꝙ eius conſobrina eſſet:ſibi copulauit. Et mox apud aquitanos ab hugone mompeſaco ex huiuſmodi cauſa bellum inſurgit Mompeſacus in loco qui regis erat propugnaculum munitiſſimum extruxit: idq; ad anglum regem pertinere contendebat Lite ab arbitris diſcuſſa:rex pręſidium ꝓpugnaculo imponit. Quod poſtea mompeſacus auxiliante aquitanię mareſcallo: occiſis qui in eo erant cuſtodibus recuperat. Quam iniuriaȝ non ęquo animo ferēs carolus ne in re ſua iudex eſſet:anglum regem per nuncios monet:mompeſacum caſtiget:& de iniuriis ſatiſſaciat. Deputat anglus fratrem ſuum aymeruȝ: data poteſtate controuerſiam componendi. Qui ad carolum proficiſcens omnia pro regis voluntate diffinit.

Belli cauſa i aquitania.

Igitur rex miſſo cum anglis iudicibus in aquitaniā iohanne darblao qui eius nomine ſatis de iniuriis factionem exciperet:poſtq̄ ad primos aquitanię fines ventum eſt:Et tu iohannes inquiunt angli:ſi capiti tuo parcis:in franciam reuertere. Quo verbo iohannes dolum intelligens:regi nunciat iudicum perfidiaȝ. Qua cognita rex non ignarus quia per anglorum contumaciam ad ſibi editam diem rex anglus non veniſſet:aquitaniam ad fiſcum rediiſſe:Carolum valeſium cuȝ exercitu qui regionem vendicet mittit.

Aymer⁹ neq̄ anglus.

Is agenum vrbem petens:eam dedentibus ſeſe ſponte ciuibus capit:infenſi enim aymero erant propter pecuniā quam ab eis ſupra paucos dies exegerat & propter ſpecioſiſſimę cuiuſdam puellę ſtuprum quaȝ ille abduxiſſet. Profectus deinde riolam carolus vbi aymerus ſe receperat:cum militem propius admouiſſet:eruptione ab oppidanis facta francos cedere coegerūt: occiſo ſancti florentini domino. Cuius mortem vindicaturus carolus:extructis machinis atq;

ligneis tabulatis ad muros admotis:oppugnare locum mandat.Pugnabat enĩ frãcus ex ipſis tabulatis conſerta manu aduerſus hoſtem ita vt deſperata prope ſalute: de pace ad carolum nuncio hoſtis miſerit.Contentus ſe atqꝫ locum carolo permittere:modo liceat iis ſedes non mutare qui & manere:& regi franco fidem iurare velint:reliquis angli partes ſequi volentibus ſaluis ſuis fortunis abire.His conditionibus propoſitis aymerus relictis apud Carolum valeſium obſidibus viris procerībꝰ in angliam ad regem ire permittitur:qui regis ſententiam de legibus pacis exquirat. ¶ At cum non reuerteretur aymerus:riolla carolo deditur:& mompeſacus diruit reſtituiturqꝫ propugnaculum quod hoſtis deiecerat. ¶ Riolla recepta reliqua aq̃tania prȩter burdegalam baionam & ſanctum ſeueruʒ carolo obtemperat.¶ Non intercedentibus poſt hȩc multis diebus:regina angliȩ yſabella caroli regis ſoror in franciam veniens inducias a fratre obtinet:ſpe(vt ipſa dicebat)componendȩ firmioris pacis:atqꝫ interim ad virum ſuum regem mittit.Qui pollicitus poſt paucos dies bellouacum conuenire:ibiqꝫ franco regi debitam ob aquitaniȩ principatum fidē prȩſtare:per nuncios filio edouardo qui cum regina venerat omnem aquitaniaʒ attribuit.Qua ex patris dono recepta:edouardus in verba regis frãci iurat:& vt eſt in verbo gallico homagium exhibet.At regina edouardi mater:cum aliquot dies ĩ frãcia manſiſſet:timens ne viro ſuſpecta haberetur:in angliam reuerti inſtituit. Id poſt q̃ reſciuit rex anglus:ſingulis portubus cuſtodibus appoſitis mandat reginam igredi angliam prohibeant:atqꝫ vt nequitiam diſſimulet romanum pontificeʒ per legatos orat carolum franciȩ regem moneat yſabellam ad ſe remittere.Quod vbi yſabella reſciuit:Illa nihilominus accerſito iohanne hannonio Guillermi comitis hannoniȩ fratre ſtrennuo equite qui trecentos milites in poteſtate habebat in angliaʒ nauigat.Et quoad maxime potuit pleroſqꝫ ſibi ex anglis cõciliat:exhibens illis edouardum filium vt illum quaſi futurum aliquando regem vererentur. Nec deſtitit quoquouerſum rex anglus iret eodem ſe recipere.Quam cuʒ pertinax maritus nullo pacto audiret:proceres indignati arma in eum mouent:a quibus ȩgre ſe tutatus anglꝰ ad gallias inſulam ſe recepit.Captus eſt hugo diſpenſarius apud breſtum.Cuiꝰ conſilio rex vxorem non admittebat.Captoqꝫ paulopoſt rege anglo conuenientibus londoniis proceribus repudiato patre edouardum filiuʒ regni dyademate inſigniunt.Anno chriſtianȩ ſalutis milleſimo trecenteſimo vigeſimoſexto.Iohannem vero diſpenſarium poſt euulſa illi inteſtina & ſe inſpiciente cremata : capite puniunt. Carolum autem pulchrum anno inſequente apud vicennas morbo extenuatum mors abſumpſit.Impoſituſqꝫ eſt regio ſepulchro in ſancti dyoniſii ȩde. Anno ſalutis.ccc.xxvii.ſupra mille.

Regina angliȩ cũ filio Edouardo ĩ frãciã venit.

POſt huius obitum cum iohanna eius vxor grauida eſſet:diſceptatio inter proceres inſurrexit quis interim dum reginȩ partus expectatur regni adminiſtrationem gereret. ¶ Duo erant qui id ſibi iure deberi prȩdicabant. Philippus valeſius & edouardus tertius ex maria philippi pulchri filia natus. Philippo maxime ſuffragabatur ꝙ ipſe maſculino gradu carolo pulchro proximꝰ haberetur.Edouardo autem ſi quod ad hanc rem ius pertineret id a fœmina eſſe quæ nullo tempore viſa eſt francorum imperium moderari.His rationibus valeſius ad miniſtrando regno prȩficitur. ¶De nauarrȩ regno contendentibus plurimis nichil tunc diffiniri potuit.Quæ res quia ad eam quam percurrimus hyſtoriam conducere minime videtur illam prȩtereo.Per id tempus de petro remo ſuppliciuʒ ſumptũ eſt ꝙ regiam pecuniam male adminiſtraſſet ¶ Et Iohanna regina quam grauidam carolus pulcher moriens reliquerat apud vicennas filiam enixa eſt. Quamobrē philippus valeſius ex regente rex appellatus eſt:& a Guillermo remorum archipręſule vna cum vxore regina coronatus. Inde Pariſios repetens:cum ſecum reputaret q̃ ꝑuicaces flamingi & in ſe & in Ludouicum eorum comitem perſiſterent:capto a proceribus conſilio:grandē exercitum in eos ducit. Ad caſletum auteꝫ cum perueniſſet flamingi flocci Philippum habentes gallum ex lineo panno cum his verbis effigiāt Cum hic gallus reſonabit rex repertus caſletum occupabit. Philippum enim repertum appellabant:arbitrantes illum non legibus factum regem. Hanc galli effigiem in edito loco Philippo illudentes conſtituunt. Quod factum magnę calamitatis cā flamingis fuit. Nam ex eo tempore Philippus cogitationem ſuam ad eorum internicionem vertit. Itaqꝫ accito roberto flandrenſi:eum cum ducentis inſtructis militibus ad ſanctum audomaruꝫ mittit:qui flamingos ne dilaberentur diligenter obſeruet. Iubet rurſus Ludouicum flandriæ comitem:inſulam cum copiis proficiſci:qui flamingis ſi quippiam molirentur obſtaret. Animaduerſo tam inſtructo apparatu flamingi nobilitate deſtituti: cum nullos idoneos pręfectos haberent: trifariam ſe diuiſerunt:furnenſes & brugenſes plebeios cum pourpringis ad caſletum ire iubēt Brugenſibus atqꝫ franconiis mandatum eſt tornacum verſus mouere. Iprenſes & curtracii inſulę partes recipiunt. Philippus vero ad nouam foſſam reliquum exercitum continebat. Quam in decem acies diſtribuit:primę mareſchalli & baleſtariorū pręfecti p̃fuerunt. Secundam duxit alenconii dux. Tertia magiſtro hoſpitalarii ordinis obtigit. Quartam galterus de caſtilionę coneſtabilis accepit. ¶ In quinta ipſe rex erat:quem nauarrorum rex cum lotharingię & barry ducibus comitabatur. Sextæ ductor burgundię dux fuit. Dalphino viennen̄. ſeptima attributa eſt. Octauæ præfuit hannonię princeps. Nonam britonum dux adminiſtrauit. Poſtremę imperabat robertus artheſienſis. ¶ Ad hunc tam inſtructum exercitum borboniorum dux poſtera die quattuordecim militaribus ſignis ſtipatus acceſſit. Hęc cum in ampliſſima valle conſtituuntur flamingi conſtitutis ad caſletuꝫ edito loco caſtris: vnde frācorum acies deſpicere poterant:ita ſuos inſtruunt:vt a francis videri ipſi poſſent. Poſtq̃ nullam pugnandi poteſtatem feciſſent: Philippus paulo propius incedere ſuos iubet:vt a monte quo ſe tuebatur hoſtem deduceret. Poſtq̃ id parum conducere intelligit:mareſchallos vltra caſletum cum copiis mittit:qui omnia late & perderent & cremarent. Sed neqꝫ hoc accepto damno:flamingi loco ſe mouerunt. Reuerſis ab incurſionibus mareſchallis:cum ex labore ſe curare ſtatuiſſent:noſtri ſegnius agere cœperunt neqꝫ excubias adhibent. Sed proceres palantes per tentoria aleā ludebant aut luſibus animum relaxabant:rege in tabernaculo ſuo cum paucis cubiculariis & duobus diui dominici ordinis fratribus agente. Quibus ab hoſte vigilāter animaduerſis: tribus ſub veſperam aciebus relicto monte in noſtros ire feſtināt Iamqꝫ infeſti aderant:cum a noſtris ſublato clamore pars ſanctum audomaruꝫ verſus fugam parabat. Nec moratur hoſtis regis tabernaculum appetere:feciſſetqꝫ niſi a mareſchallis contra occurrentibus fuiſſent impediti. Per hanc moram reliquus exercitus armis reſumptis acrem pugnam inſtaurat:atqꝫ interim rex ſuis ad ſe propere venientibus in hoſtes fertur. pręcedente milone de noiers auriflammę ſignifero: pugnatum eſt ab alterutris acerrime. Sed cedentibus tandem flamingis:francus victor extitit:paucis deſideratis. Ex flamingis autem octingenti ſupra decem & nouē

Belluꝫ in flamingos.

Acies a Philippo valeſio ordinatę

Vide francorū incuriam

Flamingi regē inuadūt.

milia cecidiſſe referuntur.Qui vero ex prælio fuga dilapſi erant cum ſe in agro ſepibus vndiqꝫ vallato recepiſſent:a comite hannonię qui in caſleto mõte conſidebat aſpecti:primo quidem ferociſſime reſtiterunt.Deinde fracti noſtrorum incurſu omnes occiſi ſunt.Poſt partam victoriam quarto die Philippus mouens receptis in fidem oppidis quæ ad oram maritimam ſunt:ypras contendit & ſponte deditam recepit ſupplicio affectis quibuſdaʒ defectionis auctoribus atqꝫ armis a ciuibus datis. Campana præterea quæ in edita turre pendebat ad plebem repente concitandã deiecta eſt.

¶ Dum hæc a Philippo geruntur brugenſes qui tornaci fines aduerſus eorum comitem Ludouicum obſeruabant: audita ſuorum clade comitis ſe poteſtati permiſere:quos ad Philippum deductos partim rex morte affici:partim in exilium agi mandat.Atqꝫ ita flamingis deceʒ kalendas ſeptembres.Anno chriſti milleſimo trecenteſimo vigeſimo octauo ſubactis Philippus Ludouicum comitem in flandriam reſtituit.His eum verbis admonens.Age inquit ludouice cautior deinceps eſto:ne per iniuſticiam principatu excluſus noſtram opem rurſus implores.Cuius verbi recordatus comes poſtq̃ in flandriam venit:ad decem hominum milia eoruʒ qui rebellionis participes extitiſſent interemit.In quem cuʒ guillermus canus ex brugis ad brabantinum ducem euadens:aduerſus comitem auxilium petit:ad Philippum perductus:manibus abſciſſis in rotam primum more patrio ſurrigitur:deinde patibulo appenditur.

Philipp⁹ flãdrię comitẽ alloquitur.

Guillermus can⁹ patibulo afficitur

Edouardus

¶ Nondum de aquitania edouardus debita Philippo iuramenta præſtiterat.Ideo miſſo in angliam iohanne fiſcani abbate edouardum philippus monet ſecundum feudi leges fidem exhibeat.At legatos anglus ad ſe nõ admiſit.Sed a matre eius regina reſponſo accepto:ad Philippuʒ legati redierũt. Edouardi contumacia cognita rex attrebatium epiſcopum & baronẽ de craone in aquitaniam legat:qui regionis prouentus ſub regis poteſtate reponãt.Atqꝫ interim in angliam ſecundo mittit:diem Edouardo dicere:ea lege ſi venire negligeret:dicendum ius nichilominus aduerſus eum eſſe.

¶ Venit tandem edouardus atqꝫ apud ambianos quo ſe philippus contulerat fidem ob eas quas in aquitania & pontiuiaco terras poſſidebat pręſtitit.De his auteʒ quas a Carolo valleſio Philippi patre ablatas ſibi fuiſſe dicebat iudicium parlamentei ſenatus expoſceret.

¶ Eadem tempeſtate Philippus animo voluens q̃ procliues ad ſeditionem flamingi ſemper extitiſſent: miſſo iohanne abrinceñ.antiſtite portas yprenſis oppidi atqꝫ curtraci & aliarũ quarundam arcium munitiones diruí confeſtim iubet.

Edouard⁹ fidẽ philippo p̃ſtat.

Robertus artheſieñ.

¶ Per eoſdem dies robertus artheſieñ.aduerſus mathildem ob artheſii principatum in iudicio contendebat: nitebaturqꝫ comitatum ipſum paterno iure vendicare: q̃q̃ parlamenti decreto mathildi fuiſſet addictus. Sed aduerſus decretũ robertus litteras recenter inuentas exhibebat quibus ſe terrę ipſius hęredem aſſerebat.Litteris penes regem depoſitis:mathildis diligenter explorat vnde ſyngraphum emanaſſet. Compertum eſt id a fœmina nobili ex bethunieñ.agro quam robertus in delitiis habebat fuiſſe ſequenti calliditate inuentum.Erat attrebati ciuis potens qui annuum ex comitatu artheſii prouẽtum emptionis lege ſibi quoad viueret tantum comparauerat:eiuſqꝫ emptionis ſyngraphum patris erat roberti ſigillo firmatum . Ciue mortuo fœmina ex hęredibus litteras recuperat:vtpote quæ nullius momenti hęredibus eſſent.Litteris receptis ſigillum calenti ferro detrahit:atqꝫ alteris quæ ad cauſam roberti pertinerent confectis vetus ſigillum agglutinat:eaſqꝫ ad robertum deferens ſe illas domi forte fortuna repperiſſe ait.Fraude cognita per eum qui ſyngraphum ſcripſerat:Philippus ro

Mulieris aſtutia.

bertum ad ſe vocatum hortatur a lite deſiſtat:ſibi ſine ambiguitate conſtare adulterinum ſyngraphum eſſe. At Robertus mali propoſiti tenax regē non exaudit. Quā obrem philippus ſyngraphum ad iudices mittit: & fœminam appræhendi iubet. Quæ tormentis expreſſa veritate igne conſumpta eſt in eo loco qui porcorum mercatus a pariſiis appellatur.

Nota cōtra nouas reformationes.

¶ Eiſdem diebus querimonia aduerſus cleruꝫ exoritur quem ditione ſua abuti pleriqꝫ palam teſtabantur. Eius rei cauſa conuocato conſilio:cum de ordinandis legibus ageretur:regina viſa eſt conari ab eccleſiaſticis iuriſditionem abrogare. Quod poſtq̄ Philippus cognouit: non inquit vt clero quicq̄ detrahatur hæc contio habita eſt. Non enim modo non auferre eccleſiis ſua iura:ſꝫ ea ampliare in animo eſt:ſatis eſto errata emendare.

¶ Sed de roberto artheſień. reliqua perſequamur. Prohibitus Robertus captam ob artheſium litem producere: quia fœminæ ſupplicium grauius iuſto ferebat regi detrectare veritus non eſt. Et cū obloquenti dies ad iudicium dictus eſſet: venire contemnens: me inquit autore philippus rex iſtitutus eſt. & me quoqꝫ autore regno depelletur atqꝫ ita irritat⁹: equos quos formoſiſſimos habebat cum omni theſauro burdegalam miſit. Moxqꝫ in angliam omnia traduci iubet. Ipſe ad Guillermum hannoniȩ comitem primum inde ad brabantinum ducem conſobrinum eius feſtinanter contendit.

Regis calliditas.

Hic autem brabantinus guillermi hannonień. filiam vxorem filio ſuo accipere inſtituerat. Quod Philippus ſagaciſſime intelligens:cum maxime ſciret Guillermum ipſum alias ſuas filias magnis principibus collocaſſe & inde ſibi & potentiam & auctoritatem comparaſſe: veritus ne acceſſione ducis brabantini incrementum acciperet:prȩſertim in eo tempore cum Edouardus bellum in francos parare nunciabatur:brabantinum ad ſe venire compendium orat quo bohemus rex & iohannes hannonień. & iuliaci comes atqꝫ leodienſis antiſtes conuenerunt. Quibus cum amicicia iuncta Philippus brabantino ſeorſum aſſumpto:monſtrat eas nuptias quas de guillermi filia inſtituerat inferiores dignitate ſui generis eſſe habere ſe filiam quam filio dare ſi nō abnuat velit. His philippi verbis perſuaſus brabantinus:diſcedentibus a rege aliis p̄ncipibus apud Philippum manſit. Ea re cognita Robertus brabantiam deſerens namurcum profectus eſt. Qui poſtea ob cōntumaciam regno interdictus eſt & bona eius publicata.

Borbonii comitatus Roberti artheſień. bōa publicanł.

Et his item diebus Ludouico claromontano comiti rex conceſſit vt qui dominus borbonii appellabatur ducatus dignitatem aſſumeret. Ad hunc modum borboniorum ducatus initium accepit.

¶ Per ideꝫ tempus Iohannes normānorum dux Philippi primogenitus apud meldunum bohemorum regis filiaꝫ vxorem duxit. Quo item die brabantini ducis filio maria Philippi filia nupſit. Nuptiis celebratis:conuentu multorum ſacerdotum atqꝫ proceruꝫ Pariſii congregato:philippus expeditionem ſe ad hieroſolymam ducturū proponit. & Iohanni filio .xiiii. annum agenti regni curam mandaturum:ideo orare eos qui aderant: filio obtemperarent:& ſi in ea expeditione moreretur:fidem erga illum ſeruarent. Iureiurando pro Philippi voluntate recepto:conſilium rex dimittit. Interiectis inde paucis admodum diebus:Radulphum augi id eſt deu comitem: & beluacorum pontificem ad edouardum proficiſci mandat:ſciſcitatum ſi ad eam quam in ſyriam expeditionem parat ſocium ſe coniungeret. Quibus edouardus reſpondet mirari ſe Philippum longinquam profiteri militiam qui de aquitania id quod ambianis promiſerat non abſoluiſſet:oportere quidem illum erga ſe conuentorum fideꝫ ſeruare:qua expleta ſe ad expeditionem Philippo paratiorem fore. Verum q̄uis ad hunc modum oratores a ſe dimiſiſſet: tamen poſtq̄ aduerſus ſcotos autore Edouardo balliolo bello decertaſſet: cantuarię archiepiſcopum cum Philippo montiſacuti & gaufrido ſcorpo ad philippum legat. Qui initio cum ad regem acceſſiſſent: parum comiter habiti: ſuę legationis exordia apud comitem deu: & Petruȝ rogerium rothomagorum archipræſulem: mareſchallumq; trecenſem fecere. Cauſa quamobrem veniſſent expoſita: ad regem perducti oratores pacem cum Philippo firmant. Sed diſcedentibus a rege in ſua diuerſoria anglis: mox Philippus eos ad ſe reuocare iubet. Venientibus rex ait. eam cum illis pacem iniuiſſe: cuius ſcoti participes habeantur: q̄q̄ de illis nulla prius oratio habita ſit. Hanc angli conditionem cum ſe admittere non poſſe reſpondiſſent: in angliam abierunt. Eius legationis relatione Edouardo facta: excandens anglus iurat ſe prius omnem ſcotiam perditurum: q̄ ea ſe pacis lege teneri ¶ Anno eodem nundinis in agro ſancti dyoniſii exiſtentibus: repentinus ignis in merces exarſit quo lenditum id eſt vt ſupra interpretatus ſum edictum conflagrauit. Hugo quoq; cruſſiacus pariſienſis prætor: & deinde parlamenteus præſes ex burgundia oriundus: ob corruptum a ſe iudiciuȝ pœnas luit. Patibulo ſuſpēſus. xii. kalendas Auguſti anno dominicę paſſionis milleſimo trecenteſimo trigeſimo ſexto. Et regina in puerperio apud vicennas decumbente: quę Philippum pepererat: tanto fulgure atq; tonitru aer inhorruit: vt pars cubiculi vbi regina incolebat deciderit: & cortinę contritę ſint. Ingentes arbores ſuis ſedibus euulſę & pleriq; homines trucidati. Per hanc tempeſtatem Edouardus exulceratum animum gerēs ob dirutam apud xantonas arcem: aliaq; ſibi ſubrepta loca: per nuncios a philippo petit ea omnia reſtitui. De qua re & ſi crebre vltro citroq; legationes interceſſerint: impediente maxime carolo valeſio nulla concordię via fuit. Vnde animatis ad bellum regibus: edouardus animaduertens Philippum ſcotorum partes ſequi: cuȝ ludouico bauaro amicitiam init: atq; armis ſe q̄maxime poteſt inſtruit. At contra philippus controuerſiam quæ burgundo duci aduerſus Iohannem cabilonenſem ob ſalinarum fontem erat ſedat. Quo tempore cometes apparuit ignitiſſimus futurorum quæ ſuperuentura erant & aſtronomi pronoſticabantur index. Naȝ & ab anglis incurſiones plurimę atq; incendia facta fuere. Nec minus in anglos franci graſſati ſunt occupatis in vaſconia pleriſq; locis: incenſis quoq; in anglia duce Nicholao bucheto nonnullis villis ad maris oram. Nec prætermittit Edouardus cum flamingis ſocietatem iungere repugnante magnopere eorum comite: Philippo inſuper rege diſſuadente. Sed erat gandaui Iacobus arteuella plebeio genere ortus: & q ſeruili miniſterio Carolo valeſio aliquando ſeruierat. Hunc cum aſtutus eſſet & ingenio polleret: Edouardus auctoritatem illi apud gandenſes comparat: ita vt non parui intra paucos dies fuerit ęſtimatus. Nactus ergo nomē iacobus arteuella gandenſibus q̄ neceſſaria illis eſſet anglorum communio oſtendit. Flamingos omnes lanificio deditos eſſe dicens: qui (niſi ex anglia) lanas nullas haberent: ideo operęp̄cium illis eſſe Edouardi partes ſequi. hac oratione perſuaſis Gandenſibus ipſe brugas petit ſatellite multo ſtipatus. Deinde ypras atq; alia maritimę orę oppida ꝑuadens ab omnibus magna lęticia exceptus eſt. Poſtea autem conuentu Gandaui facto coniurant omnes bellum cum Edouardo gerere. Atq; ita omnes qui exulabāt ad ſe reuocarunt: coacta nobilitate obſides dare ne ſecus ac iuratum erat quippiam moliretur. Ea factione comperta comes gandauum ſe contulit: ſi forte reducere ad meliorem mentem flamingos poſſet. Qui venientem comitem apud ſe diſtinēt. Sed

Punitus iudex corruptꝰ pecunia.

Cometa.

Belluȝ exarſit inter francos atq; anglos.

Iacobꝰ arteuella.

Flamigorū coniuratio.

dolo dolum comes eludit. Exactis paucis diebus facti ſe pœnitere & eoruꝫ ſententiam ſequi ſimulat: & recepta qua vtebātur veſte cœpit inter illos perfamiliariter cōuerſari. Tandem bonam apud illos opinionem aſſecutus: inſigniores fœminas ad conuiuium accepit. Poſt delicatiſſimas epulas cum iocatuꝫ luſumqꝫ eſſet: comes venatum ire ſimulans Gandauo egreditur cum canum rapaciumqꝫ volucrum turba. Atqꝫ hoc pacto dum quęrendis vel ardeis vel feris quiſqꝫ ſtudet: ipſe cum paucis ſe ſurripiens ad Philippum venit. Cuius aduentu letificatus rex: aliquot ex flamingis factionis autoribus ſacris & communione chriſtianorum pontificis romani auctoritat e interdicere facit: miſſis qui ſententiam exequerentur ſiluanecteñ. epiſcopo & guidone caſtrenſi dyoniſiano abbate. Hęc quę de comite ſcribo froſſardus geſta eſſe tradit: obſidente caliſeum Edouardo. Qui yſabellam filiam comiti deſponſare adnitentibus flamingis curauerat. Sed comes cum eas nuptias ęgre admitteret: qa eius pater fuiſſet ab anglis interemptus: Gandauo abire ad Philippum ſollicite laborauit. Dum hæc a Philippo geruntur: Edouardus in brabantiam atqꝫ inde in alemanniam cum vxore ſua hannonieñ. comitis filia ſe confert: vbi contracta cuꝫ ludouico bauaro pſeudo imperatore atqꝫ excommunicato ſocietate: ludouici vicarius conſtituitur vt nominis amplitudine theutones ad ſeſe alliceret. ¶ Quorum magnum numerum propoſito ſtipendio comparauit. Nec Philippo cura defuit ſe ſuoſqꝫ aduerſus imminentem hoſtem inſtruendi: ſed collecto ingenti exercitu: ad ambianos caſtra metatus eſt. Vbi poſtq̄ longo ſatis tempore conſediſſet cognito ꝙ edouardus apud alemannos delitiis vacaret pręſidiis per munitiores vrbes depoſitis. reliquum exercitum dimittit. Viſus eſt per id tempus ſub minore vrſa alter cometes ſine vllo ſplendore perpallidus. Et franci nauali pugna duas ex Edouardi claſſe onerarias naues non ſine ſuorum cęde capiunt. Quę cum multis variiſqꝫ opibus cumulatę eſſent magno francis commodo extitere. Hautona quoqꝫ anglię in ora maris oppidum iniicientibus ignem francis conflagrauit ¶ Et penna arx in agro agenenſi excepta eſt: ipſi præterea Gandenſes duce iacobo arteuilla alias flādrię regiones ad defectionem ſollicitant: quæ cū ſe dicerent in francos arma non ſumpturos: non inquit arteuilla in francos: ſed in comitem bellum paramus qui nos & vectigalibus premit & afficit iniuriis. ¶ At Philippus prudenter coniectans quę ab anglis flamingiſqꝫ bella in eum mouerentur: vt normannos in fide contineret multis eos priuilegiis donat. & Haricurię principatum comitatus appellatione decorauit. Et eiſdem diebus in Philippi poteſtatem venere burgus & blauia munitiſſima in aquitania oppida depręhenſis eudone caluomontenſi & Iohanne de albreto. Contra vero ad maris littus Picardiam verſus angli tramportum capiunt ¶ Et edouardus quas numeroſas diuerſarum gentium copias ad quadraginta milia contraxerat in franciam mouet. Cui ad ſanctum quintinum viromandiæ non contemnenduꝫ oppidum cum valido exercitu centum milium armatorum Philippus occurrit. Interiꝫ tamen dum ibi tantiſper ſe continet: dum omnes copię conueniſſent: anglus Terraſciam populatus eſt. ¶ Conuenientibus ſimul copiis: cum rex manu conſerere inter burumfoſſam & flamingariam inſtituiſſet: quidaꝫ in exercitu primores id agere dehortantur: eſſe veneris diem quę chriſtianis venerabilis cē ſolet. Militē eo die magnum iter confeciſſe: neqꝫ equis ſpacium fuiſſe pabuli aliquid capiendi. intercedere pręterea inter ſe & hoſtem locum tranſitu difficilē. Igitur vtile fore ſi in poſteram ꝓximam diem p̄lium intermittat. Hęc & ſi inuitus audiret Philippus: pręlio tñ abſti

Haricuria ī comitatum erigitur.

Fugit edouardus

net. Interim edouardus intempeſtę noctis ſilentio: francia relicta ad theuthones in brabantiā ſe recepit. Quare fraudatū ſe rex arbitratus exercitum in franciā reduxit.

Edouardus a flamingis rex frācoruꝫ appellatur.

¶ At flamingi comite ſuo deſerto ad edouardū ꝓficiſcentes: eum vt francorū regē ꝯſalutant in verba eius iurantes. Ea flamingorū veneratione letus edouardus ꝙ eorum auxiliis rē ṕclaram geſturus eſſet: in angliam ꝑgit pecuniā ad belli vſum coacturus.

¶ Interrea terraſcēſes ꝗ hannoniis finitimi ſunt: duce iohanne veruino hannoniam vaſtāt aſpra oppido nōnulliſqꝫ locis incenſis. Hac calamitate offenſus iohannes hannonię comes veruinū in pręliū ꝓuocat: die ad dimicandū dicto. Quod cuꝫ nō detrectaret veruinus: comes aubentū ꝗ frācorū erat ſuo pręſidio deſtituta (nam ad veruinū laturus opem miles ꝓfectus erat) populatur atqꝫ incēdit. Graſſabat̄ aliunde & ipſe anglus & bolonię ſuburbana cū aliquot nauibus cremat. Diu quidem ꝑ annos tres cū oīa incurſionibus ꝑderentur & milites inter ſe leuibus tm̄ pręliis ꝯtēderent multis populus incōmodis grauabatur. Naꝫ tornacenſes Philippi iuſſu ad curtracū excurrentes numeroſaꝫ pecudū & boū ṕdam ex flandria abegerant. At edouardus in angliā traiiciens: comitē ſalberiēſem oxonę dn̄m rebus flandrēſibus ṕfecerat. Hi vt aliquo inſigni facto nomē ꝑ edouardi abſentiā cōpararent: inſulā obſidere ꝯſtituūt. Quare accerſito guillermo montiſacuti qui reginę apud ſanctum bauonē gādaui cœnobiū puerperę cuſtos a rege anglo fuerat deputatus: Armētariaꝫ ꝗ nō ꝓcul ab inſula diſtabat: & eā genuēſiū cohors tuebatur: incendūt. Inde marꝗtę monaſteriū adeūtes: ibi ꝯſiliū capiūt de inſula obſidenda. Mittūtur ducēti eq̄tes cū ſalberieñ. & guillermo ꝗ inſulę ſitū explorent. Quorū cognito aduentu: inſulenſes clā bona ciuiū parte emiſſa duce relaio viro nobili appropinquantē oppido ſalberienſeꝫ a tergo inuadūt capiūtqꝫ: reliquis fere oībus interēptis. ꝑductū aūt ad regē hoſteꝫ anglū in caſtelleto pariſiorū carceri Philippus cōmittit.

Salberienſis apud inſulā fuſus.

¶ Hoc malo auſpicio flamingi nutātes de pace ad Philippū nuncios mittūt. Verū pacis leges quas illi ꝓponebant rex nō admiſit. Reiectis igitur a ſe nūciis: copias attrebatū ducit ṕmiſſo in hannoniā filio ſuo iohāne ꝗ regionē popularetur: ꝗ collecto ex finitimis ṕſidiis exercitu poſt duras excurſiones valēcenas vſqꝫ latiſſime factas: cū ad ſcandoueriuꝫ caſtellū dies fere .xv. in obſidione ſediſſet: aduenīete Philippo obſeſſi paulo poſt: ſe & fortunis ſuis ſaluis deditionē fecere. Arce diruta ad thuinuꝫ ꝗ arx cameraceñ. epi erat ꝑgunt: quā a richardo lymoſino egregie defenſam & ſcalde flumine allutā philippus ꝑtinaci oppugnatione vexat: in quē a bochayni pręſidio quod ꝓpe erat fiebant quottidianę incurſiones. Nec lōga mora interfuit: ecce brabantinoruꝫ dux & gheldrēſis comes & iacobus arteuella cū multa flandrenſiū manu ad diuerſam qua Philippus militē habebat ſcaldis ripā caſtra fecere. Ponte ad ſcaldē extructo freq̄ns & acris pugna fuit. Sed machinarū crebro iactu ꝯcuſſis muris caſtelli: ṕfectus (opibus in nauē depoſitis: atqꝫ igne in arcē iniecto) ad alemānos nauigat. Quibuſcū ſilēti nocte aufugit. Flagranti aūt caſtello miles francus ſuccurrit incendio reſtincto. Inde normānię dux iohānes aſſumpto in ſocietatē burgundionū duce: hānoniā infeſtat: qua decurſa paucis poſt diebus ad Philippum patrē reuertitur.

¶ Cōſtituerat philippus bouchaynū obſidere: ſed audito edouardi conatu qui numeroſa claſſe ī flandriam traiicere nunciabatur: Locis hoſtibus finitimis pręſidio impoſito franciam repetiuit: ad cōparandā aduerſus edouardū claſſem. Quā ex normānis picardiſqꝫ (ducibus mareſchallis) celeriter eductam armis milite commeatuqꝫ philippus inſtruit: inſtitutis doctorib⁹ hugone quiercto: nicholao bucheto: & barbauario ma-

Claſſis francorum.

ritimarum rerum peritiſſimis. Hi quadringentarum nauium claſſe mouentes ante ſcluſam flandriæ communem portum conſtiterunt: ita vt nec anglo ingrediēdi nec flamingo egrediendi poteſtas eſſet. Hęc francis agentibus Edouardus roberto artheſieñ. comitante: conſcenſis nauibus proſpero vento in conſpectum francę claſſis paulo poſt adnauigat. Quo animaduerſo barbauarius: ecce o commilitones inquit regem anglum ., Qui ſi omnibus nauibus nos in hoc anguſto mari intercipiat nulla nobis erit claſſem dilatandi poteſtas. Satius eſſe arbitror: in late patens pelagus nos traducere quorum in oculos ſol irradiat & maris fluctus nobis aduerſatur Hęc barbauario loquenti Nicholaus buchetus & tu inquit barbauari pecuniæ rationem melius q̃ naualem pugnam miniſtrares. A furca pendeat qui hinc diſceſſerit. Periculi peritus barbauarius cum quattuor triremibus portu ſoluit. Ante omnem edouardi claſſem pręcedebant onerarię naues duę; quibus nobiles quidam angli vehebantur. In quas iniectus barbauarius non magno negocio naues ſuperat: occiſis qui in ea erant vniuerſis. Sed inſtauranti tota claſſe pugnam edouardo cum portu adhuc franci ſe continerent. & loci anguſtia atqꝫ hoſtium multitudine ita p̃merentur vt ſeſe explicare non poſſent: nec in continente ſe recipiendi facultateꝫ haberent: littora flamingo obſeruante: poſtq̃ horas ſex acerrime depugnaſſent periere: pridie feſti Iohannis baptiſtę. anno ſalutis trecēteſimo quadrageſimo ſupra mille. Itaqꝫ quieretus in hoſtium poteſtatem viuus incidit: qui claſſis partem ſibi attributam ſolis piſcatoribus & vilis miniſterii hominibus armauerat: ꝙ eos ſcilicet modico ſtipendio conductos acceperat: nobilitate contempta cui maius ſtipendium opus eſſet. Buchetus autem qui barbauario furcas imprecatus fuerat in maluꝫ ſublatus ſtrangulatus eſt. Vnus tantum cum paucis minoribus nauigiis barbauarius euaſit reliqua claſſe amiſſa cū illis duabus quas ſub ipſo pugnę pręludio captas retuli. Cecidiſſe ex vtroqꝫ exercitu triginta milia traduntur.

Clades igēs francoruꝫ apud ſcluſaꝫ.

¶Edouardo autem femur tragula traiectum fuit. Qui ſolidato vulnere: gandauum omnes belli duces accerſit: vt de reliquo bello gerendo rationem exquireret. Eſt in froſſardi hyſtoria francos omnes in hac nauali pugna occubuiſſe. Et cum ipſe autor plus anglis q̃ francis ſuo more tribuat: contrahit vt vult ſuam narrationem vel ampliat. Nam cum maxime verum eſt buchetum alterum claſſis ductorem fuiſſe a malo iubente Edouardo ſuſpenſum: id tamen froſſardus pręterit: quia id ad edouardi gloriam minime pertinere non ignorabat.

¶Cum anglus copias in continentem depoſuiſſet atqꝫ Gandauum perueniſſet. Placuit omnes copias biphariam diuidere. vnam alemannorum atqꝫ gandenſium qui tornacum verſus mouerent: reliquam ex flamingis qui ad oram maritimam & caſletum incolunt: cui Robertus artheſienſis præficeretur ſanctum audomarum petere Edouardus iubet. Ordinatis ad hunc modum copiis ipſe ad ſclinium tornaceñ. epiſcopi prædium tentoria ſua ponit atqꝫ ciuitatem vndiqꝫ circumuallat. Erant enim in eius exercitu præter anglos brabantinoruꝫ dux: comes hannoniæ: Iacobus arteuella & ex theutonum proceribus q̄plurimi: ita vt omnis exercitus centum & viginti milium eſſe diceretur.

¶Poſtq̃ Philippus cognouit q̄d ab Edouardo ageretur: coneſtabilem: fuxi comitem: & bertrandum alteruꝫ ex mareſchallis cum quattuor equitum milibus tornacum mittit.

¶Burgundorum vero ducem cum magno procerum numero ad ſanctum audomarum ꝓgredi iubet: qui duabus & quadraginta nauibus delati imperata fecerunt. At rex ipſe delecto ſibi exercitu caſtra inter attrebates lenſumqꝫ habuit: dubius adhuc quorſuꝫ inclinaret.

Robertus vero artheſien̄. cui attributi inferiores flamingi erant: vix eos ducere potuit cum omnino inſtituiſſent nouam foſſam non præterire. Sed dolo vſus Robertus affirmat ſe ex oppidanis ſancti audomari binas litteras excepiſſe: quibus maxime ſperabat patere illi in vrbem aditum ſi illo copias promoueret. Creduli roberto flamingi arquas qui vicus eſt flandriam euntibus ſancto audomaro proximus arcem habens: protenus petunt. Ex quo loco incurſiones atqꝫ incendia fecere. ¶ Interim mens philippo fuit in Robertum artheſienſem ducere. Quod poſtq̃ Robertus cognouit vocatis ad ſe ſui exercitus primoribus ait tempus eſſe ad ſanctum audomarum propius concedere: ſe alteris litteris ab oppidanis admonitum ne oblatam occaſionem prætermittat. Leti hoc nuncio milites armis captis in aciem a Roberto ordinantur. Igitur duplici acie inſtructus proxime hoſtem copias ſiſtit. Pugnatum eſt diuerſis locis acerrime ita vt pro portis oppidi Robertus irrumpens equites aliquot francos occiderit. Sed dum ad hunc modum furit: artheſienſes & nonnulli ex flamingis qui in francorum exercitu erant: in alam berghenſium atqꝫ furnenſium irruentes & comes arminiaci aliorſum pugnam in yprenſes committens: hoſtem in fugam vertunt. Rediens autem in caſtra Robertus cum deſerta omnia comperiſſet caſletum primo: deinde ypras: mox ad Edouardum ſe recepit. ¶ Ex quinqꝫ & quadragita milibus qui cum Roberto militabant tria tantuꝫ milia interempta fuiſſe memorię proditum eſt. ¶ Fuga flamingorum cognita Philippus ypras copias ducit & edouardus de vindeſora obſidere tornacum feſtinat. Litteras quoqꝫ ad Philippum in hac ſententia dat. Non ignorare illum pro ſua virtute & ſapientia franciæ regnum ad ſe optimo iure pertinere: quod vi atqꝫ armis ipſe Philippus vſurparet: ſe propterea flamingorum maxime auxilio in franciam traieciſſe quæ ſua eſſet: ideo ſcire probeqꝫ facturum ſi iniurius vltra non fuerit: ſibiqꝫ debitam hęreditatem liberam dimittat. ne eius culpa populus calamitate cladeqꝫ violetur. Si minus id curet: ſeligat homines belli peritos centum quibus cum ipſe ſecum cum totidem armatis congrediatur. alioquin totis copiis ad pugnam deſcendat. poſt præſentes litteras ſcriptas decimo die ad præliandum conſtituto. Ad has angli litteras Philippus ad inſequentem modum reſpondit: ſe vnas quidem litteras vidiſſe quæ edouardi nomine ad Philippum valleſium datę eſſe ferebantur. Sed quia ad ſe regem ſcriptas nō eſſe conſtabat ad ea quæ a Philippo peteret non opus eſſe reſponſo ¶ Sed quando quidem in franciam arma intuliſſet: qui ſibi francorum regi debitam fidem ſupra paucos annos præſtitiſſet atqꝫ in eius verba iuraſſet: ſe ita regni maieſtatem tutaturum: vt opportuno aliquando tempore illum regno extrudat. Neqꝫ ſe multi ęſtimare ꝙ flamingos auxiliares haberet quos prauis facile conſiliis ad defectionem ſe duxerit. Sperare propterea gentis eius oppida atqꝫ communitates comitem ſuum aliquando recepturas ¶ Nunc quia de Edouardi in regnum francorum aduerſus Philippum controuerſia locus incidit: non impertinens eſt paucis oſtendere: quo iure anglus regnum ad ſe pertinere decertarit ¶ Philippo pulchro maſculinæ prolis tres liberi & totidem fœminæ fuerunt. Ludouicus qui Hutinus dictus eſt: Philippus longus: & Carolus pulcher: fœminæ diuerſa matrimonia ſortitæ ſunt. ¶ Margareta Ferrando caſtellæ regis filio nupſit: yſabellam Edouardus ſecundus huius Edouardi pater habuit vxorem. Tertia cui katherina nomen fuit deceſſit innupta. ¶ Singuli fratres Philippo pulchro defuncto regnum legitima ſucceſſione tenuere. ¶ Hutinus patri: Philippus longus Hutino: Philip

Lr̃ę edouardi ad philippum.

Reſponſio philippi.

Quãobrē diſceptauit edouard⁹ de regno frãcorum.

po longo Carolus pulcher ſucceſſit. Hutinus annum. longus quinqꝫ: pulcher annos ſeptem (nullis liberis relictis) regnum poſſedit. Nam iohannes hutini filius duʒ remos vnctionis gratia petit/moritur. filiam ebroicen̄. comes ſibi copulauit. Philippo longo hutini ſucceſſori vnica filia fuit comitis artheſien̄. vxor.)Quare morienti longo: ſucceſſit carolus pulcher: qui iohannam burgundam grauidam cum reliqſſet: turbationis de qua nunc agitur occaſio extitit. Nam cum blanchaʒ regina peperiſſet: de legitimo hęrede contentio inſurrexit. Erat eodem tempore ex carolo valleſio Philippi pulchri fratre ſuperſtes Philippꝰ filius qui & valleſius appellabatur cū fratre Carolo alenconii comite. Edouardo igitur atqꝫ Philippo valleſio de ſucceſſione contendentibus: conuentus francorum habitus eſt: quem trium ſtatuum contionem vulgus vocat. ¶ Ibi de contendentium iure diu multumqꝫ diſceptatum eſt dicentibus valleſianis Philippum Caroli pulchri hęredem eſſe cuius & duorum p̄cedentium regum Hutini & longi conſobrinus per genus maſculinum eſſet. Contra aſſeuerantibus anglis: edouardum tertium non iniuſte regnum vendicare: quā yſabella Philippi pulchri filia & trium quos memoraui regum ſoror genuiſſet. Igitur cuʒ ex regibus nepos & maſculus eſſet edouardus ſucceſſorem caroli definituʒ iri ſe magnopere depoſcebat. Sed edouardo obſtabat lex ſaliqua: quæ a pharamōdo vt ſupra ſcripſi francis data in illos vſqꝫ dies obſeruatiſſima habebatur. Ea lege ſoli virilis ſexus reges a maribus regibus orti: regnum adminiſtrant nec ad eam dignitatem fœminę admittuntur. Cuius legis hęc ſententia eſt. Nulla hęreditatis portio de terra ſaliqua ad mulierem venito. Terram autem ſalicam francorum iureconſulti eam dicunt quæ ſolius regis eſt. & a lege alodii diſtat quę ſubditos compræhēdit quibus datur per hanc legem rei alicuius liberum dominium non excluſa principis maieſtate. Aſtipulabatur præterea vetuſtiſſimę legi diuturna conſuetudo quæ mares non fœminas francis præfici obtinebat. Quare edouardo qui ex fœmina ortus erat nulla ſucceſſionis ratio poterat ſuffragari. Quod ſi iuris quippiam Edouardus ex matris origine ſibi pręſumeret: videret ipſe nauarrę regem qui ex hutini filia & ebroicen̄. comite cum natus eſſet: nullam in regno poteſtatem quęſiuiſſe ꝙ intelligeret fœminas a regni hęreditate eſſe ſemotas. His rationibus edocti ii qui cōmuni auctoritate conſilium habebant: Philippo regnum adiudicant. Cui iudicio nec edouardus detraxit: fide poſt paucos annos apud ambianos Philippo de aquitanię feudo præſtita. Cuius deniqꝫ aſpernator: ſicuti ex præſcriptis paulo ſupra litteris conſtat: tornacum flamingoruʒ auxilio fretus obſedit. ¶ Igitur coanguſtati obſidione tornacenſes miſſis ad philippum nunciis orant ſuppetias ferat: commeatū ad eos propter circunſedentem ciuitati hoſtem importari non poſſe. Tornacenſium conditione accepta: Philippus delectos confeſtim proceres cum inſtructis duobus milituʒ milibus mittit. Ipſe vocatis ad ſe belli ductoribus petit vtrum melius iudicarēt in flandriam ne penetrare: an tornacum proficiſci. Tornacum petere ſatius viſum eſt. ¶ Mouit igitur rex & ad tria miliaria proxime hoſtem caſtra ponit. Interim cum neqꝫ tornacuʒ anglus oppugnaret: neqꝫ hoſtem Philippus laceſſeret: ſed nūc a francis: nūc ab hānonienſibus atqꝫ brabātinis flamingiſqꝫ fierēt excurſiones: & diriperentur circunſtantia oppida: concordiam inter reges comitis hannoniæ mater & Philippi regis ſoror procurauit atqꝫ inducias obtinuit. Compoſitionis forma hæc fuit.)Edouardo aquitaniam & pontiuiacum Philippus reſtitueret flamingis debitum omne remitteret: excommunicatione qua tenebantur aboleta.

Terra ſaliq̄.

Philippꝰ copias tornacum ducit.

¶ Ad hunc modum rebus compoſitis exercitu dimiſſo: Philippus franciaʒ: Edouardus gandauum petit. ¶ Eadem tempeſtate Iohannes Britonum dux ſine liberis vita defungitur: cuius morte grauis admodum contentio de principatu inter carolum bleſenſem: & iohannem de monteforti excitata eſt. Itaqꝫ guido & iohannes fratres erant iohannis quem mortuum diximus. Et guydo Lemouicen̄. vicecomes relicta filia quam carolus bleſenſis duxerat vxorem/cum prę iohanne fratre mortẽ incidiſſet: iohannes mõtefortanus ducatum vendicare contendebat: repugnante carolo qui britonum conſuetudinem iohanni obiectabat. Britonum enim lege q̃q̃ multi eodem matrimonio fratres in nobili familia naſcantur grandior natu patri ꝑ omnem hęreditateʒ ſuccedit. Et hic quidem nullis relictis liberis ſi moritur ſecũdus hereditatem omnino aſſequitur. Morienti vero quiſquis ex eo generatus eſt etiam fœmina vendicat principatum. Et ſic deinceps per fratrum ſucceſſiones eadem lex obſeruatur. Igitur quia caroli vxor ex guydone genita eſſet ad eum vxoris nomine ducatum pertinere carolus certabat. Atqꝫ ita in iudicium parlamentei ſenatus reꝑlata principatum bleſenſi iudices attribuerunt. At iohannes montefortenſis ne ſenatus ſententię accederet: nãnetum vrbem profectus eſt: meditatus armis ſe tutari. Verum inanis eius conatus extitit. Nam miſſis nannetum iohanne normannię duce: & Carolo alenconii comite: montefortenſis ad philippum deducitur quẽ apud luparam rex in carcerem coniecit. Cognito montefortenſis impedimento: Edouardus (q̃q̃ per id tempus inter philippum & ſe inducię prorogatę eſſẽt) robertum artheſienſem ad Britones aduerſus bleſenſem *mittit*. Qui prima expeditione cum incurſiones aliquot prędaſqꝫ feciſſet: ad Edouardum reuerſus: iterum cum ſalberienſi comite mouens pugna nauali cõmiſſa in femore vulnus accepit vnde paruo poſt tempore decumbens morte abſumitur. ¶ Tranſfretauit quoqꝫ ad britones Edouardus: vannaſqꝫ vrbem maritimam circumſedit. Quod poſtq̃ philippo nunciatuʒ eſt qui tum apud turonos agebat: illo exercitum ducit. Cuius aduẽtu cognito edouardus obſidionem ſoluit. ¶ Legati autem romani prędeſtinus & hannibal qui pacis cauſa a pontifice clemente ſexto venerant poſtq̃ vident reges non procul ab alterutro diſtare crebris legationibus de pace agunt. De qua cum non conueniret induciæ poſitæ ſunt intra quas vtriuſqꝫ regis oratores ſe coram pontifice ſiſterent.

Inducię.

Cõtentio de ducatu Britannię.

Edouardi ꝑfidia.

Robert⁹ artheſien̄. moritur.

Qui controuerſiæ cauſa cognita meliores pacis conditiones non vt iudex ſed vt publicę pacis curator proponeret. Hec legatis agentibus: philippi oratores ad pontificem miſſi cum de ludouici bauari abſolutione nichil impetrant (nam vt bauarum ad ſe: anglo rege relicto: Philippus conuerteret abſolutionis eius procurationeʒ apud pontificem omni curia tractabat). De dalphinatu viennenſi hæc compoſita referuntur. ¶ Imberto dalphino nec liberi nec liberorum ſpes vlla erat. quamobrem ad vicinum ſibi regem proſpiciens: a quo principatus eius pace belloqꝫ adminiſtrari poſſet: Philippum Philippi regis filium ſucceſſorem atqꝫ hæredem inſtituit: nec multo poſt pecunia de qua conuenerat a Philippo accepta mundo abrenuncians prædicatorum ordinem Lugduni ymbertus profeſſus eſt. Et ab eo quidẽ tempore ymberto defuncto franci viennã dalphinatũqꝫ poſſederunt. ¶ Inter tot quę ſupra memoraui bella cum Philippo pecunia parũ ſufficeret: nouã exigendę pecunię formam excogitat: qua ſine cuiuſqꝫ cõditionis diſcrimine omnes regnicolę tenerentur Sal quo nemo facile abſtinet cõparari aliũde q̃ ex publicis q̃ inſtituerat prõptuariis vetat. Quod aũt a mercatoribus aut emptum hactenus: aut poſthac emenduʒ eſſet

Dalphinat⁹ ad francos ꝑtinet.

Vectigal ex ſale.

id ab iis quos ad id negocium deputaret granetarios per vices temporum precio in dicto diſtribuendum fore. Id tributi genus & ſi graue multis viſum eſt. ad hanc tamen vſqꝫ ętatem penditur: ingenioſum profecto inuentum quo nemo a tributo liber eſt. & vnde ingens regibus pecunia quotannis venit.

Monetę valor augetur. Caritas ānonę.

¶ Monetę inſuper ęſtimationem auxit ita vt quæ vnius denarii erat quinqꝫ denariorum paruo poſt tempore haberetur. Quæ res annonę caritateꝫ importauit ita vt tritici ſextarius .lxxvi. auenę vero ſeptuaginta ſolidis venirent. ¶ Eadeꝫ frumenti pœnuria cum burgundia laboraret: dux ex regis aſſenſu magnam tritici ex agro aurelianenſi vaſtinienſiqꝫ atqꝫ bleſia nauibus copiam imponit quæ per ligerim ad burgundos veheretur. Id moleſte ferentes aurelianeñ. concurſu facto naues expilant & omne frumentum venale extrudunt: cuius rei certior factus rex miſſis aureliam duobus ex aulicis auratis equitibus negocium dat autores ſupplicio afficere.

Oliueriꝰ de cliſſone capite punit̄ & alii.

¶ Oliuerius pręterea de cliſſone qui a rege defecerat compręhenſus pariſii capite punitur. Puniuntur eadeꝫ cauſa gaufridus maleſtretus: Iohannes talkarus: Guillermus ebroiceñ. & alii quidaꝫ ex britonum nobilitate qui Edouardi partes ſequebantur. Par quoqꝫ pœna ſecuta ē Guillermum baconem/Richardum perceium/& rocheteſſonem qui Gaufrido haricurto normannię principatum affectanti fauebant. ¶ Per eos dies anno qui fuit a ſalute .xliiii. ſupra mille .ccc. Philippi iuſſu iohannes normannoruꝫ dux auinionē ꝓfectus eſt: vt ſicuti conuenerat de regum controuerſia apud pontificem ageretur Sed edouardo per nuncios omnia agente: quibus non ſatiſſufficiens experiendi in iudicio poteſtas erat: re infecta iohannes ad patrem reuerſus eſt. Tunc blancha Caroli pulchri filia Philippo regis filio nupſit.

Edouardus iterū nocēs.

¶ Et eodem prope tempore cuꝫ edouardus ſcluſam ſe contuliſſet ſpem gerens flamingos in fidem recipiendi: cognito ꝙ arteuella gandenſibus fuiſſet trucidatus retro in angliam abiit atqꝫ ad aquitanos copias mittit: qui inducias ſua ſponte violauerant. ¶ Arteuella autem ꝓditionis ſuſpectus/Gandauum a magiſtratu vocatus mox a plebeia turba occiditur. Neqꝫ paſſa eſt cadauer ſepulchro conditum conſumi: ſed inde effoſſum feris & volucribus exedendum abiecit. Nuncio de anglorum in vaſcones aduentu accepto Philippus iohannem filium cū delectis militibus ire iubet. Sed poſtq̄ cognouit anglos duce herbi comite multas per eam regionem arces occupaſſe. de rebus bene gerendis deſperans: exercitum reduxit. Qua re vbi patrem indignari accepit: aquitaniam repetens aguilonem obſedit. Sed renouato inter reges bello vt patri auxilium ferret: ſoluta obſidione: in franciam venit.

Coruorum grex

¶ Per id tempus anno ſalutis Milleſimo trecenteſimo quadrageſimoquinto. Iohannes de monteforti impos mentis vita exceſſit apparētibus illi in ipſo exceſſu demonibus. Tāta ſiquidem coruorum turba ędibus moriētis inſedit: quātam eſſe in gallia nemo iudicaſſet.

Stultꝰ locutor punitur

¶ Erat per id tempus compendii ciuis ſymon poilletus qui verbi ꝓdigus dicere non veritus eſt Edouardo q̄ Philippo plus iuris ad francię regnum pertinere. Quamobrem mox compræhenſus atqꝫ in tabulatum elatus: brachiis primū: deinde cruribus atqꝫ poſtremo capite exſectis: diras ꝓ ſua temeritate pœnas luit. ¶ Conſtituerat Philippus magnam claſſem cogere vt in angliam traiiceret: atqꝫ eius rei cauſa miſſis ad genuam nunciis onerarias naues expectabat: & fabricare præterea inſolitę magnitudinis nauem apud harfleū normannię portum iuſſerat. Sed cunctantibus qui miſſi erant: atqꝫ appellente ī normanniam cuꝫ centuꝫ ſupra mille nauibus edouardo: inſtituto Philippus abſtinuit compulſus aduerſus hoſtem militem inſtruere. ¶ Interim dum cunctatur: feſtinabat anglus cum gaufrido haricurto omnia populari.Itaqꝫ montem burgum:carentuꝫ:ſanctum londum thorinum/cadomumqꝫ occupat:prædis inde abactis & in angliam traductis.Cadomi autem cum pleriqꝫ non parua nobilitate proceres & guillermus bertrandus baiocenſis pręſul pręſidii cauſa eſſent.q̃q̃ oppidani obſtinatis viribus hoſti reſiſterent retro tandem(neſcio quo reuocante)cedentes. angluꝫ mox in oppidum irrumpere conſpiciunt.Atqꝫ ipſe coneſtabilis cum iohanne de tancaruilla arce egreſſus capitur/& in angliam dimittitur.Ex cadomo lexouios Edouardus petit.Inde falleſiam mox rothomagum ducens:poſtq̃ philippum exercitum ibi habere cognouit:ad pontem archę ſe conuertens:a philippo pręuentus eſt qui ydoneum bello locum occuparat.Quo potitus rex edouardo per nuncios mandat:ſi i pręlium totis copiis veniat:ſe pugnandi poteſtatem facturum.Nunciis anglus reſpondet non detrectaturum ſe pręlium dum in agrum pariſienſem veniſſet.Conſerendi ſpe accepta philippus ad diui germani monaſterium ſe recepit. Anglus vero per agrum vernonenſium iter faciens ſuburbanis ſuccenſis mantam alias medõteꝫ acceſſit.Deinde meulanum oppugnare conatus cęde ſuorum damnificatus eſt:eapropter ira excandens murilum proximum meulano locum totum prorſus incendio conſumpſit.Nec cunctatus poſſiacum acceſſit omnia ſancto Clodoaldo tenus diruens cremanſqꝫ.Cui ne retro abeundi poteſtas foret:ponte qui eſt poſſiaci a frãcis refracto:interceptus anglus videbatur..Sed cum ſe per montefortem iter habere ſimulaſſet:& philipus vt illi occurreret ad antonium vicum caſtra poſuiſſet:reſtituto poſſiaci ponte anglus bellouacum abſceſſit.Quod poſtq̃ reſciuit philippus ſe proditum eſſe palã magna voce querebatur.Vnde hoſtem perſequi omnino conſtituens:cum audiſſet anglum per picardiam iter ad mare conficere:abbatis villam pontiuiaci primarium oppiduꝫ petit.Habebat arenis caſtra eo die anglus & ſe ibi militemqꝫ reficere conſtituerat donec ex iis quos ad vadum quo exercitum traiiceret:nuncium miſerat accepit.Sed de philippi aduentu certior effectus flumine celeriter duce gobino agaceo qui inter captiuos locorum peritus erat traiecto:ad vicum quem blancam aquam incolę dicunt iuxta creciaci ſiluam caſtra fecit. Nec tranſituꝫ impedire potuit godemarus fayacus:quem vt anglum traiici prohiberet cum duodecim milibus pugnatorum Philippus pręmiſerat. Eo cum proxime ſe Philippus contuliſſet:ſciſcitatus q̃ procul hoſtis abeſſet:cum mentientibus ſibi quibuſdaꝫ crederet hoſtem duodecim miliaribus diſtare:ipſe vt erat ardens congredi:anglos proſpicit tribus tantum paſſuum milibus abeſſe:protenus ergo ſigno ſuis dato q̃q̃ ordinem miles non ſeruaret in hoſtem vadit.Erant baliſtarii genuenſes ad numerum quindecim milium in prima fronte conſtituti. Qui ad primum ſagittarum ſtrepitũ(quibus anglus ſtatim ineunte pugna vſus eſt)exterriti in fugã ſe cõuertunt.Quos cuꝫ perſequi philippus atqꝫ interfici iubet:magna nihilominus reliqui exercitꝰ pars deſerto rege fugę ſe dedit:magna pars fuſa occiſaqꝫ eſt:cum ex acie hoſtium ſagittarii tantum depugnaſſent.In interemptorum numero primi fuere bohemus rex:alẽconii comes philippi frater:Lotharingorum dux:Ludouicus flamingorum comes Comes haricurtus & ſancerrenſis:alias caſtri cęſaris quod oppidum olim agenditum dicebatur.Philippus vero ad ambianos nocte cum paucis ſe recepit.Poſtridie pugnę qui dies erat dominicus permulti pedites atqꝫ equites ex fuga recepti cuꝫ ad caſtra ſua redirent:viſis procul francorum ſignis quę erecta angli tenebant: rati illic aciem francorum eſſe:in manus hoſtium incidentes multo plures ex eis q̃ pridie oc

Coneſtabilis & iohannes de tãcaruilla ĩ angliã ducunt̃.

Pugna apd' creciacum.

ciſi ſunt.Strages fuit occiſorum milium triginta.Hanc pleriqꝫ ſtragē vindice deo factam dixerunt:aliis in Philippum culpam referentibus:qui ſpreto ꝓcerum pręfectorumqꝫ conſilio:cum militem diuturno itinere defeſſum haberet/nulla quiete data ī hoſtem incurrit.

Gallorū īdumenta.

¶ Fuiſſe per id tempus per franciam veſtimentorum nimiam deformitatem ſcriptores tradunt ita vt ioculatoriam vitam agere francos a veſtibꝰ iudicares.Crediderim non defuiſſe illis & laſciuiam atqꝫ ſuperbiam quottidiana gentis mala.Itaqꝫ continuo vix decennio vnius modi indumentū ſeruat:nouitatis ſemper ſtudioſa.Itaqꝫ vel anguſtia vel laxitate:item breuitate ſeu longitudine veſtimētorum galli peccant ſemper.Philippus autem multa ſecum repetens godomarum fayacum ſuſpectum habuit ꝙ hoſtem apud blancam aquam a vado non propuliſſet:voluit propterea godomarum ſupplicio afficere.Conſilio tamen iohannis hannonienſis ab ira temperauit.

Calliſiuȝ ab Edouardo obſeſſum.

Victor edouardus reproſpere geſta per monſtrolium boloniamqꝫ viam faciens:in planicie caliſii caſtra fixit.Indignatuſqꝫ ꝙ oppidani illi obſiſterent iurat ſe inde non moturum:donec oppidum expugnet:atqꝫ ita viculo quodam leui materia non procul a calliſio extructo(quem villam nouaȝ audacē appellauit)ibi diuerſari per obſidionis tempus animo firmat.Cui ab initio flamingi commeatum affatim miniſtrabāt.Sed poſtq̄ defuncti comitis ludouici filiuȝ ī dominum admiſerunt alius illis animus fuit.

¶ Interea cum hæc in Picardia geruntur:comes darbus qui burdegalam tenebat poſtq̄ iohannem normannorum duceȝ aquitaniam reliquiſſe cognoſcit:xantonas:ſanctum iohannem angeliacum:pictauūqꝫ occupat:& prędis inde factis burdegalam reuertitur.

Nota Haricurti comitis pœnitentiam.

Gaufridus autē haricurtus quem a philippo defeciſſe & normanniam affectaſſe ſupra ſcripſi:commiſſoruȝ a ſe pœnitens:collum mantili quaſi fune circumligat atqꝫ ita ad philippū veniens & vociferans.Prodidi inquit regem & regnum:miſericordiam tuam rex expeto.Cui veniam philippus impartiuit.

¶ Paulo poſt reparato exercitu:hiſdinum artheſii oppidum rex petit:vt anglum pugna adoriretur:qui tam arcta obſidione mari terraqꝫ caliſianos premebat:vt nichil victus ad eos inuehi poſſet.

Gauuinꝰ ꝓditor.

Duȝ ſedet ad caliſiū edouardus:gauuinus bellomontanus laudunenſis.qui lauduno relicto ſe ad mediomatricos receperat:per colinum tomelum miſerę conditionis hominem litteras ad anglum dat quibus ſpondet illi laudunum tradere.Eſt autem laudunum non procul a viromandis in colle edito ciuitas:bello in omnes finitimos gerendo accommodatiſſima.Colinus acceptis a gauuino litteris:cum francus eſſet diu dubius fuit anglone an franco regi eas reddat.Stat tandem animo ſententia ad philippum proditionem deferre.Cognitis litteris rex colinum docet remos repetat.vbi gauuinus illum pręſtolabatur.Vtebatur auteȝ proditor religioſo habitu & ſe ſpecie pietatis occultabat.Colinus poſtq̄ ad remos ſe contulit:prętore certiore ab eo facto gauuinuȝ ꝓdit:qui laudunum a prętore perductus:poſt acceptas a plebe multas contumelias:poſtremo lapidibus obrutus eſt & eius vnicus filius paterni criminis cōſors perpetuo carcere afflictus.

Calliſium edouardo deditur.

¶ Interim calliſiani commeatu defecti poſtq̄ philippus deſperato ſubſidio auxilium ferre non poteſt:anglo ſe dedunt:vita atqꝫ vna tantum veſte illis conceſſa.menſe vndecimo obſidionis āno chriſtiani natalis.M.ccc.xlvii.Relicto igitur calliſio omnes cum ad regem francum veniſſent plurima ab eo humanitate accepti ſunt.Inſtituitqꝫ philippus vt nulli poteſtas magiſtratus aut officium cōmitteretur:donec qui calliſium tam ingenue defendiſſent ſinguli ſingula officia recepiſſent.Inter quos primarius erat iohannes viennenſis burgundus eques.Cuiꝰ opa calliſium in philippi fide quoad fieri per eum potuit permanſerat·Calliſio recepto edouardus aymerum pauienſem oppido pręfecit. A quo cum Gaufridus charnus qui ſancto audomaro pręerat calliſium pecunia redimere voluiſſet re comperta: in emptoris perniciem fraus recidit.captus enim & grauiter vulneratus in angliã miſſus eſt. Qui autem cum eo tam glorioſum facinus aggrediebatur dominus de montemorentiano fuga ſe ſaluauit. ¶ Per idem tempus carolus bleſenſis britonuꝫ dux apud rupem lerianaꝫ victus captuſqꝫ ab anglis eſt. ¶ Tot incommodis affectꝰ philippus conſilium pariſium contrahit. Ibi agit de expeditione in angliam ducenda. Cui ſine controuerſia omnes aſſentiuntur ꝓmittuntqꝫ ſinguli auxiliuꝫ ferre:atqꝫ vt ſtipẽdio militi ſoluendo pecunia quęreretur:itur in aduenas italos qui fœnus exercebant.Illi enim pręter regias leges fœnus augebant:ita vt ſupra milia librarum decem primę ſortis:ad quattuor & viginti milia librarum pariſianaruꝫ vſura increuiſſet:Eam ob rem eorum bona fiſco deputata ſunt. ¶ Grauis eodem tempore peſtilentia francos affecit:abſumptis per annum & ſemis triginta hominum milibus.Eadem tempeſtate ex teuthonibus exiuere in franciam complures:qui ſe flagellis & acutis ſtimulis percutientes pœnitentiaꝫ de ſuis peccatis agere ſe dicebanr.Sed a philippo prohibiti vix abſtinuerunt. Mortuis vero vxoribus philippus blancham regis nauarrę filiam:iohannes eius filius iohannam bolonienſem vxorem accepit.

Comes bleſenſis capit̃.

¶ Edouardo adhuc apud caliſium agente:intercedentibus romanis legatis: inducię anni vnius a regibus conceſſę ſunt.Hęc cum anno ſalutis.M.ccc. quinquageſimo menſe iunio aguntur:Philippus menſe auguſto apud nogentum regis morit᷑: annum agens quinquageſimum ſeptimuꝫ:qui bene fortunatus primuꝫ: deinde fœlix:poſtremo optimus chriſticola appellatus eſt:& apud diuum dyoniſium humatus poſt q̃ annos tris & viginti regnaſſet.Eius regis diebus iohannes.xxii.pontifex romanus de diuina cõtemplatione atqꝫ viſione temere ſentire atqꝫ prędicare auſus eſt:aduerſantibus illi catholicis viris quibus in primis philippus adiutor fuit. Huiꝰ regis opus eſt monaſterium virginum ordinis ſanctę clarę apud pontem ſancti maxentii quod de moucello appellatur.Qui locus ob bonorum publicationem cuiuſdam leſę maieſtatis dãnati philippi fiſco fuerat adiectus.

Iohannes xxii.

¶ Eiuſdem compendii Liber nonus.

TErrę commendato philippo valleſio:iohãnes eius filiꝰ regnuꝫ adeptus eſt:& de more francoruꝫ regum remis vnctus.Qui inde pariſium repetens incredibili oĩm lęticia exceptus eſt. Venerat tũ ex anglia ſolutus carcere radulphus angi comes & coneſtabilis queꝫ cadomi ab anglis captũ ſupra enarraui. Hic ꝙ in iohãnẽ(vt ipſe ſponte confeſſus eſt)crimen lęſę maieſtatis cõmiſerat apud neellã pariſii capite trũcatus eſt:ſubſtituto in coneſtabilitatũ iohanne hiſpaniẽſi quẽ rex angoliſmenſi comitatu paulo ante donauerat. Tũc dira annonę caritas francos vexauit.tritici nãqꝫ ſextarius libris octo pariſiorum veniebat. ¶ Per hos dies in xantonibus infœliciter aduerſus anglos a francis:duce guidone neellenſi pugnatum eſt:eodem cum plurimis francis occiſo.Sꝫ ne prorſus inimica fortuna eſſe videretur:ſancti iohannis angeliaci oppidum a francis receptum eſt.Sed acceſſit ab anglis aliud detrimentum.Agente eniꝫ iohanne apud ſanctum audoenum in agro Pariſienſi diem feſtum ordinis ſtellę:quam pro inſigni ſuos portare inſtituerat:aderat illic inter aulicos matheus de bouquinghem quem arci guinarum pręfectum iohannes poſuerat. Qui per inducias quę cum anglis cõuenerant nichil doli metuens:guillermũ bellicorũ ſui loco ſtatuerat. Hic guinas anglis ꝓdidit. Et paulopoſt ꝑfidię pœnas luit.

Cędes a nauarro rege hoĩe malo

¶ Facta etiaꝫ cędes eſt a carolo nauarro rege apud aquilam normannię vicũ. Nec eius cędis cauſam ſcriptã inuenio. Qui eſcentem noctu iohannem hiſpaniẽſem francię coneſtabilem miſſis ſatellitibus necari nauarrus iubet. Nec homicidium diſſimulat. Sed datis ad complures ciuitates: atqꝫ ad regios conſiliarios litteris iohannem legitimis cauſis interemptum fuiſſe diuulgat. Nec ſecus necis autorem ſe prędicare verebatur:q̃ ſi aperto bello crimen defenſurus aduerſus regem eſſet:cuius filiam deſponſauerat. Apud magnates raro affinitas valet. Nauarrũ homicidam ſequebant̃ Philippus eius frater gaufridus haricurtus:dñs hãbius::iohannes maletus:dñs item de gerardi villa quã grauillã vocamus. Amalricus de melanno & alii non pauci. Iohannes autem rex qui regni conditionem & diram fortunam aſperiorẽ reddere nolebat:ad carolũ nauarrũ qui mantę agebat:viros & dignitate & genere illuſtres guidonem bononieñ. cardinalẽ:robertum gallũ laudunenſem antiſtitẽ:borbonii ducem & comitẽ vindocinẽſem mittit. Qui tametſi criminis impunitatẽ carolo offerrent:veteres tñ iuſtę indignationis cauſas adduxit. Deberi ſibi ex compoſito & nuptiarũ fœdere pecuniam. Quam diſſolui in primis oportere contendebat. Ea perſoluta eſt:terręqꝫ plurimũ attributum quod ꝑpetuo teneret. Liberuꝫ itẽ illi eſſet p̃toriũ inter ſuos cõe inſtituere quare normannorum duci fuerat indultũ:quod ſcacarium vocant. Suꝑ hęc homicidis impunitas conceſſa. Et q̃q̃ hęc accepiſſet:non tñ ad regem prius venit:q̃ andegauum comitem iohannis filium obſidem haberet. Venit tandem & apud ſenatum parlamẽti (ſedente rege) carolus cõmiſſę cędis veniam poſtulauit:obtinuitqꝫ interuenientibus reginis iohanna eius ſorore & blancha. Non quieuit tamen nauarrus. Quamobrem iohannes rothomagum ſe contulit:& complures quæ ad carolũ ſpectabãt arces ad ſe recepit. Verũ reuerſus ex nauarra carolus:hortatu dalphini vienneñ. ad regem veniens:ſe omni ſuſpitione liberauit.

¶ Mouit ꝑ eos dies ex anglia gallię p̃nceps edouardi filius:& per aquitaniam ad tholoſates irrumpens carcaſſonę burgũ & quę oĩa narbonam vſqꝫ erant igne conſumpſit nõ occurrentibus illi arminiaco comite & aliis ꝑmultis copiis quas ad prouincię cuſtodiã iohãnes ſtatuerat. Edouardus p̃terea induciarũ impatiens iureiurando violato artheſiuꝫ rurſus ingreditur & hiſdinũ vſqꝫ prędas facit. Qui iohannẽ in eũ ex ambianis ducentẽ cuꝫ audiſſet:intacto hiſdino calliſiũ regreſſus eſt. Iohannes vero hoſtẽ cedentẽ perſecutus : apud ſanctum audomarũ caſtris poſitis:mareſcallũ dodrehan ad anglum cum his mandatis legat. Aut cuꝫ eo ſingulari certamine aut toto exercitu congrediatur. Neutrũ edouardus acceptum habuit. Sed confeſtim tranſfretauit ad ſuos.

Cura cogendę pecunię.

Seditio attrebatium

¶ Iohanni cum in franciam remeaſſet cura fuit bellicis rebus animum intendere & pecuniaꝫ ad belli vſum cogere. Conuocatis ad regni primoribus omnium aſſenſu ꝓmittuntur illi triginta milia armatoruꝫ in annos ſingulos quę populi impenſa militi ſtipendia facerent. Nec fuit qſpiã in omni francię regno:annuũ vel ex ſuis operis vel ex ꝓuentibus cenſum ꝑcipiens qui cogendo ſtipendio non contribueret. Quę res (vt ip̃e arbitror) cauſa fuit ſeditionis plebeiorum attrebatium aduerſus primores ciuitatis. Plebs enim in opulentos inſurgẽs aliquot interfectis reipublicę gubernacula vſurpauit. Ad quos miſſus a rege arnulphus daudregus francię ſeneſcallus centum ſupplicio affecit.

Rex nauarrꝰ ſeditioſus cũ normannis.

Nota vltionem.

Nauarrꝰ rex capitur.

¶ Rex pręterea nauarrus iohanni continenter infenſus: detrectare id quod de ſtipendio agebat̄ cœpit. Cui haricurtus comes & pleriqꝫ normãni ꝓceres aſtipulabant̄. His rothomagi cũ carolo normannię duce ꝗ iohannis primogenitꝰ erat in arce epulantibus: iohãnes centũ delectis equitibus ſecum aſſumptis ꝑ poſticum ad eos clam ingreſſus oẽs in vincula coniecit. Nec moratus quattuor ex illis comitem haricurtũ: grauillam: mabuum: & colinetũ doubletuʒ in proximum agrum eductos capite plecti iubet. Reliquos pręter nauarrũ regẽ: friquetum: & iohannem vaubatum abire ꝑmittit.

Excurſiones ꝑ normãniã

Iohãnes rex apud pictauos a richardo anglo capitur.

¶ Caroli regis captiuitate cognita philippus nauarrꝰ arces complures quę in agro conſtantienſi erant pręſidio firmat: caroli ignominiã vlturus. Ad quẽ mox cõceſſit gaufridus comitis haricurti patruelis: ꝗ coactis vndiqꝫ iohannis inimicis: comitis necẽ vlciſci ſtudebant. Hi oẽs duce principe cloceſtrię q̃ttuor armatorum milibus ſtipati: ꝑ lexouios ad becunheloynũ: inde ad pontem audomari prędas agentes ꝑueniunt. Obſidebat tũ arcem robertus holecotus: ꝗ eorũ cognito aduentu relictis impedimentis abſceſſit. A ponte audomari hoſtis bretolium contendit: oĩa populatus. Inde ebroicã pręetereũtes vrbem ('quã iohannis p̃ſidium tenebat & fuerat paucis ante diebus igne fere conſũpta) vernoliũ cũ arce expugnant. Quę poſtq̃ iohãnes cognouit: copias quas coactas habebat educit. Sed abeuntem aquilã hoſtẽ ꝓpter interextantes ſiluas ꝑſequi deſtitit. Tulleriam tñ & bretoliũ fortiſſima caſtella cepit: p̃ſidioqꝫ muniuit. Deinceps carnotuʒ ꝓfectus eſt: vbi recenſito auctoqꝫ exercitu cũ accepiſſet richardum edouardi filium maiorem natu: in bituriges & pictauos graſſari atqꝫ in turonos venturum: turonum magnis itineribus petit aĩo cum richardo conferendi. Id aĩaduertens richardus pictauiaʒ regreſſus caſtra impeditiſſimis locis fecit quę denſiſſimis ſepibus velut palis munita erant Contra quẽ iohannes non ꝓcul a chãno caſtello acies ſuas triphariã inſtruit: ita vt vix mille paſſus inter vtraqꝫ caſtra intercederent. Priuſq̃ acies cõcurrerẽt cardinalis petragoricus ꝗ pacis cauſam ab innocẽtio ſexto miſſus ꝓcurabat: mognoꝑe pacis rationes vtriqꝫ principi ꝓponens poſtq̃ irritatos principum aĩos flectere poſſe deſperat caſtris exceſſit. Richardus em̃ & ſi oĩa quę iohãni abſtulerat: reddere nõ recuſaret: fato tñ malo nõ eſt a francis exauditus. Sed irritatus & furẽs rex ꝓcurrit in hoſtem. Aciẽ primã ducebat athenarum dux francię tũc coneſtabilis. Quẽ magnis copiis inſtructi ſeq̃bantur arnolphus & iohãnes claromontẽſis mareſcallus. Pręerat ſecundę carolus dux normannus iohãnis filius maior natu. Tertiã moderabat̄ aurelianorum dux regis frater. Hi tribus locis. xiii. kalẽ. octobris. anno ſalutis. M.ccc.lvi. in vallum hoſtium irrumpere conati: crebris ſagittariorum iactibus tardati ſunt atqꝫ ita ꝗ imbellis animi erant equites pediteſqꝫ magno numero ignominioſam fugam fecere. Anglo tandẽ victoria ceſſit: occiſis in prima acie tribus quos ſupra mẽoraui: & gaufrido de charni ſignifero cui auriflãma credita erat cum qbꝰ cecidere mille ſeptingenti. Iohannes vero egregie pręcęteris pugnans a Dyoniſio morbequo equite artheſieñ. cũ philippo eius filio & mille ſeptingentis captus burdegalam perductus eſt. Carolo re male geſta conſilium fuit pariſium ſe recipere. Quo aduocatis ex regno primoribus patris miſeram fortunam in ſenatu parlamenti magno omnium mœrore enarrat: loco eius verba agente petro foreſtano rothomagorũ archipręſule francię cancellario: atqꝫ pecuniam belli ſubſidium in tot aduerſis poſtulante. Conditione captiui regis cognita: fuit vna oĩm ſententia: miſeris rebus opitulari moderatione habita. id quod in omnium conſpectu neqꝫ ab incondita multitudīe fieri rite poterat. Deliguntur ꝓpterea ex omnibus quinquaginta viri quorum arbitratu tanta res ageretur. Illi hominum turbam tumultumqꝫ vitantes: ad minorum ędes ſeceſſerunt: vbi quindecim dies ſententiis dictis: tandem carolum per nuncios oratum faciunt ad eos accedat: habere multa quę ad illum referant. Nec ſegniter agens carolus: cū ſex tantum aulicis ad illos pergit. Sedenti carolo vnus cui cōmiſſuꝫ dicendi munus erat. Nos inquit illuſtriſſime princeps ꝓ noſtro officio per ſuꝑiores proximos dies de patris tui atqꝫ regni francorū miſeranda fortuna conſilium cepimus: qđ tibi reiqꝫ publicę ſalutare eſſe poſſit. Tm̄ te oramus archanuꝫ teneas quod in pręſentiarū dicturi ſumus. Carolus verbis loquentis interceptis ſe quidē acceptū habere quod ab illis definitum foret. Verum dignitati ſuę nō conuenire: iureiurando ad ſilentium aſtringi de iis potiſſimū rebus q̄ ad vniuerſitatem regni ſpectarent. Hęc tametſi diceret carolus: pergit nihilominus dicere qui loqui cepat. Pręſentē rerum ſtatum idcirco obtigiſſe: ꝙ malis conſultoribus vſus rex eſſet. Apud eos regni opes & diuitias eſſe: qui & fiſco & publicę adminiſtrationi pręfuiſſent. Ab eis pecuniam exigendam: mouendoſqꝫ eos officio eſſe & bona eorum publicanda. Cōplures quidem ex clero reliquoqꝫ populo eſſe male adminiſtratę rei conſcios: atqꝫ īprimis Petrum foreſtanum cancellarium: Symonem buſſium parlamenti primum pręſidentem: Robertum lorrium equitem auratum: Nicholaum brachum: Enguerrānum peticellariuꝫ pariſieñ. ciuem: & iohannem pilliuillanum: qui monetę p̄fectus erat: & & iohannem chaueum bellicarum rerum theſaurarium. Congruere præter ea cuſtodia liberare carolum nauarrum. Adhuc perneceſſarium eſſe: ipſi optimos viros aſſiſtere. eccleſiaſticos quattuor: proceres duodecim: & populares totideꝫ: quorum ſapientia & decreto reſpublica adminiſtretur. ❡Fine dicendi facto: Carolus de his oībus ad conſilium ſe relaturuꝫ reſpondit. Sed interim cupere ſe intelligere quid de ferendo tributo ipſi decreuiſſent. Hęc nobis inquiunt optima factu viſa ſunt: ſi a clero atqꝫ nobilitate decima & ſemis omnium prouentuuꝫ anni vnius exigatur. Ciuitates vero & reliqua per regnum oppida ſingula: ex ſingulis hoīm centenis vnuꝫ militem ſi inſtruant: & ad bellum mittāt: id milia triginta conſtituere poſſe. ❡His a delegatis acceptis: carolus domum ſe recepit. Paucis deinde ſeorſum accerſitis: ꝗbus rem auditam carolus cōmunicaret: cognoſcit pleraqꝫ ex illorum poſtulatis admittenda non eſſe. Quare poſtridie conuenientibus delegatis: admonet ea non petere quę pręſenti tempori non cōuenirent. Perſiſtentibus in ſentētia legatis: dies dictus eſt cum apud regem in parlamenti ſenatu ſua palā decreta poſtulataqꝫ ꝓmerēt. Conſtituto die: cōueniente in curia vix numerabili populo: Carolus ne in vulgum efferretur quod alioquin celatum eſſe deberet: a delegatis impetrat ſuaꝫ petitioneꝫ in alteram diem transferant. Expectanti populo vt delegatorum conſilia vulgarentur: Philippus aurelianus dux a carolo iuſſus: veniſſe ait a patre rege: atqꝫ ab imperatore romano caroli auunculo nunciuꝫ: cuius cauſa legati referre quę ipſi geſſiſſēt impedirentur. ſimulqꝫ palam enunciat quę fuerat a carolo edoctus. Tam paruo negocio popularis conatus & ad rempublicā pertinax feruor langueſcit. Itaqꝫ ad philippi verba magna conſilii pars conuentu relicto ad ſua demigrauit. Quarto deinceps die carolus ex amicis conſilio capto vocatis ſeorſum quibuſdam delegatis reliquę multitudini per eos mandat domum ꝓficiſcantur: donec commodiore tempore eos accerſiret. Hoc caroli inuento conſilium dimiſſum eſt. Non enim commode

Decima & ſemis vniꝰ āni

ſe aptat principum voluntati populus frequens:exiſtimantibus plurimis inter res aduerſas ſuam conditionem vel meliorem effici poſſe:vel principis liberam adminiſtrationem plurimorū ſententiis cohiberi. Nam ꝑ eos dies quibus conuentus Pariſii habitus eſt:licet carolus apud primores pariſienſiuꝫ crebro egiſſet vt pręſenti fortunę pecuniariuꝫ auxilium ferrent:ipſi ad publicum conſilium id negocium reiiciebant.

Narbonēſis ꝓuincię ī ſuum regē pietas

¶ At linguę occitanę & ꝓuincię narbonenſis incolis miſericordior animus fuit. Nam auctore armigniaco comite conuenientes:ante omnia ꝓhibent regionis incolas auro argentoqꝫ & vnionibus in publico vti:neue inſigni colore veſtes iduerent donec iohannes eorum rex apud anglos captus teneretur. Octo pręterea hominum milia ad belli ſocietatē cum diurno ſtipendio decernūt. Cuduntqꝫ ad ſtipēdium armatoruꝫ aſſentiente carolo monetam nouam.

¶ Dum hęc gerūtur robertus claromōtenſis aduerſus philippū nauarrenſem & gaufridū haricurtū in territorio cōſtantieñ. fœliciter pugnat:occiſo ipſo gaufrido cū aliis nō paucis. Receptū inſuper eſt caſtellū pontis audomari quod nauarri dedidere ſex milibus nummū a frācis acceptis.

¶ Inuenio carolū per hos dies ad carolū bohemū imperatorē romanū ꝗ mettis agebat ꝓfectū & inde poſt paucos dies reuertiſſe. Quid aūt ab eo cū impatore auunculo factū ſit nō inuenio. Interea dū imperatorē carolus adit:mercatorū prępoſitus ſtephanus marcellus & pariſieñ. ſcabini (id eñ nomen eſt eorū ꝗ ciuitatis pariſiorum moderationē gerūt) mutataꝫ a carolo monetā eſſe non bono aío ferentes andegauorū comitē vicariū a carolo relictū plurimo populo comitante cōueniunt:vt monetę vſuꝫ inhibeat. Id qđ comes (dū carolus ab imperatore rediret) ꝯcedit:veritus credo tumultuantē populū irritare.

Seditio propter monetam.

¶ Carolo ab imperatore reuerſo:mercatorū prępoſitū ad ſanctū germanū altiſſiodorenſem ꝑ archiep̄m ſenoneñ. vocat. Quē cum ingenti armatę plebis multitudine venientē archiep̄s monet non aduerſari legi quā de moneta Carolus tulerat. Sed plebis frequentia fretus prępoſitus:ꝑnegat id ſe facturū. neqꝫ ꝑmiſſurū eā monetam in vſum venire atqꝫ ita locutus domū diſceſſit. moxqꝫ quoſqꝫ opifices ab opere ceſſare & ī armis eſſe paratos iubet Trepidatum eſt ne quod a plebe inſigne flagitiū patraretur.

¶ Exacta nocte:carolus ſub initium lucis palatium petit:quo item mercatorū prępoſitus ſe confert. Quē carolus alloquens:Ego inquit prępoſite bono aío fero qđ a cōciuibus tuis cōmiſſum eſt:& ſi ꝗd culpę eſt:illā tibi remitto neqꝫ īpedio cōuentū ꝓcerū habere:eoſqꝫ ab officiis ſemouere placet:ꝗ ſub patre poteſtatē geſſere. Monetę vero conſiderationem atqꝫ vſuꝫ ad arbitriū eorū deferre placet qui a publico conuentu delegabunt Caroli verba p̄poſitus libens excepit:petit de ipſis ſyngraphū a rege ꝯſcribi. Quod carolus facile admiſit. Nam ꝓ rerum temporumqꝫ conditione vir conſultus ſeſe accommodat.

Conſiliuꝫ pariſii

¶ Conuentum igitur carolus iterum pariſii cogit. In ęde minorū diui franciſci contio habita eſt. Vbi cōſtitutis q̄ ad rem pręſentem expedire videbātur:ad parlamenti ſenatū carolus contionem vocat. Ibi poſt habitā a roberto gallo lauduneñ. ep̄o orationem. duo & viginti regii miniſtri nō auditi a ſuis officiis caroli edicto amoti ſunt:pręter nonnullos ex caroli miniſtris. Ex ſenatu quoqꝫ parlamenti & rationū pręt orio:id eſt (ne ab vſitato vocabulo diſcedā) camera computorum cōplures ſecluſi. De ſubſidio quidē pecuniario:atqꝫ militū copiis ita vt ſupra memoraui ſancitū eſt. Monetę vero p̄cium inditū. De pace autem nuncii burdegalaꝫ a carolo miſſi:cum per abſentiam edouardi qui in anglia erat nihil trāſigi poſſet:duorū annorum inducias firmauerunt. Iohannem autem regem richardus vualliæ prin-

Iohānes in angliā ducit

ceps in angliam victor traduxit:remiſſis domum reliquis captiuis quorum vice iohannes ſe conſtituerat debitorem. ❡ Redeuntibus burdegala nunciis:litterę carolo a patre redduntur:quibus legem de bellico ſubſidio latam ſeruari prohibebat. Quas per compita vrbis pręconis voce promulgatas cum ſeditioſus populus accepit:ſtrepitu & clamore carolum impellit non patris ſed delegatorum conſilii ſtatuta obſeruare.

Populi furor.

Carolus rēpublicam regēdā accipit

Carolus igitur populi furiam animaduertens:ſtatim altera pręconis voce conſilii decretum probat.Sed non multo poſt contionis huius ſeueritas elanguit:in ſuas quibuſq; domos remeantibus.Conſilio diſſoluto: Carolus mercatorum prępoſitum:carolū conſacum:& iohannem inſulanum regni primores rectores ad ſe vocat:adminiſtrationem illis vltra vſurpare prohibens.ſe ydonea ętate ad reipublicę moderationem eſſe. Atq; ita pariſio egreſſus:per alias ciuitates vadens:quaſq; ad ferendum rebus afflictis ſubſidium hortabatur. ❡ At pariſiani Caroli abſentiam nō ęquo animo ferentes:cū futurum fore coniectarent vt pertinacię illorū carolus facto aliquo obſiſteret:placare illum elaborant opem pecuniāq; pollicentes.Quos carolus vt erat inopia preſſus libens in ſuā beniuolentiā recepit. Cōceſſitq; vt cōuentus alter pariſii haberetur:non oīm quidem:ſed paucarū ciuitatuꝫ Cū pariſium carolus reuertiſſet:cōuenientibus qui ad conſiliū deſignati erant:nihil vtile actū eſt.propterea ꝙ paucis non licebat de vniuerſa republica decretū ſtatuere.

Iohānes pinquigniacus nauarruꝫ regē liberat.

Interim dum hęc agunt iohannes pinquigniacus quē rex artheſio pręfecerat nauarrum regē carcere vi armiſq; ſurreptū ambianū eduxit:amicoruꝫ precibus ſecuritate a carolo impetrata:nauarrus multa ſatellitum manu ſtipatus:ad ſancti germani de pratis cœnobium venit:fauentibus imprimis laudunenſi epo & aliquot cum mercatorum prępoſito ciuibus Pariſianis. Nauarri aduentū non bene ferentibus: ſeu timentibus quibuſdam campanis burgūdiſq;:qui ad conſiliū veniſſent claꝫ domū abierunt. ❡ At nauarrus miſſis ad amicos quos pariſii cōplures habebat:nunciis:ſignificat ſe habere q̄dā q̄ palaꝫ diſſerere populo velit. Nauarri volūtate cognita ꝓrenus affuit cū ingenti multitudine mercatorū p̄poſitus.

Rex nauarr⁹ ad populū pariſieſeꝫ

Ad quos nauarrus ex tabulato quod ad muros cœnobii:clericorū pratū verſus extructū erat contionat⁹ cū multa in miniſtros regios aperte:q̄dam vero in regē carolūq; occulte diſſeruiſſet omnis reliqua eius oratio ad ſui purgationem pertinuit:ſe innocentē:ſe iniuſte captum.ſe nouem & decē menſes in cuſtodia habitū demonſtrans. ❡ His a nauarro dictis:mercatorū prępoſitus aſſumptis ſecū nōnullis conciuibus carolum adit: petitq; nauarro innocenti ius ęquūq; dicat.Cuius verba mox excipiens pręſul laudunenſis:cuius conſilio fiebant oīa reſpondet:non mō ęquum iuſtumq; nauarro regi:ſed gratiam quoq; dn̄m ducem nauarro facturum. Nec multi poſt interceſſerūt dies:cum carolus ad locum quo nauarrus intra ciuitatem venturus erat prior ſe cōtulit. Venientem armatis inſtructū nauarrum carolus(compoſito ad gratiaꝫ vt potuit vultu)excepit.Nauarrus vero cui nihil ſatis tutum erat:exturbatis q̄ ad fores erant:Caroli cuſtodibus:ſuos aſſeruare portas iubet.

Vis a nauarro facta ī cuſtodes ducis

Breui ibi habito colloquio: q̄ſq; diſceſſit.Poſtridie conuenientibus apud carolum iis qui de nauarri poſtulatis decernerent:venit & ipſe mercatoruꝫ prępoſitus:ſimulans ſe alia cauſa a delegatis cōſilii trium ſtatuum miſſum.Erat enim vt hęc ageret a laudunenſi epiſcopo edoctus Cauſa propter quam venerat expoſita:Carolus eos tantiſper manere iubet: donec ſuam de iis quæ in conſilio verſabantur ſententiam dixiſſet.❡ Prolatis nauarri poſtulatis:prępoſitus rogatus ſententiam. Aequuꝫ inquit omnino rex nauarrus poſtulat.Cui te carole non decet refragari.Prępoſiti dictum omnes(quia inter eos cōſultore laudunenſi pontifice:ita conuenerat)probant. ¶Itaqꝫ ſupellex tota & quicquid anteq̄ caperetur habebat:nauarro reſtituta.ei quoqꝫ & ſuis commiſſorum impunitas conceſſa.Cadauera etiam eorum quos rothomagi capite punitos: & patibulo appenſos rettuli ſacrę humo commendata:& eorum hęredibus bona quæ fiſco applicata fuerant condonata/miſſo in normanniaꝫ iohanne amalrico:qui hęc reuera compleret.Pręter hæc ſpem ceperat nauarrus:normannię ducatum: vel comitatum campanię a Carolo obtinere:compenſandę impenſę cauſa quaꝫ ipſe a depręhenſione ſua hactenus feciſſet.Compoſita vtrinqꝫ:vel vt ipſe ſentio ſimulata amicitia:poſtq̄ alternis congreſſibus atqꝫ conuiuiis Carolus dux nauarruſqꝫ ſeſe coluiſſent:mantam nauarrus petit.Inde rothomagum vbi eos de quibus ſupplicium ſumptum fuerat magna pompa ſepulturę commendauit:habita ad rothomagenſes oratione de iniqua damnatorum nece.

Predones in pariſios.

¶Eodem tempore non pauci ex conſtātienſi atqꝫ ebroicenſi territorio prędones agrum pariſiorum incurſantes:cuncta populabantur.Et licet in eos cum copiis miſſus eſſet petrus villarius pręfectus vigiluꝫ nullo graſſatores damno affecit.Eapropter occaſione ſumpta:carolus copias contrahit:ſiue vt prędatoribus(vt ipſe dicebat)occurreret:ſiue(vt pleriqꝫ ſentiebāt)pariſio & vicinis oppidis pręſidium collocaret.Idqꝫ metuentes Pariſiaci carolum admonent ne id faciat.Non enim ſe in vrbem milites admiſſuros.Quibus tametſi Carolus ſe nichil tale cogitare reſpondiſſet:cuſtodibus tamen ab vrbis portas attributis:nemini niſi apprime noto ingreſſum patere patiuntur.

Nauarrꝰ copias cogit.

¶Nauarri poſtq̄ a Carolo copias intelligit:ipſe quoqꝫ ſe pluribus armatis inſtruit: palam profeſſus: quandoquidem conuentorum fides non ſeruaretur(nondum eniꝫ arces quæ ſuę in normannia erant receperat)ſe eas vendicaturum.Ob id veriti pariſienſes ne aperto bello arma circunferrentur:ſignum ſibi ciuilis concordiæ accommodant.

Capuciola pariſiorum.

¶Caputiola rubri blauiiqꝫ coloris conſuunt:quæ quiqꝫ ferant.Hæc ad diſſenſionem ſpectare animaduertens Carolus: ad forum quas halas vocant quo Pariſienſes conuenire frequentes ſoliti eſſent:prodire conſtituit. Et q̄q̄ id illi non conuenire laudunenſis pręſul:atqꝫ ipſe mercatorum præpoſitus identidem dicerent:propterea ꝙ a furibūda plebe periculum impenderet: Prodiit tamen paucis comitatus:atqꝫ his populū qui in foro erat paucis affatus.

caroli ad plebem oratio.

Vos inquit amici ſaluos eſſe cupio omnes: Hortor itaqꝫ ſic de mea in vos beniuolentia ſperare:vt perſuaſum michi eſſe confidatis: me & viuere vna vobiſcum:& ſi ſors tulerit mori. Neqꝫ enim armatos in veſtram perniciem contraho.Perſpectum vobis eſſe poteſt hoſtem per agrum veſtrum populationes facere:quorum ego conatibus atqꝫ incurſionibus militem opponere inſtitui. Quod nummorum pœnuria impeditus quia facere non celeriter poſſum: animus eſt gubernacula reipublicæ recipiendi atqꝫ e magiſtratuum faucibus collectam pecuniam recuperandi: cuius ipſe ne minimam partem hactenus ſum conſecutus. Fuit plebi non ingrata Caroli oratio.

Prępoſiti mercatoruꝫ coſiliuꝫ.

Id poſtq̄ mercatorum præpoſitus cognoſcit::contione apud ſancti Iacobi hoſpitalis ędem contracta: quæ pridie eius diei a Carolo dicta eſſent nunciat ¶Sed ſuperueniens mox Carolus: dictorum a ſe rationem expoſuit: cauſam memorans quamobrem reſtitui: quæ nauarro promiſſa erant non poſſent ¶Teneri quidem arces quaſdam a præſidiis quæ pater illis impoſuiſſet: qui eas deſerere pro fide præſtita non deberent ¶Idcirco non per ſe ſtare quin arces reſtituerentur. Hæc dixiſſe contentus Carolus: contionem dimiſit. At carolus conſacus abeūte carolo multa in regios magiſtratus euomens:a duce quoqꝫ non abſtinuit Laudauit magnopere prępoſitum eum bonum fidumqꝫ ciuem eē̄ commemorans.rationabile propterea fore vt illum in his quę a ſe geſta fuiſſent cęteri ciues tuerentur. Tunc a pleriſqꝫ conclamatum eſt prępoſituꝫ recte omnia adminiſtraſſe:pręſidiumqꝫ ferendum illi eſſe.

Monetę
mutatio.

¶ Per hos dies monetę precium mutatum eſt. Nam mutonus(id enim monetę aureę nomen erat:ꝙ arietis effigiem quem mutonem franci dicunt ſculptam haberet)ſolidis triginta ęſtimatus eſt. ¶ Interim carolo pariſii agente:hi qui circum vrbem prędas fecerant ſtampas diripiunt: abductis multis captiuis. Et cum duo fere armatorum milia carolus in armis penes ſe haberet:ſtampenſibus tamen nullam opem tulit. Hoc tempore perrinus marcus campſoris cuiuſdam ſeruus iohannem bailletum Caroli theſaurarium incautum a tergo occidit. quem in ędem diui mederici latentem Carolus inde euelli iubet & manu qua bailletum peremerat abſciſſa homicidam patibulo ſtrangulari. Sed procurante pariſiorum epiſcopo inde ablatus & apud ſanctum medericum humatus eſt.

¶ Redeuntibus per id tempus ex anglia morinenſi antiſtite francię cancellario: & vindocinenſi comite:Carolus de pace inter reges habito conuentu procerū cognouit:exultantibus vniuerſis qui res meliores factum iri ſperarent. Venit pręterea a nauarro rege qui mantę agebat iohannes pinquigniacus a carolo petens ea expleri q̃ in conuentis habebantur. Ad hoc ipſum venerunt petrus corbius mercatorum p̄poſitus:& ſcholę pariſienſis cum pleriſqꝫ doctoribus rector. Tantum erat omnium fere illis diebus in nauarrum regem ſtudiuꝫ atqꝫ beniuolentia. Nec ſatis erat pręter equum & bonum poſtulare:niſi precibus minas adiicerent. Ad hanc rem vſi ſunt ſimone lingonenſi qui ordinis ſancti dominici miniſter erat.homo eloquens & peritus dicendi a pontifice romano pacis gratia miſſus. His a carolo reſponſum eſt:cōuentis quatenus poſſet ſatis eſſe factum:eoſqꝫ mentiri qui ſecus loquerentur. Habere ſe ingenuos equites qui eius rei detractorem ſingulari certamine ob eam cauſam exciperēt.

Homicidiū
a prępoſito
mercatorū i
caroli cubiculo
factuꝫ.

¶ Poſtridie contracto in ęde diui eligii magno populi cœtu:cęſo priꝰ reginaldo daucy dum a palatio domum petit: mercatorum præpoſitus ſtephanus marcellus cubiculum Caroli ingreſſus: Nichil inquit ſerene princeps inter ea quæ geſturi ſumus contriſteris. Et ſimul hæc dicens conflauum campanum mareſchallum Carolo conſpiciente necant:Robertumqꝫ claromontenſem inde fugientem in penetrali interimunt. Quibus cędibus perterritus carolus:atqꝫ a ſuis deſertus. Et tu inquit præpoſite libera Carolum: & ſerua. Securus eſto præpoſitus reſpondit: & hoc tuo capiti capuciolum impone. Id enim veſtimenti genus erat: quod ſibi populus ad diuerſę partis diſcrimen deſumpſerat. Carolus igitur commutato cuꝫ prępoſito capucio:per omnem diem illam populari inſigni vſus:ſuum præpoſito caputium ferre permiſit. Cęſorum cadauera trahi a ſatellitibus & ad menſam marmoream quæ in atrio ad gradus palatii eſt proiici inſpiciente Carolo prępoſitus iubet. Vbi ad populi ſpectaculum ad veſperam vſqꝫ relicta iacuere. Itaqꝫ eo ſuperbię proceſſit populi furor: vt prępoſitus tyranno perſimilis abuteretur magiſtratu. Enim uero laneos carolo pannos bicolores miſit:ex quibꝰ capuciola ſuis aulicis cōficeret: futura munimēta aduerſus ſeditioſos. Id quod carolus nō recuſauit. Cōuocatis p̄terea in auguſtinenſiū cœnobio ꝑmultis qui ꝑ eos dies in cōi francię ꝯuētu agebāt: cędē a ſe factam prępoſitus(adnitente maxime roberto corbio)laudari ꝓbariqꝫ impetrat. Carolū deinde in ſenatu parlamēti ius dicentē cū pleriſqꝫ armatis conueniēs

Mira p̄poſiti
mercatorum
ſęuitia.

petit ea omnia illibata ſeruari quę ad trium ſtatuum delegatis inſtituta decretaqꝫ eſſent: neqꝫ impediret aliquot ex ſuis magiſtratu amoueri: ſed ſineret eos rẽpublicam moderari a quibus regendã eſſe populus decreuerat. Reciperetqꝫ in ſuum conſiliuꝫ tris aut ad ſummũ quattuor Pariſianos ciues quos populus deſignaret. Poſtulata carolus admiſit.

rex nauarr⁹ pariſium venit.

¶ Dũ hęc a pariſianis furore tumultuqꝫ populari aguntur: nauarrus Pariſiũ acceſſit: atqꝫ apud neellã diuerſatus eſt: quam regiã domum dono caroli poſtea accepit: cum bigore & mariſconis comitatu aliiſqꝫ quibuſdam locis: ex quibus annui cenſus decẽ librarum milia ad eũ peruenire poterant. Eius donationis cã fuit impenſa: quã ſuę captiuitatis tempore ſe feciſſe querebatur.

Pariſiorũ temeritas atqꝫ arrogantia.

¶ Pacato vt videbatur nauarro: pariſiani conſiderãtes ne per principũ beniuolentiam male cum eis ageretur: & peſſimorũ facinorũ pœnas luerent: ad alias ciuitates & regni primores litteras dant: ſuadentes ſuam ſocietatem ꝓfiteri: & caputiolum pariſieñ. fœderis atqꝫ cõis amicitię prę ſe ferre: quod iã carolus dux: & nauarrus rex: philippus pręterea aurelianus francię regis frater: & comes ſtãpenſis aſſumpſiſſent. Litteris acceptis pauci aſſumpſere. Reliqui nullo rñſo pariſienſes dignati ſunt.

¶ Inter tot reipublicę dãna carolus conſilium cepit: non ſe regis vicarium & locũtenentem (vt ſolitus erat) ſed regentem appellare: plus auctoritatis in ea appellatione eſſe ratus. Vſus eſt autem cõſultoribus iohanne darmanno cancellario: mercatoruꝫ prępoſito: roberto corbio: Carolo conſaco: & iohanne inſulano. Qui poſt laudunenſem. ep̄m primas conſilii partes gerebant.

¶ Egreſſus inde ſiluanectũ Carolus quo beluacenſiũ nobilitatem venire iuſſerat: habito cum ꝓceribus de pręſentium rerum ſtatu conſilio: mox pruinum profectus campanos ad fidem concordiamqꝫ hortatus eſt: ſine q̧bus inter tam multas calamitates regnum francię peſſum ibat. Atqꝫ ita recepto mõſteriolo quod ad yonam amnem ſitum eſt: meldeꝫ vrbem (vbi eius vxor incolebat) petit: pręmiſſo comite iogniano cum ſexaginta delectis equitibus: qui mercatũ meldenſem occuparent.

Pariſiani luparã arcẽ occupant.

A meldenſibus compendiũ ſe confert: vt viromandos in fide contineret. Ibi per nuncios accepit: pariſianos arcem luparam occupaſſe: & p̄ſidio impoſito machinas inde belli ad ędes publicas vrbis traduxiſſe. Itaqꝫ parum abfuit quin ad priorem aduerſitatem nouę factiones accederent. Nam abeunte pariſio carolo: nemo nobilium pariſios inuiſebat: carolum ſequentes. Et aliquot ciuitates cũ pariſiis ſentiebant: ſed longe plures caroli partes tuebantur.

Modus pẽſionis carolo ſoluendę

¶ Per eos dies cum alter apud pariſios trium ſtatuum conuentus haberi ſperaretur: Carolus compendium contionem contraxit. Vbi & de militibus legendis: deqꝫ belli & reipublicę ſubſidio forma quaꝫ campani inter ſe ſtatuerant ſeruata eſt. Hoc eſt: vt per ciuitates & regni oppida ex ſeptuaginta domeſticis capitibus eques vnus: ex vicis atqꝫ agris ex centũ liberis hominib⁹ vnus: ex ducentis ſeruis totidẽ legerent. Clerus decimã: nobilitas ex centũ librarũ annuo prouentu ſolidos centũ penderet. Cuius penſionis quęſtores a populo cõmiſſi eſſent: pręterq̃ decimę quã ad quotidianos ſumpt⁹ Carolus ſuo arbitratu moderaretur.

¶ Cõuenere paucis poſt diebus Carolus nauarruſqꝫ apud claromontẽ agri beluacenſis fruſtra adnitẽte nauarro vt in caroli gr̄am pariſianos reduceret. Qui poſtq̃ nauarri interuẽtu nichil ſibi bene ꝓcedere vident: duos ex caroli miniſtris: henricum metretũ fabrum lignariũ: & poretum pontiũ pariſienſium pręfectũ proditionis inſimulatos capitis ſupplicio afficiunt.

Iaquę beluacenſes

Inſurrexit per idẽ tempus in beluacenſiũ territorio agricolarum inſolens turba quę ex vicis in nobilitatem duce guillermo calleto irrumpens cędem multã facit: cõpendiũqꝫ vſqꝫ atqꝫ ſiluanectum & ſueſſioneꝫ graſſata:arces cōplures ſpoliauit deiecitqꝫ. Erat huic hominum peſti in nobilitatem pręcipua conſpiratio & execrabilis ſęuitia. Cuiꝰ ne per eius ſingula flagitia circūferar:duo tantū p̄cipuę immanitatis crimina memorabo. Inter plurimas cędes hęc debacchantium furia caſtellum quoddam irrumpens loci dominum cum palo alligaſſent:eius vxorem filiamqꝫ in conſpectu mariti ſtuprauerunt:ſtupratas necauerunt:viro mox crudeliter interempto. Alterum pręterea auratum equitem a ſe trucidatum:& veru tranſfixum igni aſſauerunt ſpectante equitis vxore:quam a duodecim ſtupratoribus violatam:impulerunt de mariti carne veſci:miſeram paulo poſt mulierem morte afficientes. Sunt qui memorię prodiderunt hos graſſatores regem ſibi inſtituiſſe iaqueum quendam bellouacuꝫ: a quo ipſi ſe iaquas voluerunt appellari. Egreſſi quoqꝫ pariſio trecenti ex numero perditorum homines duce petro gillo tillium profecti: cum ibi Iohannem vaillant cum quingentis eiuſdem factionis armatis comperiſſent:inita ſocietate meldem ducunt rati prima incurſione mercatum expugnare. Quos meldenſes poſitis per vias menſis vino atqꝫ dapibus magna omnium lęticia reficiunt. Erant in mercato cum vxore caroli:fuxenſis comes:atqꝫ alii bono numero nobiles quidaꝫ. Qui poſtq̄ oppugnationem aduerſum ſe parari vident:irruptione facta totam illam plebeiam vim furoremqꝫ diſſipant. Ingreſſiqꝫ ciuitatem:eam partiꝫ incendunt atqꝫ diripiunt:capto ſolanno ciuitatis prætore:quem abductum necauerunt. Depręhenſus pręterea a nauarro rege guillermus calletus iaquarum beluacenſium primarius carnifex (iaquas enim hęc ſe factio vocabat) vltimum ſupplicium apud claromontem tulit.

Furor plebiſ reprimitur.

Nauarrꝰ pariſienſis p̄fectus.

¶ Veniens deinde pariſium rex nauarrus a pariſiis dux & vt eſt in vulgari vocabulo capitaneus vrbis conſtituitur iurantibus ſe ad reliquas ciuitates litteras dare quę illum totius regni pręfectum conſtituant.

¶ Hæc agentibus pariſianis: Carolꝰ numero militum fiebat in dies auctior qui vbilibet depręhenſos pariſianos ſpoliabāt:ita vt eiꝰ ciuitatis ciuem nemo ſe ꝓfiteri auderet. Sęuiebant tamen maxime in beluacenſium iaquas:quos ad numerum viginti milium intra paucos dies trucidatos fuiſſe traditum eſt. Poſtq̄ iuſtum exercitum ſe habere carolus intelligit:callam mouet: deinde apud pontem chalentonium atqꝫ conflanum caſtra ponit: in pariſianos incurſiones faciens. Nec erat qui aut ingredi vrbem aut inde egredi ſine eminenti ſui incōmodo tentaret. Quod ſi turba facta populus interduꝫ eruptionem faceret: vrbem magno ſuo damno repetere cogebatur:inſequentibꝰ eos carolinis militibus.

Cōuētio caroli & nauarri.

¶ Interim autem nauarrus apud ſanctum dyoniſium ſe continebat. Et iohanna regina cum concordię formulam principibus propoſuiſſet:obtinuit: vt ambo in colloq̄um venirent. Pone ſanctum anthonium campeſtrem tentorium carolo fixum eſt: quo ſe nauarrus contulit. Carolo ſtabant in armis triginta bellatoruꝫ milia. Nauarro vero octo apud charronam vicum erant. Tandem conuenit vt ad omne debitū quo carolus nauarro obnoxius erat diſſoluendum milia librarum decem annui ꝓuentus nauarro aſſignaret:ſolueretqꝫ definitis temporibus quater centuꝫ milia florenorum. Re ad hunc modum confecta iureqꝫ iurando interpoſito: principes diſceſſere. Abiens a carolo nauarrus promiſerat de pariſienſibus ad carolum poſtera die referre. Sed verbi iuramentiqꝫ neglector:anglos qui ſub eo militabant pariſii ad præſidium locat. Nec morati pariſienſes:aliquot ex ſuis armatis ad caroli caſtra mittunt:quos acerrime repulſos ad muros vſqꝫ carolus perſequitur. Fuiſſe alios belli motus conſtat qui cum parum momēti habuerint eos prętermitto.

¶ Illud memo

rabile magis aduerſus anglos geſtum eſt. Erat apud ſanctum dyoniſium angloruʒ manus præter eam quam pariſii nauarrus habebat quæ prædas faciens agros infeſtabat. Quamobrem arbitrari pariſienſes vnius criminis anglos eſſe conſcios: impetu ſancto: quattuor & viginti ex iis qui pariſii erant occidunt. Compluribus ꝗ apud neellam cum nauarro epulabantur captis: quos apud luparam in vincula coniecerunt. Ob cuius facti atrocitatem cum nauarrus illos (aſſiſtente ſibi mercatorum præposito increparet) non prius tumultuari deſtiterunt: q̃ ipſum nauarrum prępoſitū qꝫ coegerint cum eis in reliquos pradatores āglos arma mouere. Cuius cœpti eos tandeʒ pœnituit. Nam diu negligenterqꝫ ſeſe nauarrus inſtruens: dat anglis ſpaciū ſibi proſpiciendi. Nec dubium fuit dimiſiſſe ad eos nuncios de pariſienſium aduentu. Quare inſidiis ad ſaltum diuę marię bolonienſis poſitis: pauci extra ſaltum conſpiciebantur vt paruę multitudinis ſpeciem oſtenderent. Mouentibus autem pariſianis: nauarrus prępoſituſqꝫ dyoniſiana porta cum parte copiaruʒ egreſſi ſunt. Reliqua peditum turba ſancti honorati portam petit qua in hoſtem iter erat. Qui duʒ in conſpectu hoſtis veniunt: mox qui in nemore latebant ſe palam oſtendentibꝰ tota illa incondita plebs fugę ſe committit. Quarum maximam parteʒ inſequentes angli ſpectante nauarro trucidant. & nichilominus prępoſitus ad ſuos reuerſus: anglos non multo poſt e lupara & vinculis ſoluit. Deinde rixante eo aduerſus iohannem mailardum ob clauem propugnaculi dyoniſianę portę: quam ioſerano matiſconenſi committi illa die prępoſitus iubebat: mailardus ad falas: prępoſitus ad diui anthonii propugnaculum ſe recepit: geſtans neſcio quas in manu litteras a nauarro vt ipſe dicebat acceptas. Quas quia propugnaculi cuſtodibus communicare recuſauit: inſurgentibus qui pręſidio erant: Philippum guiſſardum primum: mox p̄poſitum interficiunt: commeritam tot a ſe commiſſis flagitiis pœnam excipientes. Occiſi quoqꝫ ſunt iohannes inſulanus iunior: & iohannes poretus: qui omnes veſtibus nudati in viam publicam furente plebe abiecti ſunt. Compręhenſi præterea carolus conſacus pariſienſis ſcabinus: & ioſerannus matiſconēſis regis nauarri theſaurarius. in carcerem coniecti ſunt: & poſtea capitali ſupplicio affecti: & in profluētum ſequanę proiecti. Per eam cędium tempeſtatem carolus pariſium acceſſit conciliandi ſibi populi cauſa. Itaqꝫ egregia oratione patefecit quę mala ab iis qui paulo ſupra pœnas luiſſent facta iam erant: & poſtea futura timebantur. Nauarro quidem regi francorum regimen commiſſuros: introducturos ob eam cauſam in ciuitatem anglos: nauarroſqꝫ eo die quo de illis fuerat ſupplicium ſumptum / mactaturos pręterea eos qui regis patris atqꝫ ſuas partes ſequebantur: occidendorum ędibus poſita ſigna eſſe deſtinatę cędis. Confirmatus caroli oratione populus: crudeliſſima p̄ditorum facinora execratus eſt. Mutatur enim ſemper cum fortuna populi inſtabilitas. Hinc ergo indignabundus nauarrus apertum carolo belluʒ indixit. & meldunum occupat: multaſqꝫ per anglos incurſiones faciens omnia populabatur: ſollicitabatqꝫ vrbes ad ſe deficere: iuuantibus eum anglis. Propterea robinus canolus anglus ex britonibus in aurelianos mouens: caſtrum nouum / & caſtilionem capit. deinde malicornum. ¶ Eodem tempore angli qui in agro altiſſiodorenſi populationes faciebant ciuitatem ſub lucem intercipiunt: diripiuntqꝫ paucis interfectis. Et ne ſingula perſequar: omnia flumina quibus aliquid commeatus ad pariſios importari poterat ſurſum deorſumqꝫ hoſtis occupabat. Et iohannes pinquigniacus in territorio nouiomenſi centum & viginti inſigni nobilitate viros cum nouiomenſi anti

Prępoſiti cō plicumqꝫ cędes.

Apertū bellū a nauarro indicitur

ſtite captos in vincula apud creoliũ coniecit. Moxqꝫ ambianos petens:ciuitatis ſuburbia cremat. Sperabat enim adiutore iacobo fuſciano ambianos in poteſtatem nauarri recipere. Sed proditione cognita iacobus capite punitus eſt.

Forma concordię quaꝫ legati caroli ab anglia rettulerunt.

¶ Interim cuꝫ ex anglia a iohanne rege reuertiſſent oratores:propoſitę pacis conditionem ferentes : Carolus accerſitis in atrio palatii multis varię dignitatis hominibus:pacis formulã per guillermum dormanum regium in ſenatu parlamenti aduocatum ad tabulam marmoream recitare iubet. Petebat edouardus pro iohannis redemptione ſibi perpetuo normanniam xantonaſqꝫ dimitti:cum adiacentibus ciuitatibus agenenſi:tarba/petragora/lemouice/cadurco/turonenſi/ bolonienſi/ pontiuiaco/ & Guinarum comitatibus/caliſio/ & monſteriolo : quos principatus libero iure & ſuo imperio poſſideret:ita vt britonicus ducatus normannorum ducem non ſecus ac primarium dominum eſſe profiteretur:atqꝫ in eius verba iuraret. Si iuris pręterea quippiam in terris ipſis vſu vel lege aliquis vendicaret: id(reſtitutis poſſeſſoribus) redimeretur a iohanne. Adhuc quadragies centum milia nummum philipporum aureorum edouardo perſolueret:duodecim datis obſidibus:cuꝫ aliquot ciuitatibus:inter quas rothomagus cadomumqꝫ deſignabantur:& ſuper hęc centum milia librarum ſterlingorum(id genus eſt pecunię ęſtimationis apud anglos) Et hęc quidem edouardus petebat. Sed iniquę viſę ſunt cõcordię leges. Ideo communi decreto bellum anglis indictum eſt. Simulqꝫ inſtitutum quem numerum militum:quamve pecuniam ad id bellum quiqꝫ ſuppeditaret. Exactis inde paucis diebus: de reducendis ad mutuam beniuolentiam principibus cum ſolliciti eſſent:ita egerunt: vt ad Carolum nauarrus veniret.

Nauarr⁹ põtiſarã ad Carolũ venit.

¶ Venit autẽ pontiſaram obſidibus a carolo datis. Vbi poſt multa hincinde de concordia habitis ſermonibus cum nauarrus oblata reſpueret : carolus miſſo ad illum comite ſtampenſi:hęc dicere iubet. Quandoquidem iuſto & ęquo aduerſaretur:ſciret carolum neqꝫ amiciciam cum eo/neqꝫ pacem habiturum : ſed eum in vincula reducturum vnde fuiſſet ſublatus. Inſequenti nocte nauarrus ſiue numine aliquo inſtinctus ſiue dolo malo iram diſſimulans:ad caroli conſiliarios miſſo nuncio:orat ad ſe veniant.

Nauarr⁹ caroli cõſiliarios alloquit̃.

Vbi illi aduenerunt:hęc locutum nauarrum accepi. Haud inquit viri ſapientes dubius ſum eam regni huius miſeram conditionem eſſe:vt ſi diſcordiis agere pergamus:facile reſpublica dilabatur. Eapropter quoniã a francis regibus genus ſumpſi:ponenda eſſe odia operęp̃cium iudico/ & regni calamitatibus ſuccurrendum. Itaqꝫ conſtitui regis & caroli amicitiam inire: eamqꝫ ſyncere obſeruare. Neqꝫ mihi pecuniam/neqꝫ alias poſſeſſiones vendico: præter eas q̃ ante diſcordiaruꝫ tempus meę ditionis extiterunt. Quare ite:& hęc aliis collegis veſtris & carolo nunciate. Hæc cum carolo relata fuiſſent:magnopere laudauit. Accerſitoqꝫ in cęnaculum arcis procerum & prudentum conuentu:nauarrum introduci iubet. Qui adueniens ea quę apud conſiliarios dixerat/coram eſt locutus. Reconciliatis principibus:beniuolentię initium hoc nauarrus dedit. Anglos partium ſuarum omnes qui in pręſidio poſſiaci & in caluomonte erant emiſit. Non defuere tamen qui nauarri in carolum fidem ſuſpectam haberent. Idcirco carolus non pri⁹ nauarrum pariſium admiſit:q̃ populi animum exploraſſet. At vbi comperit paceꝫ gratam pariſienſibus eſſe/nauarrumqꝫ tuto introducere poſſe:proditoribus exduſis:regem amicum liberaliter accepit. Proditorum hæc nomina ſunt. Robertus gallus laudunenſis antiſtes. Michael taſſus nouiomenſis eccleſię cancellarius. iohãnes ſandacus. Petrus delacurtus. Vincentius mauricerius. Petrus debarrus.& gaufrid⁹ flamingus. Quos iohānes mareſianus in ſenatu parlamenti(autore mercatoruꝫ p̄poſito)palam deſignauerat. Paucos inde dies pariſii diuerſatus nauarrus meldunū proficiſcitur. Et ſperabatur ex creolio anglos dimiſſurus/propterea ꝙ inauditū vectigal ab iis ꝗ ſequana merces pariſiū inneherent exegiſſet: nō alia cā(vt iactabat) q̄ vt ſtipendium militi ſolueret. Sed neqꝫ meldunum nauarris:neqꝫ creolium anglis liberauit:q̄uis ſex regalium milia a pariſianis vt anglos amoueret receperat. Per id tēpus menſe nouembri Edouardus poſtq̄ comperit francos pacis conditiones quas iohannes poſuiſſet reſpuere:pręmiſſo caliſium duce leucaſtrię cum quadringentis equitibus & duobus ſagittariorum milibus:ipſe in galliam traiiciens cum caliſium appuliſſet:recenſito diligenti cura exercitu tris acies inſtruxit. Primam quę quingētis equitibus auratis:& mille ſagittariis conſtabat: ſequebatur altera in qua rex ipſe erat tribus equitum & ſagittariorum milibus quinqꝫ ſeptus. Ingens poſt carrorum numerus ſuccedebat/quibus omnis generis commeatus vehebatur. Nam cum inaudita prius annonę caritas franciam vexaret:non tantum frumenti copiā:ſed molendinorum machinas edouardus condiderat cum breuibus ſcaphis quibus e ſtagnis piſces exciperet vel flumina tranſmitteret. Quę omnia ſex carrorū milibus impoſita tuebatur. Tertia acies duoruꝫ milium equitum pręter pedites & ſagittarios qui ex germanis &belgis ad edouardum conuenerant:vt in tanto belli apparatu edouardo obſequerentur:vel reuera prędas facerent:& ſuas fortunas rapinis ampliarēt Comitabantur quoqꝫ foſſores quingenti & fabri lignarii qui aſpera viarum: & impedientes profectionē ſiluas ęquarent. Hanc tanti belli moleꝫ edouardus ideo ſuſceperat vt francię regnum vendicaret:aut pacis leges quas animo conceperat franci reciperent. Igitur per artheſium ducens poſtq̄ apud remos in obſidione dies quadraginta ſediſſet:relictis remis campaniā ingreſſus:ſenones tandem atqꝫ niuernēſes petit:acceptis a burgundis ne in eos moueret florenorum aureorum milibus ducētis. Inde moretum per vaſtiniuꝫ profectus ad reginę burgum conſedit: is viculus eſt quattuor a pariſiis miliaribus diſtans. Vnde miſſis ad carolum normannię ducem caduceatoribus per eos a carolo petit pugnandi faciat poteſtatem. Quo non impetrato:aliquod angli ad pariſiorum portas incurrētes ſatis acerrime repulſi ſint. mox qꝫ edouardus per belſiam iter faciens in britanniam copias ducit. vbi per ęſtatem recreato exercitu ad autūni initium pariſium reuertitur:quam circunuallare niſus eſt. Inter has calamitates carolus multa proſpiciens:cancellarium guillermum de monte acuto. abbatem pręterea cluniacenſem:& ſymonem lingonenſem ordinis prędicatorum primarium rectorem ex aulicorum conſilio ad edouardum legat. Sed nec ſic pacis conditio proceſſit. Caſtris igitur ſublatis: partem copiarum hoſtis ad diui marcelli ſuburbium locat:ratus pariſienſes prælii poteſtatem facturos. Quietis francis & in vrbe ſe continentibus:ſpe fruſtratus Edouardus: carnutum verſus iter fecit. Caſteldunum autem cum veniſſet: orta tempeſtate(quæ ſolito horridior fuit) territus hoſtis:per aubericum cluniaci abbatem clam explorat:ſi pacis aliqua conditio inueniri poſſit. Quod poſtq̄ referente abbate cognitum eſt:carolus animum ad pacem intendit. Miſſis ab vtroqꝫ principe nunciis viris & nobilitate & doctrina illuſtribus:apud bretigmacuꝫ qui vicus eſt non procul a chartris ſub mōtelerico cōuentio habita pacem ad inſequentem modum conſtituit. Anno chriſtianę gratiæ ccclx. ſupra mille. Anglo omnis pictauia:toardus/bellauilla/xantones/ agena/petragorium/Lemouicenſes/cadurci/tarbienſes/bigorii/angoliſmi/ruteni/pontiui-

Edouardꝰ i remos mouet.

Edouardꝰ i ſuburbio ſācti marcelli pariſienſis

Formula liberādi regis iohannis.

aci/caliſii/& guinarum comitatus cum aliis adiacentibus vicis obuenirent:& ad ipſius perpetuam ditioneꝫ abſqꝫ vlla iuris aut maieſtatis diminutione cederet. Ei quoqꝫ tredecies centena milia aureorum ſtatutis diebus ſoluerentur. His ad hunc modum caroli nomine firmatis:edouardus iohannem regem caliſium deducere promiſit:vnde liber & nullius rei obnoxius abire poſſet:datis ante omnia obſidibus:p̄miſiſqꝫ in angli poteſtate ruppella & guimarum pertinentiis. Qui iohannes caliſio aliquando digreſſus:nec bellum anglo indicere:nec in eū arma ſumere tentaret:donec quę decreta ad pacem erant pleniſſime complerentur. Huius concordię poſtq̃ ſyngrapha principum iuramento & ſigillis roborata ſunt:inducięqꝫ poſitę: Iohannes rex poſt quartum ſuę captiuitatis annum:caliſium perducitur. Quo (viſendi patris cauſa) carolus ſe contulit. Rebus poſt aliquot menſes plane ordinatis:iohānes boloniam mox ad ſanctum audomarum profectus eſt. Edouardus vero ludouicū andegauię ducem/& iohannem aluernię atqꝫ biturigum principem regis filios:Ludouicum borbonienſem:Petrum alenconium/Iohannem comitis ſtampenſis fratrem:Guidonem bleſenſem:alios prætcrea obſides non infimę nobilitatis ſecuꝫ ducens angliam repetiuit. Iohannis autem aduentus mirabili omnium lętitia exceptꝰ eſt. Ad quem veniens paulo poſt nauarrus:iurat in fide ſe manſurum.

Diſceſſio militūꝫ ĩ varias partes

Conciliatione principum habita:cum milites ſuis pręſidiis ſicut conuenerat egredi oporteret: nec ſtipendio vllo iuuarentur:deſperatis rebus:magna pars pręfectos capitaneoſqꝫ ſibi conſtituunt. atqꝫ ita per campaniam populationes facientes burgundiam inuadunt. quibus aliquot nobiles burgundi ſeſe coniunxere:tanto quidem numero vt ſupra quindecim milia paruo tempore hæc turba excreuerit. Moxqꝫ decem & ſeptem ductoribus graſſantes: per mariſconem in foreſtam iter faciunt.

¶Aduerſum quos a rege miſſus cū non contemnendis copiis iacobus borbonius infœliciter pugnat. PręFor dones enim in monticulum non multum procul a lugduno cum ſucceſſiſſent:partem copiarum poſt montem occultāt:reliqua pars velut inermis ſe iacobo oſtendit. Erat mons petroſus atqꝫ confragoſus. In quem dum iohannes archipręſbyter primę cohortis ductor aſcendere pergit:pręrdones lapidibus deorſuꝫ magna vi & numero iactis:ſubeuntes arcebant:iohannemqꝫ grauiſſime contundunt. Cui ſubſidio adueniens borbonius toto exercitu pręliatur. Sed confeſtim prodeuntibꝰ qui latuerant fit ſtrages magna francorum. Cadentibus plurimis:iacobus cuꝫ filio eius petro ſaucius lugdunum ęgre relatus eſt:cum ageretur annus ſalutis.ccc.lxi.ſupra mille. Igitur victores latrūculi partim cum beguino batefolo anſam oppidū arari:id eſt ſagonę finitimum ſe recipiunt. partim cū nādone baugerano auinioneꝫ petunt. pontemqꝫ ſanctiſpiritus ad rhodanum flumen ſub diei crepuſculo capiunt:& ſpoliant nulli ſexui parcentes. Id pontificem innocentium.vi. qui auinione agebat vehementer exterruit. Itaqꝫ ex patrum cardinalium ſententia petrum monaſteriuꝫ cardinalem duceꝫ conſtituit:qui collecto exercitu graſſatores compeſceret. ſitqꝫ ob id ipſum tanq̃ in hoſtes religionis chriſtianę cruciata. Egreſſo petro carpentracum vt conuenientes illuc milites exciperet:cum pecunia ad ſtipendium non ſufficit: alii in lombardiam:alii ad graſſatores:pleriqꝫ domum ſe contulerunt. In hac rerum deſperatione venit in mentem pontificis accerſire montiſferrati marchionem qui per id tempus belli peritiſſimus habebatur:& aduerſus mediolanenſes bellum gerebat Hunc magnis ſtipendiis pontifex adducit hanc perditorum hominum colluuiem ſibi adiungere ad eam expeditionem quam in inſubres parabat. Marchio aūt quia ad rem ſuam id conducere iudicabat:latrunculorum pręfectos ſpe præmiorum allicit:ita vt ſexaginta florenorum milibus acceptis:& pōtificis abſolutione percepta pontem ſanctiſpiritus relinquerent ¶ Hinc marchionem ſecuti ſuperatis alpibus ſtipendia apud eum fecerunt. Seguynus autem qui anſam vt diximus occupabat:briodam aruernię oppidum relicta anſa multis munitionibus firmat:atq; inde poſt diras excurſiones in finitimos factas:in vaſconiam tandem quia vaſco erat cum ingēti præda ſe recepit. ¶ Eodem tempore philippus burgundorum dux & comes defunctus eſt:atq; in demortui locum iohannes rex ſucceſſit. Quam terram cum adiiſſet:auinionem ſalutandi pontificis innocentii ſexti cauſa profectus eſt. Quo paulo poſt mortuo: & vrbano quinto poſt difficilem cardinalium contentionem ſuffecto:iohannes pontificem vt chriſtianę legis primarium ſacerdoteʒ honorauit. Sub ipſo creationis vrbani tempore venit ex cypro petrus luſigniacus hieroſolymoruʒ rex. ¶ Hunc a pontifice & collegio patrum plurima benignitate ſuſceptum Iohannes quoq; liberaliſſime amplexus eſt. Audiuitq; attente de belli aduerſus fidei hoſtes in pontificis & cardinalium conſeſſu diſſerentem. ¶ De qua re cum præſul vrbanus contionari & diſertiſſime ſuadere cœpiſſet: iohannes paterni voti recordatus quo ſe huins in ſaracenos expeditionis reū philippus fecerat:ratus quoq; id opportune contigiſſe:quo vagas per franciam militum turmas ad eam expeditionem educeret/cruce ſe ſignauit ¶ Nec multo poſt a pontifice abiens: cum de filiis obſidibus aliiſq; anglo regi aſtrictis curam gerens vt eos in libertatem vendicaret in angliam nauigauit. Sed ad idus martias ęgrotās octauo aprilis die Anno chriſtianæ pietatis trecenteſimo ſexageſimo quarto ſupra mille londoniis vita deceſſit. Cuius corpus inde elatum ſiniſtroſum arę maioris in diui dyoniſii cœnobio humatum eſt. Qua tempeſtate bertrandus gueſcluinus brito gallus homo belli apprime ſciens mantā quę nauarri regis erat hoc aſtu in caroli ditioneʒ accepit. Eſt rolebeſſa caſtellum ad ripam ſequanę tertio a manta miliari diſtans:quod vantarus aſtarus patria bruxellenſis coactis vndecunq; poterat deſperatis militibus occupabat cuiq; homini inimicus. Quem Bertrandus & iohannes bourſicaudus petere ſimulantes in ebroycēſes ducunt qui ad nauarrum pertinebant. Verum cum inde repulſi abirent:dolo vſi mantam verſus proficiſcuntur ¶ Præueniens autem vt conuenerat bourſicaudus: quaſi ipſe a vantaro & robeleſſibus fuſus fugeret:mātę vigiles qui noctu ad muros excubabāt miſerabili voce inclamat. Interrogantibus cuſtodiis quiſnam eos appellaret:franci inquit ſumus:quos rolebeſſe præſidium exuperatos perdere approperat. Suſcipite miſeros & portas pandite deſperatis ¶ Itaq; his queſtubus moti cuſtodes:bourſicaudum in oppidum admittunt. Quem in inſidiis latitans confeſtim ſeq̄tur gueſcluinus/fitq; omnium nauarrorum qui mantę erant pręda & cędes. Cepere præterea caroli milites melannum cum arce:vbi depræhēſis aliquot pariſianis ciuibus qui nauarri partium erant:cum pariſium fuiſſent perducti de ipſis ſuppliciuʒ ſumptum eſt. Idem quoq; bertrandus cum illi occurriſſet vaſco quidam nobilis Iohannes graylus capraubuſus nauarro inſeruiens cum bona militum manu conferto prælio apud ytonem fluuium haud procul a Cocherello oppido vaſconem capit:meliore ſuorum parte intemempta. Quem carolus rex a gueſcluino receptuʒ in meldenſi mercato aſſeruari in cuſtodia iubet. Datq; bertrando in captiui locuʒ longamuilliam quam guyffardam vocant.

Iohānes ex āglia liber factus ducatū burgūdię recepit.

Māta a Bertrādo occupatur.

Carolꝰ bleſēſis moritur.

Carolus bleſenſis. Sanctus.

Occaſio expeditionis ī caſtellaꝫ per bertranduꝫ.

Vita apud londonias Iohanne defuncto: Carolus cum iohanna borboniēſi eius vxore remis veterum regum more ſacratus eſt. Inde cum Pariſium reuertiſſet: philippo fratri ſuo iuniori burgundiam donat: recepta ab eo turonia quaꝫ antea philippus poſſidebat. ¶ Per id tempus carolus bleſenſis aduerſus iohannem de monteforti ob britannię ducatum: aduerſante fortuna pugnans occubuit ſuis partim cęſis: partimqꝫ fugatis. labente anno dominicę ſalutis milleſimo trecenteſimo ſexageſimoquarto. Inter eos qui cęſi decumbebant cum Carolus bleſenſis inuentus fuiſſet iohannes victor interemptum hoſtem videre feſtinauit. Illachrymauitqꝫ conſobrini necem: moxqꝫ iuſſit ſepeliri: & apud guyngantam tumulo deponi: vbi miris operibus claruiſſe perhibetur: in ſanctos a pontifice vrbano qn̄to relatus. Nec fuit qui in iohannem poſtea pro britonum imperio dimicaret. Sed interuenientibus Caroli regis legatis vxoris caroli bleſenſis cui parlamenti decreto britonum principatus fuerat attributus data eſt pointiura cuꝫ vicecomitatu lemouico. Interceſſore etiam edouardo pax inter carolum nauarrumqꝫ conuenit: cōmutatione poſſeſſionū facta: ita vt nauarrus montempeſſulanum baionamqꝫ: Carolꝰ vere mantam meulanum & longamuillam quaꝫ gueſcluino donauerat poſſideret captaubuſo vinculis exempto. Supererant his diebus diuerſis per franciam locis armatorum varię ex anglis britonibus atqꝫ nauarris cohortes: quę prędas populationeſqꝫ nullo certo duce faciebant. Has vt emitteret gueſcluinus magnopere ſtudebat: promouente maxime carolo rege: qui eum poſt caroli bleſenſis interitum de anglorum captiuitate centum francorum milibus exemerat. Et bertrando quidem ſe obtulit cogitata faciendi talis occaſio. Caſtellę regno petrus potiebatur: fratrem habens henricum ſpurium. Hic ſiue quia praua natura eſſet: ſiue quia petri principatum moleſte ferret: ſiue quia ab eo eſſet poſſeſſione deiectus in aragoniam primum mox in franciam conceſſerat: ſpe cogendi manum aliquam hominum perditorum quorum plurimus ex pręteritorum bellorum reliquiis numerus per franciam erat. Itaqꝫ gueſcluinum bellicoſum hominem ſollicitat arma in caſtellam conuertere: illic iuſtam belli cauſam eſſe: ſiue in ſarracenos/ſiue in petrum decertet. Gueſcluinus henrici frequenti ſuaſu animatus oportunuꝫ tempꝰ adeſſe ratus quo turmas armatoruꝫ regno ſummoueret: quoſqꝫ qui plus inter illos auctoritatis habebant conuenit. Ait ſe expeditionem in hyſpaniam aduerſus mauros deſumpſiſſe: in qua ſtipendia facere: & ſalutare bellum gerere ſe duce poſſint. habere ad belli ſocietatem henricum hyſpanienſem. In ea militia opes gloriam ſalutemqꝫ propoſitam illis eſſe. Apd̄ francos quorum res ad pacem quietemqꝫ inclinabant: nichil præter latrocinia & tādem ſupplicia prędatoribus eminere. Quibus gueſcluini verbis pleriqꝫ perſuaſi cuꝫ eo ſe profecturos pollicentur. Itaqꝫ decem milibus diuerſę nationis hominum belli peritorum coactis: gueſcluinus in hyſpaniam ducit. promouente maxime Carolo rege. Habuit ſecum gueſcluinus henricum ipſum: Iacobum borboniuꝫ: arnulphū dandrehanuꝫ francię mareſchallum: Iohannem caurelaum anglum: & mauricium treſinguydum. His per aragoniam in caſtellam profectis: petrus caſtellanorum rex ea tempeſtate potens & diuitiarum abundans: ſed alioquin prauꝰ & religionis minime obſeruator: nichil belli intulit. Nam cum aduentantibus in caſtellam copiis burgis primaria eius regionis ciuitate ageret: vrbe relicta tolletum ſe recepit: conſcius iniquitatis qua in pleroſqꝫ ſęuierat. Igitur vacuas hoſte burgas franci receperūt: aliquot ex iudeis ſaraceniſqꝫ interfectis. Chriſtianis enim nichil damni illatum eſt. re cepta ciuitate Henricum dyademate impoſito franci regem appellant.

¶ Reſtiterat in francia ex turmis prædatorum Arnulphus cognomento archipreſbyter qui gueſcluino non audiens regnum mirum in modum vexabat. Hunc ſui ob male diſtributas prædas occidunt. Nunciatumqꝫ eſt carolo petrum ex caſtella ad valię p̄ncipem edouardi filium in aquitaniam profugiſſe: & henricum toti caſtellę principari. Per eos dies iohannes de monteforti ob britannię ducatum: & eas quas ſub caroli ditione poſſidebat fidem regi præſtitit. Angli vero valię principe duce per nauarram vadentes reſtituendi petri cauſa in caſtellam ducunt. In quos henrici milites ꝓgreſſi quingentos occidunt. Sed fœlici initio dirior fortuna ſucceſſit. Nam conſerto totis copiis prælio Henricus apud nauerretuꝫ ſuperatur: capto gueſcluino cū aliis ductoribus francis. Ea ſiquidem victoria ſuperbior factus petrus in penitiorem caſtellam ſe recipiens/anglos in valliſolero reliquit yſpalim petens: vbi congeſta vt ipſe gloriabatur pecunia ſtipendium militi anglo ſicut conſtituerat ſolueret. Sed eo negligenter improbeqꝫ agente: cuꝫ nec ſtipendia nec commeatus ſufficerent: valliæ princeps copias burdegalam reduxit. Quæ paucos poſt dies per franciam diffuſę: omnia ligeri tranſmiſſo: in agro matiſconēſi & burgundia: deinde in campania populabantur.

Hēric⁹ vicit. Gueſcluin⁹ capitur.

¶ At henricus qui caſtella relicta carcaſſonę agebat cognito anglorum diſceſſu: viribus receptis & multorum caſtellanorum francorumqꝫ auxilio niſus: caſtellam recuperat: occiſo apud Nantuellum caſtellum Petro: qui vxorem ducis borbonii filiam ſupra aliquot annos ſua crudelitate vſus necauerat. Valię vero p̄nceps in aquitaniaꝫ reuerſus: perfidię in francos tenax: & quia expeditio hyſpana eū pecunia deſtituerat: nouum in aquitania cenſum ex ſingulis qui rem domeſticaꝫ gerebant colligere tentauit. Id exactionis penſum foagium franci vocant. Igitur cum aquitanos vaſconeſqꝫ vectigalib⁹ vexare cœpiſſet: & proceres male tractare ſtuderet: armygniaci comes adhęrentibus ei albreto & petragorio comite ad Caroluꝫ regem prouocant. Et quędam anglorum cohortes accepta a Carolo grandi pecunia in aquitaniam abierunt.: relictis locis quæ præter concordiæ leges occupauerant.

Hēric⁹ caſtellam repetit.

petr⁹ occidit̄

Prouocatio comitis armigniaci ad carolū regē.

Et aliquot præterea burgundi equites contracta non magna militum manu: in turmas prædatorum apud ſamalatum irruentes: aliquot occiſis captiſqꝫ in fugam coegerunt: recuperatis captiuis quos graſſatores abducebant. Quo tempore Caroli vxor filium ingenti omnium gaudio peperit: cui Carolo nomen inditum eſt. Ab'batiſuilla quoqꝫ & reliquæ pontiuiaci comitatus arces & loca autoribus Guidone de ſancto paulo/& iohanne caſtilionenſi relictis anglis quorum duram dominationem ferre non potetant Caroli ſe poteſtati permiſere. Armygniaci vero comitis: cęterorumqꝫ procerum aquitaniæ prouocatio ad parlamenti ſenatum relata decreto publico: rege præſidente recepta: & ad vocandum in iudicium valiæ principem mandatum expedituꝫ. Cuius exequendi cauſa eques auratus ex belſia caponellus vocatus: cum iureconſulto homine Burdegalam profectus: cum ſuę legationis rationem principi prodidiſſent: iuſſi a principis conſpectu confeſtim diſcedere: tholoſam iter facere properarunt: vbi andegauus dux agebat. Sed abeuntibus oratoribus: mox edouardus guillermū monachum equitē anglum perſequi eos mittit. Qđ ne principis mandato fieri videretur: guillermus depręhēſo in agro agenenſi caponello: hoſpes inquit veſter o caponelle queritur ꝙ vos equorum commutatiōe facta equū ad ſe ꝑtinentē abducitis/hoſpiti ſatis te facere oportet. Atqꝫ ita caponellū cum eius collega in cuſtodia apud agenenſes poſuit. Parui ad hunc modum pro-

Edouardi ĩ oratores ĩiuria.

uocatione habita princeps armygniacum eiuſqꝫ conſortes bello perſeq̄batur. Quibus de rebus tametſi multis legationibus vltro citroqꝫ miſſis diſceptatum diu multumqꝫ fuiſſet: dicentibus anglis prouocationem ipſam definitę cuꝫ iohanne paci repugnare: pręſertim cum aquitanię primaria ditio in anglię regem eſſet a iohanne repoſita: contra aſſeuerantibus francis: appellationeꝫ ab armygniaco interceſſiſſe priuſq̄ ſuprema aquitanię poteſtate ſe iohannes abdicaſſet: propterea ad carolum pręſentem regem prouocationis cauſam optimo iure pertinere: qui ſubditorum controuerſias a ſe reiicere non deberet: hę argumentationes multis aliis rationibus adiectis cum propoſitę ſcriptęqꝫ fuiſſent: eas ad edouardum carolus in angliam miſit.

Thomas viracus.
Anglꝰ fugit.

¶ Dum hęc ita geruntur/legatorum iniuriam quaꝫ ab anglo acceperant: Petragoricus comes & qui cum eo pariſii apud regem erant vaſcones: perſequi maturantes bello ſe accingunt. Feſtinanteſqꝫ cum bona ſuorum manu/cum reſciſſent Thomaꝫ viracum ex villanoua agenenſis agri rutenos petere/vt arci quę vrbi eminet pręſidium imponeret. trecentorū equitum inſidias aduerſus Thomam ſecundo a montalbano lapide locant. Igitur prętereuntem cum ſexaginta equitibus & ducentis ſagittariis thomam inuadunt. fit clamor vt in rebus ſubitaneis ſolet. Sed ſuccumbentibꝰ anglis/thomas perniciſſimo equo vſus in montalbanum ſe recepit.

Philippus burgundus margaretaꝫ ludouici flā dreñ. duxit vxorem.

¶ Interim philippus burgundionum dux & comes/Caroli frater gandauuꝫ profectus anno xp̄ianę gratię milleſimo trecenteſimo ſexageſimonono. Margaretam ludouici flamingorum comitis filiam vxorem accepit. conditionibus quę ſequuntur lege iureqꝫ iurando roboratis. Tenuerant reges franci tria ſecus flandriam non parui momenti oppida/inſulam/duacum/orchias/cum eorum agris atqꝫ appendicibus. Et ludouicus flandrenſis deberi ſibi ex pacto dicebat librarum milia decem annui cenſus. & centum pręterea ſcutorum milia quę franci reges non exſoluiſſent. Conuenit igitur vt illa tria oppida memorati cenſus nomine ſub regis fide & principatu comes ꝑpetuo poſſideret: eiqꝫ centena quę diximus ſcutorum milia in primis ſoluerētur. Si vero nullis liberis virilis ſexus ex legitima vxore ſuſceptis Ludouicus interiret: ea ad Margaretam eius filiam hęreditario iure tranſirent. Cui ſi nulla ex philippo burgūdię duce maſculina proles foret: ad reges francos oppida redirent: aſſignatis prius flandrię comitibus cuiuſuis ſexus eſſent decem librarum flandrenſium milibus quæ ante Philippi & Margaretę nuptias comiti debebantur. Nuptiarum quidem philippi huiuſmodi leges fuiſſe haud dubium eſt: Celebrato matrimonio: conſtituerat Carolus expeditionem in angliam duce Philippo fratre mittere: & ad id venturum prope diem nauarrę regem ſperabat. Quapropter hareflum profectus: nuncium accepit cloceſtrię ducem ex anglia cum valido exercitu caliſium traieciſſe: atqꝫ inde morinum ariamqꝫ infeſto agmine duxiſſe

Philippus burgundus cōtra duceꝫ cloceſtrię.

Hugo de caſtilionę ī ſuburbio abbatiſuillę capit̄

¶ Atqꝫ ita anglicæ expeditionis negocio prætermiſſo: Philippum aduerſus anglum cum copiis mittit. Poſitis in mutuo conſpectu in colle tornehani caſtris non procul ab ardera (leuibus præliis commiſſis) vtriuſqꝫ exercitus ducibus placuit loco deſignato totis copiis præliari. Deliguntur a quoqꝫ principe ſex aurati equites qui locum pugnæ conſtituant. Sed abeunte neſcio qua ratione Philippo nulla dimicandi poteſtate facta: anglus per caletos rothomagenſis agri hareflum vrendę claſſis cauſa quę in anchoris erat contendit. Vbi poſtq̄ id ſe fruſtra conari videt: retro caliſium iter vertit. capto in abbatiſuillę ſuburbio Hugone caſtillionenſi: cum aliquot pontiuiacis equitibus auratis. Capiendi autem Hugonis hæc occaſio incidit: dum ab Hareflo angli per pontiuiacuꝫ reuertuntur: Nicolaus louanius qui pontiuiaci ſeneſchallus fuerat:& ab hugone captus decem fuerat milibus francoruꝫ mulctatus: eius damni non immemor viginti tantũ armatis ſecum aſſumptis in ſuburbano quod ad roueriam portaꝫ eſt clam delituit: donec ex oppido prodeuntem quempiam captum abduceret.

¶Quo die hugo caſtillionenſis ſollicitus explorare quis ordo eſſet prętereuntiũ angloruꝫ accerſitis duodecim tantum militibus ad portam roueriam inſidiarum neſcius accedit: ſimulans pręſidium eo loco ponere. Egreſſus porta cum ad macerias vbi hoſtis louanius conſidebat nihil metuens ꝑueniſſet: repente in eũ hoſtis inuolat: incautũqꝫ depręhendit:& duxit in angliã captiuũ. A quo cũ ingens redemptionis precium expetitur: poſt longã tandẽ cuſtodiam negociator quidã flandrius hugonẽ clam liberauit.

Cõſiliũ pariſii indicitur.

Per hęc belli incómoda: quia nec fiſcus nec ęrariũ ad belli vſum carolo erat contracto pariſii conſilio/cõi oim inſtituto decretum eſt. regem ad eius dalphiniqꝫ quottidianam impenſam denarios duodecim ex ſingulis libris venditi ſalis quotannis percipere. Ad belli autem neceſſitates & ſtipendia militi tribuenda/ vrbium incolas qui rem familiareꝫ domeſticamqꝫ haberent/francos quattuor/agricolas vnũ & dimidiuꝫ annui cenſus ſingulos pendere.

Vectigal vino ĩponit̃

¶ Eſt pręterea venali vino vectigal adiectum/vt de integro vini dolio(quod caudam vocãt) dum veniret ſolidos tridecĩ emptor: de eo vero quod menſuratim quiſqꝫ venale promeret: quartum regi denarium venditor pendere cogeretur. Cum vero ad pariſios vinũ importaretur: ſi francum eſſet: ſolidos duodecim: ſi belnenſe: duplicatum ex ſingulis cadis: id eſt caudis portitores penſum exigerent. Et licet ea eſſet regii fiſci tenuitas: non deſinebat tñ nauarrus aliquid in carolum doli penſitare.

Dolꝰ nauarri regis.

Cunqꝫ de reconciliatione apud regem nũcios freq̃ntes haberet: ab angli tamen ſocietate non abſtinebat: partes eius aperte ſecuturus ſi caroli amicitiam non adipiſceretur. Sed acceptis tandẽ apud ebroicas obſidibus: Vernonem vbi Carolus agebat: venit. Iuratqꝫ in Caroli verba.

Hugo aubriotus.

Erat his diebus pariſii regius præpoſitus Hugo aubriotus: qui propugnaculum cui baſtilda nomen eſt ad diui Anthonii portam extruxit: ſumptu ex ea pecunia facto quaꝫ pariſiorum communitati Carolus donauerat.

Robertꝰ Carolꝰ anglus.

¶ Mouere per id tempus ex anglia & caliſio cum ſex armatorum milibus:& ſagittariorum mille quingentis Robinus canolus:& Thomas granconus: atqꝫ a ſancto audomaro per artheſium atqꝫ attrebates profecti: remos (yſara traiecto) omnia populantes inuadunt. Moxqꝫ albam/ ſequanamqꝫ/atqꝫ yonam amnes tranſmittentes: in agro Pariſiano apud ablonem caſtra ponunt. Inde cum inter villam iudeam(quam iuliam a Iulio cęſare dictam eſſe pleriqꝫ contendunt)acies ordinaſſent: nulla tamen in illos a Pariſiis eruptio facta eſt: q̄q̄ mille ducentos equites ad pręſidiuꝫ haberenr. Quare non cunctatus poſt ea hoſtis: quibuſdam vicis incenſis: ſtampas belſiamqꝫ incurſibus vaſtantes: in andegauos ducunt. Quos bertrandus qui eodẽ tempore coneſtabilis a carolo fuerat inſtitutus: ſexcẽtis eorũ primum deinde trecẽtis: poſtremo quadringentis occiſis fudit: receptis locis ꝗbuſdam quę ꝑ andegauiam anglus occupauerat: capto inſuper thoma grancono. Et paucis poſt diebus variis locis angli a frãcis ſupati ſunt: ita vt nemo eorum qui duce canolo caliſio egreſſi erant fuerit ſuperſtes. Et q̄q̄ venientibꝰ a pontifice cardinalibus de pace inter reges diligenter actum eſt: vani tamen fuere conatus legatorum.

Superſtitio turlupinoꝝ

Superſtitionis quoddam genus eodeꝫ tempore a turlupinis (hoc enim erat hęreticis nomen)qui ſe de ſocietate pauperũ vocitari gaudebant ortum: finem cepit. Crematis eorum veſtibus & libris: in foro ſuillo extra ſancti hono rati portam.Iohanna autem dabentona & cum ea alter:cuius nomen hyſtorici nõ tradunt eiuſdem ſectę in primis profeſſores comburuntur.Hic aũt quem ſine noīe ponimus cũ ante damnationis eius ſententiam in carcere mortem obiiſſet:dies qndecim in aggere calcis ne putreſceret eius cadauer aſſeruatus eſt:& die ad ſuppliciuꝫ pręſcripto crematus.¶ Porro carolus omni ſtudio anglos perſequens:bertrandũ in pictauiam non parua militũ manu proficiſci iubet.¶ Henricus pręterea caſtellę rex carolo ſuppetias ferens eodem tempore multis nauibus ex caſtella rochellaꝫ delatus:ſoluentes ex portu trigintaquinqꝫ onerarias anglorum naues capit.Et bertrãdus(biturigum duce autore)pictauos in caroli fidẽ recepit:captau buſo paulopoſt a francis apud ſubiꝫam in acie fuſo:& in vinculis coniecto. Moxqꝫ rochella angoliſmi & xantones cum multis eius populi arcibus ſeditionẽ fecere. ¶ Paucis autem poſt diebus quia iohannes britonum dux a carolo deſciuerat anglos ſecutus:nec eidem regionis ꝓceres aſſentirentur:gueſcluinus in eũ mouit.

Iohãnis britonuꝫ ducis defectio.

Cuius aduentuꝫ nõ ſuſtinens iohannes in angliam ſe feſtinato proripuit. Poſt cuius fugam britones gueſcluinum admiſerunt:pręter arces tris:breſtum:aulorum:& derualum. Breſtum tamen poſtea Bertrandus:laualus autem & cliſſonus derualum obſidione cingunt. Breſtenſes duodecim obſidibus bertrando datis:cum vel deditionis vel pugnę diem ad idus auguſti conſtituiſſent:neutrum fecerunt.Et iohannes de monteforti cũ duce leucaſtrię coacto exercitu:caliſium appellens decurſo artheſio atqꝫ viromãdia per remos campanoſqꝫ prędas facientes:tranſmiſſo tandem ligeri:burdegalaꝫ ſe receperunt:fuga cęde & multis incommodis a francis affecti. Nam philippus burgũdorum dux illos adequitans multis frequenter interceptis necabat.Et iohannes viennenſis eques ſtrennuus quinquaginta equites & ſagittarios anglos fudit.¶ Ita vt ex triginta armatorum milibus:quos ex anglia eduxerant:ſex tantum milia garonnam traiecerint.Ex burdegala receptis viribus:iohannes de monteforti cum anglorum manu aulorum petit:vbi eius vxor incolebat:Eo quoſdam britonum epiſcopos & proceres ad ſe vocat.Id poſtq̃ carolus cognouit:nouas copias gueſcluino ꝗ reliquam britanniam tenebat mittit.

Inanis legatorũ cõuentio.

Interim conuenientibus apud brugas cum romanis legatis oratoribus francis angliſqꝫ vt pax inter reges tandem firmaretur:nichil diffiniri potuit.Tranſlato deinde boloniam conuentu poſtq̃ iteratis crebro legationibus:pontificis oratores caroli aſſenſu nonnulla anglo regi plus ęquo proponerent:Angli qui caliſii edouardi nomine agebant reſponderunt:ſe de his ad ſuum regem relaturos:& inde ad kalendas auguſti edouardi ſententiam brugis dimiſſuros.

Edouardus moritur.

Sed edouardi mors interim interceſſit pridie ſolennitatis diui iohannis baptiſtę:dũ ageretur annus ſalutis trecenteſimus ſeptuageſimuſſextus ſupra mille.

Cõſtitutio a carolo facta de filiis ꝗ ad regnũ ſucceſſuri eſſent.

¶ His ita geſtis:carolus futura proſpiciens:publica contione in parlamenteo ſenatu habita:de liberis qui in regnum ſucceſſuri eſſent huiuſmodi legem tulit.Quemqꝫ primonitum regis francorum filium regni adminiſtrationem recipere debere cũ quartumdecimum ageret annum ne per longiorem tutelam occaſio incideret maliuolis:res nouas excitandi.

Quiqꝫ exercitꝰ frãcoruꝫ eodẽ tp̃e.

¶ Anno inſequẽti qui fuit chriſtianę gratię milleſimus trecenteſimꝰ ſeptuageſimuſſeptimus:Carolus quinqꝫ per franciam diſtantibus locis quinqꝫ exercitus alebat.Primus quem andegauus comes gueſcluino comitante ducebat:per aquitaniam incedens condacum bergeracum ſanctam fidem ad dordonę ripam ſitam/caſtillionem/ſammutram/canderetum/macarium cum arce:& langonẽ partim expugnatione:partim volũtaria deditione recepit:ſupato thoma feltone:ꝗ nõ

Duras capſt

procul a riola ſexcentos equites habens cum iohanne de buelo pręlium cōmiſerat. Dedentibus paſſim ſe aquitanię proceribus: ii qui duraſię familię erant ad anglos ꝑfugerunt. Quare dulaco prętermiſſo quod obſidere inſtituerat andegauus dux: ad duraſium ſe conuertens oppidanos primo in fide accepit. Arcem vero q̄ ibi munitiſſima erat circūuallans: poſt primā & vigeſimā circūuallationis diem deditione a caſtellanis facta: arce potitus eſt. ¶Deinde quia hyems aderat in hyberna militē miſit. At diſſonus qui apud aulorū obſidionem habebat: paciſcentibus cuꝫ eo anglis vt liberi abirent: locū obtinuit. Omnis ad hunc modum britannia præter breſtēſes caroli facta eſt. Qui vero regię claſſi pręerant in angliā delati: lariam non paruam ciuitatē ceperunt atqꝫ incenderunt. Philippus p̄terea burgundię dux caliſiuꝫ ꝓfectus nonnullas ꝑ vicinū caliſio agrum arces atqꝫ arderā ſubiugauit: vbi validiſſimis baliſtariorum p̄ſidiis impoſitis: in hiberna ſe contulit.

Imꝑator carol⁹ i fráciaꝫ ad carolū venit.

¶Per eos dies romanoruꝫ imperator carolus viſendi regis deſiderio iter per hannoniā cameracūqꝫ faciēs: in franciā venit. De cuius aduentu carolus litteris acceptis ad ſingula qua tranſiturus imperator erat loca pręmiſſis qui illū honorificentiſſime venerarentur: tandē biturigūꝫ & burgundorum duces Senonū archipręſuleꝫ: & haricurtū dn̄m obuiam ſiluanectuꝫ ꝓficiſci iubet. Qui cū ad vicum luparam inde ꝑducentes: cū articulari morbo imperator laboraret: currū & lecticā auro gēmiſqꝫ artificioſiſſime elaboratā ad imperatoreꝫ ꝑpropere carolus mittit. Lectica poſtera die impoſitus: poſtq̄ dyoniſiani cœnobii ſacroſancta religionis monumēta: reliquiaſqꝫ multa veneratione perluſtraſſet in cubiculū reuerſus: dum ꝑ feneſtraꝫ in atriū diuerſorii aſpicit: burrellus riuerius & nicolaus detencus ex domeſticis regis aulicis equos duos ingenuos atqꝫ animoſos inſignibus francorū apparatiſſime ornatos imperatori: totidēqꝫ filio eius romanorū regi caroli noīe pręſentant.

Pōpa in occurſuꝫ imꝑatoris.

Quod munus imperator liberaliſſime lętiſſimeqꝫ excipiens: ego inquit in altero illorū ſedens: pariſiū ingrediar. Egredienti ſancto dyoniſio imperatore: pariſienſis pręſes: mercatorum prępoſitus. & pręfectus vigilum: comitante multa ciuium pariſienſium frequentia: compoſito ordine in equis occurrētes imꝑatorem conſalutant. Rex vero poſtq̄ ex viculo capella imperatoreꝫ digredi accepit: miro apparatu & pompa ducum quoqꝫ & comitū proceruꝫ inſuper atqꝫ epiſcoporum ornatu & numero: vrbe progreſſus: quibuſqꝫ diſtinctis officiis atqꝫ veſtibus pro ſua dignitate & conditione euntibus: dum paulo ſupra molendinū quod eſt ſecus dyoniſianam viā ꝑueniſſent venientibus in alteralterius conſpectu principibus: reuelato capite datiſqꝫ dextris ſeſe amiciſſime venerantur. mox ad romanorum regem carolus accedens impertita illi ſalute: imperatorem dextrorſum: regē vero filium ſiniſtrorſum habens: ipſe medius inceſſit: donec ad palatium ventum eſt: vbi grande ſpacioſumqꝫ cęnaculū accipiendo imperatori: tapetibuſqꝫ & menſis ornatiſſimum carolus eſſe imperauerat. ¶Poſtq̄ aliquot dieb⁹ feriatuꝫ eſt: & mutuis ſe colloquiis muneribuſqꝫ principes coluiſſent: firmataqꝫ in eos iureiurando amicitia eſt diſcedentē imꝑatorem carolus ad mouſuꝫ vſqꝫ perducere ſua impenſa iubet. Traditum a gallis ſcriptoribus compio: imꝑatorē quibuſdā caſtellis terrę dalphinatus donaſſe dalphino eūqꝫ in arelaten̄. regno imꝑii vicariū inſtituiſſe.

Arelatenſis ara.

Arelatē em̄ regni burgundorū p̄mariā ciuitatē & caput fuiſſe imperioqꝫ paruiſſe certū eſt. Quam vt geruaſius ſcribit aram lataꝫ priſci appellabant. Nam in eo loco prope ciuitatem qui rocheta dicebatur duæ colūnæ extructæ erant. Et ſuper eas ara impoſita. Vbi quotannis ad kalendas maias frequens vndiqꝫ populus humanas hoſtias pro ſua ſoſpitate mactare conſueuerat. Itaqꝫ tris iuuenes publica pecunia emptos anno toto ſaginabant. quos conſtituto die ad ipſam aram immolabant/ victimarū ſanguine circunſtantem populum aſpergentes. Quem ritum diuus trophimus ex. lxxii. chriſti diſcipulis illo ex iudea miſſus ſuſtulit docens non cruore mortaliuꝫ hominū ſed chriſti ſanguine illos debere aſpergi.

Dolus a nauarro rege

¶ Digreſſo imperatore: quorundaꝫ procerum litteris carolus cognoſcit: nauarrum regem in iohannem caroli patreꝫ atqꝫ poſtea in eum multa occultis dolis & cogitaſſe & perpetraſſe. Cuius proditionis maxime conſcius eſſet iaquetus ruus nauarri cubicularius qui per eos dies miſſus in franciam iter facere conſtituerat. Hic vbi in franciam venit: depræhenſus in vincula cōiectus eſt: penes quem repertus eſt codicillus dolis inſcriptis aduerſus carolum conceptis. Et cum per id tempus carolus nauarri filius ſecuritate a rege accepta ſiluanectum: vbi rex francus agebat acceſſiſſet: contenderetqꝫ multis precibus iaquetum liberare: patefactis illi quę ipſe commiſerat flagitiis: non modo inquit tam perditum hominēꝫ abſoluere non poſſumus: ſed inſtituimus poſſeſſiones a patre tuo quæ in regno meo ſunt recipere: & illis præſidium ex meis collocare: qui michi fide integra obſequantur. Venerant cum nauarri filio balduinus beloferrandus in cuius poteſtate complures nauarri arces atqꝫ oppida perſeuerabant: qui tametſi iureiurando fuiſſet addictus eas regi dedere: ſatius tamen viſum eſt illum ſine cuſtodibus non dimittere: donec re perfecta fuiſſet iuramento liberatus.

¶ In normanniam a rege ob id miſſus philippus burgundię dux: cum arces fruſtra repetit: obſtinatis ad rebellionem qui eas tenebant militibus: vi atqꝫ armis philippus a bertrando adiutus recuperat: capto apud bretolium petro nauarro cuꝫ maria eius ſorore: quos aſſeruatos rex honeſtiſſime haberi: & complura ex locis receptis dirui iuſſit.

¶ Dum hæc a philippo in normannia geruntur/ petrus de tertro nauarri ſcriba/ caroli iuſſu in bernaci arce depręhenditur/ conſcius malorum quę nauarrus in carolū coniuraſſet. Sumpto igitur de eo/ deqꝫ iaqueto ruo ſupplicio/ eorum ſingula cadauera quadrifariaꝫ exſecta/ ante quattuor pariſii primarias portas furcis appenſa ſunt.

Gregoriꝰ vndecimꝰ moritur.

¶ Moritur per id tempus gregorius vndecimus qui apoſtolicam ſedem romam reduxerat/ auinione relicta. Cui dum patres cardinales ſucceſſoreꝫ deligere conſtituunt/ romani ne gallus aliquis iterum ſumeretur/ tumultuantes/ bartholomeum de aquila (aduerſāte magna cardinalium parte) pontificem declarant. Quamobrem dilapſi roma cardinales fundum petunt/ vbi clementem ſeptimum pontificatui pręficiunt. Quam' rem cum patres carolo miſſis nunciis demonſtraſſent: carolus clementis partes ſecutus eſt amicis ſibi principibus ſcribens/ vt idem facere dignarentur. Sed rex bohemꝰ atqꝫ flandrenſes non ſtatiꝫ acqeuerunt: bartholomeo fauentes. Et carolo romanorum imperatore defuncto: filius eius romanorum rex: vt in demortui patris locum veniret: bartholomeo adherebat: a quo imperii dyadema recipere ſperabat.

Iohānes de monteforti ducatu britānię priuat̄

¶ Per eoſdem fere dies iohannes de monteforti quem anglos ſecutuꝫ fuiſſe memoraui: & eis per ſuperiora bella auxilium aduerſus francum regem tuliſſe: ad ſenatus parlamenti iudicium tertio vocatus cum non veniret: ducali dignitate priuatus eſt: & bona eius publicata. Accitis inde aliquot ex britonum nobilitate ꝓceribus: inter quos primores erant iohannes rohanus/ iohannes lauallus/ & cliſſonus: qui arces oppidaqꝫ regionis tenebant: Carolus eos docet quæ de iohanne montifortenſi ob eius perfidiam decreta fuiſſent: vellent loca quibus pręfecti erant tollendi belli cauſa poteſtati eius permittere. Carolo ita ſuadenti proceres ſe obtemperaturos iurant. At poſtq̄ dimiſſi a rege in britanniam rediere:rohanus imprimis iohannem montifortenſem ex anglia reuocare feſtinat præſidia locis francię finitimis inſtituens. Ea re cognita andegauus dux imperante carolo copiis contractis eo contendit. Venientes rohanus vanis legationibus differt:concordiam tantiſper ſimulans:vt re ipſa poſtea compertum eſt:donec iohannes montifortenſis ex anglia aduentaret. Quo tandem cum manu anglorum ad britones appulſo tametſi multis coitionibus pacem quęrere videretur:nichil tamen effectum eſt.

Flandrēſes a ſuo comite deficiunt

¶ Dum apud britones andegauꝰ dux fruſtra tempus terit:flandrenſes ſuo more iterum a comite diſceſſionem faciunt.occiſoqꝫ gandaui præſide:quem illis comes pręfecerat:tripartitis copiis aldenardum:ypras:atqꝫ aloſtum eodem ſimul tempore inuadunt. ¶ At philippus Burgundiæ dux comitis gener:tornacum profectus aldenardum nuncios ad flandrenſes mittit petens vt ad colloquium die inſtituto venire ad ſe non abnuant. Venientibus iter tornacum aldenardumqꝫ burgundus communicat. Tandem cognito quid illis doleret:philippus conditiones reconciliationis propoſuit. Quibus ſcripto commendatis & iuramento roboratis:comes diſceſſionis autoribus veniam dat.

Cędes apud mōtēpeſſulanum.

¶ Fuit p̄terea apud montempeſſulanum cędes:a ciuibus truculenter occiſis octoginta viris ingenuis atqꝫ nobilibus. Inter quos fuere guillermus pontellus eques andegauorū ducis cancellarius:guido deſſerus:& arnoldus eiuſdem loci prętor. Cędis cauſa hęc fuiſſe memoratur. Erat in prouincia narbonenſi (cui linguę occitanę nunc nomen eſt) Ludouicus andegauus caroli frater poſitus a rege gubernator. Cuius nomīe cū ob bellum quod in ea regione gerebatur penſum magiſtratus exigerent:ſeditione facta ſanguinarii ciues eos trucidarunt. deiectis in altos puteos cadaueribus occiſorum. Tam deteſtabile flagitium non pręterierunt impune. Nam armatis inſtructus dux ad montempeſſulanum cum adueniſſet:oīs populus fletu mœrore lachrymiſqꝫ confectus:vrbe egreſſus:& loci conſules funes ex cānabe collo tanq̄ morti obnoxii geſtantes:per vias poſtrati:duci obuiam pergunt:miſerabili clamore ignoſci ſibi flagitantes. Aſſiſtebant duci cardinales aruernię cum pontificis clementis oratoribus:qui eo placandi ducis cauſa conuenerant.

Cędes vindicta.

Poſtridie aduentus ducis in vrbem ipſe in tabulatum quod ei in foro editum erat:compluribus pręcipua dignitate viris comitatus:conſcendit. Ex quo ab omni plebe conſpectus cum grauem admodū in ciues ſententiam tuliſſet:ſublato rurſus clamore populus veniam frequenter repetebat quorum flebilibus votis cardinalis oratoreſqꝫ pontificis accedentes animū tandem ducis inflexerunt:ſententiæ ſeueritatē rigoremqꝫ moderātes:habuit igitur locum miſeratio. Nam cum ſexcenti necis iudicium excepiſſent:ſoli cędis auctores:& qui operam ſceleri nauaſſent regis arbitrio reſeruati ſunt. Cunqꝫ omnium incolarum bona fiſco deputata forent:dimidium remiſſum eſt:armis omnibus quę apud illos extabant deditis:penſata inſuper ad plenum impenſa quam dux ob huiuſmodi cędem ſuſtinuiſſet.

Gueſclinꝰ moritur.

¶ Erant etiam tum per linguam occitanam ex reliquiis ſuperiorum bellorum aliquot populatores qui regionem quottidianis prędis vexabāt Aduerſum hos incolę a Carolo auxilium petunt:duplicatum vectigal ad belli onera pollicentes. Miſſus cum copiis gueſcluinus cum ad nouum caſtruꝫ non longe a belcaro quod ab hoſte tenebatur:obſidione deſtinetur:morbo occupatus octauo poſt die defunctus eſt. Nichilominus tamen qui in præſidio erant caſtellum ſponte dedidere.

Excurſiones ab anglis

Non quieuit per hos dies richardus Edouardi filius nouellūs anglię rex:ſed traiecto ex anglia calliſium exercitu.thomas edouardi filius octo circiter homi-

Carolꝰ qntꝰ moritur.

Scholaſticorũ tumultꝰ.

num milibus ſtipatus/artheſium/viromandos/ſueſſiones/cathalaunos/trecẽſes/ſenones/vaſtinium/bleſiam/perqꝫ bonamualleꝫ incurſantes:abductis aliquot claris equitibus:ab britones contenderunt quos iohãnes montiforteñ.alacriter excepit.Fuit a flandrenſibus in ſuum comitem belli motus:quem non magno negocio comes repreſſit:captis ypris ſupplicioqꝫ affectis qui rebellionem excitarant. ¶ Sed interim caroli mors multorum incommodorum cauſam francis importauit.Nam pace & bello cum reipublicę fuiſſet accommodatiſſimus inſequens tempus beniuolentiam vnanimitatem charitatemqꝫ diſcordiis & grauiſſimis inimicitiis commutauit.Enimuero prouidus rex vbi ſe mala valitudine eſſe ſenſit: liberos quos iuniore ętate duos Carolum & Ludouicum relinquebat Philippi burgundiæ ducis & Ludouici borbonienſis tutelę commiſit.Regni vero gubernacula Ludouicum andegauorum ducem moderari conſtituit:donec Carolus cui ex primogenitura regnũ debebatur annum quartumdecimum ageret. At ſapiente rege apud beautam defuncto(ſapientis enim appellationem emeruit)aliud atqꝫ aliud decretum eſt.Mortuus autem apud vicennas ad diuum antonium Campeſtrẽ delatus eſt: ibi aliquot dies aſſeruatus:dum fratres eius tres adueniſſent.Dum ex ęde diui antonii funus effertur:ſcholaſtici ſtudii pariſienſis qui ſpectandi cauſa frequentes aderant:a ſeruientibus hugonis aubriori pariſiaci prætoris:quia forte procedentem pompam impedirent propulſi:in prętorem atqꝫ in ſeruientes tumultuati ſunt.Quorum aliquot q depręhendi potuerunt in vinculis habiti ſunt.Sed paulopoſt regis filiis reſtituti.caroli cor rothomagi:reliquum corpus apud ſanctum dyoniſium. Anno dominicæ pietatis Milleſimo.ccc.lxxx.ſepelitur.

Conſiliũ capĩt de carolo ſacrando

DE ſucceſſore tametſi minime dubitaretur:quia tamen maiori natu Carolo qui ſextus appellatus eſt:ętas nondum idonea erat:& regno rectores: tutoreſqꝫ liberis pater inſtituiſſet:neqꝫ de ipſa inſtitutione inter principes bene conueniret:acciti ex toto regno proceres pariſii coierunt de ſacrando nouello rege conſilium capturi.Dicebant enim principes conſultore Petro dorgemonto: neqꝫ ſacrari ante annum quartumdecimum regem oportere:neqꝫ conducere reipublicę:vt tantillę ętatis adoleſcens rerum curam ſuſciperet.Ita Carolum patrem arbitratum eſſe & lege firmaſſe. Fuere contra pleriqꝫ ętate & doctrina ſpectatiſſimi homines voluentes animo cum præſentium rerum:tum futurarum calamitatem.ſi multis rectoribus regnum ageretur:breui & cito finituro ſuſceptę adminiſtrationis tempore:quemqꝫ ſibi potius q̃ rebus communibus conſulere:opes cumulare: amplificare principatus:ęmulari inuicem:& inde factiones gigni. Raro quidem euenire:vt multi ſine contentione rem quampiam ſimul adminiſtrent.Quod ſi vnius regis nomine atqꝫ imperio reſpublica gubernetur facile eſſe: vt ad vnum omnes concordibus animis reſpiciant.Eapropter operępretium fore: Carolum natu priorem ſacratum iri & omnia ſuis auſpiciis atqꝫ nomine geri.Neqꝫ obſtare patris legem quam ſi ad perniciem inclinare coniectaſſet:ipſe tollendam in primis cenſuiſſet. Legibus dũ populo conueniunt vtendum:dum officiunt abſtinendum. ¶ Hæc ſententia cum multorum: tum Iohannis de mareſiis fuit in quam facile venit Ludouicus andegauus.Reliqui vero fratres(adnitente petro dorgemonte)legeꝫ a patre latam magnopere tuebantur.Nec parum abfuit:quin ad diſſenſionem bellumqꝫ irritati prope animi ſpectarent.Nam ex eo tempore quiſqꝫ ſibi armatos parabat: & hoſtis anglus nunc ad aquitaniam: nunc ad britones: inde in normanniã artheſiumqꝫ & per oẽs maris oras copias ſuas dimittebat. Dum inter tam repugnantes ſententias nihil decerni poſſet: contio diſſoluta eſt. Sed intercedentibus nonnullis optimis & ſapientibus viris: arbitri de principum voluntate delecti ſunt: qui examinato diligenter negocio tantam rem componerent. Arbitris conuenientibus dictum eſt Carolum ſacrandum eſſe & regem appellandum: ſuoqꝫ nomine gerenda agendaqꝫ omnia eſſe fidem illi a proceribus & ſubditis pręſtandam: bellum non niſi ſuis auſpiciis parandum. Adoleſcentulos Carolum & eius fratrem Ludouicum curæ & prouidentiæ burgundorum & borbonii ducum credendos: qui eos vt regios liberos decet: educarent ad tempus vſqꝫ pubertatis & docerent. Omnem regium fiſcum in ęrario regio deponendum: ſupellectilem vero omnem & quicquid Carolus mortis ſuę tēpore: auri argentiqꝫ poſſidebat: aſſignata regi iuſta portione: ludouico andegauo committendam qui interim dum rex adoleſceret regentis tantum nomine vteretur & rebus communibus gerendis vocatus adeſſet. His ita ab arbitris definitis principes aſſenſerunt & lex ipſa in vulgus promulgata. ¶ Quietis compoſitiſqꝫ regni primoribus cum ſtipendia militibus nulla ſoluerentur: non ſecus ac hoſtis prædis ſtupriſqꝫ populum milites vexabant. Quamobrem rura vicoſqꝫ agricolę deſerentes: in oppida arceſqꝫ fortunas ſuas contrahebant. Nec aduerſus militum crudelitateꝫ valuit regentis auctoritas q̄q̄ vocatos ad ſe præfectos militum ſępenumero minis terrere tentaſſet. Hinc pleriſqꝫ locis tumultuatus populus eſt: & ſeditiones exortæ. Pariſianos tamen benignitate atqꝫ modeſtia ſua regens ſedauit. ¶ Non erat his diebus ad militiam (mortuo bertrando) coneſtabilis. ¶ Hunc magiſtratum inſtituendum a ſe regens dictitabat: contra ſentientibus burgundię borboniiqꝫ ducibus: euꝫ quidem regentem nomine tenus eſſe: ſed ad regem omnia referri oportere. Erat tūc melduni Carolus: vbi armamentum patris erat & magna ſupellectilis pars. ¶ Enimuero adoleſcentulus rex armis delectabatur ſpecioſis / & de re ipſa patri aliquando ſpecimen præbuerat. Nam proferente illi patre coronam & caſſidem rogatus vtrū mallet: caſſidem optauit. Cui non diſſimile mox factum ſuis aulicis exhibuit. Itaqꝫ ꝓpoſitis coram precioſiſſima patris ſupellectili: atqꝫ diuerſorum armorum generibus: arma ſibi pluris q̄ diuitias eſſe reſpondit. ¶ Futurorum vt ipſe auguror incommodorum omen. Nam nulla ſuperiorum regum ętate propius ad excidium reſpublica francotuꝫ propendit: q̄ huius & filii ipſius temporibus. Dedit & aliud magni animi ſignum. Erat cardinalis quidam romanus Ambianenſis appellatus qui autor fuerat augendi cenſus & tributi. Et ſeuere aliquando Carolum dum adhuc viueret pater: tractauerat. Quam rem tunc recordatus Carolus ad ſauoſium qui prope aſtabat: Ecce iam inquit ſauoſi de hoc ſacerdote liberi erimus. ¶ Quo verbo territus ambianenſis confeſtim per duacum auinionem ſe recepit: exportato ingenti theſauro quem ſibi ex publico contraxerat. Illud ſiquidem nonnunq̄ compertuꝫ eſt inter francos plus damni in rempublicam inuehi dum ſacerdotis conſilio res agitur q̄ cū prudens aliquis ex ſęculi nobilitate rebus grendis præficitur. Ille enim neſcio qua inſatiabili ambitione omnia ſibi vendicat: Hic populi miſertus & communitatis detrimentum ſuum eſſe ratus: reipublicę bene vt poteſt conſulit. Ille faſtum & pompam ex dignitate metiens: eo audacius diuitias congerit: quo minus vltionem timet eccleſiaſtica libertate protectus. Hic autem opes ſuas cum reſpublica coniunctas eē non ignarus: ex publico incommodo priuatum quoqꝫ auguratur. nam qui res ſuas ex reipublicæ ſtatu conſiderat: illas ſine hac nequaq̄ ſtare poſſe intelligit. ¶ Sed

Milites ſine ſtipēdiis oīa populātur.

De coneſtabili inſtituēdo cōtētio.

Magni animi i rege iudicium.

Cardinalis ābianēſis fugit.

ad coneſtabilem redeo. Erant omnino duo apud regem ſtrennui & magni ad bellum nominis proceres. Sancerrus comes: & Cliſſonus britonicę nobilitatis clarus eques. Interrogatus ſancerrus an coneſtabilis magiſtratum gerere vellet: Reſpondit in eo magiſtratu Gueſcluinum ita ſe geſſiſſe: vt nemo poſt illuȝ memoria dignū quicq̄ exhibiturus eſſe facile videretur. Igitur ad Oliuerium cliſſonum dignitas (rege tribuente) delata eſt. Cui mox negocium fuit: contractis copiis regem in remos quo ſacrę vnctionis cauſa profecturus erat) præcedere. Hunc rex multorum ducū procerumqꝫ frequentia ſtipatus: protenus ſecutus eſt. ¶ Pręerat regio ęrario ſauoſius rarę probitatis homo. Hunc abeunte melduno rege: andegauus regens: comprȩhenſum reuelare regium theſaurum mortem comminatus cogit. Erant in ęrario auri ſolidi laminę: & aliarum precioſarum rerum ingens copia: quæ pariter ęſtimata centies octogeſies centena milia aureorum nummum efficiebant: quæ (ſupputatione francorum more facta) decem & octo miliones conſtituunt. ¶ Theſauro recepto Ludouicus andegauus remos petit. ¶ Rege conſecrato cuȝ ad conuiuii locum ventum eſt: id enim in ędibus archiepiſcopi apparatum erat: principibus incidit de ſeſſionis ordine atqꝫ prælatione controuerſia. Nam andegauus ętate grandior philippo anteire contendebat. Philippus parem & parium decanum ſe eſſe: atqꝫ propterea primam ſibi poſt regem deberi ſedem argumentabatur. Eam liteȝ cōſultatione procerum habita rex diremit & philippo recubitum primum: quatenus ad præſens negocium attinebat: decernit. Qua re offenſus Andegauus regi proximum nichilominus locum vſurpat. At philippus nichil cunctatus: medius inter regem andegauumqꝫ inſilit: recubuitqꝫ. Quo vel facto vel audaci temeritate audacis cognomen adeptus eſt. ¶ Reuerſo ex remis pariſium Carolo: ſancti pauli comes ī perfidię ſuſpitionem incidit ꝙ rege inconſulto Richardi anglię regis filiam ſibi vxorem deſponſaſſet. Sed prætenſis excuſationibus vtrunqꝫ purgato: rex veniam comiti dedit. Qui mox in bureum riuarium liuorem exercens eum detulit ad anglos litteras dediſſe vt eos in franciam acciret. Quamobrem a curia bureus abſtinens: Cliſſono rem patefecit. Qui cum amicus eſſet regem conueniens bureum q̄ maxime poteſt excuſat: & q̄q̄ multi aulicorum aduerſarentur: gratiam tamen amico impetrauit. ¶ Interim milites per agros populuȝ grauare non deſinebant: & duces fratres Ludouicus philippuſqꝫ ſimulate agebant clam alioquin furentes: & alter alteri detrahentes. Itaqꝫ Ludouico dolebat: regentis tantum nomine ſine vllo dignitatis cōmodo potiri. Contra autem philippus querebatur illum regiam ſupellectilem theſaurumqꝫ vſurpaſſe: & nullam inde regi portionem impartiſſe. Hinc timor omnibus erat ne principum ira belli flammas excitaret. Ibant propterea inter vtrunqꝫ ſuaſores ad beniuolētiam & charitatem prælati: & qui inter proceres pacati animi erant in amicitia fratres continere ſtudioſe conabantur: de qua re orationem ad p̄ncipes habuit iohannes mareſius dr octina & facundia ſpectatus. ¶ Tandem ſopitis odiis in mutuam fratres charitateȝ rediere. ¶ Conciliatis principibus: humilis quędam ex pariſianis plebecula nouis furiis acta eſt: querens ſe vectigalium magnitudine premi. Itaqꝫ præpoſitum mercatorum aggrediens ad contionem venire hominē cogit: vbi vnus e plebe audentior vice multitudinis petit: penſiones & vectigalia tolli. Quod quādoquidem olim poſtulaſſent nec fuiſſent exauditi iam adeſſe tempus cum ſatis illis factuȝ eſſe oporteat: Concitatę multitudini pleriqꝫ ſobrie obſiſtere cupientes: rati ſi res in craſtinum deferretur compeſci furorem poſſe: in poſteraȝ

Oliueriꝰ cliſſonꝰ coneſtabilis.

Theſaurū regiū ludouicꝰ andegauꝰ accipit.

Cōtētio īter pincipes de ordine ſeſſionis.

Liuor

Miles graſſatur.

Simultas inter fratres

Iohannes mareſius

diem negocium remittebant. Quod intelligens quidam: veterum calceorum ſutor: temere exurgens pompa inquit aulicorum & faſtus in humeros populi recidunt: & quæ ab illis per luxum profunduntur: damna noſtra & calamitates ſunt. Hanc vilis opificis temeritatem arguere auſus eſt iohannes dormannus regius cancellarius: obtinuitꝫ in alteram diem poſtulata tranſferri. Non reſtinxit mora furorem. Enimuero rediit poſtridie concitatior plebs & petita ex regis proximorumꝫ eius ſententia reportauit: Et vt ſedatior domum plebs repeteret: ad illam adhuc frementem contionari iohannē mareſium Carolus imperat atꝫ cauſas memorare quāobrem cenſus & vectigalia reipublicæ moderatoribus pendantur. Oportere eos qui pręſunt multa onera ſubire. Bella plurima a Carolo patre geſta. & item a filio gerēda eſſe quæ ſine populari ope bene procedere non poſſunt. Regios prouentus & fiſcum anglorum iniquitate imminutos eſſe. Regem publicę libertatis & populi tutorem: populum coadiutorem eſſe debere: ęquo animo ferre ſi quid nonnunq̄ durius per neceſſitatem imperetur. Nichilominus tamen gratum nunc regi eſſe vectigalia tolli. Abeant ipſi domum: quieſcant tumultuari.

Sęditio pariſioruʒ.

¶ Ad hanc iohannis orationem cum ſedata turba eſſe ſperaretur: ſublato clamore: Volumus inquiunt iudeos vrbe expelli. Quibus reſpondente iohanne de reipſa ad regeʒ relaturum ſe: procurrens confeſtim quiꝫ plebeius: publicanorum ędes aggreditur: atꝫ effractis pixidibus vbi repoſita de vectigalibus pecunia erat: nummos in vias diſpergit: libelloſꝫ rationum carpit & laniat: miniſtris interfectis. Iudeoruʒ domos aliquot & bona diripit. Quæ tametſi reddi reſtituiꝫ rex iuſſiſſet: nequaq̄ tamen obtemperatum eſt.

Anglorū incurſiones.

¶ Hęc cum pariſii geruntur angli cognito francorum ex aquitania diſceſſu: turonos andegauos cœnomannoſꝫ iniectis paſſim ignibus incurſant: moxꝫ ad britones (non impediente duce amico) ſe recipiunt. Id poſtq̄ ad regem perlatum eſt: carnotenſium epiſcopum & arnoldum corbium parlamenteum pręſidem ad ducem iter facere iubet: cum ſyngraphis pręteritorum fœderum quæ cum regibus francis & britonum duce olim icta eſſent. Hęc (audiente duce) cū oratores recitaſſent: dux (inuitus ne an volens incertum eſt) fœdera ipſa innouauit: & obſeruare ſe iureiurādo adegit. Quamobrem irritati angli nāuetam vrbem circunuallare pergunt. Ciuitati tum pręfectus erat almaricus cliſſonus qui ſumma vi & diligentia aduerſus hoſtem reſtitit. At non ſatis ciuium perſeuerantię credens: ad regem ſubſidium petere mittit. Nec cunctatur rex almarico ſuppetiari. Nam magnis itineribus copię in hoſtium conſpectum citius venere q̄ anglus ſubolere aduentum potuerit. Quaruʒ primum impetum cum ęgre ſuſtinere anglos: eorum præfectus animaduertit (iam em̄ ſignifer ſigno amiſſo oppetierat mortem) eos increpans vah inquit milites: quis veſtros animos pauor inuaſit: ſuperamus enim numero francos: quare non dubium eſt ſi animo non defeceritis: virtute quoꝫ ſuperiores fore. His ductoris verbis animatus anglus: incredibili pertinacia reſtitit: tanta ſagittarum multitudine agens vt ęther ipſe ſagittis non ſecus ac nubibus tegi videretur. Itaꝫ diu fuit pugna anceps vtriſꝫ acerrime pugnantibus. Tandem multis ſauciis: multiſꝫ occiſis & captis: franco anglus ceſſit. breſtumꝫ fuga petens pręſidio impoſito & vulneratis qui ſe illic curarent relictis: in angliam traiecit.

Pertinax pugna.

Cōſiliuʒ de vectigalibꝰ exigendis.

¶ Inter hęc animaduertētes principes ęrarii tenuitatem & regios cenſus eſſe exiguos vocatis ad ſe ciuium pariſienſiuʒ primoribus: de vectigali exigendo conſultant. Cum vero placuiſſet ex quaꝫ venientium rerum libra ſolidum vnuʒ exigi: Idꝫ pariſii rothomagi pariter & ambianis promulgari rex

Ceruus iuē-tus.

Ambitio cardinaliuꝫ.

Auarus pō-tifex.

Iohānes rō-ce⁹ mittiī ad regem cōtra exactiones pōtificis.

Ludouic⁹ biturigū dux cōtentioneꝫ excitat.

imperaſſet: plebs vniuerſa vectigal pendere pernegauit. ¶ Accidit per hos dies res cognitu digna. Siluanectum Carolus venandi cauſa ſe contulerat. Canum latratibus excitatus in fugam ceruus: ęneam torquem collo gerere viſus eſt: quem venabulis aut ferro appeti rex prohibens in caſſes & rethia compellit. Erat in torque litteris latinis inſcriptum. Hoc me cęſar donauit. Interpretantibus nonnullis id de iulio cęſare intelligendum. Sed tam longa ceruis ætas tributa non eſt: vt a iulio in hoc tempus durare ceruus potuiſſet. Ad alium ergo imperatorem referatur oportet. quandoquidem a primo illo Cęſare quemuis imperatorem cęſarem appellari vſus atqꝫ autoritas obtinuit. ¶ Ex eo tempore Carolus ceruum allatum auream coronam collo geſtantem pro inſigni habuit: & regiis inſignibus quæ liliis aureis tribus conſtant: hinc atqꝫ hinc cerui duo apponi conſueuerunt. ¶ Per eos dies cum de romano pontifice controuerſia agitaretur: acceſſere ad regem Bohemiæ caſtellæqꝫ oratores vrbani partes aduerſus Clementem ſeptiumum quem rex ſequebatur defenſuri. . Quibus per Andegauorum ducem reſponſum eſt: regem non ita affectuꝫ clementi eſſe: quin veritatem ſequi velit.) Daturum operam vt eccleſiæ pax (ſedata diſcordium pontificum contentione) reddatur. Reſponſo accepto oratores abiere. Hæc reuera de romano pontificatu altercatio multis incommodis cum alias nationes tum gentem gallicam vexauit. Nam cardinales triginta Clementis cauſam ſecuti: exploratores per franciam conſtituerant qui eccleſiarum opulentiores prouentus inquirerent: quas rectoribus vacuas mox ſibi a Clemente obtinebant. Tulit quoqꝫ Clemens de vacaturis eccleſiis legem quam expectatiuam gratiam appellauit: qua ad adipiſcendas morte poſſeſſorum eccleſias: fas iuſqꝫ expectanti per pontificem deſignato erat. / Solis ex hac lege cardinalibus & potentioribus viris eccleſiæ contingebant. Exigebantur præterea a clero decimæ: & de maioribus eccleſiis dum paſtore orbatę erant primi anni prouentus legebantur. Id annatam vocant quam cameræ apoſtolicæ deberi romani contendunt. Neqꝫ id ſine ducis andegaui conſcientia fieri rumor erat: exactionis ſiquidem parteꝫ capientis. Eas ob res cum ſcholaſtici non pauci ſcholam relinquerent: ſtudii Pariſienſis rector contione aduocata: ex conſilio doctorum Iohannem ronceum Picardum deputat qui de huiuſmodi diſpendiis ad regem: Andegauumqꝫ ducem orationem habeat. Habita oratione: tanta ira percitus andegauus eſt: vt ſatellitibus noctu ad cubiculum Iohannis roncei miſſis hominem effractis foribus abductum in vincula coniici mandauerit. Nec aliter: repetente eum rectore exemptus eſt: q̃ vt clementi auditurum ſe polliceretur. Niſus quoqꝫ dux eſt rectorem deprehendere: ſed re per amicos cognita: rector aufugit. Deprehendendi rectoris cauſam afferebat dux ꝙ ab vrbano exceptas litteras regi non exhibuiſſet. ¶ Acceſſit & nouus a Ludouico biturigum duce contentionis turbo: reputante ſecum male agi ꝙ Andegauo regendi auctoritas: Philippo burgundo Caroloqꝫ borbonio regis tutela obuenerat: ſibi vero nichil præter Pictauiam collatum eſſet. Petit ergo linguæ occitanæ atqꝫ aquitaniæ ſibi gubernacula committi. Idqꝫ adiutore andegauo fratre impetrat. Sed fuxi comes eius prouinciæ miniſtrator ſe in magiſtratu tueri omnino ſtudebat: ita vt iubenti regi prouincia non cederet. Ludouicus propterea collecta militum manu in tholoſates profectus: prælium cum comite ſuis diſſuadentibus conſerit & vincitur.

Sed reputans animo comes his decertationibus regionem perdi: atqꝫ populum aggrauari : ad Ludouicum mittit : ſeqꝫ magiſtratu abdicat : Ludouico cedens.

Hugonis aubrioti hęreſis.

¶ Per id tempus Hugonis aubrioti Pariſiorum præſidis falſa religio & iniqui mores in lucem prodiere. Nam Iudeorum ſectator cum eſſet : clerum exoſum & ſacroſanctæ euchariſtiæ dignitatem contemptui habebat. Scholaſticos in primis aſpernabatur : ſtupri & omnis generis libidinis reus. Ob quorum flagitiorum execrationem ad publicum ſpectaculum loco edito in atrio diuæ mariæ poſitus : poſt ſuæ hęreſis manifeſtatam a contionatore perfidiam perpetui carceris damnationem a Pariſianorum antiſtite excepit. Hic Aubriotus cum publicæ pecuniæ adminiſtrationem diuturnam geſſiſſet : publica opera non parum illuſtria Pariſii extruxit. Baſtildam ad diui Antonii portam munitiſſimum propugnaculum : diui Michaelis ſupra ſequanam pontem : & aduerſus ſcholaſticorum Pariſiorum iniurias & nocturnos motus paruum caſtelletum.

Flamigoruꝫ ſeditio.

¶ Quieſcebant his diebus Flamingi a bello paululum reſpirantes : niſi eorum comes Ludouicus noua illos pecuniæ exactione laceſſiſſet. Enimuero ſiue egens ſiue pecuniæ auidus a Gandenſibus qui propter oppidi magnitudinem & populi frequentiam primi inter Flandrenſes habentur : grandem pecuniam arrogantiſſime petens : cum ea ſibi conſtanter negaretur : loco diſcedens : & ego inquit huic contumaci populo me principem & dominum exhibebo. Erat comiti nothus Halſus nomine homo militaris atqꝫ magnanimus. Huic attributis copiis & anglorum manu mandat : Gandenſibus bellum inferre. Qui patri audiens : mox gandenſem agrum quottidianis incurſionibus vexat. Ibant nihilominus Gandenſes armis inſtructi / ſeqꝫ viriliter tuebantur : incommodis multis hoſtem afficientes. Recordati tamen debitæ ſuo comiti ſubiectionis : petunt ab illo ſe audiri. Admiſit eos comes : quorum hæc breuis oratio fuit. Tui inquiunt comes ſumus. Tu nobis es princeps & comes. Tibi cum ratione parere nos decet : tu nos tueri debes. Si quid in te peccauimus quod tibi moleſtum ſit : id nobis condonari ſuppliciter flagitamus. Tantum ne libertatem tollas quam a maioribus acceptam Gandenſis populus tueri inſtituit. Cogi ſe vectigalibus neſcit. Si rebus tuis per aliquam neceſſitatem opus eſt pecuniarium ſubſidiuꝫ id tibi non coactione ſed ſua ſe ſponte daturum liber populus offert. His comitem verbis placaſſe rati : ab aulicis imprudentibus & per ætatem rerum imperitis iniurias acceperunt. Iactantibus in comitis poteſtate eſſe : illorum obſtinatam rebellionem flectere : calcaribus perinde ac ſtimulis aſellum illos agi oportere & omnimodo iuguꝫ imponere. Quo accepto conuitio : gandenſes abiere. Comes vero magnopere ſtudebat illos rerum & commeatus pœnuria afflictari : vt egentes poteſtati eius ſe crederent. At gandenſes animo erecti vim propulſare conſtituunt. Itaqꝫ philippum arteuellam filiuꝫ eius quem in geſtis philippi valleſii a gandenſibus occiſum diximus belli ducem ſibi præficiunt. Qui contractis vtcunqꝫ armatis : oppido egreſſus in vicinum agrum ducit. Conſpectis procul gandenſibus : comes prælii appetens ſuos in arteuellam progredi iubet. Telis primum & ſcorpionibus : deinde diſtrictis gladiis pugnatum eſt. Aduerſa comiti fortuna extitit : amiſſis quinqꝫ hominum milibus : atqꝫ ita ſe brugis recepit. Arteuella ex victoria ſpem ſibi meliorem accipiens : ſuos hortatur animis non tabeſcere. Si in armis perſeuerent : facile factu eſſe : grande parare Imperium. Etiam ſi comiti franci ſuppetientur : quorum neqꝫ faſtus neqꝫ laſciuia bello ydonea eſſet : plus illis iactantiæ q̃ roboris ineſſe. Talibus ſuaſi verbis Gandenſes

Comes vincitur.

Mos brugēſium.

Sęditio ī flādria.

regnū inſuper ſibi affectare audent. Qua ſpe quoqꝫ illecti agricolæ:relictis agris belli ſe ſocios gandenſibus iungunt. Cura omnis arteuellę erat:comiti incommodari. Mos eſt brugenſi populo q̄ vetuſtiſſimus ob dominici ſanguinis reuerentiam (cuius partem ſe brugenſes habere gloriantur) ſupplicationē quotannis facere:ad quā ſolennitatem ex vicino agro frequentes coloni conueniunt. Cuius rei non ignarus arteuella:duo ex ſuis milia docet arma ſumere quæ vſitatis veſtibus occultent:& ita quaterni per interualla vel quini ad celebritatem ſimulata religione ſe conferant: vt die ſupplicationi ſtatuto dum populus rei diuinæ intentum animum habet: mercatum occupent:atqꝫ incautum comitem inuadant. Implent milites arteuellæ præceptum: & in foro ſine vlla ſuſpitione conuenientes/dum comitem procedere vident:arma inquiunt o ſocii exerite. Clamore ſublato perterritus comes/ ſuos Gandenſibus opponit. Sed cadentibus multis/ipſe domum q̄ velociſſime poteſt profectus:cum illum arteuella perſequitur per feneſtram in mulieris vetulę proximam ædem dilapſus inde ſcluſam ſe recepit. At comitis fugam arteuella in Brugenſes referens eos populatur/compluribus trucidatis. Atqꝫ inde cum ingenti pręda Gandauum profectus eſt. ¶ Defectionis cauſam comes hanc ab initio dedit. Gandauū enim ciuem autore Iohanne leone comes trucidauerat: & parricidam a Gandauenſibus proſcriptum ad ſe fugientem receperat. poſtqꝫ aliquot proſcriptionis annos contra oppidanorum leges reſtitutum nautarum præfectura donauerat. Eſt enim huius negociationis & miniſterii nautici apud Gandenſes multitudo & poteſtas non mediocris quæ in ſeditione dum forte inſurgit plurimum valet. Eſt quoqꝫ huius præfecturę officium non paruæ apud illos auctoritatis atqꝫ emolumenti. Quāobrem excitata in Iohannem leonem inuidia vnus ex nautarum ordine de matheorum familia Giſebertus /aſſumptis ſecum ſex quos habebat fratribus occidere leonem cogitauit. ¶ Sed comitis reuerentia propoſito deſtitit. Subinde cauſas quærens quomodo a beniuolentia principis Iohannem abduceret. Igitur inſinuat ſe in cubiculariorum comitis familiaritatem. Quam poſtq̄ ſatis ſibi firmatam putat:miror inquit principem noſtrum nondum animaduertiſſe grande vectigal quod ex mercibus quæ nauigio ad nos inferuntur pendi ſibi quotannis poſſit. Itaqꝫ ſi id curare volet: Iohannem leonem vnum ſatis eſſe cuius opera vectigal a nautis & negociatoribus facile exigatur ¶ Re ad comitem per cubicularium relata: comes leonem ad ſe vocat/ deqꝫ exigendo vectigali hominem admonet. Qui tametſi id fruſtra ſe tentaturum non ignoraret/conuenire tamen de re ipſa nautas reſpondit.

Interim Giſebertus clam fratres hortatur contraria comitis poſtulatis ſentire: quandoquidem publicæ libertati nequaq̄ congruerent. Ipſe vero apud principem Iohannem inſimularet negligentiæ: quia ſuſceptum a comite negocium non curaret ſatis. Ex huiuſmodi cauſa odium principis in Iohannem leonem excitatum iri. ſeqꝫ in eius locū ſuffici poſſe ſperabat. Hac ſpe erectis matheorum animis:conuenientibus ad iohannis edictū nautis: poſtq̄ de portitorio pendendo conſulitur: frēs magnopere reſtitere venientibus in eorū ſententiam eiuſdem miniſterii ꝓfeſſorib⁹ Quod vbi referente iohanne reſciuit comes:iā a giſeberto ꝑſuaſus credidit culpam eſſe iohannis ꝙ petita ſibi negarentur. Quare ablatam iohanni nautarum pręfecturam giſeberto dat. Idqꝫ non ęgre ferre iohannes præ ſe tulit:domi apud Gandauos ſe continens donec fortunam tempus commutaret. Nec interceſſere plurimi dies cum brugenſes ad quos nullus nauigabilis fluuius euoluitur: per comitis aſſenſum foſſam grandeꝫ ex amne liſa deriuare ad ſe incœptant: conſtituto ad has operas magno foſſorum numero quos præterea deputati a brugenſibus milites protegerent conſcii q̃tum id opus damni gandauo importaret. Nam ea fluuii acceſſione ſicut brugēſibus magnum incrementum: ita Gandenſibus multum detrimenti poterat afferri. Tumultuantur propterea gandauenſes & rei nouę occurrere conſultant. Accerſuntqꝫ iohannem leonem qui communi neceſſitati auxilietur. Qui licet accitū ſe gauderet: nullum tamen exultationis ſignum dat. Sed ad conſilium intromiſſus: rogatuſqꝫ ſententiam: Viri inquit gandenſes palam vobis omnibus eſt quam rebꝰ veſtris iacturam brugenſium hæc vſurpatio allatura ſit. Haud tamen paruo negocio illis reſiſtere poteritis niſi relictam iamdiu alborum capuciorum inſtitutionem reſtitueritis. Cum enim maioribus noſtris repentino ad res inſuetas præſidio opus eſſet: deſignatos habebant ex ſuis milites qui capuciolis albis ab aliis diſcreti veſtris ſe periculis obiiciebant. Id armatorum genus cenſeo confeſtim innouandum eiſqꝫ præfectum inſtituendum. Vix hæc iohannes dixerat cum vox omnium exauditur conclamantium reſtituantur capucia. Conficiuntur ſtatim publica impenſa capucia diſtribuuntur quibuſuis parui penſi hominibus quibus nichil magis q̃ vrbana quies odioſum erat. quorum præfecturaꝫ communi omniuꝫ decreto iohannes leo recepit: cupientiſſimus infenſos maxime efficere Gandenſes aduerſus comiteꝫ. Poſt q̃ præfectura donatus eſt iohannes magnam capuciatorum multitudinem in brugenſium foſſores ducit. Qui de illorum aduentu nuncio accepto: mox ſe brugas receperant. Ad hunc modum fruſtratus ſua expectatione iohannes capuciatos Gandauum reduxit. Per eos dies quidam ex nautarum collegio a comitis prætore queꝫ balliuum vocant in cuſtodia tenebatur. Quem repetitum liberare Gandenſes non poterant. Igitur arbitraris his tot offenſionibus ſuam libertatem tolli: hortante Iohanne leone mittitur ad comitem giſebertus cum aliquot bonę ęſtimationis ciuibꝰ qui captiuum conciuem carcere emitti & ſuas leges illibatas ſeruari a comite impetrent. Hoc pacto iohannes ſperabat Giſebertum ab irato comite aliquid quod moleſtum ciuibus eſſet relaturum. Profecti gandenſes principem apud mallam inuenerunt. Quos humane acceptos comes remiſit reſtituto illis nauta captiuo: eorumqꝫ conſuetis legibus confirmatis. Optare ſe tantum dixit capuciatos tollerent. Reuerſi ad ſuos legati comitis liberalitatem cum enarraſſent tum de tollendis capuciis animum comitis explicarunt. Quo verbo offenſus populus cum ſileret: Vos inquit iohannes leo conciues compertum habetis q̃ commode capuciatos reſtituiſtis a q̄bus nunc veſtra libertas in tuto eſt. ¶Alioquin abſqꝫ illis omnia periclitabantur. Nunc ſi eos vt princeps ſuadet abrogabitis de veſtra quiete & honeſtiſſimis legibꝰ actum eſſe iudico. Agite ergo & quod a maioribus accepiſtis ſeruatote. Ad hanc iohannis orationem cum quiqꝫ diuerſi abiiſſent aliis illum laudantibus: aliis in neutram partem loquentibus Iohannes vicarios quos ſingulis capuciatorum turmis præfecerat cohortatur ſuos moneant interdiu noctuqꝫ ad repentinos caſus paratos eſſe: & ad ſe protenus conuenire ſi quid ſęditionis aut tumultus excitari norint: ſatius fore obtruncare in ſeſe inſultantes q̃ ab illis occidi. Nec incaſſum id ſibi præſagire Iohannes videbatur

Alba flamingoruꝫ capucia.

¶Nam comitis Balliuus Rogerus dauteruius paucis poſt diebus cum ducentis equitibus explicato principis vt in bello ſolet vexillo Gandauum ingreſſus in medio rerum venalium foro conſtitit: ad quem mox Giſebertus cum ſuis fratribus / & iis qui eum frequenter ſequebantur ad balliuum concurſat.Qui a principe iuſſi in iohannis ędes irrumpere eumqꝫ trucidare coniurauerant.

Balliuus comitis occiditur.

¶At iohannes caſuum humanorum prouidus conuenientibus ad ſe capuciatis ad foruꝫ nullo tumultu facto progreditur. Quo conſpecto giſebertus cum fratribus ſenſim dilabitur & balliuum deſeruit.Capuciati vero quaſi ſpectaturi quid balliuus incœptaret proxime eum conſidentes in terram confeſtim deturbatum necant: fruſtatim dilaniato comitis quod præ ſe ferebat vexillo. Nec ex ſtipatoribus quiſpiam fuit qui procumbenti auxilium ferret. Solus enim balliuus occubuit:a ſuis per ignauiam turpiter deſertus

¶Liberati hoſtibus capuciati ędes giſeberti cęterorumqꝫ ſuæ factionis ędes inuadunt & ſpoliant. Eam balliui inopinatam fortunam giſeberto referente poſtq̃ comes accepit: ira perculſus iurat de necis autoribus vltionem ſe nouo exemplo ſumpturum. Cuius rei non improuidi gandenſes duodecim ex ſuis non obſcuros ciues ad principem legant mitigaturos principis quoad poſſent indignationem:polliciturosqꝫ ſatiſfactionem delictorum. Venientes ad comitem legati ęgre admiſſi ſunt: ſed incerceſſione quorundam aulicorum cum benignior factus eſſe comes ſperaretur:nouus a gandenſibus furor excitatur.

¶Nam Iohannes leo timens re apud principem compoſita detrimentum ſibi ſuccedere:augere hoc modo comitis furorem pergit primoribus ſuæ factionis ſuadet:vtile eſſe coactos quos haberent reipublicę defenſores oppido educere & recognoſcere quibus viribus aduerſus futurum forte hoſteꝫ reſiſtere poſſent.Itaqꝫ egreditur ad portam quæ brugenſis appellatur cuꝫ capuciatorum & aliorum facinoroſoruꝫ hominum turba milium decem. Quos cum iohannes perluſtraſſet laudatis omnibus.Eſt inquit hinc non procul principis noſtri palatium quod recenter miro opere extruxit:procedamus ędes videre. Munitiſſimus enim ſicuti ego accepi locus eſt ita vt inſurgente bello nobis incommodare poſſit

Palatiuꝫ comitis icēdit

¶Poſtq̃ incondita plebs andreghemum acceſſit(ea enim eſt loci appellatio)ędes ſpoliat immiſſo multis ędium partibus igni.Inde autem cum abirent conuerſus ad palatium iohannes vt flagrantem locum vidit quaſi id ſibi doleret percontantur vnde hoc incendium erupiſſet:q̃q̃ nullam loci inquit curam habere oportet qui in excidium noſtrum ędificatus inſtructuſqꝫ erat.Hac ędium direptione comes nihil magis ęgre tulit: quippe qui eas ad voluptatem & delitias accuratiſſime excoleret.Quamobrem vocatos ad ſe gandauenſium oratores atroci vultu & aſpera oratione allocutus.Ite inquit ſęditioſa gens:prope eſt vt pœnas vniuerſi detis offenſionum in me veſtrarum. Cum non concederetut a legatis excuſatio trepidi Gandauum petiuere. Ex huiuſmodi cauſis atrox & longum bellum conflatum eſt. Iohannes autem leo brugas quas ſuarum partium effecerat linquens ardenburgi moritur veneno vt quidam tradunt impetitus. Fuit quidem huius flandrenſis belli varia & anceps fortuna quam ſigillatim explicare longioris eſſet negocii. Vnum quod maxime inhumanum dici poteſt operępretium erit ad flagitii deteſtationem ſcripto commendaſſe.

¶Deficientibus a comite yprenſibus cum aduerſus eos copias ducere comes inſtituiſſet: gandauenſes de ea expeditione certiores facti nouem hominum millibus collectis curtracum prodeuntes yprenſibus ſignificant ſe ad eos defendendos aduenire: propterea mittant ex ſuis armatos vt iunctis copiis paribus ſtuſtiis & virtute comiti reſiſtant

¶Parant confeſtim yprenſes & ductoribus Iohanne Bouleo & Arnulpho clerico octo oppidanorum ſuorum milia ad Gandenſes qui apud Rolerum caſtra fecerant proficiſci iubent.

¶Hac profectione ad comitem relata inſidias duobus locis qua yprenſes iter facturos veriſimile erat ponit. Incedentibus vero yprenſibus obtulit ſe biceps via. vna rolerum/altera tourotum ducebat. Quare conſiſtere illic agmen militum ductores imperant: dubii vtram ingrederentur. Pręualuit Iohannis boulei ſententia & tourotum verſus proficiſcuntur: vbi deliteſcebant comitis inſidię in quas dum inopinato incidiſſent viſo hoſte proditos ſe a bouleo eē cōclamitant: nec fuit illis animus ſe tutandi niſi quatenus fuga eripere ſe potuerunt. Alteris igitur ypras: alteris ad gandenſium caſtra diffugientibus: comitis milites q̄dringentos ſupra duo milia in fuga trucidarunt. Reliqui ad gandauos dilapſi mox vbi curtracum militari ordine ꝓfecti ſunt: Iohannem bouleum plebeio furore accuſantes quaſi inſidiarum & proditionis conſcium in viam publicam protractum minutatim concidunt: partem ex cadauere quibuſqꝫ ſibi rapientibus. Tam beluina natura eſt plebs ſemel furiis incitata: nec furoris vllum habet modum: pręſertim in flamingorum gente quę præter reliquos gallos ſeditioſa ſemper fuit: q̄uis vel grandi ęre ob factas iniurias mulctata vel miſerabili cęde ob rebellionem afflicta. Sed de his hactenus. ¶ Hęc dum in flandria geruntur mareſchallus ſancerrus ſubterranaꝫ in lemouicibus capit: dedentibus oppidum anglis. qui relicto loco dum per regionē graſſantur ſancerrus eos ſecutus quottidianis fere præliis & cędibus afficit. ¶ Cōiere per id tempus apud belinguerium agri Bolonienſis vicum oratores franci: vt cū anglis de pace tractaretur. Sed nichil inde præter vanam ſpem relatum. ¶ At britonum dux meliore in regem animo: fidem repromittit. Seqꝫ cum britonum comitatu Carolo ſubditum interpoſito ſacramento profitetur. ¶ Non poteſt ſuos ignes cęlare ambitio. Andegauus dux regens: alii item principes & regii pleriqꝫ conſultores qui rebus gerendis præerant: ęrarium fiſcumqꝫ ſublatis vectigalibus immunitū iri contemplantes: ſuæqꝫ auaritiæ non ſatis alimenti ſupereſſe: nouum tributi genꝰ inſtituere contendunt. Habitis aliquot contionibus: nunc blandis interdum ſuaſiunculus: nunc amicorum interuentu adducere non paucos in ſuam ſententiaꝫ ſtudebant. Obſiſtebat tamen populus: nec petro dillerio nec iohanni mareſio (qui maxime populares erant) aures accommodabat: tametſi dicerent ex ea pertinacia regem irritatum iri & hinc periculum grauioris alicuius pœnæ impendere. ¶ Itaqꝫ diſcedens a principibus populus arma capit: decanos quadragenarioſqꝫ & quinquagenarios per ciuitatem ponens. Cathenas quæ ad compita viarum intra vrbem erant prætendebat: poſitis contra nocturnas inſidias excubiis: cuſtodibus præterea ad portas ordinatis. ¶ Idqꝫ facere incipientibus Pariſianis reliquæ fere regni vrbes ſubſequuntur. Itaqꝫ ducenti ex Rothomagenſibus plebei homines hoc exempluꝫ imitati: quendam obeſum ciuem qui ob craſſam corpulentiam craſſus vocabatur: alioquin renitentem ſibi regem præficiunt: curruqꝫ impoſitum per vrbem circunferentes: tandem in rerum venalium foro conſtitutū de abolendis vectigalibus legē ferre & eam promulgare compellunt a cęde non abſtinentes: Sæuitum enim eſt in vectigalium quęſtores: & expilatum diui audonei cœnobium: propterea ꝙ in eo priuilegia quędam repoſita eſſe audierant quę libertati ciuitatis non congruerent. Arcē quoqꝫ oppugnare adorti. inde a pręſidio repulſi ſunt aliquot intereptis. Dū hęc rothomagi geruntur: ludouicus andegauus regens poſt quartū menſem cum pariſiacę plebis ſeditionē ſedatam eſſe putat: Legem de vectigalibus exigendis tulit & in foro iudiciali apud caſtelletum promulgare iubet: inſtitutis miniſtris qui legēdi vectigalis officium exequerētur. Ad kalendas martias cum eius officii cauſa quę-

Auari pricipes nouum tributi genꝰ cogitant

Rothomagēſium ſtultitia.

Cędes propter vectigal apd' pariſios

ſtor ad mercatum apud fallas aduenisset obolũq; pro naſturcio a muliercula cui perota morela nomen erat exigeret:queſta & vociferans anus mercatores aliquot in quęſtorem excitauit:qui hominem multis vulneribus confoſſum trucidauerunt. Eius facinoris fama vbi per ciuitatem vulgata eſt:protenus vilium artium miniſtri arma capiunt perq; ciuitatis vias circumcurſant:ad cędem perpetrandam animati: quibus cum perditi pleriq; & nullius ęſtimationis homines facile accedebant. Et vt inermibus arma non deeſſent:publicas ciuitatis ędes adoriuntur. Vbi emotis euulſiſq; poſtibus communia arma rapiunt & ea induuntur. Fuere ex prudentioribus nonnulli:& inter illos pariſianus antiſtes qui tot malis inſurgẽtibus coactas clã fortunas ſuas ciuitate exportarent:tutiore ſe loco committẽtes:Inter arma quę furibũda plebs deſumpſerat erant plumbei mallei quibus obuios quoſq; ſubſidii pecuniarii exactores trucidabant:domos eorum fortunis omnibus ſpoliantes:nec ad eccleſiam profugientibus immunitas pręſtabatur. Vnum enim in diui iacobi hoſpitalis ęde diuę marię ſimulachrum amplexantem protenus necauerunt. Simile autem ad diuum germanum de pratis quo nonnulli confugerant cum facere molirentur: defendentibus ſe incolis:inanes in vrbem reuerſi. Caſtelleti item & epiſcopi carcere recluſo captiuos omnes & hugonem aubriotum (cuius paulo ſupra mentionez feci) ſoluerũt hũc ſibi ducẽ ꝑficientes. Sed ꝯſcius quid penſi furiis incitata plebs haberet: noctu ſe ex vrbe proripuit:quo inſequente luce domi non inuẽto ſęuius furere oẽs cœperunt: conſtituerũtq; charentonum pontem petere & proſternere. Sed deſtiterunt a iohãne mareſio admoniti:tumq; frigeſcere illis cœpit heſternus furor & mẽtis inſania.

Mõſtrum
Prodigium

¶ Per eos dies non procul a ſancto dyoniſio viſum eſt monſtruz biceps tris oculos & linguas duas habens. Dedit prӕterea ſuum prodigium ęther. Naz ex cardinalis monachi collegio per ſummam cęli ſerenitatem viſus eſt ignis ſupra ciuitatem pariſiorum a porta in portam circunferri. ¶ Pariſiana ſeditione ad carolum perlata:autores ſupplicio grauiſſimo plectere conſtituit. Sed regis indignationem quidam ex ciuibus & ſchola pariſienſi delecti ſapientes mitigauerunt. De his tantuz pœna ſumpta eſt qui caſtelletũ violauerant ſubſidio pecuniario abrogato.

De pecunia iterũ cõſulit

De quo poſtea quia pecunia opus erat rex conuentum ex primoribus habuit: ratus publica neceſſitate cognita:neminem non impartiturum rebus miſeris opem. At qui conuenerant nullum a ſuis mandatum niſi audiendi atq; referendi ſe habere reſponderunt. Idcirco rex illis imperat ad ſuos cum feſtinatione reuertantur: moxq; ad eum pontiſaram quo abiturus erat exploratam ſuorum voluntatem perferant. Fuit ꝑfecto vna omnium ſententia mortis potius ſe periculis obiicere q̃ vectigalium tributa & ſeruilem perpeti ſeruitutem. Ea reſponſione habita:rex cum pariſienſibus malefactorum veniam dediſſet:per legatos egit:vt ipſi ad conferendum ſubſidium animos inclinarent. Apud ſanctum dyoniſium conuenientibus vtrinq; oratoribus cẽtum milia francorum:iohãne mareſio autore regi conceſſa ſunt. ¶ Per hanc publicam francis tempeſtatẽ Ludouicus andegauus a clemente ſeptimo regni neepolitani dyademate ſuſcepto:prouinciam armis occupat:atq; per alpes ducens quas non ſine ſuorum cęde ſuperauit in appuliam profectus eſt.

Fuga comitis flandrię.

¶ Et ludouicus flandrię comes ad priorem brugis acceptam a gandauenſibus ignominiam alteram adiecit:impatiens vinci. Nam pręlio aduerſus arteuellam gandauenſium ductorez malo euẽtu geſto:decem milibus ſuorum fuſis:per ſaltus & ſiluam ad inſulam ęgre ſe recepit: aliis brugas:aliis qui ex francis erant:aldenardum petentibus. Tam proſpera fortuuntem noctu domum aurelianum ducem qui puerperæ reginæ gratificatus erat: ſatellites duce Radulpho auctouillo interficiũt: proxime barbetę portam dextra manu amputata: in quem humi deiectum cum ex ducis aulicis vnus ſeſe domini protegendi cauſa proſtraſſet. ab interfectoribus trucidatus eſt: nono kalēdas decembris: anno ſalutis mileſimo quadringenteſimo ſeptimo. Homicidę vero peſſimo facinore patrato: in ędes artheſii comitis: vbi Iohannes burgundus diuerſabatur: confugiunt. Excito ad ducis necem clamore atq; tumultu: vicini occiſi corpus in proximas ędes inferunt. moxq; ſceleris immanitas per ciuitatem circunfertur. Aduolant repente Ludouicus ſicilię rex duceſq; biturix & Borbonius: qui cari ſui cadauere cõſpecto: indignantur pariter atq; illachrymant. Poſtera die dux ad cęleſtinorum monaſteriuꝫ celebri pompa effertur: ſepelitur in ſacello quod poſtea inſigni pictura honeſtatum eſt. Comitabãtur funus quos dixi principes: & dux ipſe Burgundus: quē necis auctorem extitiſſe nemo dubitauit. Nam criminis inquiſitores. Robertus tuilerus & petrus orfauerius cognito ꝙ auctouillus ad diuerſorium Iohãnis burgundi cum ſuis participibus profugiſſet: quia in principum domo hominem præhendere abſq; domini aſſenſu nõ licebat: ad burgũdum qui apud neelam cum aliis ducibus conſilio aderat ſe conferunt. pulſatoq; oſtio interrogati quidnam vellent ducis inquiunt burgundi petimus aſſenſum: vt eius bona cum venia hominem ſceleratum in eius ędibus pręhendamus. Hic erat quem petebãt aquę baiulus: cuius inſidiis atq; archanis delationibus necis conſcii vſi ad homicidium fuerant. ¶ Cognito quid peterent inquiſitores: burgũdus expalluit. Quod ſicilię rex callide percipiens: ſeorſum iohãnem rogat: ſi necis in ſe culpam vllam haberet. Iohannes vindice conſcientia admonitus lachrymas continere nõ potuit: ſeq; & crimen aperit. moxq; cõclaui tanq̃ corporis curandi cauſa egreſſus ferociſſimi equi miniſterio vſus: ſe ex ciuitate ad ſancti maxentii pontem proripuit. quo tranſmiſſo pontem diruere iubet: vt ſe perſequentibus viam præcluderet. Eo die attrebatum peruenit miliaribus fere cētum a Pariſiis diſtans. Elapſo parricida veritus Carolus ne ſceleri ſcelus Burgũdus adiungeret: ſeq; tuendi gratia anglorum ſocietatem expeteret: biturigem ducē burgundi patruum ad eum mittit: qui hominem bene ſperare hortaretur: bellum omnino diſſuadens. Itaq; iohãnes tota hyeme ſe abſq; vllius belli apparatu nunc in flãdria nunc in artheſio continuit.

Quãobrē io hã. dux burgũdię ludouici aurelianẽ. necē ꝓcurauerit.

¶ Necis cauſas burgundus complures diffamauit. Quod aurelianus ſcilicet regnuꝫ affectaſſet: & magos adhibuiſſet a quibus gladios duos & anulum acceperat: quæ Carolo regi dum beluaci ageret oſtenſa euꝫ tota cęſarie expilatum & paulopoſt decidētibus ſenſim vnguibus imbecillem reddiderũt. Habuiſſe præter hęc virgam quæ ſemel a fœmina conſpecta: eam efficiebat libidini ducis audientem: fuiſſe quoq; eorum ludorum autorem vbi carolus fere exuſtus eſt iniiciente aureliano facem in villoſas veſtes quibus luſores perſonati choriſabant. procuraſſe inſuper apud põtificem Benedictum tredecimuꝫ Caroli a regio faſtigio miſſionem: ꝙ vt mente impotēs ita corpore valitudinarius eſſet. His addebat burgundus grauia ab eo concepta & accepta vectigalia: quibus aduerſus regem ſe potentem nimis exaltabat. Vtcunq; hęc burgundus reſciuerit: ea tamē non aliter q̃ cõperta: per iohannem cui parui cognomen fuit theologum doctorem publica concione pariſii habita diſſeminauit. Ipſe nimirum exiſtimo inuidiſſe aureliano burgũdum ne reipublicę prę ſe magis ydoneus putaretur. Inuidia ſiquideꝫ pares maxime exagitat. Sed alia perſequamur.

Io. parui.

Hyems horrida.

¶ Hyems autem per totos duos menſes decēbrem

& ianuarium ſolito horridior fuit. Vbi autem ſe terra (incipiente vere) laxauit: & ſe flumina glacie concreta diſſoluerunt: tanta glaciei fragmenta ingruerunt: vt mole ſua pontes deiicerent. exundanteſq; amnes domibus proſtratis incolas cum pecoribus abducerent.

Leodienſiuꝫ ſtrages.

¶ Adminiſtrabat per id tempus leodienſem eccleſiam iohannes bauarius Guillermi hollandiæ & hannoniæ comitis frater. Et cum præſul & ſubdyaconus eſſet: nullo tamen die rem diuinaꝫ fecerat: ſuę nobilitati detractum iri forte ratus: ſi preſbyterio more ſacris ſe altaribus addixiſſet. Recuſantem id pro ſuo officio facere leodienſes traiecti pertinaci obſidione concludunt. Igitur guillermus vt fratri ſubſidio eſſet: contractis ex ſua gente copiis: burgundum per nuncios orat in auxilium venire feſtinet. Nam guillermi ſoror burgundo nupſerat. Non aſpernatus orantem: Iohannes exercitum cogit: ſeq; cum guillermo ſociat. Pręmittuntur in agrum leodienſem leuis armaturę milites qui ſata vicoſq; incendãt. vt hoc damno permoti leodienſes communibus patriæ incommodis (obſidione diſſoluta) ſuccurrere cogerentur. Flagrantibus paſſim agris leodienſes qui in obſidione apud traiectum erant in hoſtem mouent: quem in planicie cui hayſebagno vocabulum eſt inuentum prælio adoriuntur & vincuntur: milibus ſexdecim ex ſuis occiſis. Victoria ad Carolum regem perlata: timens ne burgundus victorem exercitum ad Pariſios duceret quibus erat tum temporis acceptiſſimus: aſſumpta cum ſuis liberis vxore: turonum ſe tranſfert: comitantibus eum frãcorum primoribus principibus. Quod vbi Iohannes burgundus cognouit: Guillermum hannonię comitem ſollicitat: ſecum in franciam cum exercitu proficiſci: non aliam ob rem q̃ vt regem & dalphinũ cui filia eius nupta eſſet pariſium reuocaret. Erant guillermo multę cauſę quamob rem a bello abhorrebat: affinitas atq; cognatio. Burgundo enim Guillermi ſoror matrimonio coniuncta: reginæ autem conſobrinus ipſe erat: & filiam eius vnicam ſibi hęredem alter ex Caroli liberis deſponſauerat. Eam ob rem ad pacem procliuior vltro citroq; oratoribus miſſis: regem carnotum proficiſci impetrat. quo iohannes ad eum venire non differret. Carnoti conuentu habito: Burgundus cum carolo aureliano duce paciſcitur. iurantq; viciſſim duces: nunq̃ poſthac inimicitias in alterutrum exercere. At longe ſecus non multo poſt tempore accidit. Nec fidei obſeruantia: nec iuriſiurandi religio irritatis animis momentum habuit vllum. Pariſium tamen Carolus reuerſus eſt.

De ſchola pariſienſi.

Quo tempore duos ex ſchola pariſiaca ſcholaſticos propter cędem a ſe factam cum Guillermus tignonuillus pariſianus præſes: ad patibulum noctu appenſos ſtrangulare iuſſiſſet: ne ſi ſegnius feciſſet homicidę liberarentur: coactus eſt (ſchola apud iudices ſuam ignominiam perſequente) ſcholaſticos patibulo depoſitos (oſculo mortuis exhibito) & lecticę impoſitos eccleſię reſtituere. aurigante carnifice qui equo inſidens lineam inſtar ſacerdotis veſtem induerat. Eorum ſcholaſticorum etiam nunc ſepulchrum in porticu diui maturini Pariſienſis cum epigrammate viſitur. ¶ Eadem tempeſtate bouſſicaudus qui genuenſibus Caroli nomine præfectus erat copiis indigens Gaucurtum a Carolo ad ſe cum valida manu miſſum in pedemonte excepit. duxitq; placentiam: qua recepta: pado traiecto: mediolanuꝫ mouet. Cui iohanneſmaria mediolani dux pacato animo occurrit: atq; in ciuitateꝫ admiſit: fide illi ſubiectionis & obedientię tanq̃ regis vicario præſtita.

Lõbardorũ i francos pſidia.

¶ Dum hec mediolani a bouſſicaudo geruntur marchio mõtiſſerrati & comes franciſcus (proditoribus aliquot genuenſibus) ciuitatẽ occupant occiſis frãcis quos inuentos habuerũt. Et arce quam caſtelletum vocant recepta: tholetoneꝫ arcis præfectum interimunt. Quod vbi mediolani nunciatuꝫ eſt: ciues in francos cędem meditantur. Sed eius rei certior factus Bouſſicaudus militem in armis per eam noctem excubare iubet: nec ceſſat continenter per vrbem cũ armatis incedere. Mane facto ducis fidei ciuitatem ſub iureiurando cõmittit: atqꝫ ciuitate egreditur. Abeuntibus francis: mox a fide atqꝫ iureiurando mediolanenſes deciſcunt: & francos q laxandi animi cauſa mediolani reſtiterant depręhenſos iohãnes maria perfidus ſuis canibus deuorandos obiecit. Bouſſicaudus genuam recuperare conatus: cuꝫ fruſtra ſe niti intellexit: ad pedemontium principem cum gaucurto & copiis profectus eſt. Quorum egregia opera contra marchionem montiſferrati vſus princeps: nonnulla oppida arceſqꝫ cũ cepiſſet: franci alpibus ſuperatis ad Carolum reuertuntur.

Rex nauarrę burgũdi ſocius

¶ Erat tum pariſii nauarrus rex qui cuꝫ burgũdo ſocietate inita turbatiora omnia fecit. Montagutum enim regii palatii præfectuꝫ: qui illoruꝫ cœptis obſiſtebat grauis & fidus imprimis conſiliarius capite damnant cenſore petro eſſaro Pariſiorum præpoſito. Qui mox ex nauarri atqꝫ Burgũdi ſentẽtia ærarii e regiæ pecuniæ adminiſtrationeꝫ vſurpauit: deputatis ex ſua cognatione qui Carolo in officiis palatinis obſequerentur. ¶ Officio quidam amoti & ſuis fortunis ſpoliati ad aurelianuꝫ ducem Carolum abierunt de duce burgundo querimoniã proferentes: qui nichil eorum quę carnoti iurata erant obſeruaret. Quare percitus ira aurelianus: ſuarum partium proceres accerſit. Conuenere ad eum in arce viceſtrię non longe a Pariſio duces biturix borbonius & alenconius: comites vero richemontus alibretus coneſtabilis armygniacus: & alii non pauci proceres. Quibus animus erat ſuorum iniuriaꝫ vlciſcendi. At contra burgundus non ignarus quid aduerſus eum aurelianus moliretur: pariſium petit copias ſecũ ducens: caſtris inter ſiluanectũ luparamqꝫ vicũ poſitis. Burgundo frater erat anthonius dux brabantinus qui ſolertiſſimo ſtudio curauit ducum controuerſias cõponere: nec deſtitit donec mutuo ſe amore principes complexi animos ferociamqꝫ ponerent. Rebus vtcunqꝫ ſedatis: Burgundus in Picardiam abiit relicto Pariſii petro eſſaro qui ciuitatem moderaretur. Hic ad ſuaꝫ tutelam lanios quos miniſterio vſuqꝫ ſanguinarios eſſe ſciebat in conſortium admittit aduerſus aurelianę partis ſectatores. pręhendit imprimis vinetum deſpinoſum equitem auratum: quem capite truncatum patibulo tãdem ſuſpendit ꝙ aureliano faueret: Quam aurelianus iniuriam non ferens: collecto exercitu hanum primas copias ad pręſidium mittit: imperans vt burgundi inceptationibus obſiſterent. Quare cognita Burgundus contractis ex flandria ſexdecim hominum milibus obſidere hanum feſtinat. Cõcuſſa mox tormentis porta: quæ ad ſanctum Quintinum ducit cum corruiſſet: hi qui intra oppidum erant ad aurelianũ ducem qui apud channiũ agebat ſe recipiunt Deſertum præſidio hannuꝫ poſt q̃ flamingi populati ſunt in flãdriam conuerſi non vi non precibus neqꝫ vllis minis a burgundo retineri potuere. Eapropter ad anglos miſſis nunciis: auxilium impetrat ¶ Aurelianus auteꝫ ratus per burgundi abſentiam pariſios ſibi audituros: ponte apud verberiam facto: yſaram amnem tranſmittit. Inde ad ſanctum Dyoniſiũ: quam auraicenſis princeps Iohannes cabilonus burgundi nomine occupabat/mouet. At quia non multum munitus locus erat deditione facta princeps auraicenſis iureiurando adigitur: nullo vnq̃ tempore aduerſus aurelianum arma capturum. Interim gaucurtus ſancti clodoaldi pontem nocte ſuffuratus eſt. Id vbi aurelianus cognouit ſuarum copiaruꝫ partem ad pontis præſidium collocat. Nec ſegnior burgundus per pontem melentuꝫ

Marcellarii pariſieñ.

Pariſium vadens: poſtridie q̃ ad ciuitatem venit ſancti Clodoaldi pontem recuperat: occiſis mille prope britonibus pōtis præſidio ab Aureliano deputatis. Quibus priuſq̃ ſubſidio adueniret ponte iam burgundus potiebatur. Nocte inſequenti remeante Pariſium burgundo: aurelianus extructo e conſpectu ſancti dyoniſii ſupra ſequanam ponte: caſteldunum propere ſe contulit. At burgundus aſſumpto Carolo rege: atq; dalphino: ſtampas mouet: oppidumq; occupat. Pręmiſit inde puiſetū belſiæ oppidum cum duobus hominū milibus iacobum marchię comitem in quē Barbaʒanus cum Gaucurto quadringentis militib⁹ ſtipatus ex Aurelianis adueniens: comitem capit. captum in arce bituricenſi ſeruat. Reliqui audito comitis infortnio ſtampas ad burgundum redierunt. Qui vna cum rege & dalphino ad pariſios ſe conuertit: dimiſſo domum exercitu: angliſq;. Duces autem biturix & aurelianus animaduertentes burgundum auxiliares ſibi feciſſe anglos: & nunc dimiſiſſe: albretum confeſtim ad henricum angliæ regē ire iubent: qui auxilium ab eo petat. Audiuit non illiberaliter anglus albretum: & Thomam filium ſuum clarentiæ ducem & cum eo eboracenſem: iohannem quoq; cornubieñ. cum octingentis equitibus & ſagittariis mille in franciam ad duces mittit. ❡ Interea dū hæc aguntur: Iohannes burgundus conceperat animo bituriges obſidere: atq; ob idipſum dominum de Hely cum bona militū manu linieras pręmiſerat. Quod vbi dux borbonius accepit ex bituricenſi ciuitate ſub lucem mouēs: copiarum ductorem inuadit: ſed dilapſus in arcem ſuos prędę borboniorum obiecit. At burgundus aſſidue regem dalphinumq; ſecum ducens: dum de obſidendis biturigibus cogitat: dunum regium ſexto a biturigibus lapide imprimis capit. Deinde poſtq̃ ad vnam ciuitatis portaꝫ dies quadraginta fruſtra conſedit: Alteram quæ ſancti priuati dicitur circumuallat. Eo ad cuꝫ ſe contulit cum ſexcentis milibus ſicilię rex ludouicus qui partium eius erat. Cęterum vbi dalphinus certum de anglorum aduentu nunciuꝫ accepit: molitur priuſq̃ ſe cū biturigibus hoſtis coniungeret diſcordias componere: itaq; conueniētibus ad colloquium apud rochas nō longe a charitate principibus: cum ſe vanteram vbi rex agebat conuenire promiſiſſent nō comparuere: propterea ꝙ delatum eis fuerat ſi eo proficiſcerentur capiendos eſſe & antiſſiodorum in cuſtodia mittendos: & tandeꝫ necandos. Tanto autem flagitio cum Petrus eſſarus magnopere repugnaret de re ipſa duces certiores effecerat. At angli ligere traiecto audiētes principum reconciliationem cum nemo illis ſtipendium ſolueret: Bellumlocuꝫ cū monaſterio populantur & abbatem captiuum abducunt: Angoliſmorū præterea ducem. Quem in angliam miſſum centum milium librarū pecuniæ loco quæ eis debita eſſe dicebant obſidem tenuerunt annos duos & triginta. Erat autem ducis aureliæ frater. ❡ Burgūdorum factio coneſtabilem eo tempore ſancti pauli comitem inſtituerat: qui apud ſanctum Remigium de planis Normanniæ vicum Gaucurtum prælio ſuperauit: quadringentis alterius factionis occiſis. Anno ſalutis Milleſimo quadringēteſimo decimotertio. Quo anno lanii & carnifices Pariſiorū quos ſcoriatores illa ętas appellauit autore burgundo ſeditione facta ſymonem cabocheum & iaqueuillum cū Iohanne trecenſi medico ſibi ducem præficiunt: atq; his ductoribus ad ducis aquitani ędes profecti complures ex aulicis quos nomine ſcriptos habebant furentes ſibi tradi petunt. Eius clamoris cauſas neſciens dalphinus: ad burgunduꝫ qui coraꝫ aderat orationem vertens. familiam inquit meam quam hic furens populus depoſcit tuę fidei Iohannes ducendam quo voles committo: donec ferocia hæc deferueſcat

Burgūdi iohānis nequitia.

Recepit burgundus ex ducis familia quos carnifices voluerunt eoſqꝫ domum ſuaꝫ præſens duxit. ¶ Eodem die petrus eſſarus qui ſancti anthonii propugnaculo pręerat fide a burgundo accepta ꝙ nullo incommodo vexaretur propugnaculo egreſſus captus & in vinculis habitus eſt.moxqꝫ propugnaculum recipiẽtes latrimolus & Enguerrandus bournouillus cuncta quæ eſſari erant prædantur & exportant. Præhenſionis eſſari cauſas burgundus in vulgus diſſeminat:illuꝫ regiis officiis abuſum contra leges eſſe. Monetam diminuiſſe ex quo furto peculium ſibi ingens diuitiaſqꝫ comparaſſet, Pulchre equidem in prouerbio galli habent:canem tum rabidũ dici cum illum paterfamilias mactare decreuit.Ducitur ad ſupplicium eſſarus & capite plectitur.Obtinuere tamen amici vt ſepulchro inferretur quod apud diui Maturini Pariſienſis ędem iuxta primarium altare viſitur

Eſſarꝰ necat̃ cũ aliis.

¶ Nec ſatis fuit Burgundo Iacobum riuerium equitem nominatiſſimum in vinculis interiiſſe vel (vt creditum eſt)trucidatum eſſe niſi etiã mortuo caput fuiſſet amputatum. Necatus eſt præterea petimenillus ex ducis aquitani familia genere illuſtris.In nobiles quoqꝫ fœminas quę reginæ famulabantur carnificum ſęuitia graſſata eſt:burgũdo auctore:cui maxime aſſentabatur Iaqueuillus publicam adminiſtrationem affectãs.

¶ Sed hæc flagitia non ferentes Henricus de marla primus parlamenti pręſes:& iohannes iuuenellus aggregata ſibi ciuium non imbecilli manu:regem dalphinumqꝫ adeunt mapifeſtantes præſentis temporis iniquam conditionẽ:necis plena omnia eſſe. Apud nerditos homines regnum atqꝫ imperium extare. ¶ Magiſtratibus tantum licere: quantum illi permitterent:ducem Aurelianum vernone cum ſuis in armis eſſe: qui concordiam bonis legibus non recuſaret.Periculis niſi occurratur rempublicã peſſum breui ire.Præſidentis oratione excitus dalphinus ducibus Biturige & borbonio accerſitis:vna cum populo qui ad eum conuenerat egreſſus:familiam a ſe abductam & reginę fœminas recuſante burgundo vinculis emittit.Carnifices auteꝫ dalphini potentiam metuentes:hac atqꝫ illac diſperſi in burgundi terras perfugerunt. Nec cunctatus dalphinus aurelianuꝫ ducem ad ſe vocat. Quod poſtq̃ burgundus accepit:veritus ne adueniens hoſtis de paterna nece iudiciuꝫ poſtularet:ciuitate abire conſtituit:explorans quo id modo ſine ſuſpitione facere poſſet. Itaqꝫ per Carolum ſaueuſum regi admodum familiarem regem venatũ in bondiſium ſaltum eduxit:quo cum & ipſe pergens animum induxerat in picardiam regem traducere. Sed ſtipatus rex magna pariſienſium ciuium manu abduci non potuit: atqꝫ ita burgundus per compendium ſueſſionemqꝫ iter faciens præſidiis impoſitis artheſium petit.

¶ Interim aurelianus adueniens pariſii hibernauit:cui ſe belli & pacis ſocios ludouicus ſicilię rex & dux andegauus coniunxerunt:remiſſa burgundo filia quam Ludouici filius deſponſauerat.Et quo amicitię arctius vinculum eſſet:Carolus regis filiorum quartus Mariam andegaui filiam accepit vxorem. ¶ Principibus mutua amicitia conciliatis:rex compendium quod a burgundo præſidio tenebatur: recepit.Inde Sueſſionem ducens:quia(duꝫ ciuitas oppugnatur) Nothus quidã ex borboniorum familia ſagitta iugulo ictus interiiſſet: Sueſſio in prædam militi data eſt. Nec ab eccleſiis temperauit furor militaris.Sueſſione direpta Carolus laudunuꝫ ſe contulit.Quo niuernenſis comes burgundi frater adueniens regi fidem dat: nullo tempore ſuppetias laturum fratri.Profectus inde rex ad ſanctum Quintinum viromandorum validiſſimum oppidum nuntiũ accipit de burgundorũ aduentu:quos

Suſſio diripitur.

Attrebatuꝫ obſidetur.

iohannes adę attrebatum venire iuſſiſſet aduerſum quos ꝓdeuntibus barri borboniiqꝫ ducibus cum Alenconii atqꝫ armygniaci comitibus:Captis inter fugandū aliquot burgundis & guydone de barro:reliqui tandē attrebatū peruenere. Quo rex mouens obſidione attrebatum circūcingit.Demum per holládię dominam q̄ Burgundi ſo ror erat rebus cōpoſitis:rex pariſium remeauit.

¶ Eodem tēpore apud cōſtantiam rheni ciuitatem ſynodus vniuerſalis habita eſt. Vbi iohannes vigeſimuſtertius ob crimina ſibi obiecta in inſula marci prope conſtantiam cuſtodię traditus pontificatu priuatur.Nec multo poſt gregorius duodecimus & benedictus.xiii. ꝗ ſe pontifices pertinaciſſime prædicabant dignitate pontificia ſe abdicantes liberam eligendi pontificem poteſtatem concilio prębuerunt . Electuſqꝫ eſt otho colūna ꝗ martinus quintus appellatus eſt.Poſt q̄ annos quattuor eccleſia vero paſtore caruiſſet.

¶ Et venientes ab henrico angliæ rege ad Carolū oratores cum peterent Catherinam Caroli filiam ſuo regi dari vxorē:reſponſum acceperūt nō eſſe carolo ocium huic rei animum intendendi:q̄obrem diſcedere in angliam parati oratores duci ſe harfleum petunt:non ꝙ breuior(vt ipſi ſimulabāt) per eum portū nauigatio eēt ſed reuera quia nouerant Henricū claſſem ad traiiciendum in franciam exercitu inſtructam habere:cupere ꝓpterea locum exploratum ſibi eſſe vt portus naturaꝫ munitionemqꝫ ſuo regi referrent.Non multo poſt tempore henricus harfleuꝫ adnauigat.

¶ Vbi ſtoteuilla arcis beluacēſis pręfectus:baqueuilla & lyonetus braquemōtus præſidio affuerunt cōcedente paulopoſt ad eos Gaucurto.

¶ Aſtabat ad ſubſidium apud caudebecum cū mille quingentis equitibus bouſſicaudus:apudqꝫ honfleum quæ arx in cōſpectu harflei ſita eſt:agebat cum totidē armatis Albretus coneſtabilis:vt egreſſos nauibus ad frumentationē & pabulationeꝫ anglos prohiberēt atqꝫ interciperēt.

¶ Sed nichil cōmeatus diſcedens domo henricus omiſerat. Adeo enim rebus neceſſariis claſſem oppleuerat: vt nichil foris petendum eſſet . Itaqꝫ tam pertinaci obſidione franci circumſepti Harfleum hoſti dedunt.Ea lege:vt tunc liberi facti ſi priuſq̄ Henricus Caliſium repeteret a francis non inuaderetur : ſe captiuos caliſii repræſentarent.

¶ Relictis ad harflei cuſtodiam pręſidiis Henricus Caliſium verſus cum ſuis contendit.

¶ Id poſt q̄ coneſtabilis Albretus cognouit:carolo indicat.

¶ Igitur mittūtur per omnem franciam nuntii qui nobilitatem ad arma vocent aduerſus anglos:quibuſcum priuſq̄ artheſio abirent prælio decertare Carolus conſtituiſſet.Interim albretus & bouſſicaudus mareſcallus abauillam petentes quindecim totos dies anglum tranſmittere ſomam amnem prohibent .

¶ Deniqꝫ inuento inter corbiam peronamqꝫ traiectu:amnem henricus tranſmittit. Indignati propterea franci ꝙ hoſtis ſine vlla cōcertatione ab eis dilaberetur: duces Barri atqꝫ borbonii & niuernenſis comes anglo diem ad pręliandū per caduceatorem dicunt.

¶ Qui rem ſibi acceptam eſſe ſimulans:præliandi ſe poteſtatē facturuꝫ eſſe promiſit.Sed fefellit henricus expectantes francos:& per bellāquercum caliſiuꝫ petere properabat Qua re cognita duces viam hoſti præcludunt:atqꝫ ad regē qui rothomagi erat mittunt precantes prælio adeſſe curet. At biturigū dux non cōtentus totis copiis vno in loco pugnam indictam eſſe:memorqꝫ cladis apud pictauos acceptę:Carolum rothomagi continuit:ſatius eſſe dictitans prælio tm̄ vinci:q̄ & prælium vna cum rege amittere. Nichilominus franci caſtra apud blangium metantes hoſtē vltra progredi prohibebant parati omni modo manu conſerere. Veruꝫ anglus impetratis vſqꝫ

Blágiana pugna & clades

in craſtinū induciis acies interim inſtruxit. Venit interea ad francorū exercituꝫ aurelianus dux cū duce brabantino:cōfluentibus inſuper vndiqꝫ militibus francis. Priꝰ tñ q̃ acies procurrerent duces ad hoſtē miſere guyſcardū dalphinum hugonem de traſſy & petrū de hely ſciſcitatū quid daturꝰ eſſet:ſi liber abire in angliā ꝑmitteretur. Reſponſi(pręter aurelianū ducem)nemo cōſcius fuit. Ad inſequentē autē modum ſuas franci acies ordinauerūt. Primā frontē agebant albretus & bouſſicaudus mareſcallus tria equitū milia habentes. Hos ſequebantur imprimis aurelianus dux cum ſexcētis eq̃tibus:dux borbonius mille ducentos equites ducēs: edouardꝰ dux barri ſexcentis militibus ſtipatus:niuernenſis comes mille ducentorū hoīm ductor. Poſt hos ordine cōpoſito incedebāt robertus barrenſis & daumallus comes cū quadringentis equitibus. Comes deu trecētis pręerat. Totidē ducebat vandemōtus comes. roſſius comes ducētos. Aderat quoqꝫ brabātinus comes quē hānonienſes ſequebātur. Nā ex ſuis ꝑ paucos eduxerat. Iohāni barrenſi lothoringi ducis fratri ducēti parebant. In ſubſidiis dextrū cornu richemōtus comes & cū eo ſexcenti equites tuebātur. Siniſtrū vindocinenſis comes totidē ſtipatus armatis aſſeruabat. Armatorum ſumma nobiliū decē miliū fuit præter peditū & humilis conditionis hoīm ingenteꝫ multitudinem. In anglorū exercitu mille quingentos equites & peditum ſagittariorum octodecim milia eſſe fama referebat. Ordinatis aciebus albretus validaꝫ equitum manū anglos adoriri imperauerat:ducibus gaufrido bouſſicaudo:grauilla:trimolo:helipueto brabantino:iohanne dengeno:aleammo champeo:roberto thralo:& pichone de turre. Qui protenus mouētes neglecto albreti imperio ad primuꝫ conflictū fugę ꝑpetuo ſe dedecore cōmiſerunt. Anglus aūt explorato francorū ſtatu:cū eos negligenter agere:quoſdam ad ignē(velut frigentes)torpere(id enim ſub extremo octobri menſe gerebāt)alios per agrum palātes equos curare:& ad paſcēdum ducere quaſi hoſtē tam ꝓpinquū parui ęſtimarēt ipſe in incōpoſitos ſigno dato repente ſuos educit. Mox atroci cōmiſſo pręlio:cecidere francorū milia quattuor genere illuſtri. Anglorū quadringenti cū duce eboracenſi henrici fratre. In hoſtis poteſtatē viui venere aurelianus & borbonius dnces:Comites deu:vindocinenſis & richemōtus cuꝫ bouſſicaudo mareſcallo. Quos in angliā henricus captiuos duxit. Pręlio non affuit dux britonū licet librarū centū milia ad ſtipendiū militum a rege cū ciuitate maclouienſi accepiſſet:donatus inſuꝑ eſſet aureo equo cuius frenū ſellaqꝫ gēmis plurimis atqꝫ precioſis ornata erant. Eius equi preciū quinquaginta millium aureorū fuit. Blangiana clade affectus rex francus:armygniacū comitem coneſtabilē inſtituit hoīem potentē atqꝫ armis ſtrennuū. Qui armygniacēſiū copiis iſtructus:ad regē cōfeſtim venit. ¶ Per eoſdē dies iohānes burgundorū dux contracto exercitu cū trecas acceſſiſſet miſſis ad eū reginaldo dēgeno & iohāne maleſtreto brioci ep̄o:offert carolus picardię adminiſtrationē ſi in anglos bellū gerere nō recuſet. His reſpondet ſe ꝓpterea veniſſe vt regē dalphinūqꝫ generū ſuū cōueniat. Reuertentibus nūtiis rex cū hominē armatum ad ſe admittere nollet litteras illico ad vicinas vrbes dat. ne burgnndū accipiāt. Latiniaci tamen qui ad ſequanā pariſiēſis agri ſunt ducē & exercitū intra oppidum admiſerunt vbi ab ibibus nouembribus vſqꝫ martii nonas hibernauit ¶ Interim circiter dominicum natalem Dalphinus obiit mortem:tumulo apud diuam Mariam Pariſienſeꝫ impoſitus. Defuncto dalphino armygniacus & tanguidus de caſtro Pariſianus prętor ciuitatis cuſtodię deſignan tur & Carolus pontiuiaci comes regis filius præfectus pariſiorum quem capitaneū appellant inſtitutus:miſſis ad hannonię comitem oratoribus vt carolum qui Dalphinus iam eſſet & cuius curā gerebat ad præfecturā obeundaʒ pariſiuʒ deduceret modo burgundus abſit qui rerū adminiſtrationem magnopere affectabat. ¶Tradunt hyſtorici ſigiſmundū alemanię imperatorem eodē anno qui fuit domini quadringētesimus decimusſextus ſupra milleſimū ad carolū deinde ad henricū ꝓcliādę pacis cauſa incaſſum veniſſe. Quo tempore apud valemontē armygniacus cum vicecomite narbonenſi anglos fugauit:quadringentis occiſis.Fugientem dorſeti comitem henrici patruelem:dū mareſcallus longuyacus incautius perſequitur: ducentos ex ſuis e conſpectu arflei amiſit.Sigiſmūdus cum in anglia eſſet:venere ad henricum nuntii de ſuorum apud valemontem cęde¶Eapropter animo ęger atꝗ indignabundus:imperatorem de pace nō audiuit. ¶Interim male a frācis aduerſus anglos nauali bello ad ſequanę oſtia pugnatum eſt : duce vicecomite Narbonenſi & montenaio.Eius incōmodi cauſa in piquetum de haya & riuerium boulignum refertur:qui cum inſtruēdę claſſi:& ſoluendis militum ſtipēdiis præpoſiti eſſent:ſegniter agentes:nec militē nauibus impoſuerāt:nec a terra aliquot onerarias naues ſubduxerant:cum in cōſpectu hoſtis apparuit. ¶A rothomagis inſuper ſeditio ſurrexit:occiſoꝗ raolo gaucurto ciuitatis pręrore:arcem ciues circumſederant:cuius pręfectus erat iohannes borbonius pratelli dominus. ¶Erat eo tempore Andegauiæ dalphinus ad curādum funus ſoceri ſui ſicilię regis qui rothomagenſiuʒ defectione cognita:carnutum ſe contulit:vbi nuntium accepit:Burgundos ſanctum florentinum obſediſſe.Igitur aduerſus illos Guidonem torſeyum cū octingentis equitibus & baliſtariis mille confeſtim mittit.Occupauerant iam oppidum burgundi: oppidanis ſe illis ſponte dedentibus. ¶Propterea franci impoſito arci firmiſſimo præſidio diſceſſerunt. Rothomagenſes autem cognito dalphini aduētu:demiſſiores effecti:ſeditionis culpam in milites tranſferebāt a quibus quottidianis affecti eſſent iniuriis.Admiſſis rothomagēſium excuſationibus:dalphinus eis veniam dat: inſtituto daumallo comite qui ciuitati atꝗ arci præſideret. ¶Interea duʒ rothomagi hęc a dalphino geruntur:angli ad touquaʒ quæ validiſſima eſt in normānia arx:caſtris poſitis:eam timide ſegniterꝗ ab iis qui intus erant defenſam capiūt. Et burgundus eodem tempore nuntiabatur Pariſium cū ingenti exercitu aduentare.Inter hæc dubius dalphinus cui potiſſimum occurreret:decreuit pariſium proficiſci. Vix ciuitatem intrauerat ecce burgundus vāuis:& apud burgum reginę caſtra facit. Armygniacus autem & qui cū eo Pariſii erant quottidianis illum eruptionibus laceſcentes:damnificāteſꝗ caſtra mutare coegerunt.Propterea ad montemlericum mouēs caſtellum certis cōditionibus recepit.Inde in vaſtinium cōtendens:cum puſſiacum fruſtra obſideret:carnutum copias mouit quam ſciebat a dalphino recenter defeciſſe.Angli præterea cadomū falleſiam baiocas & ſanctum lauduʒ ſubiugant.Nec ſtetit in fide coniugali regina:cauſam ſumens:ꝙ a dalphino atꝗ armygniaco dānis iniuriiſꝗ offenſa fuiſſet. ¶Nam cū grandem pecuniā diuerſis templis ſeruandaʒ credidiſſet:cancellario eius & guillermo canteo & iohanne picardo ſcriba theſaurum ꝓdentibus armygniacus:& ꝓuincię præſes Iohannes louuetus ea ſibi rapuerant. His cauſis excita mulier burgūdū ex carnoto accerſit. Qui feſtinātiſſimis itineribus ad regē ꝓfectus a turonēſibus recipitur: captis theſauri ꝓditorib⁹ q multa ſe pecu-

Touqua arx ab anglis capitur.

nia redemerunt. Et cum Iohannes vinonetus arci pręeſſet eā nulla vi impulſus burgundo permiſit. Mox per turonorum loca diſpoſitis pręſidiis: Reginam cum filia eius katherina carnotum adduxit. Inde ioingny ſe contulit. Quem ad yonam amnem vſqꝫ cum ſexcentis ſupra mille equitibus perſecutus armigniacus: quia increſcētem ymbribus amnem tranſmittere non poterat retro conuerſus eſt. Senonēſes tūc temporis burgundorum partes ſecuti a rege defecerant. eam ob rem Pariſiani duce tanguido eorum prętore ciuitatem illoruꝫ obſident. Qui circumſeſſione arctati: cū de deditione facienda obſides dediſſent: audientes ſubſidium illis a burgundia venire deditionem ad obſidum perniciem omiſerunt.. Nam eorum obſidibus capita ſecuri percuſſa ſunt.

¶ In linguam occitanaꝫ per id tempus auraicenſis princeps burgundę factionis opinatiſſimus ſectator: expeditionem deſumpſit. In quem dum arnerni viuarienſeſqꝫ arma parant: ipſe magnam regionis parteꝫ occupat: præter villam nouam & bellocarum.

Auraicenſis princeps

¶ Anno deinde chriſtianę Milleſimo quadringenteſimo decimooctauo menſe mayo: iohannes villerius inſulæ adę dominus: trecentis bellacibus atqꝫ ſanguinariis ſatellitibus ſtipatus noctu pariſium ingreditur patefaciente ciuitatis portam perreneto clerico fabro ferrario: qui patri claueꝫ ciuitatis ſuſtulerat. Iamqꝫ ad mediam ciuitatem nullo percipiente peruenerat cum ſuos clamare pacem & ſalutem burgundo villerius iubet. Ad pacis nomen ii qui burgundę factionis erant excitati: andreana protinus cruce deſumpta (id eniꝫ erat eius factionis ſignum) villerio ſe adiungunt. Aurelianorum vero partium ſtudioſi: abditis locis vtcunqꝫ melius poterant ſe credebāt. Ea perſecutione cognita dalphinus & qui cū eo erant in ſancti Antonii propugnaculū ſe recipiunt. Erant autem cum Iohanne villerio veteres regii officiales & miniſtri qui magiſtratu fuerant amoti: qui ad regē cum villerio venientes: innouata cum eo familiaritate atqꝫ beniuolentia: hominem mentis impotem equo impoſitum per vrbem circunducunt ad populi fauorem ſibi conciliandum. Nec mora in omnes quos ſibi hoſtes eſſe arbitrarentur deſęuiunt Atqꝫ in primis armygniacum: Henricum de marla francię cancellarium: comiteꝫ de grandiprato: & q̄plurimos varię dignitatis & potentię homines quos in cuſtodia diuerſo carcere diſtinebant: interimunt. Nam miſſo ad eos lictore: cum perditis hominibus qui ex agris ad eos defluxerant: eos e feneſtris vel pinnis præcipites in pauimentum deſilire compellebant: Iohanne burgundo Pariſii agente. Auctorib⁹ quoqꝫ quem dixi villerio: iohanne lucemburgo: Carolo de lens/claudio caſtello: & Guidone barrenſi. Interemptorum per hanc tyrannidem numerus miliuꝫ quattuor fuiſſe relatum eſt. Cauſa necis ſatis erat alternę miſerationis ſignū: aut ſi quis ſua perdidiſſe quereretur. Nam qni regis erant armygniaci/qui burgundi: burgūdiones per ignominiā appellabantur.

Iohānis villerii crudelitas.

Cędes

¶ Dalphinus auteꝫ cum ex propugnaculo ſancti antonii meldunū ꝑueniſſet: accitis belli p̄fectis: petrus de rieux mareſcallus francus & barbaꝫanus complureſqꝫ alii armatorū ductores ad eum profecti ſunt. Quibus cum ꝓpugnaculum antonianū repetens: tentat pariſios recuperare. Progreſſi itaqꝫ ꝑ ſancti antonii militarē viam iā ad bauderii portā venerant: cum domos ciuiū ingrediētes: prędas agere milites cœpunt. Quāobrē irritatis in ſe ciuib⁹ cœpto deſtiterūt. Et dalphinus ſpe recuperandę vrbis depoſita/meldunum rediit. cōmittitqꝫ tanguido campanię & briæ finitimarūqꝫ vrbium adminiſtrationē. Inſtituit quoqꝫ linguę occitanę rectorē comitē fuxi. Qui magiſtratu adepto nihil moratus: contractis copiis auraicenſeꝫ regione ad nymatēſem vſqꝫ vrbeꝫ & ſancti ſpūs pontem extrudit. Inte

Inſolens miles.

rim dalphinus in turonos ꝓgrediens ciuitatem recepit:ciuibus nullo dãno affectis ¶ Præerat per hos dies conciaco caſtro petrus de ſantatrila vaſco/centum equites habens.

Proditio ab ancilla.

Quem ancilla quam ſibi ſeruienteꝫ domi habebat hoſti (vt protenus dicã) prodit. Erat in vinculis homo ancillę notus:eadẽ qua mulier patria oriundus. Hęc cum ad captiuum interdum verba faceret:Captiuus fidem interponit ſi ſe liberaret:eam in vxorem acceprurum. Ancilla ſpe nuptiarum ducta:ſub puluinari quieſcentis domini claues arcis noctu ſurripit. Et carcere recluſo vinctiſqꝫ emiſſis:illi ad præfecti cubiculum irrumpentes hominem iugulant:atqꝫ opibus direptis arce potiuntur acceſito feſtinanter Iohanne lucemburgo: qui in viromandia agebat. Illuceſcẽte ſole petri milites ſolitudinẽ arcis e proximo vico admirantes: inſcenſis equis pars montem acutum/pars guyſam in terraſcia petiuere:duos præficientes ſibi belli duces:ſtephanum vignolum qui & hyrus appellatus eſt:& Potonem de ſantatrila armis per omnem ętatem inſtructos & apprime belli peritos.

Hyrus.

Qui mox in agrum ſueſſionum ducentes cum equitibus quadraginta tantum longauallum quadringentis militibus ſuperbum fundũt. Eadem quoqꝫ fortuna vſi hectorem ſauenſum mille armatorum ductorem in territorio laudunenſi ſuperauere.

Põtiſara recuperata

¶ Pontiſaram franci per id tempus ex anglorum ſubiectione funibus in muros ſcãdentes noctu recuperarunt.

Rothomagus obſeſſa.

¶ Henricus autem anglię rex:primo vere inſequentis anni:qui erat chriſtianę ſalutis Milleſimus quadringenteſimus decimuſnonus rothomaguꝫ circundu cto milite obſedit:occaſione accepta:ex ciuium ſeditione qui pręfectũ ſuũ daumalũ comitem cum multa normannorum nobilitate ciuitate expulerant:admiſſis burgũdis cum duce eorum Guidone boutilerio) Septem totos menſes anglus obſidionẽ continuauit.nichil omittens quod ad expugnationem pertineret. Nec minus conſtanter obſeſſi reſiſtebant. Ita vt commeatus pœnuria tabeſcentes muribus veſcerẽtur ſperantes vel burgundorum vel dalphini ſubſidio prope diem iuuari. Sed neuter opem tulit. Nam burgundus neglexit. Dalphinus autem occupantibus anglis ſequanę amnis aditus:ſuppetias mittere non potuit:& erat illi aliunde aduerſus iohannem burgundum ſollicitum negocium cui copiis non ſatis potens obſiſtere nequibat. Igitur deſerti auxilio Rothomagenſes in hoſtis poteſtatem venere. ¶ Interea Burgundus diu varius animo:anglorum ne an dalphini amicitiam ſibi compararet:tandem dalphini partes ſequi conſtituit: hortantibus maxime Philippo ioſquino & Iohanne tolonguo cum nobili fœmina domina de grat

Burgũdi ducis cędes.

¶ Eſt oppiduꝫ cum arce vbi amnis yona ſequanam influit: cui monſteriolum nomen eſt: pontem ad vtranqꝫ fluminis ripam habens cum ſublicio tabulato quod in portę formam pro rerum & temporum conditione ſublatum viam præcludit intrare vel egredi oppido volentibus.) In eo loco dies principum conuentioni dictus eſt. Congreſſuris principibus /ne ab aulicis alteralterius principis tumultus oriretur. placuit tabulatum erigi atqꝫ obfirmari:& ad pontis caput oppidum verſus ex tignis & ſublicis tabernaculum extrui in quod cum ſingulis principibus Dalphino atqꝫ Burgundo decem delecti proceres tantum introirent. Conuentu inito: cum hinc atqꝫ hinc multa de præteritis iniuriis refricarent: ſubito excandens vnus qui cum Dalphino aderat:Iohannem burgundum necat. Hic fuiſſe creditus eſt tãguydus de caſtro aureliani ducis qui Pariſii imperante burgundo interemptus eſt maxime olim familiaris. Eius necis auctorẽ fuiſſe carolum dalphinũ q̃uis nonnulli putauerint: adoleſcẽtis tamẽ innocẽtia hinc coniectari poteſt:ꝙ ad cędẽ expauit:faciẽ a ꝑcuſſorib⁹ auer⸗

tens neqꝫ ętas hoc ſuſpicari permittit/quam manſuetam egit ſemper & clementem ¶ Iohanne necato:Philippus eius filius qui pariſii agebat anglis ſe coniungit. Carolumqꝫ regem cum regina & katherina filia quos in poteſtate pater viuens habebat Henrico anglo tradit:Pariſios quoqꝫ briam campaniam atqꝫ burgundiam adiungit. Quibus auctus henricus katherinam Caroli filiā trecis vxorem accepit:non reclamante populo qui ſpem acceperat libertatis cum tot potentes ad pacem coniunctos principes videret. Facile ſiquidem populus fidem conſtantiamqꝫ propoſita ſibi libertate commutat. Dalphinus dum hæc aguntur in linguam ſe occitanā confert:vbi recepto vi ponte ſanctiſpiritus:& nymatenſi vrbe recepta: comitem fuxi magiſtratu amouet inſtituto in eius locum Carolo borbonio claromontenſi comite. Qui biterras a fuxenſibus occupatas mox obſedit cepitqꝫ. ¶ Dalphinus autem his geſtis ad bituriges turonoſqꝫ feſtinus acceſſit. Henricus vero ex trecenſibus ſenones adoritur:ſcotorum regem quem captiuum habebat ſecum ducens ratus ſcotos qui auxiliares dalphino venerant:captiui regis fortunam miſeraturos & cum eo in ſcotiam reuerſuros. Sed illi parui habito rege:dalphinum ſecuti ſunt. Subiugatis ſenonibus:moretum monſteriolumqꝫ capit. Inde meldunum circuncingēs latus oppidi quod ad ſiluam reſpicit anglus obſidet. Alterum vbi eſt diui petri templum burgundi tenuerunt. In præſidio erat Barbaſanus qui meldunum egregię tuebatur: qui tandem frumenti copia defectus:dedere ſe angloruꝫ poteſtati compulſus eſt. Libertate inde abeūdi omnibus propoſita:præter eos qui Iohannis burgundi necis conſcii haberentur. Oppido recepto:quos voluit reos henricus depręhendit:& in primis barbaſanum & aliquot militum præfectos: cuꝫ alicuius nominis & potentię incolis quos pariſium in cuſtodiam miſit. Meldem quoqꝫ paulopoſt anglus circumuallat & ſuppetias obſeſſis ferentem dauphemontum dum in ciuitateꝫ irrumpere feſtinat/capit. Deſperato ſubſidio:obſeſſi cum diſſidium inter ſe concitaſſent:deditionem faciunt:data poteſtate militibus abeundi:præterq̄ notho de vauru eiuſqꝫ vicario: quos Henricus ad arborem vlmum quæ in via militari Pariſium verſus procera erat:ſuſpendere iuſſit. ¶ Paucis poſt diebus ipſe cum vxore in Angliam traiecit. vbi prægnans regina henricum peperit. Quo tempore comes de pointieure britonum ducem captum in cuſtodia ſeruauit. ¶ Et clarentię dux henrici frater ex normannia Andegauiam cum valida armatorum phalange profectus:caſtra apud bellifortum metatus eſt. Qui ex ſcotis frumentatoribus captis cognito inter prandendum:ꝙ apud Baugeum franci cuꝫ ſcotis in armis eſſent:a conuiuio ſurgens. Adoriamur inquit illos in noſtra ſunt poteſtate. Nec pedites vlli ſed equites tantum nos comitentur. Progredientibus anglis ad vicum cui paruus baugius vocabulum eſt:Iohannem de cruce ſtrennuum equitem gallum offendunt. Qui conſpecto hoſte raptim cum ſuis templum ingreſſus:offirmatis in hoſtem portis in turrim eccleſiæ conſcendit. ¶ Vbi dum fruſtra clarentiæ dux ſedet: reliquos inuadere francos approperat. Præcedebat aciem dux ſuper galeam ſertum aureum gemmis honeſtatum portans. Quem in ſe irruentem franci inter primos necant. & cum eo complures proceres anglos. Captis comitibus hantitono & ſombreſſeto: necnō thoma beauforti ſombreſſeti fratre: reliqui fuga dilapſi ſunt. Qui cœnomannum petentes cum effractum pontem comperiſſent:deſumptis candidis francorum more crucibus ſe Francos ſimulantes: Ruricolas pontem inſtaurare compellunt: quos tranſmiſſo ponte protenus trucidarunt. ſeqꝫ in Normanniam contulere.

Hēric⁹ āgl⁹ catherinā caroli filiā duxit vxorem.

Meldunum capitur.

Meldis capitur.

Henricus ex Margareta naſcitur.

Cloceſtrię dux occidit.

¶ Interim dalphinus ex pictauis turonum veniens: comitem bouſcaudum ſcotuꝫ coneſtabilem creat: & aduerſus burgundos ducens montemmiraldum Gallardonemqꝫ in cœnomānia capit.

¶ Cęterum hēricus ex anglia (accepta fratris ſui clarentiæ ducis morte) maioribus copiis eductis: druydes id eſt drocas capit: & deinceps vindocinas adorſus: baugentium contendit. Sed cum ad vada ligeris caſtris poſitis anglum tranſitu franci prohibent: Henricus commeatu deſtitutus: ſecundum ligerim iter faciens in belſiam exercitum ducit hortenſibus herbis atqꝫ holeribus tantū vitam ſuſtentantem. In ea regione reugemontem a ſe captum incendit: ſupplicio affecto cum ſuis commilitonibus arcis præfecto. Poſt hæc ad villam nouam quæ ad amnem yonam ſita eſt contendens oppidum vi occupat: atqꝫ inde vindocinas verſus ſe conuertens: fame peſtilentiaqꝫ vexatus: quattuor ex ſuis milia amiſit: auium ferarūqꝫ pabula: q̄ per agros ſcilicet inhumata iacuerūt.

Serueréta oppiduꝫ capit a francis.

¶ His ipſis diebꝰ Iohānes foreſtanꝰ rochebaronis dn̄s: burgūdę factionis aruernos ductis in eos copiis variis incurſionibus vexauit. Verum complures aruerni proceres ex anicio duce Carolo ꝑdriaci comite in hoſtem progreſſi ſunt. quos vbi venientes ad ſe hoſtes conſpiciūt: in oppidum quod ſerueretam incolę vocant ſe conferunt. Franci autem nihil cunctati proxime oppidum caſtra metantur. Interim caſtris egreſſus ſagittarius quidaꝫ molendinum quod iuxta erat petit: quippiā prædę ſperans. Nec diu moratus molendino ignem intulit: quo mox oppido conflagrante: burgundi partim ad perdriaci comitem & francos: veniam petentes confugerunt: partim cum foreſtano per montana rochebaronem petiuere

¶ Quos perſecuti franci rochebaronem & alias quæ foreſtani arces erant receperunt.

Henricus moritur.

Caroli ſexti mors.

¶ Conenſes aūt qui ligerim accolunt cum a frācis obſiderentur: de oppido dedendo obſides tradiderunt ſi intra conſtitutum diem ſubſidio non iuuarentur. Henricus opem conenſibus laturus morbo (quē Fiacrii eſſe vulgus credit) corbolii decumbens: non multis poſt diebus defunctus eſt. At nichilominus bethforti dux conenſibus ſuppetias tulit: & franci acceptos obſides reſtituerunt. Ex conenſibus bethfortus dum bituriges adoriri contendit: audita henrici morte: cœptis deſiſtens in angliaꝫ: Burgundi in burgundiam redierunt. Inter hæc belli incommoda Carolus rex vltima naturę perſoluit: apud ſanctum dyoniſium ſepultus. Anno ſalutis Milleſimo quadringenteſimo vigeſimoſecundo. quo etiam anno Henricus mortem obierat.

¶ Eiuſdem compendii Liber decimus.

Biturigum rex.

TRium proxime pręcedentium regum fortuna: aduerſitatis quidem atqꝫ miſerationis plena fuit. Sed quēadmodum ſolidū & vegetum corpus malę valitudinis nō confeſtim ſentit incommoda: ita ſuperioris temporis locuples & diuitiarū oppletus populus tolerandis aduerſitatibus primū ſufficiens: frequentia tandē calamitatum attritus tabeſcere & quaſi obſtupeſcere cœpit. Naꝫ toto regno hinc a burgūdionibus: inde ab anglis mox ab his qui ſe rebus conſulere dicebāt ita tumultuabatur: vt dicere difficile eſſet: hoſtis ne: an frācus plus dāni miſerabili populo importaret. Eo quoqꝫ fortunę iniquitas ꝓceſſit: vt carolo eius temporis regi: de quo ſcribere incipio bituriges tantuꝫ parerent: & biturigenſis rex ip̄e ab hoſtibus vocaretur. Quę em̄ milituꝫ cohortes &

Filii i patreꝫ dolus

reuerenter adiit. Apud quem aliquot dies communicato conſilio cũ ludouicum regni ſicilię dyademate põtifex decoraſſet: Carolus in linguam occitanam venit. Cui per tholoſates iter facienti fuxi comes apud meſierã quę prima eſt fuxenſiuꝫ ciuitas fidelitatis ſacramenta pręſtitit: & quia ſine liberis erat: heredẽ comes carolum inſcripſit. Fuerat autẽ comiti filius quẽ ex nauarri regis ſorore ſuſceperat. Hic poſtq̃ adoleuit: patri detrahere cœpit: propterea ꝙ parce atq; illiberaliter eum vt ipſe cauſabatur haberet. Accedebat ad indignationeꝫ ꝙ eius mater comitis ſęuitiã intuens e nauarria quo ſe cõtulerat ad virum redire formidabat. Quare ad auunculum in nauarrum perfugiens: conſultore nauarro: patri venenum parat: non quidem vt auũculus dicebat letiferũ: ſed quod patris cibo admixtum diſſidentem mariti animum vxori recõciliaret: atq; ita domum reuerſus: dum præter morem popinam ingreditur: venenatos pulueres cibis inſparſurus vaſculum vbi virus condiderat illi excidit Quod receptuꝫ vnus ex comitis miniſtris medicinę profeſſoribus exhibet: qui mox id mortiferũ eſſe iudicantes: filium patri deferunt. Depręhenſus filius crimen venenum *& veneni auctores non cęlat. Quẽ capite dãnatum per tortorem necare pater* iubet. Ex huiuſmodi cauſa orbus liberis comes in regẽ quęq; poſſidebat teſtamenti lege tranſtulit.

¶ Reuerſo in franciã rege cum de biturige duce frequentes nũcii ad eum venirent auaricię illum accuſantes: eximere ducẽ a linguę occitanę gubernaculo non tardat: miſſo tholoſam petro caprenſo nobili equite qui magiſtratu amotũ ducem populo ſignificet.

Genuẽſes aduerſus mauros opeꝫ petunt.

¶ Suaſus pręterea a genuẽſibus carolus ſuppetias aduerſus mauros illis dare pollicetur. Eam expeditionẽ borbonii dux libens excepit. Qui præter pedites contractis mille quingentis equitibꝰ tanto diligentius profectus eſt: q̃to ad ciuilẽ quãdã diſcordiã frãcos pͥncipes magis inclinare cognoſcebat. Sub duce militauerunt harricurię comes: admiraldus viennenſis: cõciacus: & alii cõplures magni generis homines. Quibus ſe ex anglia veniens comes darbius coniunxit. Ad tunicium fuit conflictus & dura obſidio. Sed deſperata expugnatione in patẽtes cãpos chriſtianus exercitus ſe contulit vbi ſarracenus miles tentoria fixerat. Ibi dũ pugnatur fugiẽtibus tandẽ mauris victoria chriſtianis acceſſit. At quia diminutꝰ eſſet exercitus & peſtilentia laboraret de repetenda domo ꝯſultant. Quod rex maurꝰ ſuſpicatus/ veritꝰ ne id hoſtis ſimularet vt receptis viribꝰ & redintegratis copiis mox acrior inſurgeret duces ꝑ internũcios tentat ſi paciſci vellẽt. Conuenit/ vt captiuos maurus reſtitueret decem ducatorum millibus præfectis copiarum perſolutis. Atq; ita induciæ pactæ ſunt. & Borbonius militem reduxit.

¶ Incidit per idem tempus iohanni caſtellę regi bellum aduerſus portugallię regẽ: & ducẽ lencaſtrię. Quãobrem borbonius a carolo in caſtellã cum exercitu mittitur qui iohanni ſuppetias ferat. Qui borbonius auinionẽ primum vt pontifici gratularetur: deinde ꝑ narbonenſem ꝓuinciam: barchinonã profectus eſt. vbi yolanta barrenſis aragonum regina cum ſuo viro rege agebat. Itaq; tã longis itineribus in caſtellaꝫ venit: vt poſt bellum aduenerit. Francis enim fere mos eſt cituꝫ auxilium promptũq; polliceri: facto tardos eſſe. Borboniũ tamen iohannes lętiſſime honorificeq; excepit.

Florentini.

¶ Florentinis per id tempus opem aduerſus galeatium mediolanenſium ducem petentibus: ſeq; caroli poteſtati dedentibus reſponſuꝫ eſt: Inter regẽ ducemq; amicitiã eſſe quã (non intercedente iuſta cauſa) diſſoluere indecorũ extitiſſet. At ſi mediolanenſis iniurias illis facere pergat: ſubſidiũ ſe miſſurum carolus dixit. Expectatione ſua fruſtrati florentini: ad armygniacũ comitem ſe contulerunt: eadẽ quę a carolo poſtulãtes.

Armigniacus tametſi poſtulata primū recuſaret:ſibi tamē viſum eſt vtile reipublicę fore:ſi militū per franciā palantiū multitudinē in longinquam militiaꝫ duceret. Collecta igitur valida manu florentinis auxiliari conſtituit. Superatis alpibus: alexandriam mediolanenſis ditionis ciuitatem obſidet. Vbi audito comitis aduentu dux pręſidium poſuerat. Et in inſidiis alterā armatorum turmam non procul ab alexandria eſſe imperauit iacobo verme copiarū præfecto. Circūſedente vrbem comite: inſidiatores quoſdā ex ſuis leuis armaturę laceſſitum obſidentes alexandrini mittunt. In quos emiſſi armigniaci milites aliquot:dū longius eos perſequuntur hoſtis ex inſidiis prodit. Quod vbi animaduertit comes:laborantibus ſuis dum ſuccurrit : alexandrini eruptione facta comitē inter ſe atqꝫ inſidiantes circūuentum intercipiunt. Multis occiſis ipſe octo vulneribus acceptis non multo poſt: clamās in manus tuas domine cōmendo ſpiritum meum animam efflauit. Scribit froſſardus comitem ſudore inter præliantē in aluetum proximum ſeceſſiſſe:vbi dū ex riuo fluentis aquę largius bibit voce defeciſſe:atqꝫ ita ab hoſte fuiſſe captum. ¶ De leproſis ꝑ eoſdem dies puteos iterū veneno contaminare cōſpirantibus ſupplicium ſumptū eſt.

Exactiōes ꝑ franciam

¶ Et cum vectigaliū aut tributorum nullus eſſet modus:omnia per franciā in rixa & cōtentione gerebantur. Et quod inexplebiliter tollebatur:non in cōmunem vſuꝫ ſed in priuatorum quorūdam auidiſſimā auariciaꝫ veniebat. Quāobrem nulli non animo coniectabant quę ſuperuenerunt incōmoda. Augebant præterea timorē inauditę per illos dies cęli tempeſtates & magna ventorū vi agitati in mari fluctus: qui ī littora piſces euomebāt. Auulſę quoqꝫ magnę craſſitudinis arbores:& per aera loco tranſlatę mentes humanas territabant. ¶ Inter hæc cum aurelianenſis ducatus ad carolum mortuo philippo perueniſſet. anno ſalutis milleſimo trecenteſimo nonageſimo primo:eū ludouico fratri ſuo aſſignauit q̄q̄ ciuibus iureiurādo ſe adegiſſet:ducatum ſibi ſeruaturū:& regno perpetua poſſeſſione coniuncturuꝫ. Hic ludouicus tametſi adoleſcēs eſſet erat nihilominus q̄rendi dominii appetēs:ita vt paruo tempore bleſiam conciacū & ſueſſionis comitatū compararit. ¶ Obeunte eodem tempore mortem dum manus abluit gaſtone fuxi comite:q̄uis hęredē ſibi caroluꝫ teſtamento inſtituiſſet:ad quendā tamen comitis nothum excelſi animi virum hęreditas cū tota ſupellectili rege aſſentiente venit. Qui fide carolo pręſtita comes appellatus eſt.

Vantadorū capitur.

¶ Paulo ſupra hos dies vantadorū in lemouicibus admodū munitiſſimū caſtrum a biturigū duce recipitur. Id em̄ cum gaufridus teſtanorus lōgo tempore occupaſſet duobus ſuis nepotibus alano & petro moriens reliquit. Qui frequenter a guillermo boutilierio & iohāne bolonanſo vexati ſimulant ſe caſtrum relicturos ſi milia francorū decē eis ſoluerentur. Quod poſtq̄ dux guillermo referente cognouit:nūmos protenus adnumerat guillermuꝫ adhortatus a fraude caueat. Accepta pecunia:alano guillermus ſignificat ſe cū pecunia aduenire. Eſt in caſtro turris fortiſſima in qua alanus triginta ex ſuis armatos locauerat vt veniētes francos ſimul cū pecunia interciperet.

Dolus dolo ſuperatur.

At guillermus doli prouidus partem bonam ſuorū in inſidiis non lōge a caſtro ſtatuēs:cū aliquot armatis caſtrū ingreſſus portam aſſeruare iubet:& turrim quę clauſa erat ſibi reſerari petit:alioquin pecuniā nō ſe ſoluturuꝫ. Id poſtq̄ alanus diu recuſat:vbi vim ſibi afferri timet claues dat. Patente in turrē aditu iis qui intus latebant ſi arma ponant vita ſalua promittitur. Qua conditione accepta inermes omnes ꝓdeūt captiui effecti. Alanus aūt & petrꝰ ad biturigē primū:deinde ad regem perducti capite puniuntur. Huiuſmodi dolo dolus improbi hoſtis retuſus eſt.

Dux britonū rebellis.

¶ Sed ad britonum ducem iterum narratio noſtra conuertatur: qui per omnia perfidus & cōtumax: parlamēteo edicto (quod de cliſſoni iniuriis vt ſupra diximus latum erat) parere contēnebat. Nec carolo (q̄q̄ frequēter admonitus) gerebat morem. Vnde incandeſcens cliſſonus acerrimū duci bellum infert. dānis q̄plurimis britones afficiens. Ne vero tanta odia latius ſe proferrent: carolus biturigum ducem cum aliquot iureconſultis ad britonem legat. Qui hominē inducant ne monetam aureaꝫ vt cœperat cudat: quod ei non licere ſecundū regum conſtitutiones ipſe nō ignoraret. Pareret præterea parlamenteo decreto quatenus ad cliſſoni cauſam attinebat & ea reſtitueret q̄ vi a cliſſono extorſiſſet: bello quoqꝫ abſtineret. His ab oratoribus expoſitis: ꝓceres qui cōſilio aderant: regem iuſta petere arbitrati: duceꝫ orant mādatis obtemperet. Ille duratus animo aurē recta ſuadētibus auertebat diſcedenſqꝫ domū: Et ego inquit iſtos oratores in vincula coniiciā. Erat cum eo petrus nauarrus vxoris ducis frater. Qui ducis temeritatē intelligens: ſororē illico orat viri ferociam compeſcat. Dehorteturqꝫ legatis iniuriā facere: quę in eius perniciē facile redundet. Benigna mulier audito fratre ducē adit liberos ſecū ducens. Quoruꝫ conſpectu & vxoris prudētia manſuetior factus: morē inquit o vxor tibi geraꝫ. Cōuenientibus poſtera die in eccleſia ducibus: brito ſe ad regē non multo poſt profecturum reſpondit. Eo reſpōſo contētus biturix: dimiſſo duce in franciā reuerſus eſt Brito autē magno apparatu paucis interiectis diebus vt promiſerat ad regeꝫ venit Multis ꝑ eum ad excuſanduꝫ ꝓpalatis: rex decernit: ea omnia expleri a duce oportere: q̄ parlamentei iudices diffiniſſent. Id ita ſe facturos brito cliſſonuſqꝫ ꝓmittētes: a rege dimiſſi ſunt.

¶ Natꝰ eſt ſub his diebus regi filius carolus quē ſeptimū ętas noſtra appellauit.

¶ Et richardus anglus rex pacē ſimulās lencaſtrię ducem pariſium ad carolū mittit. Auditus eſt in cōuentu regio anglus ꝗ pecuniaꝫ richardo diſſolui: quę ꝓ iohānis regis redēptione reſtabat: aquitaniā inſuꝑ oēꝫ aureliano tenus reſtitui petebat. Hęc ſi abſoluantur: pacē in promptu eſſe q̄ ꝑpetuo firma haberet. His ad inſequētem modū reſpōſum eſt. Reddat rex anglus iohannē regē: obſideſqꝫ qui ſua culpa in anglia mortui perierūt. Cōpenſet inſuper dāna p̄daſqꝫ a ſuis poſt fœdꝰ initū per franciā factas. quo fœdere richardus militē oēm ſuū ad ſe reuocare promiſerat. Pro his detrimētis carolum petere trigeſies centū milia nummū aureorū. His ſi ſatis richardus faceret: regē ducis poſtulatis reſponſurū. Lencaſtrię dux hęc q̄ accepiſſet ſuo regi relaturū dixit.

Craoni ī cliſſonum ira.

¶ Inter ludouici aurelianorū ducis aulicos multum autoritatis habebat petrus craonus clarus & potens eques. Qui fama q̄ de ludouico circunferebatur adductus (Magię ſiquidē & ſortilegiorū ſtudio duceꝫ teneri pleriqꝫ inſimulabant) rem ſuo principi prodit. Ea re indignatus ludouicus: ꝙ craonuꝫ id de ſe iudiciū facere arbitraretur: eum domo emittit. Ratus itaqꝫ craonus tam inſignem (ꝓcurante cliſſono) ignominiam accepiſſe (erat enim inter illos vetus ſimultas) apertam in cliſſonum irā vertit. Nam die feſto chriſti euchariſtię: reuertentem a rege cliſſonū craoni ſatellites equo deiiciūt: occidiſſentqꝫ niſi in ꝓximā domū (tribꝰ per nates acceptis vulneribus) ſe proripuiſſet. Dilapſi fuga ſatellites appręhendi p̄ter tris nō potuerunt. Qui iudiciū capitis ſubiere. Craono dies dictus cuꝫ eſſet neqꝫ compareret: exilio damnatus eſt: & bona eius publicata. Aedes enim quas nō longe a templo diui iohannis in grauia habebat ſpecioſas amplaſqꝫ diruere rex iubet: & in fundo ſepulturaꝫ fieri parochianorū. Ipſe vero ad britonū ducem qui cōſcius illi erat ꝑfugit. Quę res carolo indigniſſima viſa eſt. Accedebat ad indignationeꝫ ꝙ

Bellũ in britones

Scholaſtici pariſiẽſes.

cliſſono ſecundum parlamenti ſententiã dux non ſatiſfeciſſet. His regis animum aſperantibus cõſilio cum ſuis capto: arma carolus parat. patrueleſqꝫ ſuos biturigum & burgundionũ duces accerſit: cauſam indicans belli in britonẽ ſuſcepti. Illi repentinum motũ admirati ęgre ferũt: ꝙ ipſis abſentibus tam difficilẽ expeditioneꝫ conſulere quis auſus eſſet. Idqꝫ in cliſſonũ riueriũqꝫ & nouiantũ imprimis referebant qui reuera tum imperitabant: deducentes regẽ quocunqꝫ libuiſſet. Cliſſonum ingentes opes inuiſum ducibus faciebãt. Nam cum ex vulnere accepto mori ſe iudicaret: teſtamento cognitum eſt decẽ & ſeptingenta francorum milia hęredibus relinquere. Mirati ergo duces vnde hæc ſibi niſi ex p̃da cliſſonus comparaſſet. Hanc ob rem regii cõſultores optimis qbuſqꝫ cum graues & infenſi haberentur: Carolũ ad ſanctuꝫ germanum de laya relicta pariſio educũt: rati ſilueſtri loco liberius q̃ vellent actitare. Scholaſtici nichilominus pariſiaci ſtudii quorũ priuilegiis crebro derogabatur: miſſo cum prudentibus ſuæ cõmunitatis rectore: ad ſanctum germanũ cum ꝑueniſſent cancellarium orãt dari ſibi aditum ad regem: mandata illis eſſe quę neceſſario patefaciant regię maieſtati. Hęc cum ſępenumero fruſtra poſtulaſſent: tandẽ cancellarius reſpondit: Arduis ꝓ republica negociis regẽ diſtineri. Cęterum de eorum priuilegiis non neceſſe eſſe anxiã gerere ſollicitudinẽ: quandoquideꝫ regi curę erat ſtudii libertas & quies. Atqꝫ ita nichil pręter ſummã indignationeꝫ reportantes oratores domũ reuerterunt.

Carolus ad cœnomannos ꝑgit.

Carolus inſanit.

Nota initiũ futurę diſſẽſionis

¶ Non poſthabebat carolus in britones expeditionẽ: idcirco principio ęſtatis cœnomãnos petere copias iubet. Cuius cognito aduentu: ſimulator beniuolentię brito: mox ad eũ oratores legat. mirari ſe dicens: ꝙ armis inſtructꝰ ad ſe veniret: nichil rebellionis in eo eſſe: ciuitates caſtra arces genteqꝫ britonũ mandatis parituram. Illum regẽ: ſe ſubditum eſſe. Erat tũ carolo mens nõ admodũ ſana ita vt male coherentibus verbis febricula vexatus interdũ loqueretur. Nullo igitur dato britonis nunciis reſponſo: cõfeſtim in liberũ campũ paucis comitãtibus egreſſus: dũ per ſiluã q̃ cœnomannię ꝓxima eſt procedit: obuiũ habet pannoſum hominem mendico ſimilẽ. Qui carolum intuitus: quo inquit o rex ꝓgrederis? Caue vltra pergas proditus es. Et in poteſtatẽ hoſtis te tradituri ſunt domeſtici tui. Ad hanc viliſſimi hominis vocem: Carolus cogitabũdus & triſti ſimilis muſſitare cœpit. Regẽ ſequebantur adoleſcentes duo ferentes lanceã alter caſſidem alter/ qui lanceã geſtabat dormitans forte lanceã in caſſidem ſubſequentis procidere permiſit. Quo tinnitu perterritus rex furia mox actus nõ ſecus ac in hoſtẽ incidiſſet diſtricto gladio obuios quoſqꝫ percutiens quattuor interemit. Confeſtim igitur cõpręhẽſus: ad diuerſorium perducitur: vbi mortuo non impari diu decubuit: iudicantibus medicis euꝫ interiiſſe. Votis tamen & piis cleri plebiſqꝫ ſupplicationibus deo religioſiſſime exhibitis: paululum reſpirauit: & pariſium reuerſus eſt. Atqꝫ ita cum non ſatis bona valitudine eſſet: patrueles eius duces biturix & burgundus rerũ adminiſtrationeꝫ ſibi vendicarunt: ꝑſequentes nouiantũ qui regii ęrarii cuſtodiã longo tempore habuiſſet. Ingrediens enim burgundus regis palatium: nouiantũ offendit: eumqꝫ nomine appellans: Opus inquit michi eſt pecunia. Tu centum milia francorũ michi ex regis opibus exprome. Nouiantus reſpondit ſe pecunię dominuꝫ non eſſe: ſed ſi ita regi collibuiſſet: libenter deprompturũ. Ergo inquit burgundus moreꝫ michi gerere negas? Tuę illiberalitatis te ꝓpe dieꝫ pœnitebit. Hinc ſumpta occaſione nouiatus atqꝫ riuerius poſt aliquot dieruꝫ carcerem regia domo: & cõmunione abſtinere iuſſi ſunt. Cliſſonus coneſtabilatu amotus comite philippo duẽſi in eius locum ſuffecto

¶ Per eos dies male habenti regi aliquid ſemper ludi iocorumqꝫ (triſtitiæ leuandæ cauſa) excogitabatur. In ędibus q̄ blanchę reginę in ſuburbio diui marcelli erāt huiuſmodi ludi non ſine quorūdam exitio facti ſunt. Aliquot non vltimæ nobilitatis aulici (Inter quos ipſe carolus fuit) villoſas ſibi ex tenuiſſimo lino veſtes conficiunt: quas ad nudaꝫ cutē pice ſibi agglutinantes: & quo fulgēriores eſſent pinguitudinis aliquid comiſcentes/ ſilueſtrium hominū ſpeciem non ineptę repręſentabant. Nihil enim de omni corpore præter faciē illis apparebat: quippe qui vndiqꝫ pendente inſtar villorum lino tecti erāt. Igitur ad hunc modū perſonati: cœnaculum facibus (quia nox erat) accenſis. ingreſſi cū choreas agunt flamma (caſu ne an cuiuſpiaꝫ dolo incertum eſt) in perſonatorū veſtes incidens omnęs momēto cruciauit. Inter nobiles fœminas quę ludos ſpectabant vna aderat q̄ ampliſſima qua induta erat chlamyde regem complexa incēdium reſtinxit: reliquis vel aduſtis: vel in puteos/ vel in fluentum ſe pręcipitantibus. Nec compertum eſt cuius culpa tantum flagitiū acciderit. In ſolas reginę ędes vltio proceſſit quę ſolo tenus ęquatę ſunt.

Decima pro neapoli recuperanda.

¶ Eodeꝫ tempore regi ſicilię neapolitanū regnum repetenti Clemens pontifex romanus decimā in clerum impartiuit. A cuius exactoribus q̄q̄ pariſiēſis ſchola prouocaſſet: ſe tamē a tributo eximere non potuit. ¶ De copiis vero militū quæ ſeſe in turmas quas ſocietates vocabant rapina viuentes cōſtitutum eſt: vt bouſſicaudus mareſcallus partem in aquitaniam abduceret: pars comiti ſancti pauli attribueretur ad belluꝫ quod apud lucēburgum aduerſus bohemorum regeꝫ geſturus erat: qui cuꝫ obæratus comiti eſſet/ debitum diſſoluere recuſabat. ¶ Interea cōuentus principum francię atqꝫ anglię apud abbatiſuillam habitus aliquid ſperatę pacis attulit ita vt eius confirmandę gratia cum Carolus abbatiſuillam. anglus vero caliſium petiiſſet. caroluꝫ ſolita furia corripuit. propterea re infecta diſceſſum eſt.

Iuuenellus mercatoruꝫ prępoſit⁹ falſo accuſatus

¶ Recepit in gratiam per id tēpus cliſſonum biturix dux. At cum inter aulicos varię factiones eſſent: pro ſua modeſtia iuuenellus mercatorū præpoſiturę cuſtos occurrebat: odientibus eum multis: quos in alteram partem nouarum rerum ſpes abducebat: nec ab illorum mente philippus burgundus abhorrere putabatur. Itaqꝫ ex burgundia delatores prodiere: qui iuuenellum multis criminibus accuſarunt. De quibus burgundionuꝫ dux inquiri iubet. Inuenti ſunt corrupti teſtes triginta iuuenellum vno & pari teſtimonio accuſantes. Inquiſitione ad ducem delata: cuꝫ philippus reſpondiſſet/ ſuperſatis ad hominis dānationem eſſe: ſi crimina ab ipſis inquiſitoribus quos caſtelleti commiſſarios franci vocant: ſummatim ſcriberētur. Inſcriptis criminibus commiſſarii abeuntes in cauponam vinariā dum vino indulgent: libellus inquiſitorius ad extremā menſam negligenter ab illis dum cōpotant relictus: in pauimentum cum cecidiſſet/ adueniens domeſticus canis libelluꝫ mandens: in hoſpitis cubile deportauit. Queꝫ cauponis vxor cubitum pergens/ pede offendit/ maritoqꝫ oſtendit. Ille inſcriptione perlecta: ad iuuenellum protenus profert. Cui poſtridie dictus dies erat ad vicennas iudicio ſe ſiſtendi. Admiratus iuuenellus falſas in eū delationes: innocentię ſuæ ſecurus ad regem cum quadringentis Pariſianis ciuibus pergit. Erat enim integritate optimis quibuſqꝫ commendatiſſimus/ ita vt regius parlamentei ſenatus aduocatus cauſam in eum dicere rogatus recuſauerit q̄q̄ a burgūdo duce vt id faceret deligeretur. Cauſam egit aduerſus innocentem iohannes andrognetus aruernus: magnopere poſtulans iuuenellum in carcerem mitti. Contra iuuenellus conſtanti animo reſpondens: poſtq̄ de ſua innocentia nonnulla pro tempore diſſeruit: non inquit ęquum eſt ſine inquiſitionis libello hominem in vincula rapi.Cui andrognetꝰ mox intulit:accuſationes teſteſqꝫ præſto eſſe:atqꝫ inquiſitores qui pone illum aſtabant conſpiciens libellū petit.Illi ſe viciſſim interrogantes/quis eorum haberet: rubore perfuſi:obſtupuere vehementer. Rex(cui eo die melior mens erat) cōfictos in iuuenellū dolos intelligēs:Abi inq̄t iuuenelle:te ſatis purgatū habemus. ¶ Miſſis per illos dies in britanniā oratoribus:qui ducem diſſonūqꝫ ad concordiam inducerent:cum inanes reuertiſſent:burgundię dux in britāniam ſe cōtulit: cōtrouerſiāqꝫ omnē ita compoſuit/vt dux in franciā profecturus britonuꝫ gubernacula diſſono crediderit. ¶ In iudeos rurſus animaduerſum eſt qui chriſtianam pietatē aſpernantes opprobriis chriſtianos laceſſebant.Aliquot ex illis per ciuitatis compita fuſtigatis milia ſcutorū.xviii.in fiſcum rettulerunt.Quę ad ponteꝫ qui paruus appellatur extruendum impēſa ſunt.

Expeditio i turcos.

¶ Et cum a turcis impetitus hungarorū rex henricus caroli auxilium petiuit:miſſus ad eū eſt cuꝫ magnis copiis coneſtabilis duenſis comes Qui hungariam ducens:cognito quia turci relicto bello ſe in turciam recepiſſent: in bohemos impetū facit qui de religione & fide chriſti non recte ſapiebāt.Habita de bohemis victoria prędis ditatū militem in franciā reduxit. ¶ De pace iterum apud boloniam franci angliqꝫ conuenientes:inducias quattuor tantū annoruꝫ poſuere

Exercē miles.

¶ Interea exercitatū volens reddere militē omne ludorum genus pręter ſagittandi carolus ꝓhibet:vt ad induciarū finem ſi anglus negligens pacis eſſet:miles nō emollitus ocio:robuſtior ad bellum cōſtantiorqꝫ haberetur.Sagittariorum ſiquidem atqꝫ baliſtariorum tanta poſt paucos menſes exercitatio atqꝫ copia fuit vt principibꝰ viris timori eſſent:quare hoc exercitii genus non paſſim ſed per inſigniores tantū regni vrbes permiſſum eſt. ¶ His diebus cum pariſii ageret cardinalis lunenſis a pontifice legatus:hi qui iuuenellum falſis delationibus offenderant ſacerdotis eoruꝫ cōſilio ad cardinalem profecti:culpę remiſſionē mœſti gemēteſqꝫ efflagitant. Qui pœnitentiam illorū non aſpernatus:eos a iuuenello quem offenderant veniam petere iuſſit. ¶ Venere ſiquidem lintheis ne agnoſcerentur tecti ad iuuenelli ędes: a quo humaniſſime excepti poſt q̄ nominatim ſingulos deſignauit venia donantur.

Sciſma.

¶ Fuit ſcholaſticorum pariſienſis academiæ aduerſus cardinalem de eccleſiaſtico ſciſmate grauis contentio:ita vt illi non reuerenter de pontifice verba facere auderent.Execrabilibus demū cenſuris a cardinale prohibiti ęgre abſtinuerūt. ¶ Obeunte mortem paulo poſt innocentio ſeptimo patres qui auinione erant petrum lunam pontificem ordinarūt benedictum illum appellantes.Ad quem miſſis a rege:& Pariſienſi ſchola oratoribus:qui de ſciſmate tollendo illum hortarentur.poſt q̄ vacui rediiſſent conſilio pariſii habito cum nulla ad vnionem ſanctior pateret via q̄ ſi vterqꝫ de pontificatu contendēs ſe dignitate abdicaret:duces biturix & burgundus ad benedictum auinionem legantur.Mittūtur quoqꝫ a ſcholaſticis pariſienſibus eadeꝫ cauſa nuncii.Hi benedictum conuenientes:memorant quę incōmoda ex ſciſmate contigiſſent:& quę poſthac euentura timebantur niſi tantum ab eccleſia diſcidium tolleretur.Vnicum huic malo remedium afferri poſſe:ſi ipſe atqꝫ aduerſarius eius pontificatui cęderent.Benedictus ad hæc oratorum berba cum ſe rite electum pontificē eſſe reſpondiſſet:nec ſpem de ſe faceret pacis:perſeuerantibus in propoſito oratoribus:ego inquit quandoquidem ad vnitatem ceſſio conducere videtur:cedā ſi idem fecerit competitor angelus corarius.hic eniꝫ venetus erat:& gregorius duodecimꝰ a ſuis ſectatoribus vocabatur.In hoc benedicti ācipiti reſponſo oratores incerti:idē tidem conſultant qua ratione hominis pertinaciam euincerent. Sed eorum frequēs conuentio benedicto ſuſpecta occaſionem dedit vt auinione clam relicta in cataloniam propere ſe conferret. Erat eniꝫ ex ea gente prognatus. Igitur duces benedicti abſceſſu irritati ad regem remearunt. Qui relatione geſtorum accepta: ad diuerſos chriſtiani nominis reges de auferendo ab eccleſia ſciſmate nuncios mittit. Id poſt q̃ benedictus intelligit placādi regis cauſa decimam illi eccleſiaſticam nullo ꝓcurante donauit. Quam inuito & reclamante clero rex exigere cunctatus non eſt.

yſabella ſeptēnis regi anglorꝫ deſpōſatur.

¶ Per ſuperiores proxime exactos annos. Cōuenientibus francis angliſqꝫ oratoribus cum fuiſſet de yſabella Caroli filia regi anglorum deſponſanda prolocutum: & annorū triginta confirmatę eſſent induciæ: Pariſium ob eam cauſam venere ab anglo rege Rolandus corbienſis anglus admiraldus / & Monthion mareſchallus: Guillotus quoqꝫ ſtropus legationis principes. Et Rolādo quidem regis angli vicario data eſt coniunx yſabella ſeptimum annum agens: & cum in normannia chereburgum: & in britannia breſtum hactenus angli occupaſſent: vtrunqꝫ Carolo reliquere.

Prodigia

¶ De prodigiis eius temporis hæc relata ex lingua occitana fuere. Viſam ſtellā eſſe grandem: quam quinqꝫ minores ſtellę hoſtili more perſequi viderentur: & præterea iuxta aſtare ęre armatum hominē: manu lanceam geſtantem / ignemqꝫ mittentem: qui ſtella percuſſa mox euanuerit. In aquitania auditas per cęlum voces: & armorū ſtrepitus: velut præliantium hominū.

Genuenſes.

Quo tempore Bouſſicaudus mareſcallus genuenſium adminiſtrationem regis nomine ſuſcepit papiamqꝫ atqꝫ placentiam inſubrium vrbes duodecim equitum milibus inſtructus cepit: & demum aduerſus turcos conſtantinopolim duxit: vbi egregia militię opera edidit.

Reditus armygniacorū ab italia.

¶ Redeuntibus ex infœlici apud alexandriam commiſſa pugna ſexcentis militibus: qui ſub armygniaco comite militauerant: tranſmiſſa ſabaudia cum ad dalphinatus anguſtias duce almerico fœneraco perueniſſent: omniū rerum indigentes: peterentqꝫ ſibi ab incolis alimēta miniſtrari: quidam regionis illius proceres: contractis raptim copiis in illos nō ſecus ac in hoſtes arma parant. Ea re ad almericum perlata: ad dalphinates miſſis nunciis orat: liceat ſibi ſuiſqꝫ per illorū fines iter facere: diſtributis quantum ipſi decernerent moderatis alimentis. ¶ Reiectis nunciis: negant dalphinates illis ſubuenturos. Igitur almericus conuocatis ad ſe militonibus. Ecce inquit o ſocii omni ope atqꝫ humanitate deſtituimur. procurrunt in nos armati dalphinates: & ſi in eorum manus incidimus: non aliter q̃ latrones iugulabunt. Si viri ſumus: præſtat per vulnera glorioſe pręliando occumbere: q̃ more reorum ſtrangulari. Inſidiemur illis & intercipiamus incautos. Mouentes dalphinates cū mox vltra progredi illos impediret: magnis ignibus incenſis: male conſtitutis excubiis obdormiunt. Vigil autem almericꝰ vbi per exploratores de dalphinatiū ſtatu cognouit: ordinatis ſuis ſub diei luceꝫ in hoſtem irrupit: & cęde facta aliquot ex illis nobiliores viuos capit. Inter quos fuere auraycenſis princeps: valētinianus comes / & viennēſis pręſul. Victor almericus veritus ne ex fuga dalphinates ſe reciperent: & viarū fauces intercluderent: captiuos liberaliter habuit. Impetratiſqꝫ dū tranſiturus eſſet alimentis / a principibus quantuꝫ ipſi ꝓ eoruꝫ redemptione iudicarēt: a cęteris vero ſingulis argenti marchaꝫ accepit. Eſt enim marcha apud gallos librę pars dimidia.

Fœdꝰ iter reges frācię & anglię.

¶ Nondum per eos dies inter frāciæ & angliæ reges de conditionibus pacis conuenerat. Idcirco ad idipſum Carolus Arderam: anglus guynas venit. Ad arderam vero conuenientibus regibus pacis fœdus ictum eſt. De quo aliud ſcribere non poſſum: quādoquidem eius temporis ſcriptor id ſe neſcire confeſſus eſt. Indicia multa regū bediuolentię viſa: qualia ſūt oſcula dexterarū tactus/mutui amplexus/amiciſſimę appellationes. Carolū enim anglus patrē: Carolus anglum generū vocabat: alternis precioſiſſimis muneribꝰ ſe donantes.

Tempeſtas.

Dum apud arderam reges conſultant: non viſi ante id tempus ymbres: grandoq; frequēs cum vehementi vento irruentes quattuor ſine intermiſſione horas principes in tentorio Caroli continuerunt. Altera quoq; inſequentis diei nocte inſurgens ſubito ymbriū & venti violentia: franci regis tentorii centū & quattuor funes & tigna quę tabernaculū ſuſtentabant: Anglicę vero manſionis quia demiſſiore loco diſtenta erat: quattuor tantum funes abrupit. Interea yſabella ad angluꝫ deducitur: & inde ab anglis inſignibus fœminis quæ ob idipſum ex anglia conuenerant ſuſcepta: caliſium profecta eſt. Reges vero cū ſe conuiuio apud angluꝫ recreaſſent datis atq; acceptis inuicem donis: alter franciā: alter angliam petit.

Expeditio i hungariam

¶ Paulo ſupra hos dies rex hūgarꝰ de turcis inſignē victoriā rettulerat: cuius rei memores turci renouato bello expeditionem in hungariā parant. Quāobrem ſibi conſulēs hungarus ad Carolum miſſis oratoribus ſuppetias orat. Miſſi ſunt cum ingentibus copiis Philippus artheſienſis coneſtabilis: Iohannes niuernenſis philippi audacis filius. Iohannes bouſſicaudus: Iohannes viennenſis: Conciacus: & alii francę nobilitatis proceres: armorū belliq; non expertes. Tranſmiſſo danubio ad hungarum regem franci galterum de rupibus equitem burgundum mittunt: petentes quid illos cōmodius facere liceret: quo ve itinere in turcos ducerent. Hungarus cui francorū mores cogniti erant/timens ne per arrogantiam temere quicq̄ committerent: turcorum in bello gerēdo conditiones modūq; galtero explanat.

Inſolētes frā ci.

Nichil feſtinandū eſſe. Hūgaros qui proxime turcos incolerēt/ſe aſſuetos habere: quos primos hoſti obiicere oportebat. Hungari regis cōſilium parui habentes franci: primas ſibi pugnādi partes arrogant. Et lubrici per omēs voluptates/vino ludoq; indulgētes: bonis omnibus horrori habebantur. ita vt dicere illis incolę nō dubitarēt, male illis aliquādo propter eorū iniquitatem conceſſurum. Vbi ingentem turcoruꝫ multitudinem non longe a caſtello richo in armis eſſe cognouerūt franci: ductore conciaco in eos nihil metuentes incurrūt: cæduntq;. Et caſtellū adueniente in adiutoriuꝫ hungaro expugnant.

Turci

Deinde nichopolim munitiſſimā ciuitatē obſidēt. Vbi cū dies octodecim conſediſſent: quotidianis oppugnationibus obſeſſos vexātes: nunciū accipiūt de turcorū aduentu ꝗ inſtructis militariter aciebus in eos ꝓcederent. Igitur cū hungaro rege de genere & modo pręliādi ꝯſultāt. Atq; iprimis glorię cupidi frāci pͥmā ſibi aciem (renuente hungaro) depoſcunt. id maxime cōtendente coneſtabili ꝗ grauiter ferebat conciacū ſuperiore pręlio ſe prętermiſſo victoriā de turcis habuiſſe. Itaq; in prima ſe fronte collocāt franci: quā ſibi deberi rex cōtendebat. ob eas maxime cauſas quas ſupra expoſui: tum etiā ꝙ hungarus ſuoruꝫ mores ſpectatos habebat: audaciores fore dū francos poſt ſe pugnaturos cōſiderent: neq; terga daturos/metuentes a francis ſequētibus cogi. Si contra fiat & ab iis qui primā aciem ducerēt male depugnetur: hungaros ſtatim fugę ſe cōmiſſuros. Sano cōſilio inſani franci non acquieuerunt. Igitur dū quid in caſtris turcorū fieret exploratū hungarus mittit: acies inſtruuntur: frācis primā ſibi arrogātibus.

Franci fide fragi.

Erant in caſtris francorū ex priore victoria turci captiui cōplures/quibus tametſi (fide a francis accepta) ſpes eſſet ſui redimendi: eos tamen illico franci necant. Conſtitutis in mutuo conſpectu aciebus: ſigno dato atrox pugna committitur: præliabantur acerrime chriſtiani: nec minus ferox turcus depugnabat. Conciacus & iohannes viennenſis primariā in ea pugna laudem meruere. Sed in francos irrūpens turcus cum noſtrorū ordinem turbaſſet: multitudine militum ſuperior/chriſtianū exercitū fudit: fugiētibus hungaris qui in poſteriore acie conſtiterant. Capti ſunt ex francis & ad turcorū ducem perducti trecentum non mediocris conditionis viri: inter quos iohannes comes niuernēſis. Cōciacus bouſſicaudus & iohannes viēnenſis. Ducebatur conciacus interiore tantuʒ tunica veſtitus: & verberibus inter ducendum afficiebatur. Cui ſic afflicto nudoqꝫ chlamys (diuina ne an humana neſcitur ope) iniecta eſt: quę ad tegumentuʒ illi fuit. Coram poſitis captiuis/turcorum tyrannus eos mox occidi in pręſentiarum iubet. Bouſſicaudo tantū & iohanni niuernēſi cū aliis duobus & viginti proceribus parcitum eſt. Illi propterea ꝙ turcis in pari fortuna quandoqꝫ pepercisset. Huic ꝙ magus quidam inter turcos: eū aſſereret auctorem futurum maxime chriſtianorum cędis. Nam hic iohannes burgūdię ducatum poſtea adeptus mirabiles in francia diſſenſiones & ciuilia bella morteſqꝫ excitauit. Poſt tam male geſtum prælium: cū chriſtianorū cadauera iubente turco anno & menſe vno humi inſepulta iacuiſſent: nec a fera vlla/nec ab auibus contacta ſunt: arbitrantibus hoſtibus id alimentum feras deſpuiſſe. Iohannis & ſuorū concaptiuorum redemptio ducentorum miliuʒ aureorum nūmum fuit. Philippus vero coneſtabilis in ipſa captiuitate: atqꝫ item Conciacus interiit priuſq̄ de redemptionis precio conueniſſet. Eius philippi cadauer aromatibus conditum in franciam relatū in diui laurentii templo iu oppido Deu ſepultum. Guido trimolus rhodi defunctus eſt vita: & in eo loco ſepulchro inhumatus. Henricus barrenſis orta in venetiis peſtilentia mortuus eſt.

Cęduntur a turcis franci

¶ Sub his diebus ducis britannię filius Caroli filiam deſponſauit: cui milia francorum trecēta in dotem promiſſa ſunt. Sed nō multo poſt exactis menſibus virgo defuncta eſt. Et francorū regina per eos dies filium peperit ludouicum: cui in baptiſmate Ludouicus aurelianorum dux nomen dedit.

¶ Nauarro rege vt ſupra memoraui defuncto filius pacti memor quod cum carolo pater inierat pampilonēſem epiſcopum ad regem legat: terras repetens quę illi ex paterna hęreditate in normānia pertinebant. Conſultante de hoc rege: poſt diuerſas ſententias ea vicit: quę reſtituendas nauarro terras aut ei alioquin ſatiſfaciēdum dicebat. Itaqꝫ in vaſtinio nemorſum datum: & cuʒ antea comitatus eſſet: in ducatus dignitatem eſt ſublimatum. Et in campania locis ſeparatis milia librarum decem nauarro aſſignata. Quo tempore maria regis ſoror religionem apud poyſſiacum profitetur.

Nemorſuʒ i ducatū erigitur.

¶ Venere præterea a cōſtantinopolitano imperatore ad Carolū legati aduerſus turcos opē poſtulantes. Quibus aſſenſuʒ eſt orante ludonico aurelianorū duce hanc ſibi expeditionem committi. Et baaſacus turcorū princeps miſſo militię ſuę præfecto Carolū magnis muneribus donat. Venit quoqꝫ (carolo remis agente) bohemorū rex: videndi caroli tantum cauſa. Queʒ liberaliter exceptum & donis cumulatum rex habuit.

¶ Benedictus vero cui franci in pontificatu fauebāt: licet pontificatui cedere crebris legationibus admoneretur: pertinax tamen contra perſtabat. Quare conuentu ſacerdotū ꝓcerumqꝫ pariſii cōtracto/a benedicto ſecedendū eſſe decretum eſt. neqꝫ admittendas poſt hac gratias ad beneficia adipiſcenda quas romani expectatiuas dicunt. Eccleſias q̄ rectore carerent a collatoribus petendas: electiones confirmandas etiam exemptarum eccleſiarum ſalua exemptionis libertate. Ea a benedicto diſceſſione cognita: cardinales qui cum illo aauinione erant/ad nouamuillam ſex milibus paſſuum ab auinione diſtā

Gratię expectatiuę.

tem ſe contulerunt:ſuo pōtifice deſerto.

Pſeudo medici.

¶ Carolo vt eſt a nobis memoratum mentis impoti duo ex ordine auguſtinēſiū fratres mederi ſe poſſe iactauerunt. Qđ quia gratum q̄plurimis erat:ad valitudinariū regem introducti/capiti aliquot inciſionibus factis ex impotente moribundū reddiderūt. Idcirco cōpræhenſi cū ſe medicinæ prorſus neſcios eſſe cōfiterentur:ex prudētū cōſilio ſacerdotii dignitate exutos: carnifex capite truncauit. Quos ad id ſcelus excitaſſe philippū burgundū fama vulgauit/ꝓpterea ꝙ ludouicus aurelianus iohannē barrenſem (ꝗ burgundi ſtudio ducebatur:& magus erat) igne cōburi procuraſſet. ¶ Ortis eodē tp̄e in anglia ꝓpter ducis lencaſtrię necē ſeditiōibus:Henricus eius ducis nepos cū in ſuſpitioneꝫ aduerſus richardum cōiurationis veniſſet:in frāciā ſe recepit:& a carolo honorifice eſt habitus. ¶ Et ꝑ id tēpus auctore iohanne cremaldo alexandrino patriarcha:decimaꝫ clerus perſoluit. Superatis pręterea alueis adeo flumina exundauerunt/vt ędes cuꝫ iis ꝗ eas incolebant efferrent:ꝑditis diluuio ſegetibus. Laboratuꝫ eſt etiā grauiſſima per omnē franciā peſtilentia:labente āno ſalutis. M.ccc. nonageſimonono. ¶ Viſus quoq̧ eſt cometes inſolitę magnitudinis & vehementer ignitus.

Diſſenſio inter anglos.

¶ Suꝑuenere pręterea anglis ſuę calamitates rebellantibus vualis. In quos dum richardus angloruꝫ rex copias ducit:non pauci ex nobilitate in eū conſpirant:& yſabellā reginam imp̄mis in arcē munitiſſimam abducūt duobus ex oī eius gallica familia obſequio quotidiano relictis. Seditione anglorū cognita:henricus quem ad carolum cōfugiſſe diximus animum intendēs:ſpem cepit res nouas moliendi: Clam igit̄ e francia abiēs: ad anglos fertur. Allexit ꝓtenus in ſuas partes richardi amicos: datiſq̧ ad ciuitates litteris:ꝗbus regē in multis criminabatur:paucis diebus magno ſatellitū numero ſtipatus inceſſit: ſupplicio quoſdā proceres afficiens:ita vt partim metu/partiꝫ richardi odio/populi magna pars henrico obtemperaret.

Produnt angli richardū regē ſuum

Vbi res apud anglos innouari richardus accepit: vualia relicta a ſuis quoq̧ relictus eſt:qui eū in henrici poteſtatē ꝓdidere. Non ob aliā cauſam:magis q̄ ꝙ cū francis amicitia contracta caroli filiam vxorē duxiſſet:chereburgūq̧ & breſtū reſtituiſſet: pace pręter populi voluntatem cōceſſa.

Anglorū in ſuū regem ꝑfidia.

His rationibus in publico anglorū cōuentu diffinitū eſt alio rege opus eē: henricū magnis laudibus pleriq̧ efferebant:& ante oēs cantuariēſis archipręſul/vt factionis iniquitatē aliqua religione palliaret:fialam ꝓmit liquoris plenā quā ad diuū thomā cantuarienſem ad ſacrādos reges anglos cęlo allataꝫ aſſeuerat.

Figmētū ſacerdotale

Henrico ꝑ ſimulatam religionem fauere: & conciliatum ſibi populum reddere ſacerdotem voluiſſe credo. Eam fialam Henricus poſtea nūciis quos ad eum Carolus miſerat oſtendit. Nec differt richardum tollere. Nam accitis quos Richardo fidiſſimos fuiſſe nouerat per eos Richardum necat. ſeq̧ regem fauentibus anglis inſtituit. Conſcius tamen q̄ indigne richardi mortem Carolus ferret: oratores ad eum legat: qui de pace certo loco & tempore componenda conuenirent. Boloniam Carolus/caliſium henricus ſuos miſit. Qui de pace fruſtra diſceptantes paucorum dierum inducias edixerunt. Acceptus eſt eodem tempore a carolo honorificentiſſime conſtantinopoleos imperator:qui viſendi regis cauſa Pariſium aduenerat. Queꝫ apud luparam diuerſatum tantum auctores ſcribūt:eius cauſam aduētus aliam non ponētes: non eſt tamē diſſimile vero ea cauſa veniſſe: vt in turcos greciæ minitantes francos commoueret.

Oratores a Henrico anglo captiui.

¶ De yſabella quę richardo nupſerat carolus pater ſollicitus:gueuillum & iohannē blanchetū ad henricū mittit:qui eā ad ſe reducerēt. Qui duꝫ reginæ cauſam diligēter conſtanterq̧ agūt:anglus in carcerē illos aſſeruari iubet. Vbi blan chetus ęgritudine contracta moritur:gueuillus poſt diuturnā valitudinem cruenti vomitus ſanitatem recuperat. Eo ex anglia reuertente:henricus yſabellam caliſium mittit. Vbi receptam franci ad patrem perduxerunt. ¶Circiter id temporis menſe mayo per bellouacorum agrum grādo frequens ad anſerini oui magnitudinem:tonante cęlo ſegetes quatit. Et cęleſtis ignis apud vincennas in reginę puerperę cubiculo decidens thori cortinas concremauit. Sequēti menſe iunio per dies nundinarum Dyoniſiani edicti par grando tabernas atqꝫ officinas mercatorum complures cum bona publicarum ędiū parte: quas hallas vulgus vocat diruit atqꝫ proculcat. ¶Carolo non conualeſcente:duces ludouicus aurelianeñ. biturix & Burgundus de adminiſtrandis regni negociis ſimultates exercebāt:& burgūdus Ludouico maxime inuidebat. Iram inſuper auxit aurelianus dux qui amicitia cum duce gheldrenſi neſcientibus principibus comparata:gheldrenſem quingentis equitibus ſtipatuꝫ in Pariſiorum agrum deduxerat. Nec inferiores copias burgundus contraxit:ita vt in apertas inimicitias odium prodire nemo dubitaret. ¶Biturigum tamen dux tanto occurrens malo temporarium remedium attulit reconciliatis ad tēpus furētibus principibus. ¶Apparuit per eos dies a ſeptētrione ardentiſſimus cometes: qui timori multis fuit:non ignorantibus id pronoſticon eſſe grauioris in republica calamitatis. Enimuero non multo poſt Aurelianus dux publicis gubernaculis a Carolo qui tum meliuſculus erat præfectus eſt. Quam dignitatem cōſecutus:mox ad rapinas ſe conuertit: quoſuis ad ſoluēda vectigalia & tributum compellens:clero ad eam ſeruitutem compulſo. Re cognita remorum archipræſul ducis auaritię occurrit. At contra ſenonenſis archiepiſcopus excōmunicatione feriebat aureliano non parentes:tam diuerſa erant hominum ſtudia: vt non lege nō charitate ſed concupiſcentia ſua & ſacerdos & proceres in diuerſa traherentur. Fauebat maxime benedicto Aurelianus:& ab eo factam eſſe diſceſſionē moleſte ferebat. Quaꝫ ob rem ſcholę Pariſienſis odium in ſe contraxit. Nec diu poſt rebus prębuit communibus:conſtituto burgundionum duce qui regnum adminiſtraret. Recepto magiſtratu nouam mox exigendę pecuniæ formam philippus excogitauit:ſed ab antiſtite remenſi admonitus deſtitit. ¶Aurelianus poſtq̄ magiſtratu amotus eſt: ad lucemburgum contendit. Et cum lothoringię dux: mettenſeſqꝫ bello decertarent: ſollicitam nauauit operam pacem componere:honorē inde muneraqꝫ non parua referens.

Cęli tempeſtas.

Simultas inter pricipes francos.

Cometa.

Nota de vniuerſitate pariſienſi.

¶Apud britones defuncto duce:vxor eius vidua henrico anglo nubit. Quę dum traiicere in angliam/cum tribus quos habebat liberis parat:philippus burgundus magnis itineribus in britāniam pergens receptos filios ad regem perduxit: iohannem dico richardum & arturum. ¶Auinione vero cum Benedictus palatio non egrederetur tametſi obſidione liberatus eſſet:veritus tamen inimicorum inſidias ſe in arce continebat. Sed cū id carceris ſpeciē eſſe reputaret:roberti braq̄montis ope clam inde educitur. Naſcitur hoc tp̄e anni.M.cccc.ſecūdi ex yſabella regin caraolus filiorū regis caroli quartus. Cui patre defuncto regnū miſerandis calamitatibus attartū obuenit. Cōſtituit item coneſtabilis(mortuo ſancerro)carolus albritus. Qui adepto magiſtratu:arces nōnullas in lemouicibus ex anglorū dn̄atione eripuit. Renataqꝫ eſt inter aurelianū burgundūqꝫ de adminiſtrādis rebus cōtrouerſia. Quam occurrētes viri ſapiētes ꝑ tp̄e ſedauerunt: vt nemini principū ſeorſuꝫ: ſed oībus pariter reſpublica crederet:nō ſecus q̄ ſi ad paucorum moderationem monarchia redacta eſſet. ¶Tria per id tempus matrimonia contracta fuiſſe inuenio. Carolus lu-

Vxor ducis britonūꝫ viro mortuo: hērico āglo nubit

Carolꝰ.vii. naſcitur.

douici aureliani filius yſabellam quę richardo anglo nupta fuerat vxorem accepit.

Iohannes burgundię dux

Iohannes caroli regis ſecundo genitus: bauari ducis qui hanonię comes erat filię copulatus eſt. Margareram autē regis filiam iohannes britonū dux licet ętate minor ī matrimonium duxit. Et philippus burgundię dux vltima naturę perſoluit: relicto iohanne niuernenſi multorū malorum futuro auctore. Naꝫ patris loco burgūdus ſuffectus: poſtq̄ fidelitatis iura carolo præſtitit: perditorum hominum conſilio ductus: aduerſus aurelianum ducem inexpiabili odio ferebatur. ¶ Erat itaqꝫ aurelianus excelſi animi & magnarum rerū appetens & qui imperiū affectaret: propterea lucēburgum profectus aliquot oppida atqꝫ arces cepit: de ſe opinionē bonam faciens: quaſi imperio ydoneus eſſet. inde autem quaſi glorię ſatis ſuę fecerit digreſſus: auinionem ad benedictum venit: laturus opem pontifici quē ſchola pariſienſis dignitate amouendum magnopere contendebat. Magni ſiquidem nominis atqꝫ auctoritatis per id tempus ſchola ipſa habebatur: ita vt ſcholaſticum offendiſſe piaculum eēt Inter itaqꝫ multas ſimultates cū res tota francorum ad ciuilem diſcordiaꝫ inclinaret: nemo non fere ſtudebat ſcholę fauorē atqꝫ beniuolentiam ſibi comparare: eo melior ęſtimandus quo litteratorum maiore auctoritate iuuaretur. Erat ergo per eos dies Pariſianis ſcholaſticis plurimū nominis atqꝫ ęſtimationis.

Carol⁹ ſauoſius.

Enimuero dum ad diuam katherinam quę ſcholaſticorum appellatur ſupplicationē haberent: quidā ex familia caroli ſauoſii aurati equitis equo per lutum vectus: vnū ex ſcholaſticis luto inquinauit. Quem protenus ira feruens ſcholaſticus pugno percutit. Ad vociferantem ſeruū cuꝫ reliqua ſauoſii familia armis inſtructa ꝓcurreret: ſcholaſticos inſectās cum ad eccleſię veſtibulum ſucceſſiſſet: neſcio quis ſagittam temere ad maioreꝫ vſqꝫ aram dum ad rem diuinā ſe ſacerdos parat emittit. Quam ſcholaſtici iniuriā vlciſci properantes: ita apud iudices agunt: vt ſauoſii ędes vnde familia prodierat ſolotenus diruerentur: ipſe vero exularet. ¶ Inter principuꝫ ſimultates regina ad aurelianum ducem magis ſpectabat. Igitur meldunū venandi cauſa (comitante eam duce) pergens: fratri ſuo ludouico bauarię duci & montaguto mandat dalphinuꝫ cui aqtania commiſſa erat vxoremqꝫ eius burgundi filiā ad ſe ducant. Nec caruit ſuſpitione regina: id imperaſſe vt filium dalphinū vna cum vxore duceqꝫ aureliano: in germaniam traduceret. Ea re ad iohannem burgundum perlata: ipſe contracta amicorum manu: Interdiu noctuqꝫ perſeueranti itinere pariſiū venit: ratus dalphini egreſſum prępedire. poſtq̄ abiiſſe comperit: feſtinās apud giuiſium non procul a corbolio vicum euntes conſequitur. Recuſante bauaro dalphinū reducere: burgūdus vi facta dalphinum recipit: & apud arcem luparam ſeruat. Quamobrem aurelian⁹ collectis celeriter ſex hominū milibus: vicennas cuꝫ regina ingreditur. Iohanne Pariſii agente: queꝫ bona populi pars ſequebatur: ſperans eius ope vectigalia tolli: Res tota prorſus ad pręlium inclinabat: ſed interueniente montaguto homine modeſto & prudente in gratiam duces redierunt. Et ne eorum animi renouato liuore exulcerarentur: Aurelianus in aquitaniam aduerſus anglos: Burgundus ad caliſium expeditionem duxit. Extruxerat ad oppugnandum caliſium iohannes: auctore moncoquero equite aruerno: mirę magnitudinis fabricam ligneam: quę ſuppoſitis rotis facile quoquouerſum promoueri poſſet. magna enim ſpe ducebatur oppidi capiendi. Aurelianus autem cum burgum in aquitania circumuallaſſet: audito ꝙ a burdegala auxilia obſeſſis venirent: obſidionem ſoluit.

Mors aureliani ducis

Nec multis poſt diebus Carolus vtrunqꝫ ad ſe vocat: fati ſicut eſt mortale hominum genus improuidus. Nam redenavſus arteuella:quadraginta hominum milibus potens:aldenardum obſidere cōſtituit.Quem irruptione facta excipientes franci:cęde multorum eum affecerūt.Sed quia militum numero hoſtis erat ſuperior:intra oppidum ſe recipientes franci locū magnis munitionibus roborauerunt:fortunam experturi. Arteuella autē id quod vero ſimile erat cogitans:francorum regē comiti ſuiſqꝫ auxilia miſſurum:equitē caducei veſte indutum cum litteris ad regem legat.Petebat arteuella ne ſe rex huic bello commiſceat:quod libertatis cauſa aduerſus comitis tyrannidem a gandenſibꝰ gerebatur. Alioquin ab anglis accerſiturum auxilium. Tabellario nullum reſponſum datum eſt.Interim ludouicus flandrenſis ꝑ generum ſuum burgundię ducem deinde per ſemet carolum conueniens:quid a flamingis perpeſſus eſſet exponit. oratqꝫ aduerſus rebellem populum ſibi auxilietur.Id ne rex faceret & ſi vna cauſa dehortabatur:ꝙ ſcilicet Ludouicus cum anglis conuentiones pleraſqꝫ clam habuiſſet. quia tamen comes francę ditionis erat:& flamingi aſſueta contumacia crebros belli motus excitabant:opem comiti liberaliſſime pollicetur.Inſtructis non procul ab attrebate ingentibus copiis:rex auriflāma a dyoniſiano abbate more maiorum deſumpta:illam petro dillerio equiti aureę militię ferendam dat. ¶ Hęc agente rege:franci qui aldenardi erant:vrgente arteuella cum crebris oppugnationibus fatigati cōmeatu quoqꝫ deficerent:ad philippum burgūdię ducem delata eorum conditione orant ſibi ſubſidium mitti:ſi deſerantur:deditionem hoſti ſe facturos. Nec fuit incurius philippus petitionis obſeſſorū.In ea cōmeatus pœnuria:res commoda obſeſſis obtigit.Ducebat ruſticus quidā porcorum gregem. Quo conſpecto franci turma facta:inter oppidum hoſtemqꝫ aliquot equites pediteſqꝫ locant.mox ex peditibus pauci ad gregem concedentes tris ex eo numero porcos cum in oppidū raptos & grūnientes trahunt:reliquus grex(vt eſt eius pecoris natura) clamantes porcos ſecutus eſt.Nec impedire hoſtis potuit quin omnes in oppiduꝫ conſequerentur:reſiſtentibus francis qui ſubſidio pediti aſtabant. ¶ Ad finem octobris carolus ad exercitum qui in attrebatibus caſtra habebat pergit:eoqꝫ ludouicus flādrenſiū comes ꝓfectꝰ ob artheſii comitatum:quia eius mater mortē obierat:carolo fidē repromittit.Inter hęc arteuella cognito ꝗ ingēti exercitu rex adueniret:ad anglos nūcios mittit:cauſatus ante oīa pecuniam ſibi a rege anglo deberi : quaꝫ pater eius iacobus ad bellū quod in philippum valleſium geſſerat mutuo illi tribuiſſet.Sed id agebat arteuella magis ſpe auxiliū impetrandi. Nec latuit carolum quid flamingus hoſtis pararet.Feſtinat ꝓpterea iter facere & marquetam(id monaſterium eſt virginum vltra inſulam)petit.Pręmittuntur ante oēm exercitum mille ſeptingenti ſexaginta foſſores cum ligonibus atqꝫ ſecuribus qui amputatis arbuſtis vias ęquarent:quibus prępoſiti erant Iodocus haluynus & ramburus.In reliquo agmine tribus ordinibus incedebant equitum milia viginti:ſagittariorum atqꝫ baliſtariorum duo milia ſeptingenti præter peditum ingentem multitudinem.Erant ad aldenardum itinera duo: vnum per ariam & ſanctum audomarum vnde liza flumen oritur longum & difficile. Alterum per cominarum pontem quem flamingi occupabant:dirutis per eum fluminis tractum reliquis pontibus.In hos irrumpere cupientibus aliquot militibꝰ qui apud inſulam ſtationem habebant:duce halſo comitis flandrię notho per menini pontem harlain inuadunt : vbi occiſis incolis & bonorum direptione facta: cum per finitimos vicos claſſicum ſicut in communi periculo in eccleſiis pulſare halſus audiſſet:receptui canit. Sed iam magna incolarum vis ad pontem conueniens:

Expeditio ī flandriam.

Bona fortuna obſeſſorum.

Franci ī flandriā intrant

Sampus.

pontem per partes effractuꝫ fimo & fragili materia contexerat. Eo properantes frāci ruſticorum turba conſpecta:ſeſe colligentes per medium hoſtem viam aperiunt: & ita ponti ſe credentes primi quideꝫ euadunt: qui vero proxime ſequebantur ſuo & equorum pondere pontem diſſoluerunt in flumē protenus demerſi. Nec poſtremis melius obtigit:fluuio ſe committentibus. Cum enim eminentioribus ripis alueus liʒę ferretur:inde euadere infœlix miles non poterat:iactitātibus in eos tela ruſticis. Halſus tantum cum triginta ſuorum inter primos ſe periculo exemit. Igitur per cominarum ponteꝫ (quo exercitum traducere rex conſtituiſſet)cliſſonum coneſtabilem & ſancerrum mareſcallum hoſtem loco extrudere mittit. Cognito francorū aduentu : flamingi vnam pontis arcem diruunt in aduerſa ripa ſtationem habentes. Sed inſequenti eius diei nocte non inuento vado:cum pons reſiſtentibus flamigis non facile reſtitui poſſet:Sampus auratus eques & aliquot ei amicitia conſuetudineꝗ coniuncti nauibus ex inſula aduectis liʒam paulatim tranſmiſere. Nec ex alueto quod ripę proximum erat prius prodierunt q̄ paulo plus quadringentis vna conueniſſent. viri quidem genere non obſcuri & animo conſtantes. Igitur ſecus littus fluminis incedentes:hoſtem dum petunt:petrus de boſco flamingorum præfectus eos cōſpicatus cum aduesperaſſet ſuos continuit: donec craſtino crepuſculo eos adoriretur paluſtri loco impeditos & longa feſſos vigilia. Interea dum hęc agūtur cliſſonus anxius valde q̄ temere ſui admodum pauci periculo ſe committerent: vt hoſtem qui ponti defenſando aſſidebat diſtineret:iubet ſagittariis pontem iſtaurent. q poſtq̄ cōperit partē militū flumen enauigaſſe: liberā optionē dat vt cuiꝗ cōmodum foret pontem tranſmittendi. Per eam noctem ſampus & qui cum eo in palude armati & vigiles ſine vllo ſomno hoſtem expectabant: condixerunt non priꝰ in hoſtem irrumpere q̄ inuaderentur. ¶Hoſtis igitur clāculo ſub diei crepuſculum magno ſilentio mouens francos adoritur. A quibus acerrime exceptus (petro grauiter vulnerato)cedere loco cœpit:moxꝗ in oppidum ſe recipiens aliquot ędes incendit vel vt francos inde amoueret vel ſuos ad ſe diſperſos hoc ſigno reuocaret.

Interim cliſſonus liberum factum pontem reſtituere imperat:traiicitꝗ reliquum ex excitum. Multas ex cominis opes francus abſtulit quibus ditatus eſt maxime. Eſt enim regionis illius plebs lanificii peritiſſima pannos ex eo artificio textos cuꝫ in ſuos conterraneos atꝗ indigetes tum in exteros diſpartiens. Quę omnia in poteſtatē irruentium militum conceſſere poſtq̄ tria ex illis milia periiſſent. Superato pōte Carolus rex cum reliquis copiis flandriam ingreſſus ad montem yprenſem caſtra fecit Quamobrem veriti yprenſes caroli poteſtatem:duos ex ordine prædicatorum fratres ad eum mittunt de pace viam tentaturos. Audiuit benigne Carolus nuncios. Nec morantur yprenſes duodecim ex ſuis optimos ciues ad regem delegare:qui vrbem ſe ſuaꝗ dederent. Deditos carolus recepit quadraginta francorum milibus in ſtipendiuꝫ militi mulctatos. Acceſſere quoꝗ omnis illius orę flandrię maritimę populus:qui vinctos ducentes pręfectos quos ab arteuella acceperāt:regi tradiderūt: quo facto regis gratiam demererentur:ſimulꝗ ſexaginta milia nummum perſoluētes:ne agri viciꝗ eorum vrerentur impetrarunt. Pręfectis in ponte yprenſi ceruices cęſę ſunt. ¶Ingreſſus ypras Carolus quinto poſt die certus factus arteuellam relicto aldenardo cum ſexaginta milibus ad ſe aduentare. Cliſſonum coneſtabilem & mareſchallos præire iubet. Ipſe q̄q̄ continuo ymbre itinera lutoſiora eſſent cum ſecunda & tertia acie ſubſequitur:atꝗ inter rolerum & roſebequam caſtra faciens:flamin gos operiebatur. Ad quem ſe conuertere cum brugenſes cogitarent: Petrus de boſco & Petrus mutrus quos arteuella brugis præfectos poſuerat ne id facerent ſpe futurę victorię diſtinuerunt. ¶ Tanta ſiquidem animi elatione turba illa plebis flandrenſium ferebatur:vt parui admodum haberet francos. Nam vt ex ſuis pagis viciſqꝫ turmatim ad gandenſes confluxerant ita erant variis inſignibus & veſtium genere diſtincti:ſui ductoris imperio quaſi explorata victoria parentes. Cognito ex frumentatoribus ꝙ arteuella tribus hinc tantum miliaribus a roſebequa caſtra haberet:Cliſſonus Matheuſqꝫ viennenſis & Guillermus pictauus caſtris Caroli edicto progreſſi:hoſtium agmen adequitant: & poſtq̄ ſatis exploratum habent: qui illorum modus ordoqꝫ in incedendo eſſet: ad Carolū protenus renunciant hoſtium numerum ingentem eſſe:denſos progredi & gradu moderato non aliter q̄ ſi in conſpectu hoſtem intuerentur:ſed non ita inſtructos quin a peritis armorum vinci fortiter poſſint. Id poſtq̄ Cliſſonus locutus eſt ecce hoſtiuꝫ agmen conſpicitur: nec frāci pigritantes quandoquidem in acie parati ſtabant flamingos duriſſime excipiunt Priuſq̄ bellum committeretur tanta coruorum nubes ſupra vtrunqꝫ exercitum volitauit vt multis admirationi eſſent. Tanta quoqꝫ caligo cęluꝫ obſcurauit:vt ſeſe vix acies conſpicerent. At poſtq̄ in hoſtem ſuos procedere Carolus iubet:atqꝫ auriflāmam ſignifer explicauit:diſcuſſa mox caligine ſerenitas reddita eſt. Quę res vt francis ſpem:ita hoſti animos extulit:vtriſqꝫ credentibus propiciari ſibi deum. Commiſſo prælio:tanta ferocitate flamingi pugnauerunt:vt loco parumper cędere frācus cogeretur:donec vnus qui in fronte erat ſublata voce clamans. O maria virgo inquit & vos commilitones procedite & præliemini. Quod exempluꝫ imitati complures:mutuis ſe & clamoribus & exhortationibus ad fortiter agendum excitarūt. Itaqꝫ ferocibus & obſtinatis animis pugnatum eſt:& flandrenſes ſuperantur. Ex q̄bus morteꝫ oppetierunt milia q̄draginta præter eos quos in fuga apud roſebequā Anno ſalutis Mileſimo trecenteſimo vno & octogeſimo:quinto kalendas decembres dominus de Albreto & conciacus interemere:præterqꝫ eos qui in ſiluis & paluſtribus locis latitantes a flandrię comitis militibus necati ſunt. Hac cęde ad eos q̄ apud aldenarduꝫ in obſidione perſeuerabant perlata:nullo ordine fugę ſe commiſerunt. In quos aldenardo egreſſi franci impetu facto incurrunt:obuios quoſqꝫ paſſim obtruncantes. Tam glorioſa diuinitus prope habita victoria rex accitis exercitꝰ primoribus gratias deo ſoluit. Et flandrenſis comes regi principibuſqꝫ gratificatus ſe perpetuę illis gratię debitorem eſſe profeſſus eſt. Cui reſpondens carolus. Conſobrinę inquit comes tuis deſperatis rebus opitulati ſumus. Habes victum proſtratūqꝫ rebellem tibi populum. Non me latet:te dum meus viueret pater:cum inimicis noſtris anglis ſocietatem occultam habuiſſe. Poſthac integra in me fide eſto. In te beniuolus eſſe non deſinaꝫ. Poſt hęc carolus arteuellam inquiri(viuat ne an oppetierit mortem)iubet. Erat inter ſaucios flamingus vnus ex arteuellę pręfectis:qui illum necatum eſſe(cum iuxta illum pugnat)affirmaret. Perductuſqꝫ in campum vbi fuerat præliatum:arteuellæ cadauer oſtendit nullo vulnere perculſum:ſed inter cadentem ſuorum turbam ruina & mole cęſorum oppreſſum. Ob id ipſum Carolus cum ſaucium captiuū curare imperaſſet & ſeruari: flamingus medicamēta recuſans volo inquit vna cum meis commilitonibus mori:& ita per vulnera perfluente ſanguine exanimatus eſt. Hæc victrix pugna cum non procul a curtraco commiſſa fuiſſet:carolus curtracum proficiſcitur vbi cum cognouiſſet quingenta calcaria aura-

Pugna apd' roſebequā

Caroli ſexti ad flādrię comitē verba.

Nota de curtraco.

ta ſeruari:eorum ſcilicet qui cum Roberto artheſienſi olim interierant.oppidi portas ſine vlla oppidanorum cęde deiici imperauit.Sed miles francus non oblitus ſuperioris ignominię quam illic aliquando accepiſſet : dirutis portis compluribuſqꝫ occiſis atqꝫ ſpoliatis:curtracum tandem incendit.Agente adhuc curtraci rege Brugenſes miſſis oratoribus veniam impetrant viginti & centum francorum milia pœnę loco pendentes.Petrus autem de boſco inde ad gandauos ſe recipiens eos obſtinatiores reddit.In curtraci publicis ędibus litterę repertę ſunt pariſiacę factionis q̄s illis de ſeditione Pariſienſes dediſſe ſubſcriptio annotabat. Id Carolus ęgerrime admodum tulit:nec cunctatus impoſito fortioribus locis pręſidio primo vere ad dyoniſianum cœnobium voti & religionis cauſa profectus:poſtq̄ voto ſatiſfecit : animum conuertit vt Pariſiorum contumaciam retunderet.Quod ſubolens mercatorum prępoſitus:comitatus aliquot ciuitatis primoribus ad regem conceſſit . Offerens liberum in ciuitatem aditum.populum a furia reſipuiſſe:pręteritorum ip̄e obliuiſcatur:nec deſpiciat pœnitētes. Hęc ſi ſuo aut populi nomine prępoſitus dixerit incertum eſt. ¶ Rex tamen ſe ingreſſurum reſpondit.Aduenienti carolo pręibant acies inſtructę tres:Primam cliſſonus ſancerruſqꝫ ducebant: in ſecūda rex ibat equo inſigni vectus:reliqui omnes pedites incedunt . Quæ ante Dyoniſianam portam lignea propugnacula erant effracta ſunt & porta ciuitatis diruta. ¶ Pergenti ad hūc modum regi prępoſitus magna ciuium multitudine ſtipatus humilis pronuſqꝫ occurrens:cuꝫ loqui cœpiſſet rex audire noluit.Sed pręteriens ad diuę marię templuꝫ profectus:ſupplicatione abſoluta palatium petit . Erant per compita & diuerſoria vrbis diſpoſiti ad cuſtodiam milites:prohibiti ne populo & ne militi populus iniuriam faceret.Edicti tamen contemptores duo ex plebe fuere. Qui mox compręhenſi a ſuis feneſtris illaqueati ſtrangulatiqꝫ pependerunt.Inceſſerunt eo die per vrbem Biturigum & burgundię duces : magna armatorum manu vallati & ſeditionis inſigniores auctores tercentum in vincula primum coniectos:paulo poſt carnifex capite mulctauit.Inter quos fuerunt Guillermus ſenonenſis/Iohannes filiolꝰ/ & martinus doublus.Et paucis interiectis diebus Nicolaus flamingus : Supplicio eorum expleto cathenę omnes ex compitis euulſę:in arcem vicennarum: Arma per quaſqꝫ domos inuenta:partim in luparam:partim in palatium deportata ſunt. Scabini:p̄poſituſqꝫ mercatorum magiſtratibus amoti & ciuitatis regimen prætori Pariſienſi attributum. Vectigalia & pecuniarum ex rerum venalium precio ſubſidium:decretum atqꝫ exactum.Iohannes mareſius homo populo gratus : delatus ꝙ inter ſęditioſos furenti plebi fauiſſet:adnitentibus maxime biturige & burgundo principibus:indicta cauſa damnatus:& cum eo duodecim capite puniti. ¶ Inter hęc ad gradus palatinos vbi philippi pulchri ſimulachrum viſitur:extructo throno:Carolus patruelibus & aulicorum nobilitate circunſeſſus:petrum dorgemontem cancellarium affari qui conuenerat populum iubet:qui a Carolo quinto ad pręſentia tempora orationem deducēs:præteritas ſeditiones & populi flagitia:regis præterea geſta & ex flamingis habitas victorias prolixa oratione memorauit . Non mirari eos oportere ſi de tot ſcelerum autoribus ſuppliciū ſumere rex ſtatuiſſet:qui in reliquos pœnam commeritam irrogare iure optimo poterat.Hæc poſtq̄ locutus eſt cancellarius ad Carolum conuerſus:Hęc ne ſunt inquit ſereniſſime rex quæ mihi dicenda commiſeras? Aſſentiente rege:patrueles eius ad genua Caroli procliues populo indulgeri orāt:nobilitate quoqꝫ atqꝫ fortunis inſignes fœminæ:paſſis crinibus lachry

Prępoſitura mercatoruꝫ apud pariſios ſuppreſſa manteſ:procumbente humi populo regis miſerationem expectabant. Mouit regẽ omnium miſerabilis clamor:& mortis ſupplicium pecuniaria mulcta commutauit Nam dimidiam fortunarum omnium partem reus quiqꝫ redimendi ſui cauſa pendit:quę militi ad ſtipendium diſtributa eſt. Pariſienſium edomita pertinacia: rothomagenſes ſupererant qui punirentur. Miſſo ad eos iohanne viennenſi admiraldo cum iohanne paſtorello & iohanne mercerio quaſdam ciuitatis portas eruere & factionis conſcios compræhendere & ſupplicio affici rex mandat. At quia prope diẽ dominicę reſurrectionis ſolẽnitas erat:remiſſo capitali ſupplicio non pauci ſuis bonis priuati ſoluti ſunt. Nec ad fiſcum mulcta:ſed ad quorumdam ſingulare commodum venit. Quamuis enim reipublicæ titulo principes agant:miniſtrorum tamen lucrum eſt quod exigitur. Itaqꝫ bona huius exactę pecunię pars ad biturigũ & burgundorum duces peruenit.

Mulcta ĩ popul⁹ pariſiẽſis.

¶ Cum hæc in francia geruntur angli de inferendo frãcis bello londoniis conſultant. Clerus vero non ignarus Richardum ſuum regem quietis atqꝫ ocii patientem eſſe bellum diſſuadebat:& in primis cantuarienſis archipræſul:quem alterius factionis ſectatores necauerunt. Porro vrbanus ſextus decimam regi richardo conceſſerat vt in franciam copias traiiceret ad opprimendũ eos qui clementem competitorem eius tuebantur. Eius decimæ atqꝫ expeditionis coactor & princeps fuit Henricus diſpenſarius norduicus antiſtes vehemẽtis animi iuuenis. Cui attributi ſunt quingenti equites & quingenti ſupra mille pedites: pręter magnum ſacerdotum concurſum qui vrbano aſſentiebantur.

Angli de bello cõſultant

¶ Qui caliſium tempeſtate primo impediti:nacta mox ſerenitate trãſfretarunt:atqꝫ inde in flandriã migrauerunt excepti aliquot locis liberaliter & commeatu adiuti. Quorum aduentus cum regem lateret:carnutum religionis gratia proficiſcens:templo diuę marię viſitato:Aurelianum vbi ſeditionem populus mouerat pergit. Supplicio de flagitioſis ſumpto protenus Pariſium reuertitur. Ibiqꝫ primum de anglis nuncio accepto copias contrahit. Quod audientes Gandaui quoſdam ex ſuis primoribus ad carolum mittunt/ſed eos ad ſuum conſpectum Carolus non admiſit: non neſcius quid ſocietatis cum anglis iniuiſſent.

Copię regis Caroli.

¶ Coacto exercitu in quo trecenta equorum milia fuiſſe froſſardus tradit. Venerat enim ad regem ex germania fœdericus dux bauar⁹ & alii auxiliares multi. Cuꝫ de ſufficienda annona atqꝫ inuehendo ad exercitum cõmeatu præfecti militum conſulunt:Colinus boulardus pariſianus ciuis quadrimeſtrem commeatum(ſi precium ſibi ſoluatur)miniſtrare ſe pollicetur. Conſtituta illi mercede:carolus ex ſancti dyoniſii ęde auriflamma recepta eaqꝫ guidoni de trimoula aſſignata:mouet. Iter agenti nunciatur anglos ex gandenſium ſententia ypras circunſediſſe. Sed illi aduenientem caroluꝫ formidantes obſidione ſoluta ſuburbia cremant atqꝫ inde caſletum ducentes oppidum circumuallant. Sed cliſſono cum britonum duce illos perſequente:incenſis caſtris:burburgum & grauelingam verſus abierunt. Et robinus canollus arrogãs & iactabundus anglorum ductor tametſi quottidiano fere ſermone parui ſe facere francorum potentiam diceret: Dunas quo ſe receperat procedentibus in eum francis reliquit grauelingam petens. Quam item a carolo circunſeptam dimiſit: per portam quę nondum armatis cincta erat dilapſus. Deſerti anglis oppidani cum ſe acerrime defenderent:expugnati tamen partim occubuere:partim in ſeruituteꝫ acti:donec magna ſe pecunia redimerent. Grauelinga relicta:quia burburgum anglus occupauerat:eo ſe franci contulerunt. Prius tamen q̃ vllum obſidionis aut oppugnationis ſignum darẽt:cliſſonus anglorũ pręfectos

Burburgus.
Grauelinga

Ad burburgum angli obſidentur.

in colloquium venire petit: vt illos aliqua forte ratione adducere poſſet angliam repetere. Sed cliſſoni verbis elatior factus hoſtis: timoris hæc indicia eſſe ratus: ſtatim eruptione facta francos adoritur: edito demum acri prælio in oppiduꝫ repulſus: cōcluſus obſidione eſt. Ad primam oppugnationem in qua philippus artheſień. augi comes egregiam operam nauauit: in muros cum regio vexillo conſcendens angli britonum ducem affari poſtulant. Accedentem ducem orant: burburgo abire illis incolumibus liceat. In eo ſpem ſuam repoſuiſſe: ꝙ memoria teneret anglorum ope ſe britannia potiri. Prędeceſſores eius anglis regibus obſequentes fuiſſe: eorumqꝫ amicitiam ſemper coluiſſe. Ad hęc dux reſpondit regem ſe conuenturum. Adiēs igitur carolum brito quę ab hoſte accepiſſet ei patefecit. Addiditqꝫ belli fortunam ancipitem eſſe: dei nutu non hominum virtute victoriam dari. Si oppugnare illos pergat: cum ipſi plurimi intra oppidum pugnent occiſuros facile aliquot ex proceribus francis quorum mors non ſatis compenſari poſſit. Hyemem præterea inſtare quæ illis locis horridior ſoleat eſſe atqꝫ aſperior. Ergo operęprecium fore ſi diſcedat hoſtis oppido in regis poteſtate relicto. Huic ducis ſententię q̄q̄ multi aduerſarentur: & in primis petrus dillerius pręcipua ſtrennuitate auratus eques: aſſerens facile expugnari anglos poſſe ſi continenter oppugnētur: Non audiendum ducē qui ſuo more anglis non inimicaretur. eoſqꝫ armorum & belli ſocios quondam habuiſſet. Vicit ducis ſententia. Datuſqꝫ eſt hoſti liber egreſſus. Qui burburgo militari ornatu exiens: regi gratias ob receptam libertatem egit.

¶ Dum hęc agūtur fanciſcus acremenus gandauus aldenardum noctu ſcalis in muros oppidi erectis capit & exturbatis inde oppidanis gandenſes loco imponit.

¶ Oppido burburgo recepto: vnus ex francis ſacrorum contemptor templi foribus effractis: dum diui Iohānis argenteum ſimulachrum rapere contendit: ſimulachrum auerſa facie dorſum illi verſat: nec mora ſacrilegus fit mentis inops: atqꝫ in ſemet inſaniens: in ꝓprios artus deſęuit. Cęteri milites hoc euentu exterriti templo abſtinuerunt.

Nota

¶ His rebus burburgi confectis: poſtq̄ rex pariſium remeaſſet: auditis plurimorum querelis qui in britonum ducem ob dimiſſos anglos obloquebantur: rem diſſimulat. Quem perpaucis poſt diebus ſecutus brito: quandam a bello vacationem ab anglis conceſſaꝫ regi renunciat: atqꝫ ita nichil cunctatus in britanniam ſe proripit. Spe autem pacis cum anglis accepta: Carolus biturigum ducem caliſium legat. Quo lencaſtrię dux anglus conuenturus erat. Multorū dierum hinc atqꝫ inde habita coitio nichil præter interituras inducias importauit.

ludouici flādrēſis mors.

¶ Per id tempus flandrenſis comes ludouicus moritur: cuius ſepulchrum viſitur in templo diui petri inſulani.

A ruſticis violentia ꝑ aruerniam.

¶ Et in aquitania hominuꝫ perditorum qui nouis rebus animuꝫ intendebāt non parua manus ſancerrum mareſcallū propter inducias quietū & nichil ab hoſte timentē inuadit. Sed ſua cautiōe (vt prouidus erat) protectus graſſatoribus reſtitit. Nec propterea deſtiterunt prædatores: arces vtcunqꝫ poterant furto atqꝫ inſidiis occupare: admonentibus anglis quorum in francos nulla erat ſincera vel fœderis vel induciarum fides. Eadem quoqꝫ tempeſtate aruerni adiunctis ſibi lemouicenſibus atqꝫ pictauis grauiſſimam ſeditionem excitarunt. ducem ſibi quendam petrū bruerium inſtituentes atqꝫ ita per nequiſſimam licentiam graſſantes: nobilem quēqꝫ: clerum item & alicuius penſi hominem ſibi obuium ſine miſeratione obtruncabant. Nam depręhenſi forte per viam ſcoti equitis capiti ignitum caſſidem imponunt.

¶ Sacerdoti amputatis digitis: capitis verticem deglubunt: deinde cremant: Religioſum hoſpitalis ordinis per alas

De neapoli.

procerę arbori appenſum ſagittis teliſqꝫ confoſſum necant. Nec modus illis erat vllus ſęuiendi. Pluris inter illos habebatur qui diriora flagitia committeret. Huius tã deteſtandę inhumanitatis nuntio accepto: biturigum dux qui auinionem ſalutandi pontificis cauſa petebat delecto nobilium exercitu in ſeditioſos mouet: quos nõ difficili prælio multis occiſis multiſqꝫ laqueo ſtrangulatis ſuperauit. Inter hęc ludouicus andegauus qui appulię regnũ a gregorio duodecimo vocat⁹ & deinceps ab alexandro quinto rex neapoleos contra ladiſlaum vngarię regem declaratus vendicabat: rerum omnium egenus petrum craonum ad vxorem in franciam mittit: pecuniam quam illi diſcedens crediderat accepturus & ad eum mox perlaturus. Sed ꝑfidus in dominum craonus pecunia accepta ſegniter agens laſciuiæ ſuę prius q̃ domino obſecutus eſt. Nam dum per venetos iter facit: ludouicus expeditionis ſuę in italiam ſero pœnitens: animo ęger: & fortunarum omnium inops: moritur. Hunc exitum habuit temerarię & longinquę militię belli incautus ductor: quo defuncto quiſqꝫ qui eum ſecutus fuerat miles bacillo contentus vili ſordidoqꝫ habitu domuꝫ vix reuiſit. Eius cladis cauſa fuit iohannes.xxiii. alexandri ſucceſſor. Nam copiarum ſuarum præfecti ludouico exitium parauerunt. Iohannes vero in conſtantiana ſynodo agens papatu priuatus eſt: & in caſtello haldeberga in cuſtodia habitus ſub tutela Ludouici bauari ducis vbi annos tres aſſeruatus eſt. Compertum enim ſynodus habuit illũ plurima aduerſus eccleſię fidem dogmata diuulgaſſe.

Ioh.xxiii.

¶ Sub id tempus biturigum dux & lencaſtrię princeps caliſium conueniunt. Cauſa conuentiõis ſpes pacis fuit: quę irrita habita eſt: q̃q̃ plurimas optimę pacis leges biturix anglo ꝓponeret. Manifeſtata anglorum aduerſus francos inimicitia quandoquidem carolo conducebat amicitias comparare niuernenſis comes hannonię comitis filiã vxorem duxit: iureiurando pollicente patre partium caroli fore. Cameraci nuptię factæ ſunt. Vbi carolus equeſtre certamen quod haſtiludiuꝫ franci dicunt: exercitationis gratia cum collardo de ſpineo non ſine laude habuit.

Nauarri nequitia

¶ Nondum per eos dies nauarri regis inuidens francis animus quieuerat: biturigum burgundumqꝫ ducem veneno tollere cogitans. Itaqꝫ confectum letiferum puluerem Iohanni cuidam anglo dat: quam pecunia a nauarro accepta ducibus conferat. Anglus receptum facinus dum exequi parat popinam ducum crebro ingreſſus a cocis depræhenditur quem ſcelus confeſſum lictor capite plectit.

Van⁹ belli ĩ angliã apparatus.

¶ Inter hæc complures ex franca nobilitate q̃bus dolebat anglos tam frequẽtibus bellis franciam impetere: de expeditione in angliam ducenda aſſidue colloquebantur. Qua re a carolo animaduerſa cum florenti ętate animoqꝫ excelſo eſſet: de ipſa expeditione conſilium capit. Inuenit facile factu eſſe angliam vinci.

¶ Dacos olim & præterea ſaxones illam occupaſſe: ea conditione gentem eſſe quæ intra ſuos fines bellum diu ferre non poſſit. Vno aut ad ſummum ſecundo prælio vel vinci vel vincere ſolitam: nec vnius hominis principatuꝫ longo tempore perpeti: ſuos reges aut necandi aut pellendi conſuetudinem feciſſe. His rationibus perſuaſus Carolus bellum anglis indicit. Nauibus vndiqꝫ contractis ingentem claſſem armat. Tam grãdibus cœptis cum pecunia quęritur: tributuꝫ rex inauditum vixqꝫ ferendum exegit. Quamobrem permulti francia relicta nouas ſedes quęſiuere. Claſſe viris armis commeatuqꝫ affatim inſtructa: maximus ille naualis apparatus: non ſecus ac in arente ſtipula crepitans atqꝫ ęſtuans ignis euanuit. Nec dubia fama erat: principum culpa id accidiſſe: qui exactam ad expeditionem pecuniam inter ſe corripuerant

Principum iniquitas

¶ Improba ſiquidem auri cupido publica vtilitate

Iohãnes viẽnenſis ĩ ãgliam ducit

neglecta ſui tantum curam habet. Vnus tantum Iohannes viennenſis amiraldꝰ nauibus ſexaginta inſtructis:ſcotos petere auſus eſt:vt inde bellum anglis inferret. Viſus eſt rex ſcotus iohannis aduentum moleſte tuliſſe:& quoad per eum fieri potuit tranſitus in angliam tardatus eſt. Interim tamen dum delectum militum facit: francos commeatu iuuat. Nam inter anglum ſcotumqꝫ graues tum belli cauſę erant. Paratis copiis ſcotus iohanni tria armatorum milia ex ſuis attribuit. Ingreſſi cum ſcotorum manu angliam franci:omnia hoſtiliter incurſant: & depopulantur nullo illis occurrente anglo. Atqꝫ ita ad droartum arcem peruenientes:eam oppugnare cũ amiraldus decreuiſſet:ſcoti id ne faceret dehortabantur:perſuaſum ſibi habentes illam inexpugnabilẽ eſſe. At iohannes loci naturam atqꝫ munitiones diligenter contemplatus:vnam parteꝫ animaduertit qua arx expugnari poſſet. Igitur dato oppugnandi ſigno:franci(ſpectantibus quaſi per ocium ſcotis)in arcem irrumpunt. Ceperunt præterea alias munitiones: donec rex anglus arma in illos deſumpſit:tanto quidem numero vt iohannes paucitate militum inferior cum intelligeret ſcotos remiſſo animo eſſe:in ſcotiam copias reduxit. Vbi fœminę cuiuſdaꝫ regię nobilitatis amoribus captus ammonitus tandem ab ea ſcotia diſcedere: ꝙ ſuſpectum eum rex haberet:Conſcenſa clam naui in franciam ſe contulit. Perraruꝫ eſt francos aliena in gente gloriam comparaſſe:quam arrogantia vel libido non obſcurauerit. Ex claſſe quę ad expeditionẽ aduerſus anglos fruſtra cõparata erat:quota pars in ſcluſę portu ſtationem habebat. Quam incendere per franciſcum attremen humilis conditionis hominẽ gandenſes inſtituerũt. Quod vbi a ſcluſę pręfecto certis indiciis animaduerſum eſt dum autores perquirit:dãmum aufugerunt. Duodecim tamen depræhenſi capite puniti ſunt. Apud dãmum erat aliquot anglorum præſidium. Fugientes Carolus perſecutus dãmum circuncingit:præter eam partem qua palus eſt. Circumſidenti frãco oppidani conuitia dicunt quaſi ad eos ſuperandos imbelles eẽnt Sed poſtq̃ ſe oppugnari circũſpiciunt:mox de deditione conſultant. Atqꝫ interim angli aliquot per paludem ſalutem petere viſi ſunt. Eapropter ad paludis exitũ miles poſitus:qui hoſtem tranſitu prohiberet. Mox ad muros machinis admotis: & muri parte deiecta:franci locum expugnant. In ea opes permultę precioſęqꝫ inuentę. Franciſcus vero qui vrendarum nauium negocium in ſe receperat gandauuꝫ ſe recepit. At rex ad nauium præſidium turrim munitiſſimam apud ſcluſam extruxit.

Scluſa arx frãcorũ fuit

Tum enim a regibus francis ſcluſa tenebatur. Sed eam philippo burgundionuꝫ duci cum carolus poſtea dediſſet:illam flamingi comites ab illo tempore hactenus poſſederunt:non ſine francorum damno. Nam cum edito mediocriter iugo arx munitiſſima ſit in mare longiſſimum proſpectum habens:pelagi illius & terrę flandrię imperium quaſi ſibi arrogaſſe facile credi poteſt. Scio froſſardum ſcripſiſſe ſcluſam priuſq̃ arce muniretur fuiſſe guillermi de namurco qui philippi burgũdi cognatꝰ erat. eamqꝫ a guillermo cõparaſſe:data illi bethunia cum agro adiacenti. Moxqꝫ in colle qui ſcluſę eminet arcem exędificaſſe.

ʒelandia.

¶ Eſt pene inſula ʒelandia quam rhenus in mare influens efficit. A cuius incolis angli Gandenſeſqꝫ plerunqꝫ iuuabantur. Eos rex adoriri iubet Capti occiſiqꝫ ex illis multi fuere. Captiuis aliquot cum mortem carolus remitteret mori maluerunt. Quorum vnus qui tametſi ſanguinis gradu alios cõtingeret:eos tamẽ ſupplicio afficere ſi ſaluus euaderet ſe obtulit.

Nota.

Itaqꝫ immanis carnifex concaptiuos conſanguineoſqꝫ necauit. Deteſtatus autem rex hominis impietatem pari eum pœna plecti iubet. ¶ Per id tempus ſedente apud auinionem In-

Pōtificis romani exactio.

nocentio ſeptimo:qui raram niſi ex francię regno obedientiam erat conſecutus:& cardinales triginta ordinauerat:quibus grandis ſumptus opus eſſet:diui nichaſii remenſis abbate in franciam miſſo dimidiatam omnium eccleſiarum partem exigere conabatur.Cui cœpto ſcholaſtici achademię pariſiēſis reſtiterunt:miſſis ad carolū oratoribus qui pontificis edictum haud ęquum eſſe perſuaderent.Audita ſcholaſticorum querela:rex exportari regno pecuniā vetat:& eccleſiarum prouentus in tris partes diſtribui iubet.Vnam in eccleſiarum inſtaurationē:alteram diſſoluendis earum obligationibus & debitis.Tertiam quottidianis miniſtrorū vſibus aſſignauit.Simulq; de his rebus arnoldum corbiū ad pontificem legat.Pontifex autem edicti pœnitens ab exactione deſtitit.

¶ Poſtq̄ ex flandria carolus pariſiuȝ remeaſſet:brugenſes & qui ypras incolunt interceſſore iohanne dello aurato equite autores fuere pacis quę a carolo gandenſibus tornaci data eſt:philippo burgūdorū duce qui ī comitatu flandrię ſucceſſerat:aſſiſtente.

yſabella Caroli.vii.mr̄.

¶ Per id tēpus rex yſabellaȝ bauari ducis filiam ambianis vxorē accepit.Venerat paucis ſupra diebus ex armenia in franciā turcos deuitans leo armenię rex qui ſollicitiſſime curabat frācorū anglorumq; controuerſiam componere:vt duorum potentiſſimorū regum conciliatione parta:ipſi in turcos expeditionē ducere non recuſarent.

Armenię rex.

¶ Eam ob rem caroli aſſenſu in angliaȝ profectus ita egit::vt de mittendis ex huiuſmodi cauſa oratoribus conueniret.Itaq; caliſium angli:boloniā franci ſe contulerunt.In ea legatione diebus quinquaginta fruſtra conſumptis:cum anglus præter honeſtę pacis leges nulla non ſibi arrogaret:diſceſſum eſt.Contrahit ob eā rem Carolus numeroſam claſſem:ſeq; ad anglicanam expeditionem inſtruit:pecunia a clero mutuo accepta:a populo vero ſine modo exacta.

¶ Erat carolo ſoror katherina quam biturigum ducis filio deſpondet:cognationis legem pontifice laxante.Paratis apud ſcluſam ad expeditionem nōgētis nauibus:cunctanti attrebati carolo:præfecti claſſis ſignificant tempus nauigationi accōmodum eſſe.

Andegaueñ ducis ignauia.

¶ Qui ducis biturigum moram cauſatus:tandem ducem qui Pariſii delitiis operam dabat:accerſiri iubet.At ille Carolum litteris admonet:vitaȝ in tuto & ſine triſti ſollicitudine agere:nec in angliam traiicere feſtinet.Venit tamen ad carolum dux non ſecus ac ludens:ne in ſe militum odium conuerteret. At cum ſcluſam veniſſet:ſimulat quidem traiicere in angliaȝ.Sed pigre iculariterq; omnia agens:ortis tandem grauibus procellis expeditionem diſſuaſit.Dimiſſa claſſe:cum omni belli inſtrumento:ea omnia in anglorum poteſtatem venere.Credidit patrueli nepos:& quam incredibili impenſa claſſem militemq; contraxerat repente dimittit nulla publicę vtilitatis ratione habita.Pleriq; enim rerum adminiſtrationeȝ pro ludo principes habent.& quanti ſuę libidines conſtent non conſiderant:quod euenire iis ſolet:quibus populi marſupia ęrarium ſunt.

¶ Fuit nimirū huius claſſis nō facile ſupputanda impenſa.Quippe ingētem commeatum cum ſupra modum haberet:naues quoq; ipſe variis picturis decoratę erant.Et auro mali ornabant᷑:ita vt certarent ꝓceres:qs ditiore naui veheretur.Milites vero & numero nauiū & tanto apparatu exultantes atq; iactabundi:angliā iamiam victaȝ deſolatāq; eſſe inter ſeſe gloriabant᷑.

¶ Eiſdē diebus regina filium enixa eſt:Cui patris nomē inditū:quē immatura mors abſtulit.Fato quoq; ſuo functus eſt nauarrus rex carolus:euentu admiratione digno.Cum longe ſenex eſſet:& calore defectus:lintheo illum inſuēduȝ & aqua quę viua dicitur perfundendum quidam ſuaſerunt.Eā enim aquam efficacem calefaciēdi vim habere ꝯſtans opinio eſt.Hoc ſuēdi miniſteriū dū ſutor noctu

Nauari regis mors mirabilis.

exequitur:filum(eius abrūpendi cauſa) ad lucernam admouens: exceptam filo flāmam:ad lintheum priuſq̄ animaduerteret ſutor raptim delabi videt. Nec mora lintheum omne ſubito exuritur miſerabiliter vociferante nauarro. Qui die tertio poſt continuo dolore maceratus ęxtinctus eſt:pleriſqꝫ conſtanter affirmantibus:diuinā eſſe iram quę perfidum regem digna ſuis ſceleribus pœna cruciaſſet. ¶ Fuit eodem tempore nauale aduerſus anglos bellum:qui duce hugone diſpenſario nauibus amiſſis:a francis ſuperati ſunt:hugone capto.

Duellū pro adulterio.

¶ Per eam tempeſtatem duo ex familia petri alenconii ducis proceres iaquetus griſus: & Iohannes carongius ſingulari certamine pariſii dimicarunt. Dimicandi hęc cauſa fuit. Erat iohannes eques multa cognoſcendi auidus:ob id incidit illi animus aliquorſum peregrinandi. Relicta igitur argentolii in perſico vxore:vt conſtituerat abiit. Iaquetus auteꝫ griſus vel ꝙ mulierem quę formoſa erat amabat:vel ꝙ iohanni nocuiſſe aliquando gauderet:diluculo ſurgens argentolium mira feſtinatione contendit. vbi liberaliter exceptus: dicit videndę arcis cauſa adueniſſe quam longe ſpecioſam eſſe accepat. Iohannis vxor amicum viro ſuo hominem reſerato oſtio in arcem ſola intromittit. At griſus ſolitudine loci audacior factus:renitentem fœminam ſtuprauit. ſtatimqꝫ libidine expleta abeunti griſo:tu inquit vxor fœdiſſime adulter:ſtupri pœnas aliquādo lues. Flagitium autem in aduentū mariti cęlauit mulier. Cui tandem reuerſo iaqueti violentiam mœrens detexit. Qua re turbatus iohannes:aſſumptis ſecuꝫ aliquot ex ſuis & vxoris amicis ad ducem alenconium rem omnem defert. petitqꝫ aut adulteriuꝫ corripi: aut in certamen deſcendere pugnę ſortem experturus. Id vbi dux non admittit:ad regium parlamentum querelam rettulit. Diem certamini ſenatus edicit. Carolus rex ex edito ſolio duellum ſpectauit. Venerat quoqꝫ iohannis vxor curru vecta Ad quam vir accedens: Tu inquit mulier vnica teſtis ades illati in te ſtupri:cuius gratia duellū hoc ipſe aſſumo. Dic palam:ſi iuſte adulterum aggredior. Mi vir ait vxor meę in te fidei ſecurus accede:nichil tibi mentita ſum. Ad hęc verba oſculo vxori dato carongius in duellum procedit. Qui equeſtri congreſſu mox in fœmore vulneratus:nec propterea ſegnior factus:in pedes deſiliens adulterum humo proſternit atqꝫ occidit. Quem carnifex ad patibulum tractum ſublime illaqueat. Carongium autē mille francis:& annuo ducentorum francorum ſtipendio Carolus donat. Hac ſorte interiit fœdus adulter.

Dux britonū fallax.

¶ At britonum dux iohannes de monteforti accepto Cliſſonum coneſtabilem contrahendi nauigii cauſa in britanniam aduenire:euꝫ ad prandium inuitatum remotis epulis in vincula coniici mandat: neqꝫ exemit donec ea quę in britannia cliſſonus loca habebat:eius poteſtati ꝑmiſerit:ſolutis inſuꝑ centuꝫ francorū milibus. Oderat eñ cliſſonū dux ob id maxime ꝙ iohannē britānicuꝫ caroli bleſeñ. filiū ex anglia ubi annos quinqꝫ & triginta patris loco obſes extiterat liberauit:eiqꝫ filiā deſponſarat. Cuius gratia timebat dux iohanneꝫ britannię ducatum quē eius pater amiſerat aliqñ armis vendicaturū. Inde liberati cliſſoni vultum dux intuitus:hęc inq̄t cliſſoni dimiſſio mihi patrięqꝫ olim dāni nō nihil importabit Poſtq̄ ducis in cliſſonū dolos ꝑfidiāqꝫ carolus accepit:ad eū mittit q̄ illū in iudiciuꝫ aureliā vocēt. Die conſtituto non adueniēte duce:cliſſonus ad regis genua ꝓcumbens:cōtumaciā inquit iniquiſſimi ducis rex iuſtiſſime nō ignoras. Tuū eſt michi iniuriam paſſo iuſticiā accōmodes. Ecce ducē ad ſingulare certamen appello: & hæc dicēs pignus duelli exhibet. Vbi hęc a cliſſono dicta geſtaqꝫ dux cognouit: veritus ne inſtigante cliſſono Carolus bellum aduerſus euꝫ ſuſciperet:ꝑ nuncios Carolum orat:ne ſibi ſuccenſeat:ꝙ aureliam vocatus non affuerit.Fuiſſe arduis tuꝫ negociis occupatum.Iam vero ocium eſſe: ſi per regis voluntatem liceat:bleſas aduentare. Ibiqꝫ coram regiis legatis purgatum ſe facere de iis quę regi ab aduerſario delata eſſent.Continuit diu carolus reſponſum.Deniqꝫ placuit patrueles ſuos bituriguꝫ & burgundię duces bleſas mittere.Poſtq̄ conuenere: britonem arguunt eorum quæ in diſſonum commiſiſſet.Nullam illi gratiam dari poſſe:niſi ad regem concederet. Non dubitauit brito ducum præſentia atqꝫ auctoritate fretus regem adire. Coram poſitum diſſonus magnopere accuſat:ꝙ ſe regio magiſtratu illuſtrem:& reipublicę cauſa in britannia ex regis iuſſu agentem:per ſimulatam beniuolentiam ad epulas inuitatum compręhenderit: tandiu in dura cuſtodia habitum donec arces & q̄ ſua erant eius poteſtati dimiſiſſet.qui anglo hoſti amicus & fautor habebatur: iuſtum eſſe:aut illum duelli pignus recipere:aut pœnas ſubire debitas proditori. Ad hunc modum excandentem ira diſſonum duces ad modeſtiam reduxerunt. Nam in communi regis conſilio cauſam agi & prudentum ſententia diffiniri diſſonus acquieuit. Acta cauſa eſt ab vtraqꝫ parte magno certamine. Demum dicente ius cancellario dux arces rupis arianæ: & loſſelini cum tota ablata inde ſupellectili diſſono reſtituere damnatus eſt centum milium francorum pœna adiecta

De btē marię cōceptione cōtra prędicatores.

¶ Per hanc tempeſtatem iohannes monteſonus ordinis diui dominici: theologus magni nominis doctor:ad populum de diuę marię virginis puritate contionatus:eam originali contaminatione reliquę humanę propaginis inſtar fuiſſe infectā diſſeruit:Quē alter eiuſdem ordinis theologus imitatus:cum rothomagi de re ipſa ſermonem haberet:Ego inquit niſi palam oſtendero chriſti matrem paternę originis labem dum conciperetur:contraxiſſe:huetus appellari non recuſo.Eſt eñ id apud francos nomen ridiculum.Eam ob rem diu in conſuetudine fuit:vt eius ordinis fratres hueti a pueris paſſim vocarentur. Diſcuſſa in præſentia pontificis innocentii.vii. veritate procurante maxime Pariſienſi ſchola: monteſonus pariſium redire: & quæ de virgine temere prædicauerat retractare compellitur.

Nota militarē aſtutiam.

¶ Erat in lemouicibus anglus nigrum caput appellatus: qui ex arce chaluteto incurſiones crebro faciens aruernos vexabat.Hic quadringentis delectis militibus contractis monferrandum noctu ducit:ſciens oppidum nullo præſidio teneri. Ibi per obſcurum noctis poſitis q̄proxime muros inſidiis:aliquot equites ſimulare ſe mercatores docet.& cum oneratis iumentis ſub initio lucis monferrandum proficiſci.Itaqꝫ milites vt iuſſi erant ad pontem qui ante portam eſt progreſſi: patefieri ſibi aditum orant.¶ Ianitores nichil de inſidiis conſcii ponte demiſſo pſeudo mercatores in ſuam perniciem admittunt. Nam porta occupata: milites diſtrictis mox gladiis eos necauerunt.Nec mora qui in inſidiis erant oppidum inuadunt omnia in mortem atqꝫ in prædam conuertentes.Ea re ad ſancerrum mareſcallum qui tum in aruernia agebat perlata dum illum copias monferrandum mouere hoſtis accepit: Curribus prędа raptim impoſita & captiuis abductis:chalucetum propere remeauit.

Admonitio de vectigalibus tollēdis

¶ Venerat in curiaꝫ eo tempore anachorita quidam portans in dextera rubrā crucem:vir auſterę & religioſę cōuerſationis.Hic regē affari cū peteret:ab aulicis ſępenumero prohibitus eſt: verentibꝰ ne vel dolo regem circūueniret: vel reuera ſpecie aliqua ſanctitatis regium animum aliorſum traduceret.Perſeueranter tamen agens ad regem introducitur. Cui ſe deſuper admonitum eſſe dicit:vt illū de vectigalibꝰ tributiſqꝫ annuis tollēdis ꝑueniret Ni faciat:dei iram in proximo eſſe:q̄ renitentem puniret. Sed neqꝫ liberos vllos ha biturum. Tunc enim temporis regina cum filiam genuiſſet:ea vita deceſſerat. ¶ His anachoritę comminationibus rex paululum perterritus:vectigalia demere cogitauit. Sed vtroqꝫ patruele biturige dico atqꝫ burgundo dehortantibus cogitatis abſtinuit. ¶ Scribunt hyſtorici gheldrię ducem nullis interuenientibus cauſis ad bellum regem prouocaſſe. Idcirco carolum in ducem mouiſſe quem agripinenſis archipręſul:& iuliaci dux a temeritate reſipiſcentem regi conciliauerunt. ¶ Remis deinde conuentu habito:quandoquidem rex adoleuiſſet haberetqꝫ ętatis & prudentiæ ſatis: vt regnum ſine alterius tutela adminiſtraret: viſum eſt conſilii aſſeſſoribus ex reipublicę commodo fore:ſi vno principe regnum gubernaretur. Igitur ad carolū omnia relata ſunt & patruelibus regimen interdictum. Egit tamen illis gratias carolus:ꝙ eius negocia bene geſſiſſent precatuſqꝫ eos eſt fidi in eum poſtea permanerēt Illi magnis a nepote rege donati muneribus:Carolo valedicentes: alter in linguam occitanam cuius adminiſtrationem gerebat: alter in burgundiam profectus eſt.

Nota de p̄tura pariſienſi

Cōtra ſuperfluas largitiones reguꝫ.

¶ Rex vero pariſios petens veteres regni inſtitutiones recenſere iubet. Recenſitas pręcipit obſeruare. Inter eas inſtitutiones (carolo ex flandria vt ſupradictum eſt reuertente) mercatorum præpoſito ſcabiniſqꝫ pariſianis: ciuitatis adminiſtratione fuerat interdictum:& prętori vtraqꝫ gubernacula aſſignata. Quem magiſtratum cum iohannes foleuillus homo ſine controuerſia eruditus & iuſtus geſſiſſet:non inſcius quantę ſollicitudinis erat vtriqꝫ officio inſeruire:regem adit curas enarrans quę bino magiſtratui incumberent. Alteri vix ſe ſatis eſſe poſſe. Orare vt vno ſe abdicare poſſit. Deputatur in eius locum iohannes iuuenellus inter parlamenteos aduocatos boni nominis & probitatis vir. Quem non prępoſitum ſed cuſtodeꝫ pręfecturę mercatorum rex appellare inſtituit. Quo nomine pariſianus pręſes etiam nunc appellatur. Hic iuuenellus patre iuuenello de vrſinis natus:ex vrſinorum nobili in latio familia genus duxit. Quem neapolinus mettenſium epiſcopus eius frater ī galliam:ꝙ ſtrennuus & belli ſciens eques eſſet:illexerat. Qui aduerſus anglos pręclara militię opera geſſit. Deinde quieſcente paulo a bellis francia:arma in turcos tulit. Ibiqꝫ glorioſa morte interiit. Iohannes autem iuuenellus cuſtodia præpoſiturę accepta: cum pariſiorum libertates & priuilegia immunita comperiſſet:rothomagēſes imprimis in iudicium adduxit. Atqꝫ ita redintegrata priore libertate: flumina quoqꝫ ſublatis impedimentis nauigalia fecit. Extruxerant eniꝫ pleriqꝫ in materna amne molendina quę alueum anguſtiorem ad naues deducendas efficiebant. Hos iuuenellus deiecit:compenſatione poſſeſſoribus facta. ¶ Dum hęc geruntur clemēs pōtifex carolum per litteras orat ad ſe auinionem venire:vt de neapolitanis rebus vna conſulerent. Cui ſe id curaturum carolus reſpondit. Huius ad pontificem profectionis cauſa Rex tributa exactioneſqꝫ auxit:clerum ſine modo premens. Nam cū plꝰ iuſto liberaliſſimus ipſe ꝓfuſiſſimuſqꝫ donator natura eſſet:nulla illi profundendę pecunię ratio inerat:ita vt qui ratiociniorum magiſtratus gerebant:venientibus ad ſe fiſci & publicę pecunię quęſtoribus:dum indiſcretas largitiones libris annotatas produnt:hęc margini verba addebant. Nimis accepit:recuperetur. ¶ Et ſpes quidem populo fuit leuandę immoderatę actionis per reginę aduentum:quę tum coronanda pariſii erat. Sed ab ambitioſiſſimis & pręter menſuram largitoribus: tributi remiſſionem fruſtra expectes. Non enim tantum non diminutum vectigal eſt:ſed ſali maius adiectum. Et patris monetam nullo illi inſtituto precio Carolus ſuſtulit: & nouam magno populi diſpendio cudit. Deinde auinionem profectus clementē præfecti:ſparſis locis arces & aliquot loca tenebant:nullo ſtipendio ſuſtentati:ſicut ab hoſte cũ poterant rapiebant:ita ab amico atq; obtẽperãte pro eorũ libidine auferebant.Per has igitur malorum omniũ tempeſtates carolus caroli ſexti fili⁹ rex appellatus eſt.Henricus præterea(patre henrico defuncto)regiũ franciȩ nomen vſurpabat:franciȩ angliȩq; ſe regem publicis priuatiſq; litteris:& forẽſi ſigillo monetaq; quã nouam cudit appellans.Itaq; cum ex vetuſtiſſima edouardi tertii querela : tum ex ea quam nunc dicã cauſa franciæ regnũ henricus vendicare ſe iactabat.Nam duʒ katherina Caroli ſexti filia henrico huius henrici patri nubit.Hȩ matrimonio leges dictȩ ſunt.Si præ henrico vita defungeretur carolus: franciȩ regnũ henricus adiret. Sin cõtra:& ex henrico virilis proles ſuperſtes foret:Carolo deficiente:Hẽrici filius franciȩ principatum adipiſceretur.Nulla de carolo cuius nũc geſta ſcribere aggredimur legitimo licet hȩrede mentione habita:tanq̃ ad eum nulla regni portio attineret.Itaq; in regia & primaria francorũ ciuitate mortuo patre henrico hẽricus ipe tẽporaria ambitione ſuperbiens q̃q̃ in anglia vnuʒ annum agens educareretur:regia appellatiõe atq; adminiſtratione vſus eſt:hebetis quidem ingenii nec ſatis ad regiã maieſtatem idonei.Cui tametſi illuſtre exordium fortuna conceſſit: deſeruit tamen & vtroq; tandem regno extruſum miſera ſeruitute ſeneſcẽteʒ affecit.

Carol⁹ ſeptimus rex.

Hẽric⁹ ãgluſ pſeudo rex.

¶Ad primas henrici gloriolas & faſtus carolus intentiore animo nixuq; erectus:armis ius tueri : & hoſtem extrudere regno tẽtauit victis aliquãdo:atq; interdũ vincentibus francis Nuſq̃ tamen ꝑ eos dies totis copiis pugnatũ eſt . Sed vt caſu ſe milites offendebant occaſione captata:repẽtina prȩlia cõmittebant.Eſt eñ miles francus ad ſubitaneos caſus audax & prõptus & plerũq; fœlix.In diu meditatis min⁹ feruẽs & raro bene fortunat⁹.Igiť illud miſerabile fuit qđ ſalſeberiẽſi & ſufforto ãglis comitibus dũ crauantũ obſidẽt cõmiſſuʒ eſt. Vbi dũ boucatius coneſtabilis & almaricus ſeuerac⁹ ſeneſcallus a carolo miſſi liberare obſeſſos magnis viribus ꝯtendũt duob⁹ ex ſuis milibus occiſis ipe coneſtabilis viuus capiť.Quo fere tp̃e aliud cõtraria admodũ ſorte a iohãne haricurto comite daumallo apud broſſimerã aduerſus anglos quaſi ludente fortuna geſtũ memorať.Ex normãnia duce thoma poullo/angli ꝓfecti: incurſionibus ꝑ andegauẽſeʒ cœnomanũq; agrũ factis:cũ apud ſegreyum caſtrũ aliquot dies caſtra habuiſſent obſidib⁹ acceptis:captiuiſq; abductis & abactis pecorib⁹:normanniã repetere ꝯſtituerunt . In eo igitur viculo inſtructa acie ſe ſiſtens daumallus hoſtẽ expectat:ꝓmiſſis octoginta eq̃tibus:duce Ambroſio deloro & ludouico tromargo:q hoſtis aduentũ explorarent.Quẽ vbi cõſpexere animoſi in eũ ferũtur.Sed q in prima fronte angli pedites incedebant:ſinguli ſingulos p̃acutos ſibi palos veteri ſuo more ꝯſtituunt.Quare frãci equites a pedite anglo ſenſiʒ diuertẽtes in poſtremã aciẽ incurrũt.ita vt turbatis ordinibus peditẽ anglũ ſimul cuʒ eq̃tibus pugnare coegerint.Interim adueniẽs cũ ſuis daumall⁹:ꝓliũ acerrime cõmittit funditq; hoſtem recupatis obſidibus atq; captiuis cũ milib⁹ boũ duodecim.Ex anglis eo prȩlio quadringenti ſupra mille ceciderũt p̃ter eos q fugientes necati ſunt.

Frãci ſupanť

Haricurtus anglos vicit

¶Ex francis eques vnus auratus iohãnes ruffus cũ aliis paucis deſideratus eſt. Ex anglorũ toto numero centũ omnino euaſere.Capto in fuga thoma poullo & thoma clitone. Victoria potitus daumallus in normãniam per abrincas ad ſanctum laudum vſq; progreſſus:tandem in cœnomãniam reuerſus eſt:præda onuſtus & gloria clarus.

¶Per id tempus ſalſeberienſis comes anglus ſedanam briȩ oppidum circũſedit & expugnauit:occiſis inter oppugnandũ quadraginta francis cum eorum prȩfecto guillermo

Sedana ab anglis capiť

Mõs ſancti michael' obſidetur.

marino:& totidem imperio comitis furcis ſuſpenſis.¶ In normannia vero cũ ſancti Michaelis montem qui in ęſtuario maris eſt britãniam verſus anglus circũuallaret turriculis ex materia ad militis ſtationem per mõtis ambituꝫ extructis: magniſq; nauibus & milite & cõmeatu inſtructis:ne quid ad obſeſſos importari poſſet mirabili rerum pœnuria incolas affecit.Donec cõparata apud ſanctum maluꝫ claſſe:bellifortus britonũ admiraldus anglos inuadere fœliciter tentauit.Nã ita nauali prælio ſuperior extitit:vt anglis copioſo numero occiſis obſidionẽ diſſoluerit.Ab obſidione dimoti angli:ardonem tribus paſſuũ milibus a monte diſtanteꝫ fugientes:in eo loco ꝓpugnaculum quod baſtildam vulgus appellat extruunt. Ex quo in arenas frequẽtes progreſſi leuia cum iis qui in præſidio apud ſanctũ Michaelem erant prælia cõmittebant:donec iohannes conlonceus normãnus eques(ſicut inter eum & Michaelianos cõuenerat)ſtatuto die adueniens:repertos in arena anglos ad ducentos occidit.Capto Nicholao bourdeto anglo opulento homine. ¶Venit eodem tempore rupellam comes glaſcueñ.ſcotus quinq; armatoruꝫ milia ducens vt Carolo regi auxiliaris eſſet. Quem rex beniuolo affectu & multo honore ſuſcepit.

Pugna apđ vernolium.

¶ Dux autem bethfortus quẽ francię regentem anglicana factio appellabat yuerũ normannię arçem obſidens:poſtq̃ menſes tres in negocio perſeuerat:Giraudũ loci præfectuꝫ eo neceſſitatis ꝑducit:vt intra definitũ diem ſi ſibi non auxiliarentur franci arcem dederet.Quod cũ Giraudus regi per caduceatorẽ nunciaſſet:Carolus ex turonis Iohannem alẽconii ducem deputat qui vna cuꝫ comite glaſcueñ.comiteboucano:comite daumallo:& vicecomite Narbonẽſi bethfortum ab yuero propulſarent.¶Illi per carnutes magnis copiis iter facientes certi facti ſunt Giraudum arcem bethforto dedidiſſe.diuerſi igitur ab yuero:Vernoliũ quam anglus tenebat capiũt quæ cum ad alẽconii ducis ius pertineret:eam duci reſtituũt.Ibi dum de futuro bello gerendo cõſultant:bethfortus in eos mouere nũtiatur.Fuere qui prelium detrectarent:ſuperioruꝫ incõmodorum non obliti:quę & apud creciacum & deinde apud blangiũ franci accepiſſent.Alii quibus odioſus erat anglorũ principatus prælium ſuadebãt:dedecori illis atq; timori datũ iri:ſi in proximo habentes hoſtem pugna abſtinerent.Nam ſi nullo cõmiſſo prælio inde abeant:fugę ſimilẽ diſceſſum eorum eſſe. Vicit ſententia hęc:quæ infœliceꝫ habuit exitum.Egreſſi vernolio franci:ĩ proximo agro acies inſtruunt.Et vtriq; cornu equitatus partem diſtribuunt.Bethfortus interim ordinato agmine incedẽs:mox vbi in cõſpectu aſtitit:franci præliuꝫ conſerunt.¶ Lombardi equites numero quadringẽti quibus mãdatum erat in primam hoſtiũ aciem irrumpere cũ primos in frõte obuios fudiſſent prędę auidi ad diripienda caſtra magis q̃ ad feriendũ hoſtem operam nauauerunt. Qui autem alteri cornu præerant equites franci cũ ſe in primam ſagittariorũ frontem intuliſſent:anglos fundunt/diſſipant/occiduntq;.ita vt facile hoſtis exiſtimaret victoriaꝫ penes francos eſſe.Sed bethfortus ſuos reuocãs & fortiter pugnare cohortatus:prælium inſtaurat francoſq; euincit.Ex quibus cecidere glaſcuenſis comes cum filio iameto: Comes boucanus:daumallus:vicecomes narbonenſis:comes ventadorus: grauilla:belſautus:Carolus bonus/antonius cahorſus malicornus: guillermus de palude: alii prçterea ad numerũ quinq; milium.Capti fuere Alenconius dux & eius nothus:& traietanus frãcię mareſcallꝰ.Potiti victoria angli vernoliũ recipiũt:dimiſſis libere francis qui oppidum tenebant. ¶Salberiẽſis poſt hęc comes collectis copiis dum cœnomanũ eius obſidendę cauſa pergit: Guillermus porcus eques ex inſidiis

Cœnomanum capit

quas non procul a ſagio poſuerat: in anglos inſiliens complures nullo ſuo dãno interemit & cepit. Nihilo tamẽ ſegnius ſalberienſis pręteriens cœnomanũ duxit: quã tormentis labefactã tandem ſubiugat: data frãcis abeundi poteſtate: cũ ei mille quingentos aureos ꝑſoluiſſent. ¶ Mouit inde ad ſanctum ſuſannam eiuſdem regionis validum oppidũ. Cui ambroſius delorus p̃fectus erat. Dura obſidio fuit: quippe q̃ & anglorũ continua oppugnatione & francorũ virili defenſione vulneruꝫ & mortis plena extitit. Habebat anglus tormẽta nouem: quas bõbardas dicunt quibꝰ oppidi muros cõtinẽter quatiebat: ita vt paucis diebus tm̃ muri deiecerit quantũ arcu emitti ſagitta poteſt. Igitur cõpulſus neceſſitate delorus deditionẽ fecit: duobus ſcutoruꝫ milibus ꝓ ſua ſuorũqꝫ libertate hoſti ꝑſolutis. Cepit pręterea ſalſeberiẽſis arcem menam cui inhes nomẽ incolę dicunt: cepit & feritatem bernardi quarto mẽſe poſtq̃ eam circũſediſſet.

Arturꝰ richemontꝰ ex anglia liberatꝰ coneſtabilis a carolo cõſtituitur.

¶ Liberatus eodẽ tempore ex angloruꝫ poteſtate arturus richemõtus comes britonuꝫ ducis frater: ad carolũ qui andegauis agebat ex anglia venit: & ſalutãdi regis & ei obſequẽdi cauſa. Quẽ perbenigne carolus habuit: eumqꝫ coneſtabilatus dignitate affecit mortuo in vernoliana pugna boucano q eũdeꝫ magiſtratum geſſerat. Paucis poſt diebus exactis angli cũ ſanctam iamã dirutũ oliꝫ oppidum & britonibus finitimũ inſtauraſſent/poſito illic robuſtiſſimo ex ſuis præſidio: arturus coneſtabilis collectis viginti hominũ milibus: ſanctam iamam circũſidere pergit. Dum autẽ quattuor totas horas in oppugnatione cõſumit: Angli per poſticũ quod ad lacũ oppido ꝓximũ eſt eruptione facta: eius partis inſultores partim pellũt partim interimũt: alios in ipſo lacu merſos extingũt. Igitur omiſſa oppugnatione cũ in caſtra franci reuertiſſent: exorto media nocte tumultu: omẽs deſertis caſtris tormẽtiſqꝫ reclamante arturo in ſua quiſqꝫ remeant. In andegauiã tamen nõ multo poſt ducẽs guellerandũ cepit. Cõtra vero angli remefortũ arcem cœnomanenſibus abſtulerũt. Quã paucis poſt diebus ſableyus pręfectus & belmanoriꝰ adiutore ambroſio deloro vi receperũt & deinde malicornũ. Hos inter euẽtus guyonus cũ centum equitibus francis ex ſableyo ꝓfectus via militari quæ a cœnomania alenconiũ ducit guillermũ hodehalũ viginti equitibus anglis ſtippatum obuiũ forte habet. in quos dũ protenus irruere guyonus feſtinat angli ex equis deſilientes aduerſus hoſtẽ virili ſe audacia inſtruũt: atqꝫ ita tuentur: vt ſeruato ordine & loco pliantes: cõplures ex francis confoderint/& aliquot captiuos/recipientibus ſe cœnomaniã francis abduxerint. Ad hunc modũ cõpoſita & ſibi ꝑſtans virtus gloriabundam ſtultãqꝫ interdũ temeritatẽ exuꝑat.

Gyacus theſaurarius demergitur

¶ Quo tẽpore gyacus inter regis cõſiliarios primarius delatus ꝙ regis fiſcum theſauroſqꝫ ad ſuos vſus magis q̃ reipublicę vtilitatem diſpẽſaret: arturi iuſſu capitur & in ꝓfluento demergitur. ¶ Obſidentibus per eos dies montiſargum anglis: oppidũqꝫ perſeueranti oppugnatione premẽtibus: mittit arturus ad obſidionẽ ſoluendã: equites armatos grauillam & gaucurtũ ſtephanũqꝫ vignolũ hyrũ. Hi accepta forti militum manu: dum ad mõtiſargũ ꝑuenere: effractis munitionibus quibus ſe hoſtis circũſepſerat plurimis occiſis Anglos fugant. ¶ Non diſſimili fortuna apud ambrieras pugnauit ambroſius delorus aduerſus henricum blancum anglũ: ducentis ſupra mille armatis ſtipatuꝫ cũ ipſe delorus centum tm̃ & ſexaginta equites haberet.

Alenconii dux de captiuitate redit.

¶ Eadem tempeſtate alenconii dux q apud vernoliũ captus fuerat ex anglia liberatus eſt: ſolutis ob redemptionẽ eius ducentis aureorũ milibus quę partim pręſto impendit: datis pro his quę diſſoluenda reſtarent obſidibus. ¶ Inter hęc cœnomanẽſes anglorum principatum peroſi: ali⸗

quot præfectis francis accitis eos in ciuitatem clam admittunt:comite doruallo atqꝫ albreto negociũ gerentibus. Hoſtes cognito francorũ ingreſſu in turrem (cui orbẽ dellę nomen eſt) iuxta ſancti vincentii portam propere ſe recipiũt:mittentes feſtinãter ad Tallebotum qui Alenconiũ tenebat:vt ſuppetias illis ferat:dũ ſpes extabat recuperandę ciuitatis. Tallebotus cui paratę in armis copiæ erant audito ſuorũ periculo magnis itineribus cœnomános petit.

Franci negligentes.

¶At franci quaſi ſecuri rerũ ſuaruꝫ: in diuerſoriis delicate ſe curantes quid hoſtis moliretur parũ aduertebant. Itaqꝫ veniẽs tallebotus & a ſuis receptus per eam quã ipſi occupabant portã ciuitatem inuadit recepitqꝫ:exturbatis francis & iis qui deditionis cauſa fuerant ciuibus ſupplicio affectis. Nec diu moratus Tallebotus põtorſonem a Richemonto inſtaurataꝫ & valido præſidio munitam obſidet atqꝫ expugnat.

Aurelianuꝫ ab anglis obſeſſum.

¶Aurelianum quoqꝫ ſalſeberienſis comes & cum eo Tallebotus & comes ſuffocus cõtracto ingenti exercitu anguſtiſſime circũcingit:ędificatis per Gyrum quattuor firmiſſimis propugnaculis quibus importari quicq̃ in ciuitatem facile ꝓhibebant. Naꝫ quæ ad ligerim amnem ſupra aurelianum infraqꝫ oppida ſunt Anglo parebant. Fuit tamẽ Aurelianenſibus animus ſemper erectus: & anglicę dominationis impatiens. Quibus præterea Carolus rex q̃ poterat maxime erat ſine intermiſſione ſubſidio. Et aureliani ducis nothus Iohannes homo apprime militaris egregiã nauabat operam tuendæ ciuitati. Bouſſacus quoqꝫ franciæ mareſcallus:cum Stephano hyro ciuitatem continenter tutabatur. Erant ea parte qua in Belſiam via eſt:grandia ſuburbia & cõplures ędes ſacrę. Quæ omnia franci ne hoſti cõmodum afferrent diruerunt. Angli vero ad alteram ligeris ripam ſuburbiũ cum propugnaculo pontis occupabant. Non tamen ita omnia complectebantur:quin inter propugnaculum grãde: cui Londonię nomen hoſtis indiderat:& id quod ad ſanctũ Lupum erat multum ſpacii intercederet qua ad obſeſſos via patebat. Igitur vt laboranti ciuitati ſubueniretur:dux Borbonius:& cum eo ſtruatus coneſtabilis ſcotus:Doruallus præterea & ſtephanus hyrus collecto iuſto exercitu:dum Aurelianis ſuppetiari cõſtituunt: nuncium accipiunt Iohannem faſtolum anglum equitem cõmeatum ex Pariſiis copioſum deſumpſiſſe:& ad eos qui in obſidione agebãt deducere:adiutore Symone morhiero Pariſiorum prætore. Spe autem intercipiendi cõmeatus adducti franci/in Iohannem faſtolum iter conuertunt. Ea re cognita Faſtolus ex tempore cõſilium ſumens:curribus atqꝫ vehiculis ſe ſuoſqꝫ non procul ab Ieuilla belſiæ oppidulo circumſepit: & relictis equis pedes pugnat. Idem Struatus & Doruallus cum bona francorum parte faciunt. Ceſſit Faſtolo victoria ſtruato Dorualloqꝫ cum ducẽtis ſuorum occiſis. Borbonius vero Aurelianum contendit.

Mors ſalſeberienſis comitis.

¶Per eam obſidionem Salſeberienſis comes (ex propugnaculi feneſtra quod ad extremum pontem eſt) ciuitatis ſitum contemplatus: agitabat animo quonam pacto vrbem expugnaret. Cui vnus ex copiarum præfectis ei aſſentãs cum dixiſſet (Tuam here ciuitatem nunc libere conſpicere potes) lapis ex tormẽto a ciuitate incerto auctore emiſſus labrum feneſtrę concutit Cuius fragmenta in ſalſeberienſis faciem diſſipata mortem homini poſt inſequens biduum intulere. Haud tamen ſegnius angli in obſidione perſteterunt: curãte omnia diligenter Guillermo glaſſida genere quidem non ſublimi ſed prudentia & rerum gerendarum peritia inter ſuos illuſtri. Longa obſidione vexati Aurelianenſes conſilium capiunt:qua ſe via ab hoſte liberarent:ſuadẽtibus quibuſdam nulla deditione facta:pecuniaꝫ anglis dare. Aliis vero deditionẽ vtileꝫ fore:ſi burgũdo duci ciuitas permitteretur: qui franco genere ortus ſperaretur ab anglis aliquando diſceſſurus. Potior hæc ſententia viſa eſt: miſſuſq; eſt ad burgundum potonus ſantralliensis cum certis conditionibus. Legatione accepta Burgūdus quidem (ſi bethfortꝰ non contraueniat) ciuitateꝫ equis ſe legibus recepturū reſpondit. Mittitq; ad bethfortuꝫ de re ipa nuncios. Audita legatione bethfortus non ego inquit dumos ſentesq; diſcuſſi: vt alter auibus potiatur. Aurelianēſes ꝓ mea voluntate ſubiugatos recipiam: & quas per totā obſidionem impenſas feci eas compēſabunt. Id vbi ad burgundum platum eſt poronus re infecta aurelianum reuertitur. Et ab hinc cepit burgundus animum ab anglis aliquando diſcedēdi: quia eos videret glorię eius inuidere.

Iohānę puellę ad Carolū aduentus

¶ Erat illis diebus apud vallicorem annos viginti nata iohanna quę patre iacobo darco: matre yſabella in vico dāpremo genita ob corporis ꝑpetuam integritatē puellę appellationem obtinuit. ¶ Ea rerum pręſentium aduerſitatibus deo autore compatiēs / robertum baudricurtum oppidi præfectuꝫ: alioſq; complures pręſidii equites duce auūculo ſuo crebro adibat: eos admonens vt ad carolum eam deducerent allaturam rebus deſperatis nō minimam opem. Mulierem baudricurtus parui a ſe ęſtimatam iterum atq; iterū aſpernatus: perſeuerantē demum exaudiuit: datiſq; puellę corporis cuſtodibus eam ad regem duci iubet. Ad rolum veniens puella: tametſi nullo illū tempore vidiſſet: ipeq; cęteris aulicis veſte minus ornatus data opera eſſet: reuerenter tamen atq; vrbane regē intuita: ſalue inquit generoſiſſime rex detq; vitam tibi proſperam deus. Cui cū ſe regem eſſe Carolus pernegaſſet: ah inq̄t puella: tu ipē rex es francorum nobiliſſimus. Ad hæc verba ſpem cepit rex cuiuſpiaꝫ fortunę melioris. Itaq; ſelectis prudentibus aliquot viris qui eā diligentius probarent: illa ſe ideo veniſſe conſtanter affirmat: vt Carolū in regnum reſtituat: deuꝫ ita decreuiſſe: vt ſe duce Aurelianenſes obſidionę liberētur: & Angli francia tandeꝫ extrudantur: perducturā ſe Carolum ad remos: vbi more maiorum ſacra vnctione liniatur: de quibus omnibus oracula diuinitus accepiſſet. Tantum copiis opus eſſe quas illi ducēdas Carolus committat. Et dum de aliis arduis & ad religionem chriſtianam pertinentibus multa accurate rogaretur: ſupra fœminæ ſenſum reſpondebat. ſiue enim de diuinitate ſiue de bello quęreretur: nō muliebriter ſed ſcite & quaſi perita loquebatur: ita vt mulier admirationi eſſet multis. Perpenſo igitur conſilio viſum eſt optimum factu eſſe: ſi auſpicio eius Carolus ad belluꝫ vteretur. De importando aureliam commeatu primum mandatum puella accepit: quam Rayus & Delorus aureę militię equites valida armatorum manu ſtipati comitabātur. Profectis bleſam obuii adueniunt Reginaldus chartrus remorum pōtifex franciæ cancellarius / Aurelianēſis nothus / Stephanus hyrus / aliiq; nō pauci electi milites. Commeatu curribus impoſito & milite inſtructo: ex bleſis per ſolonam iohanna mouet. Atq; poſtridie Aurelianum verſus progreditur.

Iohānę gladius.

¶ Vtebatur puella in expeditionibus gladio quem hoc modo nacta erat. Eſt templum in agro turonenſi diuę katherinæ dicatum: genti regionis illius plurimum venerabile vbi donaria plurima atq; vetuſtiſſima viſuntur. In eo templo antiquum enſem inter ſacras oblationes vtraq; parte liliis inſculptum extare Carolo iohanna patefacit: petens vt miſſo ad templuꝫ armorum fabro gladium illi dono perferat. Admiratus Carolus ſi templum illud aliquando iohanna inuiſiſſet: percontatur muliereꝫ qualiter id norit. Neq; inquit puella locū noui neq; humano ad hoc auctore vſa ſuꝫ. Deꝰ eſt qui reuelauit. Mittit rex opificē q̄ inuētū ad ſe gladiū ferat. Profectus ad tēpluꝫ faber enſem inter ſqualentia

Aurelianeñ obſidio.

alia arma rubiginoſum ad carolũ perfert. Quo mox iohannam rex donauit. Sed de anglis orationem perſequamur. Angli qui ad propugnaculum ſancti iohannis blãci erant francos venire audiẽtes loco deſerto ad fratrum auguſtinenſium ędes quæ ad extremũ pontem in diui laurentii ſuburbio ſpectant: ſe receperunt. Puella vero per medios hoſtes flumine traiecto quem vehebat cõmeatum in vrbem importauit. At quãdoquidem victualia tenuia erant rayus & delorus cũ ſuis bleſam remeantes ciuitatis periculum cancellario narrant: cui niſi ſuccurratur venturam eſſe in hoſtium poteſtatem ¶ Et iohannes aurelianeñ. nothus magnopere orabat laborantibus ciuibus ſuppetiatũ iri. Stetit omnium ſentẽtia copioſiſſimum cõmeatũ ad obſeſſos ferre & iter facere per belſiam qua parte obſidio ciuitatem magis vrgebat. Copiis igitur vecturiſqꝫ rite ad iter ordinatis franci (dimidia quę eſt inter bleſam aurelianũqꝫ via cõfecta) caſtra ponentes reſtiterunt: ſe ſuaqꝫ corpora curantes. Craſtino diluculo inſequentis diei cum ad duo paſſuũ milia ciuitati ſucceſſiſſent: Iohanna aſſumptis aliquot cũ valida manu pręfectis vrbe egreſſa: venientibꝰ obuiam pergit atqꝫ ita exercitibus cõiunctis cũ franci inferiores hoſte nõ eſſent: in conſpectu anglorum prætereũtes in ciuitatem recepti ſunt. Victualibus ciuitate confortata Iohãna armis egregie inſtructa ad propugnaculũ quod ſancti lupi appellabatur mouẽs anglos qui in eo erãt potenter oppugnat atqꝫ vincit: nemine ſuperſtite qui vel occiſus vel captus non fuerit. Hęc cũ in conſpectu maioris propugnaculi gererentur: tẽtauere hoſtes eruptionẽ facere & ſuis auxiliari: ſed mox in propugnaculũ ſe receperũt Franci minore ꝓpugnaculo diſſoluto: poſtq̃ in vrbem rediere multis coitionibus clam habitis an londonias ꝓpugnaculum oppugnatũ irent: cõmunicato tandem cum iohãna conſilio illa ſuccẽſens nihil me inquit ꝓceres celaueritis: potis ſum hæc & maiora animo cõdita meo ſilere. Tacuerant ſiquidẽ proceres ne muliebri leuitate res in vulgum ꝓdiret: ꝙ propugnaculum oppugnandũ ſimularent: vt anglos qui ſalonam verſus in obſidione erant in alteram ligeris ripaꝫ allicerẽt dum ſuis auxilio venire feſtinarent: quibus a ſua ſeſſione mouẽtibus franci eorũ ſtationes occuparẽt Nec iram iohanna poſuit: donec iohãnes aurelianus nothus id quod conſilio definitum eſſet illi enarrauit. Cognito decreto ſententiã inquit puella laudo ſi opus reuera aſſit. Nam cũ cordata eſſet & confidẽs deo mulier: multa quę a pręfectis de bello conſulebantur improbabat: nihil obſidionis tẽpore ſiniſtrę aut infœliciter gerẽs Aderat eñ prælìantibus ſuis armis inſtructa: equo vſa potenti & animoſo: in queꝫ expedite inſtar expediti militis conſcendebat. Igitur multa animo cogitans: operæprecium cenſet ſi hoſtẽ inuadat qui ad extremũ pontem ad ſancti laurentii ſuburbana ſedebat. Erãt in flumine naues nõ paucę muris ciuitatis deligatę: in eis multo milite impoſito ligerim trãſmittit. Copiaſqꝫ in cõtinentem exponit: inſultuꝫ factura in hoſtem. pugnatũ illic eſt donec occũbente fere ſole receptui ſignũ puella dat. Regredientes in naues frãcos anglus adoritur. Eam ob rẽ puella ſuos cohortata hoſti reſtitit: propulſatqꝫ perſequẽs eũ vſqꝫ ad auguſtinenſium ędes: quas licet anglus munitiſſimas feciſſet: captas tamẽ fugato hoſte franci occupauerũt. Erat ad eũ quem dixi pontem proxime auguſtinenſes turris ex quadrato lapide cuꝫ propugnaculo & foſſa: in eo loco fugiẽs anglus ſe recepit. Vbi excubias continua nocte habens iohãna cum illuxiſſet propugnaculũ oppugnare iubet: aſſerens tempus proxime adeſſe cũ anglus vincendus atqꝫ regno expellendus erat. Dũ hinc francus inſtat: illinc hoſtis acriter ſe tuetur: Iohanna in humero ſcorpione ex propugnaculo miſſo vulnera tur:quo vulnere neqꝫ triſtior neqꝫ negligentior fuit:ſtans continēter ad foſſę labrū & militem fortiter agere admonens. Continuata obſidione cū aduesperaſceret:frācus in foſſam omnibus partibus dilapſus in ꝓpugnaculū ſcandens vi expugnat: q̄dringentis anglis interemptis:cū pręfectis tribus mollino iohāne pōmaro & Guillermo glaſſida. Cęteri omnes capti in poteſtatē venere francorum. Hęc a iohanna geſta hoſtis qui belſiam verſus grande propugnaculū habebat ꝓſpicere facile poterat. Caſu igit̃ ſuorū perterriti hoſtes poſtq̄ ab vrbe cāpanas toto claſſico velut in cōmuni lęticia pulſari exaudiunt:mane facto magdunū(deſerta obſidione)confugiunt. Ad hūc modū diſſoluta obſidio eſt:& ciuitas ab hoſtis poteſtate erepta. Qđ maximū momentū ad Caroli fortunā fuit. ¶ Tallebotus aūt ęgre ferens ſe aurelianenſi circūuallatione fruſtratū damnū compenſaturus lauallum aggreditur arcem oppidūqꝫ nocturno furto inuadens. Cepit ibidē lauallum comitē:quem donec qnqꝫ & viginti ſcutorum milia illi exſoluiſſet in vinculis habuit. ¶ Interim iohāna carolum regem ſollicitat maiores copias cogere & ſibi recuperare quę in agro aurelianenſi ab hoſte occupabantur. Vocato ꝓpterea ad ſe alēconii duce Carolus gergeum petere imperat. Affuerunt mox iohānes aurelianēſis nothus/bouſſacus mareſcallus/grauilla/culautus admiraldus/ambroſius delorus/vignolus hyrus/ & guillermus bruſſacus:qui tametſi ſtipendio regio non iuuarentur:viſendę tamen iohānę cauſa quam diuinitus miſſam arbitrabantur:militare nō recuſabant. ¶ Itaqꝫ gergeum ꝓfecti oppidum poſt octauum obſidionis diem expugnāt. Nec multis interpoſitis poſt diebus magdunū auctis copiis Carolo iubēte mouentes: pontem cum turri capiūt:poſitoqꝫ pręſidio:bogentiū protenus contendere. Audito francorum aduentu angli relicto oppido in arcem quę eſt ad pōteꝫ ſupra ligerim amnē confugiunt:quā(dimiſſis libere abire anglis)franci receperūt. ¶ Recepta arce rumor per francorū caſtra increbuit Tallebotū & iohānem faſtolum cū quinqꝫ anglorū milibus apud ieuillam in belſia viſos eſſe:qui magdunū proficiſcerentur. Miſſis exploratoribus poſtq̄ id verum eſſe franci cognouerunt: compoſito agmine in hoſtem mouent:& apud patayum ꝓpter templū quod illic munitiſſimū erat caſtra metantur. Stabant in excubiis belmanorus:ambroſius delorus:Hyrus:Potonuſqꝫ hoſtis aduentū explorantes. Quos nō longe cum iuſto exercitu ſequebantur Alēconius dux richemōtus coneſtabilis vindocinenſis comes/iohānes aurelianēſis noth⁹: & iohāna puella. Angli vero dū viam pergunt:cōſpectis francis ad ꝓximū nemus iter cōuertunt pugnandi locū ſibi idoneū captantes. At qui in excubiis erāt nullo ſe colligendi ſpacio hoſti dato: pręlium cōmiſere:ita vt equitatum omnē anglorū in fugam coegerint. pedites quidē viſa equitum fuga in nemus & viculum qui iuxta erat dilapſi:nemoris beneficio vt quiſqꝫ poterat ſe tuebātur. ¶ Interim alenconii dux acie inſtructa aduenit. Tria circiter milia hoſtiū in ea pugna cecidere. captis ex anglorum nobilitate cuꝫ Talleboto q̄plurimis. Tum in caroli poteſtatem venit ieuilla & alia quędam per belſiaꝫ loca. ¶ Menſe iunio inſequētis anni qui fuit chriſtianę gratię quadringēteſimus vigeſimuſnonus ſupra mille:Iohāna puella Carolū conueniens:iam inquit ſereniſſime rex hoſte ſuperior eſſe incipis. Multas vrbes atqꝫ arces ex anglis ereptas tibi audientes videmus nūc tuę conſecrationis tempus aduenit. Diuinę dignationi placet ad remos proficiſcaris:vbi more maiorū ſacra vnctione delibutus dyadema ſuſcipias. ¶ Qua vna re venerabilius franco populo tuum nomē erit:& hoſti formidabile. Nihil te perterreat ꝙ campania & reliqui fere belgę omēs

Anglorū cędes.

Tallebot⁹ capitur.

Initiū conſecrationis caroli ſeptimi.

ab hoſte tenentur:viam tibi propiciatore deo parabimus.Tantum copias cōtrahe
& dei decretum exequamur.Hęc iohannę verba ſpem omnibus magnam faciebāt
propterea ꝙ vitę puritate puella præ ſe ferebat ſanctitatē:& nihil muliebriter agebat
aut loquebatur. ¶Enimuero ſacerdotali cōfeſſiōe quaqꝫ fere hebdomada cōſcientiam
purgabat:& diuinam euchariſtiam deſumebat.Igitur collecto apud Gyē
non mediocri exercitu:Carolus remos per campaniā petere cōſtituit: pręmiſſa cuʒ
aliquot pręfectis iohanna puella:qui obſtantem forte hoſtē impedirent. ¶Proxime
Antiſſiodorus. antiſſiodorū Carolus cum veniſſet:prodiere illi obuiam aliquot ciues:ſed in ciuitatem
nō admiſerunt.Erat illis diebus trimolus q multa apud regē auctoritate habebatur.
Hūc ab antiſſiodorēſibus pecuniam accepiſſe cōſtans fama fuit: vt illis liceret
induciaruʒ beneficio frui.Itaqꝫ ciuitati nihil incōmodatum eſt: cibos exercitui
Sanctꝰ florētinus. miniſtrātibus incolis:duʒ preciū ſolueretur.Pręterita antiſſiodoro:Carolus ſanctū
florentinum recepit:oppidanis ſe libere dedētibus. Trecas inde profectus Poſt ſextum
Trecenſes. diem q̄ illic deſperata deditione ſediſſet:Laboratū eſt in exercitu fame:ita vt pleriqꝫ
fabis & triticeis ſpicis tantū milites veſcerentur. Rerum pœnuria cognita Carolus
primores exercitus ad cōtionem vocans petit quid ipſi faciendū eſſe cenſerent.
Nemo omniū fuit qui reducendum exercitum eſſe non diceret cum neqꝫ cōmeatus
neqꝫ ſtipendiū militi ſufficeret. Vnus tamen robertus maſſonus q̄q̄ ab hac ſentētia
nō abhorreret:vellem inquit iohannā de hac re audire:quę enim præſentis expeditionis
auctor fuit:ipſa ſuis conſiliis paratū forte auxilium feret.Igitur vocata iohanna
rogata ſentētiam:ad Carolum cōuerſa:Si ego inquit quod verū teneo eloquar:
an mihi rex credideris?id cū ſecundo quęreret: Tibi inquit rex:ſi quod profuturū ſit
dicas credam. Trecenſes inquit puella tui ſunt & intra ꝓximū biduum ſe ciuitatemqꝫ
tibi dedent.Credulus fœminę rex ſtare loco copias iubet. At iohanna confeſtim
equū inſcendens queqꝫ militem cogit:ea quę ad oppugnationē neceſſaria erant ad
muros importare.Quod animaduertētes trecēſes loci antiſtiteʒ cū ciuibus aliquot
& militū quibuſdam præfectis ad Carolum legant:ciuitatem dedituros ſi miles anglus
inde abire cum iis quos captiuos habebat libere permittatur.Conditione accepta:
Nota ī rege fidem rex poſtridie trecas ingreditur.Egrediētes vrbe hoſtes iohāna captiuos abducere
vetat.Quorū redemptionis preciū:ne fidei & poſitę cum hoſte legi detraheret
cathalaunū rex exſoluit. ¶Ordinatis apud trecas magiſtratibus:cathalaunos petit: qui euʒ cōmuni
omniū lęticia excipientes miniſtros reipublicę quos Carolus inſtituit admiſerunt.
Inde remos qui anglo parebāt adoritur quos nulla vi recepit:lętis ꝓculdubio
Remi ciuibus ſuum regē excipere. Eo venere dux barrenſis & lotharingię: Cōmercienſis
quoqꝫ dominus:nō paruas copias ducētes:vt regi inſeruirent.Itaqꝫ Carolus & vnctus
& coronatus eſt a Reginaldo chartrenſi remorū antiſtite aſſiſtente puella quę
militare vexillum manu gerebat:nimirū exultans ꝙ ſe vna hortante Carolus regni
dyadema & ſacram vnctionē loco celebri atqꝫ huiuſmodi ſacris multos per annos
Vellium ad id muneris deſignato recepiſſet. Sacratiōe abſoluta:relictis remis velliū iter agēs
Sueſſio Priuinum oppido libere potitꝰ eſt. ¶Nec ſueſſiones ſignū vllū rebellionis oſtēderūt. Simili
quoqꝫ modo per briam nōnulla fortia loca fecere deditioneʒ. ¶Priuino oppido
cū Carolus ageret:bethfortus cū duodecim armatorum milibus ex pariſiis ducens
corbolium acceſſit animo(vt ipe iactabat)pugnā cum Carolo cōferendi:id vbi regi
cognitum eſt:priuino diſcedens ad caſtellū cui mota nomen eſt exercitum duxit
non ob aliam cauſaʒ q̄ vt anglo pugnādi faceret poteſtatē. At bethforto mēs fuit:

Brayum.

Caſtrūthiericum

pariſios repetendi. ¶ Conſtituerat carolus ſequana amne traiecto brayum proficiſci ꝓmittentibus oppidanis tranſitū ſe conceſſuros. Sed francis angliſqꝫ cōcurrentibus eodem tēpore ad ripam vt traiicerent: leui cōmiſſo prælio carolus ſuos tranſire ꝓhibuit. Exactis poſt non multis diebus caſtrūthiericum profectus: mox per valleſium creſpeiūqꝫ pręteriens: caſtra in campo iuxta dāmartinuꝫ ponit. ſpe animoqꝫ erectus pariſium recuperādi. Cognito ꝙ ad ſe carolus aduētaret bethfortus ad vicum mitriacū copias educit: ſex a dāmarto milibus paſſuuꝫ diſtantem. Vbi loco natura munitiſſimo militem cōtinet. Pręmiſſis aliquot equitibus duce ſtephano hyro qui anglos adequitarēt: vbi reſciuit hoſtē loci munitionibus cōſidere: carolus ſuos vltra progredi vetat. Bethfortus autē pariſium citiſſime reuerſus eſt. Miſerat ꝑ hos dies carolus ad cōpendium beluacenſeſqꝫ nōnullos ex ſuis fidiſſimos exploratum quo in ſe animo incolę eſſent. Cognoueratqꝫ illos cupere maxime ab anglorū ſeruitute liberari: eiqꝫ obtemperare qui verꝰ rex eſſet. Proinde barronē ſiluanectēſis agri vicum vt cōpendium peteret ꝓfectus: cognoſcit bethfortum maioribus copiis auctum in ſe ducere.

Improbꝰ ſacerdos & ſacrilegus.

¶ Patruelis ſiquidē henrici angloruꝫ regis per ſuperiores dies romanus cardinalis a pōtifice romano legationē ad anglos receperat pecuniā militēqꝫ cogendi aduerſus bohemos: qui de chriſti doctrina & fide nō recte crederēt. Qui milibus quattuor armatorū in galliam traductis ſe cū bethforto coniunxerat in frācos arma cōuertens q̄ in chriſtianę religionis hoſtes ſimularat accepiſſe. Igitur vt de bethforti acceſſu certior carolus redderetur: Ambroſium delorū cum viginti tantū equitibus exploratum quid apud hoſtē geratur mittit. Qui iter ingreſſus videt procul denſiſſimū puluerem in aerem ferri: nec dubius fuit id ꝓgredientis agminis indicium eſſe: moxqꝫ paulo vltra pergēs anglos manifeſte cōſpicatur: idqꝫ per caduceatorem carolo feſtinanter renūciat. Ea re cognita carolus acie ordinata ſiluanectum iter facere conſtituēs apud montēpiliolum qui mons contemplationis aliquando dictus eſt cū veniſſet: redeūte ambroſio deloro: accepit anglos barronē ducere per riuuꝫ qui ex ſiluanecto perfluit: ſed eos magnopere impediri vadi anguſtia ꝑ quod vix bini euadere poſſent. In ea traiiciēdi difficultate: ratus carolus hoſtem intercipi poſſe: primā aciem incedere iubet. Sed iam magnā ſui exercitus partē anglus trāſmiſerat: q̄obrem carolus ſuas acies in cōſpectu hoſtis habuit: moxqꝫ leuibus cōmiſſis digladiationibus: cum ſol cōdere ſe inciperet: angli ad ripam fluenti caſtra poſuere: aggere vallo ſudibuſqꝫ ſeſe munientes. Habētes præterea a tergo lacū. Rex auteꝫ in monte piliolo ſuos cōtinuit. Poſtridie cuꝫ illuxiſſet: carolus quaterna acie inſtructꝰ in anglos ducit. Primā alenconii dux & vindocinenſis comes adminiſtrabāt. Secundę præerat dux barri. Tertiā ducebat rayus & bouſſacus francię mareſcalli. Quartā quę ad excurſiones inſtituta erat & cui frequēter locum mutare neceſſe eſſet moderabantur Albretus iohannes aurelianēſis nothus iohanna puella & Hyrus. Sagittariorū baliſtariorumqꝫ curā gerebant grauilla & iohannes foucaudus lemouicenſis. Regis cuſtodiam borboniorū dux trimoluſqꝫ receperant. Aciebus ad hunc modum inſtructis decretū erat anglos adoriri. Sed cognito q̄tum illis locus adiumēto eſſet: leuibus aliquot pręliis ante caſtra vtrinqꝫ cōmiſſis: cū neqꝫ conuitiis neqꝫ prouocationibus e caſtris excitari hoſtis poſſet: francus tandē ad hoſtiuꝫ caſtra ꝓxime profectus: manu tandiu conſeruit: donec aduesperaſcente & multo puluere cęlo caligante fuerit prælio deſiſtere coactus. Mane facto rex creſpeyum: bethfortus pariſium petiit. Biduo poſt recepit carolus compendiū: vbi præfectuꝫ poſuit guillermū

Sāctus dyoniſius

Pugna ad ſācti honorati pariſieñ portam.

Latiniacum

flauium loci indigenam. ¶ Eo quoqꝫ beluacenſes cōuenere regis poteſtati ſe permittentes. Idem fecere ſiluanectenſes qui miſſo ad carolum ſuo cū aliquot ciuibꝰ antiſtite ciuitatē dedidere quo rex paulopoſt ſe ipſe cōtulit. ¶ Bethfortus pręuidens animo q̄ benignior fortuna caroli rebus arrideret:pariſio abire conſtituens ludouicum luxemburgum morinorū epiſcopum quem francię cancellarium angloruꝫ factio appellabat & iohannē rachetum equitem anglū vna cuꝫ ſymone morhiero pariſianum prætorē ciuitati adminiſtratorē præpoſuit cum duobus armatorum milibus ad præſidiū relictis. Reliquum vero exercituꝫ ad normānos profectus:compluribus ſuę factionis locis diſpartiuit. ¶ Igitur cognito bethforti diſceſſu Carolus ad ſanctum dyoniſiū ex ſiluanecto mouens oppidum (excipiētibus eum ciuibus) igreſſus eſt. Tertio poſt die franci caroli iuſſu ad vicū cui capellę appellatio eſt caſtris cōſtitutis:cum ibi ꝑnoctaſſent:eruptione in eos a Pariſiacis facta crebris præliis cōcertarunt:non ſecus ac ſi ꝑludia quędā armorū agitarent. Repetentibus tandē ciuitatem pariſianis:franci duce alēconio ad ſancti honorati portam copias ꝓmouere:expugnantes confeſtim propugnaculū quod pro porta extructum erat. Qua ſpe adducta iohanna:ciuitatē quoqꝫ oppugnare præter omniū opinioneꝫ conſtituit. Eſt ab ea parte duplex foſſa & inter vtrūqꝫ agger. In priorē neqꝫ aqua neqꝫ luto impeditam cum facile franci deſcendiſſent: Alterā foſſam ſuperare labor fuit propterea ꝙ latior & aquę affatim plena eſſet. Importatā vndiqꝫ materiā cum iohanna in foſſaꝫ opplendam iacit:e muro ſagitta in crure ꝑcutitur:nec eo tardius in opere ꝑſeuerat: commilitones ꝑſeuerare cohortans. Nec potuit inde reuocari donec alēconius negocioſam mulierē per ſe reduxit. Signo receptui dato franci ad ſanctū dyoniſiū iter conuerterunt. Quo tempore ex latiniaco ad carolū nuncii conuenere qui oppiduꝫ tradere pollicentur. Quare miſſus latiniacū ambroſius delorus oppidum recepit.

Lauallum

Error militum

Solitudo ꝑ agros & vicos.

Carolus autē e ſancto dyoniſio digredi volēs:ducem borboniū adminiſtratorē inſtituit earum ciuitatū quas a tempore ſuę vnctionis in belgis receperat: relicto cū firmis copiis apud ſanctum dyoniſiū vindocinenſi comite & cullanto. Atqꝫ inde latiniacum ꝓfectus:mox montēargi pręteriens: ligerim traiecit ¶ Abeunte Carolo angli burgūdiqꝫ ſanctū dyoniſium recuperant:ſiluanectū petentibus iis qui ex caroli inſtituto ad pręſidium relicti erant. Mouit pręterea hoſtis ad latiniacū copias. ſed egreſſus oppido delorus cū iohanne foucaudo:ita hoſtem diſtinuit: vt nulla illi fuerit poteſtas ꝓxime oppidū caſtra admouendi. Quare admirati reſiſtentiaꝫ hoſtes pariſium remearunt. ¶ Cepere ꝑ id tempus lauallum tres normāni equites homerus bochetus & ferrerius adiutore multore quodā qui molendino pręerat in amne marona qui proxime oppidū perfluit. ¶ Et ambroſius delorus foucauduſqꝫ de capienda rothomago clā conſultantes freti ope magni petri qui rothomagenſis erat magna ſpe ducebātur intercipiendę ciuitatis. Sed definita die cū iter noctu copię faciunt:tenebris falſi:alii rothomagū:alii alio errantes diuerterunt. Fuitqꝫ eorum inceptatio ad hunc modū irrita. Per eos dies miles francus qui in vrbibus recēter in fide caroli receptus erat:mirū in modū vexare incolas & ciues cepit nemini parcēs & in omnem rapinā diſſolutus. Qua iniquitate factū eſt:vt diffugiētibus colonis agri compluribus locis inculti remanerēt:& quę terrę frugum feraciſſimę erant ſentibꝰ ruſciſqꝫ ſqualerent in ſaltus & ſiluas conuerſę:ingentes vici & iidē populoſiſſimi ſine incolis dilabētibus ſtructuris deſerti vacuiqꝫ mox ferarū luſtra fuere. Quę aīaduertens borboniorum dux domū ſe contulit relicto ſiluanecti vindocinenſi comite

Cui paulopoſt Carolus bouſſacum cū octingentis armis miſit pręficiens illum regioni quam borbonius reliquerat.

Caſtellū ſancti ſelerini.

¶ Iohanna vero puella ſub eiſdē diebus ſanctum petrum monſteriēſem cepit:inde cū ad charitatē copias promouiſſet:irritam obſidionem habuit amiſſis pleriſqꝫ tormētis machiniſqꝫ bellicis. Erat caſtellum ſancti ſelerini in principatu alēconii ducis vetus & longe deſolatum qd' inſtaurare dux cuꝫ cœpiſſet:aduocato ad ſe ex latiniaco ambroſio deloro:caſtellū illi cuꝫ valido pręſidio cōmendat. Recepto caſtello ambroſius mira admodū diligentia locuꝫ munit: nihil omittens quod ad arcis cuſtodiā pertinere arbitraretur. Verū enimuero angli priuſq̄ munitiones abſoluerētur:caſtellum circūſident. Preſſis obſidione francis delorus p̄cibus ſuorum victus:ſimulata eruptione noctu cū quinqꝫ armatis chinonē profectus eſt:nūcians regi q̄ ad ſancti ſelerini arcem gerebātur. Quibus cognitis:Carolus copias per cœnomaniā aduerſus anglos ire iubet. Id vbi anglus accepit omnia in celeritate ponens:arcē confeſtim acerrime oppugnat. Quod cum haud ſatis procederet:altera die obſidionē ſoluit. Idem quoqꝫ dū apud latiniacuꝫ facere aggreditur:intentione ſua fruſtratus eſt:oppidū egregie tuentibus foucaudo mareſcallo & quēnodo ſcoto equite.

¶ His diebus puella cū latiniacum acceſſiſſet:cognito ꝙ quadringenti ex anglorū copiis non procul a latiniaco in franciam contenderent: aſſumpto foucaudo & iohanne de ſancto albino & aliis ex latiniaci pręſidio hoſtē adoritur:omnes ad vnū necans.

Puellę iohānę fortuna mala apud cōpendiuꝫ.

¶ Sed non multis poſt diebus diſſimilis apud cōpendium fortuna illi fuit. Nam anglis burgūdionibuſqꝫ in cōpēdii obſidione ſedētibus: iohāna ſubſidium obſeſſis ferens. cū oppidū ingreſſa eſſet:& paulopoſt eruptione in hoſtē facta res nō proſpere ſibi ſuccederet:dū oppidum repetit & milituꝫ preſſura aditum p̄cluderet capitur a iohanne luxemburgo qui eam anglis venūdedit. A quibus hoſtiliter habita rothomagi cremata eſt odio videlicet nominis franci:& ꝙ virili veſte fœmina vſa eſſet. Prius tamē q̄ ſententiam diceret hoſtis:frequenti foro & crebris cōſultationibus puellam tentat:de fide atqꝫ religione chriſti multa ſcrutatus. Arbitrabatur enim mulierē magia aliqua edoctā a carolo rege aſſumptaꝫ eſſe:& propterea a catholica veritate carolū aberraſſe:indignūqꝫ eſſe cui regnuꝫ deberetur. Sed ſupra fœminæ vires fuit:pluribus cū hoſte(vt eſt nonnullorum mos) per aſſentationem ſentiētibus præualere. q̄q̄ ſe & q̄cūqꝫ geſſiſſet apoſtolicę ſedis examini permitteret. Apud tyrannos ſemp̄ fuere iniqui cōſultores qui affectione mala vel aſſentatione cęci inſontes ꝓ nocentibus vt principibus gratiam inirent dānare magis q̄ abſoluere curarent. In eā enim partem propenſiores ſunt qua p̄ncipis animū procliuem vident. Obiit puella dominicę pietatis anno. M.cccc.xxxi. menſe mayo.

Cōpendiuꝫ recupatur.

¶ Sexto ab obſidione menſe:laborātibus cōpendianis victualiuꝫ pœnuria iametus tyllayus cum centum equitibus oppidū laturus ſuppetias ingreditur. Eius loci guillermus flauius cuſtodiā gerebat:& ei aſſiſtebat philippus gamacheus ſancti pharonis meldenſis abbas:homo genere illuſtri qui obſeſſis & animos faciebat & ſpem adiiciebat victorię.

¶ Interim vindocinēſis comes & bouſſacus quingētis ſupra mille armatis contractis mouētes:turrē ligneam grandē in qua ſe angli obſidionis tempore recipiebāt:expugnant. Dumqꝫ eā angli oppugnant:iametus eruptione facta alterā turrem quæ ſiluā verſus extructa erat:& burgundionū præſidio tenebatur:inuadit:qui cū quadringenti eſſent:vniuerſi interempti ſunt. Hoſtis tanto damno affectus:nocte inſequēti deſertis caſtris,atqꝫ obſidione diſſoluta: alter normanniā:picardiam alter remigrauit.

¶ Eodem ferme tempore meldunenſes occaſi onem libertatis nacti:ab hoſte diſceſſere.Qui enim in prȩſidio apud illos erant angli atqꝫ burgũdiones:oppido aduerſus francos cũ exceſſiſſent:paucis in prȩſidio relictis:oppidani leuis cõtẽtionis cauſa aduerſus prȩſidiũ ſuſcepta:arma capiũt. Erat tum melduni tubicen quidã vetulus qui carolo aliquãdo ſeruierat. Hic rixȩ caſum intelligens ciuibus ſignũ tuba dat rem gerendi. Itaqꝫ fugatus oppido hoſtis in arcẽ ſe recepit. Meldunenſes vero id quod apud eos gereretur feſtinãter renuntiant gereſmo rhodii ordinis commẽdatario:& dyoniſio challio qui eo tẽpore in bria erãt cohortes aliquot militũ habentes Hi nichil morati meldunum proficiſcẽtes:arcem poſt duodecimum circũſeptionis diem recipiunt. Neqꝫ pigritantes priuignuꝫ cum arce per idem tempus vi ab anglis extorquent. Recuperãt prȩterea per briam regionem oppida atqꝫ arces cũ corbolio & vicennis.

Cȩdes ãgloruꝫ apud cathalaunum

¶ Et apud cathalaunẽſes ingẽs de hoſte cȩdes facta eſt.Itaqꝫ ducẽtibus anglis burgũdionibuſqꝫ octo milia armatorũ vt per campaniã graſſarentur:& prædas agerẽt: Barbaſanus cathalauni tũc agens cognito ꝙ hoſtis apud diuam mariã de ſpina caſtra haberet:accerſitis vicinaruꝫ arcium prȩfectis cũ ſe iuſtum exercitum habere conſideret:hoſtem adoriri feſtinat:miſſo ad burguꝫ vignolũ hyri fratrem nũtio:qui apud caſtellũ ſarreyuꝫ erat:vt pugnæ adeſſet.Quo veniente acrior pugna cõmiſſa eſt & hoſtis ſuperatus.

Rex henricꝰ hẽrici filius pariſiũ ex anglia venit.

¶ Nondũ ſub illis diebus henricus anglię rex:patre henrico defuncto in franciaꝫ traiecerat. Anno autem ſalutis milleſimo quadringẽteſimo.xxxi.cũ annorum eſſet duodecim multa nobilium caterua:copiiſqꝫ ſtipatus pariſiũ aduenit:vbi magnis honoribus exceptꝰ in diuȩ marię templo regni dyadema cardinalis viceſtrenſis miniſterio ſuſcepit. Hic enim cardinalis cũ henrico eius gratia aduenerat.

¶ Dum hæc pariſii aguntur:princeps auraycẽſis a gaucurto ꝗ dalphinatibus prȩerat fugatur multis Burgũdionibꝰ occiſis.

¶ At in bellouacis alia fortunȩ conditio fuit.Darondellus enim comes anglus cõſtitutis nõ longe a ciuitate duorum miliuꝫ armatorũ inſidiis:præmiſſiſqꝫ expeditis quibuſdã militibus qui beluacenſes ad eruptionẽ prouocarent:Bouſſicaudum & ſantrallum vaſconem qui in prȩſidio erant ciuitate egreſſos adoritur: multoſqꝫ occidit eorũ prȩſertim qui pedites ex bellouacis cõcurriſſent:quibuſcũ ipe ſantrallus interiit.

Renati duciſ barrẽſis dira fortuna.

¶ Fuit & iniqua renato barri duci fortuna barbaſano quoqꝫ ꝗ cum eo militabat. Nam apud barrũ in obſidione ſedentibus cũ accepiſſent valdemontẽſium comitem & burgundionũ mareſcallum cũ valida anglorum manu in eos aduentare relicta obſidione hoſteꝫ vallo carriſqꝫ circũuallatum impetunt. Capitur eo prȩlio renatus & barbaſanus cũ aliis plurimis necatur. Renatus philippo burgundo duci traditur a quo pro ipſius renati liberatione caſleti vallẽ in perpetuam ditionẽ dux accepit: & ad hũc vſqꝫ diem poſſident eius in flãdria ſucceſſores.

Sancti ſelerini caſtellum ab anglis obſeſſum.

¶ Per eã tẽpeſtatem vlibyus nothus ſalſeberienſis & matagohus angli coacta ſuorum ingenti multitudine ſancti ſelerini arcẽ appetentes:locum circũcludunt:vbi ambroſii delori vicarius erat iohannes armẽgnus:qui obſidionem magno animo tulit:arcẽ potenter tutatus. Cognito obſidionis periculo:delorus qui illis diebus apud regem erat obſeſſis ſubſidium mitti ſollicite ꝓcurabat.Igitur bueillus & ipſe a Carolo præmittuntur.qui belmontem vicontum profecti illic tantiſper morati ſunt:donec reliquȩ copiȩ conueniſſent. Tertio die poſtq̃ in eo loco reſtitiſſent:venere interim aliȩ francorum cohortes quȩ in vico cui nomẽ eſt binaiugus tribus paſſuum milibus a belmonte diſtanti conſedere.Inter francorũ cohortes quæ ducentorum ſupra mille armatorum erant fluebat ſattra amnis:qui põte vno nõ procul a belmonte trãſiri po terat. Angli vero qui in obſidione ſancti ſelerini agebant: de francorũ conuentu certiores facti: pars intermiſſa obſidione ad frãcos qui caſtra habebant noctu ducunt: nec morati prẹliãtur. Excito mox ex re inſperata clamore: buellus & qui cũ eo apud belmontem armati excubabant: põte tranſmiſſo laborantibus francis dum opem ferre contendit: iam angli victores militaria ſigna extra vicum emiſerant parſqꝫ obligandis captiuis pars recipiendis equis & ſarcinis conuehendis diſtinebatur. Hoſtẽ ſic impeditum franci inuadunt. Fit atrox prẹlium vt deiectis vtrinqꝫ militaribus ſignis: diu ſit dubitatũ: quoruꝫ melior conditio eſſet. Deniqꝫ victor francus extitit ſexcentis anglis interfectis ꝗplurimis inſuper cũ matagotho in captiuitatem abductis. Ex frãcis triginta deſiderati ſunt: & paulominus capti. Inter quos fuit delorus diro vulnere perculſus paulo poſt tamẽ inſtaurantibus bellum francis: recuperatus eſt. Huius cladis nuntio accepto vilbius cum reliquis ſancti ſelerini obſeſſoribus alẽconium fugientes petiuerũt.

Carnutes.

¶ Apud carnotum res quoqꝫ proſpere francis ceſſit. Nã poſitis tribus locis inſidiis: aurelianẽſis nothus florẽtinum dillerium iuxta ſancti michaelis portam in primis inſidiis locat: ſecũdas paulo a porta longius cõſtituit. Ipſe & Hyrus cũ quingentis equitibus: ſexcentis fere paſſuum milibus a ciuitate tertias ĩſidias agit. Ordinatos auteꝫ: & ad hoc a ſe edoctos aurigas cum curribus qui piſces aloſas vehebant ſub luceꝫ ad vrbẽ mittit: quos non ſecus/ ac victualiuꝫ vectores in ciuitatem admitterẽ ciues ſimile vero erat. Aurigẹ vero cũ quibuſdaꝫ ſibi notis ianitoribus pridie in colloquium venerãt: & ſe illis aloſas daturos ꝓmiſerant: ſi diluculo venientibus patefacerent ingreſſum: Igitur ianitores vt appropinquantes aurigas cõſpexere: ſocios adhortati vt feſtinanter aperta porta piſcibus potirẽtur: portam reſerant. quaꝫ ex proximis inſidiis dillerius prodiens occupat: ſubſequentibus iis qui in ſecundis inſidiis erant: atqꝫ ita ante diuæ Mariæ templum progreſſi regiuꝫ vexillum ſtatuunt: iohannem nothum expectantes. Concurſantibus vero per vrbẽ armatis: loci antiſtes qui burgundus natione erat occiditur. Laubeſpinus autem ciuitatis præfectus muros vrbis tranſgreſſus aufugit. Ad hunc modum carnotum receptum eſt.

Latiniacum.

¶ Obſeſſum eſt rurſus a bethforto Latiniacum: & magnis viribus fruſtra oppugnatum/ Foucaudo/ Quennedoqꝫ/ & Renaldo de ſancto iohanne oppidum defendentibus. Extruxerat enim bethfortus ad pontis initium ligneam turrim/ & ad alteram oppidi partem munitiones latiſſimas ad ſtationem militum. Addiderat quoqꝫ ſublicium pontem qui a turre ad munitiones peruius eſſet: atqꝫ ita circunſeptum exiguum oppiduꝫ paucis diebus expugnare ſperabat: quatiens crebris tormentis muros. Sed franci ducibus Aurelianenſi notho Iohanne rayo/ Iohanne gaucurto/ & Roderico vallendrano hyſpano/ ſequana tranſmiſſo/ cum per matronam commeatum nauibus importãt obſeſſis: eruptione facta oppidani anglos qui ad ligneam turrim in pontis capite ſtabant adoriuntur. Pars vero francorum quæ in alteram matronæ ripam nauigabat turrim oppugnare feſtinat. Expugnato propugnaculo hoſtis partim capitur/ partim trucidatur. Et veniens bethfortus ſuppetias laturus ſuis haud profuit ſed repulſus in munitiones ſe recepit. Franci q̃dem commeatu in oppidum importato: Gaucurtum ad oppidi cuſtodiam deputant. Reliqui per franciam incedentes aliquot arces captas ſolotenus deiiciunt.

¶ Francorum diſceſſu cognito: Bethfortus veritus ne in Pariſios ducerent: diſſoluta confeſtim obſidione caſtriſqꝫ deſertis: pariſium ire accelerat.

Argẽtonuꝫ in dioceſi ſagienſi

¶ Fuit per hos dies apud argentonum agri ſagienſis præliuꝫ pertinax: atqꝫ admirabile: francis trigin ta aduerſus totidem anglos pugnantibus. Nemo enim non vulneratus prælio exceſſit. tandem nouem ex hoſtium numero cum argentonii mareſcallo interemptis: reliqui angli fugę ſe commiſerunt. Ex francis cecidere Ambroſius frolaus: Galterus lapoſtus & Dorus roſſaus: reliquis omnibus grauiter vulneratis. ¶ Fuere prætereа diuerſis per andegauiam locis ſingularia quędaꝫ certamina: de quibus ſcribere ſuperuacaneum iudicaui.

Proſper icurſus i norma͠niā a francis

¶ Excurſionem ſubiiciam quam in normannia ambroſius delorus proſpere conſinuauit. Eſt apud cadomēſes annuus mercatus: quo normāni & ex finitimis locis q̄plurimi vendendi emendiqꝫ cauſa in diui michaelis feſto in campo ante beati ſtephani cœnobium cōueniunt. Id cum non neſciret Delorus: accerſitis finitimis militum pręfectis petro ialleto / & ferrebonto / copias ex ſācto ſelerino mouens orna amne ſuperato copiarum partem ad diripiēdas nundinas mittit. ipſe cum equitibus quinquaginta & ſagittariis centum in ſubſidiis ſtabat aduerſus anglos qui Cadomum tenebāt: ne oppido erumpentes reliquos interciperent. Itaqꝫ direptis mercibus cum magno captiuorū numero ſe recipientes franci poſtq̄ fluētum ornam traiecere ad lapideam crucē ſtare copias delorus iubet. Ibi recenſitis captiuis: omnes ſacerdotes ſeneſqꝫ cuꝫ mulieribus & pueris: & pauperes inſuper agricolas domū dimittit: cęteros ꝗ alicuius pēſi erāt octingentos abduxit.

Ridiculum.

¶ Addā deinceps rem inter ſeria riſu non indignā. Venerat ad feugeram cœnomannię vicum Guillermus de ſancto albino cum octoginta equitibus francis: vbi dum diuerſatur: angli in eū irruentes non modice francos terruerunt: ita vt nothus quidam boſapſtus eques: protenus fugiens in rubo ſe occuluit. Fit nihilominus apud feugeram atrox pugna: & angli ſuperantur. Quorū duo profugi ad rubum quo Boſapręſtus ſe abdiderat euadunt. Ratus boſapręſtus perſecutores eſſe qui eum peterent: qui inquit eſtis Reſpondentibus anglis qui nō minus pertimeſcerēt ſe anglos eſſe: eiuſqꝫ poteſtati ſeſe ꝑmittere: intellexit rem proſpere a francis eſſe geſtam. Vnde ab anglis fide accepta boſapręſtus tanq̄ egregiam operā prælio nauaſſet: eos ad Guillermuꝫ de ſancto albino captiuos perduxit. At ille cuius ignauia nota eēt irriſus eſt & captiuis priuatus.

Strategema

¶ Eſt apud francos peruetuſta conſuetudo: grandem aliquem ramū vel procerum arbuſculum frōdoſum ad mayas kalendas ludi cauſa pro portis amicorum defigere. Id vt obſeruarent angli qui frenūuicontem occupabant: aſſumptū de more ramum in conſpectu arcis ſancti ſelerini vbi delorus in pręſidio erat in terra defigunt protenus abeuntes. Quos mox delorus inſequens: euulſo quem hoſtis detulerat ramo: eundē proxime propugnaculum freniuicontis per leuis armaturę milites plantare iubet Pręmiſſo iohāne armengno cū octoginta peditibus: qui ſingulos virētes ramos manibus geſtarent ad fallendū hoſtē. Delorus vero in inſidiis non longe delituit. Poſtq̄ pedites non procul ab arce pone denſiſſimam ſepem cuꝫ ramis ſe collocaſſent: angli vbi frondoſum ſtipitem pro portis arcis defixum cōſpiciunt: ꝓtenus arce egreſſi eos qui ramum humo defixerant acriter perſequūtur donec ad delori inſidias peruenere: ꝓdit confeſtim in hoſtem Delorus & prælio cum hoſte cōtendit. Qui vero pedites ad ſepem ſtabāt ſe inter arcē angloſqꝫ medios locant: atqꝫ hoc pacto interceptum hoſtem fundunt: occiduntqꝫ cōpluribus captis.

Angloruꝫ cędes.

¶ Eadem fortunę benignitate vſus eſt apud ſillū guillermi delorus. Anglos eñ ex arce ſanctę ſuſannę in ſillū guillermi mouētes: cum prædas feciſſent: ſupueniēs delorus ducētos ex hoſtibus interemit. ablatis ſpoliis: captiuiſqꝫ receptis. Neqꝫ deteriorem fortunā exptus eſt aduerſus comitē darondellū in pratis amnis ſatrēſis ſecus vi cum quem gratalum incolę vocant. Nam cum ſexaginta ſupra centum equitibus: aduerſus tria angloruꝫ milia præliari audet:prædas ex hoſte reportauit. ¶ Contra accidit apud louuerium Hyro. Qui ab anglis obſeſſus dum quęrēdi ſubſidii cauſa loco egreditur:a Iohanne marſio dordani præfecto captus eſt:& louuerium ab anglis ſubiugarum. ¶ Sancti præterea ſelerini caſtellum interemptis Iohanne armengno & Guillermo de ſancto albino Darondellus poſt trimeſtrem obſidionem cepit. Inde ad ſillum Guillermi ducens:obſides de oppido dedendo accepit ea lege vt eos ſi intra quadrageſimum diem francorum ſubſidio obſeſſi iuuarentur: ſaluos dimitteret. Alioquin deditione facta oppido ipſe potiretur. Erant ad id temporis frācorum copię in armis paratæ quas Ambroſius delorus ad ſanctum ſelerinum ducere ſperauerat:quibus præerant Alenconius & Andegauus duces:& cuꝫ illis Richemontus coneſtabilis. Hi cum ſuis ad lomellum (ſicut inter ſillenſes angloſqꝫ conuenerat) proficiſcuntur. Stabat vterqꝫ exercitus in alterutrius conſpectu. Vnde & congreſſus & pręlia commiſſa ſunt non quidem integra acie: ſed cohortibus hinc atqꝫ hinc in ſe concurſantibus & interdum occidentibus. Nam quandoquidem Angli loco ſe munitiſſimo cōtinebant:viſum non fuit frācis eos totis copiis impetere. Sed miſſo ad illos caduceatore petunt aut pugnandi poteſtateꝫ faciant:aut obſides reddant ſillenſibus. Obſides anglus reſtituit:& franci domum rediere:rati hoſtem ideꝫ facturum. Sed vix obliuiſcitur perfidię qui fraudulentus eſt. Itaqꝫ abeuntibus francis:hoſtis ad ſillum ſe cōtulit arcem ſummis viribus oppugnans:nec multum abfuit quin expugnaret. diſcedens inde Darondellus:per cœnomaniam andegauiamqꝫ excurſiones faciens:arces duas cepit:mellayum & ſanctum Laurentiū de mortariis. Vbi pręſidiis impoſitis in normāniam reuertitur:paucis poſt diebus moriturus.

Hyrꝰ capſi

Perfidꝰ āglꝰ.

¶ Eſt in bellouacis octauo ab vrbe miliario diſtans gerberoyum in colle mediocriter edito. Ea arx ſupra multos annos diruta deſertaqꝫ cum fuiſſet Hyrus Potonuſqꝫ mille circiter aſſumptis militibus:ex beluacenſibus profectus arcem inſtaurare cōſtituunt ¶ In quo opere nichil pigre agentes: muros munitioneſqꝫ diligentiſſime extruebant. Qua re cognita Darondellus feſtinanter cum copiis ex Normannia aduenıens locum circūcingere properat. ¶ Id poſtq̄ Hyrus conſpexit:ſuos in contionem vocans:vos inquit commilitones in hanc collapſam arcem perduxi:vt eam inſtauratam habentes: ea quaſi propugnaculo vteremur aduerſus hoſtem. Sed dum muniendę arci animum intendimus Anglus nos præpedit. Itaqꝫ non arx nobis curanda eſt:ſed vita protegenda. Hoſtium multitudineꝫ per agros ad nos hoc loco velut in pedica concludendos properare conſpicitis. Si viri eſtis res in promptu gerenda eſt:priuſq̄ ſtationeꝫ ſibi hoſtis in obſidione perfecerit. Itaqꝫ cenſeo infeſto agmine erumpendum eſſe:& hoſtem adhuc venientem & partim occupatum adoriri. Hyri approbato conſilio: miles ad rem gerendam accingitur ¶ Fit eruptio & acerrime Darondellus inuaditur. qui tametſi viriliter reſtiterit ſauciatus tamen captꝰ eſt: & ſui fuſi. Ex eo vulnere paulopoſt Darondellus interiit. Superato hoſte:franci gerberoyum reuerterunt opus cœptuꝫ exequētes. ¶ Sub his diebus cum Trimolus apud Carolum plus cęteris aulicis poſſet:inuidiam in ſe multorum excitauit. Caroli præſertim Andegauenſis bueili caluimontis atqꝫ coytiui. Hii tres quos poſterius dixi in arcem Chinonem per poſticum ab Oliuerio fretarto noctu admiſſi: Trimolum in cubiculo depræhenſum:in caſtellum monteſaurum traduxerunt: inſcio rege qui tum chynone erat. Ad quem ex nocturno tumultu pauentē bueilus coyti-

Gerberoyū.

Darōdellus moritur.

Trimolꝰ cō pręhendit

tuuſꝗ accedentes:nichil eſt inquiunt ſereniſſime rex quod expaueſcas. Captus eſt trimolus tibi reiꝗ publicę apprime nocens. Abducto trimolo carolus andegauenſis apud regem cōtinenter conuerſatus eſt:in eius beniuolentiā ſe ſollerter inſinuās:ita vt concilio apud turonos aduocato:rex trimoli depręhenſionem laudauerit:compręhenſoreſꝗ inter primores aulicos habuerit. Qui tamen nō longo tēpore in gratia permanſere:a curię negociis ſemoti. Trimolus autem quatuor muttonum aureorum milibus buello perſolutis carcere liberatus eſt.

Plebis incōſtantia.

¶ Et normāni agri conſtantienſis qui mare accolunt:cum ab anglis arma aduerſus carolum regem ferre cogerentur:ipſi hortante quantepio multis hominū milibus ex plebe & aliquot nobilibus collectis in anglos ſe conuerterunt:atꝗ cadomū ducentes ab inſidiantibus anglis ītercepti partim occubuere:reliquis fugientibus. Quoruꝫ reliquias miſſo ambroſio deloro alenconius dux ad arma reuocauit. Ipſeꝗ mox abrincas cū plebeia multitudine profectus:cum nichil proficeret:aſſumpta quantula inualidi exercitus parte in cœnomaniam ſe contulit. Nec durauit in armis plebs:ſed ſenſim dilapſa domum repetiuit.

Dieppa a frācis capta

¶ Caleti quoꝗ armis aduerſus anglos deſumptis. Carnierum ductorem ſequentes illi obtemperabant. Quo tempore petrus de rupeforti frāciæ mareſcallus/ Galterus bruſacus & Carlotus mareſius:Dieppam anglis noctu ſuſtulerunt. Qua occupata cum caletis iuncto exercitu Fiſcanum Harfleum Monſtiuilarium/ Tancaruillam & inſulam bonam in caroli ditionē reduxere. Sed diſſoluta militari diſciplina:milites Petro mareſcallo nō audiebant. Petulce illiberaliterꝗ viuentes: prædas non mitius a francis q̄ ab hoſte faciētes:mulieribus iniurii:monaſteriorū violatores:& contemptores religionis. Hæc militū impietas agros ſpoliauit cultoribus:& domos effecit deſertas. Præter arces & munitas vrbes nichil habitabatur.

Militū inſolentia

¶ Igitur nichil parturiētibus agris:miles annona deſtitutus alius alio diuertebat:quidaꝫ Carolum conuenerūt opem ab eo vitęꝗ alimoniam flagitātes:quandoquideꝫ fortunas ſuas omnes eius cauſa detriuiſſent. Prouidit illis pius rex:& cui bene antea ſeruitum fuiſſet:deinceps quoꝗ illi miles obediētior fuit.

Sancti eligii cœnobiū capitur.

¶ Itaꝗ venablo Anglo ducentorum ſupra mille armatoruꝫ præfecto:ſancti Eligii cœnobio quod in inferiore normannia munituꝫ eſt occupāte: Andreas lauali comes:& Loheacus cum ambroſio deloro anglos noctu petūt:& cœnobii parte intercepta:ducentos ex hoſtibꝰ interimunt. Mox cum venablus inde ſuos eduxiſſet:Loheacus deloruſꝗ lazaium vſꝗ progreſſi poſt atrociſſimū prælium hoſtem ſuperarunt:morteꝫ oppetētibus ducentis:præter eos qui in francorū poteſtatem viui peruenere. Venablus autem cuꝫ aufugiſſet:paulopoſt in ſuſpitionē veniens a ſuarum partium anglis capitis ſupplicio afflictus eſt.

¶ Per eam tempeſtatem borbonius dux corboliū & vicennas data pręfectis locorum pecunia recepit. Et poronus in picardiā excurrens abactis multis pecoribus:aduerſante maxime comite luxemburgo prędam incolumis abduxit

¶ Sanctum quoꝗ dyoniſiuꝫ nocturnis inſidiis ceperūt iohānes nothus aurelianēſis & Petrus de rupeforti anglis inde extruſis. Vbi cōſeruandi oppidi cauſa Petrus cum pręſidio manſit:abeunte iohāne notho qui aduerſus anglos copias compararet. Moleſte enim hoſtis ferebat in cōſpectu fere pariſiorum habere loco munitiſſimo militem francū. Propterea contracto validiſſimo exercitu ex pariſio mouēs ſanctum dyoniſium circūuallat. Conuenerat ex finitimis agris in oppidum ingēs ruſticorum turba:qui vna cum præſidio muros tuebatur ſperans venturū eis a iohāne notho ſubſidiū. Atꝗ equidem iohānes ipſe milite ſtipatus ad pōteꝫ meulanū iā ve nerat cum certus factus eſt quaſdam anglorum turmas ex giſortio iter ad ſanctũ dyoniſium:facere eaſq; ducere mathagonem & Thomam kyrielum.Eam ob rem ipſe aſſumptis loheaco bueiloq; & Ambroſio de loro:hoſti obuiã pergens anglos partim cędit:partimq; capit:& mox ad pontem vnde venerat cum præda reuertitur.

¶ Eius autem põtis atq; arcis ad Caroli ditionem cõuerſio recens erat:procurata quidem a rãboello:& petro iallardo viris nobilibus. Erat a muro prominẽs ad amnem ſequanam latrina in quam cõſcendentes Iacamus ferranduſq; piſcatores viam francis fecere:ſeducto pecunia cuſtode anglo:qui põtis tutelę erat præpoſitus.Fallendi angli auctor extitit francus quidã cui nomen erat imperaror.Ponte recepto ii qui in arce erãt deditione facta liberi abierunt.

¶ Interim duꝫ Iohannes nothus aurelianenſis apud pontem meulanũ moratur: durior indies erat ſancti Dyoniſii obſidio:ita vt deſperantibus auxiliũ obſeſſis:cum nec eſſet vnde militi ſtipendium ſolueretur:nec multorum dierum cõmeatus adeſſet:Petrus de rupeforti viginti dierũ inducias cum hoſte cõſtituit vt ſi intra eoſdeꝫ dies ſuppetię a Carolo non venirent oppidum hoſti ꝑmitteret. Per has obſidionis anguſtias viri cœnobitę monaſterii diui dyoniſii miſerti fortunę obſeſſorum in ſtipendiũ militi argenti marcas quadringẽtas libere contulerunt.Interea dum ſubſidium expectatur angli non ignorantes quid Aurelianenſis nothus de ſuppetiãdo obſeſſis appararet:foſſam ſibi circũdant in quam ex fluento quod extra oppidum eſt tãtam diuerſis riuulis aquaꝫ deriuant: vt ad caſtelletum quod maiori eccleſię vicinum eſt redũdaret:extructis quattuor firmiſſimis propugnaculis quibus adorientes ſe arcere poſſent.

Liberalitas religioſorũ i obſeſſos.

¶ Exactis induciis cum ſubſidii ſpe deſtitutum ſe petrus intellexit:deditionem fecit.militeq; vita fortuniſq; ſaluis eduxit.Recepto oppido anglus muros munitioneſq; deiecit: præter eas quæ ad monaſterii tutamen pertinebãt.

¶ Pariſiani vero anglo parentes cum crebris incurſionibus ſe a francis premi grauiter ferrẽt: vilbiuꝫ anglum qui apud pontiſaraꝫ in præſidio erat orant ciuitatis cuſtodiam recipiat. Qui põtiſaræ conſtituto ſibi vicario Pariſium cuꝫ bona anglorum manu ſe cõtulit.

¶ Nec multis poſt diebus per vilbii abſentiam Pontiſarenſes anglos exoſi ad Caroli partes conſiderationem ſuam conuerterunt. Igitur die vna egrediẽte præſidio quod apud eos erat: ſiue vt frumentationem faceret:ſiue vt ex hoſte ſpolia prędaſq; reportaret: cum pauciſſimos in oppido cum ſuo præfecto Iohãne ripello relictos eſſe animaduertiſſent: ipſi ſumptis armis portas omnes oppidi obfirmantes anglos ſine vlla tumultuatione comprehendunt.Præter tris qui cum ripello in proximam portam euaſerant.

¶ Vnde tegulis lapidibuſq; iactis: poſtq̃ fruſtra ſe tueri conſiderãt: in Pontiſarenſium poteſtatem tranſiere.Qui confeſtiꝫ accito Iohanne inſulæ adę domino:homineꝫ orant: oppidum Burgundi ducis nomine cuſtodiendum recipiat. Conſulto duce Iohannes Pontiſaram in cuſtodiam accepit.Iam enim interceſſerant collocutiones componendę pacis conueneratq;:vt ad dieꝫ prędefinitum legati attrebatũ mitterentur reconciliationis faciendę poteſtatẽ habentes.Quamobreꝫ anno ſalutis Milleſimo quadringenteſimo trigeſimo quinto Attrebati pacis tractatores conſedere. Imprimis affuit cardinalis ſanctę crucis romanus legatus ordine cartuſienſis nicolaus nomine:cardinalis ciprius:quos epiſcopi ſex comitabantur & abbas veſelaus: Caroli oratores fuere borboniorum dux:comes richemontus coneſtabilis:Remorum archipræſul cancellarius:vindocinenſis comes regii hoſpitii primarius magiſter Chriſtoforus haricurtus. Adã de cambray parlamẽtei ſenatus primarius præſes.Guiller

Conuẽtio apud attrebatũ vbi pacis leges cũ burgũdo poſitę ſunt.

mus quadrigarius parlamenteus conſul:eccleſię pariſienſis decanus & alii permulti ex francorum nobilitate non obſcuri. Nec defuere britonum ducis alenconiiq; & barri oratores. Anglorum legationis hi principes conuenerũt cardinalis viceſtrenſis:Eboracenſis archiepiſcopus:Comites hontitonus & ſuffortus & nõnulli ex dignitate eccleſiaſtica viri cũ permultis anglię nobilibus. Burgundionũ ducis hi primores fuiſſe tradunt:Leodius cameracenſiũ & attrebatenſiũ antiſtites:Nicolaꝰ raulinus ducis cancellarius:gheldrenſis:ſtampenſis:ſancti pauli:vandemõtenſis:niuernenſiſq; comites:& alii inferioris nõis proceres quorum frequẽs numerus erat:præter flandrenſium oratores. Conſidẽtibus pacis gratia cuiuſq; partis legatis tametſi ſanctę crucis cardinalis:plurimum eniteretur irritatos p̃teritis bellis animos ad concordiam pacẽq; perducere nulla ratione anglorũ pertinaciam flectere potuit:vt cũ carolo francorum rege paciſcerentur. Sed cõcilio abierunt re infecta:ꝓmittentes ſe alia aliqua die cõuenturos. Abſentibus anglis cardinalis nõ propterea cœptuʒ prętermiſit:de burgũdi cum carolo recõciliatione mox affreens mentionem. Quæ res ſicut grata oratoribus fuit:ita finem habuit optatum. Nã poſt q̃ nicolaus raulinus burgundus cãcellarius ſui principis nomine longaʒ orationẽ habuiſſet:multa ediſſerens quę a carolo rege dari concediq; duci philippo merito deberẽtur (q̃q̃ omnia in rem ducis eſſent) nihil de petitis detractũ eſt. Itaq; pleraq; loca burgũdię finitima quæ regis campaniã verſus erant ad ducis ditionem peruenere. Artheſio quoq; adiunctę ſunt. Ambianis ciuitas corbia mondeſiderius perona ſãctus quintinus & abbatiſuilla cum põtiuiaco & bolonię comitatibꝰ. Quas terras ſub caroli imperio parlamenteiq; ſenatus ditione dux poſſideret. Eas aũt ciuitates quas poſterius nomiauimus quæ ad amnẽ ſommonobriã ſitę ſunt redimere carolus poterat quadringentis aureorum milibus. Fuere alię ad pacẽ conditiones:quę quandoquidem abſolutę hactenus nõ ſunt:nec eas perficiendi ſpes vlla manet:mortuis principibus:ſilẽtio a me prętereuntur. Permulta ſiquidem cõcordię gratia frãci oratores admiſere quę ſi completa omnia fuerint quemadmodũ carolo oneri erant:ita honori atq; maieſtati eius forent indecora. Sed reuera rerum omniũ ea turbatio & calamitas per id tẽpus fuit:vt iuri regio aliquid abnuendum eſſet. Si eñ ab anglis burgundus non diſceſſiſſet:longe difficillimũ carolo erat vtrunq; hoſteʒ peruincere. Et philippus burgundus anglorũ ſuperbiã veritus quos ſibi aliquãdo dominari formidabat libens ab eis ſeceſſit. Rebus fœliciter cõpoſitis oratores in legati romani cõſpectu iurãt illibata ſeruare quę de pace dicta diffinitaq; extitiſſẽt: atq; ita pax per caduceatores magna omniũ exultatione vulgata eſt. ¶ Moritur eodẽ tempore yſabella caroli ſexti vxor:fortunis (ſi reginam cõſideres) tenuis & pauper. Quippe quę ſub anglorũ p̃ncipatu degẽs:eorũ arbitratu vitam agebat priuatę fœminę nõ abſimilis:patientiſſima quidem & ad tẽporis qualitatem ſe acõmodans. Nulla re magis irritata: q̃ ꝙ carolum regem eius filiũ inceſto cõcubitu natum anglus diffamabat. Cadauer nobiliſſimę mulieris quattuor tantũ comitibus naui aduectum apud ſanctũ dyoniſium ſine vlla pompa ſepelitur. ¶ Liberatur eiſdẽ diebus renatus dux barri qui apud diuionem burgũdię primarium oppidũ a philippo in cuſtodia habebatur. ¶ Ex eo tempore ſolus hoſtis anglus erat aduerſus quem franci belligerarẽt. Igitur apud põtiſaram agente coneſtabili & cũ eo aurelianenſi notho:illo ſe cõtulere cũ quingẽtis equitibus (philippi iuſſu) dominus de ternãdo:& ſymõ lallanus ſtrennuus auratę militię eques:quibus põtiſarę relictis coneſtabilis ad ſanctum dyoniſium ab anglis

Mors yſabellę Caroli matris.

Cędunt̄ āgli

Pariſiani frācos admittunt.

deſertam proficiſci conſtituit:oppidi inſtaurādi cauſa.Qua re comperta:anglus ex pariſiis obuiam ꝑgens:a coneſtabili(francis a pontiſara mouentibus)duriter excipitur ad lapideum pontē qui non procul a ſancto dyoniſio ad ſequanaʒ pertinet vbi quadringenti angli periere:multis cū thoma belmonte militū pręfecto captis.Prælio fœliciter geſto coneſtabilis ſanctū dyoniſium occupat.Et turrim quę veneni nomen habet in quē aliquot ex fuga angli ſe receperant circūſepit.Ibiqꝫ relictis qui obſidionem cōtinuarent:cū certum haberet quoſdā pariſianos ciues perteſos eſſe anglorum dominationis:atqꝫ cupere carolū ſibi regem adciſcere:aſſumpto aurelianēſi notho:aliiſqꝫ militū ductoribus:per poſſiacū noctu ſequanam tranſmittēs ad cartuſienſes qui extra diui michaelis portā ſunt:caſtra admouit.De cuius aduentu claʒ prędocti michael laiſerius:iohānes fōtanus & aliquot alii ciues cuʒ illuxiſſet:populum in hoſtem cōcitant:ad quos confeſtim cōuenientes thomas pigacheus:iohannes de ſancto benedicto:nicolaus louuerius/& iacobus bergerius magni inter ſuos nominis:anglos partim cędūt:partim fugāt capiuntqꝫ.Quorū pleriqꝫ ſancti dyoniſii portā occupare fruſtra niſi ſunt.Nā ferreę cathenę quę per omnia fere viarū vrbis compita erant ꝓtenus tranſuerſum tenſę ſunt & iter hoſti pręreptū. Ad hoc ex feneſtris & tectis ędium nemo nō in diffugientes anglos ſaxa & omnis generis materiam demittebat. Alii per viam inuentū hoſtē armis adoriebantur. Morinorum autem epiſcopus qui anglorū ſe cancellarium gerebat:cū vilbio & ~~mohiero mercatorum præpoſito~~ populi ſeditionem declinātes:in ſancti antonii propugnaculum ſe citiſſime receperunt:fugientē prępoſitum dū piſtor quidaʒ amicus illi & perfamiliaris vt eū populo reconciliaret reducere conatur a prępoſito vibrata in euʒ haſta occiſus eſt.Exaudito qui in vrbe erat clamore coneſtabilis & qui cū eo franci erant: alii porta ſancti iacobi refracta alii ſupatis muris:pleriqꝫ nauibus quas in flumine ſequana repererunt in vrbē peruadunt:nulla cęde facta.Sed ꝓpugnaculū quo ſe hoſtis tuebatur obſeſſum eſt.Ex quo iamiam mohierus delapſus apud pontem charētonum diffugerat vbi a ſuis proditus in poteſtatem venit dyoniſii de chailli equitis franci:a quo nō multo poſt precio redemptionis accepto liberatus eſt. ¶ Erat huius mohierii nepos brichanteus qui turriʒ veneni apud ſanctū dyoniſiū a francis obſeſſam tuebatur:anglorū partes pertinaciſſime ſecutus.Huic vt fideʒ facerent franci pariſiorum deditionis auūculi ~~mulaʒ illi~~ repręſentant.Qua conſpecta brichanteus ſpem euadēdi capiēs:e turris pinna in ſubiectam ſe foſſam pręcipitat: vbi ab iis ꝗ rure in oppidū cōuenerant ſine mora trucidatur:atqꝫ ita turris recepta eſt: & qui in ea erant vel occiſi vel capti. ¶ Pacato pariſiorum tumultu:angli qui propugnaculum obtinebant ſalutem deſperātes de deditione colloquium habuere. Itaqꝫ loco cedentes abire liberi permiſſi ſunt:irridēte eos plebe ꝙ nō per ciuitatē: ſed foras muros facerent iter.Confirmatis in caroli fide pariſiis:coneſtabilis ad creolium mouēs poſtq̄ quindecim dierū obſidionē fruſtra feciſſet:inde abiit & ſancti germani in laya arcem recepit:data pręfecto vt illā dimitteret pecunia. ¶ Eodē anno qui erat chriſti anę gratię quadringēteſimus.xxxvi.ſupra mille Ludouicus caroli filius viennenſis dalphinus Margaretā ſcotorū regis filiam vxoreʒ turonis accepit. ¶ Neqꝫ poſt dies multos angli pontiſaram cepere:francis extruſis.Erat em̄ tum hyems horrida:& oppidi foſſę glaciatę:& altiſſima niue terra albicabat.Igitur angli niuis beneficio admoniti lintheis candidis ſe amicientes in ipa niue cū decubuiſſent:fallentes oppidanos:in foſſas gelu cōcretas demiſſi:inde in muros atqꝫ oppidū repente inuaſerunt:

Pōtiſara ab ab āglis capitur.

mus quadrigarius parlamenteus conſul: eccleſię pariſienſis decanus & alii permulti ex francorum nobilitate non obſcuri. Nec defuere britonum ducis alenconiiqꝫ & barri oratores. Anglorum legationis hi principes conuenerũt cardinalis viceſtrenſis: Eboracenſis archiepiſcopus: Comites hontitonus & ſuffortus & nõnulli ex dignitate eccleſiaſtica viri cũ permultis anglię nobilibus. Burgundionũ ducis hi primores fuiſſe tradunt̃: Leodius cameracenſiũ & attrebatenſiũ antiſtites: Nicolaꝰ raulinus ducis cancellarius: gheldrenſis: ſtampenſis: ſancti pauli: vandemõtenſis: niuernenſiſqꝫ comites: & alii inferioris nõis proceres quorum frequẽs numerus erat: præter flandrenſium oratores. Conſidẽtibus pacis gratia cuiuſqꝫ partis legatis tametſi ſanctę crucis cardinalis: plurimum eniteretur irritatos p̃teritis bellis animos ad concordiam pacẽqꝫ perducere nulla ratione anglorũ pertinaciam flectere potuit: vt cũ carolo francorum rege paciſcerentur. Sed cõcilio abierunt re infecta: ꝓmittentes ſe alia aliqua die cõuenturos. Abſentibus anglis cardinalis nõ propterea cœptuꝫ prętermiſit: de burgũdi cum carolo recõciliatione mox affreens mentionem. Quæ res ſicut grata oratoribus fuit: ita finem habuit optatum. Nã poſtq̃ nicolaus raulinus burgundus cãcellarius ſui principis nomine longaꝫ orationẽ habuiſſet: multa ediſſerens quę a carolo rege dari concediqꝫ duci philippo merito deberẽtur (q̃q̃ omnia in rem ducis eſſent) nihil de petitis detractũ eſt. Itaqꝫ pleraqꝫ loca burgũdię finitima quæ regis campaniã verſus erant ad ducis ditionem peruenere. Artheſio quoqꝫ adiunctę ſunt. Ambianis ciuitas corbia mondeſiderius perona ſãctus quintinus & abbatiſuilla cum põtiuiaco & bolonię comitatibꝰ. Quas terras ſub caroli imperio parlamenteiqꝫ ſenatus ditione dux poſſideret. Eas aũt ciuitates quas poſterius nominauimus quæ ad amnẽ ſommonobriã ſitę ſunt redimere carolus poterat quadringentis aureorum milibus. Fuere alię ad pacẽ conditiones: quę quandoquidem abſolutę hactenus nõ ſunt: nec eas perficiendi ſpes vlla manet: mortuis principibus: ſilẽtio a me prętereuntur. Permulta ſiquidem cõcordię gratia frãci oratores admiſere quę ſi completa omnia fuerint quemadmodũ carolo oneri erant: ita honori atqꝫ maieſtati eius forent indecora. Sed reuera rerum omniũ ea turbatio & calamitas per id tẽpus fuit: vt iuri regio aliquid abnuendum eſſet. Si eñ ab anglis burgundus non diſceſſiſſet: longe difficillimũ carolo erat vtrunqꝫ hoſteꝫ peruincere. Et philippus burgundus anglorũ ſuperbiã veritus quos ſibi aliquãdo dominari formidabat libens ab eis ſeceſſit. Rebus fœliciter cõpoſitis oratores in legati romani cõſpectu iurãt illibata ſeruare quę de pace dicta diffinitaqꝫ extitiſſẽt: atqꝫ ita pax per caduceatores magna omniũ exultatione vulgata eſt. ¶ Moritur eodẽ tempore yſabella caroli ſexti vxor: fortunis (ſi reginam cõſideres) tenuis & pauper. Quippe quę ſub anglorũ p̄ncipatu degẽs: eorũ arbitratu vitam agebat priuatę fœminę nõ abſimilis: patientiſſima quidem & ad tẽporis qualitatem ſe acõmodans. Nulla re magis irritata: q̃ ꝙ carolum regem eius filiũ inceſto cõcubitu natum anglus diffamabat. Cadauer nobiliſſimę mulieris quattuor tantũ comitibus naui aduectum apud ſanctũ dyoniſium ſine vlla pompa ſepelitur. ¶ Liberatur eiſdẽ diebus renatus dux barri qui apud diuionem burgũdię primarium oppidũ a philippo in cuſtodia habebatur. ¶ Ex eo tempore ſolus hoſtis anglus erat aduerſus quem franci belligerarẽt. Igitur apud põtiſaram agente coneſtabili & cũ eo aurelianenſi notho: illo ſe cõtulere cũ quingẽtis equitibus (philippi iuſſu) dominus de ternãdo: & ſymõ lallanus ſtrennuus auratę militię eques: quibus põtiſarę relictis coneſtabilis ad ſanctum dyoniſium ab anglis

Mors yſabellę Caroli matris.

Cęduntᷓ āgli

Pariſiani frā cos admittunt.

deſertam proficiſci conſtituit:oppidi inſtaurādi cauſa. Qua re comperta:anglus ex pariſiis obuiam ꝑgens:a coneſtabili (francis a pontiſara mouentibus) duriter excipitur ad lapideum pontē qui non procul a ſancto dyoniſio ad ſequanaȝ pertinet vbi quadringenti angli periere:multis cū thoma belmonte militū pręfecto captis. Prælio fœliciter geſto coneſtabilis ſanctū dyoniſium occupat. Et turrim quę veneni nomen habet in quē aliquot ex fuga angli ſe receperant circūſepit. Ibiqꝫ relictis qui obſidionem cōtinuarent:cū certum haberet quoſdā pariſianos ciues perteſos eſſe anglorum dominationis:atqꝫ cupere carolū ſibi regem adciſcere:aſſumpto aurelianēſi notho:aliiſqꝫ militū ductoribus:per poſſiacū noctu ſequanam tranſmittēs ad cartuſienſes qui extra diui michaelis portā ſunt:caſtra admouit. De cuius aduentu claȝ prędocti michael lailerius:iohānes fōtanus & aliquot alii ciues cuȝ illuxiſſet:populum in hoſtem cōcitant:ad quos confeſtim cōuenientes thomas pigacheus: iohannes de ſancto benedicto:nicolaus louuerius/& iacobus bergerius magni inter ſuos nominis:anglos partim cędūt:partim fugāt capiuntqꝫ. Quorū pleriqꝫ ſancti dyoniſii portā occupare fruſtra niſi ſunt. Nā ferreę cathenę quę per omnia fere viarū vrbis compita erant ꝓtenus tranſuerſum tenſę ſunt & iter hoſti pręreptū. Ad hoc ex feneſtris & tectis ędium nemo nō in diffugientes anglos ſaxa & omnis generis materiam demittebat. Alii per viam inuentū hoſtē armis adoriebantur. Morinorum autem epiſcopus qui anglorū ſe cancellarium gerebat:cū vilbio & ~~mohiero mercatorum præpoſito populi~~ ſeditionem declinātes:in ſancti antonii propugnaculum ſe citiſſime receperunt:fugientē prępoſitum dū piſtor quidaȝ amicus illi & perfamiliaris vt eū populo reconciliaret reducere conatur a prępoſito vibrata in euȝ haſta occiſus eſt. Exaudito qui in vrbe erat clamore coneſtabilis & qui cū eo franci erant: alii porta ſancti iacobi refracta alii ſupatis muris:pleriqꝫ nauibus quas in flumine ſequana repererunt in vrbē peruadunt:nulla cęde facta. Sed ꝓpugnaculū quo ſe hoſtis tuebatur obſeſſum eſt. Ex quo iamiam mohierus delapſus apud pontem charētonum diffugerat vbi a ſuis proditus in poteſtatem venit dyoniſii de chailli equitis franci:a quo nō multo poſt precio redemptionis accepto liberatus eſt.

¶ Erat huius mohierii nepos brichanteus qui turriȝ veneni apud ſanctū dyoniſiū a francis obſeſſam tuebatur:anglorū partes pertinaciſſime ſecutus. Huic vt fideȝ facerent franci pariſiorum deditionis auūculi mulaȝ illi repręſentant. Qua conſpecta brichanteus ſpem euadēdi capiēs:e turris pinna in ſubiectam ſe foſſam pręcipitat: vbi ab iis q rure in oppidū cōuenerant ſine mora trucidatur:atqꝫ ita turris recepta eſt: & qui in ea erant vel occiſi vel capti.

¶ Pacato pariſiorum tumultu:angli qui propugnaculum obtinebant ſalutem deſperātes de deditione colloquium habuere. Itaqꝫ loco cedentes abire liberi permiſſi ſunt:irridēte eos plebe ꝙ nō per ciuitatē: ſed foras muros facerent iter. Confirmatis in caroli fide pariſiis:coneſtabilis ad creolium mouēs poſtq̃ quindecim dierū obſidionē fruſtra feciſſet:inde abiit & ſancti germani in laya arcem recepit:data pręfecto vt illā dimitteret pecunia.

¶ Eodē anno qui erat chriſtianę gratię quadringēteſimus.xxxvi.ſupra mille Ludouicus caroli filius viennenſis dalphinus Margaretā ſcotorū regis filiam vxoreȝ turonis accepit.

Pōtiſara ab ab āglis capitur.

¶ Neqꝫ poſt dies multos angli pontiſaram cepere:francis extruſis. Erat em̄ tum hyems horrida:& oppidi foſſę glaciatę:& altiſſima niue terra albicabat. Igitur angli niuis beneficio admoniti lintheis candidis ſe amicientes in ipa niue cū decubuiſſent:fallentes oppidanos:in foſſas gelu cōcretas demiſſi:inde in muros atqꝫ oppidū repente inuaſerunt:

negligenter excubantibus francis:qui tametſi vẽturos in ſe anglos accepiſſent:tamẽ neqꝫ vigilias facere:neqꝫ foſſarum glaciẽ effringere curauerunt. E põtiſara ſe vix ſaluum ꝓripuit iohãnes villerius:& varẽbonus burgundę cohortis ductor. Fratres autem duo genere nõ obſcuri ludouicus atqꝫ yndetus cognomẽto guitri portaꝫ q̃ daucri nominatur cũ aliquot ex ſuis occupantes:poſt q̃ diu viriliterqꝫ anglorũ oppugnationem ꝑtuliſſent:ſubſidii ſpe defecti:ſalui ꝑmittente hoſte abeuntes:portaꝫ reliquere:duobus tantũ ãglorũ poteſtati permiſſis:quos graui neſcio quo crimine delatos capitis amputatione affecerũt.

¶ Cepere pręterea montẽargi & caſtella q̃dam:quę omnia paucis interactis diebus franci(ęre pręfectis impartito)receperunt Miſſuſqꝫ a carolo coneſtabilis ad caſtrũ laudunũ locũ expugnauit. Cepit deinceps nemorſum:& deinde monſterolũ ad amnem yonam obſedit : ad quã obſidionem veniente carolo confeſtim oppidũ vi receptum eſt:& mox arx in quã thomas guerardus anglus cõfugerat Caroli ſe poteſtati ſummiſit:data pręfecto facultate abeũdi.

Caliſium a burgundo obſidetur.

¶ Philippus item burgundionũ dux anglos caliſiuꝫ occupare ꝑmoleſte ferens: ꝙ & ſibi inimici eſſent:& ad aliquid a finitimis ſurripiendũ promptiſſimi:grandi ex flandria præſertim exercitu cõtracto:caliſium obſidere maturauit. Vbi poſt q̃ menſes duos conſediſſet:pręliis cõpluribus militariter ꝑpetratis : tumultuãte flamingo exercitu:vix a ſuo duce flandrenſes tẽperauerunt:indignati ꝙ tãto tempore domo abeſſent:pręſertim in quotidiano periculo agẽtes. Itaqꝫ occiſo iohãne horno nobiliſſimo equite:quẽ philippus peramabat:ipi dimiſſa obſidione:& philippo cũ paucis relicto:nullo ordine flandriã petiuerũt. Laboris ſiquidem impatiẽs flandrus eſt: & crapulę aſſuetus in armis non durat. Dux nihilominus ſtrẽnue agens:cuꝫ in ſe ꝓdeuntes anglos ſuſtinuiſſet repuliſſetqꝫ:cum ea quã habebat militum manu domũ profectus eſt.

¶ Porro angli receptis ex anglia maioribus copiis:in artheſiũ flãdriãqꝫ incurſantes:mirum in modũ graſſati ſunt.incendia prędaſqꝫ facientes. Quos tandem burgũdus miles adorſus caliſium repetere coegit. Tẽtauit quoqꝫ philippꝰ crotoyum arcẽ ab anglis recipere lignea turre ad oppugnationẽ fabricata: cuius præfectus fuit iohannes de croeyo. Sed mouẽtibus in eũ ex normannia anglis:relicta obſidione copias reduxit.

Frãcorũ militũ ĩhumanitas.

Miſera pariſiorũ conditio.

¶ Eadem tẽpeſtate & fames & peſtilentia pariſios vexauit. Frumentaria enim mẽſura quę eſt apud illos ſextarius/ libris turonorũ nouem venibat. Et per agros tanta erat armatoruꝫ in agricolas impietas:vt vicis villiſqꝫ deſertis/in ciuitatem cõfugerent:nec erat illis anglorũ q̃ francorũ melior conditio. Itaqꝫ in hoſpitali domo pariſieñ.quæ dei nomen habet non pauciores fame q̃ peſtilẽtia periere. Eam ob rem ciuitatis primores & imprimis richemõtus alii alio ſe contulere/tribus tantũ ad ciuitatis cuſtodiam relictis:adã cambracẽſi parlamẽti primo præſidente:ambroſio deloro prętore/& ſymone carolo rationum regiarum pręfecto: quem cõputorum pręſidentẽ appellant:viris quidem auctoritate prudentia atqꝫ i regem fide præſtantibus. Quibus inter cętera aduerſa illud moleſtiſſimum maxime fuit:ꝙ milites frãci qui in pręſidiis ꝑ munitiſſima territorii pariſieñ.& finitimarũ arcium loca erant:pecora ſibi abigebant ex agri colonis prędas nõ minus q̃ hoſtis facientes. Neqꝫ huic frequenti malo aliter q̃ precio raptoribus ſoluto occurrere poterant/præſidio videlicet militũ deſtituti ꝗ peſtilentẽ ciuitatẽ non incolebant. Itaqꝫ & agri colonis/& ciuibus ciuitas ꝓpe deſerta erat. Accedebãt tot malis luporũ crebrę in vrbẽ incurſiones qui ſupra octoginta hoies cum per agros deuoraſſent:in vrbanos quoqꝫ ſęuiebant. Aduerſus hanc beluã lege definitũ pręmium eſt:vt ꝓ ſingulis

Luporũ incurſus

captis lupis ſolidi viginti ex fiſco captori ſoluerētur: prӕter publicam erogationem quam plebs ſua ſpōte venatoribus impēdiſſet. ¶ Nec defuit per id tempus philippo burgundo duci a brugēſibus aduerſitas. quē ad ſe receptum clauſis portis brugenſes ꝓſecuti ſunt: multis ex eius aulicis trucidatis inter quos adam villerius inſulę adę dominus dū oppidi portam effringere contendit: occidit. Quam temerariaʒ ſeditionem ducētis rideorum aureorū milibus apud ducem poſtea brugenſes purgauerunt: prӕter munera quę eius vxori yſabellę portugallenſi vt virū placaret cōtulere. ¶ Hęc cū brugis geruntur: Carolus apud bituriges cōuentu habito pragmaticam ſanctionē ad inſequentē modum Baſilienſis conſilii ductꝰ auctoritate ꝓdixit.

Brugenſiuʒ ſeditio.

¶ Apud baſileam eugenii quarti romani pontificis aſſenſu congregato conſilio/ ii quibus eccleſiaſticam tueri dignitatem mandatū erat leges cōmuni oīm ſententia rite digeſtas ſanxerunt quas a carolo admitti/ miſſis eiꝰ rei cauſa oratoribus/ petierūt. Legum hӕc capita fuere.

Pragmaticę ſāctionis capita.

¶ Romanus pontifex quoqꝫ decēnio generalē ſynodū loco queʒ volet poſthac cōgregato. Si negligēs erit: poteſtas eſto patribus id deſignandi. Cōuocati cōſilii locū niſi neceſſum erit: pontifex non mutato.

¶ Baſilienſis contionis autoritas/ & ipſius conſtantia decretorum/ perpetua eſto. quӕ nemo vnq̄/ nec ipſe romanus pōtifex tollere/ infirmare/ aut trāſferre p̄ſumito.

¶ Romanus pontifex maiores eccleſias metropoles ſcilicet atqꝫ epiſcopales collegiataſqꝫ: aut eas quibus abbates pręficiūtur/ & eccleſiaſticas dignitates/ q̄ per electionem ſibi deligere rectorē conſueuerunt nemini reſeruato. Pręter eas quę iure ſcripto/ vel romani principatus cauſa/ ſibi ꝑmittuntur. Huic decreto non contraueniito. Si intercedet cauſa prӕter legeʒ faciēdi/ id apoſtolicis reſcriptis exp̄mito. Idqꝫ dū ad pontificatum quipiam aſſumetur ſe ſeruaturū iurato.

¶ Eccleſia paſtore deſtituta: ii penes quos eſt eligendi poteſtas die & loco definito cōueniunto. peccatorum ſuorū confeſſionem agunto. & euchariſtiam ſumunto. Mox conſidentes: pręmiſſo iureiurando/ non negligenter/ non doloſe/ non timide/ eum qui gerendę dignitati ſit ydoneus eligunto. Principibus fas non eſto pro quopiaʒ commendando moleſtis precibus/ aut violenta comminatione premere aut cogere electores.

¶ Electionis formā & electi merita cōfirmatores pręlati inquirunto. Scribę & notarii moderatum ſalariū accipiunto.

¶ Romanus pontifex quē ſanctitatis normam pręſe ferre oportet: huic ſanctioni nequaquam derogato. Si cōtemnet: & inde ſcandalū exurgat: ad ſubſequēs vniuerſale conſilium deferatur.

¶ Electiones tametſi pro canonū auctoritate legitimę eſſe videbuntur: ſi inde aut eccleſia aut patria vel reſpublica turbari formidabitur: cū huiuſmodi electio ad romanum pontificem forte refertur: & ea diligēter examinata nulla dici merebitur: alteram electionem iis quorū refert indicito. Electum vero cōfirmari aut benedici ab alio q̄ ab eo/ qui ſine medio electo ſupior eſt fas non eſto. Si in pōtificis curia pręſēs electus erit: a pontifice benedictionem ſi volet recipito. iuramentum poſtea ſuo p̄lato pręſtato. Secus qui faciet: centū aureorū mulcta eū caſtigato.

¶ Vniuerſali ſynodo/ eiuſqꝫ definitionibus & decretis omnis catholicus/ etiaʒ romanus pontifex/ eatenus obedito: quatenus fides & ſciſmatuʒ explodenda ſeditio poſtulat.

¶ Quæ ſynodus/ſancto ſpiritu autore vocata conſedit eaꝫ/ſicuti conſtantianę cōtionis patres definiere a chriſto deo autoritatē ꝓtenus obtinere credito.

¶ Eccleſiis dei eos ſacerdotes & paſtores prępficito qui doctrina ſint & vita illuſtres vt creditum ſibi populum ſollicite inſtituant. & deo obedientē gratumqꝫ reddant.

¶ Expectatiuis ꝓpterea gratiis / vnde plurima oriri mala cōſtat locū eē nō ſinito.

¶ Beneficia (viuo eorum rectore) nemini reſeruato. Cum auteꝫ adminiſtratore vacabunt: eorum quibus conferre oportebit mores & merita/ graduati ne ſint an ſecus cognoſcito.

¶ Decretuꝫ de theologo per quaſqꝫ metropoles prębendādo ad epiſcopales quoqꝫ eccleſias extendito. vt in illis p̄benda theologo cōferatur qui in aliqua generali academia decēnem litteris operaꝫ nauauit. Beneficio donatus verbū dei p̄dicato. & ꝑ q̄ſqꝫ hebdomades ſemel atqꝫ iterū ſacras litteras audire volentibus explanato. Negligenti quottidiana eccleſię ſtipendia ſuſtrahito.

¶ Porro de iis qui gradu alicuius diſciplinę ꝓuecti ſunt/ hunc ordineꝫ obſeruato. Primum poſt hanc ſanctionem vacuum poſſeſſore beneficium doctori vel licentiato vel baccalario conferto. Duo deinceps quę rectore carebunt bene merentibus clericis concedito. Quod his duobus ſucceſſiuū erit/ illud graduatus obtineto.

¶ Igitur ſcholaſtici gradu inſignes ſua noīa beneficiorum collatoribus dū quadrageſima agitur ſcripta quotannis tradunto.

¶ Beneficiorū pręter hoc decretum collatio facta inanis eſto.

¶ E locis quę ab vrbe quattuor dierū itinere diſtant in ius vocandi romam/ niſi in maioribus cauſis fas non eſto.

¶ Qui dāno aut iniuria grauabitur/ eū qui proximus eſt ſuperior appellato: ſi tale eſt dānum: quod per eius ſententiam reſtitui poſſit. Alioquin ſi ad romanā eccleſiā iudex per exemptionem pertinebit/ cauſam definiendā ad eum ꝗ eiuſdem regionis eſt iudicem (ſi metus abeſt) pontifex cōmittito.

¶ A grauamine/ aut interlocutione iudicis ſecundo non prouocato. Eum qui fruſtra atqꝫ inaniter ante latā ſententiam appellat quindecim florenis/ præter cętera litis impenſas mulctato.

¶ Triennem alicuius beneficii & quietum poſſeſſorem non turbato. niſi hoſtilitate/ metu/ vel graui impedimento tardatus eris: ne per id triennium impetere potueris poſſidentem.

¶ Cardinales viginti quattuor tantū diuina & humana ſcientia eruditos/ annorū triginta boni noīs & generis legitimi ꝗ reipublicę xp̄ianę conſulere poſſint/ pontifex de ſuorū fratrum conſilio pręficito.

¶ De dignitatibus & beneficiis eccleſiaſticis quibuſuis collatis aut cōferendis nihil prorſus/ ſed neqꝫ annatā/ neqꝫ fructuum primitias/ neqꝫ vt vulgo dicitur deportuꝫ pontifex exigito. Notariis & ſcribis mercedem/ qui beneficium recipit ſoluito. Huius decreti pręuaricatori pœnam ſymoniacis debitam infligito. Nichil præterea iuris aut tituli in beneficiis contra hanc prohibitionem impetratis ſibi adquiſitum intelligat.

¶ Clerici qui eccleſiarū & diuini cultus obſequiis deputantur rem omnē diuinaꝫ & dei laudes ſancte: diſtincte/ & grauiter celebranto. Ad ieſu nomen caput reuerenter demittunto. Decanos & reliquos per eccleſias pręfectos huius ſtatuti præuaricatores caſtigato.

¶ Conſuetudinem qua inductum eſt:eũ qui in aliqua horaruꝫ choro affuerit oĩm diſtributionum participẽ eſſe tollito. Idqꝫ ad decanos & prępoſitos qui ſuaruꝫ prętextu dignitatũ rei diuinę non aſſunt extendito.

¶ Quos noueris dum res diuina agitur ꝑ eccleſiam aut iuxta illaꝫ deambulare aut confabulari totius diei quo hoc fecerint driſtributionibus priuato.

¶ Iterum vero in hoc ipſo delinquentes vnius menſis ſtipendiis mulctato.

Tabulam vbi deſignentur ii ꝗ definitis hebdomadibus ſua officia exeꝗ debebũt in choro appendito. Negligenti totius diei ſtipem denegato.

¶ Fidei ſymbolum non trũcato. ſed ad verbum abſolute decantato.

Camœnas vulgi in eccleſia canere laycos prohibeto.

¶ Rem diuinam quam miſſam appellamus ſine miniſtro nunq̃ celebrato. Dum eã facis vocem exaltato:quę a circunſtantibus exaudiri poſſit. Secus agentẽ corripito.

¶ Canonicos qui ſe creditoribus obnoxios ita cõſtituunt/vt ſi ſtatuto die debito ſe non abſoluerint interdicto rei diuinę cohibẽtur/a ſtipẽdiis eccleſię toto trimeſtri abſtinẽto. Nec quicq̃ inde/q̃diu diuinis abſtinebunt percipiunto.

¶ Solennibus diebus dũ maior miſſa fieri debet/capituluꝫ non cogito. ꝑ integram alioquin hebdomadã tranſgreſſores quottidiana ſtipe priuato.

¶ Spectacula/ludos/comeſſationes/choreas/nũdinationes/ludibria/& laruatas ꝑſonas incedere/ab eccleſia & ſacris locis arceto. Contemptorẽ clerum trimeſtri ꝓuentu abſtinere iubeto. Reliquos cenſura eccleſiaſtica cohibeto.

¶ Clerico cuiuſuis ſtatus concubinã fouenti/a ſecũda huius ſanctionis promulgatione non reſipiſcenti/beneficiorum ſuorum perceptione mẽſes tris interdicito. & eos fructus in eccleſiarũ vnde percipiuntur vtilitatem impendito. Hanc aũt conſtitutionem in ſynodis & capitulis promulgari quotannis imperato. Nec minꝰ laycos admoneto nullam præter legitimam vxorem turpi copula contingere.

¶ Excõicatos ante latam ſentẽtiam & reuera denunciatam non vitato. Niſi taꝫ notoria excõicatio erit:quę non valeat ignorari.

¶ Nulli omnino genti cõitati vel loco ſacris interdicito:niſi per ſemet/ aut per priuatos aut officiales id eſt per ſuos magiſtratus culpam admiſit. Iniquum ſiquidem eſt ob vnius cuiuſqꝫ priuati hominis delictum ferire inſontes.

¶ Nullius litteris quibus quẽpiam beneficio aut ſuo iure ſe abdicaſſe narratur/niſi teſtibus aut fideli documento id factũ eſſe conſtet credito.

¶ Hęc cum carolus ſatis enucleata digeſtaqꝫ eſſe comperiſſet: Indicto apud bituriges conſilio pragmaticam quam vocant ſanctionem tulit. Eamqꝫ in parlamenti ſenatu ꝓmulgari mandat:anno chriſtianę pietatis.cccc.xxxviii. ſupra mille nonis iulii. Quam regiam(autoritate baſilieñ.ſynodi)factam conſtitutionem qui deinceps fuere romani põtifices non ſecus ac ꝑniciosam hereſim execrati ſunt:ꝙ eã nemo põtificum diſſoluto baſilieñ.conuentu probauerit. Vetuſtiſſima enim contentio de vniuerſali conſilio/& romano pontifice vtrum maius ſit hactenus inter eccleſiaſticos perſeuerat. Quo mea ſententia factũ eſt:vt generales ſynodos cogere põtifices detractent.formidantes ſuam tam late patentem(ne dicam vſurpatam)autoritateꝫ conſiliorum decretis cohiberi. Itaqꝫ ea eſt hodie illorum ſublimitas & amplitudo: vt parui habitis regibus. Licere eis omnia glorientur. Neqꝫ quippiam ad pontificatum mea ętate venit:qui dignitate adepta non ſtatim ſuos nepotes magnis opibus & principatu donauerit.

Meldis capitur.

Abrincę.

Ludouici in patrē coniuratio.

¶ Eodem anno richemontus meldim ciuitatem poſt quindecimum obſidionis diem multis anglis interemptis expugnat. Mercatum autē in quo erat validum pręſidium hoſtis fortiſſime tutatus eſt. Aduenientibus pręſidio dorceto comite atqꝫ talleboto:qui nacta in flumine matrona naui in mercatū nouum pręſidiū induxerunt poſt biduum inde abeūtes. Cęterum diligenti oppugnatione attriti angli:ſuis fortunis ſaluis deditionem fecere. Mercato a francis recepto cū rex pariſii eſſet accito richemonto eū cum ingenti exercitu in normāniam mittit:quē mox ſecuti ſunt alenconii dux iohannes & andreas lauallus mareſcallus multis armatis ſtipati. Hi omnes abrincas petentes ciuitateʒ obſident. Eſt aūt vrbs in colle mediocriter edito ad occeanum britannicum ſita normānorum ditionis. Ibi cum dies circiter viginti conſediſſent dorcetus comes:dominus de ſcalis/& Tallebotus anglorū pręfecti frequētibus copiis contractis:ad vicū ſancti leonardi duobus tantum paſſuū milibus a frācorum caſtris diſtantem ſua caſtra admouere : nō procul a gilberti pōte/qui ſupra ſceam amnem inter vtrūqꝫ exercitum erat. Vbi non pauca leuia vtrinqꝫ pręlia commiſſa ſunt:aliis ſceam tranſmittere conātibus/aliis tranſitū ꝓhibentibus. Tandem conſpiciētibus francis amne ſuperato anglus in abrincas euaſit. Qui mox eruptiōe in francos facta acerrime pugnauerunt. Franci autē mutato loco pōtorſonem verſus caſtra reduxerunt. ¶ Sub his diebus ſanctam ſuſannā buellus/prodente eā anglo noctu cepit:quę cum ad alenconiū ducem pertineret:buellus tamen ſibi inuito duce obtinuit. ¶ Non ſatis carolo fortuna fuerat inimica:niſi a filio quoqꝫ pientiſſimus offenderetur pater:tot per ſuperiora tempora turbationibus vexatus. Ludouicus erat ei filius dalphinus viēnenſis/qui traditus a patre marchię comiti liberaliter imbuendus:poſtq̄ adoleuit/pręceptoris eruditioneʒ aſpnatus nyortuʒ ſe recepit. Accerſitoqꝫ iohāne borbonio & iohanne alenconii duce:abiecta tutela/ libere ſe poſthac viuere ꝓfeſſus eſt:quippe qui & ętate & rerum cognitione ydoneus eſſe ſibi videretur negociorū regni adminiſtrationē gerere. Addebāt ludouico animos ipſe dux/atqꝫ antonius chabānus/Iohannes de rupe pictauię ſeneſcallus:petrus de ambaſia:& alii cōplures nouarum rerum ꝑcupidi:qui aliquot iā ciuitates ad defectionem ſollicitare cœperūt. Naʒ ii omnes cōiuratione pictauis facta:ludouicuʒ a patris cōmunione maxime auertebant. Quoruʒ conſpiratio pragueria dicta eſt. Ea re per marchię comitem carolo delata cōfeſtim ad ciuitates ſcribit:ne dalphino eiuſqꝫ ſectatoribus audiāt:ne ve eos ad ſe admittant. Interim dalphini factionis auctores ex nyorto ad ſanctū maxentum ꝓgredientes arcem (iaqueto quodam ꝓditore) excipiunt:atqꝫ in oppidum cœnobiūqꝫ conuerſi:loci dominā fortunis omnibus ſpoliauerunt idem cœnobio facere feſtinantes. Verum iohannes ſachetus oppidi municeps cum tribus & viginti ſuarum partium ſtudioſis veſtibulum quod crucis appellatur:tādiu aduerſus dalphinates defenſauit:donec ex pictauis vbi carolus agebat ſubſidium impetraret. Abbas quoqꝫ & cœnobitę obſeratis eccleſię portis fornicem conſcendētes teſtudine effracta in hoſtes ſaxa deiiciebant. Qui audientes regem ad ſe cum copiis ꝓficiſci/prędis abactis diffugere:Carolus autem hora noctis ſeptima cū veniſſet:laudata abbatis diligentia/monaſteriū ꝓuentibus atqꝫ priuilegiis donauit. Qui in arce inuenti fuere paucis exceptis vltimū ſuppliciuʒ ſubierunt.

¶ His ita geſtis carolus nyortuʒ adoritur. Vnde mox ad borboniū ducem ſe proripuerunt dalphinates. Quapropter nyortēſes nulla rebellione adhibita carolo ſe dedere. Captus in arce eſt iaquetus ille proditor & in partes quattuor membratim diſſectus.

¶Cognito ꝙ dalphinum cum ſuis dux borbonioruꝫ recepiſſet conſiliorum particeps factus:Copias in borboniēſes carolus ducens:complura loca cepit: multis regionem damnis afficiens.

¶Hęc agente carolo:dalphinus ſanctum Porſanum occupat belli fortunam experturus.Rex vero nūc rionem/nūc claromōteꝫ incolebat:borbonium agrum incurſantibus ſuis.Hęc ciuilis peſtis ſexto poſt q̃ ceperat menſe intercessore comite deu quieuit.dalphino in patris gratiaꝫ redeunte: q poſtea apud regem vixit. Cōſpirationis autē auctores venia a carolo impetrata & regio diplomate firmata:quiqꝫ in ſuas domos abierūt.

Harfleū ab anglis capiē

Liberaī dux aurelianēſis

¶ Per hos dies obſidētibus harfleum anglis:franci duce notho aurelianeñ. valida manu mouentes:cuꝫ anglorum munitiones penetrare nō potuiſſent:harfleum tandem pręſidio ſaluo & monſtiuillarium hoſti ꝑmiſere. Atqꝫ eodem anno carolus aurelianorū dux qui poſt blāgianam pugnam in angliam ductus quinqꝫ & viginti ānos in cuſtodia angliæ regis fuerat ſolutus eſt:quatercentum aureorum milibus ꝓ ipſius liberatione numeratis Hic cum in ſancto audomaro reuerſus ageret:philippi ducis burgūdię neptem mariam cleuenſis comitis filiam deſpōſauit multis a duce donis honoratus.

Egidius de raya.

¶Eodem tempore egidius de raya frācię mareſcallus ſortibus vſus pleroſqꝫ infantes peremerat:quorum ſanguine futura auſpicabatur:principatū affectans.Qui britonum ducis iuſſu compræhēditur:& mox veritate maleficiorū per petrum hoſpitalem ducis cancellarium cōperta:duplici cruciatu eodeꝫ fere momēto afficitur. Extabat ad tormenta furca:ad quam egidius illaqueatur ſcabello ſuppoſito:cui pedibus adniteretur.Circum quem accēſo igni & ſcabello deiecto:confeſtim ſtrangulatur & vritur.

¶Eſt rūpes in inferiore normānia inſtar inſulę in mare ꝓminens: interdiu bis atqꝫ noctu ęſtuariis maris tribus partibus alluta:quam grauillā incolę vocant eam girardi villam primo dictam fuiſſe accepi:eam cū alternis expugnationibus franci angliqꝫ diuerſis tēporibus poſſediſſent:angli tandē inſtaurant valide illam muniētes: vt pote q̃ inexpugnabilis eſſe fortificatione facta videretur:& quam deinceps validiſſimo pręſidio tenuerūt.Et franci quoqꝫ eodē exemplo louuerium diu deſolatū a normannis oppidum:auctoribus potono Salzardo & antonio chabano muniūt:nōgentis milibus pręſidio adhibitis.Extruxerunt præterea ad ſequanę ripam ligneuꝫ propugnaculū:quo rothomagum nauigio adire eos qui ſupra aduerſum amnem incolebant/impedirent.Conchas item petrus breſſayus & floquetus dedentibus ſe anglis cepere.Et katherina caroli ſeptēnis filia philippi ducis primogenito deſponſata eſt: vt quę inter principes beniuolentia cōuenerat:ſacro nuptiaruꝫ fœdere perduraret.

Tartas.

¶ Eſt in vaſconia oppidum tartas non ignobile ad dominum de albreto ſpectans:id cum franci tenerēt burdegalus ſeneſcallus cū captabuſſo & quibuſdam anglis circūuallauit.Contritis tandem in obſidione menſibus fere ſeptem interueniente albreto ad inſequentē modū conuentum eſt.Oppidū in francorum poteſtate permaneret:Carolus albreti filius in eo præfecturam gereret . fidem tamen daturus burdegalo ſeneſcallo:nullam ſe vim aut bellum ex oppido aduerſus anglos illaturum:liberum anglis in oppidum ire redireqꝫ negociandi cauſa ¶Francis quoqꝫ permiſſum eſſe burdegalę aliiſqꝫ locis anglicæ ditionis cum anglis mercatoruꝫ more cōuerſari.Has conditiones ſi carolus aliquādo obſeruare nollet:licere illum tertio ante pręteritas conditiones menſe id mareſcallo prædicere.infra quod tempus: ſi franci prælio ſuperarētur locum dederent.Sin contra:oppidum ſibi poſſiderent.Carolo interim qui minori ętate eſſet aliquot ex francis angliſqꝫ conſultores deſignarent

Stipendiuꝫ militib⁹ aſſignatũ vt vicis relictis arces incolerẽt

Creoliuꝫ capitur.

Põtiſara obſidetur.

Re vt ſcripſi confecta quiſqꝫ quo voluit digreſſus eſt. ¶ In campania nonnullę frãcorum cohortes cum per ſummam iniquitatẽ per agros palantes omẽs paſſim ſpoliarent:Carolus rex trecas petit:& imprimis borboniuꝫ nothũ crudeliter armis abutentem in amne alba extinguere iubet. Pleriſqꝫ militum præfectis par facientibus officio amotis:decernens milites poſthac vicis relictis vrbes vel arces incolere:& eis ſtipendium ex publico dari:quo ſine iniuria quietiſſime alerentur. ¶ Ordinatis apud campanos rebus:cũ per picardiam ſimile Carolus effeciſſet:creolium mittit coytiuũ mareſcallum & hyrũ qui arcem oppidumqꝫ ad eã partem q̃ bellouacos ſpectat obſiderent:ipe vero p ſiluanectum viaꝫ carpens:ad alterã fluminis yſarę ripam caſtra admouit:reliquam oppidi partem obſidens. Fuit illic oppugnatio frequens & aliquot locis tormentorum iactu muri deiecti:quo interdũ franci cõſcendentes manu cuꝫ hoſte cõferebant:cõſpiciente eos rege. Quapropter colloquio cũ francis de deditione habito:guillermus poytus oppidi pręfectus libere cũ ſuis abire permiſſus / arcem oppidũqꝫ reliquit. ¶ Creolio recepto:ad ſanctum dionyſium veniens carolus inde pontiſaraꝫ copias omnes admouet:in cœnobio maubuſſono quod mille ab oppido paſſibus diſtat diuerſatus. Reliquo exercitu veteres macerias quę e regione oppidi paſcua verſus ſunt occupante. Quod ii qui in pręſidio erant aduertentes:ſtatim oppido erũpunt:cœnobiũ vbi carolus agebat impetentes. Fit igitur vtriqꝫ atrox prælium:ſed cedentibus anglis franci ad pontẽ vſqꝫ & propugnaculuꝫ qđ in eo hoſtis extruxerat anglum pſequuntur. Ibiqꝫ ſubactis foſſis & palis humo defixis:nocte illa ſe cõtinuerunt donec ex pariſiis deductis nauibus:amnẽ yſaram q oppidi muros pręterfluit tranſmiſerunt:eatenus qua diui martini cœnobium extitit:quod ioachinus roaldus/thealduſqꝫ valẽpargnus cum aliis quibuſdaꝫ feſtinanter occupant. Foſſis p gyrum cœnobii perductis:cum oppidũ fere hoc modo circũſeſſum eſſet franci propugnaculum pontis anglis eiectis capiũt. Libera erat porta quę Rothomagum ducit qua ingredi hoſtis egrediqꝫ poterat:ita vt per eam tallebotus ſępe & deinde eboraceñ. dux cõmeatũ ſuis importarent:frãcos nonnũq̃ ad pugnã prouocantes. Sed loco ſe mouere ordinemqꝫ deſerere temerarium eſſe ducebãt frãci:quorum maxime ſollicitus Carolus erat:diligentiſſime omnia prouidens quę obſeſſoribus conuenirẽt. Nam per ambroſium delorum pariſiorũ prętorem ingentẽ commeatum ad ſuos per amnem ſequanã yſarãqꝫ importare fecit:hoſte maxime inuito atqꝫ ſummopere repugnante. Quod cũ prohibere dux eboraceñ. Tallebotuſqꝫ non poſſent:per Poſſiacũ vbi regem compræhendere Tallebotus ſperabat/ iter faciens:cũ oppidum penitus populatus eſt:vna cum eboraceñ. duce in normanniam ſe contulit/relicto apud pontiſaram cliptono equite anglo cum fere mille armatis:quibus eboraceñ. fidem abiens dedit de ſubſidio obſeſſis ſtatuto die cõferendo. Digreſſo duce carolus accerſitis præfectis qui per vicos finitimos in ſtatione erant/ tormentis muros quatere cœpit:& templuꝫ diuę marię quo ad propugnaculũ hoſtis vtebatur (quia prope muros extrinſecus erat) expugnat. Et tertio poſt die oppidum circũquaqꝫ oppugnare iubens magno omnium milituꝫ animo nixuqꝫ exuperat:occiſis quingentis anglis captoqꝫ cum aliis multis pręfecto. Ex francis quinqꝫ ad ſummum deſiderati ſunt. Laudatus eſt imprimis coytiuus admiraldus q ad obſidionem atqꝫ expugntionem ſingularem operam nauaſſet:nomen quoqꝫ ſibi comparauit iohannes bureus qui tormentis & belli machinis per eos dies præfect⁹ erat obſcurus antea & mox induſtria atqꝫ diligentia regi acceptus. Ea victoria bene fortunatus carolus pariſiuꝫ veniens a ciuibus magna celebritate exceptus eſt.

¶ Eadē tempeſtate Iohannes floquetus quorundam ciuium ope adiutus ebroicas cepit:ꝑforato ab aliquot incolis muro:per quem floquetus eſt admiſſus. Et licet in mercatum confugientes angli ſe turribus tigniſq; circũfulſiſſent:mox tamen partim interempti:partimq; capti aut clam (reſerata ciuitatis porta) elapſi ſunt.

¶ Subiiciaꝫ vnũ quod militem cautum reddere poſſit. Ex põtiſara cum nõ pauci captiui in arce quæ coruila dicitur nõ longe a carnoto in vinculis haberẽtur:vnus ex eis vt reliquoruꝫ redemptionem ꝓcuraret dimiſſus:franciſcum aragonenſem qui anglorum partiuꝫ erat conueniens:narrat q̃ negligẽter caſtellum a francis ſeruaretur facile factu eſſe arcem occupare:prędari quę in ea eſſent & inde vinctos eximere. Re cognita frãciſcus cohortem non ꝓcul a loco in inſidiis noctu locat. inde cum illuxiſſet quattuor ex ſuis habitu ruſtico indutos pomorum ſaccos raporũq; oppletos humeris tanq̃ venales importare in caſtellum mandat:qui nullo prohibente arcẽ ingreſſi (pars enim p̃ſidii loco aberat:pars adhuc ſomno tenebatur) in cubiculũ prefecti euadunt:eumq; dormientem comprehendũt. & mox ex inſidiis ꝓripiens ſe hoſtis arcem & quæ in ea cõperta habuit occupat. Atq; ita ſolutis captiuis reliquam prędam rothomagũ traduxit. Ignauię pœnas digne luit qui inimico proximus ſibi diligenter non cauet Enimuero periere aliquãdo toti exercitus ſibi nimium indulgẽtes/ & non attendẽtes quid hoſtis moliatur.

Nota

¶ Anno inſequente qui fuit chriſtianę gratię. cccc. xlii. ſupra mille tallebotus mille quingentorũ delectoruꝫ anglorum ductor non procul a dieppa maritimo oppido quod a frãcis tenebatur caſtra ponens:in colle qui polletus ab incolis dicitur cõſedit. extructa ibi lignea grandi admodum turre:quam multis tormentis & machinis bellicis cõmuniuit:vt inde oppidi muros crebris iactibus concuteret. Erat ad oppidi tutelam carlotus mareſius trecẽtos ſecum egregia virtute milites habens. Ad quem paucis poſt diebus iohãnes aurelianeñ. nothus cuꝫ circiter mille armatis veniens:poſtq̃ locum militẽq; recenſuit arturum de lõgauilla & thomam droynũ ſexcentorum manu militum ſtipatos ad vetus præſidium adiungens dieppa egreſſus eſt. Miſit præterea carolus rex alteruꝫ ſubſidiũ obſeſſis. Cui p̃fecit thedoalum burgenſiũ:aſſignato illi guillermo ricaruillo centũ equitum præfecto. Firmata tanto pręſidio dieppa franci Talleboto cum potenter reſiſterent:ipſe paulopoſt abiit:relictis ad obſidionẽ peragendam ſexcentis anglis quibus pręerãt guillermus poyttus & iohannes rippellaus. Procedẽte tempore poſtq̃ hoſtis ad dieppam pertinaciter ſedet: Ludouicus Caroli filius viennenſis dalphinas patris iuſſu ingenti collecta militum manu ex pictauis dieppam petit diſſoluendę obſidionis gratia. Qui ſecũdum amnem ſummonobriam iter faciens:obuios ſibi excepit ſexcẽtos ſupra mille milites qui ei in ea expeditione obſequerentur. Eorum primi ductores extitiſſe referuntur ſancti pauli comes:domicellus de cõmerci/ Gaucurtus/ caſtillionis lauali comitis frater:& eius caſtillioni dominus qui ad amnem matronaꝫ eſt. Acceſſione huiuſmodi ꝓcerum inſtructior factus dalphinus abbatiſuillam ſe contulit:quo thedoalum burgeñ. ad ſe venire iubet. Is vbi aduenit: conſilio de re gerẽda capto:thedoalum cum trecentis militibus præmittit:qui ad anglorum caſtra cõmeatum inuehi ꝓhibeat:ipſe paulopoſt reliquas copias Dieppam ducit:vbi poſtq̃ militem ex labore pauliſper recreatum habuit:occidente iam prope ſole ſexcentũ probe armatos ad collem vbi hoſtis conſidebat ꝓficiſci imperat. Fuit mox illa continuo fere ymbre madens nec ꝓpterea erumpere in francos deſtitit hoſtis: q̃q̃ acri

Dieppę obſidio.

pugna in munitiones ſuas regredi a francis cogeretur. Poſtridie dalphinus dieppã mouens in collẽ polletum in cõſpectu hoſtium copias ſiſtit. Habebat enim fabricatos ligneos pontes ad tranſmittendas foſſas quibus ſe anglus ꝑ ambitũ ligneæ turris circũſepſerat. Igitur ſecundo die poſt q̃ ad collem ſucceſſit: põtes rotis prouectos ad foſſas admouens: mox ſigno dato oppugnare turrim feſtinat. Nec ſegniter hoſtis obſtitit: & inſilientibus in eum francis ſumma vi cõflictatur: hos ſaxis opprimẽs: alios telis ſagittiſqꝫ vulnerans. Ad primũ congreſſum octoginta franci cęſi ſunt: trecentis & ſupra grauiſſime ſauciatis. Quibus integri hortãte ludouico ſuccedẽtes oppugnationem nequaq̃ deſerebant: dalphini pręſentia: anglorũ quoqꝫ odio vehementer animati. Nec defuere dieppenſes: Qui baliſtarios ſexaginta educẽtes crebris ſcorpionibus hoſtem ne e turris muro tuto ꝓpugnaret: ꝓhibebant. Eapropter inſtãte atrociter frãco milite: expugnata eſt turris: trecẽtis anglis interemptis/reliquis captis cum guillermo poytto: Iohanne ruppallo & talleboti notho qui in dieppẽſium poteſtatem venere. Qui aũt francę originis erãt omnes ſuſpẽdio affecti ſunt cuꝫ aliquot anglis qui ante oppugnatam turrim dalphino cõuiciati fuiſſent. Taꝫ firmo ꝓpugnaculo diſſipato: tormẽta quę in eo erant in oppidum dalphinus tranſtulit. Laudatis militibus ciuibuſqꝫ quorũ diligẽti opa parta de hoſte victoria erat. Dedit iteꝫ oppidanis munera ad ſarciẽda damna q̃ obſidionis tempore perpeſſos eſſe cognoſcebat.

¶ Inſequenti anno. M.cccc. quadrageſimoquarto de duorum & viginti menſium induciis inter franciæ anglięqꝫ reges cõuenit: permiſſa vtrinqꝫ libertate merces cõmutandi atqꝫ inter ſe negociandi.

¶ Per quod induciarum tẽpus: ne miles ocio torpeſceret ſicilię regi carolus ſuppetias tulit aduerſus mettenſes: & quoſdã lotharingiæ incolas qui ei nõ parebant.

Expeditio ĩ mettenſes.

Admonitis mettenſibus obedire cuꝫ dicto audiẽtes nõ eſſent: eos Carolus circũſedit multis copiis & dalphini pręſentia potẽs Firmata obſidione/romanus imꝑator de heluetiis queſtus ꝙ imperio rebellarent: Carolum per bourgalemoniũ germanum inſignem equitem orat partem milituꝫ ſibi contra deſciſcentem a ſe heluetium cõmunicet. Ea res cum ingrata regi non eſſet: dalphinũ baſileam cũ copiis mittit. aſſiſtente illi bourgalemonio fœderici militis ꝑfecto.

In heluetios

Dum autẽ viam pergit heluetiorũ nõ contẽnendam manum nõ longe a baſilea offendit: in quos cũ in hortos quoſdam ſe recepiſſent arma cõuertens: bourgalemonium ante alios amiſit cũ aliquot aliis interemptuꝫ. Fudit nihilominus hoſtẽ & ad vnum occidit. Inde ad ſanctum hippolytuꝫ mouens ſpe oppidi confeſtim oppugnandi: cum id fruſtra conatus fuiſſet: habuit tamẽ ſibi obtemperantes oppidanos. Sed francus miles ſuo more ex agris prædas agẽs furentem gentem in ſe excitauit: ita vt diuerſis locis cõſociati heluetiorum manipuli nõ paruam copiaruꝫ partẽ occiderunt. Igitur bourgalemonio mortuo ſuiſqꝫ partim occiſis dalphinus regiõis aſperitate cognita ad patrẽ qui apud nantium lotharingiæ primariũ oppiduꝫ erat reuerſus eſt. Quo ſe contulit comes ſuffortus anglus ab hẽrico ad carolũ miſſus qui caroli filiam regi ſuo vxorem peteret. Neqꝫ id comiti denegatũ eſt.

Ductor mettenſiũ crudelis.

¶ Pręerat mettenſibus iohannes vitotus barbarus & feris moribus homo. Hic equo inſigni vtebatur: in cuius cauda aſſutum erat tintinabulum vt ingrediens egredienſqꝫ ſæuus imperator audiretur: atqꝫ cognoſceretur. Adeo quidẽ inhumanus vt ex ſuis aut ex hoſtibus captum neminẽ precio redimi ſuſtineret. Si autem cõpertum haberet fœminas vrbe egreſſas de virorũ liberatione pertractaſſe: eas nece afficiebat. Sed barbari crudelitatem vicit ciuium ꝓuidentior modeſtia. Fatigati itaqꝫ diuturna obſidione mettenſes:regem muneribus placant:ducentis ſcutorum milibus belli impenſas compenſantes. Rebus ad hūc modum ordinatis:Carolus cathalaunum profectus eſt. ¶ Sub idem tempus cū eccleſię ſynodus baſileę haberetur:eugenius pōtifex romanus cognito ꝙ patres q conſilio aderant eū a pontificatu amouere ſtuderēt: ſynodum ferrariam & inde florentiam transferre laborauit. ¶ Vnde baſilienſis ſynodus amedeum ſabaudum qui ſolitariam vitā apud rapaliaꝫ viuebat in pontificem quem fœlicē nominauit aſſumpſit. Interim mortuo eugenio cū romani cardinales thomaꝫ de ſuſanna eugenio ſubſtituiſſet nicolaū quintum eum appellātes: orto in eccleſia ſciſmate Caroli maxime opera cōtentio ſopita eſt:cōceſſa fœlici per ſaubaudiam ampliſſima legati poteſtate ¶ Per eoſdem dies tametſi inter reges francoruꝫ atqꝫ anglię inducię procederent:Franciſcus tamē ſurienus cognomēto aragonēſis tumultuaria armatorū manu feugeras quę normānię finitimę ſunt ad britanniam ꝑtinentes circūuentas cepit atqꝫ populatus eſt. Qua de re britonum dux apud carolum per nūcios queſtus:oſtendit hanc in illum contumeliam ab hoſte illatam eſſe:iducias illibate conſeruantem/decere ab anglo repetere quod per nefas abſtuliſſet. Querela ducis accepta:carolus ad anglię regem & ſombreſſetū ducem iohannē hauartum & guillermum couſinetū ex ſuis aulicis mittit:qui res ex feugeris induciarū tempore a franciſco ſurreptas repeterent. His reſponſum eſt franciſcum aragonenſem id non ex ſentētia regis commiſiſſe: factum neqꝫ regi neqꝫ ſombreſſeto placere. Quod vt carolo ſombreſſetus perſuaſum faceret:per nūcios idem ſignificat petens vt ob eam rem nihil de induciis nouaretur. De accepta auteꝫ iniuria ſi oratores louuerium mitteret/eodē venturos ſombreſſeti legatos:qui controuerſiam pariter cōponerent. Id carolo cum gratum fuiſſet:dies cōuentioni apud louueriuꝫ dictus eſt. Ibi dū oratores conſultant:interim de tollēda anglis pōtiſarcha fortiſſimo ad ſequanam in normānia oppido Floquetus ebroicenſis prętor vir bello ſtrennuus conſilium capit. Vector quidam quadrigarius ſolitus ꝑ id oppidum iter crebro facere:& eam ob cauſam anglis iam notus prouiderat animo eius loci præſidium negligēter agere:neqꝫ ſatis oppidi cuſtodię attentum eſſe. Igitur rem a ſe frequēter animaduerſam ad Floquetum iacobūqꝫ de claromonte & dominum de maulgnio belli peritos defert. petitqꝫ ſibi aliquot delectos milites attribui qui illum ad id negocium iuuent. Deſignātur imprimis duo:qui ſingulis ſecuribus deſūptis lignarios ſe fabros ſimulantes vectorem comitantur. Quos ſingulatim alii longo interuallo ne multitudo ſuſpitionem faceret ſubſequūtur. Qui omnes definito inter eos die ad cauponam quę in ſuburbio eſt hoſpitii prętextu cōuenere. Huius auteꝫ cauponę hoſpes iniuriam ſupra paucos dies ab anglo acceperat. Quod non ignorans quadrigarius ab indignante ob iniuriam hoſpite cubiculum ſeorſum petit vbi ipe cum ſuis ſecreto diuerſetur:ſimulqꝫ rem conceptam illi patefacit. Letus rei indicio hoſpes:opem quoqꝫ ſuam illis pollicetur ¶ Inſequente nocte dominus de Breſſy cum militum cohorte q̄ proxime oppidum poteſt verſus ſancti Andoeni portum ſe ad inſidias componit. Floquetus ad alteram pontis regionem quæ louuerium ſpectat: cum iacobo claromontano & quingentis equitibꝰ in vicino nemore ſe collocat. Vector quadrigarius ſub lucem inſequētis diei cum vehiculo ad primam vſqꝫ pontis portā cum ſimulatoribus fabris tantū progreſſus:ianitoreꝫ nomine appellat. orans ianuam ſibi reſerari:ꝙ feſtinus eſſet merces importare quo eas vehēdas receperat:ſimulqꝫ præmium beneficio pollicetur:fidem dans pro eis qui ſecures ferebant. Ianitor q

Fœlix ſabaudus papa.

vectorem notum haberet:adhibito ſecuꝫ anglo portam recludit.quaꝫ mox vector ingreſſus vehiculuꝫ ibi ſiſtit ſimulanſqꝫ ex marſupio nūmos in mercedem anglo depromere.vnum qui ex britonum moneta erat labi in terram ex induſtria permittit: quem nūmum vt humo leuaret dum ianitor ꝓcumbit:vector exerto pugione confodit:ii vero qui fabri putabantur ad ſecundaꝫ portam interim cum proceſſiſſent: anglum interimūt.moxqꝫ ex inſidiis Floquetus:aliiqꝫ milites properantes oppidū arcemqꝫ hoſtiliter vociferantes inuadunt.omni præſidio vel cęſo vel capto: cuꝫ ad eam horam non aliter q̃ ſecurus quiſqꝫ obdormiſceret:inter captiuos compræhenſus eſt comes fauquēburgus diues anglus.Ea res anglos mirum in modum contriſtauit.Quibus ne paci pręcluderetur via:carolus quę capta erant reddenda cenſuit: ſi feugeras reſtituerent.Id ad ſombreſſetum referentibus anglis:vtriqꝫ legati ad cœnobium quod bonū portum vocant poſtea coiere.Interim gerberoyum in bellouacis a domino de mouy: & i burdegalis conacus:malgrinuſqꝫ a verdrino vaſcone & a floqueto in normannia conchę captę ſunt.De quibus locis recuperandis miſſo a ſombreſſeto iohāne infante.Carolus reſpondet ſi feugeras britonum duci reddant:ea quę recēter capta franci tenerent ſe reſtituturuꝫ.De feugeris in mandatis nihil habere cum iohānes infans reſpōdiſſet:re infecta diſceſſit. Nec ab his qui ad bonum portū conuenerant aliud geſtū eſt. Reuerſis ad Carolum oratoribus: ipſe de belli ratione conſilium cum ſuis cōmunicat quippe qui hoſtis ſuffugia doloſqꝫ nulla modeſtia peruincere poſſet. Ad britonum ducem miſſis nunciis bellum cōmuni beniuolentia gerendum ſuſcipitur.Per pręcedentium tempus induciarū non deſtiterant angli qui mantam Vernoliumqꝫ & Latiniacum occuparāt vias publicas inſidere:quoſqꝫ paſſim vel ſpoliantes vel iugulantes:& vt a crimine patrociniuꝫ ſumerent:eos qui ab eis talia paterentur armigniacos appellabant.Facies tamen ſuas ne agnoſcerentur laruis obtegebāt & perſonati quidem incedentes:laruatos ſe appellari gloriabātur:eoſqꝫ pſeudo faciatos vulgus vocitabat.Aduerſus tot mala coeuntibus vndiqꝫ copiis auſus hoſtis ex feugeris in britones eruptioneꝫ facere viginti ſupra centū anglis occiſis in ſuas munitiones redire coactus eſt.

Vernoliū capitur.

¶ In normānia apud Vernolium multor cuius molendinum oppidi muris ꝓximum erat nocturnis excubiis deſignatus cum forte obdormiſſet:ab anglo excitatus iniuriā acceperat.Quā egre admodum ferens multor:de ꝓdendo francis oppido rationem cū Floqueto init.Commoditate facinoris accepta floquetus mercedem homini pollicitus:Petrū bleſſeyum & iacobum claromontanum rei conſcios facit. Quos ad conſtitutum diem conuenientes multor per molendinū cui ipſe præerat ſcalis ad muros oppidi admotis in vernolium admittit.Erat enim dies ille dominicus ad rem diuinam audiendaꝫ chriſtianis maxime celebris.hinc occaſione accepta multor qui eo quoqꝫ die excubuerat collegas ſub lucem admonet ad eccleſiam rei diuinę gratia properare: vt dei religione expleta:mox cibo matutino reficerentur.Igitur collegis abeuntibꝰ gratum francis facinus multor perpetrauit ſuam iniuriam vlciſcens.

Nota

¶ In minima ſiquidem fera interdū animus ineſt:ſe ad vindicandum pro tempore componēs.Capto oppido qui euadere potuerunt angli in arcem ſe receperunt.atqꝫ eam quę in media arce eſt turrim muro foſſiſqꝫ apprime munitam occupant.Ex qua ne hoſtis dilaberetur:Iohannes dunenſis comes quem Aurelianum nothum ſupra nominauimus Caroli militiæ per eos dies princeps protenus adueniens turriꝫ circūſedit. Nec multis interiectis diebus accepit Tallebotum cum copiis Bretolium aduentaſſe:non aliam ob rem q̃ vt obſidionem diſſiparet:importaretq; commeatum obſeſſis. Eapropter dunenſis comes non diu vernolii moratus relicto in obſidione florentio dilliers carnotenſi in tallebotum ducens eum non procul ab haricuria eſt aſſecutus:loco quidem munitiſſimo ſe continentem. In quo a francis die illa tota ad pugnam ꝓuocatus nullam pugnandi poteſtatem fecit. Sed inſequente eius diei nocte in Haricurię arcem ſe contulit. Franci autẽ relicto talleboto:ebroicas profecti ſunt.

¶ Duʒ hæc in normannia geruntur:Carolus ligeri per ambaſiam tranſmiſſo:vernoliuʒ petere conſtituit opem laturus obſidentibus turrim. Et per eos dies comites deu & ſãcti pauli cum quattuor equitum milib⁹ nogentum ducentes oppidum arcẽq; capiunt præfecto iohanni fabro cuʒ iis qui in præſidio erant data libertate abeundi. Arcem vero iniecto igne deſolatam franci reliquere. Inde ꝓgrediẽtes ſequana traiecto ad pontemaudomari vocante eos ab ebroicis dunenſi comite iter carpunt. Illis igitur ad rillum amnem qui præter muros fluit ſe conferentibus dunenſis comes cum reliqua copiarum parte in regione quæ ad rothomaguʒ vergit caſtra ponens:poſt q̃ omnia quę ad oppugnationem neceſſaria erant parata nũciantur dato ſigno quiſq; certatim in muros euadere contendit. Itaq; magnis animis anglus obſiſtit. Sed in oppidum irruentes picardi:moxq; altera parte dunenſes:hoſtem propulere. Qui in ędes publicas quæ in mercato ſunt confugientes paulopoſt comitum dunenſis & ſancti pauli poteſtati ſe permiſere. Qui enim capti ſunt fuere viginti ſupra quadringentos:inter quos oppidi præfectus monteſaurus normanni fiſci moderator fuit/ & Fouquetus heronus anglus.

Pons audomarus capĩt

¶ Re bene ad pontẽaudomari geſta:dominus de mouy ad loci pręſidium ſtatuitur. Sub idem tempus alię quędam arces a francis duce ioheaco receptę ſunt. Et vernoliana turris:rege carnoti agente deditionem fecit modico redemptionis precio ab iis qui in pręſidio fuiſſent perſoluto.

¶ Secuti ſũt lexouii:ad quod dunenſis comes cum iis qui ad pontemaudomari militauerãt mouens eos nulla vi adhibita receptos ſuis legibus viuere permiſit. Manta plus laboris vt ſe dederet attulit:deditionem recuſantibus anglis qui eam tuendaʒ receperãt. Sed deficiente ab eis plebe & porta quæ ſancti nomen habet cum bona oppidi parte armis occupata:ciues ad francos egreſſi de deditione conditiones acceperũt. Qđ ab anglis compertum eos humiliores fecit. Nam accepta diſcedẽdi cũ ſuis fortunis libertate oppidum reliquere. Cæteris qui cum hoſte alio ſe conferre duxiſſent idem permiſſum eſt. Manentibus nichil nocitum omnino fuit. Rebus compoſitis petrũ breſcyum comes dunenſis oppido prępoſuit.

Lexouium.

Manta.

¶ Carolus eodem tempore ex carnotenſibus vernolium venit ab incolis magna animi alacritate & beniuolentia exceptus.

¶ Atq; interim pictauenſis ſeneſcallus petrus breſſeyus memorabile facin⁹ adortus eſt. Eſt caſtellum apud normannos longnyum cui pręextẽditur atriuʒ patens (quod baſſam curtem franci dicunt) foſſa muroq; circũſeptum. Ei caſtello præerat ſanctimarianus frãciſci aragonẽſis gener:habens ad loci pręſidiũ milites ducẽtos:quos in atrio continebat. Cũ hoc breſſeyus colloquio habito impetrat caſtelli deditionẽ oportuno tempore a ſe faciendã. Adueniente conuentorũ die breſſeyus armatos longnyuʒ mittit:quos ſanctimarianus ſoceri amicitiã eiuſq; vxoris pręſentiam parui ducens in caſtellum clam per poſticũ introducit. Qui autem in atrio ſtationẽ habebãt francis in caſtello cõſpectis obſiſtere quidẽ conati facile quaſi & nũero & robore inferiores cœpto deſtiterũt:qui omẽs capti & bonis ſpoliati ſunt p̃ter franciſci vxorem quę cum fortunis (in generũ multũ prius oblocuta) libera diſceſſit

Longnyum

Vernonēſes

Inſtitutio francorū ſagittarioruꝫ.

Orō comitis dunenſis ad vernonēſiū oratores

Sub idem tempus caduceator a floqueto ad vernonenſes qui ſequanam in normannis accolunt miſſus vt in Caroli ditionem fidemqꝫ ſe conuerterent a iohāne doremonto loci præfecto irriſus eſt: dicente ſe quidem cum loci incolis oppidi claues perq̃ libenter præbiturum. Nec moratus ad clauium artifices pergens doremōtus: multas rugibine vetuſtateqꝫ ſemeſas claues caduceatori colligatas tradit. Cui reſpōdens caduceator: hę inquit obſoletiores ſunt q̃ vt tam celebris oppidi portis cōueniant. moxqꝫ ad comitem dunēſem qui interim proxime vernonem copias admouerat acceſſit: referens ea quę a doremōto geſta cognouiſſet. Illuſione accepta: comes ad oppidi regionem quę ad rothomagos ſpectat cōſedit: domino de mouy & guillermo canuto alteram partem obſidentibus: quibus erat francorum ſagittarioruꝫ frequens manus attributa: qui ad belli neceſſitatem recenter fuerant ex ruricolis delecti & a vectigalium omnium contributione ſine controuerſia liberi. Enimuero ex ędibus ſexaginta: vnus aſſumptis armis ab iis qui domum reſtant inſtructus: & aureo tantum nummo dum domo egreditur donatus: in militiam pergit: & horum ꝗdem egregia opera carolus multis locis proſpere vſus eſt. Ex eoruꝫ numero hi qui ſub domino de mouy & canuto militabāt: inſula quæ in vernonis conſpectu eſt occupata: confeſtim pontē qua in oppidum via eſt intercipiunt. Qua re perterriti oppidani ex ſuis ad comitem legant iohannē abaronem anglum & guillermuꝫ daguenetum cum aliquot loci bonę opinionis incolis. Quibus ad comitem admiſſis: Daguenetus ita locutus eſſe perhibetur. Ad vernonenſes (illuſtris comes) caduceatorem miſiſti qui eos regis tui nomine admoneret: ſe atqꝫ oppidum eius poteſtati permittant. Igitur ad te venimus vt nobis dicas q̃obrem admonendos nos eſſe ducas & quid a nobis tibi faciēdum putes. Comes vt modeſtus erat reſpondens nō ignoratis inquit viri oratores vernonem cum arce & circūiacenti agro ad Caroluꝫ regē paterno iure pertinere. Quæ cū vel vi vel dolo ablata hoſtis occupet: nunc patri ad regnum ſuccedens carolus: ea ſibi reſtitui iure optimo petit. Fuiſſe nanqꝫ per ſuperiores annos multa geſta bella quibus vaſtatū regnum attritusqꝫ populus diu multūqꝫ miſere elanguit: demū inducias inter principes interceſſiſſe: vt interim concordiæ via pararetur. Sed parum in fide ſtantibus anglis: medio induciarum tempore feugeras occupaſſe & expilaſſe: quaꝫ adhuc tenerent tametſi cōpluribus conuentionibus de redintegrando dāno fuiſſet tractatum. Tam multis iniuriis acceptis: caroluꝫ ex ꝓcerum cōſilio conſtituiſſe iuſtiſſimis repetere armis q̃ a patre atqꝫ a ſe angloruꝫ perfidia ſuſtuliſſet. Eā cauſam eſſe q̃obrem vos de deditione faciēda admonere p̄cepimus. Poſtq̃ hęc a comite dicta ſunt ꝗ miſſi fuerāt ſeorſuꝫ a cōtione ſecedentes: recuſantibus anglis deditionē oppidani caroli ſe partes ſequi omnino conſtituerunt Relictis propterea apud comitē obſidibꝰ: vernonē repetētes: vernonetū imprimis (id em̄ arci nomē eſt) reſtituere. Verū ꝙ a rothomagēſibus nō plurimū vernonenſes abſunt: & inde ſubſidiū affuturū ſperarent oppidū dedere ea lege pollicētur: ſi anglus ſuppetias illis ī fra ꝓximū ſabbatū nō ferret. Cōſtituto die ꝗa ſe deſtitutos ope intelligerēt: emiſſis libere ex p̄ſidio anglis: dunēſem comitē in oppidū vernonenſes admittūt: ꝗ loci atqꝫ arcis cuſtodiā rigaldo de fōtanis aſſignauit.

¶ Dū hęc vernone gerūtur carolus ebroicas: deinde louueriū petēs: ab incolis īcredibili lęticia exceptus eſt. Quo tp̄e guillermus canutus arcē quę dangu appellatur ex pręfecto portugallo volūtaria deditione recepit. Et ſancti pauli comes gorneyum in fide admittēs oppido atqꝫ arce a carolo donatus eſt. Comes itē dunenſis poſt ꝗndecimū obſidio nis diem haricuria potitus eſt.

¶ Interim mouentes ex vernone ꝓceres ad carolum louuerii agentem cũ ingentibus copiis conuenerunt: per quos dies rupis guidonis dominus eius nominis arcẽ quę ad eum pertinebat dedente ſe præfecto recuperat.

¶ Contractis ad louueriũ omnibus copiis: Carolus maturat ea perſequi quæ ad reliquam normanniã ſubiugandam opus erant. Carolum igitur artheſium comitem deu: ſancti quoqꝫ Pauli comitem & iohannem ſaueuſum cum quattuor armatorũ milibus ad nouum caſtrum cui pręfectus erat adam billotonus anglus in præſidio habens quadraginta ſupra centũ milites proficiſci iubet. Captum eſt oppidum vi. arxqꝫ recepta: conceſſa anglis facultate ſuas inde fortunas exportandi. Dunenſem pręterea comitem carolus alteras copias ducere chambraſium mãdat: quem cõplures franci proceres vno exercitu comitati ſunt. Inter quos fuere comites claromontenſis & niuernenſis: doruallus & ialõnus francię mareſcallus. carolus culautus: petrus breſeyus: gaucurtus: buellus peditum equitũqꝫ milia quattuor educentes. Caſtris ad chambraſium admotis poſt diẽ octauum: guillermus ernitus anglus arcis p̄fectus (lege cum frãcis libere diſcedendi cõpoſita) loco ceſſit.

Copię ad carolũ conueniunt.

Chãbraſiuȝ

¶ Erat deſſayum in alenconii ditione caſtellum quod anglus multis annis tenuerat: ab eoqꝫ lacus nõ lõgo multum interuallo diſtans. Hunc lacũ cum hi qui ad deſſayum erant expiſcãdũ per eos dies accepiſſent: pleriqꝫ lacum petũt piſcium cõcupiſcentia illecti. Ea re ꝑ nũcios cognita: alenconii dux contractis ex tempore copiis: ad lacuȝ occultis itineribꝰ contendens: anglos illic palantes omnes intercipit. Captoſqꝫ in deſſay conſpectu ſiſtens: eos neci deſtinat niſi arcem dedant. Deditũ oppidum eſt & caſtellum.

Deſſayum

¶ Ex dieppa quoqꝫ qui in præſidio erant partim fœcanuȝ cœnobium quod ad occeanum eſt petentes noctu expugnant. Nec lõga mora interpoſita ecce ab anglia nauis quę circiter centũ milites ad fecani pręſidiũ ferebat: ad portuȝ appellit. Quos fecanę oppugnationis ignaros & ideo in cõtinentem egreſſos franci cõpræhendunt.

Fecanuȝ.

¶ Ad hęc britãnię dux: francorũ ſuorũqꝫ robore ſtipatus ex britãnia conſtantiã ꝓfectus ciuitatem ſecũdo ſui aduentus die (abeũtibus inde anglis) cepit. Eadem fortuna nulloqꝫ negocio ſanctum laudum & vicinas arces nõ paucas occupat vbi ex francis p̄ſidium conſtituit.

Conſtantia.

Sãctꝰ laudꝰ.

¶ Sub id tempus alẽconienſes ad ducem ſuum miſſis clam nũciis: patere illi aditum in oppidum promittunt. Quo nuncio dux ſpem recuperandę hęreditatis capiens: ꝓtinus copiis ad oppiduȝ collatis ab incolis intromittitur: anglis in arcẽ fugientibus quã fractis animis defenſantes paulo poſt ducis ſa arbitrio dedidere. Auxiliatꝰ eſt duci ad hanc rẽ ludouicus bellomontus q ex cœnomãnia ad cuȝ ſexaginta eqtes ducens cõuenerat.

Alenconiuȝ

¶ Fuit eodẽ anno. M.cccc.xlix. apud vaſcones frãcis fortuna (ſicuti cœperat) candidior gaſtone fuxi comite mauliſſonẽ obſidẽte: q a carolo vaſconię regionis ad pireneũ vſqꝫ adminiſtrationẽ receperat. Erãt gaſtoni in obſidione tria equitũ & decẽ ſagittariorũ milia: Quoruȝ repentino conſpectu ꝑmoti oppidani ad gaſtonẽ nuncios de deditione miſere. Angli vero vbi id cognouerunt: in arcem quę in edita rupe eſt profugerunt. Itaqꝫ mauliſſone recepta: comes fuxi cum accepiſſet in arce pœnuriam frumẽti & cõmeatus eſſe: rupẽ ex oi parte circũuallat. Cui aio obſiſtendi: rex nauarrus (cuius filiã gaſto habebat vxorẽ) ſex varii generis hoiȝ milibꝰ ꝯtractis: cũ gaſtonis militũ ordinẽ roburqꝫ exploraſſet: ſuis paulo retrocedere iuſſis: ad comitis ſe colloquiũ admitti impetrat. Coiere paruo militũ nũero principes: mille a caſtris francorũ paſſibus. Vbi rex nauarrꝰ comitẽ allocutꝰ. Miror te inquit cariſſime gener: neglecta veteri noſtra amicitia mauliſſonẽ quã tu-

Gaſto fuxi comes.

Mauliſſon.

Nauarrꝰ rex ãglos ſecutꝰ

Gaſtonis reſponſio.

endam mihi anglus commiſerat vindicaſſe:& nunc arcem quoqꝫ capere conari: cui meus coneſtabilis ſuo & anglorũ nomine præſideret. Ad regis verba gaſto ad ſeq̄ntem modum reſpondit. Affinitatem recte rex illuſtris cõmemoras:q̄obreʒ tibi & beniuolus & obſequens eſſe debeo:ſi alio me non duceret parendi neceſſitas & honeſtas officii. Carolo regi ſubiectione & fide cũ ſim imprimis obnoxius:tũ ob id maxime ꝙ vaſconiam meę tutelę ſuppoſuit:iuſſus ab eo mauliſſoneʒ cepi. neqꝫ hinc abſcedam donec aut alter me fortior extrudat:aut arcem ad caroli ditionẽ redire compulero. Comitis voluntate cognita:nauarrus copias ad ſe reduxit. Obſeſſi vero impetrata diſcedendi ſecuritate arcem dedidere.

Dolus dolo ſuperatur.

¶ Eodeʒ temporis tractu quędam in normannia arces captę ſunt a domino de blãuilla:touqua:in rupe ꝓxime occeanũ extructa:a dunenſi comite argentonũ:vbi ſimulato metu de muro de deditione ꝓlocutus hoſtis:arma cũ pararet:quidam in populo primores:diuerſa qua angl⁹ parte dolos agit:francos affati fraudem manifeſtant:orantes ſignũ quod præ ſe ferrent ſibi ꝓtenus dari. Oppidanos cõſtituiſſe Carolo regi parere:anglis expulſis. Signo recepto:fran cos admonent eo accedere quo ſignũ in muro erectum cernerent:ſe q̄dem illos in oppidũ accepturos. Admiſſis per muros bono numero francis: Angli ſuo cõmento fruſtrati:in arcem perpropere cõfugerunt. Quã nõ multo poſt dedidere:ex ſuis fortunis omnibus:pręter baculũ vnũ nihil inde exportãtes.

Iohẽs gaucurtus.

¶ Nec fuit oliuerio de carſalio pręſidii pręfecto melior conditio. Per eos dies caſtellum gaillardi loco edito ad ſequanę ripam conſtitutũ(carolo in obſidione agente) captum eſt Freneii quoqꝫ arx ab alenconii duce(dedẽtibus ſe libere anglis)recepta. Giſortiũ p̄terea richardus merburus anglus carolo reſtituit. Donatus ꝓpterea a carolo ſancti germani in laya ditione atqꝫ pręfectura:duos inſuper liberos iohãnem atqꝫ hemonem qui apud pontẽ audomari capti in cuſtodia tenebantur recepit. Giſortio præpoſitus eſt gaucurtus veteranus auratę militię eques:rerũ gerendarũ longa experiẽtia & fide in regẽ ſpectatus.

Rothomagus obſidet̄

¶ Tot per normãniam locis potitus rex:cum & procerum pręſentia & robuſtiſſimo exercitu inſtructus eſſet:contractis ad nouiburgi planiciem copiis:dunenſem comitẽ ſequanã(rothomagum verſus)tranſmittere iubet pręmiſſis ad ciues caduceatoribus:qui ciuitatẽ ad caroli ius repeterent. Quos hoſtis cõminata illis morte audire recuſauit. Tenebatur em̄ ciuitas firmiſſimo angloruʒ p̄ſidio. Caduceatorũ relatione percepta:carolus copias ad ciuitatem ꝓmouere mandat. Admotis in vrbis conſpectu militibus:atqꝫ per caduceatorem de dedenda ciuitate ciuibus iterũ admonitis:poſtq̄ triduo toto quo illic acies conſtitit: nemo in colloquium ꝓdiret:ingruerentqꝫ cõtinui imbres(erat em̄ hyemis principiũ) dunenſis comes ad pontem arcis ſe recepit:diuerſantibus per circũiacentes vicos ad hibernãdum militibus.

¶ Duʒ hęc ita rothomagi agũtur:aliquot ciues quibus grauis eſſet anglorum principatus:duas turres cum muro intermedio per ſpeciẽ cuſtodię occupant:aio quidẽ francos oppugnationis tp̄e in ciuitatẽ admittendi. Ea ſpe erect⁹ Carolus:dunẽſeʒ comitẽ cũ omnibus copiis rothomagẽſes adoriri iubet. Poſito in cõſpectu ciuitatis toto exercitu:duas acies dunẽſis inſtituit:vnã cui ipſe pręerat ad portam(q̄ bellouaca dr̄)ſiſtit. Altera quã claromõtenſis comes carolus ducebat iter furcas & ciuitatẽ ſe locat. Expectãtib⁹ i eo ordine frãcis:ſi qđ a ciuitate ſignũ ꝓdiret:venit ad eos hora poſt meridiẽ ferme ſecũda hõ eques renũciãs duas turres a q̄buſdaʒ ciuibus nõ alia cã teneri q̄ vt opẽ accedẽtibus frãcis afferrent. Quo nuncio admonitus dunenſis ſagittarios ad eã partẽ qua turres erant mittit ipſe vero pedes(reliquo

Tallebotus.

Pōtifex ſombrecetum alloquitur

comitante exercitu) ſubſequitur. Iam ſcalis erectis quadraginta armati in ciuitatem euaſerant:cū Tallebotus cum trecentis egregie inſtructis peditibus properans: militare vexillū in ſummo muro ſiſtit. Moxqꝫ in eos qui murū ſuperauerāt: & qui turres tuebātur debacchatus:ſexaginta trucidat p̄ter aliquot quos ſeruādos delegit captiuos. Qui vero pręcipiti lapſu e muro in foſſam volētes ſe demittebant: vel crure vel brachio(paucis incolumibus)ſunt mutilati. Poſt ſecundam oppugnationis diem rothomagēſes indignati aliquot ex ſuis nō mediocres ciues a talleboto occiſos eſſe:neqꝫ parū formidantes ne altera oppugnatione expugnati pręda fierent francis:primores ciuitatis(aſſumpto ſuo archiepiſcopo) cū populi turba prodeuntes. ſombrecetū forte ducem:quē rex anglus normannię præfecerat:per viam offendūt atqꝫ ad inſequentem modū pōtifex alloquitur. Noſti clariſſime dux q̄proxime nos circūſedit francorum exercitus:neqꝫ miſeram ciuitatis conditionē ignoras. Secundꝰ nunc atqꝫ quadrageſimus dies agitur:quo nec frumenti neqꝫ vini neqꝫ lignoruꝫ qcq̄ ad nos importatuꝫ eſt. Omnium reruꝫ & maxime annonæ caritas apud nos eſt: perneceſſarium eſt ſi ſalui eſſe volumus:rem cū francorum rege componere. Liceat igitur tua cum venia reipublicę & tuę ſaluti conſulere. Mittere legatos qui icto cuꝫ francis qualicūqꝫ fœdere ciuitatem quiete aliqua leuent. Hæc pōtificis oratio q̄uis duci non conueniret:circum tamen aſpiciēs cum paucis ſatellitibus inter populi turbam ſe ſtipatum intellexit:ferocitate cęlata:humilitatem prę ſe tulit:ſe inquiens boni conſulturum quod ciues optimū factu arbitrarentur. Moxqꝫ ad publicas ciuitatis ędes ſe conferentem:pōtifex & populi melior pars ſecuta eſt. Ibi communi aſſenſu pontificem cum aliquot ciuibus atqꝫ equitibus anglis oratores conſtituunt. Quibus mandata dāt francum regem cōuenire:& cum eo pacis q̄optimas conditiones poſſent impetrare. Igitur pręmiſſo ad pōtiſarcem pontificis officiali. qui ꝓficiſcendi ad carolum ſecuritatem legatis obtineret:ſecuritate habita ad ſancti andoeni portum tribus paſſuum milibus ab ipſa pōtiſarce diſtantem oratores conuenere. Affuere caroli nomine dunenſis comes:cancellarius:petrus breſeyus: & guillermus couſinotus:& nonnulli alii ex regio cōſilio litterati homines. Conſidentibus vtrinqꝫ legatis:rothomagenſis pontifex orat rothomagenſibus in primis remitti ſi quod ab illis in carolum regē perperam geſtum eſſet:Id quicquid eſſet non incolaruꝫ malicia neqꝫ franci nominis odio ſed ꝙ anglorum potētatui inuiti ſubiicerentur fuiſſe perpetratum. Nūc regis poteſtati ſe ciuitatēqꝫ permiſſuros ſi cuiqꝫ liberum foret vel abire quo ſuus animus iclinaret:vel in ciuitate ſaluis fortunis incolere. Si tamē ad diſcedendum pateret anglis ſine offenſione ad ſuos cōmilitones via. His tantum a pontifice poſtulatis nihil detractum eſt: modo iuramēto firmarent ciuitatem in Caroli ditionem poſituros.

¶ Adiurati:cum in vrbem noctu reuertiſſent:geſtoruꝫ a ſe rationem donec illuxiſſet ponere non valuerunt. Coacto poſtera die cōcilio:cui ſombrecetus aſſiſtentibus pleriſqꝫ anglis pręſidebat:poſtq̄ legationis ſerieꝫ pontifex enarraſſet:ciuibus conuenta probantibꝰ: indignantes angli cōcilio egreſſi: alii in palatium:alii in arcem raptis armis ſe receperūt Qua re commoti Rothomagenſes:arma quoqꝫ deſumpſere:conſtitutis paſſim aduerſus hoſtiles inſidias excubiis. Simulqꝫ anglorum a ſe diſceſſionem per nuntium carolo ſignificant: vt ſine cunctatione ſubſidium illis ferat:vno omnes animo eſſe recipere illum in ciuitatē. Interim cum ii qui excubabant:anglos quoſdā per vias armatos incedere conſpexiſſent:ſeptē ex illis trucidatis reliquos in ſuas munitiones reppulerūt:murorū parte cū aliquot turri bus & portis occupatis. ¶ Nec longa interiecta mora dunenſis comes cum ingentibus copiis veniens: Sanctę katherinę cœnobium quod in colle ciuitati adiacẽte ſitũ eſt (anglis qui in prȩſidio erant ſeſe dedentibus) recepit. Quibus ne per viã honfleũ petentibus prædandi occaſio eſſet: carolus pecuniã ad quotidianam impẽſam donare iubet. Mox vero cœnobiũ ingreditur. Dunenſis autem comes ad portaꝫ quã marchauillam dicunt caſtra fecit. Anno chriſtianæ ſalutis milleſimo quadringẽteſimo quadrageſimonono. Ad quẽ protenus accedentes ciuium primores ex propugnaculo quod pro ianua erat ita ſunt prolocuti. Fauſtus fœlixqꝫ regi & nobis tuꝰ ad nos illuſtris comes aduentus ſit: populi ſiquidem iuſſu tibi occurrimus: portarũ claues repræſentãtes: quo intelligas pateſcere franco militi in ciuitatẽ adituꝫ: & quẽ voles ex totis copiis numerũ ad nos introducere. Quibus dunenſis comiter reſpondit: non ſuo quidẽ ſed eorum arbitratu ſe omnia geſturum. Viſum eſt mille equites cum ſuis ſagittariis qui in ciuitatẽ admitterentur ſatis eſſe. Horum pars proxime palatium (quo ſombrecetus atqꝫ tallebotus ſuum præſidiũ continebant) ſtationẽ habuit. Altera inter palatium & arcẽ ſedem accepit. Tertia duce petro breſeyo: in ipſo arcis conſpectu cõſtitit. Reliquus exercitus ingens quidẽ & ſupra q̃ ante annos multos viſus fuiſſet copioſus: per agruꝫ qui ad bellouacos ſpectat diuerſatus eſt. His ſicuti annotauimus ordinatis: angli qui pontẽ ad ſequanam amnẽ tenebant ſe dedidere. Sombrecetus vero orat ad carolum ire ſibi liceat. Admiſſus petit id ratũ haberi quod Rothomagenſis pontifex de reddẽda ciuitate apud ſancti Andoeni portũ ad ſe veniens retuliſſet. Cui ad hunc modũ Carolus modeſte reſpondens. Rem inquit ſombrecete parum ęquam efflagitare videris. Poteras ęquo iure cuꝫ rothomagenſibus frui cum de deditione ageretur. Sed tu aduerſus pacis legem pugnans q̃tum per te fieri potuit ſpem in armis repoſuiſti. conatus ciues a me auertere. Conſtitui propterea te e palatio nunq̃ dimiſſurum donec liberam ciuitatẽ vna cum honfleo: & reliquis quę tui occupant locis in meaꝫ ditionẽ reſtituas. Poſtq̃ hęc ſombrecetus accepit: valedicens regi in palatium remigrauit comitantibus illuꝫ comitibus Claromontano & Deu. Poſtridie palatium arcemqꝫ obſidere Carolus iubet. Sombrecetus autem vbi ad oppugnationem parari taꝫ diligenter omnia a francis videt in colloquium cũ Carolo admitti petit. ¶ Ad regem cum veniſſet: eadem quæ prius poſtulans: vt ea quæ fuerat Rothomagẽſibus indulta conditio ſibi ſuiſqꝫ permaneret: reſpõſum accepit: id ſe fruſtra ſperare qui apud ſancti andoeni portum cõuenta recuſarat. Atqꝫ ita a carolo ſombrecetus in palatiuꝫ digreſſus eſt. ¶ At dunẽſis comes Caroli iuſſu palatium arcẽqꝫ foſſis circũuallat: ne obſeſſis egrediendi facultas vlla eſſet. Igitur machinis tormentiſqꝫ circum admotis: Sombrecetus dunenſeꝫ ad colloquium vocat. Data vtrinqꝫ fandi poteſtate: & diurnis per vices induciis cõfirmatis: poſtq̃ diu multumqꝫ vltro citroqꝫ itum atqꝫ reditũ eſt. Conuenit ſombrecetum cum vxore & fortunis ſuis atqꝫ anglis liberum dimittere: ea lege vt aureorum quinquaginta Carolo pacis tractatoribus milia ſex ꝑſoluerent: ęre quod a ciuibus & incolis angli contraxerant in primis diſſoluto. Oppida præterea atqꝫ arces ab anglis per normanniã occupatis reſtituerent. His iureiurãdo roboratis & obſidibus: iter quos Tallebotus erat datis: ſombrecetus dimiſſus eſt. Qui datę carolo fidei nõ oblitus thomę hou & fouqueto ethoni mãdat loca de quibus cõuenerat in caroli poteſtate reponant. Repoſita oĩa præter harfleũ ſunt: quam arcẽ corſonus qui eã præſidio tenebat relinquere pernegauit. Quæ cauſa fuit: vt vnus obſidum Tallebotus aliis abeuntibus in cuſtodia ſeruaretur.

Carolus rex tothomagũ ingreditur

¶ Emiſſis rothomago anglis kalendis nouembribus (omniũ ſanctorũ ſolennibus rite religioſeq; abſolutis) carolus regio apparatu ciuitateꝫ ingreſſus: mira admodũ exultatione & omniũ lęticia exceptus eſt.

Recuperat feugere.

¶ Dum hæc rothomagi geruntur britonũ dux feugeras dedẽte ſe franciſco aragonenſi recuperat: qui ab anglis quoq; deficiens francorũ partiũ fuit. Mathagotus p̄terea (qui beleſinũ præſidio anglorũ tenebat) poſtq̃ nullo ſuorũ ſubſidio ſe adiutũ iri cognoſcit. locum duci alenconii liberũ dimittit. Fuſam itẽ per id tempus fuiſſe inuenio anglorũ cohortem ad gaurayum normãnię oppiduꝫ cum frumentatũ ꝑgerent. Hęc cędes a militibus comitis ſancti pauli ducibus Gaufrido courano & ioachino roaldo facta eſſe traditur.

Harfleum

¶ Poſtq̃ tẽpus quod ſatis ad res rothomagi cõponendas erat: carolus exegit: caudebecum ꝓfectus: harfleũ exercitũ duci iubet. ¶ Cuius obſidio difficultatẽ multam afferebat. Tum propter maris ęſtuaria. Tũ propter hyemis aſperitatem quæ & gelu & ymbribus plus ſolito inhorruerat. Neq; in agro vicino ędes aut tuguriola erant ad militũ ſtationẽ ſed vt quiſq; melius poterat ſcrobibus ad hoc effoſſis: ſedem ſibi parauerat paleis atq; geneſtis eas obtegentes. Præerant tormentis atq; impedimentis iohannes & iaſpar bureau fratres induſtrii homines. Hi vineis atq; aggeribus extructis: bombardas ſexdecim ad quatienduꝫ harflei muros in ipſius ęſtuarii arenis ſtatuerãt: ita vt per foſſas ad oppidi proxime muros tuto perueniri poſſet. Et carolus quidẽ caſſide armatus & manu clipeum ferẽs. interdum ad opus viſendũ accedebat. Ab occeano aũt quinq; & viginti nauiũ claſſis excubabat ne vel ab anglia obſeſſis ſuppetię prodirent vel obſeſſis fugę adeſſet facultas. Hac tã arcta circũſeſſione coanguſtatus hoſtis: dunenſem comitẽ ex muro ſecũ verba habere efflagitat. Huic nomen erat Thomas auringanus in pręſidio habens anglorũ milia duo. Conueniente comite deu: cum diu fuiſſet de deditiõe fabulatum: tãdẽ natalis dominici die decretũ eſt: hoſtẽ infra kalẽdas ianuarias loco exceſſurum: ſuis inde facultatibus ſine cõtrouerſia exportatis. Id decretũ ſigillis ſex francorũ procerũ firmatũ eſt: & ab hoſte octo obſides dati: kalẽdarũ die harfleũ receptũ & obſides reſtituti. Quinto poſt die relicto firmo pręſidio carolus honfleum copias mittit. Ipſe interim in cœnobio gemetenſi diuerſatus eſt. Quo ad eũ agnetẽ (quã propter egregiã ſpeciem bellã appellabant) veniſſe iohannes charterius geſtorũ caroli ſcriptor tradit: eo animo vt regẽ admoneret proditionis qua in eũ quidam coniurauerant. De hac agnete conſtans mea ętate fama fuit eã a Carolo adamatã fuiſſe & puellam breuiſſimę vitę peperiſſe: q̃q̃ carolus ex ſe prognatã eſſe omnino diffiteretur. Deceſſit in eo cœnobio agnes condito ſexaginta miliũ aureorũ teſtamento: vbi exſecta eius p̄cordia humo tradita ſunt: reliquũ cadauer lochias elatũ & in diuæ marię templo ſepultum. Fuit nanq; admodũ lepida & faceta: luxuq; & veſtiũ cultu ſupra mulieris modeſtiã gloriabunda. Qui faſtus quandoquidem non niſi grandi ſumptu ducitur: eius põpę impenſam ad amorũ mercedẽ carolus facere credebatur Acceſſit ad ſtupri ſuſpitionẽ ꝓpinquorũ agnetis ad dignitates eccleſiaſticas repentina promotio.

Honfleum.

Bellæ agnes.

¶ Per eos dies comes fuxi contracta ingenti militũ manu: Lantretũ fratrem & fuxenſem nothũ obſidere guycẽ: validã in agro baionenſi arcem iubet.

Guyces caſtellũ prope baionam

¶ Id poſtq̃ nauarrus coneſtabilis cognouit: coactis anglorũ copiis vna cum georgio ſoltinto baionenſi prętore: nauibus per amnẽ qui baionã præterfluit vt obſeſſis auxilio adeſſet ducẽs a francis (quibus hoſtis aduẽtus prædictus erat) interceptꝰ eſt: & anglorũ ducenti ſupra mille occiſi: Georgius autem vbi male ſuis fauentẽ fortunam intellexit.Cuneo ſexaginta equitum facto:per mediam francorum aciem irrumpens in propugnaculum arcis peruenit. Vnde noctu egreſſus cum baionam ſe recipere feſtinat a ſuxenſi notho fugiens captus eſt. ¶ Ad honfleũ redeo.Quo pręmiſſi franci ſagittarii dũ reliquę copię aduenirent aliquot pręliis cũ hoſte decertauerunt.Quo poſtq̄ dunenſis comes acceſſit:& tormenta admota ſunt. Courſonus eques anglus honflei præfectus ad.xii.Calẽdas martias cędere arci: niſi infra euʒ dieʒ ſubſidio ſuorũ iuuaretur ꝓmiſit.Fruſtratus expectatione:arcem reliquit: fortunas ſuas ſecũ exportans.Freneyum itẽ receptum eſt:libere abeũtibus anglis:qui illud p̄ſidio tenebãt:recepto quoqꝫ monforto pręfecto qui apud pontẽ audomari captꝰ extiterat:pro cuius redemptione ſalutiorũ milia decem ſoluerunt. ¶ Eiſdem diebꝰ thomas cui quirielus cognomen fuit:cũ tribus hominũ milibus ex anglia normanniam appellens:vanlongnas inuadit:quas poſt primũ & vigeſimũ obſidionis dieʒ (libere inde emiſſo a bello roaldo)capit.Nec diu illic moratus: ipſe cũ ſuis & iis qui propinquioribus oppidis in præſidiis erant:Cadomũ baiocaſqꝫ mouens:per vada clementis iter facere conſtituit.Ea re cognita Carolus comiti claromõtano mandat Thomam quirielum perſequatur.Igitur aſſumptis caſtrẽſi comite:& petro breſeyo aliiſqꝫ inſigni virtute proceribus:ſexcentos equites cũ ſagittariis ducens Gaufriduʒ cẽuranum.Et ioachinum roaldũ præcedere cum ſuis cohortibus iubet:qui hoſtiuʒ iter explorent.Inuento tandẽ hoſte:poſtremaʒ aciem adoriuntur.Occiſis mox aliquot anglis:tantilla fortuna cõtenti:paulo ab hoſte ſeorſum ſe receperũt: donec inuentum a ſe hoſtẽ comiti nunciaſſent.Nuncio accepto comes copias diligenter ꝓmouet:& anglos aſſequi feſtinat:ꝗ ad vicum formigniacũ qui carentum inter & baiocas eſt:iam peruenerant:& cõſpecto procul franco exercitu in acie ſtabant inſtructi:adciſcentes cõfeſtim ſibi ex baiocis mathagotũ.Erant illis a tergo pomaria & ſepes quę francũ in eos progredi maxime prohibebãt.Quare in conſpectu hoſtiũ veniens comes leuibus pręliis anglos laceſſit. Verũ multitudine militũ inferior richemontem ex ſancto laudo ad ſe venire per nunciũ orat.Qui impigre aduenit:iacobo luxemburgo eũ comitante:quos lauallus doruallusqꝫ & ioeacus ſequebantur: qui ducentos & quadraginta equites præter ſagittariorum magnũ numerum ſimul efficiebant.Iam em̃ comes claromõtanus diu pedes pugnam cõmiſerat:& paululum ceſſerat loco:aliquot tormentis amiſſis cũ richemõtus ex molendino cui de foſſa appellatio eſt:vbi caſtra poſuerat ſuos in hoſtẽ emittit.Quos poſtq̄ ad pontem queʒ de barra incolę vocant cõceſſiſſe mathagotus conſpexit:ipſe cũ vero inſigni equite anglo & mille ſatellitibus:deſertis ſociis pars cadomum: pars baiocas petit. Deſertus a Mathagotho quirielus ad inferiorem profluentem(quo vicus alluitur/commilitones ſuos concedere iubet.Illic cõmiſſo acerrimo prælio:ſagittarii anglos fundunt:& partim interimũt ſe cũ comite claromõtano protenus coniungentes. Nec mora iuſſus a richemonte petrus breſeyus ſuperiorẽ anglorum alam inuadit: quoſqꝫ obuios ꝓſternens q̄q̄ viriliter anglus decertaret. Vtroqꝫ cornu fuſo:richemõtus ſupato fluento hoſtẽ totis copiis aggreditur.Decertatũ eſt eo loco incredibili pertinacia.Nec ꝓfuit anglo ꝙ multitudine p̄ſtaret.Occubuere enim ſeptingenti ſeptuagintaq̄ttuor ſupra milia q̄ttuor:& thomas quirielus cũ aliis mille inſigni nobilitate anglis captus:octo tantũ ex francorũ exercitu deſideratis.Prę cęteris francis enituit eo pręlio ſpectatiſſima monſgaſconis & ſancti ſeueri fortitudo.Nec caruit laude petrus breſeyus plurimiqꝫ habitus eſt dñs manneyus Floqueti milituʒ ductor:qui flo

Pugna formigniana.

quetus effracto a calcitrante equo crure apud pontē arcis ęgrotus decubabat. Parta inſigni victoria franci virū copias duxere:non ſine cōtrouerſia:coneſtabili ne an comiti claromontano eius victorię gloria deberetur.Pleriſqꝫ affirmātibus in coneſtabilem victoriā eſſe referendā qui magiſtratu ſuperior eſſet.Aliis cōtra cenſentibꝰ comitē claromōtanū ad id prælīū a rege delegatū nomine fuiſſe:eiuſqꝫ auſpiciis partam victoriam.Diremit contentionem Carolus:& rē ſapienter fortiterqꝫ geſtaʒ claromontano aſſignauit.

¶ Pariſiani de victoria formigniana certiores facti:duodecim puerorum infra primā adoleſcentiam milibus ad ſanctū innocenteʒ contractis:ſupplicationē ad diuę marię templum decreuerūt:ſingulis eorū lucernam cereaʒ accenſam manu geſtātibus.

Virus capīt.
Abrincę.
Baiocēſes.

¶ Viro quo ſe franci contulerāt recepto: claromontanꝰ baiocas contēdit richemontus ad britonū ducem profectus eſt qui delecto exercitu abrincas circūſidere ſtatuerat.Circūuallata ciuitate & crebris per dies viginti oppugnationibus vexata:Lanyetus loci præfectus cū præſidio libertate abeūdi impetrata ciuitatem reliquit.Tombellenam præterea arcē non longe a diui michaelis iugo diſtantem in rupe extructam:britonū dux anglis(q̄q̄ frequentes eēnt) paruo negocio excluſis:Caroli nomine recepit.Eodem anno qui fuit ſalutis quadringenteſimꝰ quinquageſimus ſupra mille Carolus ad baiocenſes dunēſem comitem cum exercitu legat.Qui nihil moratus ad ſuburbiuʒ quod Cadomū verſus ſpectat caſtra fecit. Claromontanus comes & ipſe caſtrēſis cum ſuis copiis alteram quę ad carentoniū vergit occupant.Domino de mōtenayo copiarum ducis alenconii ductori & Roberto conigano ſcoto pars quæ ad diui franciſci cœnobium eſt ceſſit: atqꝫ ita tribus diuerſis locis baiocenſes obſeſſi:dies quindecim grauē obſidionem tolerauere egregie pugnantibus anglis qui in præſidio erāt nongenti longo armoruʒ vſu bellaces. Itaqꝫ q̄q̄ crebro tormentorū iactu muri per ambitū ciuitatis deiecti eſſent: facilemqꝫ expugnationem fore milites franci exiſtimarēt : inuitis principibus bis vno die oppugnationem tentauere.cupidi deturbare tota normannia anglos.Accepi regnobertum quem in ſanctorum numerū relatum baiocēſes magna religione venerant̄: qui viuens & baiocaſſinus comes primū:& deinde epiſcopus extitiſſet : viſuʒ fuiſſe per quietem dunenſi comiti:eumqꝫ oppugnationis admonuiſſe: quam miles francus apparabat:vetuiſſeqꝫ ne id pateretur:ſed furentem exercitum reuocaret. Id ſi faciat:bene quidem obſidionem ſibi ceſſuram.ſi ſecus diſpendiuʒ accepturum:atqꝫ ea viſione excitatum comitem mox ad milites properaſſe: eoſqꝫ ab oppugnandi pertinacia reduxiſſe:mathagotum vero poſt quindecimā obſidionis dieʒ ad colloquium cum dunenſi comite acceſſiſſe:cōditioneſqꝫ ſuę & anglorum ex ciuitate digreſſionis accepiſſe.Enimuero tametſi multa ſibi concedi peteret:illud tantum impetrat : abiret cum ſuis cōmilitonibus liber:armis relictis.Clarioribus autem fœminis ſingulos equos qui eas veherēt habere:equitibus aureos decem peditibus quinqꝫ exportare permiſſum.Interdictum ne cadomū ſed chereburgum ſe reciperent.

¶ Sub idē tempus briquebecum valongnęqꝫ a coneſtabili receptę: cuʒ ſancto ſaluatore vicōto.

Cadomēſes

¶ Deinde cadomum obſeſſum quod firmiſſimo præſidio anglus tenebat . Richemontus ad diui ſtephani monaſteriū ſtationem accepit : cui ſe confeſtim comes claromontanus coniunxit.Erant his militantes equites mille ducenti cum quattuor milibus & quingētis peditibus duobuſqꝫ milibus francorum ſagittariorum.Dunenſis comes ſuburbium vancellenſe obtinuit:quingentos equites:pedites quingētos ſupra milia duo:& totidem francos architenentes ducens.Affuere quarto poſt die niuernenſis comes cum comite deu:& armatorũ fortiſſima manu:qui orna amne per pontem ad idipſum a francis conſtitutum:tranſmiſſo ad trinitatis cœnobiũ conſedere. Conuenientibus ad hunc modũ copiis:poſtera die propugnaculuʒ qđ ad diui ſtephani ędem vergebat expugnatuʒ eſt. Venit deinceps carolus & cum eo renatus ſicilię rex:mille equitibus:duobuſqꝫ ſagittarioruʒ milibus equo vectis:& totidem francorũ architenentium milibus ſtipatus: diuerſatuſqꝫ eſt apud ardaynum monaſterium vbi per tẽpus obſidionis habitauit. Auxit milituʒ animos caroli præſentia:& circũductis ꝑ ambitum foſſis:cuniculis ad oppidi mœnia ſuccedebãt. Et ꝓpugnacula quę ad vancellenſe ſuburbanum pro portis erecta erant Dunenſis ante omẽs oppugnare cœpit: viqꝫ expugnauit. Coneſtabilis vero nihilo ſegnior turriʒ quę ad angulũ oppidi ſanctum ſtephanum verſus extabat ſuis per cuniculum miſſis deiecit. Ea prolapſa hoſtem ita perterruit: vt de deditione mox colloquiuʒ iniret Rebus componẽdis carolus dunẽſem & cum eo petrum breſeyum iohannẽqꝫ bureum pręfecit. Anglorum nomine richardus heriſſonus cadomenſis præſes quem balliuum vocant & robertus gargeus cõuenerunt. Pro ſe euſtacium gauuetum & diui ſtephani abbatem cadomẽſes miſere. Cõuentionis dies poſtridie feſti diui baptiſtę iohannis fuit. Pactum eſt anglos oppido exceſſuros:ſi infra iulias kalẽdas ope ſubſidioqꝫ ſuorũ non iuuarentur. Ad conſtitutum diẽ cuʒ nemo illis ſuppetiaretur conuentis paruerunt:oppidum arcemqꝫ dedentes. Erat in arce dux ſombreſſetus cum vxore & liberis:magno vallatus milituʒ præſidio. Nam ad oppidi cuſtodiam quattuor anglorum milia fuiſſe memorantur. Quibus ad ſua in angliam conuehẽda naues datę ſunt.

¶ Liberato anglis cadomo dunenſis comes cũ ducentis equitibus & ſagittariorum frequentia per arcem in oppiduʒ ingreditur. Quinto poſt die carolus a populo magnifice exceptus:poſtq̃ magiſtratus officiaqꝫ diſtribuit: exercitum falleſiam ire mandat. Dum cadomi Carolus agit venere a philippo burgundorum duce oratores dominus croyus & iohãnes croyus fratres:& darſius quoqꝫ cãpanus eques auratus:qui Caroli filiam peterent:Carolo philippi filio vxorem dari.

Falleſia.

¶ Procedentibus falleſiam copiis:& iohanne bureo qui impedimẽtis pręerat multos ſagittarios ducens longo interuallo ſubſequente:angli eruptione facta impedimenta adoriũtur:quos cũ ęgre bureus ſuſtineret:affuit confeſtim potonus cum valida cohorte cuius virtute in ſuas munitiones hoſtis ſe rettulit. Succedentibus deinde copiis:falleſia toto ambitu circũdatur. Cui obſidioni cum multo plures q̃ negocio cõueniret aſſiſtere carolus intelligit:richemontẽ cum parte copiarum chereburgum mittit. Qui ad falleſiam mãſerunt:multis ſubactis foſſis tormẽtiſqꝫ muros quatiunt:obſeſſos nullo tempore quieſcere permittẽtes. Qua re veriti andreas treſbotꝰ & Thomas ethonus quos eo loci tallebotus ad pręſidium cũ quingentis ſupra mille anglis reliquerat ne vi expugnarentur:ea cõditione falleſiam in Caroli poteſtate reponendam datis obſidibus ſe aſtringunt:ſi Tallebotuʒ dominũ ſuum (qui apud druydas captus tenebatur)Carolus liberaret. Exactis vndecim dierum induciis(nemine ſuppetias obſeſſis ferente)& talleboto recepto:angli qui falleſiam tenebant liberi abiere. Falleſiæ pręfectura potono Carolus cõtulit.

Danfrõtum

¶ Atqꝫ inde exercitus partem carolo culauto duce danfrontuʒ legat. Ea arx & ſi fortiſſima eſſet validoqꝫ anglorum pręſidio teneretur:Hoſtis nichilominus fortunę præſentis iniquitateʒ cõſiderans:impetrata abeundi poteſtate oppidum cum arce franco permiſit.

¶ Eadẽ tempeſtate chriſtianę quidem ſalutis anno milleſimo quadringenteſimo quinquageſimo franciſcus britonum dux qui Caroli partes cõſtanti fide ſecutus fuerat:mortem obiit.Huic aduerſus egidium fratrem inexpiabile odium fuit. Propterea ꝙ anglicę factionis eſſet:neqꝫ vlla ratione vt ab ea reſipiſceret adduci poterat.Quare ĩ cuſtodia habitus franciſci tandem iuſſu a duobus ſatellitibus:mãtilibus ad eius iugulum cõtortis ſtrangulatur.Eius necis culpam in montabanum qui egidii cuſtodiaꝫ a duce receperat britones referũt:dicentes egidiuꝫ quidem bono in francos aĩo fuiſſe ſꝫ mõtabani ꝑfidia ſecꝰ ac ille ſentiret frãciſco relatũ extitiſſe eiuſqꝫ rei teſtes poſtea fuiſſe collegas montabani:quoruꝫ pars vltimo ſupplicio affecta eſt:pars fuga vitę conſuluit.

Egidiꝰ ducis britãnię frater ſtrãgulat̃

¶In chereburgi obſidione res ante illam ętatem inaudita geſta eſt:cuius auctorem fuiſſe iohannem bureũ traditum eſt. Eſt chereburgũ arx ad maris ęſtuarium ſita loco arenoſo & ad tormenta locãda ſolo inſtabili quo per dies ſingulos ſemel atqꝫ iterũ mare influit.In tam male fido loco iohannes bureus tormenta ſtabiliuit obtegẽs ea cõtra pelagi iniurias tegumentis coriaceis:quæ multa pinguitudine ipſe deunxerat.Eo pacto puluis qui in tormẽtis erat defenſus:nullo maris humore vitiari poterat:ita vt reſtagnante pelago tormẽta facile ad iactum erigerẽtur & muros arcis concuterent.Rei nouitatem admiratus thomas gonelus pręſidii moderator:dedendę arcis conſilium capit.Erat illi filius ob ęs contractuꝫ rothomagi obſes Hunc in precium deditionis ſibi reſtitui petit.Quo recuperato ipe cum toto chereburgi pręſidio in angliã liber dimiſſus eſt . Initio huius obſidionis occiſus ex muro eſt præfectus coytiuus frãcię admiraldus bello ſtrẽnuus & fide erga carolum ſpectatus.Interemptꝰ præterea tedualus cormoſianus trecẽſis prætor bello nõ illaudatus eques.Hęc chereburgi arx vltima locorũ fuit quę anglis deuictis in normannia Carolus recuperauit.Poſt annũ & dies ſex q̃ bellum inchoaſſet:parua quidem hominum cęde atqꝫ ſtrage ſi hoſtiũ multitudinẽ atqꝫ potentiaꝫ:variaſqꝫ per loca victorias putes.Eſt ẽm terra normannia vna metropoli & ſex vrbibus quattuorqꝫ & nonaginta munitiſſimis oppidis atqꝫ arcibus potẽs:pleriſqꝫ vicis frequens ad ciuitatũ ſpeciem extructis:quam ſexto vix die expeditus pertrãſeat:pecoris & piſcium ferax frumenti vberrima:pomorũ atqꝫ pirorum tam paſſim conferta:vt hinc potum gẽs ſibi affatim exprimat:& ad exteros copioſe fructus exportet.Lanificii plebs ſtudioſa eſt & bibax etiã pomacii quod ſicerã vocant.Gens oĩs ſuapte natura callida:nullis exteris legibus obnoxia:moribus ſuis & cõſuetudine quaꝫ ꝑtinaciſſime tuetur viuit:doli quidẽ & litis apprime gnara:quo fit vt cũ illa ſocietatem aut negociũ ſortiri exteri formident:alioquin doctrinę & religioni dedita bello inſup idonea & fortis. Cuius egregia in exteros geſta plurima referuntur.

Nota.

Normãnia & normãni.

¶Poſt ſubactam normanniam quã armis tuendã richemõtus accepit:Carolus ad aquitanos animũ conuertit:quibus quadraginta ſupra centũ annos anglus dominatus fuerat.primas eius belli partes recepit lemouicenſis vicecomes & cũ eo carolus culautus mareſcallus : potonus ſantralianus:petrus louuanius:ioachinus roaldus:& gaufridus de ſancto belano . Hi ad bergeracũ agri petragoricorũ ducẽtes oppidum circũuallant:admotiſqꝫ tormentis expugnant.Cui ad pręſidiũ pręficitur cum centũ equitibus philippus culautus.Inde ioſacum in dordonę amnis ripa ſitũ mouentes:occiſis quinqꝫ & viginti anglis caſtellũ capiunt:dedentibus ſe mox aliquot finitimis locis.

Aquitania.

¶Cuꝫ ad aquitanię expeditionẽ pecunia ad militis ſtipendiũ parũ ſufficeret:delatus eſt xanconius regii fiſci primarꝰ quæſtor ꝙ regiã pecuniã male adminiſtraſſet:idcirco in vincula apud turonos cõiectus ingentẽ admodũ pecuniã regio ſe ęrario deraſiſſe cõfeſſus eſt.Igi

Comes doruallus

tur diuturno carcere caſtigatus q̄q̄ grauior peculatori pœna deberetur:tñ centũ & viginti milibus aureorum a benigno rege mulctatus eſt.Leue quideꝫ pro immenſo furto ſuppliciũ. ¶ Per id tẽpus doruallus comes albreti filius anglos exoſus: ex baſaco ad medocũ nõ procul a burdegala inſulam:prędę gratia iter faciens:cũ ſui curãdi & reficiendi cauſa in ſaltu qui ſecus viã erat reſtitiſſet:certus efficitur burdegalenſes duce ſuo maiore(ſic eñ ciuitatis magiſtratũ vocant)in eum arma deſumpſiſſe:atqꝫ in ꝓximo circiter nouẽ peditũ milia adeſſe.Quo nuncio minime exterritus doruallus:rametſi q̄ngentos tm̄:ſed egregia virtute milites haberet:aciẽ inſtruit:moxqꝫ hoſtẽ adorſus:ſexcentorũ ſupra mille hominũ cędem fecit:fugiente burdegalaꝫ duce.Cepit præterea ducentos & mille captiuos.Huius victorię partes ſibi merito vẽdicauerunt ſtephanus vignolus:robinus petitus q ſcotorũ cohortes ducebat:& alter militũ ductor cui leſpinaſſꝰ cognomẽ fuit militari fortitudine atqꝫ vſu exercitati

Altercatio de modo p̄ſtandi fideꝫ regi p britonum duceꝫ.

¶ Franciſco britonũ duci cũ petrus in principatu ſucceſſiſſet:ad carolũ ſe contulit: q eo tempore mõbaſonem incolebat. Veniendi cã erat fides carolo ob ducatũ præſtanda:vtqꝫ in regis verba iuraret.Fidelitatis ſacramentuꝫ ſoluentibus mos eſt cingulum enſem clipeũqꝫ deponere:quę relicta:ad primariũ regis cubiculariũ ꝑtinent. Poſtq̃ fide carolo pręſtita ea militię inſignia petrus depoſuit:trenellus cancellarius Tu igitur inquit illuſtris dux:regi liberam prorſus fidẽ exhibes:eiqꝫ vt domino pariturus te illi ſubiectum oſtendis.Cui ducis cancellarius qui iuxta aſtabat reſpondens Non inquit vt locutus es:frãcorũ regi ſe ſubditũ dux ꝓfitetur.Diuerſa eſt & in hoc atqꝫ aliis frãcię pn̄cipibus ratio fidei p̄ſtãdę. De hoc verbo cuꝫ diu altercatuꝫ fuiſſet Et ego inquit Carolus o illuſtris dux:tuorum anteceſſoruꝫ more te admitto. Dein petrus ob mõtiſfortis comitatũ in caroli verba iurauit:nullaqꝫ adiecta cõditione carolo fide ſe aſtrinxit.

Eques.

Mõſguyon

¶ Inſequenti vere rex dunẽſem comitem in aquitaniam legat adiectis illi copiis.Imperatqꝫ montẽguyonẽ circũſidere.Ad quẽ angoliſmoruꝫ dux non longe poſt cũ iuſta militũ manu:ipſeqꝫ iohãnes bureus acceſſit. Fuiſſe in eo exercitu quadringenti equites cũ ſuis peditibus & geſariis:& tribus francorũ ſagittariorum milibus referũtur:Eques enim apud frãcos is es qui vno gladiatore & duobꝰ ſagittariis militat:publico ſtipẽdio alitus.In præſidio montiſguyonis erat Arnoldꝰ de ſancto iuliano:qui deſperata ſalute confeſtim in colloquiũ cũ dño rochechoardi & rochefoulandi iohanneqꝫ bureo venit.Deditionis conditionibꝰ firmatis:cuꝫ ad diẽ præfinitũ nemo anglorũ noĩe ſuppetiatũ arnoldo veniſſet: ipſe libertate cuꝫ ſuis bonis abeũdi obtẽta:montẽguyonẽ caroli poteſtati reliquit.

Blaya

¶ His quoqꝫ diebus dunẽſis comes blayam q̃ e regione medoci inſulę in littore maris ſita eſt duobꝰ locis obſedit:qui in portę conſpectu ſtationẽ ſibi cõſtituens:ad arcis regionẽ reliq̃s copias locat:quibus præfecti erant iacobus chabãnus & ioachinus roaldus: a mari vero iohãnes burſarius claſſi imperitabat:armatos cõplures atqꝫ cõmeatum vehẽs Qui ad portũ ſuccedẽtes:quinqꝫ ingẽtes hoſtiũ naues ex burdegala obſeſſis ſubſidium frumentũqꝫ laturas cõſpiciũt.Quas intrepidi adoriunt̃:& duro cõmiſſo pręlio anglos in fugã agunt.eos ad ſtationẽ vſqꝫ burdegalenſem ꝑſequentes.

¶ Reuerſo ex hoſtium fuga burſario blaya tormẽtis quatitur:ita vt multis partibꝰ muri corruerint & franci aliquot ſagittarii de petri louuanii phalange:occidente iam ſole in muros ꝑuaſerint:ſequentibuſqꝫ reliquis oppidũ vi ceperint ducẽtis ex pręſidio partim occiſis partim captis:cęteris in arcem ſe recipientibus.Quibus vita his cõditionibus ſalua fuit.Oẽs in regis poteſtatẽ iure captiuitatis venirent. Vnde precio dato ſeredimere poſtea poſſent bona ſua oĩa ſub cuſtodia deponerẽt:nec inde quicq̃ exportarent.Liberati aliquando in francos arma nõ caperent.Nec captiuitate eximerent niſi ea quę p̱ aquitaniam occupabãt libera dimiſiſſent:dimiſſis etiaȝ quibuſcꝫ quos vel iure belli vel contracti ęris obligatione ipi haberẽt in vinculis. Erat cũ anglis petrus de mõteferrato homo inſigni nobilitate qui præſenti libertate donatus eſt. datis obſidibus filio & nepote:donec decẽ aureorũ milia perſoluiſſet.Qui ſi intra quadrageſimũ diem fidelitatis iuramentum carolo pręſtaret : duocꝫ ſuę ditionis oppida dunenſi comiti ſeruanda cõmitteret:pecunia abſolueret.

Burgus.

¶ Rebus apud blayaȝ ita cõſtitutis:franci oppidũ arcemcꝫ recipiunt.ſeꝫ mox ad burgũ conferentes(vbi berardus de mõteferrato cũ quingẽtis bellacibus armatis in pręſidio erat)loco potiuntur:dedẽtibus ſe anglis & ſua inde libere ex cõpoſito exportantibus .

Burdegalenſes.

¶ Eodeȝ ferme tp̃e quattuor locis franci obſidionẽ poſuere. Albretus cũ duobus ſuis liberis & robuſta militũ manu arquas:armygniacus comes ryonẽ:comes de pointieure caſtillionẽ in petragoricẽſium agro circũuallat.Dunenſis comes fronſacũ natura atcꝫ arte munitiſſimã arcẽ petere iubet.Interim aũt libournẽſes miſſis ad dunenſeȝ comitem oratoribus certis ſe legibus caroli ditioni credidere. Obſeſſi vero quattuor locis angli cũ accepiſſent burdegalos de deditione cũ francis verba facere acerrime qdem ſe defendebant:euentũ cõuentionis pręſtolantes vt vna cuȝ ciuitate cõmuni pacto vterentur:aut re infecta cõditioni tẽporũ ſe accõmodarẽt.Sed qui fronſacuȝ tuebãtur:obſidione anguſtati ad.xiiii.kalen.iunii arcẽ francorũ poteſtati p̱mittere ꝓmiſerunt niſi intra illam diem ſuarũ partium duces opem illis afferrent. Poſtq̃ fruſtra auxiliũ expectant:fronſacum vt conuenerat relinquunt cum ſuis bonis abeuntes:receptis obſidibus quos ad ꝓmiſſi firmitatem dunenſis comes acceperat . Dum hęc in prędictis obſidionibus gerũtur : burdegalenſes ad dunenſem comitem ſuos nuncios mittunt cũ mandatis ſe atcꝫ ciuitateȝ cũ prouincia vaſconię caroli poteſtati diffinitis cõditionibus ſummittendi. At nos deditionis formulam nõ ſubiicimus propterea ꝙ burdegalenſes in fide non manſerunt:q̃q̃ exacta die qua ex anglia opẽ pręſtolantur:francos in ciuitatẽ induxiſſẽt.

¶ Fuxẽſis comes & captaubuſſus burdegalorũ exemplũ ſecuti:in caroli ditionẽ venere:quibuſdã adiectis conditionibus quas dunẽſis comes fortunã nõ aſpernatus regis noĩe admiſit.Pacata omni fere ꝓuincia:magna pars exercitus domũ dimiſſa eſt: quę viginti miliũ robuſtorũ virorũ & qui armis aſſueti eſſent numerũ efficere certo cognitum eſt.

¶ Superat vltima vaſconum baiona:quã miſſis cũ expeditione comitibꝰ fuxi & dunenſi circũuallare carolus mandat.

¶ Obſidio propter bina fluenta doram & niuam q̃bus ciuitas pene omnis alluitur:duobus locis ita partita fuit : vt alter exercitus alteri ſuppetiari non poſſet. Paucis tamen intercedentibus diebus angli qui ſuburbium ſancti leonis forti pręſidio tenebant(rebus ſuis diffiſi)ſuburbiũ cum ſacris locis incendunt : ad ſuos ſe recipiẽtes.Quos inſecuti propere franci parũ abfuit quin vna cũ hoſte in ciuitatẽ irrũperent:ſed altiſſima foſſa impediti impetu abſtinuerũt. Poſtridie eius diei albretus & vicecomes Tartaſus cum ducentis equitibus & tribus ſagittariorum milibus ſublicium pontum qui ad ſanctum ſpiritum ducit:per quem ad obſidendentes hoſti patebat acceſſus:occuparunt eumcꝫ deficiunt. Erat ad mare propugnaculũ quo eruptionem facere hoſtis poterat . Igitur imparatos intercipere francos ratus : cuȝdam milites eduxiſſet:bernardus biernus fuxenſis nothus in hoſtem ꝓgreſſus euȝ in ciuitatem egregia virtute retruſit.Nec longa interueniente mora templum ciuita

Crux candida.

ti propinquũ foſſis atq; aggere diligentiſſime munitũ partim dolo partim vi atq; armis capit:atq; ita circũquaq; ciuitate cõcluſa:obſeſſi metu percelluntur. Nec tardãt nuncios ad comites mittere ꝗ colloquiuʒ impetrent. Quo aſſecuto:pax eis cõceſſa eſt:ſi iohannẽ de belmõte rhodiũ equitem præſidii pręfectũ cũ omni reliquo præſidio captiuũ darent:reliquis ciuitatis incolis ſuis legibus relictis/ſi quadraginta aureorum milia in rebellionis mulctã perſoluerẽt. Ad hunc modũ baiona caroli ditioni reſtituta eſt. Die vero inſequenti oriente ſole ſereno cęlo crux cãdida in cęlo viſa apparuit quã & francus angluſq; palã conſpexit. Quo cęleſti ſigno arbitrati ciues ſe diuinitus admonitos carolo parere:mox angli regis inſignibus abiectis cãdida ſe cruce(vt francis mos eſt)ornauerũt. Baiona recepta aliquot ex burdegala atq; baiona ciues ad carolum qui apud tallíburgũ agebat:veniũt:fidẽ non ſecus q̄ ſuo regi exhibentes:baionẽſibus aũt carolus ex miliũ quadraginta mulcta viginti remiſit.

Gandenſes.

¶ Eadem tẽpeſtate gandenſes a philippo burgũdionũ duce diſceſſere ob ſalis tributum quod illis annuuʒ imponere conabatur. Hinc bello excitato:magna pars regionis cęde atq; incendio vaſtatur. Nec fuit philippo incruenta victoria. Rediere tãdeʒ in ducis beniuolentiam gandẽſes: rebellionis pœnas magno ęre luẽtes. In anglia quoq; ob reipublicę adminiſtrationẽ dux eboracen̄. & ſombreſſetus cõgregatis copiis manu cõferere feſtinabant niſi ep̄orum ſtudio atq; moderatione deſtitiſſent.

Cõſtantinopolis a turcis capitur

¶ Per id tẽpus nicolao q̃nto eccleſiã romanã miniſtrante:cũ turci capto biʒantio gręciam omnẽ fere occuparent:Guillermus deſtoteuillus rothomagẽſis cardinalis ad carolum legatus mittitur qui inter francos angloſq; pacis arbiter eſſet. Nam tã potentibus regibus bello ꝑ odiũ occupatis:reliquos chriſtiani nõis populos a turcis inuadi & facile vinci põtifex veriſimiliter formidabat. Legato carolus reſpondit:dolere ſibi ea quę a turcis gręcia pateretur. Neq; ſe adeo in anglos eſſe concitatũ:quin poſitis armis ęquam honeſtatem pacẽq; admittat. Id ſemꝑ nõ modo optaſſe:ſʒ & hoſti obtuliſſe. Ea ſi interueniat:ſe armis milite atq; opibus afflictis chriſtianoruʒ rebus vltro auxiliaturũ.

Reformatio ſcholę pariſienſis

¶ Traiecerat in angliã ad henricum regem eadẽ cauſa archiep̄us rauẽnates. Cui per regis henrici ad id delectos conſultores reſpõſum eſt. Cũ tm̄ terrę a francis angli ſuſtulerint quãtum carolus ab eis abſtuliſſet:tũ oportunuʒ fore vt de pace conuentio haberetur. Tã ſuperbe verbũ fecit hoſtis:cui de chriſtianorũ eminenti periculo nulla cura erat. Igitur legationis exitus inanis extitit. niſi ꝙ ſcholę pariſienſis deprauatos mores cõpoſitiores reddere legatus ſtuduit: excõmunicatiõis mucrone feriẽs eos ꝗ poſitarum a ſe legũ præuaricatores forent:qui ve ſcholę rectoratum id eſt primariũ magiſtratũ qui tertio quoq; menſe finitur:pecunię largitione reciperet. Qua lege cęteri quiq; ſcholaſtici magiſtratus tenebãtur: ne ſolito ſtrepitu atq; largitione officia venirent.

Iacobꝰ cuerus.

¶ Dum hęc a legato gerũtur:iacobus cuerus caroli argẽtarius cum turcis cõmerciuʒ habens: delatus eſt ꝙ omis generis arma contra eccleſiaſticã prohibitionem ad illos importaſſet:opificeſq; & fabros eiuſmodi artis ad eos demiſiſſet. Chriſtianuʒ inſuper e turcorũ ſeruitute forte elapſum dn̄o ſuo captiuum remiſiſſet:& ingentem per linguam occitanam pecuniam exegiſſet. Eas ob res in carcerem Caroli imperio coniectus eſt:deinde grandi ęre mulctatus in exiliuʒ deportatus. Pœnas quoq; falſę delationis luit fœmina inſignis cui mauritanienſis nomen erat.

¶ Inuenio ſabaudiæ ducem per id tempus in Carolum non nihil commiſiſſe:& propterea regem irritatũ expeditionem in ſabaudum duxiſſe. Delicti vero modũ ſcribere non poſſuʒ quẽ a ſcriptoribus non accepi. In foreſtam carolus cũ ve niſſet(vnde breuis in ſabaudos eſt tranſitus)legatus deſtcteuillus ad nicolaum pōtificem reuertēs cognito caroli aduentu:ad ducem primū conuerſo itinere: mox ad regem venit:atq; ita egit vt cōmiſſorum pœnitēs dux omnia ſatis carolo facturum iureiurando ꝓmitteret.Ea ducis pœnitudine mitior factus rex domuꝫ copias miſit Legatus cœptuꝫ iter perſequitur.

Burdegalorūꝫ a carolo defectio.

¶ Interea burdegalenſes vetuſte anglorum conſuetudinis & contubernii nō obliti aduerſus francos coniuratione facta:dominuꝫ leſparrum cū aliquot ciuitatis optimatibus per ſpeciem alicuius cōuenientis negocii a ſe dimittunt.Cuius cōiurationis auctores fuiſſe referuntur monferratus & dangladus fidei quam carolo præſtiterāt cōtemptores . Euecti in altum qui burdegala egreſſi erant in angliam ad henricū ſe conferunt . Promittūtq; ſe ciuitatemq; ſuā eiꝰ poteſtati permiſſuros ſi exercitum in aquitaniam mittat : francorū apud eos nullas copias eſſe præter eas quę in pręſidiis erant cōſtitutę minus ad cōferendū prælium ſufficiētes.Legatur ad id bellum a henrico tallebotus qui anglorū milia quinq; claſſe imponens ad medocū inſulam.xv.kalendas decembris adnauigant:confeſtimq; aliquot cohortes late dimittens terrorem incolis incutit. Burdegalenſes audito talleboti aduentu:alter ad alterū ſermone clam habito:francoruꝫ præfectos liberos dimitti oportere cōſulebant.Hi erant coytiuus aquitaniæ ſeneſcallus & iohānes podienſis proprætor ciuitatis.Dum in dubio res agitur quidam ſecreto abeuntes portam anglis reſerant.Nec mora vterq; præfectus cū omni pręſidio & regiis magiſtratibus ad hoſtium manus nulla cęde cōmiſſa proditi ſunt.

¶ Coniuratione ad carolum perlata:vtrūq; mareſcallum cū doruallo comite & ioachino roaldo ad Claromontenſem comitē qui aquitanię pręerat mittit:ſexcentis equitibus & eis adiunctis ſagittariis eos comitātibus.Sed diligens hoſtis prius aliquot arces cepit atq; copiæ conueniſſent. Supuenerant quoq; talleboto ex anglia quattuor milia armatorum cum octoginta nauibus cōmeatum affatim vehentibus.Et caſtillio quidem fronſacuſq; in poteſtatem talleboti peruenerūt.Carolus autem poſt ꝙ turoni hibernaſſet nouas copias educēs liſigniaci caſtra fecit:atq; inde ad ſanctum iohanneꝫ ꝓgreſſus accepit charlayum oppidū a iacobo chabano vi captū eſſe multis anglis occiſis atq; eos qui in turrim cōfugiſſent capite oīs punitos extitiſſe propterea ꝙ pręſtitaꝫ carolo fidem abiuraſſent hoſtē ſecuti.Nec multo poſt caſtillionem in agro petragoricēn.copias ducere lohеacū iubet:attributis ipſi octingentis ſupra mille equitibꝰ cuꝫ ſagittariis.Poſitis apud caſtillionē caſtris:Iohannes bureus & iaſpar eius frater impedimentorū præfecti ſeptingentos quos continēter habebant foſſores foſſis circūdare caſtra imperant.Cognito quid ad caſtillionē gerebatur tallebotus eductis qnq; anglorū milibus in francos progreditur qui ad eius aduentū in vallum ſe feſtināter recipiunt.Pedites vero ſagittarios ſegnius agētes tallebotus circiter centuꝫ intercipit.Qua fortuna elatus:cum francos fugere ꝑſuaſuꝫ haberet:nec ſuę adhuc copię omnes cōueniſſent:paulo reſtitit atq; interim ſe curare milites iubet.Hęc mora frāco non inutilis fuit.Nā interea vallū munitioribus tormētis munit: & ſe in hoſtem animoſe corroborat. Coacto omni exercitu tallebotus ad francorū munitiōes ducens:in vallū tumultuario impetu irrūpere contendit.Quē conſtāti virtute francus exturbat. Vtebatur eo die tallebotus(ꝙ veteranus eſſet)paruo gradario ex quo ſuos in pręliū animabat.Reliqui vero oēs pedites dimicabant:& incredibili animi feruore caſtra oppugnabant:militaria ſigna lōge plura ad oſtētationē ferētes ꝙ̄ illorū nūero ꝓuenirēt.Pugnatū eſt diu atq; acerrime ita vt diu dubia victoria neutri ſpem

Caſtillio

Morit̃ tallebotus

promitteret. Donec accito montabano & præfecto henaudeo cui britonuꝫ ducis phalanges audiebant: franci viribus receptis hoſtẽ propellunt: aliquot eorũ ſignis occupatis. Quam ob rẽ animo tabeſcentes angli: cum Talleboti gradarium glande ꝓſtratum & ipm̃ tallebotum a ſagittario franco occiſum conſpexiſſent in fugã conuertuntur. Occubuere in eo prælio octingenti angli obſcuri nominis cũ quadraginta viris illuſtribus in quibus fuit talleboti filius. Fugiẽtiũ vero atqꝫ eorum qui ſe amni dordonę credidere par numerus fuiſſe refertur. Mõferratus autem Danglautus & caudali filius cũ quinqꝫ milibus caſtillionẽ protenus petiuere. ¶ Leſparrus burdegalam. At caſtillionẽſes q̃q̃ firmo præſidio tenerẽtur deditionẽ tamen fecere: Caroli ſe omnino voluntati ꝑmittentes. Quorũ conſilium ſecuti melionenſes atqꝫ libornenſes dicto paruerũt. Quiqꝫ nouũ in media inſula caſtellũ tenebant poſt quintum decimũ obſidionis diem a claromõtenſi comite recepti ſunt. Idem fecere blancaforteñ. cadillaci: ſancti macherii incolę: langonii & villẽdrani. Nam ex angoliſmis carolus libornum veniẽs hoſtẽ timore ꝑterruit: ita vt paucis intermiſſis diebus aliquot oppida atqꝫ arces ceperit: & burdegalã ſagittarios miſerit qui agrũ vaſtarent: extructo e regione ciuitatis ꝓpugnaculo in loco quem lormontũ incolę dicũt: vbi ad p̃ſidium cõſtituti fuere loheacus/ ludouicus de bellomõte/ iacobus chabanus/ iohannes & iaſpar bureus fratres. Erat nõ longe in portu claſſis regia armis cibariiſqꝫ abũde inſtructa in cuius cõſpectu etiã angli in nauibus ſtabant qui ad nauiũ tutamẽ ꝓpugnaculum exędificauerãt vnde in francos excurſiones dietim faciebãt. Sed tandẽ cõmeatu deſtituti: preſſiqꝫ continuo francorũ incurſu: pręſertim cum finitima loca oĩa ſibi erepta eſſent: nec quo ſe reciperẽt haberent caroli clemẽtiaꝫ popoſcere. Erat enim carolus natura ꝑbenignus & iam peſtilens aer exercitũ offendebat q̃obrem recepta in fide burdegala: anglis dedit abeundi poteſtatẽ. Duraſum aũt & leſparrum aliosqꝫ ꝓditionis principes viginti relegauit. Sed leſparrus nõ multo poſt apud pictauos capitis ſupplicium luit: ꝙ alteram in carolũ proditionem cogitaſſet. Atqꝫ ita burdegalenſium rebus compoſitis: claromõtano comite ad ꝓuincię cuſtodiaꝫ præfecto: carolus turonum regreſſus eſt: cum flueret a chriſtiana ſalute ãnus quadringẽteſimus quinquageſimus tertius ſupra mille.

Guillermus edelinꝰ idolatra.

¶ Quõ tempore Guillermus edelinus theologus doctor ſancti germani de laya prior: apud ebroicas ad perpetuũ carcerẽ dãnatus eſt ob falſę religionis cauſam: Nam cũ illuſtris cuiuſdã fœminę amoribꝰ teneretur: neqꝫ cõſuetudine eius frui facile poſſet: demonẽ ſibi patronũ adhibens: euꝫ in arietis ſpecie adorauit: a quo poſtea edoctus ſcopã ſumere & inter fœmora equitis inſtar ponere: quo volebat breui momento ſe traducebat. Quod impietatis genus valdenſiũ eſſe dicitur. ¶ Aduerſus aũt burdegalenſiũ leuitatẽ atqꝫ perfidiaꝫ carolus duas apud eos arces extruxit q̃bus in fide cõtineri populus recens conuerſus poſſet. ¶ Per id tempus cũ de præſulatu auxitano duo diuerſarũ partiuꝫ concertarent. Armygniacus comes caroli mandata aſpernatus: alterũ competitorũ iuſtinũ nomine in ſacerdotii ſedem perduxerat. Quam rẽ ęgre carolus ferens claromõtanũ comitem cũ copiis in armygniacũ mittit. Qui adiutoribus comite dõmartino & floqueto eboracenſi prætore rebellẽ ſpoliauerunt terris ſuis. Otho quoqꝫ caſtellanus florentinus & guillermus gonfierus ſimulachra quędam magica arte conſecerant: quorũ nixu (vt ipſi ſtulte ſperabãt) pręcipuã apud regem inter aulicos auctoritateꝫ conſequerentur. ¶ Eius rei cauſa ad carolum delati/ alter Tholoſæ/ alter turonis in carcerem coniectus eſt.

Iohẽs alẽconii dux capr̃

¶ Iohannes præterea alenconii dux caroli mandato Pariſii compræhenſus meldunū in cuſtodia deducitur.Ipſe enim temporum tranquillitati inuidens & partę a Carolo quietis impatiens:nouos belli motus ab anglia procurabat:miſſiſqꝫ ad hoſtē frequentibus nunciis:hortabatur appetere normanniaꝫ: ſe illis adiutorem fore pollicitus.Caſtella arceſqꝫ habere ſe:q̃ omnia venientibus ꝓderentur.Carolum ꝓcul abeſſe & tribus diuerſis regionibus copias ſuas continere Loca multa prius occupare poſſe q̃ carolus ſentiat:& vt firmiore fide cōſilia procederent:filiam ſuaꝫ eboracen̄.ducis filio in matrimoniū dare cōſtituit. Ad hanc proditionem miniſteriis vſus eſt iacobi hay angli:thomę gilleti ſacerdotis danfronti & hontitonis caduceatoris angli & emōdi calleti.Quibus occultū ſignum alenconius hoc dat:pollicem eius dextrū manu præhendere ad queꝫ vel verba vel litteras eēnt de hiſce rebus reddituri.Hęc poſtq̃ teſtibus & ipſius alenconii ſpontanea confeſſione cognita ſunt:Carolus apud vindocinas cōuentu procerum habito:iohanneꝫ alenconii ducē fortunis omnibus priuatum ſecūdo poſtq̃ captus fuerat anno mortis ſupplicio dignū ꝓnunciari iubet.Sed clemens rex ſententiam poſtea moderatus eſt:nec em̄ mors proditori inflicta eſt & eius liberis fortunę reſtitutę.

Ludouic⁹ a p̄re deficit

¶ Ad hęc omnia ludouici quoqꝫ in carolū contumacia interceſſit.Hic enim cū natu grandior eēt occaſione ex aulicis qui patri &rebus publicis inſeruirent ſumpta ex curia in dalphinatum abire a patre impetrauit conſtituto ad hoc tēpore menſium quattuor.Id ſeu ſuapte natura ſeu ſuorū prauis conſiliis fecerit non facile ſcripſerim.Illud certum eſt ludouicū moleſtiſſime perpeti:ꝙ a patre non ſatis pro ſuo arbitrio pecunię & prouentuum ſibi ſuggereretur.Et domeſticis eius dolebat:totā regendi auctoritatē penes quoſdam aulicos eſſe qui publicis officiis atqꝫ magiſtratibus pręfecti diuitiis abundarent:Ludouico vero primogenito ſcilꝫ Caroli obſequentibus pręter quottidianam impēſam nihil illis ſupeſſet.Hac opinione ducti dalphinatū petiuerunt p̄mentes omnia vectigalibus & ab opulentioribus pecunias exigentes. Nihil em̄ eſt quod indigens nobilitas ſibi nō licere putet.Cuius rei conſcius factus Carolus dalphinates petit:vt ludouicū apud viennam vbi ꝓpugnaculuꝫ in colle ſibi ędificauerat compræhenderet.At ille patris aduentu ꝑterrefactus ad philippum burgundię ducē mox proficiſci feſtinat.Interim vero carolus omnē dalphinatum vēdicat mittitqꝫ ad regni exitus ludouici digreſſum obſeruare.Qui nihilominus claꝫ dilapſus:ī brabantiā perfugit:receptuſqꝫ eſt a philippo:& debito honore habit⁹:apud queꝫ annos fere decē manſit:Miſſis interim ad patrē oratoribus qui cōciliatuꝫ eū redderent patri eiqꝫ liceret in patris cōſpectum ꝑ aliquot annos nō venire. Addidit huic legationi philippus oratores ſe excuſaturos ꝙ ludouicū hoſpitio admiſiſſet tāti regis filiū cui ipſe obſequi maxime teneretur:trepidanti quidē & patris irā potiſſimū formidāti:cupiēti quoqꝫ in turcos expeditionē ducere ſi coadiuuaret pater. Auditis vtriſqꝫ legatis carol⁹ reſpōdit:honoris plurimū ludouico ꝗdē deberi ſi in patreꝫ debitā pietatē exſolueret:neqꝫ philippū erraſſe ꝙ eū hoſpitē haberet. Veruꝫ mirari ſe q̃ cā timoris ludouico fuerit:ꝙ tantop̄e trepidaret:cū patrē facilē & maxime manſuetū fuiſſet exꝑtus:cuius rei teſtes locupletes eēnt gabriel vern⁹ & celeſtinenſiū auinionen̄.prior:q ob rē ip̄am nicolai pōtificis romani auctoritate ad euꝫ oratores aliquādo ꝯuenerāt:ꝙ vero poſtulationib⁹ nō acqeuiſſet mīme mirandū eſſe ꝓpterea ꝙ ei⁹ poſtulata optimorū virorū ſentētię repugnarēt:q ſentirent nequaq̄ decere vt filius a patre atqꝫ a regno ꝓcul abeſſet:conſiliū ſecutus hoīm improborū. Expeditionem vero in turcos in ludouici mentē incidiſſe:ſe ꝓfecto admirari cui⁹ ip̄e anteq̄ a patre diſcederet nunq̃ meminerat. Idipſum nihil aliud eſſe q̃ dilationem vere erga patrem recōciliationis: eo maxime tempore cuʒ hoſtis anglus vigilantiſſimus eēt regnum francorū repetere: aduerſum quē milite opus erat: ꝙ vero dalphinatū vendicaſſet: id ad terrę incōmodū non eſſe cuius incolę libertatē non amiſiſſent: quos de hac re oratores ad dalphinū ituros ſperabat: qui nullius ſe incōmodi preſſura vexatos teſtarētur. Verū neqꝫ litteris neqꝫ legationibus ludouicus moueri potuit ad patris conſpectum redire: diuqꝫ res in dubio fuit: an bello tanta diſcordia finiretur. Sʒ diſſimulata res eſt: intereaqꝫ carolus interiit.

Conſtātinopolis capī.

Laodiſlaus rex moritur

¶ Dum hęc inter patrē filiūqꝫ agitātur rex hungarus magdalenā caroli filiaʒ vxorē petit. Cuius rei cauſa ſexcentos equites turonū ad regem mittit cū inſignibus muneribus. Erat laodiſlaus triū regnorū hungarię/bohemię: atqꝫ polonię princeps: cuius ope carolus cōſtituerat in turcos exercitum aliquando ducere. Qui ſupra aliquot annos nicolao quinto romanam ſedeʒ moderante conſtantinopolim imperii gręcorū caput ceperant imperatore trucidato. De qua re ad carolum franciſcus philelfus ſcribēs eū diligenter admonuit: vt more maiorum ſuorū fidei cauſam tutelāqꝫ reciperet. Hanc cōſtantinopolitanam cladem Mahumetus turcorū rex intulit quarto Calendas iunii anno chiſtianæ ſalutis Milleſimo.ccccliii. Excipiūtur a carolo legati incredibili apparatu: Sed lętitię & cōmuni omnium gaudio ſe infœlix nūcius admiſcuit. Itaqꝫ nunciatur laodiſlaus mortem obiiſſe cuius interitus veneni ſuſpitione non caruit. Legati nihilominus nō minore cura accipiūtur: comitati illuſtribus viris qui publica eos impēſa leuarēt donec in germaniā demigrarunt. Intermiſſis paucis poſt hęc diebus petrus britonuʒ dux diuturno morbo correptus interiit. Qui ſucceſſorē habuit richemontuʒ francię coneſtabilem morte poſt paucos dies abſumptū. Quē ſecutus franciſcus aurelianēſiū ducis nepos ducatuʒ adeptus eſt.

Carol⁹ ęgritudinē contrahit

¶ Carolū deinde mors excepit cū nunciatum ei fuiſſet quoſdā potionē apparaſſe qua interiret. Ea re tā vehemēter turbatū animuʒ induit: vt dies ſeptē totos cibo abſtineret: hortantib⁹ maxime medicis ſe inedia magis q̃ morbo affici. Sed dū edendo vitę cōſulit coercitis arteriis cū ſtomachus nichil cibi reciperet abſumitur: die feſto diuę marię magdalenes ſacris chriſtiano ritu perceptis. Elatuſqꝫ eſt ex magduno yuerienſi regia pōpa in ſepulchro maiorū ſuorum & in diui dyoniſii cœnobio ſepultus. Rex proculdubio in queʒ fortuna aſperrime primū deſęuiit tanq̃ exterminare eū regno ſtatuiſſet. Deinde blande illum attollens victorē glorioſum atqꝫ dei benignitate patrię reſtitutorē effecit. Naʒ illud de eo ſcribi dignū eſt ꝙ diſcordantibus de regno anglis dux eboraceñ. richardus regnū affectans Hērico regi nō diſſimulato odio aduerſari cœpit. Cuius cœptis hēric⁹ occurrens grandi exercitu contracto ſe campeſtri loco aggere & firmis munitionibus vallato continebat: cōſtitutis octo per circuitū portis atqꝫ cuſtodibus ſui generis ne qs niſi notus in caſtra ſe conferret. Ad quem locū richardus eboracenſis & varuici comes frequenti populorū manu inſtructi promouētes cum iā cuſtodes clā haberēt amicos: vallum ingreſſi ad Henricū peruenerunt quē depræhenſuʒ occiſis aliquot ꝓceribus qui henrico circūſiſtebant: londonias deduxerunt: præcedēte illuʒ varuico qui enſem coneſtabilis more præferebat. Moxqꝫ ad arceʒ quę Henrici præſidio tenebatur ſuccedētes: cū illam obfirmatā inueniſſent: præfectos quattuor viros inſigni nobilitate ad colloquiū vocant: promittuntqꝫ iureiurādo adiecto vitā illis & fortunas ſaluas fore ſi arcē illis patefacerent. Perſuaſi proceres regi occurrunt: atqꝫ mox ſalutato henrico dū illum a tergo comitantur: orta in populo ſeditione ꝗdaʒ in eos inſiliunt: vnumqꝫ illuſtrem apprime virum: cui deſcallis cognomen erat mactant. Reliquos poſtridie ante arcis portam capite mulctatos quadrifariam exſecuerunt. Fidei rara eſt ratio apud eos qui imperii concupiſcentia digladiantur: q̃q̃ ſceleris autorem pœna non prętereat. Itaqꝫ ſupererat ex henrici familia dux ſombreſſetus qui iniquo animo ferens regē a coniuratoribus non ſecus ac captiuū teneri compluresqꝫ ſuę cognationis fuiſſe interemptos: iuuentutem multam eorum maxime quorū parentes aut cognati perierāt cogit: atqꝫ richarduʒ in planicie ſancti albonis inuentū plurimoqꝫ milite inſtructuʒ adorſus cū pleriſqꝫ aliis necat. Cuius caput amputatum quandoquidem regnū affectauerat ſtraminea corona illudi iubet. His hērici aduerſitatibus permotus carolus: litteras ad normānos dat: ſinant abſqꝫ cōtrouerſia anglos ad ſe henrici partes ſecutos tranſfretantes regioneʒ incolere: diuerſariqꝫ & in ea libere negociari. Tali profecto benignitate vſus eſt carolus in eū qui hoſtiliter illum ſępenumero fuerat perſecutus: tentauitqꝫ quoad fieri per eum potuit hērico auxiliari vt eum in libertatē vendicaret. Ad hunc modum humanarum rerum mutabilis conditio eſt: vt in ſublime prouectus caſurum ſe merito formidet: deiectꝰ autem nequaq̃ animo tabeſcat: Henrico fœlicia initia fuere: carolo contra. deturbatus ille regno eſt: hic in regnum poſt multas aduerſitatesglorioſe exaltatus: & victorioſus appellatus. Pridie mortis eius viſus eſt fulgentiſſimus cometa tanti principis interitum præcurrens: & futurorum nunciator.

LEni & manſueto patri aſper & vehemens filius ſucceſſit ludouicus: conſilio pręceps ingenio vario & domeſticis vix ſatis perſpecto. Nec dubia fides fuit Carolum iuniori ſuo filio carolo regnū ſi commode potuiſſet relicturum: ſed belli ſeminaria execratus ludouici mores atqꝫ abſentiaʒ longanimiter tolerauit. Cogitauerat enim diu tacitus bellum in burgundos mouere: pleriſqꝫ ſibi aſſentientibus proceribus: & cum ad id ꝓpenſus eſſet: expectabat tantum belli aliquem motum a burgūdo excitari: ne tam autor diſſenſionis q̃ propulſator iniuriæ eſſe videretur. De caroli morte nūcio accepto: permulti qui officia magiſtratuſqꝫ adminiſtrabant ad ludouicū ꝓtenus gratulabūdi ſe in Hannoniā contulerunt: ſciſcitaturi ab eo quid illos facere præciperet: impetraturi quoqꝫ de ſuis magiſtratibus & officiis ſtabile firmamentū. Fuere qui pecuniam ęrario debitam & ad hunc dieʒ cōſeruatam ludouico nouo atqꝫ inopi regi perſoluerunt. Quattuor tantuʒ ex omni numero petitorum admiſit: Petrū orfauerium: Nicolaum louuerium: quos ad ratiocinia regiorū computoruʒ conſiliarios inſtituit: iohanne bailleto requeſtarū coniudice & in cancellaria referendario ordinato: ſymonem carolū in eum quem prius magiſtratum gerebat reſtituit. q̃q̃ iam fere ętate defectus eſſet: & non niſi lectica iter conficere poſſet. Reliquos magno numero pariſium remiſit: eius aduentum pręſtolaturos. Interea confluunt ad ludouicum ornatiſſimi quiqꝫ proceres qui ſacranduʒ nouellum regem remos perducerent. vbi iouenellus loci archipræſul euʒ more maioruʒ vnxit atqꝫ benedixit. Quo myſterio abſoluto ludouicus ad pariſios protenꝰ profectus eſt: nec facile ſcripſerim quo faſtu & pompa a pariſiacis ſit exceptus. Naʒ vt ſileam populi ex omni francorū imperio concurſum: qui ad feſtum diem conuenerat: mira erat per omnem ciuitatis publicam viam ludorū frequentia: gloriantibꝰ inter primos burgundis: qui in regnum ſua opera reducem Ludouicū poſt longuʒ a patre diſceſſum iactitabant. ¶ Exactis per hæc ſolennia aliquot diebus: cum Philippus burgundionum dux domum repetere cuperet:regem magnopere cohortatus eſt:iram ſi quam animo in proceres concepiſſet deponere:obliuiſci prorſus atqꝫ oblitterare quę pręterita erant:ſatis admodum eſſe illi ꝙ nullo tumultu rex eſſet & vocaretur:& quia frater illi eſſet debere adoleſcenteꝫ amare atqꝫ amplecti: & patris hęreditatem cum illo legitima portione diuidere. Hęc atqꝫ ſimilia multa locutꝰ philippus ludouicum dimiſit: picardiã reuiſurus. ¶ At ludouicus qui exulceratuꝫ animum haberet:& patrias leges iam didiciſſet: exteris moribus per diuturnum vſum imbutus multa partim ſuo ingenio:partim eorũ qui abſentiam a patre exiliuꝫ fuiſſe reputabãt:agere cœpit. & principes in primis parui admoduꝫ habere. Venationis omnem prope cõſuetudinem prohibens:ita vt piaculum eſſet aues aut canes alere: caſſibus vti:inſidiari feris animantibus niſi quoad ipſe permitteret. Et quod illi maximum ad eas quę ſuperuenerũt diſcordias momentũ fuit:magnopere nixus eſt infimę ſortis homines præ proceribus opulentos ſublimeſqꝫ facere. quos ad ſuas vehementes voluntates obſequentiſſimos eſſe cupiebat. ¶ Non enim ęquanimiter ferebat ſi quis dicenti vel imperanti ſibi quauis ratione aduerſaretur plus ſuopte ingenio q̄ cuiqꝫ ſapientiſſimo fidens. Fuit illi poſt annos aliquot inter pręcipuos domeſticos iohannes du lude:iohannes balua quẽ cardinalem romanum ſub Sixto quarto atqꝫ innocentio octauo ipſi vidimus:Iohannes hebergus poſt baluaꝫ ebroicen̄. pręſul: dominus de foreſta:oliuerius dyabolus:quẽ ludouicus ſublata dyaboli appellatione malum:deinde dãmam cognominauit:ſtephanus oſtiarius. Quibus miniſtris pro ſua voluntate diuerſo tempore vſus eſt. Acceſſit his longo poſt interuallo doyacus verſutus in primis & temerarius: ſupraqꝫ generis ſui conditionem audax. ¶ Ab his vt quiſqꝫ per vices Ludouico obſequebatur poſthabiti principes & magna pars nobilitatis:deſciſcere a ludouico:ſeqꝫ & ſuam dignitatem tueri conſtituunt. Igitur clandeſtinis nunciis quid ſinguli ſentiãt ſciſcitantes:poſtq̄ de ſententia illorum ſatis conſtitit:britonũ dux franciſcus oratores ad Ludouicum qui pictauiæ agebat mittit:ſimulans neſcio quid quod vtriqꝫ vtile eſſet. Nec repugnat Ludouicꝰ tantum petit ducẽ ad ſe venire:qui ab oratoribus ꝓmiſſa pręſens confirmet. Dant fidem legati id ſe facturos:ſeqꝫ prope diem vna cũ ſuo principe reuerſuros. Cum illi pictauia a rege abeũtes:duodecim tantum paſſuum milia cõfeciſſent:clam dilapſus carolus regis frater:ad eos ſe cõtulit:in britanniamqꝫ feſtinanter ꝓfectus eſt. quo illum pręceſſerat iohannes Dunẽſis comes diſceſſionis caroli maxime conſultor. Sic enim inter principes condictum erat. Nec defuerunt permulti proceres:qui eũ mox relicto rege ſequerentur. Qua re cognita iohannes borboniorum dux(qui ludouici ſororeꝫ in matrimonio habebat)aperto bello inſurgit:& quicquid regii fiſci in ſuis terris erat occupat. Cruſſolumqꝫ & trainellum:atqꝫ doriolum primores fere regis aulicos in cuſtodia continuit. Deditqꝫ ſedulo operam eximere de diui anthonii baſtilda Anthonium chabanum qui illic ludouici edicto ſeruabatur. Itaqꝫ eodeꝫ ferme tempore quo hæc gerebantur: Anthonius noctu ad ducem aufugiens:magna lætitia ab eo exceptus. Quippe ꝙ ludouicum nõ diligeret:& futuro bello commodiſſimus eſſe ſperabatur. ¶ Huius ergo tam manifeſtę defectionis initio turbatus ludouicus:Carolum de melduno iohannem baluam: & iohannẽ præuotum ad Pariſios ſtatim cum litteris mittit quibus ciuitatis rectores & primos ciues monet:eminẽtis ob caroli fratris a ſe defectioneꝫ periculi. Intelligere ſe principes arma aduerſuꝫ ſe mouere:opus ideo eſſe vigilantiſſima cuſtodia:ne noui in ciuitate motus prodirẽt.

Vnam eorum ciuitatem eſſe regni caput:vnde reliquę vel belli vel pacis exemplum accipiant.Si in fide pariſii permaneant:nihil ſibi timendum eſſe quę cōiurati moliātur.Ea oratione procliues ad audiendũ pariſii:excubias conſtituunt/adhibitis primariis portis cuſtodibus:aliquot etiam prorſus obſtructis.Cathenas pręterea quæ ad viarũ compita negligentius curabantur reficiunt.

¶ Hęc dum pariſii geruntur. Anthonius chabanus cuſtodia elapſus per vaſtinium iter faciens/ ſanctum forgeũ & ſanctum mauriciũ(quas arces goffridus cuerus pręſidio tenebat)capit:bonis omnibus direptis ipſoqꝫ goffrido captiuo abducto.

Ludouicus copias cogit

¶ Inſurgentibus tot rebus nouis: Ludouicus accito renato andegaueñ.duce(quem ſicilię regem appellabant)& Carolo cœnomanorum comite:fortem.xxx.fere miliũ militum exercitũ cogit.Sed cuꝫ dies non paucos ibi moratus parũ admodũ ꝓficeret:attributa renato caroloqꝫ fratribus parte copiarum:quę britonũ cœptis obſiſterēt: reliquũ exercitũ in bituriges ducit.Biturigem tñ ciuitatem pręteriit:quam magno pręſidio a borbonieñ.notho fratris ſui caroli nomine teneri acceperat:moxqꝫ in borbonium (quod biturigibus vicinũ eſt)profectus:caſtellũ ſancti amandi expugnat. Nec multo poſt molliſſonii in ludouici poteſtatē venere:cedente loco iacobo borbonio oppidi p̃fecto.

¶ Per hos dies cũ nonnulli ex pręſidio ſancti forgei ſatellites:moretuꝫ incurriſſent: indeqꝫ quoſdam qui eo loci ex ſenonibus hoſpites diuerſabantur noctu abduxiſſent: re cognita ludouicus iubet pōtes chamoſii & de bellomōte dirui.Iā enim fama erat carolum philippi burgundorũ ducis filium qui ex coniuratis erat copias contraxiſſe: vt cũ aliis coniuratis iungeret exercitum.nec mendax fama erat. Nā anthonius philippi nothus:adiuncto burgundionũ mareſcallo:cum aliquot cohortibus præcurrēs caroli exercitum:royam & mondiderium occupat.Erāt apud peronam tunc temporis in pręſidio comes Niuerneñ.& ioachinus roaldꝰ francię mareſcallus cũ quattuor milibus armatorum:qui cognito caroli aduentu:relicto ad oppidi cuſtodiam aliquot ex nobilitate francorũ viris.& quingentis ſagittariis.peronā deſerētes mox nouiomum cōpendiumqꝫ ſe contulerunt.His belli motibus dũ picardia agitatur: Ludouici ſoror carlota borboniorum ducis coniunx ex viri cōſilio ſanctum porſanum(vbi rex agebat)petit finem diſcordiis poſitura.Sed intentione fruſtrata rionē(quo dux ex molinis interim ſe receperat)reuertitur.

¶ Eodem tēpore ſancti mauritii arx dedentibus ſe iis qui in præſidio erāt a Carolo meldunenſi recepta eſt.

Fichetus

¶ Iuſſi quoqꝫ ſunt pariſii arma domi in expedito ſeorſum habere : facere de muris nocturnas excubias:faces per cōpita & per domos laternas noctu accēſas ponere.Conatꝰ eſt rex illis diebus ex ſchola pariſienſi delectos habere armatos quibus ad belli neceſſitates vteretur.Præerat aũt ſcholę rector guillermus fichetus magni animi vir:doctrina & dicēdi arte potens:qui in caligine iacētibus humanitatis ſtudiis lumen mea ętate attulit:excitauitqꝫ cōplures latine diſcere & elegāter loqui. Hic igitur acceptis a rege de armandi ſcholaſticis litteris:cōtione generali habita:diſertam habuit orationem:qua veritus nō eſt:repugnantem Ludouico ſententiaꝫ dicere qua maxime probatus atqꝫ clarus factus eſt.Nam cũ beſſario gręcus cardinalis poſt aliquot annos romana apud regē legatione fungeretur:audita fiſceti fama:euꝫ ad ſe accerſiuit atqꝫ in vrbem duxit:cōmendās illum ſixto quarto romano pōtifici.Extant eiꝰ ficeti rethoricorum libri:orationes quoqꝫ atqꝫ epiſtolę.Beſſarionis aũt opus eſt defenſio platonis aduerſus trapeꝫuntiũ:qui platoni conuiciatus ariſtotelem illi p̃ferebat

¶ Sollicitis ad hunc modum pariſiis:carolus philippi filius ferox iuuenis(a quo au

Libertas populo ꝓponitur.

xilii plurimum reliqui coniurati principes expectabant)copias ad pontem maxentii qui eſt ad yſaram amnē ducit.Condixerant aūt ii qui arma aduerſus ludouicū parabant:ſe ideo conuenturos vt populū vectigalibus preſſum:& pene ſeruū in libertatem vindicarent. Adeo ſolers eſt male errantiū cautio:vt iuſticię velamen ſuę iniquitati ꝑtendant.Incedens igitur cum exercitu carolus:libertatem populo paſſim proponebat:ſpecie beniuolentię plebē ſibi cōcilians.Eius pontis atqꝫ arcis prefectū maderum petri orſauerii vicarium pecunia carolus corrupit:arcēqꝫ recepit.Indeqꝫ flumine traiecto:caſtella q̄daꝫ minimo negocio ꝓtenus occupat. Venere quoqꝫ in eiꝰ poteſtatem bellilocus & dōmartinus. Mox occupato latiniaco libellos rationū regii fiſci burgundi diripiunt atqꝫ incendunt:exactis vectigalibus. Salis item prōptuariis patefactis:poteſtatem faciunt ſumendi ſalis:precio mercatoribus tantū perſoluto:atqꝫ ita a tributo libera omnia eſſe ꝓnunciant.

Riona obſidetur.

¶ Graſſante ad hunc modū carolo:ioachinus roaldus veritus(quod vero ſimile erat)burgundū pariſium proficiſci cū bona equitum manu in ciuitatem ſe cōtulit.

¶ Interea autem ludouicus rionē in aruernia obſidet:quo borbonii atqꝫ nemorſi duces armygniacꝰ preterea comes & albretus ſe receperant.Erant in exercitu ludouici quattuor & viginti milia armatorum longo militię vſu ſpectatorū:quorum numero & robore territi duces:de pace ad ludouicum nūcios mittunt.Iurantqꝫ (ſi regis gratiā recuperent)ſe illi probe ſincereqꝫ inſeruituros:nauaturoſqꝫ diligenteꝫ operā vt reliqui ſibi cōfœderati principes in beniuolentiam redeant:& fidē ſeruent. Deqꝫ ea re pariſium ad regem nuncios ad xviii.kalendas auguſti legaturos. Qꝫ ſi alia principibus mens maneret:ſe nichilominus conſtanti fide conuenta cōpleturos.Hęc cōuentionis formula adhibitis apoſtolicis ſcribis:litteris mandata eſt:pœna excōmunicationis in pręuaricatores adiecta.Quę omnia pariſiis referre carolū charlaium vigilum pręfectū ludouicus iubet.

¶ Qua re cognita decernūtur in vrbe ad diuę catherinę vallis ſcholarium ędeꝫ ſupplicationes.Interim compoſitis aciebus:carolus burgundus ad ſanctū dyoniſiū caſtra facit:atqꝫ poſtridie ſancti clodoaldi pontē miſſis aliquot cohortibus occupare conſtituit.Quem tertio oppugnatum tandeꝫ (dedente ſe præfecto iacobo mairo) hoſtis obtinet.Et ne regni caput pariſiū timide prætериiſſe carolus videretur:ꝓmotis copiis caduceatores pręmittit qui liberū per ciuitatem tranſitū petant.Id ſi nō impetrent:dicant carolū vim illaturum ciuitati.Pręerant eo die portę quę ad ſanctum dyoniſiū ducit petrus orſauerius & iohannes pōpancurtus.Qui cū reſpōſum dare caduceatoribus incipiūt:ecce burgūdi copias oēs ad ſanctū vſqꝫ laꝫarū ꝓgreſſas cōſpiciunt:quaſi incautos cuſtodes intercipere ſperarent. At armatus populus : & cū ſuis ioachinus roaldus acerrime reſtiterunt. Moxqꝫ in ꝓximum campū hoſtis acie inſtructa ꝓgrediens(aliquot ex ſuis interēptis)ciuitati cōminatur.Sed cuꝫ ex muro tormenta in ſuos frequēter iaci cōſpexit copias reduxit. Moxqꝫ ſequana ꝑ ſācti clodoaldi pontē tranſmiſſo:cū accepiſſet ludouici fratrem cū britonibꝰ ꝑ belſiaꝫ iter facere:ad montlericū ducit.Iam enim rione diſceſſerat Ludouicꝰ & magnis itineribus pariſium appetebat:certior factus de burgundorū acceſſu. Verū cognito ꝙ a tergo frater:& a frōte burgūdus copias haberet:numeroſo pedite ꝗ eum ſequebatur nō expectato:chartras cū multo equitatu contendit:ratus burgundū prius fundere: q̃ cum illo britones iungerent.

Pugna apd̄ mōtlericuꝫ.

Eo vbi caſtra carolus habebat cuꝫ ꝓueniſſet rex: nulla ſui curādi mora militi ꝯceſſa:feruēs furenſqꝫ in hoſtē ꝓgredit̃. Fuit congreſſus ſuo initio formidabilis & non incruentus. Nam ꝗ in prima acie burgundi pugnabant:

plurimi ſe in fugã proripiunt.Fuereqꝫ ex illis perq̃ multi in fuga capti atqꝫ occiſi.huius rei fama ad pariſios perlata:arma quiſqꝫ rapit:atqꝫ per agros effunditur:prȩhenſurus ex fugientibus prȩdam. Vidi ipſe frequentes captiuos diſſolutis armis vulneratos in ciuitatẽ deduci.Et populũ omnẽ non ſecus ac in certa victoria exultare.ſed ludouicus ſancti pauli comes reliquam Burgundorũ aciem in ſtatione atqꝫ ordine ꝯtinens:ludouici vires ſuſtinere fortiſſime militẽ admonebat.Ludouicus aũt hoſte partim fuſo:reliquos adoritur:qui ſe curribus tanq̃ vallo atqꝫ munitionibus circunſepſerant:cõuerſis in frãcos tormentis:quibus nõ paucos clari nomĩs equites proſtrauerunt.Itaqꝫ cõſerta pugna pertinaciſſime dimicatũ eſt:ita vt ludouico nõ longe emineret periculũ inter ſuos fortiter prælianti.Et burgũdo quoqꝫ fortuna minata eſt:quem ſemel a gaufrido de ſancto belino:iterũqꝫ a gilberto graſſaio cõprȩhenſum ſui eripuerunt.At equites franci tametſi magnis viribus in hoſtem vecti cõplures proſternerent:nemo tamen peditũ pone ſequebatur qui proſtratos iugularet:q̃obrem ſpaciũ erat deiectis exurgendi:& præliũ inſtaurandi.Pugnatũ eſt varia fortuna vſqꝫ ad veſperam decimȩſextȩ diei iulii menſis:donec milites ſcoti qui regii corporis cuſtodiam gerebant:animaduertẽtes ludouicũ graui in periculo verſari (Nã die tota per ȩſtus & cȩdes nihil ſibi deſumpſerat::& ſexcenti equites quos cœnomanorum comes:montalbanus mareſcallus:& gargaſſalus ducebant prælio exterriti turpiter deſerto ludouico aufugerãt)aſſumptũ regem in arceꝫ montlerici perduxerunt:atqꝫ ita prȩliũ direptum eſt:manẽte in ſua ſtatione burgũdo.Cȩcidiſſe ex vtroqꝫ exercitu ſexcenti ſupra tria milia memorantur. ¶ Inter francos occubuit Petrus breſeyus/gaufridus de ſancto belino & floquetus.Ex burgundis longe plures.Enĩ uero principis cuſtodes omẽs prope interierunt. ¶ Recreato paululum rege:conſilium fuit corbolium ſe conferre:etqꝫ inde pariſiũ proficiſci.Cum corbolii eſſet:accepto ꝙ carolus burgũdus eo in loco vbi pugnatuꝫ erat pernoctaret:nõ inq̃t mirari illum oportet in campo manere:cui neqꝫ ciuitas vlla neqꝫ arx ad diuerſanduꝫ patet. Secundo poſt prȩliũ die in ciuitatem ludouicus venit. Vbi inter cȩnandũ duꝫ caſuꝫ fortunãqꝫ ſuam conuiuis memorat:multa fortiter ſapienterqꝫ locutus eſt:incertam inſtabilẽqꝫ hominũ conditionem cauſatus. ¶ Callebat enĩ litteras & ſupra q̃ regibus mos eſt erat eruditus. Vnde & multos ad illachrymandum ꝓuocauit.Nihilominꝰ ſe iterum in hoſtẽ ducturum differebat.Sed a prudentibus diſſuaſus pariſii ſe continuit.Habuit ſiquidem ad eũ egregiaꝫ orationẽ guillermus quadrigarius pariſianꝰ prȩſul:qua rerũ prȩteritarum memorẽ cum ludouicum reddidiſſet:ſequentiũ rationem habere hortatus eſt.Decere regẽ conſiliis omnia ꝓuidere.circũ ſe habere boni ȩquiqꝫ amantes viros:qui & pacis tranquillitatẽ ſeruent:& belli motus modeſtia atqꝫ iuſticia moderẽtur Prȩſulis oratiõe rex adductus:deligi ſibi viros ſpectatos iubet qui ad eius conſiliũ quoqꝫ die vna cũ cȩteris veteribus cõſiliariis accederent.Itaqꝫ ex ciuibus ſex:ex parlamenti ſenatu totidẽ:exqꝫ pariſienſi ſchola pari numero probati homines id negocii receperunt:duram profecto prouinciam ſi principis vehemẽtiam attendas:quã breſeyus viuens per facetiã lepide aliquãdo expreſſerat.Inſidens enim exiguo equo ludouicus dũ venatum exiuiſſet:ſequenti oratione a breſeyo eſt interpellatus.vnde inquit ſereniſſime rex tã fortẽ equũ nactus es?Cur ait ludouicus (breſey)id cenſes:quandoquidem puſillus eſt?Quia te breſeyus inquit & conſilium tuum totum vna comportat.Non diſſimili cauillatione rurſus regem taxauit:cum a rege anglorum oratores ad eum veniſſent. Nam quȩrente ab familiaribus aulicis

Ludouici mores.

Ludouico:quod in oratores anglos prȩcipuum ſine ſuo diſpendio munus conferret:eſt breſeyus inquit tibi cantorum eccleſiaſticoruꝫ frequens chorus quos nō magni exiſtimas:nec eorum canticis oblectaris:cenſeo illos quibus facile carebis: oratoribus vniuerſos dones.Subriſit ludouicus tametſi intelligeret per cauillationeꝫ id a breſeyo dictum eſſe:propterea ꝙ ad rem diuinā:& ad curarū leuamen cantorū harmoniis ipſe perraro vteretur.Enimuero decoros rerum mundanaruꝫ a maioribus obſeruatos ritus & mores ludouicus neglexit:& demiſſa regia maieſtate: multis ad conuiuium admiſſis populariter diſcumbebat:obſcœne interdum loquens:præſertim cū de mulieribus ſermo incideret.Neqꝫ ſumptuoſa veſte induebatur:neqꝫ curialium pompa gaudebat.Fuit eniꝫ illi a mōtleriaci pugna intentus ſummopere ad ſui cuſtodiam animus: vindictȩ atqꝫ prorogandi imperii appetens:& longioris vitȩ lōge cupientiſſimus.Studuit prȩterea q̃plurimas copias habere.Quibus cum ſtipendia tribuere cōmode ipſe non poſſet(occupatis a coniuratis locis vnde hȩc percipi ſolebant)pecuniam a pariſiis mutuo petit.Quam vtpote grandeꝫ conferre nō pauci ciues pernegarunt.Indignatus ꝓpterea ludouicus quoſdam regio magiſtratu atqꝫ officiis amouit:ad omnem prorſus caſuꝫ ſuſpicioſus:nec vlli ſatis credulus. Inde patuit delatoribus ad multorū perniciem via.Nam accuſatos complures fuiſſe accepimus:qui leuibus cauſis nō auditi:extincti ſunt. ¶ Per idē tempus iohannes burgenſis qui dominū ſuum iohannem berardū parlamentei ſenatus conſiliariū in britanniam ſecutus fuerat:gratianuſqꝫ & franciſcus meriodeus fratres:offenſȩ maieſtatis criminati in flumine ſequana demerſi periere.Et poſt aliquot dies petrus gueroldus qui a britonum duce pariſiū explorator veniſſe dicebatur capite punitus atqꝫ inde in partes quattuor ſectus eſt.Fœminæ præterea aliquot & pariſiani ciues delati ꝙ cū coniuratis ſermonē contuliſſent in profluento noctu extincti ſunt. Nihil eniꝫ tutum a delatoribus erat.Satis ad interitū erat fuiſſe quomodolibet accuſatum.Sed ad coniuratos redeo.

Conueniūt apud ſtāpas principes.

¶ Burgundus victoria ad montēlhericum habita: gloriabūdus ſtampas petit:vbi ludouici fratrem & britonū ducem conuenere accedentibus ad eos reliquis coniuratis:atqꝫ eo loci captato conſilio poſt quindecimum diem in vaſtiniū mouent:occupatqꝫ priuinū moretūqꝫ.Aduerſum quos ſallazardus & qui ſub ioachino roaldo militabant ad yonā ſequanamqꝫ vt tranſitu hoſtem prohiberent progreſſi:quandoquidē numero militum longe inferiores eſſent retro abiere: atqꝫ ita nauibus apud moretum repertis cōiurati yonaꝫ ſequanamqꝫ amnes exuperant.Erat inter cōiuratos iohannes renati filius dux calabriȩ:quē poſtq̄ cum copiis in agro antiſſiodorenſi venire ludouicus accepit:dominum prȩcigniaci & chriſtoforum palardum ad eū mittit:ſi forte ad ſe magnis pollicitationibus adducere poſſent.Nam quia ob neapolitanū regnum patris ſui renati nomine aduerſus ferdinādum alphonſi aragonenſis regis ſpurium bellū ſuſcepiſſet:& tanto bello per ſemet haud ſatis eſſet:ſpe ludouicus ducebatur eū in gratiam reuocandi:dū auxiliaturū ſe illi ī eo bello ꝓmitteret.Sed ꝯſtāti animo dux iohānes:propoſiti tenax ad cōiurationis ſocios ire perſeuerat.Qua re cognita rex pariſiacis rebꝰ ꝯſulēs:ſagittarios pedites quos francos ſupra appellauimus qui ex normannia recenter venerant:ad prȩſidium ciuitatis cū quadringentis equitibus ordinauit.Moxqꝫ rothomagum profectꝰ eſt:miſſo ad pariſios comite deu:qui ſui loco vrbis belliqꝫ rationē haberet.

Salices oēs per paludes deiiciuntur.

¶Et cū per cloacarum foſſas quibus ſordes & purgamenta ciuitatis per paludes eluuntur multȩ ſalices plantatȩ excreuiſſent ita vt ad conſtituendas inſidias facile accommodari poſſe viderentur: omnes magno poſſeſſorum incommodo deiectæ ſunt. Tumulus vero qui exportatis ruderibus atqꝫ quiſquiliis vrbis ad diui dyoniſii portaȝ excreuerat iuſſus eſt effodi. Sed conuenientibus ad opus plurimis plebeis: cũ res parum procederet: relicto inani negocio: aggeres intra pomerium atqꝫ tabulata ad vrbis tutelam extructa ſunt. ¶ Interim congregati principes charentonium pontem capiunt: recipientibus ſe ad pariſios iis qui pręſidio fuerant deſignati. Ponte capto poſtq̄ hoſtes ſequanam traiecerunt: ludouici frater carolus beautam quę matronā verſus: ſaltum vicennarum claudit ad diuerſandum occupat. Dux britonuȝ ad ſanctum maurum conceſſit. Carolus philippi filius conflanum (quia paternę ditionis erat) profectus eſt. plurimę autem ex britonibus burgundiſqꝫ cohortes in ipſo ſaltu ſub diuo ſtationem habuere.

Rāburus ad coniuratos miſſus.

¶ Quod vbi comes Deu cognouit: Ramburum ad coniuratos legat: atqꝫ committit ſciſcitari ex principibus quid ſibi velit tantus armorum apparatus. quā mentem in regem atqꝫ rempublicam ipſi gerant: ſe Pariſii eē poſitum a Ludouico moderatorem qui ad reconciliationem & beniuolentiam magis q̄ ad bellum animum intendat: ſi ad rem componendam mediator admittatur. Talibus mandatis edoctus ramburus ad principes pergit. Sed eius legationis exitus ſoli comiti qui ramburum miſerat cognitus eſt: ne in vulgo forſitan temere prolata deterioris fortunę metu populus ad res nouas inclinaret. Vix enī ramburus reuerterat: cum hoſtis in planicie vbi diui anthonii campeſtris monaſterium eſt ſe late diffudit. In quem prodeuntibus pariſiis: leuibus prælis paruo vtrinqꝫ damno certatū eſt. ¶ Inſequenti die Carolus ludouici frater ex confœderatorum ſibi principū ſententia litteras quattuor ad pariſios mittit. Ciuibus vnas: parlamenteo ſenatui alteras: clero tertias: reliquas pariſiacis ſcholaſticis. Quarum hæc ſententia fuit. ſe cum illuſtrioribus regni principibus non hoſtili animo ſed reipublicę gratia conueniſſe: mitterent ad ſe paucos ſapientes & ſpectatos homines: quibus coitionis coruȝ cauſę fierent communes.

Oratores ex pariſiis ad coīuratos.

Cognitis litteris legantur ciuium nomine iohannes choartus caſtelleti proprętor/ frāciſcus haſle & arnoldus olearius. Ex clero thomas courcellus/ iohannes de oliua theologi doctores: & Euſtacius olearius. Ex parlamenti collegis iohannes boulengerius/ iohannes ſellarius/ iacobus fournerius. Ex ſchola pariſienſi iacobus iunius/ iohannes olearius/ iohannes montigniacus: & enguerrannus parenti medicus. Hi omēs duce guillermo quadrigario pariſiano pontifice ad principes ſe conferunt. Quibus in conſilium admiſſis iohannes dunenſis comes p̄ncipum vice cauſas eorum vocationis ediſſerit. Accepto quid animi principes haberent. legati ad conſilium quod in ędibus publicis ciuitatis eius rei cauſa paratuȝ erat reuertentes: principū ſententiam ad inſequentem modum detulerunt.

Relatio oratorum.

Principes ludouici mores iam diu conſideraſſe: populum nō modo vectigalibus inſuetis & ſeruitute premere: ſed ſe quoqꝫ & omnem fere nobilitatem contemptui habere: omia pro ſua voluntate gerere: ſe legem ſe iudicem ſe parlamentuȝ eſſe: omnem regnandi ſpem in armis & militibus reponere: domeſticos ex humili genere ſibi comparare: q illi aſſententur: qui quodlibet imperanti pareāt: ſtudere prorſus pares illos principibus facere. Delatorum plena eſſe omnia: nemini ſuas opes: ſed nec vitā in tuto eſſe. Proſcribi relegari ob friuolā ſuſpitionē q̄plurimos nihil iaȝ auctoritatis principibꝰ relictum eſſe. feris & beluis plus ſecuritatis & libertatis q̄ hominibus eſſe: pecuniam & fiſcum in nullius penſi homies largiſſime ꝓfundi: penſiones illis annuas ſine mōdari q̄ p̄ncipibꝰ adimunt. Iā ꝓxime inſtare vt ad vnuȝ ſingula atqꝫ oīa intēperanter pertineant.Eas cauſas principes mouiſſe vt inſtructi ad ſuam tutelam armis ad regiam vrbem(a qua cōmune francorum iudicium petatur)coiuiſſe:vt more maiorum conſilio cleri procerūq; &populi contracto:de rebus cōmunibus quiete agi poſſit: Ludouicū quidem illorum & regni francorum regem eſſe: ſed eorum muneris atq; dignitatis eſſe:hortari atq; cōmonefacere illum:maiores ſuos imitari: patriis legib⁹ vti:in ſuo quēq; iure atq; ꝯſuetudine continere:vectigalia moderari: miſereri populi:cui fortunarum nihil prope ſit.Igitur petere in vrbem ſine vlla iniuria aditū. Hęc ſunt inquit quadrigarius q̄ a principibus dicta vobis deferēda accepimus. ¶Relatione cognita de cōuentu cōmuni cogendo ſentētia placuit: neq; vrbem illis negādā eſſe:ſi fide data iniuriis abſtinerēt:ſoluerentq; quicquid impenſę ipſi in vrbe facerēt. Et hoc quidem(ſi ludouicus aſſentiatur)cōcedere contio reſpondit ſine cuius aſſenſu nihil temere ſe agere licebat.Qua de re poſtera die legati ad principes reuerterunt pariſiorum ſententiā renunciantes.At pręfecti militum quos pręſidio ludouicus reliquerat cognito pariſiorū reſponſo:ſuos milites recenſuerunt:& militari ordine ꝑambulauerunt ciuitatē/inſtructi armis tanq̄ ad pręliandum accincti.Ea re populus exultabundus ſpem meliorē cepit.Addidit quoq; animum montalbanus admiraldus cum copiis eo die adueniens. ¶Nec pigritatus eſt ludouicus a normannia cuꝫ impedimentis & bona peditū atq; foſſorum manu reuerti/ne per eius abſentiaꝫ cōiurati in ciuitatem reciperentur.Non enim paruꝫ ſuſpectos habuit pariſienſes: ꝙ ſe inconſulto nūcios ad principes demiſiſſent. ¶Reditu ludouici cognito: principes totis fere copiis cum magno tubarum & tubicinū claſſico per ſequanę ripam ad diui antonii planiciem in proſpectu pariſiorum oſtentandi ſui cauſa conuenerunt.In quos nulla eruptio facta eſt:ſtantibus ſummo ſilentio ad cuſtodiēdos muros armigeris:& ex pariſiacis ciuibus non paucis.Ad veſperam autem eius diei & inſequentibus aliquot diebus cū rurſus ſe oſtētaret hoſtis occurrit illi ex ciuitate miles:& nūc ad anthonianam:nunc ad dyoniſianam portā pręlia:militari quadam iactantia cōmiſit.

Pœna ī oratores qui ad cōiuratos legati fuerunt

¶Interim ludouicus edoctus quæ fuiſſet de recipiendis in ciuitatem principibus ſententia/eos proſcribit qui in eam ſententiā veniſſent:iohannem oleariuꝫ/ euſtacium & arnolduꝫ eiuſdem cognominis & generis ciues Iohannem choartum & Franciſcum haſte.Quadrigarius quidem pōtifex q̄q̄ maxime regi ſuſpectus atq; exoſus eſſet/non tamē in proſcriptoruꝫ numero habitus eſt.Naꝫ ꝙ homo integer & ſanctę ęſtimationis habebatur/in eum temere ſęuire ludouicus temperauit. Carpebat nichilominus atq; repręhendebat antiſtitem ꝙ ad hoſtes ſe inſcio ꝓdiiſſet. Augebat crimen iohannes profeſſione monachus albigenſium pontifex & romanus cardinalis natione Burgundus homo litterarum opinione clarus: qui quadrigarii ad coniuratos profectionem ad crimen maieſtatis referebat.Nec dubiuꝫ fuit Ludouicum id ſollicite curaſſe:qua aliquando cauſa quadrigarium in aliam eccleſiam traduceret. Sed paucis poſt annis cum pontifex vita functus/epigrammate & ſepulchro ſe digno honoratus in æde virginis eſſet: Ludouicus laminis ęneis quibus epigramma quadrigarii inſcriptum erat alterum adiicere iubet: famæ hominis maxime repugnans atq; aduerſarium. ¶Per id tempus certior factus rex Carolum burgundum ſtatuiſſe e regione conflani extruere pontem per quem in alteram ſequanę ripam traduceret exercitum .egreſſus ciuitate:foſſorum magnuꝫ numeruꝫ ad eā partē ducit:qui foſſas aggereſq; ad ꝓhibendū hoſtem cōcinarent: diſpoſito pedite ad foſſores cōtra burgundū ꝓtegendos.Sed callidus hoſtis cū materiā iaꝫ in prom ptu dolatam haberet:paulo ſupra conflanum ad portum qui anglus dicitur pōteꝫ extruit/ſunibus ad oppoſitam foſſoribus partem firmiſſime colligatū. Et iam tranſmittere conabatur:cum ſagittarii frāci & equites adueniunt:qui tormentis teliſqꝫ ita agūt:vt traiiciēdi poteſtatē hoſti adimerēt. Atqꝫ interim duꝫ eminus certatur:ex numero foſſorum quidam normānus nandi peritiſſimus:in medias fluenti aquas inſtar mergi clam illapſus:funes vinculaqꝫ & cętera pontis retinacula nō percipiente hoſte diſſoluit:moxqꝫ pōs ſecunduꝫ flumen actus burgundo fuit inutilis. Normānus vero ad ſuos rediit incolumis. ¶ Cędente loco hoſte:non multo poſt ꝑ nuncios de cōcordia agi cœptū eſt. Deputantur a ludouico cœnomanenſis comes pricigniacus & iohannes dauuetus. A principibus:iohannes calabriæ dux: Ludouicus ſancti pauli comes:& iohannes dunēſis. Qui protenus cōgredientes duorū dieruꝫ inducias ad reliqua componenda ſtatuūt:& quia de pacis formula interim non ſatis conueniebat:dies ſeptem induciis adiecerunt. ¶ Dum hęc a delegatis de concordia agitantur venere ad regē ex nobilitate normanna non paruę copię:quæ ad ſancti marcelli ſuburbium ſtationem habuere dāno incolarum. Nam cum vindemiarum tempus eſſet:gens vuarum ſuauitate illecta vix ſemimaturos vinearuꝫ fructus ſine modo decerpebat & vorabat:nec rapinis aliunde abſtinebat:colonos afficiens contumeliis. Duos tantū ex ea gente iniuriarū pœnas ſubiiſſe inuenio. Quorū alter decinctus & nudus caput:facem accenſaꝫ geſtans per ciuitatem ad publicas ędes ingrauia deductus. a procuratore vrbano ſupplex veniam delicti poſtulauit. moxqꝫ linguam candenti ferro illi perforata eſt:& deinde in exilium actus. Eius tam grauis ſupplicii cauſa fuit:ꝙ dum a porta ne in ciuitatem ingrederetur a cuſtodibus reiicīt: pariſios per cōtumeliam burgundiones appellaſſet. Duo enim apud gallos nomina diu ad ignominiam ferebantur burgundorū ſcilicet quos franci hoſtes habebāt Et armygniacorū quorū generali appellatione francos burgūdi deſignabāt. ¶ Poſtridie ſancti pauli comes a ludouico accerſitus:prius nō venit:ꝗ cœnomanorū comitem rex obſidē dedit. Venienti ludouicus in campū qui diui anthonii monaſterio proximus eſt occurrit:& poſtꝗ horas duas totas confabulationem ſine arbitris conſumpſiſſent:rediens in vrbem rex ſolito hilarior in portę veſtibulo ad circūſtantes conuerſus:non inquit deinceps a burgūdis tot pœnis atqꝫ ſudoribus afficiemini. Nam iniurias prohibebo. Sic loquēte ludouico:Petrus heronus in curia caſtelleti procurator:vuas nihilominus inquit illi noſtras auferūt nec illis occurritur:quā vocem excipiens rex:Minus ait eſt vineas veſtras ſpoliari paucis racemis:ꝗ hoſtem occupare ciuitatem:& opes veſtras quas terrę viſceribus infodiſtis raptas tollere.

Inſolentes normāni

De concordia cum hactenus nihil bene procederet. ad. xiiii. kalendas octobris inducię prolongatę ſunt. Per quas nō ſine regionis detrimēto cōiurati in ſua caſtra multum commeatum coegerunt. Fueruntqꝫ poſt longas cōſultationes omnes conuētus irriti:ceciditqꝫ tota concordię ſpes. Et copię quę ad portū anglum in munitionibus erant imperante ludouico ſe ad cartuſienſes recepere:religioſum locuꝫ occupātes:ita vt in cellis monachorum promiſcue diuerſarentur equi & milites:pulſis inde ſanctis viris. Nec moratur hoſtis:flumine tranſmiſſo copias regias quę apud ſanctū marcellum & vicina ſuburbia caſtra habebant adoriri. Vbi congreſſum eſt magnis viribus:aliquot vtrinqꝫ cęſis atqꝫ captis. ¶ Ludouicus aūt interea ſecū reputās opępreciuꝫ fore ſi eorū quę de pace a delegatis agitata fuerāt:pariſios conſcios faceret. Cōtracto in ędes regiarū rationū ex quaqꝫ pariſiorū conditione cōſilio:petrū mor uillerium cancellarium mittit:qui diceret ſe fratris ſui & reliquorũ cõiuratorũ petita cognouiſſe. Et carolũ fratrem ante omnes petere ſibi in partẽ patriȩ ſucceſſionis aqtaniam cũ xantonibus & tota pictauia: vel normanniæ integrũ ducatum diſtribui. De qua re conſilium prudentiũ virorum cum cepiſſet:fratri reſpondiſſe: ſe id quod regno peculiare erat:dirimere & alteri dare non poſſe. Verum campaniaꝫ briamqꝫ aliis legibus teneri:quas libens fratri donaret:melde monſteriolo meldunoqꝫ exceptis. Carolo prȩterea philippi filio pecuniam grandẽ obtuliſſe:ad leuandam impẽſam:quã in illa expeditione ipſe feciſſet. Quȩ tametſi ampla atqꝫ magna eſſent:cõiuratos tamen ea recuſaſſe. Et hȩc inquit cancellarius cõicata vobis eſſe rex voluit: ne ȩſtimetis illũ illiberalem in fratrẽ:aut in quẽpiam fore:ſi de concordia cõuenire poſſet. Hȩc locutus moruillerius cõſilium dimiſit.

Pōtiſarã ſorbierus ꝓdit.

¶ Interim apud pontiſaram ludouicus ſorbierusqui a ioachino roaldo relictus prȩſidio fuerat:in oppidum atqꝫ arcem britones admiſit. Et vt recenti proditioni alterã adiungeret:mox ex pontiſara cũ aliquot armatis melannũ contẽdit:alba cruce vt ſemꝑ dũ regi obſequebatur inſignitus:vt abſqꝫ vlla inimicitiȩ ſuſpitione in oppidũ receptus falleret oppidanos. At de proditione iã edocti oppidani atqꝫ ad muros in armis ſtãtes dum ſorbierum ꝑſpiciunt:ꝓditorẽ illum iterũ atqꝫ iterum magnis vocibus inclamant. Quãobrem illuſus proditor pontiſarã reuerſus eſt.

Flamma repentina.

Pariſii vero ii qui ad muros ciuitatis hoſtiuꝫ caſtra verſus excubabant:noctu vident ignitam ſtellã in foſſaꝫ qua ȩdes dardorſiæ ſunt cecidiſſe. Verum ȩthere ne an ab hoſte ignis ꝓcederet non ſatis conſcii:reꝫ Ludouico renunciant:qui confeſtim locũ petens quo cȩleſtis flamma excidiſſet: diu ibi moratus eſt:dubius ſi ad incendendã vrbem illud ab hoſte fuiſſet excogitatum:atqꝫ interim mandat haberi per ſingulas vrbis regiones atqꝫ ad muros cuſtodias.

Inſolens miles.

¶ Per id tempus miles qui in vrbe apud quẽqꝫ ciuem paſſim diuerſabatur verbo petulãs atqꝫ contumelioſus intantuꝫ extollebatur:vt dicere non vereretur: opes q̃ in ciuitate erant non ciuium ſed ſuas eſſe:ideoqꝫ claues ædium ſe ciuibus detracturos atqꝫ pro ſua libidine & arbitrio vſuros illis:fruſtra confidere illos:ꝙ vias cathenis ferreis impeditas haberent:quas ipſi in promptu effringere,atqꝫ euellere potuiſſent. Hãc militum ferociam & temeritatem referentibus multis:mercatorũ præpoſitus accerſitis primoribus ciuibus de re ipſa conſiliũ capit. Itaqꝫ protenus ſtatuitur fieri ꝑ ciuitatis compita nocturnos ignes:& illic ſingulos per ſuas regiones armatos vigilias facere Secundum hoc edictũ:vigilatur totis locis:& q̃q̃ ludouicus ꝓhiberet:vigilatum tñ eſt. Hȩc ſollicitudo ciuitatis milites quietiores fecit.

¶ Scio enim ꝑ eã tempeſtatem pariſios a ſuo p̃ſidio q̃ ab hoſte magis ſibi timuiſſe prȩſertim ꝙ intelligerent raros ĩ fide regis ſtare:ſed inclinare ad cõiuratos:ſi ſors obtuliſſet. Nam eadem tempeſtate qua ignes per vrbẽ fiunt:ſancti anthonii propugnaculuꝫ.i. vt vulgus loqtur:baſtilda compertum eſt portis recluſis peruium:quod ad hoſtem noctu admittenduꝫ factum eſſe permulti interpretabãtur. Nam & tormentoruꝫ aditus per quos ignis indi ad puluerem poteſt adactis clauis obſtructi erant:ne in aduenientem hoſtem iaci glandes aut ſaxa poſſent. Sed poſt q̃ tot ignibus illuminatã ciuitateꝫ hoſtis animaduertit:cœptis deſtitit.

¶ Acceſſit ad has quotidianas ludouici curas binus per vices nuncius:vnus qui giſortiũ renunciat copiis hoſtiũ circundari:nec in oppido aut in arce quicq̃ prȩſidii eſſe. Nullũ præterea tormentuꝫ aut machinã illic aduerſus hoſtẽ relictam. Alter rothomagũ a cõiuratis ſollicitari. Cuius nuncii fidem auxere vxoris breſeii litterȩ q̃ a mariti occubitu rothomagi incoluerat.

¶ His litteris ſignificabat ſe

brequemontum palatii rothomagenſis præfectū pręhenſuʒ in cuſtodia habere: ꝙ hoſtiuʒ partes ſequi videbatur: ꝓpterea in tuto eſſe eam ciuitatis parteʒ quę a ponte & a palatio erat. Verū tametſi hęc ita nunciabant. poſtera tamē die iohānes borboniorum dux vnus ex cōiuratis in arcē per poſticū recipitur. Qua re cognita principes ludouico renūciant: caroluʒ eius fratrē neqꝫ campania neqꝫ bria pro parte hæreditatis contentum eſſe: normanniā vnam & ſolā petere patrimonii loco. Eaʒ ob rem cū primariam ducatus normānici ciuitatē occupatam rex intelligeret: quaʒ nō facile recuperare ſperabat: & quod breſeii quā diximus vxor: iohānes itē hebertꝰ: & balua ebroicenſiū p̄ſul ſibi ꝑfamiliares ſuadebant: normanniaʒ fratri dono coactus reliquit: recepto biturigū principatu. ¶ Pacato fratre: ſuperant cęteri cōiurati: quibus facere ſatis oportebat. Carolo burgundo ceſſere in ꝑpetuaʒ poſſeſſionē perona roya & mondideriū: ad hęc guinarū & bolonię comitatus: q̄uis ea loca ludouicus ſoluta pecunia a philippo patre redemiſſet. Iohāni calabrię duci ingēs pecunia data eſt & copię attributę quas regio ſtipēdio quo vellet duceret. Borboniorū duci par penſio quā a carolo ſeptimo annuā ꝑcipiebat aſſignata eſt: cuʒ ſolitis copiis. Et q̄ in cōiugis dotē ſoluta nondū pecunia erat ꝑſoluta. Comes dunēſis q̄cūqꝫ coniurationis t̄pe bona ſibi ablata fuiſſent reſtituta accepit: annua illi penſione adiecta. Dōnimartini comes in terras & poſſeſſiones quas iudicio ſenatus parlamētei regis fiſcus publicatas habebat: reſtitutus. Sancti itē pauli comitem ludouicus coneſtabilem inſtituit: mortis quā poſtea paſſus eſt ꝑludiū. ¶ Poſtq̄ cōiuratis ſatis a rege factum pax perpetuarum induciarum nomine præconis voce & in ciuitate & in caſtris principū vulgatur: fitqꝫ & cōmeatus & rerū venaliū cōmunio. Illud tn̄ p̄cipue indecorū viſuʒ eſt: ludouicū tantū regem ad carolū burgundū conflauum vſqꝫ profectū eſſe: diuqꝫ cū eo in agro ſeorſuʒ cōmunicaſſe. Sed erat ludouico ingeniū ad futura longe ꝓſpiciens. Et q̄ p̄ntes iniurias vlciſci aliq̄n cuperet ſimulabat amicitiā nō neſcius quoſqꝫ ꝯiuratos ſeorſuʒ poſſe poſthac caſtigare: ſi burgundū ab illis ſepararet. De quo poſtea aſtu & latentibꝰ cōſiliis ipſe vindicatus eſt. Nondū erat de britonū duce ꝯuentio firmata. Reſtituit illi mōtifortēſis comitatus cum grandi pecunia.

Pactū cū cōiuratis principibus.

¶ Per eos dies fiebāt a pariſiis magna ſollicitudie excubię & nocturni ignes: ne aut in regeʒ aut in ſeipſos q̄cq̄ vel domeſticus miles vel peregrinus moliret. ¶ Surrexit eadem tempeſtate leodiorū populus & in brabātinos qui burgundarū partiū erāt crudeliter graſſabatur. Eius rei gratia carolus philippi filius copiis receptis: picardiam repetere conſtituit. Non tn̄ prius digreſſus eſt: q̄ venienti vicennas regi carolus ludouici frater in regis verba iurauit p̄ſtita ob normānię ducatū fide. Hinc carolus normannorū dux appellatus rothomagū petit. Quē ludouicus ſex miliuʒ paſſuuʒ itinere comitatus: ſalutatione vtrinqꝫ data: ad villeriū bellū vna cū carolo burgūdo ꝑq̄ familiariter ꝓfectus eſt: vbi dies tres ꝯpoſito ad beniuolētiā vultu nō ſecus atqꝫ amicitię glutino aſtricti cōuixere. Hęc q̄ de ꝯiuratorū factiōe ſcripſimꝰ āno grę. M. cccc.lxv. geſta ſunt & tertio kalēdas nouembris terminata. Principibus quietis quādoquidem quæ vellent a rege recepiſſent/reipublicæ & populi (cuius cauſa ſe ad arma veniſſe principio pręḋicabant) patrocinio deſtiterunt. ¶ Redeuntem Ludouicum ciues ad cœnaʒ in ędibus ciuitatis ſplendidiſſimo apparatu accepere: ibi decanis & centurionibus vrbis gratias egit ꝙ in fide erga eum permanſiſſent. Eam ob rē eo animo in eos eſſe: vt benefacere illis cupiat: & quę ab eo priuilegia accepiſſent ea perpetua fore: quę & ipſe quoqꝫ iterum approbaret firmaretqꝫ: alia inſuper adiectu

Leodii bellū mouent.

Ludouici in pariſios beniuolentia

Magiſtratuuꝫ mutatio.

rus ſi petant. Grata regis oratio ciuibus fuit. ¶ Dum rex pariſii agit robertuꝫ deſtoteuilla magni nominis equitē pariſienſi præpoſitura donat: amoto iacobo villerio ciues hortatus roberto per omnia audiant. Cuius apud montlerici pugnaꝫ egregiam virtutem cōpertam habuiſſet. Inde parlamenti primores ad ſe vocat & iohannem nanterranum hominē vtriqꝫ iuſticia & ęquitate probatuꝫ ſed minime ad ludouici ſtomachum faciētē ex primo præſidente ſecundū creat & iohannem dauetuꝫ eius loco inſtituit. Moruillerium quoqꝫ cancellariatu priuat: ſuffecto illi iohāne iuuenello de vrſinis qui patre ludouici regnante eundē magiſtratū ſine repræhenſione geſſerat. His ita pro eius arbitratu cōſtitutis ſelectiſqꝫ ex pariſiacis ciuibus quos ſibi conſiliarios haberet aurelianuꝫ adiit. Quinto poſt ludouici digreſſuꝫ die cometes flagrantiſſimus occidere in pariſiorum vrbem viſus eſt: vt longo ſatis tempore ciuitas tota flamma inuoluta eſſe putaretur.

Normāniaꝫ ludouicꝰ recuperat.

¶ Sed iam ad res normannorū redeamus. Carolus normannię nouellus princeps poſt q̄ ad ſanctę katherinę monteꝫ ꝓxime rothomagum cum britonū duce acceſſit: aliquot ibi dies ſedit dū ad eum in ciuitatem admittendū pompa a ciuibus componitur. Sed interim non ſatis inuicē cōuenientibus principibus: britonū princeps & dōnimartini comes quibus dolebat tantum apud carolū auctoritatis non habere quantā ipſi ſuo iudicio meruiſſent: de carolo in britanniā reducendo verba fecere: quæ mox ad carolū perlata ſunt. Qua de re miſſo ad ciues iohanne lotharingo ꝓtenus rothomagenſes duce eodē iohanne in montē euadunt & carolum in ciuitatem nulla adhibita (præter q̄ cleri) cerimonia recipiunt. Nam ad diuę virginis templū perductus a canonicis diuina cantica ꝑſonantibus honoratus eſt. ¶ Ludouico apud aurelios agente aliquot præfecti militum præfectura amoti ſunt. Inter quos poncetus riuerius & cōuenaruꝫ comes fuere. Et loheacus mareſcallus reſtitutus. ¶ Contemptus a duce & rothomagenſibꝰ britonum princeps q̄ maximis itineribus poteſt argentoniū contendit: quo ſe ludouicus fraternę aduerſus ducē contentionis certior factus (præmiſſis magnis copiis) contulit: ratus occaſionē ſibi offerri qua normanniā a fratre eriperet. Frequenti ibi colloquio aliquot dies rex duxqꝫ conſumpſere conſulentes quibus ducatuꝫ modis recuperarent. ¶ Duobus locis eodē tempore copias ludouicus habebat. Borboniorum dux ebroicas moxqꝫ vernonē recipit: Carolus meldunenſis eques auratꝰ giſortium gorneyūqꝫ capit: & octoginta ſcotos partis aduerſę apud chayllum vicum fudit.

Dn̄s de ſternayo extinguitur.

¶ Per idē tempus dominus de ſternayo ludouicū fugiens rothomago exceſſerat: quē vno ordinis auguſtineñ. fratre comitatū & cordigeri veſte amictum quidam armati cōpræhenderunt. Paucis autē diebus in cuſtodia apud louuerium habitus ipſe cū ſuo auguſtineñ. conſorte in amne dura extinctus eſt. Deinde exemptꝰ ſepulchroqꝫ in ęde virginis honoratus. Periere præterea alii non pauci ex normanna gente qui carolo duci fauebant. Et thomas baſinus lexouiorū epiſcopus in brabantiam ſe recipiēs cū iuris peritiſſimus haberetur iuris interp̄tationem in ſchola louanienſi quoad vixit profeſſus eſt: homo proculdubio magnanimus & moruꝫ ludouici contemptor.

Normannorū i recipiendo duce ritꝰ

¶ Cognito ꝙ ludouicus vrbes oppidaqꝫ occuparet: Carolus rothomagi ſe continuit. Quem in ędes cōmunes ciuitatis perductum rothomagēſes pro veteri ſua erga normannos duces conſuetudine: ędes illi deſpōſant: dato anulo quem ad fidē deſponſationis geſtaret: moxqꝫ allatū in populi cōſpectu geſtorum normannorū codicem legūt. Fuiſſe olim francorū regi liberos duos: quorum grandior annis regnū: iunior vero normānię ducatum miniſtraſſet. Quem frater a fratre armis repetere fruſtra tentauit:ſed irruentibus in regem normannis:eũ in exilium egiſſe:duce ſuo in regnum ſumma vi inducto:& nunc quidẽ ſe more maiorum potentes eſſe:tutari ducẽ acceptum:nihil eſſe carolo quod formidet: cum apud eos tuto verſari poſſit:qui munitã vrbem:genteꝫ fide ſpectatã:opes duceſqꝫ nõ mediocres & præter hęc animũ habeant virilem ſe ſuaqꝫ defendendi. ¶ Poſtq̃ ludouicus inferiorem normanniã ad ſe recepiſſet:inde per põteꝫ audomari & nouiburgi campaniam reuertens:iohannem borbonium louueriũ pręmittit/cuius oppidani ſe illi regis nomine ꝑmiſerũt. Ex louuerio ludouicus mouẽs:pontẽ arcis obſidet. Quo tempore regii quidã milites dũ eunt frumentatum:equites quattuor carolinę factionis captos ad ludouicũ ducũt. In quibus erat paruus balliuus qui dedendę pontiſarę auctor extitiſſet. Hos cũ capite truncari ludouicus iuberet: ſic inquiunt. O rex ſi ſalua nobis vita erit:tu noſtra opera pontem arcis recipies. Fuit grata regi promiſſio. Liberatis itaqꝫ captiuis pons arcis in ludouici poteſtatẽ venit. Sed fugientibus in arcẽ aliquot loci incolis tertio poſt die deditionẽ fecerunt. Vbi iohannes hebertus regii fiſci generalis moderator captus eſt. Territi tã vicinę arcis deditione rothomagenſes ad Ludouicũ oratores de cõponenda inter fratres controuerſia mitunt. Quibus reſponſum eſt:omnia ad britonũ & borboniorũ duces referre qui pro eorum arbitratu contẽtioni finem darent. ¶ Dum hæc agũtur carolus Ludouici frater Rothomago relicta Honfleũ moxqꝫ Cadomum petit:non ſatis gnarus qđ animi rothomagenſes in ſe haberent. Iohannes vero lotharingus dũ clandeſtinam ad flamingos fugam parat captus ad Caroluꝫ deducitur. Nec mora interpoſita rothomagenſes ludouico ſe permittunt. Qui multos per normanniã magiſtratu ꝓtenus amouit, aliis eorum loco inſtitutis. Rothomago ad hunc modũ recepta: cum nihil belli ſibi vltra formidaret:magnam ludouicus copiarũ partem cum tormentis bellicis pariſium dimittit. Amotoqꝫ carolo melduneñ. equitum quam gerebat pręfecturam anthonio chabano dõnimartini comiti cõmittit:& palatii ſui primariuꝫ magiſtratũ in craonũ tranſfert:q̃q̃ melduneñ. ꝑ coniurationis principũ tẽpus conſtanti fide ludouico inſeruiſſet. Leui momẽto adducti reges nunc hunc nunc illum tollũt deiiciuntqꝫ. Scitum propterea gallicum ꝓuerbiũ eſt:principibus obſequi:hęreditarium non eſſe. Et cũ anthonio chabano blancę fortis arx in vaſconia pertineret: cõmutatione facta ludouicus gõneſſam & gorneyum in amne materna ſimulqꝫ creceyuꝫ in bria chabano donat. ¶ Sed diuerſa longe ſors petro de ambaſia accidit. Nã cum in ſuſpitionem regi veniſſet:ꝙ calabrum ducẽ itemqꝫ eiuſdem factionis conſcios coluiſſet:caluũmontem in iugo monticuli ad ligerim extructum petro pertinentem ſolo ęquari ludouicus iubet. Et gauuinus mãniel rothomagẽſis proprętor neſcio q̃ ob rem repente delatus capitur:ductuſqꝫ ad pontẽ arcis:in medio põte tabulato extructo capite damnatur. Cadauere in ꝓfluentũ deiecto:capite autẽ truncato lanceę affixo & ad populi ſpectaculum expoſito. Fuitqꝫ rothomagenſi clero fortuna nocens. Nam eccleſię decanus aliquotqꝫ eius collegę canonici proſcripti ſũt. his expletis ſęuiſſime iudiciis ludouicus aurelianũ contendit. Ibiqꝫ legationeꝫ ad anglũ regem iam diu a ſe deſtinatã expedit. Cuius hi primi fuere Roſſilionus comes:lingonum epiſcopus:borboniꝰ nothus:francię admiraldus:iohannes pompãcurtus & oliuerius regis. ¶ Eodem ꝓpe tempore anthonius de caſtronouo ludouico antea familiariſſimus:tũc autem ſuſpectus:& ideo a curia maxime alienus factus per claria

Rothomagãſes ad Ludouicũ nuncios mittũt.

ci planiciem mutato conſueto amictu incedens:a chabano capitur.& ad ludouicuꝫ cum ſuis conſortibus deducitur:quem non procul a magduno in vinculis rex aſſeruari iubet. ¶ De anglis vero relatū eſt eos expeditionē in francos parare:propterea miſſo Pariſium coneſtabili edictum profert ludouicus:quoſq; nobiles francoſq; ſagittarios.xviii.kalen.iunii ad bellū paratos eſſe:ſed inducię legatorum opera ad duos & viginti menſes conſtitutę ſunt.Quo tēpore comes cœnomanorū linguę occitanę adminiſtratione priuatus eſt:& in eius locū dux borboniorum iohannes inſtitutus. ¶ Atq; vt de recte curanda republica ludouicus ſpem aliquam de ſe daret:ſacerdotum procerumq; magnum numerū pariſium vocat:quorum illud pręcipuū fuit conueniſſe. Nam cōuentionis nullū cōmodum ad rēpublicam acceſſit.

Bellū leodiēſe.

¶ Leodiis per id tempus philippus burgundionū dux bellum intulit:atq; obſeſſaꝫ dinannum eius gentis munitiſſimū oppidum expugnat:diruitq; actis in exiliū incolis. Vidi ip̄e ex ſpoliis infortunati oppidi grandia volumina ſex in leuiticum moyſi ab origene edita nitidiſq; caracteribus ſincere ſcripta quę Pariſii venierunt.Grauis per eos dies ānni ſalutis. M.cccc.ſexageſimiſexti peſtilentia pariſios vexauit:in ciuitate eniꝫ & vicino territorio quadraginta milia abſumpta fuiſſe referuntur.Quo morbo arnoldus ludouici aſtronomus & medicinę artis cōplures ꝓfeſſores interiere. ¶ Per eam tempeſtatē venere a philippo burgūdo ad ludouicum oratores.Quibuſcū de re ꝓpter quam venerant cum nō ſatis conueniſſet:rex bellū illis indixit. Moxq; Loheacum pariſiis pręfectū creat.Campaniam vero caſtilliono loheaci fratri regendā committit:Sancti pauli comes factus vt pręDiximus ex hoſte coneſtabilis:normannię pręficitur.His itaq; viris rem bene geri dum bello impediretur ſperabat. Prius tamen q̄ ad deſtinatū a ſe aduerſus burgundos bellū proficiſceretur:rothomagum petit.Quo varuicū comitem ex anglia ad ſe accerſitum poſtq̄ adnauigare cognouit boyllam quindecim milibus paſſuum Rothomago diſtantem contendit. Vbi varuicum a ſe pręcipuo honore exceptū iubet rothomagum nauigio concedat.Ip̄e terreſtri itinere profectus eſt.Dū ciuitatem varuicus ingreditur miro cleri ciuiūq; apparatu & pompa(qm̄ ita ludouicus imperauerat)ad diuę virginis ędē deducitur.

Ledati in angliam

Fuit ludouici cum varuico duodecim dierū familiaris & archanus congreſſus.Inde ſalute inuicem impartita varuicus in angliam reuertitur a Ludouico atq; iohāne borboniorum duce precioſis donis honeſtatus.Quem ludouici oratores admiraldus/ Laudunenſis antiſtes/iohannes pompancurtus & oliuerius ruffus ſunt comitati. Hi poſtq̄ in anglia mēſes fere quattuor fruſtra exegiſſent:ad Ludouicum tubis venatoriis corneis & lagenis tantū coriaceis(quaruꝫ ſtudioſi maxime angli ſunt)a hērico rege donati remearūt. ¶ Per eos dies philippus burgundorū dux brugis moritur.Quem ſui diuionē perductum apud cartuſienſes digno ſe mauſoleo condiderunt mēſe iunio/anno chriſtianę ſalutis.M.cccc.lxvii.

Pariſiorū armatorū numerus.

¶ At ludouicus cuius pręcipua cura erat magnis armatorū viribus ſe regnumq; protegere Pariſios armari iubet:ſiue quia noſſe volebat quid virium ciuitas haberet:ſiue ꝙ eius rei fama terreri hoſtem ſperaret:dū audiſſet ex vrbe regia tot hominū milia educi poſſe. Itaq; cū ad idus ſeptembres vt imperatum erat ſub ſingulis magiſtratuum atq; miniſteriorū ſignis per diui antonii portam ciuitate ſpectante ludouico egreſſi eſſent:ſeptuaginta milia fuiſſe relatū eſt.

Leodienſes.

¶ Leodii per id tempus aduerſus ludouicum borbonium pōtificem ſuum bello decertant:quę apud huyum obſident.Quod oppidum dum ferociſſime oppugnant pontifex clam dilapſus eſt.Cuius nepteꝫ quia carolus burgū

Ludouicus copias ad leodiẽſes mittit.

dus vxorem habebat miro in leodios cõcepto odio copias contrahit: mittitqꝫ per inſigniora ſuę ditionis loca bellum leodiis indicere. Qui autem id negocii exequebantur: vna manu exertum gladiũ: altera facem ardentem gerebãt. Hac re ſignificãtes leodiorum gentem igne ferroqꝫ perdendã a carolo fore. Fuiſſe autẽm cõſtat leodios francis iam diu coniunctiſſimos: eorũqꝫ amicitiam ſemper ſecutos: q̃obrem ludouicus ſuppetias illis ferre conſtituit. ſimul ne ex eorũ ruina: gloria burgũdo & vires accederẽt: mittũtur eius rei gratia quadringenti equites cũ ſex ſagittariorum francorum milibus: quorũ ductores creantur chabanus dõnimartini comes. Salazardꝰ robertus cõnybanus ſcotus: & Stephanus vignolus.

De pragmatica ſanctiõe tollenda.

¶ Fama ante hos dies ferebatur: ludouicum pio põtifici romano ꝓmiſiſſe ſe pragmaticã ſanctioneꝫ de qua in caroli ſeptimi geſtis diximus deleturũ ſi aliquando ad regnũ ſine cõtrouerſia perueniſſet. Eius promiſſi pius põtifex non oblitus cũ eandẽ pragmaticam maxime execraretur eamqꝫ hęreſim appellaret: Legatũ iohannẽ diui benedicti monachũ attrebatenſium cardinalem ad Ludouicũ mittit qui regeꝫ ſe ꝓmiſſo ſoluere hortaretur. Cui audiens ludouicus legato litteras ad parlamenteũ ſenatum dat: de ipſa pragmatica abroganda. Erat in ipo ſenatu iohãnes romanus regius procurator. Hic (iohãne ballua ad curiam ludouici atqꝫ legati nomine cum litteris veniente: petenteqꝫ ſenatũ vt eas ſuo decreto roboraret) ego inquit iudices hanc cõmodiſſimę legis abolitionem non approbo: & quatenus ad meũ officium attinet iohannis balluę petitioneꝫ impedio. Ea re incandeſcens ballua (erat enim ingenio verſipelli & doloſo nimis) Iohanni romano multa eſt cõminatus. Cui repugnare etiam ſchola pariſienſis nõ formidauit: eccleſię conſiliũ appellans. Igitur ballua ad Ludouicũ re infecta reuerſus: legationem cũ altero qui a pio legatus venerat ad Carolũ burgundum (rege imperãte) ſuſcepit. adiunctis ſibi iohanne drieſco & aliquot viris iurecõſultis. His mandatum eſt res inter leodios atqꝫ Carolum cõponere.

¶ Eodem tẽpore in amne ſequana extinctus eſt ſilueſter cognomento monachus patria antiſſiodorẽſis ad ludouicum delatus ꝙ aduerſus eum cõſpiraſſet.

¶ Sub his quoqꝫ diebus agẽte apud iohãnem dauuetum Ludouico dum multa iam nocte domo ꝓdiret: ignita ſtella in ęthere ſupra ędes emicuit quę regẽ ad Tornellas vſqꝫ vbi pariſii diuerſabatur ſecuta eſt: nec vltra comparuit.

¶ Inter hęc nunciatur ludouico magnam britonũ turbam cadomum erupiſſe: arcemqꝫ cepiſſe: atqꝫ inde mouentes baiocas occupaſſe. Adeo nãqꝫ erat illis diebus incõſtans francorũ principum in regem fides: vt nũc pax mox bellum eſſet: cogitante ſemper ludouico principum factiones diſſipare atqꝫ vlciſci. Cuius inceptationibus & motantibus ſe in dies ſtudiis principes noua remedia ſuſcitabant. Ob eam rem Loheacũ Ludouicus cum equitibus centum: & ad numerum ptinentibus ſagittariis mittit: qui britonũ cœptis obſiſteret.

¶ Iohannes auteꝫ alenconius quem ob coniurationẽ a ſe cum anglis factam a carolo ſeptimo in vindocinenſi conuentu cõdemnatum memorauimus a Ludouico poſtea cuſtodia exemptus: cum britonibus ſentiebat: eratqꝫ partium caroli biturigum ducis: cui arces atqꝫ ſuæ ditionis oppida tradere promiſerat. Depręhenſus pręterea eſt anthonius de nouo caſtro Ludouico q̃ maxime familiaris: quem proditionis accuſatuꝫ in arce huſſonis apud aruernos diſtineri arctiſſime iubet.

¶ Conuerſus inde ad rempublicam Ludouicus conſcius ſibi quantũ odii atqꝫ inimicitiarum ob plurimos a ſe vt voluerat magiſtratu officioqꝫ deſtitutos contraxiſſet: legeꝫ tulit magiſtratus perpetuos fore: neqꝫ amoueri inde eos poſſe qui ea gererent: niſi morte interueniẽte: vel commutatione aut dimiſſione facta:aut culpa forte geſtoris aliis officia mādarentur. Si aduerſus legem precum importunitate feciſſet donationem inanem fore. Lege lata: normanniam petit:iuſſit militum pręfectis copias omnes cogere & ſe protenus ſequi.

¶ Dū vernone agit ludouicus:coneſtabilis ſancti pauli comes a carolo burgundo ad euꝫ venit. Qui multa de burgūdo atqꝫ leodiorum gente memorans:ſex tandem menſium inducias burgundo impetrat. leodiis poſthabitis:tametſi copias & exercitū cōtra Carolum ſiſtiſſent:ludouici auxiliū pręſtolantes. Induciis impetratis: coneſtabilis ad burgundū regreſſus eſt. Rediere item per id tempus ad regem Iohannes ballua & reliqui cū eo qui in legatione erant. Iaꝫ eñ paulo ſupra fuerat ballua ad cardinalatum romanę ſedis:Ludouici ſedulo interuētu:non ſine multorum admiratione euectus. De legatione & quid in ea factū ſit ex ipſis induciis intelligi poteſt. leodios videlicet falſis ſuggeſtionibus a ludouico eſſe deſertos:& burgundo permiſſum miſeram gentem bello perſequi. Quę cum auxilio ſe deſtitutā intelligit: nō aliter cū burgundo paciſcitur:q̄ ingentem illi pecuniā perſoluiſſet: muroſqꝫ & turres ſuę ciuitatis parte aliqua diruiſſet.

¶ Eadem tēpeſtate ballua cardinalis a Ludouico miſſus pariſios in agrum qui clericorū iuxta ſancti germani monaſteriuꝫ appellatur:ꝓgredi armatos iubet:quorū numerum & armorū modum recenſeret: Ludouicoqꝫ referret. Recenſuit ipſe veſte linea ornatus & mula vectus:indignum ſane ſacerdoti atqꝫ pontifici munus:q̄obrem chabanus dōnimartini comes in cardinalem cauillatus eſt. Cum enim apud ludouicū chabanus per id tempus ageret: indignatus ſacerdotem ad militare negocium deputari. Tu inquit prouidentiſſime rex balluaꝫ cardinalem eundēqꝫ ebroicenſem epiſcopū pariſium milites vrbanos recenſere mittis. te oro mihi indulge ebroicas proficiſci:vbi de ſacerdotibus ſacrandis ſcrutinium faciam. Tam enim hęc mihi cura:q̄ epiſcopo militū recognitio conuenit. Chabani verba cum riſu excepta ſunt.

¶ Dum hęc gerūtur britones ingentibus copiis normāniam ingreſſi conſtantiam vſqꝫ peruadunt. Quę cauſa ludouico fuit eos milites reuocandi quos ab exercitu & militari ſacramento demiſerat. Itaqꝫ adeo numeroſum exercitum contraxit:vt ad cœnomānos aduerſus britones profectus:centuꝫ armatorum milia habere diceretur:pręter eos qui impedimentis machiniſqꝫ præfecti erant. Id ita eſſe cum britones accepiſſent:ludouicum a congreſſu & pręlio remorari inſtituunt. Itaqꝫ de induciis regē per nuncios conueniunt. De quibus cuꝫ diu prolixeqꝫ tractatur:dies plurimi præteriere:per quos & francus hoſtiſqꝫ cœnomanoruꝫ atqꝫ alenconiorum agros vexabant:illi quaſi hoſpites familiarius hi tanq̄ prædones hoſtiliter rapiebant.

Ingens exercitus.

¶ Carolus autem burgūdus dum hęc a ludouico in fratrem britoneſqꝫ gerūtur:Leodienſi bello expeditus omnes ſuas copias ad ſanctuꝫ quintinū cogit:eo conſilio(vt dicebat)vt carolo bituricenſi britonibuſqꝫ ſuppetiaretur:præſertim aduerſus eorum inimicos:Ludouici nomen callide non exprimens:ne in dominum ſuum regem arma ſumere videretur. At Ludouicus q̄q̄ multis copiis potēs britones adoriri potuiſſet:timide tamen agens ne vel miles parum fideliter pugnaret:vel fortunæ iniquitate aliqua portione militum ipſe minueretur:militem quatenus potuit a congreſſu prohibebat ſtudebatqꝫ maxime aliquam ſibi occaſioneꝫ vel conuentionis vel pacis non indecoram offerri atqꝫ hoc pacto ſperabat aliquando tempus fore cū diſſociatos hoſtes vlciſceretur:quibus cum vna pugnantibus nō temere audebat pugnam committere. Igitur ad carolum fratrem mittit apoſtolicum legatum cuius ſupra fecimus mentioneꝫ:qui per hos dies cœnomanię agebat. Cha

Ludouici metus.

banumqꝫ atqꝫ driesſcum illi adiungit qui concordię viam inueniat. Audiuit carolus legatos:verum ad pacē nihil commodius eſſe reſpondit:ꝗ publicum regni conuentum vbi tanta animorū & belli diſcidia componi oporteret. Quod poſtꝗ per nuncios legati ludouico rettulerūt:ipſe in dilatione ſpem reponens:conſilium apud turonos ad kalendas apriles anni chriſtianę gratię. M.cccc.lxvii. indixit. Conuentionis definito tempore affuere ex toto regno principes:rex imprimis ſicilię renatus:iohannes borbonius:perſicus comes:alenconii ducis filius:multa quoqꝫ procerū pōtificumqꝫ atqꝫ abbatum frequentia. Miſere pręterea inſigniores populi ſuos oratores. Qui pręſide ludouico conſidentes tandem rogatis ſententiis:dixerunt normannię ducatum ea lege francorū regno pertinere:vt illū in alteruꝫ tranſferre rex ipē nō poſſet. Verum quod ad Carolum pro paternę hereditatis portione attinebat ludouicus duodecim librarum turonenſiū milia fratri deſignaret:decreta illi aliqua terræ regione cum comitatus vel ducatus appellatione inſigni. Adderet pręterea annuā viuenti Carolo ſexaginta milium librarum ex regio cenſu penſionem. Britonum vero dux qui Carolum ad ſe deduxerat & complura in normannis loca occupabat:ea libera dimitteret. Id ſi recuſet:& cum anglis ſocietatem habeat:Ludouicum compellere armis ducem ad ſatiſfactionem debere eiqꝫ ablata repetenti opem a proceribus conferendam eſſe. Quod auteꝫ de male adminiſtrata republica & iuſticię erratis pleriqꝫ omnes querebantur:deligerentur aliquot clariores homines qui male habentibus ſe rebus conſulerent. Inter quos adeſſe deceret Carolum burgundum:tum propter regię cognationis attinentiam:tum ꝙ francorum primas parium haberetur.

Cōuentꝰ turonis.

❡His hoc pacto per conſilium definitis:contio dimiſſa eſt. Factus eſt paucis poſt diebus chriſti aſcenſionis die per turoniam terrę motus. Cunqꝫ inde Ludouicus pariſios reuiſiſſet:publico edicto iubet omnes qui armis aſſueuiſſent ad ſe quarto nonas iulias conueniant. ❡Interim ludouicum borboniēſem cardinalem romanum:& ſancti pauli comitem ad Carolum burgūdum oratores legat:qui pacis conuentiones bonis conditionibus quoad per eos fieri poſſet tractarent. Copias nichilominus in normanniam aduerſus britones duce admiraldo mittit:qui proſpera fortuna vſus Baiocenſes fugatis britonibus recepit. ❡Eadem tempeſtate cum multi delati maieſtatis capitis ſupplicium luiſſent anthonius melduneñ. qui arctiſſima familiaritate ludouico inſeruiens plurimuꝫ de eo per varios a ſe diuerſo tempore geſtos magiſtratus officioſe meritus eſſe putabatur:poſt diuturnū carcerem andelliuꝫ perductus in medio rerum venalium foro capite punitus eſt ❡ Inter has tot inteſtini belli tempeſtates principumqꝫ ſimultates quibus alter alterum fallere aſtu & dolis ſtudebat multas vltro citroqꝫ cōuentiones legationeſqꝫ geſtas fuiſſe ſcio : quæ cum inanes exitus habuerint a me ſcriptę non ſunt. Quid enim ad rem attinet ꝙ carolus Ludouici frater & franciſcus britonum dux cōuenta quæ turoni edicta fuiſſent grata illis eſſe ſignificauerunt:& ciuitates ſe reſtituros quas apud normannos occupabant:ſi quas Ludouicus in britannia ceperat dimitteret:quæ omnia irrita ceciderūt. Nam & ſi magnis ſtipati copiis in mutuo conſpectu frequenter principes conſtitiſſent:motus tamen omnis & armorum oſtentatio vel induciis vel vanis colloquiis ad tempus quieſcebat. Itaqꝫ aſtu & fallaciis non virtute aut gloria militari res gerebantur. id ante omnia curantibus principibus ne a Ludouico circunuenirentur:ingenium ſcilicet eius potentiamqꝫ metuentes. quamobrem vix relinquebatur ꝑ franciam locus:qui graſſatoribus nō labefactaretur. Fugiens enim ex huſſonii (quę arx

Anthonius melduneñ. capite punitur.

in aruernis munitiſſima eſt) cuſtodia anthonius de nouocaſtro cū philippo ſabaudo & pouceto ripario aliiſqꝫ ludouico infenſis cōiunctus nouas turbationes excitauit. Qua re cognita pariſienſis agri nobilitatem omnem ad Gonneſſaʒ armis inſtructam repente ludouicus vocat:quaſi parum illi eſſet tot milia armatoruʒ iam diu cōtracta habere:quibus etiam maxime cupiētibus non faciebat cum hoſte congrediēdi poteſtatem.

Fallax burgundus.

¶ Inter hęc cū pontiſaram proficiſci rex conſtituiſſet:audito ꝙ Burgundus peronę caſtra metaretur:ex nouiomo peronam paucis comitatus ſe cōtulit. Cardinalis enim ballua & borbonius tantum (præter aulicos aliquot) ſequebātur. Auſus tamen eſt ludouicus ad hoſtem ire:ſeqꝫ illi familiarius (præter omniū opinionem) credere. Ibi inter eos modici momēti pax cōuenit:iurante burgundo:ludouici partes ſe non ſecus ac ſubditum decet tutaturum. Proinde burgundo rex cōfirmat quęcunqꝫ in conuentione atrebaten̄. patris ſui tempore definita extiterant. de quibus in caroli ſeptimi vita ſcriptum a nobis eſt. Eius reconciliatiōis gratia ſupplicationes pariſii decretę & ignes per ciuitatis compita velut in communi gaudio facti. vulgatuʒ eſt burgundum diu cogitaſſe de rege capiendo & inde in brabantiā abducendo. Sed ab anthonio fratre eius notho diſſuaſum abſtinuiſſe.

Leodienſes.

Regia leuitas.

Leodiēſium calamitas.

¶ Per eos dies quia leodienſium antiſtites nullum adhuc diuinę euchariſtię ſacramentum ſacris altaribus immolaſſet:leodienſis populus in eum inſurgens ſacrum miniſterium pōtificem facere compulit. Cuius ſeditionis motus (epiſcopo reconciliato) cum ſedatꝰ eſſe putaretur:Carolus burgundorum dux namurcum cum iuſto exercitu mouens de leodiis vltionem ſumere vehementer optabat. Ad quem ludouicus tanꝗ eiuſdē expeditionis ſocius vltro venit. Eo quoqꝫ leodius prȩſul placandi burgundi cauſa acceſſit:nec profecit iurante burgundo non prius ciuitati parcere: ꝗ ciues & vrbem ſubegiſſet. Enimuero pontificem apud ſe ne ad ſuos rediret continuit. Re cognita leodii de rebus ſuis deſperantes:egreſſi ciuitate hoſtem adoriūtur captos ſine miſeratione mactantes. vbi tamen obſidione ſe anguſtari cōſiderant: ad primam oppugnationem primores ciuitatis vtcūqꝫ potuerunt elapſi aufugerunt. relictis in ciuitate mulieribus & incompoſita plebe religioſis quoqꝫ atqꝫ infantibus. Ergo irrumpētibus ferociter burgundis ludouicus primum deinde burgundus ciuitatem intrat. Fitqꝫ mox paſſim occiſio & ſtrages: virginibus vis & religioſis mors infertur:neqꝫ īdulgentia vlla militum in pueros fuit:quin ſtupratas a ſe virgines crudelis ſatelles iugulauit. Sacerdotes eadem hora rem diuinā in templis facientes gladiis periere. Nec ſatiatus eſt inhumanus hoſtis taʒ multa cęde:prædas ex omni ciuitate & ex templis ſacrilegia fecit:incēſa poſtea vrbe & muris dirutis quorum ruinis foſſas ęquauit. anno ſalutis Milleſimo quadringenteſimo ſexageſimooctauo.iii.kalendas nouēbres

¶ Veteribus francorum amicis ad hunc modum peſſundatis:Ludouicus ſiluanectum reuerſus eſt. Quo vocatis ad ſe parlamēti iudicibus & qui fiſci atqꝫ ęrarii rationibus præerant:per Balluam cardinalē ea patefacit quæ inter illum & Caroluʒ burgundum de concordia & pace cōuenerant. Iubetqꝫ grauibus pœnis adiectis:ea omnia communi decreto rata atqꝫ comprobata haberi. Nec iuſſioni defuit auctoritas. per compita ſiquidem regię vrbis cuncta hæc publicus præco nūciauit:& venientibus paulo poſt ad ſenatum parlamenteum burgundi ducis oratoribus:diplomata & ſyngraphi de huiuſmodi pactis dati ſunt.

¶ Quod vero ſequitur an ſcribereʒ aliquando dubitaui facinus profecto ſua nouitate indignum rege. Picas & graculos qui ī caueis humanas uoces vel ſibilare vel imitari edocti apud pariſios ad volupta tem domeſticę alebantur:moxqꝫ ceruos & grues capi omnes & ambaſiam duci Ludouicus imperat.

¶ Reuerſo turonum ludouico ballua cardinalis(qui plus cęteris aulicis apud regem aſtu atqꝫ auctoritate valebat)diſſidentem a ludouico fratreꝫ ad beniuolentiam reuocat:atqꝫ ita agit vt poſthabitis quæ conſiliū turonenſe de capiēda paterna hęreditate definiuerat:Ludouicus aquitaniam carolo fratri relinqueret Qua recepta cōtentus carolus bello abſtinuit.

Balluę cardinalis iniquitas.

¶ Sed ballua qui apud pictauos humili loco natus paruo incremento ſed ingenio verſuto in ludouici familiā venerat:magniſqꝫ & excellentibus beneficiis primum : deinde epiſcopatu mox cardinea dignitate autore Ludouico fuerat honoratus:quo ipſe animo eſſet tandem apparuit. Autor enim fuit vt peronam ad burgundum & poſtea namurcum aduerſus leodios Ludouicus accederet. At vbi fratrum mutuā charitatem ſupra q̃ ſenſerat firmam eſſe intellexit:paci inuidēs:litteras familiari cuidam ſuo ad burgundionum ducem dat:quę interceptę ad regem delatę ſunt.

¶ His litteris Ballua ducem admonebat ſibi maxime caueret. Concordiam quæ inter fratres interceſſiſſet ad eius pernicieꝫ factam eſſe:eos expeditionem in eū tantiſper differre donec aquitanię datam ſibi prouinciam carolus perluſtraſſet.remqꝫ omnē domeſticā & exercituꝫ ordinaſſet. Opꝰ propterea illi eſſe maioribus q̃ vllo tempore copiis & regem acerrime bello infeſtare. Balluę cognita perfidia:rex proditorem comprędendi & ad mombaſonem cuſtodiendum duci mandat:ſub tutela iohannis Torcei normanni fidiſſimi imprimis aurati equitis a quo ędificatum eſt ambleuillę caſtelluꝫ in agro Rothomagenſi cum canonicorum collegio:opus memoria dignum.

¶ Interim rex nyortum atqꝫ rupellam petit. Vbi dum regionem luſtrat:fratrem offendit. Qui paulopoſt Turonuꝫ ꝓfectus in regis verba more aquitanorum ducuꝫ iurat.

¶ Et quia armygniaci regiis iuſſis repugnarent:præfectos militū admiraldum & chabanum cum copiis mittit q illos parere compellant. Qui nulla cęde facta regionem omnē receperunt.

Dux britonū regis ordinē recuſat

¶ Dum hęc geruntur ludouicus beniuolentiam in britonū ducem cōceptam patefacere meditatus:diui michaelis regiū inſigne aureum:& torquē per illuſtres nuncios duci legat. Quod oblatum dux recuſauit:ꝙ per ſuperiores dies vt fama erat vellus aureuꝫ burgundi ordinis ſuſceperat:amicus videlicet burgūdionis & ei arctiſſime cōfœderatus. Ea re maxime indignatus rex:britonibus bellum indicit:ſimulqꝫ exercitum in britones ire iubet:dato britoni decem dierum ſpacio:intra quod ſuum in regeꝫ animum ſiue ad pacē ſiue ad bellum reuelaret.

¶ Per id tēpus Edouardus ſubacto henrico rege cum regnum angliæ vendicaſſet:cōpoſitis inter principes diſcordiis omnium ſententia bellum in frācos ſuſcipitur. Quod poſtq̃ ludouico innotuit nouas copias ad priores adiūgit. Compulſis arma capere quibuſqꝫ ſine diſcrimine qui feudo aliquo potirentur. Quę iuſſio neqꝫ clerum neqꝫ quoſuis priuilegiatos habuit exemptos. Et quod metu maxime ꝑculit regem:nunciatū quoqꝫ eſt burgūduꝫ ducē gandaui viſuꝫ eſſe regis angli iarteriā (Id eñ eſt aureum cinguluꝫ:principis peculiare inſigne)cruri ſuo alligatam & in pectore crucem rubram anglorū inſtar geſtare. Quo vno firmatam inter Edouardum burgundumqꝫ amicitiam ſignificabatur.

¶ Et vt inter tot curas fortuna ludouico paululum blandiretur ludouicus villarus moriēs ludouicū vniuerſalem ſibi hęredem inſtituit. Cuius hęreditatē per ſe rex adiit poſſeditqꝫ opulentam & locupletem.

¶ Interim varuicus comes:& clarētię dux vna cuꝫ eorum vxoribus edouardum fugientes octoginta nauibus vecti honfleum adnauigarunt. quos in cōtinentē expoſitos admiraldus liberaliſſime excepit. Cuius rei cer

Claſſis burgundorum.

tior factus burgundus: ad ſenatuꝫ parlamenteum litteras dat: varuicum hoſtē eius a Ludouico acceptum eſſe præter pacis leges: de quibus inter regem & ſe cōuenerat patres idcirco: eoſdemqꝫ iudices hortari: Ludouico ſuaſum faciant opem nullā varuico ſuggerat. Si ſecus acciderit: perſecuturum ſe hoſtem: eumqꝫ vel e medio francorum regno abducturum. Hanc verborum ducis arrogātiam ſenatus non multi pēdit. Et ipſe varuicus nichil inde territus. multis apud normannos diebus manſit. Atqꝫ ad Ludouicum ambaſiam ſe conferens familiari confabulatione de ſuo aduentu cum eo tractauit. Affuit quoqꝫ anglorum regina renati ſicilienſis filia cum eius filio Edouardo galliarum principe. quem poſtea Edouardus qui regnum angliæ Henrico ſexto pulſo vendicauit occidit. Inſtruit igitur aduerſus illos non modicam burgundus claſſem quam ad littus normanni occeani varuico inſidiari iubet. Simulqꝫ mercatores francos qui negociandi cauſa in nundinis erant compræhendit. cauſaꝫ hinc ſumens ꝙ varuicus dum ab anglia perfugit. Burgundę ditionis negociatores captos abduxiſſet.

¶ Illis diebus fere pridie kalendas Auguſti Carlota ludouici regis vxor: Carolum filium ambaſiæ enixa eſt patri ſucceſſoreꝫ. Cui communi gaudio aliud mox acceſſit.

Britonum dux ludouico recōciliat̄

¶ Britonum princeps franciſcus Ludouico reconciliatus eſt. Interuenientibus maxime renato ſicilienſi. Carolo ludouici fratre & iohanne Borbonio. Nec cunctatus eſt franciſcus ad Carolum burgundum nuncios mittere: qui cōiuratę aduerſus regem ſocietatis ſyngrapha illi referrent. Fuit burgundo ingratiſſima res. Eam ob rem magno nixu ſtudet varuico viam ad anglos intercludere. At rex tanq̄ voto ſanctum Michaelem viſere teneretur normanniā petit. Abſolutuſqꝫ voto per abrincas Honfleū veniens ingentis magnitudinis naues inſtruit. In quas conſcendentes angli principes ad ſuos ſe retulerunt: nec a burgunda claſſe (quę per longam moram commeatu deficiebatur) vllo ſunt damno affecti.

¶ Igitur Angliam ingreſſus varuicus poſtq̄ paruo tempore quæ ſua erant recepit: venere magno fauore ad eum ſupra quinquaginta milia armatorum. Quibus auxiliaribus per angliam agens: Edouardum hoſtem in primis quęritabat. Sed ille omnium fere auxilio deſtitutus ad Burgundum qui eius ſororem in vxorem habebat profugit. Varuicus autem conciliatis regni proceribus: Henricum quem edouardus captum tenuerat in regnum reſtituit. Ipſe vero regni atqꝫ Henrici moderator fuit inſtitutus. Hæc a varuico proſpere geſta eſſe cum angliæ regina accepit pariſium ex Ludouici ſententia proficiſcitur: traiectura inde in Angliam ad virum ſuum Henricum regem. Quo cum appuliſſet: magni animi mulier cupiens viri regis adminiſtrationem gerere: diſcordes inter ſe proceres anglos fecit.

Oppidū ſācti quintini recipitur

¶ Per id tempus ſancti Quintini viromandorum oppidum arturus de longa valle oppidanis aſſentientibus cepit.

¶ Quo paucis poſt diebus coneſtabilis Ludouici nomine cum equitibus ducentis ſe recepit.

¶ Rex vero pręmiſſis ſiluanectum copiis pariſium veniens expeditionem in Burgundum duxit: bonam ſpem capiens: eas vrbes recuperandi quę ad ſommam amnem Carolus occupabat. Nec ſua expectatione fruſtratus eſt: Ambiani ſiquidem Roya quoqꝫ & Mondiderium in ludouici poteſtatem venerunt: quæ omnia firmiſſimis munitionibus ꝓtenus circūambire vbi opus erat mandat. Miniſtrarunt ad id opus Pariſii magnum foſſorum & ligneorum fabrorum numerum. Sed tā ingētis impēſę rōnem minime principes habent. pœnitet em̄ eos cōfeſtim lōgę militię: ita vt ꝓpoſita parū melioris fortunę ꝯditione: rē a ſe bene geſtā putēt ſi inducias hoſti dēt. Enimuero burgundus caſtra in artheſio inter ambianos bapam

Inducię dānoſę.

maſcꝫ fecerat: vbi fere obſeſſus: & rebus ad bellum longe neceſſariis inops vinci paruo negocio poſſe videbatur. Multis enim quottidianis leuibus pręliis burgundi a cohortibus francis tentati: frequenti dāno afficiebantur. Superuenere nihilominus inſperatę multorū dierum inducię q̄q̄ in burgūdia dalphinus comes egregie aduerſus hoſtem pugnaſſet. interemptis captiſcꝫ plurimis. In auctores induciarum dicta ſcriptacꝫ ſunt dicteria & libelli famoſi: eacꝫ publicis templorū foribus crebro appoſita: ęgre ferentibus quibuſqꝫ optimis nihil recte agi dum occaſio ſe ſponte Ludouico pręſentaret. ¶ His vt diximus apud francos ſe habētibus magnis apud anglos turbationibus henricus vexabatur. Inter quas edouardus Burgundi ducis auxiliis irrumpens. poſt multas vario euentu conflictationes edouardo tandē victoria ceſſit: henrico capto: eiuſcꝫ filio valię principe cum comite varuico interempto. Ea re cognita ludouicus picardia relicta turonos repetit. ¶ Interim pedemontanus p̄nceps qui ludouicum comitabatur: & comes deu: vita defuncti ſunt. Nam cum multi ꝓfluuio alui per galliam laborarēt: eodem morbo nō pauci periere. ¶ Cepit per id tempus indignatio carolū aquitanię ducem: decꝫ rege fratre male ſuſpicatus eſt: cuius indignationis cauſas ipſe non noui. Armygniacū tamen comitem (cuius terras ludouicus vendicauerat) patria extorrē reuocat: eicꝫ inuito ludouico partem reſtituit rerū ablatarum. atcꝫ ita conueniente ad carolū cuꝫ armygniaco fuxenſi comite copiæ cōtrahuntur nō aliter q̄ ſi bellum aduerſus regē pararent. Mittuntur eam ob rem a ludouico in aquitanos copię cum machinis & francis aliquot ſagittariis. q cœptis aduerſariorū obſiſtant. Fama per hos dies falſo vulgata eſt: carolum aquitanum burdegalę mortē obiiſſe. Introducta quocꝫ eſt autore ludouico cōſuetudo campanam hora meridiana (vt in noctis crepuſculo ſolet) pulſandi quo tēpore populus vno poplite humi deflexo angelicam diuę marię ſalutationem obtinēdę publicę pacis gratia: religioſe exhiberet. Qui mos hactenus diligenter a pleriſcꝫ ſeruat̄. Erat ſiquidem ludouicus a pietate non alienus q̄tum ex rebus a ſe geſtis liquet. Fuit agnes quæ bella nuncupata eſt Ludouici patri pellex. Ea in diuæ marię tēplo quod in caſtello lociarū eſt ſepeliri voluit. Datocꝫ ſacerdotib⁹ annuo ꝓuētu / in medio tēpli choro ſepulchrū ſibi extrui impetrauit. Ad eū locuꝫ aliquādo diuertens ludouicus: ſciſcitatus cuius hoc eſſet monumentū: Eſt inquit vnus ex clero agnetis illi⁹ quā ꝓpter formę decorē bellā vulgus appellabat. Sed quia nobis impedimēto eſt ſepulchrum / vellemus cū tua venia alio aliquo ſacello reponere. Nō ęquū inquit rex poſtulatis. q̄q̄ enim illa dū vixit mihi ſit multū aduerſata: mulieris tn̄ buſtuꝫ ꝯtra leges nō violabo. Sed nec vos arbitror illi⁹ cadauer ſine largo eius munere hic collocaſſe. Seruate benefactrici qđ viuenti ꝑmiſiſtis. Nec vobis fas eſto / hinc mouere ſepultaꝫ Vt autem illius cauſa obnoxiores deum orare ſitis: accipite dono ſex milia librarum. Et hęc dicens nummos iuſſit ſacerdotibus tradi / quos in perpetuo templi redditus impenderent. Porro induciæ quę cum burgundo poſitę erant: ad paucos dies productæ ſunt. Interim nicholaus calabriæ dux renati ſicilienſis nepos cui Ludouici filia deſponſata erat: deſerto ſocero: ad burgundum declinauit: ſpe ductus ſibi in matrimonio aſſumendi filiam quam Burgundus vnicam habebat. Sed a patre (ſicuti alii quidam principes) illuſus eſt. Nam harum nuptiarum expectatione cum pleroſcꝫ in amicitia pater contineret omnes tandem fefellit. ¶ Inter quos Fœdericus imperator fuit. Nam cum poſt ſubiugatum Gheldrenſem ducatum Burgundus treuerim quo eum imperator vocabat acceſſiſſet. Poſt multa ſecretiora conſilia

Belli ſuſpitio ī aq̄tania

Aue maria

Caroli in agnetē pietas.

Nicola⁹ dux lotharingię ad burgundū ꝑfugit.

Burgundus vicariũ ſe imperatoris inſtitui poſtulauit pollicitus reducere q̃tis viribꝰ poſſet ad imperatoris manus quæ ab aliis ablata tenebantur His quoqꝫ pleriqꝫ addebant: burgundũ affectaſſe vt a fœderico coronaretur in regeꝫ qua dignitate eſſet ludouico ęqualis qui vt iactabat nõ erat opibus & poteſtate inferior. Id cum imperator conceſſurus eſſe videretur burgundi filiã filio ſuo maximiliano vxorẽ dari petit & mox nuptias celebrari. id ſe facturũ burgundus niſi impetrato vicariatu negat Igitur cum imperator diu petita differt: clam vrbe digreſſus: ſe in germaniam relicto burgundo contulit. Naꝫ illud conſtat vtrunqꝫ principẽ de gloria certaſſe. ita vt burgundo fœdericus inuideret. Carolus vero imperatorem contẽneret. Illud propterea verum eſt quod vulgo a francis dici ſolet duos craſſitudine ęquales vno vaſe cõpręhendi non poſſe.

¶ Eiſdem diebus diuæ mariæ templum quod apud cleriuꝫ in Aurelianenſi agro magnis impenſis Ludouicus extruxerat: conflagrauit: igne negligenter aſſeruato: quem ad liquandum plumbum tecti artifex in quotidiano vſu habebat. Quo die rex de Caroli fratris morte nunciuꝫ accepit. Obierat enim apud burdegalam veneno a neſcio quo abbate non inſcio vt creditum eſt rege appetitꝰ. Quã ob rem accepta aquitania Ludouicus petrum de belloioco dominum regioni præfecit.

Neella capit̃

Burgundi crudelitas.

¶ Per induciarum tempus burgundionum dux collecto in agro attrebateñ. grandi exercitu: Anthonium fratrem ſuum nothum cum parte copiarum neellam mittit. Quam a loci præfecto & ſagittariis francis quingentis acerrime defenſam: fruſtra iterum atqꝫ iterum Anthonius oppugnauit. At petitus picardus (id enim præfecto nomen erat) Conſilio cum loci domina capto: ad Anthonium cum ip̃a domina componendę rei deſiderio profectus eſt. Pactum extitit: relictis equis atqꝫ armis exituros oppido milites: vitę incolumitate conceſſa. Hoc accepto reſponſo: ſagittariiſqꝫ relato: duꝫ miles armis ſe nudat: ecce ab oppidanis clam in oppidum admiſſus hoſtis: exarmatos ſagittarios trucidat: eos vero qui in templum ſalutis cauſa cõfugerant qui plurimi erant omnes ad vnũ burgundus ſatelles mactauit. Eo cuꝫ dux equo inſidens adueniſſet: templum ingreſſus vt cędem cruoremqꝫ humanum conſpexit: Iaꝫ inquit noui: q̃ cruentos habeo carnifices. Neqꝫ mitius petito præfecto pepercit: qui in vincula cum aliquot inſignioribus armatis coniectus tenebatur. Hominem enim (cui ab Anthonio fides data erat) furca ſuſpendere iubet. Atqꝫ oppidum mox incenſum dirutũqꝫ reliquit.

¶ Protenus quoqꝫ royam contendens. eam circunuallat multo milite atqꝫ machinis egregie munitam. Nam præter quadringẽtos ſupra mille ſagittarios: erant in ea pręſidio ducenti delecti equites cum eorum p̃fectis: Petro auberto. Mignone/ Loyſeto balagnio/ domino de mouy: & domino rupempreo auratis equitibus. Et hi quideꝫ nulla oppugnatione expectata deditionem ea lege fecere: ſi ſaluos inde abire liceret. Relictis igitur per ignauiam armis atqꝫ impedimentis: vecordes homines vno bacillo contenti non ſine perpetua ignominia per medios hoſtes irriſi roya diſceſſerunt.

Bellouacuꝫ

¶ Roya vt diximus capta Burgundus magna animo voluens. cum ſibi a Ludouico nullam vim paratã eſſe exiſtimaret: bellouacos picardis poſt ãbianenſes ad occidentẽ proximos petit: ratus ciuitatẽ vbi nullũ pręſidiuꝫ erat prima oppugnatione ſubiugare. Sed plurima arrogantem multa deficiunt. Bellouaci tametſi inſperato hoſtis aduentu nullius p̃ſentanei mali periculo admoniti eſſent: veniẽtẽ tamen burgundũ magno aĩo a muro ꝓhibent. In ea oppugnatione egregia virtus puellę cuiuſdam apparuit. quę a burgũdo milite dũ in murũ ſcãdit vexillũ extorſit. Donec guillermus de valle normãni ſeneſchalli vicarius:cum ducentis equitibus auxilio acceſſit:qui ciuitateȝ ingreſſus ad muros ſe protenus ꝓfert. vbi hoſtis incredibili pertinacia depugnabat.

¶ Venere nō multo poſt cruſſolus:ioachinus roaldus:guerinus grongnus atqꝫ torceyus trecentorū equitum:cū adiunctis ſagittariis ductores. Quibus cōmeatū affatim pariſii ſubminiſtrauerunt:miſſis permultis foſſoribus qui foſſis atqꝫ aggeribus ciuitatē cōmunirēt Enimuero ſic opus erat:nā ſubactis bellouacis libera in normānos burgūdo patebat via. Fuit enim eius rei tātus timor:vt in ipſa pariſiorū vrbe regia magnopę curatum ſit vrbis foſſas purgare:muros inſtaurare:cathenas ꝑ cōpita repēte(autore p̄ſertim dyoniſio hynſelino)recenſere. colubrinas inſup atqꝫ ſerpētinas conflare atqꝫ fabricare.

¶ Per id tp̄s antiſſiodorenſes qui ſupra paucos dies admoniti ludouico parere ſpreuerāt burgundorūqꝫ pręſidiū in oppidū admiſerāt:eruptione facta dū frumentatū eunt quidaȝ ex campanis equites illis occurrūt:centū ſexaginta ex graſſatoribus perimētes:octoginta in captiuitatē adductis.

Dura obſidio bellouacorum.

¶ Perſeuerāte in obſidione apud bellouacos burgūdo:dura in caſtris eius annonę caritas fuit. feſtinans igitur priuſq̄ fame miles vrgeretur:animo firmat acerrimo cōgreſſu ciuitateȝ expugnare. Ingentē ad hoc cratiū & ligneorū faſciū copiā cum multa materia cogit: quibus vrbis foſſas impleret Obſeſſi re cognita ad pariſios mittūt:minuſcula tormēta & commeatū cū baliſtariis petitū. Nec defuit petētibus miſericors ciuitas. Pręerat ad pręſidium portę q̄ domus hoſpitalis appellat̄ Robertus ſtoteuillus pariſiorū pręſes militaris apprime eques. Quā portā iactis in foſſas quas ꝓxime diximus cratibus faſcibuſqꝫ:hoſtis adoritur. Scalis quoqꝫ admotis in muros cōſcendere ꝑſeuerat. Nec ꝓfecit:q̄q̄ horas quattuor cōtinenter pugnaſſet. In ea oppugnatitōe quingēti ſupra mille armati ex burgūdis in foſſas decidiſſe atqꝫ occubuiſſe referuntur.

Salaȝardus.

¶ Nocte inſequenti q̄a ciuitatis portę obſtructę erāt:patefacto muro ſalaȝardus cū aliquot cohortibus in burgundionū caſtra ſub diei crepuſculuȝ erumpens:tribus hoſtiū tētoriis incenſis:pleriſqꝫ occiſis impedimenta aliquot ex illorū caſtris rapiens: in ciuitatē dum reuertitur:ab hoſte eū inſequente preſſus:raptas a ſe machinas in foſſas ciuitatis pręcipitat:ęgreqꝫ ad ſuos ſe recepit. Bellouacorū obſidionis tēpore aurelianēſes officio in obſeſſos functi ſunt. Impoſita enim carpētis centuȝ vini dolia ad bellouacos dono miſerūt:cum magno ſagittarū & miſſiliū numero:arcubus additis atqꝫ baliſtis.

Burgūdus ī normannia

¶ Poſtq̄ ſex & viginti cōtinuos dies ad bellouacum burgūdus incaſſuȝ ſediſſet:die diuę magdalenes feſto obſidioneȝ diluculo ſoluit:ſegetes vicoſqꝫ qua iter faciebat vrens:donec ad ſanctū valeriuȝ caſtra poſuiſſet:quod oppidū cum aliis viciniſ oppidis:modico præſidio defenſis minimo negocio cepit. Ex his locis quādoquidem vero ſimile erat in interiorem normanniam hoſtem profecturum: coneſtabilis & chabanus octingentis equitibus aſſumptis: normanniam petunt occurſuri Burgundo. A quibus nullo fere damno Burgundus affectus eſt: quin vicos atqꝫ oppida per caletos graſſatus incenderit Rothomagum vſqꝫ mouens. Vbi coneſtabilis ſe recipiens parum admodum burgundo incommodatus eſt. Niſi ꝙ a populo ciuitatis vix excitatus:nonnullos ex ſuis cum aliquot ciuibus armatis eruptionē facere permiſit. Burgundus aūt inde digrediens in picardiaȝ copias reduxit.

¶ Sed neqꝫ in Britannnia quicq̄ a Ludouico præclare geſtum eſt: q̄q̄ quinquaginta hominum milia in armis habere diceretur. Nam legationibus pollicitationibuſqꝫ tardatus: cum res compoſitas proxime eſſe ſperat:illuſit eum hoſtis.

¶ Dimiſſa Normannia: burgundus nouiomum oppugnare inſtituit. Sed curſolus & q̄dam cum eo militum pręfecti.illo ſe conferentes ſuburbiis incenſis ne illic diuerſaretur hoſtis: ciuitatem maximopere tutati ſunt.Robertus pręterea ſtoteuillus ex bellouacis mouēs: & deinde ioachinus roaldus:ad burgūdos qui apud eu oppidū in præſidio erant nuncium mittunt petentes oppidum ludouico reddi.Moxqꝫ cōpoſitione facta:locum & ſua omnia deſerētes:equites vno equulo:pedites baculo contēti abierunt.Hoc exemplū ſecuti valerienſes remburienſeſqꝫ deditionē nulla vi facta fecere ¶ Eodē tempore rouſſyus coneſtabilis filius burgundę factionis obſtinatiſſimꝰ ſectator:burgundię pręfectus diffuſis late copiis tornodorū vſqꝫ debacchatꝰ trecas & campanię partem vaſtabat.Contra vero:dalphinus comes per burgundiaꝫ bono exercitu potens:omnia igne conſumpſit:par pari rependēs. ¶ Fiunt interim cū britonibus per ludouicum inducię.Quo tempore regina filiū ludouico parit:cui vita breuis fuit.Petrus auteꝫ de belloioco aquitanię miniſtrator dū leſtorię multa nobilitate ornatus agit:a ſuis in armygniaci comitis poteſtatē proditur : atqꝫ eo pacto ciuitatem comes recuperat.Eam ob rē lodouicus aliquot ex nobilitate ſuſpectos infidelitatis lochiæ in vincula miſit. Inter quos iohānes deymerus crimē confeſſus capite damnatus eſt & in partes quattuor ſectus.Qui moriēs cadetum albretēſeꝫ eius proditionis pertinaciſſime accuſauit. ¶ Dum eius rei gratia ludouicus in pictauis imoratur pax inter illum & britonū ducem interceſſore oudeto de ria conuenit.Data britoni non parua pecunia. ¶ Porro alenconii dux iohānes acceptę crebro gratię oblitus : cum cōſtituiſſet poſſeſſiones omnes ſuas in burgundū ducem accepto inde precio trāſferre:& ad eū clam proficiſci:per triſtannū hęremitam iubente ludouico capitur:& Lochias primo ductus:paulopoſt pariſii in lupara arce in cuſtodia conſenuit. ¶ Leſtoria quoqꝫ quā miſſo exercitu ludouicus duce iohanne cardinali albieñ.atqꝫ yuone de fago obſidebat armygniaci culpa diruitur. Nā re cōpoſita vt armygniacus loco cederet:cum in ciuitatem franci ſine vlla violentia ingrediuntur: armygniacus in eos inſurgens occidere eos iubet. Vnde clamor exortus dum in caſtra perfertur:franci ꝑ effractos antea muros irrūpentes armygniacum īpm & omnem ſine diſcrimine populum trucidant:comitis vxore cū tribus ſuis pediſſequis tātum ſalua.Hic iohānes armygniacus eſt qui ſororis illecebra captus:cū eam inceſtu polluiſſet:niſus eſt eā pontificis romani auctoritate ducere vxorē.Cuius ſtultitię fauiſſe dicitur ambroſius cambrayus qui per ideꝫ tempus referēdarius erat Calixti pōtificis. Accepta enim ab armygniaco multa pecunia:bullam diſpēſationis de ſorore deſponſanda armygniaco tradit:quā reuera adulteratam & a ſe falſo editā poſtea confeſſus eſt pręſidente apud romanos pio pōtifice maximo.Quo iubēte ambroſius in cuſtodia apud montoliuetum monaſteriuꝫ habitus eſt. Sed e cuſtodia noctu adiutore ſeruo emiſſus:in galliā ſe recepit vbi aliquot annos mutatis frequenter locis ꝓfugo ſimilis delituit.Quippe cui carlota mater alioquin benigna mulier ſuam domū occluderet:offenſa ſcilicet filii criminibus qui homicidio primuꝫ/deinde hac quam dixi falſitatis ignominia notabatur.Ingenio tamē & aſtu erectus viam inuenit apud ludouicū fortunę melioris:ſimulās a regina anglię ſe deſiderari queꝫ in angliam traduceret.Qua re intelligens ludouicus eū hominem eſſe quo ad dolos vteretur:ambroſiū ad ſe accerſitum ſtipendio iuuit. & mox inter aulicos habuit . Quē non multo poſt ſupplicationum regiarū magiſtrum:& deinde pariſienſem cancellarium vidimus.hominē profecto doloſuꝫ & præter modū glorię ſtudentem.verborum & iactantię vanitate redundantē & perfluum:fidei autē modicę:& cui ꝓbe confidere nemo poſſet.Cuius mortem nec propinqui nec alius quiſq̃ illachrymaſſe viſus eſt.Sepeliri voluit in ſacello ſorbonę ante aram maioreꝫ.Depræhenſus apud leſtoriam cadetus albreteñ.& pictauiā perductus:capitis ſuppliciū luit. ¶ Agebat per id tempus parpigniaci iohānes tarraconię rex.Qui leſtorię ciuitatis deſolatiōe accepta:ꝙqꝫ audierat.philippū ſabaudum cuꝫ ingentibus copiis in euꝫ aduentare parpigniaco abiit.ob quod diu quidē atqꝫ pertinaciſſime a francis digladiatum eſt. Sed victor francus extitit & ruſſilionē totuꝫ ludouicus obtinuit.¶ Per hos dies nicolaus lotharingię dux apud nantiū peſte abſumptus eſt. ¶ Fuit & ſiluanecti habitus cōuentus:venientibus a burgundo duce legatis:qui belli cauſas tollerent. Nec fuit concordiæ locus:tametſi multos dies multa agitando legati conſūpſiſſent.Burgundus vero ducis lotharingi morte accepta:lotharingiā armis ſibi ſubiugare tentauit:cauſam aſſumēs:ꝙ nicolaus qui defunctus erat obęratus illi eſſet:ſimulqꝫ apd̄ ſe anxie meditatur regium nomen vſurpare.Sed illuſus a federico burgundus cum pecuniæ egeret:nec ſuis viribus ſufficeret ludouici poteſtatem minuere ad venetos mittit:a quibus ſtipendiū trimeſtre mutuo īpetrat:quo ex gente veneta partim coactas copias aluit. Miſſaqꝫ in niuernēſes exercitus parte:rupeꝫ caſtillionis & aliquot regionis loca dolo capit.Per eos dies petrus de belloioco annam ludouici filiaꝫ deſponſat.¶ Iterū quoqꝫ burgundi oratores cū regis legatis compendii conueniunt Vbi tandē poſt longas concertationes:paucoruꝫ menſiū inducias firmant.¶ Quo tempore burgūdus inimicitias in ludouicū omnifariam exercens: yterium mercatorem:qui poſt caroli aquitani ducis mortem ad burgundū ſe contulerat: magnis ꝓmiſſis inducit:veneno tollere regem.Igitur cōſtituto illi quinquaginta milium aureorum precio:toxicū parat.Datqꝫ iohanni audaci (quem ſeruū habebat) ferendum: pollicitus montes aureos ſi maleficiū fœliciter exigat.Recipit ab yterio iohannes negocium & ambaſiā vbi rex erat profectus:quēdam in ludouici popina ſibi notum (qui condiendis ſaporibus pręerat) cōuenit.Cui ꝙ aquitano duci ad ſimile miniſterium ſeruierat:rē patefacere non veretur. Atqꝫ ad facinoris preciū viginti aureoruꝫ milia ſecure promittit:credulus hominem ad veneni propinationē facile conſortē ducere:qui dn̄m ſuum non diſſimili maleficio ſublatum fuiſſe ſciret.Audiuit iohannem ſumma diſſimulatione coquus:ſed rem nequaq̄ patrari poſſe ait:niſi colinetus primarius coquorū conſcius accederet.Igitur recepto a iohanne veneno:colinetuꝫ ad id negociū cohortari pollicetur.Colinetus vero a conſorte coquo edoctꝰ:ſimul cū eo ad regem pergit. Veneficū prodit:& ab eo exhibitū toxicū profert.Rex veneficū exhorrens:autorem pręhendi iubet.Qui tanq̄ rei bene gerendę ſecurus: iter ad yteriū faciebat.Sed nō longe a ſtāpis deprehenſus:ad ludouicū deductus eſt.moxqꝫ ꝯfeſſus crimē:paulopoſt in cuſtodiā detruditur:data ingenti mercede fidelibꝰ cocis.Aſſeruatus vero eſt iohānes audax in publicis ędibus pariſioruꝫ.deinde capite truncatus.Cuius quattuor exſecta mēbra ad quattuor regni extremas regiones cuꝫ titulo proditionis furcis ſuſpenſa.omnes eius ędes dirutę ſunt & natalis domus ſolotenus ſine vlla reſtitutionis ſpe euerſa:inſcripta ruinę cā.¶ Eo die quo id geſtuꝫ eſt:Legati ab aragonia pariſium venere:a ſuo rege mandatū habētes de controuerſia ob ruſſilionē & parpigniacū orta tractare.Nec multo poſt rex quoqꝫ pariſiū ſucceſſit.Iuſſitqꝫ pariſios ī armis eē & militari ordine ꝑ diui anthonii portā vrbe egredi Quorū multitudinē aragonēſes legati admirati ſūt.Cētū eñ & q̄ttuor hoim armatorū milia e ciuitate in agrū produiſſe relatū eſt.Regredientibus in ciuitatem pariſiis

Veneficꝰ depręhendit

Legati aragones.

oratores vicēnas ludouicus ducit. Vbi regia cęna acceptos duobus eos poculis aureis varia cęlatura ornatis donauit. Horū precium tribus ducatorū millibus & ducentis ęſtimatuꝫ eſt.

¶ Venere eodem tempore ab germania dux bauarus: & britonum oratores: quos ſiluanecti Ludouicus audiuit. Affuerūt præterea incaſſuꝫ burgundi. Britonibus liberaliter Ludouicus reſpondit. Legationū cauſas diuinare magis q̄ probe ſcribere poſſum.

Coneſtabilis temeritas

¶ Ex ſiluanecto compendiū: mox nouiomū: rex proficiſcitur. Ceperat comes ſancti pauli francię coneſtabilis ſanctum quintinū viromādorum oppidū extruſo præfecto curtono cum præſidio quod in eo ludouicus poſuerat. Oppidumq̧ coneſtabilis: impoſito ex ſuis præſidio: rege inuito occupabat ita vt in ſuſpitionem veniretur concepti in regem belli. Nec aliter ad Ludouicuꝫ acceſſit: q̄ pōte inter ſe & regeꝫ facto ad colloquiū prodiit: ſatellitibus egregie ſtipatus Colloquio paucis arbitris expleto: rex offenſaꝫ omnē comiti remittit. Iureiurando interpoſito ꝙ in ludouici fide permaneret.

¶ Erant per id tēpus inter federicuꝫ imperatorem & burgundū ſimultates. Nitebatur propterea magnopere imperator burgūdo incōmodare: vnde miſſis frequenter ad ludouicū nunciis illū hortabatur cū burgūdo amicitiam non inire: ſe vnū ſatis eſſe qui ducis ſuperbiā deprimeret: eūq̧ redderet regi obſequenteꝫ. Nec tamen exaudiuit federicū Ludouicus: ſed cum ex picardia ſiluanectū reuertiſſet: cum burgūdi legatis inducias anni vnius firmat.

Snia in alenconii duceꝫ.

¶ Interea in iohannē alenconii ducem capitis ſententia & bonorū omniū publicatio in ſenatu parlamenteo per petrū dorioluꝫ cancellarium fertur.

¶ Burgūdo vero duci nulla fuit induciarū & iuriſiurandi reuerentia: quin in lotharingiaꝫ ducens vir dunum ceperit: ſollicitaueritq̧ edouardū anglum regem aduerſus Ludouicū transfretare. Quamobrem edouardus magno exercitu comparato: priuſq̄ moueret: ludouicum per caduceatores petit aquitaniam ſibi normanniāq̧ reſtituat. Nec diu diſtulit edouardus ad diui michaelis montē claſſeꝫ traducere. Quod poſt q̄ ludouicꝰ accepit: copias in normanniā miſit: eorū milituꝫ qui recēter fuerant ab eo inſtituti/ & dalphini cuſtodes appellabantur.

¶ Per eos dies tametſi induciarū finis nondū eēt burgūdi qui peronę & per circūadiacentia loca in præſidio erant omnia vſq̧ ad yſaram flumen infeſtabant. Et aliquot ex eis arſonā iaꝫ diu deſolatā inſtaurare ceperāt Sed miſſis aduerſus prædones ex ambianorū & bellouacorū præſidio armatorum turmis: non expectata pugna graſſatores aufugerūt. Nec deſtitit miles francus ſꝫ accitis ex finitimis præſidiis aliquot cohortibus: quibus præterea plebei plurimi ſe cōiunxerūt: ad attrebates profecti in ſuburbio ciuitatis caſtra poſuerūt. Vbi nocte tota diuerſati: deputatis agricolis qui eos ſequebantur ad excutiendos per villas & agreſtes manſiones frumenti manipulos: maximaꝫ tritici copiam & pecorū ingentē numerum ex attrebatenſi agro comportauerunt. Nam id prius facere meditati vānos & flagella curruſq̧ cōplures ſecum adduxerunt. Recepere quoq̧ nōnullos captiuos quos raptor violatis induciis abduxerat.

Coneſtabilis dolus.

¶ Principio inſequentis veris rex in picardiam mouens: tronqueū vetuſtiſſimā non longe a mōdiderio turrim: vbi ꝓditorū hoīm turma duce motino caulero ſe receperat: oīa incurſionibꝰ infeſtans expugnat: occiſis aut patibulo appēſis qui in ea inuenti ſunt: p̄ter ipm motinuꝫ quem rex vita & officio donauit. Turris ipſa ſolotenꝰ deiecta eſt. Mōdiderieſes aūt cū deditionē recuſaſſēt: obſeſſi oppidū dedidere: ſuis fortunis oībꝰ relictis abeūtes oppidū vero ſolo ꝓſtratū ē. Roya p̄terea ludouico paruit. Nec ſpes deerat picardiā atq̧ artheſiū recipiēdi: niſi ſācti pauli comes coneſtabilis dolo vſus regē fefelliſſet. Cui ꝓgredi cupienti litteras mittit:Edouardum anglum ingenti claſſe petere normanniā Idcirco opus eſſe cautione:ne deſtitutos præſidio normannos hoſtis inuadat. Si ad illos partem exercitus ducere rex velit:ſe vnum cum reliqua militia ſatis eſſe q̄ bellum in picardia gerat. Motus hoc nūcio ludouicus in normanniam ducens de anglorum aduentu nichil accepit. Redeunti autem coneſtabilis ſcribit:anglos caliſiuꝫ appellere:& carolum burgundum nuſſii obſidione relicta:fœdus cū fœderico imperatore iniuiſſe. Quę omnia tametſi nulla eſſent:caduceator tamen anglus cognomento ſcalus cum litterarū faſce depręhēſus: & ad ludouicum perductus vera eē iurauit. Neqꝫ horū quicq̄ tam iniquo animo ludouicus tulit:q̄ coneſtabilem clam ſollicitare borboniorum ducem:vt burgūdi partes relicto rege ſequeretur. Cuius perfidię ſyngraphum a coneſtabili miſſum borbonius per epiſcopū mymatenſem Ludouico demiſerat.

Attrebates.

¶ Eodem tempore in burgūdia apud guyū non procul a caſtro chynone magna burgundorum turma a francis ſuperatur:cū ducentis equitibus q̄ ex venetis burgundo auxiliares venerant. Fuit non proſperior attrebatibus fortuna. Admiraldus cui decreta belli ratio in picardia erat:prope attrebatum diſpoſitis inſidiis.xxx.equites laceſſitum attrebates mittit. In quos velut in contemnendi numeri cohortem:eruptione facta attrebates cum ſuo pręſidio proficiſcuntur. At qui ab admiraldo pręmiſſi erant:metū ſimulantes pedetētiꝫ retro abeunt:donec ſuorū inſidias pręteriiſſent. Quamobrem intercepti attrebates inter medias francoruꝫ copias:ad quingentos ſupra mille occubuerunt. Et cum romótus reginę frater q̄ burgundarum partium erat his ſe ducem prębuiſſet vix ad ſuos ſe recepit: equo eius interempto. Iacobus autem ſancti pauli cum aliis inſignibus viris captus.

¶ Paulo ſupra hos dies auraicenſis princeps quē in cuſtodia ludouicus habebat: nullo precio liber factus:ſeditionemqꝫ ſuam regi ſummiſit. donatus eſt ꝓpterea poteſtate cudendi numiſmatis aurei atqꝫ argentei. remittendi inſuper criminoſis necis pœnam: niſi hęreſis aut maieſtatis rei haberētur.

Edouardus anglus apud caliſium.

¶ Edouardi autem Anglię regis claſſis viginti milium armatoruꝫ caliſium appulit. Qua re cognita mox ad priorē exercitum nouas copias ludouicus ex pariſiis duce Roberto de ſtoteuilla contrahit. Et Carolus burgundionū dux nuſſio relicta: ad edouardum noctu venit:cui amice gratulatus eſt. Nam edouardi ſororem in vxorem duxerat. Hortatus magnopere eſt rem proſpere gerat:& ſua recuperet:quę a francis iniuſte tenebantur. At aliquot diebus exactis cum nec a carolo:nec a a coneſtabili promiſſa illi ſeruantur(conuenerat enim inter illos:dum Edouardus in artheſium veniſſet:admittere illuꝫ in aliqua munita loca vbi & ſe atqꝫ exercitum recreare & tuto diuerſari poſſet)Iamqꝫ lihoneꝫ in ſanguine terſo copias cum ꝓmouiſſet: pollicitis illuſus:ad ludouicum ſiluanectum vbi in victoriæ cœnobio agebat oratores mittit:dicere ſe archanū quicq̄ habere quod illi cōmunicatum eſſe cupiat. Deſignet locū & tempus ad rem exigendam. Pinquigniacum in ambianorū agro ad id deligitur. Interim mutuā a pariſiis grandem pecuniā ludouicus petit. Ea fuit quinqꝫ & ſeptuaginta miliū nummū aureorum:quā diſſoluere infra kalendas nouembres ipſe promiſit.

Cōuētio regū apud pinquigniacuꝫ.

Ad pinquigniacum ex ambianis rex veniens:frequēti atqꝫ admirabili militū manu ſtipatus:duos in ponte pinquigniaci appendices extruere iubet. Vnum quo ipſe:alterum quo congredi edouardus poſſet. Fuit inter vtrūqꝫ appendiceꝫ paries medius:cancellatꝰ ita latis foraminibus:vt ꝑ ea dextras dare & contingere reges poſſent. Cōuenientibus ad deſignata loca principibus:cū ſe alterni ſalutaſſent:lōga fuit inter eos(centū vtrinqꝫ admiſſis illuſtribus arbitris)collocutio.Inde vbi regibus viſum eſt:illis ſeorſum exeūtibus principes clā ſermonem contulerunt.nec dilata diu concordia eſt.Itaqꝫ de ſeptem annoruꝫ induciis conuenit.iiii.kalendas nouembris dum voluitur annus ſalutis Milleſimus quadringenteſimus ſeptuageſimus quintus.Donatuſqꝫ a ludouico edouardus eſt quinqꝫ & ſeptuaginta milibus aureis.& quinquaginta milia per ſingulos induciaruꝫ annos illi promiſſa. Ornauit quoqꝫ magnis muneribus clarentiæ ducem edouardi fratrem. Rebus vt paucis annotauimus apud pinguiniacū geſtis:anglus omnes copias caliſium remittit.Iubetqꝫ hauartū & primariū ſuum ſcutiferuꝫ apud Ludouicum morari:donec ſe promiſſo abſoluiſſet.

Coneſtabilis nequitia.

¶ Digrediēte caliſium edouardo : ludouic⁹ de luxemburgo coneſtabilis cui regum cōcordia non conueniebat:nuncium cū litteris ad anglum mittit. vicio illi aſcribens:ꝙ imbelli ipſe animo cum ludouico pact⁹ fuerit:promiſſis videlicet illectus hominis qui eū falleret.Litteris cognitis:eas edouardus ludouico cōmunicat.

¶ Interiectis inde non multis diebus accedentib⁹ ad ludouicum britonum ducis oratoribus pax firmata eſt & annorum nouem induciæ cum burgundo poſitæ. Additū quoqꝫ de ludouico luxemburgo:qui ad eū perfugerat:regi dedendo. Miſſi ſunt peronā qui illum exciperent borbonieñ.nothus admiraldus:dn̄s de ſanctapetra:& guillermus ceriſayus cum bona armatorum turma.exceptum coneſtabilē in diui anthonii propugnaculum apud pariſios philippo oleario loci præfecto cuſtodiendū committunt.Deputat deinceps ludouicus petrū doriolum cancellarium & duos parlamenti pręſidentes cū aliis iureconſultis de coneſtabili quęſtionem habere.Igitur interrogatus confeſſuſqꝫ plurima in regē deliquiſſe:in curiam parlamēti poſt longam cuſtodiā deducitur . Vbi a cancellario regiū inſigne.id eſt aureum diui michaelis torquem quē collo geſtabat:deponere iuſſus eſt Moxqꝫ ingreſſus ad eū iohannes pōpancurtus:illuſtris inquit comes:hactenus in cuſtodia regis iuſſu habitus fuiſti. Vbi de his quę in regem & rempublicam cōmiſiſti quęſitum eſt diligenter.cōfeſſus es maieſtatem frequenter offendiſſe.cum hoſtibus conſpiraſſe.& fidem violaſſe qua reipublicę eras obnoxius.Iā venio ad te a parlamenteo ſenatu miſſus:ſignificare mortis ſententiam quę hodie in te lata eſt. Hodie tibi moriendū in grauia ante ędes publicas ciuitatis. Terras & fortunas omēs tuas publicatas & fiſco attributas eſſe tibi renuncio. Ad hęc ludouicus. O inquit optime maxime deus : q̄ dura hęc ſententia eſt. Te ſupplex oro:da menteꝫ ſinceram te agnoſcendi.Sic locutū quattuor theologi magni nominis doctores vt conſtitutum fuerat reū adeunt: ſalutaribus illuꝫ monitis cōſolaturi.Cōfeſſione more chriſtiano expleta:orat viaticum chriſti corporis ſibi miniſtrari.quod nō obtinuit . Res tamē diuina quam miſſam appellam⁹ corā illo facta eſt.& panis benedictus oblatus:quē religioſe manducauit.Inde a palatio ad grauiā ꝑ medias vulgi turbas ꝑductus: atqꝫ in tabulatū cōſcendens:poſtq̄ ad diuę marię templū(qđ ex tabulato conſpicuum erat)conuerſus longiuſculā orationē plorans habuiſſet:a carnifice iohāne couſino vno gladii ictu capite punitus eſt.Cadauer aūt per cordigeros in ipſorū eccleſia humatum eſt:decēbri menſe die decimanona.Anno.M.cccc.ſeptuageſimo q̄nto . De eius criminibus & ſupplicio epigrāmata gallica latinaqꝫ multa ſcripta fuerūt.

Coneſtabilis mors.

Moneta noua.

¶ Eodem tp̄e monetę p̄ciū mutatū eſt:& ſcuta aurea cuſa:qnqꝫ & .xxx.ſolidorū turoneñ. eſtimatione . Cui operi quattuor tm̄ viri pręfecti ſunt germanus de merla/ Nicholaus potierus/dyoniſius brito & ſymon auſoranus. Vectigal quoqꝫ indictuꝫ ſingulis doliis quę e regno ad exterā gentē exportarentur. Nā pro quoqꝫ vini dolio)quā franci caudam vocant)aureum nummũ portitores exigebant. ¶Poſt hæc aliquid in romanos molitus ludouicus:de congreganda epiſcoporũ ſynodo cogitauit. nã cum ſibi antea nõ proceſſiſſet:ꝙ de vniuerſali eccleſiæ conuẽtu agendo ſuos oratores ad diuerſos principes miſerat de ſuo regno habendum conſilium pręceptũ vulgauit:iubens quoſqꝫ pontifices & maiorũ eccleſiarum rectores ad ſuas ſedes intra a ſe conſtitutum diem redire. ¶ Deinde voto aſtrictus anicium(quod podiũ dicunt) aruerniæ ciuitatem pergit. Vbi nouem totos dies:diuę marię tẽplo quod in galliis ſumma religione colitur ſe promiſſis abſoluit:mox lugduni trãſiens ad dalphinates cum perueniſſet:accepit carolum burgundũ qui in heluetios expeditionem duxerat fuſum fugatũqꝫ cum ſuo exercitu fuiſſe.non procul a granſone oppido:& arcibus duabus receptis quas heluetiis ipſe abſtulerat. Tormentis machiniſqꝫ amiſſis: caſtra & ſarcinas omnes direptas . Receptas inſuper ab Heluetiis arçes & granſonem eſſe.Inuentoſqꝫ in illis quingẽtos & duodecim alemannos quos ſuſpẽdio burgundus necauerat/eos omẽs patibulis liberatos terrę cõmendaſſe:& eiſdem alemãnorum furcis loriſqꝫ burgũdos ſtrangulaſſe quos granſonem recuperantes heluetii depræhenderant.

Dux nemorſus capitur.

¶ Eadem tempeſtate nemorſus dux a dño de belloioco in arce carlati circũuallatus deditione facta captus:ad regẽ primum : deinde viennam & deinceps pariſiũ perducitur & in cuſtodia aſſeruatur.Circũuallationis tempore eiꝰ vxor caroli andegauẽ.filia cum peperiſſet:tam partus dolore q̃ animi ægritudine mortem incurrit:mulier ſpectata plurimũ atqꝫ laudata.

Burgundus fuſus.

¶Rebus apud granſonem diſſipatis.Carolus burgundus cũ ioignam in finibus ſequanorũ ſe ex fuga militẽqꝫ recepiſſet Heluetios iterũ perſequi(ſicuti ferox & vindictę ꝓcupidus erat) cõſtituit. At ꝙ illi milite & pecunia opus eſſet:guillermũ gonnetũ eius cancellarium:cuꝫ aliis vndecim bonę apud ſuos auctoritatis viris ad flandrenſes & ditionis eiꝰ populos legat.qui militẽ reſarciãt:ſextãqꝫ bonorum ſuorum omniũ partẽ ad belli impenſaꝫ miniſtrent.Legatis reſpõſum eſt.Carolo ſi facultas deficit ſe tuto recipiẽdi: ſubſidiũ illi vt principi & duci ſuo ſe quidẽ prębituros:donec domũ ſaluus redeat. Belli aũt in heluetios gerendi cauſam nullã videre: cuius gratia ſeſe bonis & pecunia p̃mere aut mulctare neceſſe ſit.Hęc dũ a burgundo geruntur ad ludouicũ lugduni agentẽ renatus ex andegauenſi familia ſicilię rex acceſſit.Cũ quo de prouincię comitatu ad hunc modũ tranſactum eſt.Erat renatus plenus dierum ſine liberis princeps : cuius filia angliæ regina ab Edouardo de familia ducum clocestrię in cuſtodia tenebatur eius liberandę cauſa Ludouicum ſibi hęredem prouincię renatus inſtituit ¶ Datis a Ludouico milibus quinquaginta ſcutorum aureorum:quę redimendę reginæ cauſa edouardo ſoluta ſunt. Regina liberata iuri quod a morte patris in comitatu ipſo vendicare potuiſſet abrenunciat: conſtituta quotannis(duꝫ ſuperſtes eſſet)penſione:quã ludouicus reginę perſolueret.

Cędes carlotę vxoris mareſcalli a viro facta.

¶Accidit per hos dies nõ ꝓcul a dordano plena miſerationis cędes.Ludouicus breſey filius normãniæ mareſcallus carlotam agnetis(quæ bella appellata eſt)filiam ex carolo ſeptimo Ludouici patre(ſicuti credebatur)genitam habebat vxorẽ.Hic laxandi animi cauſa cum in ſiluaꝫ aſſumpta vxore venatũ prodiiſſet:domũ noctu reuerſus:cuꝫ ſe laſſuꝫ ſentiret:ſeorſuꝫ ab vxorio cubiculo cubitum pergit.Carlota aũt libera ad tempus viro:iohannẽ lauernuꝫ pictauũ cũ quo ſtupri conſuetudinem fecerat:ad ſe protenus in cubiculuꝫ admittit. Qua re cognita:iohãnes apotecarius domus ſenechalli prouiſor ſcelus dño defert. Vnde furens ſeneſcallus gladio exerto cum cubiculi fores repente effregiſſet:inuen tum adulterum interiore tantum tunica amictum protenus confodit. Coniugeȝ vero quę ſe ad liberos in proximo penetrali receperat: culcitra obtectam manu appræhenſam: humo proſternit. Quā in genua procumbentem & mariti miſericordiā fœmineo ploratu orantē: traiecto per mulieris pectus mucrone mactat.

Moracuȝ in heluetiis

¶ Sed ad ſuſceptam hyſtoriā reuertamur. Rege lugduni agente renunciatū eſt Carolum burgundionum ducem reparato exercitu ad moracum in heluetios caſtra poſuiſſe: atq; exile oppiduluȝ circūuallaſſe: eoq; renatū lotharingię duceȝ (a quo nantiū burgūdus abſtulerat) cum validis copiis ſuppetiaturum heluetiis acceſſiſſe. primāq; hoſtium aciem fudiſſe: in fugā verſo remoto comite eius aciei ductore. Vnde ex moraco eruptione facta: eos qui in præſidio erāt cum lotharingo duce ſe coniungentes in hoſtium caſtra fugatis cæſiſq; q̄plurimis peruaſiſſe: nec fuiſſe fugę modū donec ioingnaȝ perueniſſent. Quę autem in burgundionū caſtris ſpolia capta eēnt: heluetios ad beneficii compenſationeȝ benefactori lotharingo reliquiſſe. Occiſorū in ea pugna numerus. xvii. milium fuit.

¶ Victoria de burgundis habita: renatus argētinam (quæ ſtraburgus dicitur) ſe recepit. Indeq; quattuor armatorū milibus roboratus: nantiū quod ſibi burgundꝰ vſurparat recuperare cōtendit. & oppiduȝ (quod ducentorū ſupra mille militū pręſidio tenebatur) obſidione cingit. Qua firmata ad agentinenſes reuerſus: cum nouas copias coegiſſet: eas prioribus quas ad obſidionem reliquerat adiungit. nantiumq; recuperat.

¶ Hęc dum agūtur Ludouicus turonum repetens: multis votis quibus ſe aſtrinxerat ſatis pro religionis debito fecit. Erat enim diuę marię chriſti matri vel reuera: vel ſimulatione deuotus. Cuius templis multa donaria obtulit. Interim burgundus (cui aduerſa omnia ſuccedebant) ęgre admoduȝ ferens a modico principe (vt ipſe querebatur) vinci: reſarcitis pro tēpore copiis: ex ſalinis ſequanorū oppido nantium ducit. Cum em̄ de renato ſermonem haberet illū magnopere parui exiſtimabat tanq̄ gygas ipſe: ille nanus eſſet.

Rex portugalię ad burgūduȝ vadit qui nantiuȝ obſidebat.

¶ Per eaȝ tempeſtatem de caſtellę regno diſceptatio inſurgit. Erat henrico caſtellę regi (vt ferebatur) ex legitimis nuptiis filia: & ex patre grādis natu ſoror: hęc aragonum: illa portugallorum regi vxor datur. Quāobrem vterq; reguȝ caſtellam vendicare magnis viribus contendit. Portugallus rex francū regem ſecutus: Ludouicū per ſe cōuenit. ſperans maxime diſcordiis inter eū & burgundum compoſitis: copias ſibi ad vendicandam caſtellam attribui. Fuit mediuſfidius Portugallus rex incredibili magnificentia a pariſiis exceptus. Verū cum ad burgūdum in obſidione nantii agentē pacis cauſa ꝑ horridam hyemē fruſtra conceſſiſſet: ad ludouicū rediit. Burgundus enim nantiuȝ tam arcte cōcluſerat: vt fame prope deficientes burgūdo permittere ſe obſeſſi deſtinarent. Militabat in burgūdianis caſtris lōgobardus quidā comes quē campobaſſum appellabant. Hic vel ſuapte perfidia vel pecunia clam corruptus: a burgundo deficiens cū nonaginta equitibus ad ludouicū regem venire conſtituerat. At per regis internuncios tardatus ne ꝓditionis particeps ludouicus eſſe videretur ad renatum ꝓfectus eſt: cui burgundi conſiliū omne patefecit. Duo vero ſuæ factionis angelus & montefortus: qui eum ad proditionē conceptaȝ ſequebantur: iuſſi ſunt cōdeum petere: qui locus a nantio ſecūdo tantum lapide diſtat: ad moſellaȝ flumen: q̄ a mettenſibus & luxemburgis ad burgūdos cōmeatus importabatur. Quarto autē nonas ianuarii renatus Varēgeuillam ad ſanctū nicholaum cum ſuis & heluetiorū copiis progrediens: & poſtridie cū nouāuillaȝ adueniſſet: ad lacū qui nō ꝓcul abeſt acies inſtruit. Vnam dabeſtanus comes & qui friburgū ſuricumq; incolunt. Alterā bernenſes atq; ternenſes duxerunt. Atq; ita partito agmine alteri ſecunduꝫ flumen alteri per viā militarē nantium verſus cōpoſito ordine incedūt. Iam enim burgundus ſuos in acie ſiſterat. & heluetios q via publica ꝓgrediebantur: tormētis appetere ꝓperabat. Quod animaduertētes aciei ductores ſiniſtrorſuꝫ ad ꝓximū colleꝫ diuertunt: in quos burgūdus iacobum galleotū italum: & iudocum lalanuꝫ flandriæ primarium iudicem: bino agmine mittit. Iubetq; hoſtē ab equitibus inuadi: ſequente illos numeroſo peditatu. Mox nihilominus heluetii qui in colle erant conuerſa ī burgundos facie: vix credibili impetu in veniēiē in ſe hoſteꝫ ꝓcedunt: ita vt ad primum colubrinarū iactum peditatus omnis burgundorum fugę ſe cōmiſerit. In galleotum autē ii qui ad flumen iter habebant nulla mora incurſantes totā cohortem fuderunt. Eſt pons non ꝓcul nantio qua via eſt ad thyonuillā & luxemburgū quā campobaſſus comes occupauerat. Ad pontē poſtq̄ fugientes burgundi peruenerunt: inſequēte eos ferociter lotharingo: pars fluminis vadis ſe credentes: ab heluetiis trucidabantur: pars fluctibus obruti interibant. pars qui ſiluis ſe credebāt: ab incolis ſine miſeratione iugulabantur. Nec ceſſauit lotharingus hoſtem ſequi: donec adueniēs plurima nox eū prohibuit. Tum de burgūdo duce interiiſſet ne an viueret ſollicitus: quandoquidē de eo nullum nunciū acciperet: ad mettenſes confeſtim ſciſcitatum mittit: an ipſe per eorū ciuitatem euaſiſſet. At ille reuera dum ſe fuga ſaluare cōtendit: labente equo quē inſidebat fuerat tribus vulneribus occiſus. vno ad caput ſecus aurem. ad dentes vſq; pertingens. Altero ad femora. tertiū ad anū. Id certiſſima fide compertū eſt capto baptiſta adoleſcente ex colūnenſium familia. qui duci eodem tempore familiariſſime obſequebatur: qui nō dubia de illo indicia ꝓtenus oſtendit. Aſſenſuſq; eſt teſtimonio eius matheus portugallenſis ducis medicus. atq; anthonius eius frater nothus quē lotharingus captiuū habebat. Cuius rei fidem vix admiſerūt artheſienſes & ii qui burgundiorū poteſtatis erant: temere atq; pertinaciſſime aſſeuerātes: eū e pugna ad germanos dilapſum eſſe. ibiq; ſeptēnem pœnitentiam vouiſſe: quā poſtq̄ expleſſet inde cū potentia reuerſurū: & ſuas iniurias vindicaturum. Noui nōnullos: qui in ea credulitate obſtinati: equos gēmaſq; venales exhiberent. venderentq; ſi quis eas plus iuſto emeret dilata ſolutione: donec Carolus eorū princeps exacta pœnitentia rediiſſent. Eam crudelitatem auxit quidam vir horridam vitā agens inter ſueuos in oppidulo cui bruxellę nomē eſt qui cum ſtatura & voce nō abſimilis carolo eſſet/ nec ſe oſtētaret ſed pœnitēti par & ſemꝑ mœſtꝰ eſſe videretur vulgus facile hunc ꝓ carolo habuit donec euidētioribus ſignis ad verum peruentū eſt. Inuentum ducis cadauer nudum in pratello quod riuulus alluit in diui georgii eccleſia apud nātiū anno ſalutis. M.cccc.lxxvi. poſtridie epyphaniorum domini conditū eſt. In eo loco vbi tot occiſorum corpora iacebāt lotharingus victor ſacellum condidit: addito ſacerdote qui memoriā defunctorū perpetuo haberet. ¶ Edidit quoq; in pratello crucem ex lapide vbi Burgundus occubuerat.

Apud nātiū renati victoria.

Pertinax in dn̄m amor ſtulta credulitas.

Flandrię comites & rectores

¶ Hic me locus admonet in catalogū conferre quot flādria ab exordio rectores comiteſq; ad hūc vſq; carolum per annos fere ſeptingentos habuit/ vt hinc cautionē accipiant ii qui ſplendore principatuū & generis antiquitate elati: facili per inconſiderationem lapſu/ fabula poſteris fiunt. Terra flandria/ inſula gallię belgicę/ ab occidente britannico occeano: ab oriēte ſcalde flumine: a meridie liſa amne qui in morinis oritur circūſepta eſt. tota fere paluſtris & ſiluis olim impedita/ ſicut ex cęſare liquet. qui morinos bello aggreſſus: difficile ſibi audientes fecit/ propterea ꝙ in ſiluas

ſe recipientes/q̃rendi fuerunt vt vincerentur. Eſt enim nō parua pars flandrię etiānum
morinorum pontifici q̃tum ad chriſtianam religioneꝫ attinet ſubiecta. Et hāc
fuiſſe olim nō procul ſiluam illi nō temere quis putabit: quæ carbonaria ſilua in neruiis
fuit. vbi tornacum inſignis ciuitas extructa eſt. Cuius ſpirituali ditioni altera flādrię
portio paret. Ea regio raris colonis cuꝫ diu inculta & plurimis foſſis interſciſſa
māſiſſet: latronibus patuit: q̄ prędas ex tranſeūtibus agebāt: donec ad annū ſalutis
Ludericus ſexcenteſimum viceſimū primum quidā cui luderico lilleſcuquo appellatio erat/lotarii
quarti francorū regis filiam vxorem habens: cū liberos quindecim ex ea genuiſſet:
maximꝰ natu anthonius ſiluę flandrię cuſtos a lorario poſitus eſt. vocatuſq̧ foreſtarius.
Silua enim francoruꝫ linga foreſta appellatur. Vnde foreſtarii nomen deriuatum.
Sed huic narrationi rari aſſentiunt. aliis tradentibus: ludericum ex germania
vxorem duxiſſe. & vicum incoluiſſe arlebecaꝫ/qui vnus in illa terra erat. Vxor
autem cū flandra diceretur: ab eius nomine fuiſſe flandriam dictam. Ludericum vero
a carolo magno ſiluę cuſtodiam vt eaꝫ a latronibus quietam redderet accepiſſe.
anno gratię ſeptingēteſimo nonageſimoſecūdo ibiq̧ quattuor & quadraginta an
Ingecamus. nos imperaſſe: & ei filium ſucceſſiſſe ingecamū. qui vicoruꝫ extruendorum diuerſis
flandrię locis autor extitit. Porro exacto ſui magiſtratus āno quindecimo apud arlebecam
Andaquerrus. vita excedens ſepultus eſt. Fuit illi hęres filius andaquerrus reipublicę curator
atq̧ amplificator induſtrius. gandauū enim/curtracuꝫ atq̧ aldenardum: nec
non caſſelletuꝫ conſtruere cœpit. Relicto autem balduino filio poſt. xiii. ſui foreſta
Balduinus. tus annum arlebecę humatus eſt. Poſt patris exceſſum balduinus regionis admini
ſtrationem eſt adeptus. Erat Iudith ſpecioſa fœmina quæ caroli calui frāci regis cū
filia eſſet/& edouardo (qui & adolaphus dicebatur) anglo regi nupta: mortuo ma
rito in franciam rediēs a balduino rapta eſt & matrimonio iuncta. Qua iniuria affectus
rex balduinuꝫ perſequi pergit. quemadmodum a nobis ſupra relatum eſt. Ab
Brugę. hoc balduino burgus quē nunc incolę brugas vocāt ędificari cœptus eſt. Ipſe vero
a ſuſcepta adminiſtratione anno decimoſeptimo vita deſtitutus in diui bertini cœnobio
Balduinus caluus. apud ſanctū audomarū cęlebri ſepulchro eſt honoratus. anno chriſtianę pi
etatis octingenteſimo. lxxxix. Cui ſucceſſor fuit balduinus/quē caluum flandri vocauere.
qui brugas muro circūdedit. & ethelſundā edelphidi anglorum regis filiam
vxorem accipiens Liberos duos arnoldū & adulphum bolonię poſtea comiteꝫ ex
ea tulit. Decurſo autē accepti comitatus anno quindecimo gandaui ſepultus eſt: in
Arnoldus cœnobio quod diuo petro dicauerat. ¶ Arnoldus patris prīcipatu recepto: religi
oſe vixit. Nam apud ſanctum donatū/qui locus brugis cęlebratiſſimus eſt ſacerdo
Balduinus. tes duodecim a ſe inſtitutos decimaruꝫ largiſſimo prouentu donauit. Fuit illi vxor
aliſa viromandorū comitis filia/q̃ illi genuit balduinum. Ab hoc arnoldo. vt a me
ſupra memoratuꝫ eſt guillermus normannorū dux per ſpeciem recōciliationis nō
longe a pinquiniaco trucidatus eſt. Exactis aūt in principatu. xxxviii. annis gandaui
apud ſanctum petrum traditus eſt ſepulchro. anno chriſtianę miſericordię nongenteſimo
ſexageſimoquarto. Poſt quem ſuſcepit filius comitatum: trium annorū
comes. Quo tempore data eſt illi vxor matildis emano ſaxonum duce nata. quę pe
Arnoldus perit arnoldum. Huic balduino ſepulchrum cū ſuis maioribus apud gandauuꝫ fu
it. Cuius ſucceſſori arnoldo qui iuuenis nomen accepit: cura & diligens ſollicitudo
extitit ſubiectum ſibi populum iuſticia continere. Nam tametſi timori eſſet: amabatur
tamen vehementer propter ſummam eiuſęquitatem & perſeuerantē iuſticiam

amicitiam iniit berengarii regis italię:cuius filiam ſuſannaꝫ thori participem aſſumpſit. A recepto comitatu anno primo & vigeſimo:dum fluit annus ſalutis nongẽteſimus octogeſimuſoctauus moritur/relicto filio Balduino cognomento pulchra barba. Cui vxor fuit ennia filia guichardi luxemburgorū ducis. Pręfuit flandrię annis.xlvii.ſuſcepto filio/qui balduinus de inſula vocatus eſt. Sepelitur gandaui cum maioribus ſuis. A cuius morte comitatū adminiſtrauit balduinus inſulanus annos duos &triginta a quo diui petri de inſula templum extructū eſt. Eſt enim inſula munitiſſimum & populo frequens cū firmiſſima arce oppiduꝫ flandrię finitimū. Huic fuit vxor aliſa philippo francorū rege nata.q̄ duos liberos mares enixa eſt: balduinum & robertum & fœminā.quę guillermo notho normāno duci(a quo regnum anglię vindicatū eſt)nupſit. Orta inter germanię imperatorem & hunc balduinuꝫ ſimultate:balduinus comitatū qui aloſteñ.nūcupatur occupauit. Sed cōpoſitis tādem diſcordiis imꝑator balduino comitatū in feudum dedit.

Balduinus pulchra barba.

Balduinꝰ inſulanus.

Balduinus.

¶Hic ſucceſſorem habuit filium ludouicum cuꝰ pio cognomē inditū eſt.exqꝫ richilde comite hanonię ꝓgenita duo liberi fuere/arnoldus & balduinus. Subditis amātiſſimus maxime propter benignitatē & egregios ipſius mores fuit. Tertio autē ſuę adminiſtrationis anno vita defectus in henone monaſterio ſepelitur. Arnoldus qui illi ſuffectus eſt/cuꝫ bellum aduerſus robertū friſonū ducem mouiſſet occubuit. Poſt quē balduinꝰ balduini inſulani nepos comitatū eſt adeptus:quem cū gaufrido in paleſtina militaſſe ſupra ſcripſi. Accepta autem gertrude vxore filia ducis ſaxonum/ quam hollandiæ comes moriens reliquerat/marē vnum robertum & fœminas duas excepit. Eiꝰ opꝰ eſt apud caſſelletum diui petri eccleſia vbi viginti ſacerdotes aſſignatis annuis prouentibus collocauit. Rexit flandriā annos duos & viginti. Eo abſumpto: robertus ſuſcepit principatū/& ad recuperandam de mahumeti ſeruitute hieruſalem operā cum gauffrido de buyllone dedit. tulitqꝫ ex filia guillermi normāni ducis balduinū Erat illi conſobrinus ſacerdos ſancti donati brugenſis prępoſitus/quē flandrię cancellarium aſſumpſit. Iuſſitqꝫ perpetuo decreto eū poſthac eadem dignitate fungi q præpoſitus haberetur. Sepultus eſt attrebati apud ſanctuꝫ vedaſtū:poſt annū.xvii. ſui principatus. Succeſſor balduinus cū margaritam bolonię comitis filiam vxoreꝫ accepiſſet:nec inde liberos haberet comitiali morbo affectus:monachatuꝫ profeſſꝰ eſt/deſignato hęrede carolo reginę dalmatarū filio/qui ei conſobrinus erat. Apud ſanctum bertinum ſepulturam accepit:cū annos octo flandriam gubernaſſet. Pari annorū numero carolus miniſtrauit. Hic cū rei diuinę apud ſanctū donatū adeſſet: in oratorio/ab inimicis & quidem familiaribus occiditur. Inde comitatū vſurpauit guillermus vicecomes yprenſis:qui vxorem ex filia caroli dalmatę duxerat. ſed ſecūdo menſe ab vſurpato comitatu interiit:nullis liberis relictis. Cęteruꝫ dux normannorum guillermus/caroli primi cōſobrinus/rege francorū ludouico adnitente:eiecto guillermo yprenſi flandriam occupauit:deteriora omnia faciens. Quamobrem flandri thericum/quem dux dauzay ex gertrude Caroli auia ſuſceperat/accerſunt. Hinc excitato bello/cū thericus in oppidum aloſtuꝫ ſe recepiſſet:a guillermo normanno circūſeptus eſt. At guillermus duꝫ obſidionem pertinaciſſime continuat ſagitta percuſſus vita exceſſit. Exactis menſibus quindecim poſt q̄ flandriam intrauerat.impoſitus eſt honorifico mauſoleo/in diui bertini ęde:quę eſt apud ſanctuꝫ audomarum. Fuit illi ſucceſſor thericus/quem bello ꝑſecutus erat/& flandria extrudere conabatur. Hic apud damyatam atqꝫ hieroſolyma ſub ludouico francoruꝫ rege

Ludouicus pius.

Arnoldus

Balduinus.

Robertus.

Balduinus.

Carolus.

Guillermus

Thericus.

ordines francorum militum duxit:vnde reuerſus domum/aliquid de chriſti ſanguine extuliſſe traditur/quem in ſancti baſilii templo apud brugas repoſuit/monumẽtum ſcilicet chriſti paſſionis/quod a flandris maxima veneratione colitur. Sibyllaʒ vxorem duxit ſicilienſi rege prognataʒ.hinc philippus &margareta prodiere. Margaretam balduinus hannonius comes vxorem accepit. Patri therico apud varenas

Philippus

poſt ſecũdum & quadrageſimũ annum ſui magiſtratus ſepulto: ſucceſſit Philippꝰ hieroſolymiticã expeditionem ſecutus. A qua rediens:quandoquidem liberis carebat:yſabellam ex ſorore neptem/Balduini hãnonii comitis filiam Philippo auguſto adoleſcenti vxorem dedit:ſicut in ipſius auguſti geſtis ſcripſimus.Inuenio hunc neſcio quamobrem depræhenſum/& in vinculis habitũ interiiſſe:& in claraualle ciſtertii ordinis cœnobio humatũ:ãno chriſtianę paſſionis Milleſimo nonageſimo.

Balduinus.

Tenuit deinceps flandriaʒ balduinus gratia cõnubii quod cum margareta therici filia contraxerat.Pręfuit regioni cum laude.tulitqꝫ ex vxore liberos mares duos.balduinum qui hieroſolymorũ imperium adeptus eſt/& philippuʒ namurci comiteʒ duas p̃terea filias margaretã q̃ philippo auguſto tradita ẽ: & alterã brabãtini ducis vxorẽ.

Balduinus.

Hunc ſecutus eſt balduinus qui flãdrię atqꝫ hanonię principatũ moderatus eſt.Sed duabus ſuſceptis ex vxore fœminis iohanna & margareta:in paleſtinam cũ chriſtiano exercitu mox proficiſcens: poſt egregia multa militię opera in conſtantinopolitanum imperatorẽ aſſumptus eſt.inde a ſarraceno hoſte interceptus: nullo poſt tempore cõparuit.In demortui locuʒ filia eius iohanna flandris hannonibuſqꝫ imperauit/ accepto in virum ferrando/

Ferrandus.

portugallo genere oriũdo:frãcis admodum infeſto.Quam ob rem othoneʒ germanum imperatorem ſecutus/ dum bellũ aduerſus philippũ auguſtum francorum regẽ gerit:captus:in arcę cui luparę apud pariſios nomen eſt aſſeruatur.Mortuo ſepultura fuit in monaſterio marquetenſi. Iohãna vero viduitatis perteſa/ſecũdas cum thoma ſabaudi ducis filio nuptias cõtrahit.Quarto deinde anno vita excedens cuʒ ferrãdo apud marquetas ſepulta eſt. Eius enim monaſterii inſtitutrix non procul ab inſula fuit.

Margareta.

Huic ſoror Margareta ſuffecta flandriæ hannonięqꝫ comitatus ãnos trigintaquattuor gubernauit magni animi fœmina.Semel enim atqꝫ iterũ nupſit.Ex priore viro boſſardo/ qui ex anglorum regum familia prodierat iohannẽ filium genuit:breuis vitę puerum.Ex altero guillermo dãpetro guido natus eſt & guillermus.Guidonem qui matre recuſante fegardi de betunia filiam ſibi copulauerat diu a ſe relegauit.Iohannem quoqꝫ alterum filiũ maiorem natu perſecuta eum exhęredare ſtatuit. Quæ cauſa fuit guidoni cũ matre reconciliationis.Eapropter exurgens guillermus romanorũ rex/& hollãdiæ dominator(cuius filiaʒ iohãnes dauę̃nes habebat vxorẽ)genero aduerſus margaretam auxiliatus eſt. Verũ ludouicus francorũ rex/cuʒ medius arbiter acceſſiſſet ex parlamẽti decreto pronnnciatũ eſt:iohanni deberi hannoniam. Flandriam aũt matre defuncta guido poſſideret.Mors paulo poſt terris eripuit margaretam:quę apud flynas in monaſterio eiuſdem nominis(quod a duaco flandriam verſus miliaribus quattuor diſtat)monumento honorata eſt.

Guido

Ideo flandrię comes Guido eſt effectus.Cui annos ſex & triginta præfuit/liberis taʒ maribus q̃ fœminis fœcũdus. Quinqꝫ enim ex priore vxore maſculos extulit:guillermũ:robertũ:balduinum philippum & iohannem:qui leodienſiũ pontifex extitit.filiarũ quę quattuor fuere nomina non inueni:præterq̃ uniꝰ philippetę quæ anglo regi deſponſata ante nuptiarum diem pariſii interiit.Ex ſecũda quę namurco principabatur filios tris & filiam vnam generauit.quę comiti gheldrenſi data eſt vxor. Hic guido anglis amicus eos ad belluꝫ ſecutus eſt. Tandem cū filio roberto captus vinctuſqꝫ moritur. Cuius cadauer apud flynas humari rex permiſit / Anno Milleſimo tricenteſimoquarto. Rebellantibus autem ob guidonem captum flandris & tandem a philippo ſubiugatis:pax data eſt/promiſſis philippo multis nūmorū milibus. Cuius cauſa inſulaꝫ duarum & orchias ab eis in pignus rex accepit. Poſt guidonem roberto de bethunia flādria obuenit.factuſqꝫ auctior eſt bethunię atqꝫ tenerę mōdę acceſſu. Attrebates quoqꝫ hunc ſibi patronū & defenſorē(id eſt vt illorum ſermo eſt) aduocatuꝫ aſſumpſerunt. Ex vna vxore caroli ſicilię regis filia carlomanus illi natus eſt.quem ferunt inter ſcapulas crucis ſimulachrum ex matris vtero attuliſſe.¶Sed cū matre non multo poſt tempore obiit mortem. Ex altera cui niuernū atqꝫ rhetelium attinebant mares duos Balduinum & robertum:quattuor inſuper fœminas excepit. Philippo autem pulchro cum robertus infenſus eſſet:propterea ꝙ profecturo hieruſaleꝫ ſexcentos auxiliares milites robertus mittete recuſauerat)philippus tris quos habebat filios in comitem cum ingentibus copiis ducere iubet. Sed profectus nulla re geſta exercitus domum ſe recepit. Defuncto tandem philippo:& mox ludouico hutino:in philippi longi beniuolentiaꝫ eſt admiſſus. Mortuo ſepultura apud ypras fuit in diui martini cœnobio anno dominici natalis Milleſimo.ccc.xxxii.poſt octauū & vigeſimum annū ſui principatus. Comitatum protenus aſſumpſit Ludouicus niuernenſis comes ludouici filius qui franci regis filiā margaretaꝫ vxorem acceperat. Nam ex conditione nuptiarū conuenerat:mortuo hoc ludouico filium eius in flādriam recipiendū. Quam ob cauſaꝫ indignatus robertus caſſellanus:bellū in ludouicum niuernenſeꝫ excitat. Sed parlamentei ſenatus definitione ſedatū eſt:vt in Caroli pulchri vita annotauimus. Occubuit apud creciacū ludouicus relicto Ludouico filio qui de marla cognominatus eſt & brugis in beati donati ęde ſepultus.¶Ludouico de marla niuernū & rhetelīū cuꝫ ſalinis& machlinia acceſſerūt. Moxqꝫ matre margareta vita defuncta:artheſiū atqꝫ burgundiaꝫ adiuit.duxitqꝫ vxoreꝫ margaretam brabantino duce progenitā/quæ alteram margaretā enixa eſt:& duci burgundionuꝫ philippo in connubio data qui.xv.annū agens interiit. Inde ad iohannem francorū regeꝫ burgundia pertinuit. Quā paruo poſt tēpore cū filius eius philippus cui audaci cognomen fuit margaretaꝫ huius ludouici de marla deſponſaſſet philippo rex donauit:iis legibus quaꝫ in iohannis geſtis lector agnoſcet. Humatꝰ eſt ludouicus apud ſanctū petrum inſulanum. Deinceps ſucceſſit philippus audax omniū quę ſocer eius ludouicus poſſederat hęres genuit ex Margareta iohannem anthoniuꝫ præterea brabantię poſtea ducē/ lothriciqꝫ & lemburci principē &philippum:qui niuerno rhetelioqꝫ principatus eſt. Fuerunt iteꝫ audaci ex eodem coniugio fœminæ tres. Prima duci auſtriæ:altera ſabaudię : tertia Guillermo hanonio comiti nupſit. Extruxit in agro diuionenſi cartuſiorū ędes/vbi voluit mortuꝰ ſepeliri. De iohanne filio quia ſupra abūde ſcripſi:non producā hyſtoriam. Eius ſceleris eſt quicquid hactenus ſimultatis & bellorum franci principes excercent. Suſcepit ex margareta bauarię ducis filia marem vnū philippū & fœminas ſex. Vna quę agnes dicta eſt iacobo borbonio iuncta eſt. Hic aduerſus aurelianorū ducem grauiſſima vſqꝫ ad internicioneꝫ odia exercuit. Tandeꝫ apud monſtrolium quod ad yonę amnis oſtium collocatum eſt trucidatus:& inde ad cartuſios diuionenſes elatus humatur anno chriſtianæ reſurrectionis.cccc.xix.ſupra mille/poſtq̄ annos.xv.flandriaꝫ

Robertꝰ de bethunia.

Robertus.

Philippus pulcher

Ludouicus niuernenſis.

Ludouicus de marla

Pphilippus audax.

Iohannes.

Philippus adminiſtrauerat.Philippum vidimus vna cum vtraqꝫ burgundia atqꝫ flandria: artheſium:
brabantiam/lothricũ:lemburgum:hanoniam:hollandiam:ʒelandiam &
friſiæ parteʒ/cũ ſalinis machlinia & namurco obtinere.Illi deinde acceſſit luxemburgus.
Hic patre interfecto anglorũ partium fuit.Cum autem vxores tris habuiſſet ex
poſtrema yſabella quæ rege portugallo oriunda erat tris liberos excepit anthoniũ
Iodocus. & iodocum quos cita mors abſumpſit.& Carolũ:Gandauos qui ſuo more ſeditioſo
tumultu rebellauerant nõ ſine ſuorum iactura tandem compeſcuit pœnaqꝫ affecit.
Defunctus brugis:diuione in ęde cartuſiorũ ſepultus eſt: ãno ſalutis Milleſimo
Carolus. quadringẽteſimo ſexageſimoſeptimo.xviii.kalẽdas auguſti.Patri philippo ſucceſſit
hic Carolus de quo pręſens narratio texitur a renato lotharingorũ duce fuſus.filia
eius maria ex familia borboniorũ ducum per matrem genita maximilianũ federici
germanorum imꝑatoris filium virũ accepit.Ex quo philippũ & margaretam cuʒ
Philippus extuliſſet:equo lapſa & inde paruo poſt interuallo moriens/quotquot carolus ꝑncipatus
Margareta. tenebat Philippo filio reliquit.Ad hunc moduʒ poſt vnum & triginta flandriæ
comites potẽtatu illuſtris burgundię clariſſimũ nomen in ſua familia Carolus
extinxit. Niſi ꝙ illi fuerunt ſuperſtites aliquot fratres nothi quos ex multis mulieribus
Philippus eius pater ſuſceperat.¶ Sed de Lotharingo reliqua perſequamur.
Carolo duce mortuo ꝓtenus in burgundiam exercitũ ducit quam totam poſt paucos
dies Ludouici nomine recuperat.Secuti burgundos ipi antiſſiodorẽſes regi paruerunt.
¶ Certior factus de burgundoruʒ interitu ludouicus turonum linquens
poſtq̃ ſuo more varias diuæ mariæ ędes muneribus honeſtaſſet:Nouiomenſes adiuit.
Breuiqꝫ tempore mondiderium Peronam Abbatiſuillam Mõſtroliumqꝫ cum
Attrebates aliquot locis vſqꝫ ad attrebates occupat.attrebates vero pugnaciſſimi & duri animi
obſtinati. populus parere detrectarunt:recepto in ciuitate flandrenſi præſidio. Interim dũ cũctantur
attrebates regi obtemperare:Ludouicus grandẽ exercitum & belli apparatum
cogit. Sed tandem captã ciuitateʒ quæ ſeorſum centũ fere paſſibus ab oppido
loco editiore ſita eſt:& raro muro munita inſtaurat:aduerſus oppidanorum viʒ atqꝫ
iniuriam.ad quos ex aliis recenter recuperatis locis multi odio nominis franci ꝓfugerant.
Quibus tanta temeritas fuit:vt per muros & publicos parietes furcas ſculperent
appenſis albis crucibus:tanq̃ ipſum regem francoſqꝫ ſuſpendio dignos arbitrarentur.
Fuerunt qui pudẽdas partes reuelatas e muris militibus oſtentarent conuiciantes
regi. Venere tamen ex oppidanis ad ludouicũ aliquot ex primoribꝰ. Qui
hanc concordię formulam reportauerunt.Manerẽt ipſi in regis fide atqꝫ poteſtate
Vectigalia & fiſcum regii quęſtores adminiſtrarent.pecuniam inde quęſitã Maria
caroli burgũdi filia vnica:ab ipis regiis miniſtris acciperet: donec regi ꝑmario principi
ſuo debitam fidem ꝑſoluerit.interim nullum regium præſidiũ oppidani reciperent.
¶ His ita compoſitis ludouicus ad oppidanos mittit borbonium cardinalẽ:
petrum doriolum cancellariũ:Guyotum potũ & philippum deſquerdum: qui ab
attrebatibus fidei iuramentum exigant. Quo ſancte (vt putabatur) p̃ſtito:cũ legati
in diui vedaſti cœnobio diſcumbunt:pars perditorũ hominum inſurgens:clamore
(vt in ſeditione ſolet) ſublato in cœnobium ꝓcurrit:frequẽter vociferans occidite
occidite:a legatis tamen temperatum eſt. Qui protenus in ciuitatem ad Ludouicum
ſe recipiunt.Quam iniuriã diſſimulans rex:morinũ petit.Inde hiſdinum occupat:
& paulopoſt arcem emiſſis qui in eã confugerant cum ſuis fortunis militibus.
¶ Dum hiſdini eſſet ludouicus:attrebates ſimulata ad euʒ legatione admiraldum

adeunt:petētes vt bona eius venia hiſdinū ad regē mittere ſuos nūcios liceat. Acceptis ab admiraldo de profectione litteris:octodecim (odardo butio duce) oppido egreſſi:flandriam verſus iter conſtituunt:eo cōſilio vt mariam caroli filiam conuenirent. Cuius doli ꝓuidus admiraldus:quoſdam ex ſuis exploratū legatos miſerat. Qui in fraude deprahenſos ad ludouicū omnes perducit. Hi vltimo ſupplicio affecti ſunt. Odardo capuciolum pellibus aduocati more ornatum appoſituȝ eſt. Erat enim publicus attrebatium ꝓcurator:& in eo amictu caput amputatū:tignoq; ſublatum:cum inſcriptione. Hoc odardi caput eſt. Hac attrebatium perfidia irritatus rex:dū boloniā religionis cā pergit:circūuallare oppidum iubet. Reuerſus bolonia tormētis muros turreſq; quatit. Extruxerāt oppidani ꝯtra ciuitatē ꝓpugnaculum quo ſe tuētes ciuitatē maxime infeſtabāt. At tormentorū violētia ꝓpugnaculum a francis ita deiicit:vt in oppidū longe patēs ꝓſpectus eēt: Simulq; ludouicꝰ oppidanorum bona militi diripiēda publicat:quāobrē animoſior factus:q̄ maximā ſpeȝ diripiendi oppidi miles capiebat. Verū impēdenti ꝑiculo ꝑterriti oppidani ad ludouicū mittunt:mīam implorātes:quā p̄ter multorū voluntatem impetrarūt:admiſeruntq; ad ſe regis copias quantū regi viſuȝ eſt. nec tñ obprobriis abſtinebāt in mariam caroli hęredē ꝓpenſi. Quā lōge a ſe in flandria agentē nō minus q̄ numen aliqđ obſeruabāt:ita vt quidā ob ꝑfidiā in regē capite dānati:cū ſecurim ceruici diſtrictaȝ vnico euadere verbo potuiſſent:mori ꝑtinaciter maluerint q̄ dicere viuat rex. Mulctati ſunt attrebates multa fuſi celatiq; argēti copia. nec eo magis demiſſiore animo erant:quāobrem veteres loci incolas ludouicus in penitiorē franciā tranſfert: vocatis ex reliquo regno nouis colonis:quos in illorū locū velut in nouā coloniā mittit mutatoq; nomine:franciſiā attrebatū vocat. ¶ Interim magnopere ſtudet ludouicus quō mariā caroli filiā ad ſe traducere poſſet. Promittit itaq; puellę maritū ex regio genere dare:nec ſinere eā diſpendio aliquo affici:ſed ditionē q̄ ad eā ꝑtineret tā q̄ ſuā defenſare. Cuius rei cā oliueriū dāmam regiū tonſorē ꝗ flandrenſis erat ad eaȝ mittit. Non em̄ franco alicui principi rex ſatis cōfidebat:ne legationis munere fretꝰ pernicioſuȝ qcq̄ machinaretur. Oliuerius aūt poſtq̄ ad mariā venit ſolita temeritate vſus:vel ꝙ ita in mādatis acceperat:petit apud mariā ſeorſum colloquiū habere. Quod cū puellę pudori atq; celſitudini nō cōueniret:ſermonē priuatim facere non impetrat. Sed ea q̄ a ludouico acceperat dicere pñtibus ad hoc a maria delectis ꝓceribus illū oportuit. Nec legato fides habita eſt. Igitur ad ludouicum inanis reuertit.

Attrebatiuȝ pene.
Franciſia

Maximilianus mariaȝ Burguudaȝ deſponſat.

¶ At flandrēſes tametſi oēm belli rationē vitare cuperēt frācis tñ relictis ad germanos reſpiciunt. Erat frederico alemāno imperatori filius maximilianus vnum & vigeſimum annuȝ agens. Cum hoc nuptiarum fœdera cōciliant. Nam ꝙ pater ad imperatoriam maieſtatē plurimum theſauruȝ per annos ferme quinquaginta quibus imperiū adminiſtrauerat adieciſſe putabatur:ſpes illis erat magni aduerſus regē frācum ſubſidii. Ea re cognita ludouicus hēricū hiſbucū colonienſem qui a puero apđ eum fuerat educatus:ſpecie viſendorū amicorum ſuorum in alemanniam ire iubet: vt reuera exploraret quid de nuptiis ageretur. Henricus cū argentinam veniſſet cognoſcit de ineundo fœdere conuentū apud francfordiaȝ ad kalendas iunias edictū eſſe. quo ipſe imperator & cum eo maximilianus:ipi quoq; flandrenſes conuenirēt Curat propterea ludouicus frencfordiam nūcios mittere:eiuſq; negocii munus mihi committit mādans oratoris nomen non prius aſſumere:q̄ compertuȝ mihi eſſet qui germani principes ſuas partes tuerentur. Sūma legationis fuit francfordię in cō uentione ipſa memorare quę amicitia inter imperatores regeſqꝫ francos diu permāſerit. quibus legibus atqꝫ inſtitutis ꝑſeuerauerit beniuolentia. Mariā burgundi hæredem feudi legibus erga ludouicum aſtringi: longo vſu obſeruatum eſſe: ne q̄ illuſtris inter francos fœmina viro peregrino iure nuptiarum rege inconſulto coniungatur. Decere illam patriis obtemperare inſtitutis. imperatorię dignitatis & fidei eē non violare amici iura. ¶ Tēperet igitur fredericus ne id cōmittat quo veteris amicitię ſanctitudo offendaẜ. Talibus mādatis edoctus apud argentinā henricū hiſbucū offendi. Vbi dies ſex imoratus: cū de cōuentu francfordiēſi nunciū nullū accipimus fama aduolat maximilianū ꝑ rhenū amnē coloniam petere. Eo ꝓpterea feſtinātes: maguntiā ꝓficiſcimur. quo marię quoqꝫ oratores ſe ꝯferūt. rati maximilianū in eaꝫ ciuitatē aduētare. Verū nulla ſtatione magūtię facta ꝓterlabiẜ & coloniaꝫ ꝑ paucis comitatus ꝯtendit. Quē & nos itē ſecuti: coloniā ꝑuenimus clā ſciſcitantes: q̄nā p̄nceps francorū amicitiā ſequebaẜ: cui litteras q̄s ꝑmultas a ludouico habebā redderemus. Vnū tm̄ neqꝫ ſatis ꝑſpectū iuliaci ducē cōuenimus. Qui legatione accepta rn̄det: nos tarde q̄dem (negocio expleto) aduētaſſe. ſe maximiliano fide aſtrictū eē: a q̄ ſine dedecore reſilire nō poſſit. neqꝫ tuto nos diu in eis locis diuerſari poſſe q̄ inimica nobis eſſent. Sed tn̄ obnixe curaturū: ne q̄d nobis aduerſetur. Poſt dies viginti q̄bus maximilianus ꝓfectionē in flandriā parat: eo quo colonia egreſſus eſt die aquiſgranū acceſſimus. Quo ꝓterea maximilianꝰ cētū ſupra mille tm̄ eq̄tibus ſtipatꝰ ſe cōtulit. Poſtera aūt die ad ludouicū q̄maximis potuimus itineribꝰ ꝑ leodios primū inde ꝑ campaniā atqꝫ artheſiū feſtinātes rei a nobis geſtę fecimus certiorē. Erat eīm ꝑ hos dies morini: ꝓmiſeratqꝫ ad ſanctū audomarū magnā copiarū ſuarū partē: vt locū obſidione cingeret. ¶ Redierant eo tp̄e ex anglia viēnenſis archieps̄ & oliuerius ruffus: q̄ ludouico retulerant edouardū polliceri auxiliū: miſſurūqꝫ in hollandiam ſupra viginti militū milia (ſi ita ludouicus volet) q̄ terrā ipam occupēt. Inter hęc dubius rex aīo pendebat quorſum inclinaret: cū ſubito defertur: maximilianum ſexdecim milibus armatorū potentē baſſeyā aduenire. Qua re adductus copias ꝓtenus a ſancto audomaro reuocat. Cameracūqꝫ ꝓfectus: copias maiores ꝯtrahit: nūq̄ ſatis ſui ſecurus. Admiſerant eīm ludouicum cameracenſes appoſitis legibꝰ. Cuius rei nō multo poſt eos pœnituit marrafino illis pręfecto: qui ex ſacris reliquiis auro argētoqꝫ (vt fama fuit) detracto: ſe ditauit. Itaqꝫ torque multi ponderis ornatus cū ad ludouicum veniſſet: illi occurrēs briquebecus torquē venerari ſimulauit ꝙ ex ſacris rebꝰ conflatam eſſe accepiſſet. Cunqꝫ torquē palpare tentaret: noli inquit ludouicus tangere: res enim ſacra eſt. Eius ſacrilegii marrafinus non taꝫ autor fuiſſe fertur q̄ ille cui iohannes de daillon nomen erat: a quo grauia attrebates etiaꝫ incommoda acceperunt. Ludouico autem religioſa cura inceſſit ablata cameracēſibus reſtituere. Studebat enim eos ſibi ſubiectos perpetuo & parlamenteo ſenatui reddere audiētes licet ad germanici imperatoris ditionē pertinerent. ¶ Ex cameraco ſenatum parlamenti ludouicus nouiomū accerſit. Vbi de iacobo nemorſi ducis (quem carlati deꝓhenſum diximus) quęſitum eſt. Qui propterea ꝙ poſt habitā apud rionem cuꝫ rege cōcordiam cum hoſtibus ſenſerat quarto nonas auguſti ob lęſam maieſtatem morte dānatus: capite apud pariſios in foro publici mercati apud hallas punitus eſt. & eiꝰ cadauer a fratribus diui Franciſci in eorum eccleſia ſepultum. ¶ Per eos dies ortis inter principem Auraycenſem & Craonum ob Burgundiæ adminiſtrationem inimicitiis: dum res bello decertatur: Auraycenſis a fratre adiutus qui Caſtelliguyonis

Cameracenſes.

Dux nemorſi.

dominus appellabatur:& claudio valdrayo: guyū in ſequanis oppidum accedens a craono impetitur. Vbi cōmiſſa pugna cecidere vtrinqꝫ qngenti ſupra mille armati:quamobrem quia francis victoria fauiſſet:ſupplicationes decretę ſunt. ¶Eodeꝫ p̄terea tempore dux gheldrenſis mille & qngentis alemānis inſtructus:tornaci ſuburbia cremare cōſtituens:a tornacenſibus primo cōflictu occiditur.& in vrbē infertur. Secūdo vero erūpentibus in alemānos equitibus francis.cū aliquot vrbis incolis cędē fecere duorū miliū:ſeptingentis viuis cōpręhenſis. Et cū flandrenſes ad blācam foſſam multo numero caſtra haberēt:miſſis in eos copiis profligati ad duo milia cecidere. Reliquorū in fuga depręhenſorū duo quoqꝫ circiter milia corruerūt. In ſequanis vero quos altos vulgus burgūdos dicit:non paruā francorū cędē auraycenſis apud greyū & alia ad ararim id eſt ſagonā loca fecit:eorū imprimis q ſub Salazardo & conygano ſcoto militabant. ¶Eadē tempeſtate caroli magni & diui Ludouici ſimulachra q̃ in ędibus palatinis apud pariſios inter regū ſtatuas ſuo ordine poſita erant:ad caput aulę.vbi ſacellū conſtructū eſt:iubente ludouico poſita ſunt.

Gheldrenſis dux capitur

Flandrenſes cęduntur

¶Accidit ꝑ id tempus in anglia edouardi in fratrem clarētię ducem dira ſententia. Cōſtituerat clarentię dux ſorori q̃ burgundo duci olim nupſerat auxiliū p̄ter edouardi conſiliū ferre:quāobrem cōp̄henſus & in vincula cōiectus multis poſt interiectis diebus cōſilio ad edouardi pręſentiā aduocato.dux hanc in ſe ſententiaꝫ accepit. Ex londonienſi arce extra ciuitatē ad patibulū traheretur.ibi conſpiceret inteſtina ſua cremari:cui mox caput tolleretur:& cadauer quadrifariā ſecaretur. Sed a tam ignominioſa dānatione(hortante matre)tēperatum eſt. Eius tamen ſupplicii genꝰ hoc fuit. Itaqꝫ in maluatici vini dolio viuus extinguitur.& inde exēptus capite truncatus eſt. Alterā mortis cām angli afferunt ꝙ ille regnū expulſo Edouardo affectarat. Gaudet ſiquidē anglorū gens/vel exactione & exilio:aut nece ſuos reges cōmutare. ¶Per hos dies edouardus miſſo hiſdinū ad regē hauarto:res flandrenſiuꝫ cōponere fruſtra tētauit. ¶Interim quia cōdeti p̄ſidio tornacenſes infeſtabant : ita vt cōmeatus ad illos difficile importaretur:ludouicus oppidū cū arce recepit: diſcedētibus inde cuꝫ ſuis fortunis militibus. Cōdeto capto:cameracū:moxqꝫ attrebatum ludouicus petit. Quo maximilianus flamingiqꝫ de pace ad regeꝫ legatos mittunt. Promittūt relicturos ſe ludouico artheſiū:duacū:inſulā:orchias:ſanctū audomarū cū vtraqꝫ burgūdia:ſi ab armis rex ceſſet. His ꝓmiſſis confeſtim credulus rex cameracū queſneyū bouchiuiūqꝫ cū reliquis q̃ occupauerat locis flandrenſibus reſtituit. Et vt fidē promiſſis detrahere nō putaretur maximilianus: caſtra inter duacū attrebateſqꝫ locat. vnde cū ludouico expeditior cōgreſſus eſſet. Duxit regē multis verbis maximilianus.nec fidei ſatiſfecit. ¶Interim carolus de ambaſia burgūdo bello a ludouico præfectus multas arces atqꝫ oppida q̃ ad hoſtes deſciuerant recuperat : beluenceſqꝫ quadraginta milibus nūmum aureorū mulctat. Mittuntur paulopoſt attrebatum a maximiliano oratores:quibuſcū p̄ter vnius anni inducias nihil actū eſt. Redeunte a picardis Ludouico:vt erat in ſuperos magnopere deuotus:diui martini turoneñ. exterius feretrum quod ferreū erat:ex ſolido argento fabricare mandat. Opus ipſum vſqꝫquaqꝫ abſolutum ducentis milibus librarum turoneñ. conſtitiſſe fertur. Nec differt conſilium aurelianis habere. Vbi eius loco petrus belliioci dominus præſedit:conſidentibus plurimis maiorum eccleſiarum ſacerdotibus atqꝫ ſtudiorum generaliū inſigniumqꝫ ciuitatum legatis. Enimuero de pragmatica ſanctione de qua varię ſententię ferebantur:deqꝫ eccleſiarū annatis : quarū gratia ingens e re-

Edouardi i frēꝫ ſeueritas

Maximiliani aſtus.

Feretrū diui Martini argenteum

Contio aurelianeñ.

gno francorum pecunia romaʒ quotannis exportabatur inquirere cupiebat:adhibita moderatione:ne tantū nūmorum romana auaritia ſine rei chriſtianę commodo exigeret. Ad eā rem aduerſus romanorū ambitioneʒ ludouicus ſublimi ingenio & doctrina viros apud ſe(cōſtituto illis ſtipendio)alebat. Inter quos martinus cognomento magiſtri theologus doctor fuit:litteratura celebris qui de quattuor virtutibus quas vocant cardinales laudatiſſimū ſcholaſticis volumē ſcripſit:non multo poſt morte abſumptus. Sed mox cœpti pœnitēs ludouicus aureliam cū veniſſet contioneʒ diſſoluit:dicens ſe eandē lugduni poſtea habiturū.

¶ Per eos dies apud aruernos in cœnobio iſſorienſi monachus quidam cū hermofrodita eſſet:grauidꝰ eſt effectus:aſſeruatuſqꝫ ſumma diligētia donec parturiuit.

¶ Eādem præterea regione leo domeſticus dn̄i ſui domo elapſus:compluresviros fœminaſqꝫ vorauit:donec egreſſus in eū cū multitudine incolarū dn̄s cuʒ forte leo apparuiſſet:cognito domino ad eū ſe belua contulit. Quam cōfeſtim multis telis turba cōfodit. Apud attrebates ſymon courthoſius ludouici ꝑ artheſiū vniuerſalis ꝓcurator:malę fidei hō ſimulat ſibi in flandria negociū eſſe:quo per inducias(q̄ poſitę erant) ꝓfectus mariaʒ maximiliani vxorem adit:ante omnia precatus ſe in ſeruū illa recipiat. Illi quidē obſequi q̄ regi malle:cū ad illam artheſii comitatū ꝑtinere maxime conſtet. Si in officio quod a ludouico habebat ꝑ eaʒ confirmetur ſe nō minus fidū fore q̄ ſuam familiaʒ q̄ burgundę domus celſitudinē olim ſecuta eſſet. maria(cuius ſtudiū erat multoruʒ amicitiā comparare)homini aſſentit:eumqꝫ ad fidē & iuſiurandū admittit. Ille officii & marię benignitatis ſecurus ſpe bona domū reuerſus:accuſatur ꝑfidię. Captuſqꝫ & turonū ad regem ductus:poſtq̄ crimen cōfeſſus eſt capite truncatur: tale fuit p̄mium ꝓditoris.

Bombarda.

¶ Per eos dies anno ſalutis. M.cccc.lxxviii. machina ingēs (quam bōbardam dicūt)turoni conflata:& inde pariſiū vecta:triſte ſui ſpectaculū prębuit. Ad diui anthonii portā extra muros cū inſtrata & compoſita prorſus a peritis eius operis eſſet:duʒ pila ferrea pōdere quingentarū librarū in cauū machinę deuoluit: ignem excutit quo pila ipſa repēte depulſa:machinę in primis autorē:moxqꝫ quattuordecim ꝓxime aſtantes viros ita diſſipauit:vt ꝑ aerē mēbra ꝓuecta ęgre inueniri & colligi potuerint. Longius quoqꝫ euolans pila:aucupem auibus inſidias ponētem oppreſſit. Alii præterea ſex violētia ſpūs & ſulphuris fetore grauē valitudinem īcurrerūt. Iohānes aūt māgueus q̄ machinā ꝯflauerat fruſtratiʒ ꝑ agrū receptꝰ: apd̄ ſanctū medericum ſepultus eſt.

Cameracenſes.

¶ Iam vero ad picardos cōuertamur. Cameracēſes q̄q̄ prefectum haberent dn̄m de fiennis eius nationis inſignem equitem:cum bono francorū pręſidio:deficientes tn̄ ad maximilianū eius militē accerſunt:francis expulſis.

Bouchinienſes.

Nec minus perfidi fuere bouchinienſes qui nondū finitis induciis:flandrenſium cohortes receperunt:interimentes quoſqꝫ in arce depræhenſos frācos. Ea re cognita Ludouicus nouas copias cum multis machinis atqꝫ tormentis:ad caroluʒ de ambaſia qui campaniaʒ moderabatur mittit:imperatqꝫ ſequanos id eſt ſuperiores burgundos petat:eoſqꝫ acerrime infeſtet. Paret ambaſianus Ludouico: & mox arcem rochefortem capit:Dolam inſuper vi expugnat:diruitqꝫ. Quibus de rebus cum nūcium rex accepiſſet:vehementer gauiſus eſt. Cogitauitqꝫ per campaniam luxemburgum proficiſci:quam regionem conſtituerat tanq̄ ad ſe pertinentem recuperare:ſed aliis diſtractus cœpto deſtitit.

Maximilianꝰ morinos petit.

Nam Maximilianus qui grandeʒ exercituʒ coegerat ex flandria mouens Morinos adoritur. Erat morini validum francorum præſidiū: cui p̄fectus imperabat auratus eques de ſancto andrea nomen habens militię peritiſſi mus.Eius opera ciuitas defenſa eſt. Vbi autem maximiliani aduentus ad cohortes per viciniora morinis loca perlatus eſt:confeſtim erũpunt:morinis ſubſidium præbiturę.Incedentes autem cum iam ab oppugnatione depulſus Maximilianus eſſet hoſtem procul cõſpiciunt:quadraginta pene armatorum milibus inſtructum: quẽ maximilianus romõtuſqꝫ imprimis ducebant.Francoruꝫ copiis præerat philippꝰ deſquerdus:qui protenus ſigno dato præliuꝫ committit. Cecidere ex prima burgũdorum acie permulti:ſarcinis eoruꝫ precioſis direptis atqꝫ amiſſis:& qui fugę ſe mãdauerunt eos miles francus aeriam vſqꝫ perſecutus eſt. At franci ſagittarii rati ſe victoria potitos eſſe:dum prædę animũ intendunt:a romonto comite intercepti nõ ſecus ac oues apud guynegataꝫ mactantur.Ex burgundis vndecim:ex francia quinqꝫ milia occubuiſſe relatum eſt. Periit in ea pugna præfectus beluoſianus:& vaſtus mõpedon rothomagenſis prætòr. Venere viui captiui in manus francorum nongenti fere burgundiones:inter quos polonię regis filius fuit.Receptis poſt pugnaꝫ militibus: Maximilianus malannoyũ non procul diſtantem arcem cui pręerat cadetus remonetus vaſco expugnat.Cadetus auteꝫ fide ab iis qui eum ceperant accepta cum ad Maximilianũ perductus eſſet:& triduo in vinculis habitus maximiliani iuſſu ſtrangulatus eſt.Quo illiberali atqꝫ inhumano facto exaſperatus Ludouicus : ex omnibus burgundis qui a francis capti tenebantur quinquaginta ſelectos pari ſupplicio afficere mandat. Ex quibus eodeꝫ quo cadetus necatus fuerat loco ſepteꝫ ſuſpenſi fuere:decem in conſpectu portę duaci:totidemqꝫ proxime inſulã:& apud ſanctum Audomaruꝫ pari numero:non procul deniqꝫ ab attrebato alii deceꝫ laqueis vitam finierunt.Eius ſupplicii præpoſitus regię domus exactor fuit: octingentis ad ſui tutamen equitibus & francorum ſagittariorũ ſex milibꝰ ſtipatus.Qui exacto ſupplicio non longe a guynis viam facientes.dum flandriam verſus incedunt deceꝫ & ſeptem munitiora loca occupant.vnde exacta multimoda præda ad ſua præſidia rediere. Afflicti ſunt præterea magno detrimento flãdrenſes:qui ſeptuaginta nauibꝰ ex prucia cum plurimo cõmeatu nauigantes:a colũno normãno ſuperati:totis nauigiis & mercibus a francis ſpoliati ſunt.

Pugna guynegatana.

¶Inciderat his diebus in mentem ludouici aduerſus iohanneꝫ borboniorũ neſcio quid iracundię:ita vt perdere hoiem velle videretur.Quęſiuit profecto aduerſus ducẽ cui ſoror nupta erat eius perdendi occaſionẽ. Vnde iohanni auino parlamẽtei ſenatus conſiliario:& iohãni Doyaco aruerno negociũ committit plurima pręter patrias leges aduerſus borboniuꝫ perpetrãdi:vt inde irritatus borbonius:aliquid in regẽ patraret quo in eũ merito rex moueretur.Nec veritus eſt doyacus præſente duce prętenſis ſibi velis & tapetibus ſericeis atqꝫ aureis aſſidere:& ius dicere.Diem pręterea dicere ducis inſignioribus officiis in parlamẽti ſenatu ſe ſiſtẽdi inter quos affuit iohãnes hebertus ꝯſtãtienſis antiſtes q in cuſtodia aſſeruatꝰ eſt:& eiꝰ bona regię ditioni deputata. Quo tpe rurſus cũ maximiliano.vii.annorũ inducię interceſſerunt:ꝯſilio magis alterutrũ fallendi q̃ ineũdę pacis. Trahebat eñ maximilianus ludouicũ multis ꝓmiſſis:q̃ ſoluere ipſe minime ꝯſtituebat.inſidiabať illi ludouicus ſi ingenio aliquo a galliis extrudere illuꝫ potuiſſet.Sed ꝑ id tp̃s ęgrotare maxime ludouicꝰ cœpit.Naꝫ comitiali morbo cũ interdũ p̃mereť:elephãtię quoqꝫ occulta indicia p̃ ſe ferebat:& hemorroydis crebro vexabať:quãobrẽ medicorũ diligẽti opa vſus eſt:& p̃ſertim iacobi quoteri burgũdi q ad extremã vſqꝫ diẽ illi obſecutꝰ eſt:multis opibus ab eo ditatꝰ. Valitudine aũt paulisper leuatꝰ nihil prorſus vel ſeriũ vel ludicrũ p̃termiſit:qđ ad bonã valitudinẽ ꝯue niret. Nam multa excogitarunt cubicularii ad exhilarandum eum.ſicut maiorũ murium venationes:quas in cubiculo exhibebant.

Cāpus regis

¶Cõndiderat ex tabulatis & curribus munitiones quę ſuo ambitu grandem exercitum complecterentur:vbi miles tā q̃ in vrbe contineretur. Neqꝫ ille minus ſolido ciuitatis muro:ſiue ad iaciēda ſiue ad repellenda tormenta firmę erant:poterantqꝫ diſſolutę quorſuʒ iuſſiſſet rex vectura tranſferri. Eas laxandi potius animi cauſa q̃ neceſſitate in planicie pontis arcis explicari & in eis milites pro loci magnitudine induci iubet:eiqꝫ negocio philippum deſquerdum & guillermũ picardum pręficit.mandatqꝫ militem ibi menſem vnum totum agere:cognoſcendi gratia quanto cõmeatu opus illi eſſet. Re aliquot dies perſpecta militem in ſua pręſidia dimiſit:ipſe turonum ꝓficiſcitur.

¶Eadem tempeſtate franciſcus britonũ dux miſſis mediolanũ nunciis qui arma compararent:atqꝫ ad ſe ferrent:dum per aruerniā arma (velut faſciculatas & bombice ne pulſu tinnirent obtectas merces) nuncii vehunt:doyacus compręhendit:quibus armis eum rex cõfeſtim donat:Letus ꝙ britonem hoc dāno affeciſſet.

¶Non multis poſt diebus cũ grauius ſolito ęgrotaret ludouicus:certauit magnis muneribus opem a diuis impetrare:quibus complures eccleſias abunde ditauit. At cũ vota oblationeſqꝫ illi paruʒ procederēt:nouiſſime diuo iohanni baptiſtę deuotus extitit. Inſtituitqꝫ in ſacro ſacello pariſiaci palatii miſſaʒ dietim perpetuo cantari:quę de ip̄o dominico baptiſta eſſet. Cantoribus autem libras mille annui cenſus deſignauit:ex vectigali quod Pariſiani portitores a vectoribus marinorũ piſcium exigunt.

Dira fames.

¶Diuum pręterea claudium qui apud ſequanos in mõte iura colitur religioſe veneratus eſt. Adiuitqꝫ monaſterium multa militũ manu ſtipatus.prius tamen q̃ peregrinationem aſſumeret:carolum filiũ petro de belloioco cum regni adminiſtratione cõmittit. Quo tempore duʒ annus ſalutis. M.cccc.'vnus & octogeſimus agitur:fames complures abſumſit. Longa enim inedia vexati pleriqꝫ:cũ acceptum dono cibuʒ manderent:illum ad ſtomachum tranſmittere:coercitis inedia arteriis:non poterant. Hoc diro incõmodo lugdunenſes aruerni borboniiqꝫ imprimis laborauerunt.

¶Anno qui ſecutus eſt iohāna ludouici ſoror iohannis borboniorũ ducis cõiunx molini febre interiit:mulier ante alias optima. Mortua quoqꝫ eſt maria maximiliani vxor relictis liberis duobus:mare & fœmina.

¶Peregrinatione claudiana exacta:ludouicus cleriũ veniens nouem totos dies in templo diuę virginis religionis gratia diuerſatus eſt. Alleuatuſqꝫ paululum morbo:magdunũ ſe contulit.nec diu ibi moratus:cleriuʒ cum rediſſet:flandriæ oratores audiuit:qui de pace ad eũ venerant. Quibus perbenigne reſponſum eſt. Quare ad ſuos leti reuertentes:reliqua quæ paci cõueniebant tractauerunt. At ſub ipſuʒ tempus aeria ad liſam flumē (quo flamingi ab artheſienſibꝰ diſiunguntur) a philippo deſquerdo recipitur:dedente illā oppidi pręfecto:qui triginta ſcutoruʒ aureorũ milibus a ludouico muneratus:pręfecturam quoqꝫ centũ equitum cum ſolito ſtipendio accepit.

Leodii.

¶Apud leodios fuit ludouico borbonienſi aduerſa fortuna. Nam guillermus marchianus (quem arduennę aprum leodii vocāt) belli quęſita occaſione:ludouicum epiſcopũ cum incompoſita populi multitudine vrbe egredientem ex inſidiis adoritur:& manu ſua necat:mox pontificis nudum cadauer pro eccleſię maioris foribus plebi conſpiciendũ exhibuit. Fertur eum a ludouico rege pecunia militeqꝫ vt id faceret fuiſſe adiutum ꝓpterea ꝙ maximiliano antiſtes complaceret.

¶Non erat ludouico a morbo requies:ſeqꝫ in dies magis ac magis debilitari ſentiebat:& mortis metu angebatur:nemo enim fuit illo vitę cupidior

Ludouici ad filiũ oratio.

Tamen prouidus finis ambaſiam ſe portari iubet. Ibi Carolum filium admonens. Sum inquit cariſſime fili breuioris q̃ ęſtimas vitę: vtiqꝫ morbo afficior cui nulla ſubuenire medela queat. Tibi poſt me regnandum eſt: in qua re tibi maxime neceſſarii ſunt fideles miniſtri. Inter plurimos quorũ fidem & diligentiam ipſe expertus ſum: duos tibi cõmendatos facio. oliuerium dammã & iohannem doyacum. Illius ſeruitio ita vſus ſum: vt eius maxima ope vitaꝫ mihi diu ſeruatam eſſe putem. Illũ in tuo obſequio poſt me habeto: nihil de officiis aut fortunis quę ſeruiendo cõſecutus eſt illi detrahi ſinito. Guyotum quoqꝫ potum & bochagiũ ita exiſtimabis: vt viros cõſilio & prudẽtia valẽtes. Philippũ vero deſquerdũ in rebus bellicis plurimũ ſcire atqꝫ intelligere dubius non ſum: eius prouidentia atqꝫ moderamine dum bellum erit vtitor. Cęteros qui magiſtratus a me aut officia adepti ſunt cõſeruato: populo quẽ ingruentium bellorum neceſſitate multis vectigalibus extenuaui quoad per te fieri poterit leuato. Matri ne credito: cum enim ſabaudienſis ſit: burgundis fauere mihi ſemper viſa eſt. Alioquin bonã & pudicã illam ſum arbitratus. ¶ Hæc poſtq̃ dixit turonum reuerſus excogitauit a muſica valitudinis leuamen quęrere. Quamobrem accerſiri mandat omnis generis muſici inſtrumẽti luſores: quos centũ & viginti conueniſſe conſtat. Inter quos affuerũt ouium paſtores qui multos dies non ꝓcul a regis cubiculo cõtinenter modulabantur eius cõſolandi cauſa: & ne ſõno quo grauabatur ſuccumberet: iuſſit præter hoc hominũ genus: alterum longe diuerſum ad ſe conuenire. ¶ Solitarii & qui eremũ incolebant homines: quiqꝫ opinione ſanctitatis plurimi ęſtimabantur. Fœminæ quoqꝫ ſpectatę religionis turonũ cõuenerunt: quibus negociũ mandatum eſt: deum indeſinenter orare: vt regi ſalute reſtituta maneret ipſe diu ſuperſtes. Tam appetens diutiſſime viuendi fuit ludouicus. Pręſagiebat credo animo turbationes quas ipo mortuo regni adminiſtrandi cõcupiſcentia importauit. ¶ Venere per id tempus ad valitudinariũ regem flandrenſium oratores: quos per iohannem de vaccaria primarium parlamenti præſidentem & philippuꝫ deſquerdum audiuit. Poſt aliquot conuentiones tandẽ de pace conuenit: vt carolꝰ ludouici filius Margaretam maximiliani filiã dum legitima vtriqꝫ ętas eſſet acciperet vxorem. Donantur a ludouico legati.xxx.milibus ſcutorum aureorum præter pocula argenti cęlati quod illoruꝫ cauſa rex cudere iuſſerat. Erat autem Margareta infra bimatũ: & a gandauis educabatur. Igitur redeuntibus gandauũ flamingis oratoribus: fit apparatus ingens de margareta ad francos ducenda. nec minus curabat rex magna pompa Margaretã a flamingis recipere. Ob eam rem petrum de belloioco cũ multa procerum frequentia: Ludouicus illi obuiam mittit. Annã quoqꝫ ſororem quæ petro nupſerat occurrere nouę nuptę iubet. Fit pręterea a pariſiis multiplex & varium ad eam excipiendam paramentum. Quarto autem nonas iunii anno ſalutis. M. quadringenteſimo octogeſimotertio: margareta Pariſiuꝫ ingreditur infans puella. Et paulopoſt ad Ludouicũ ambaſiam frequenti pompa deducitur. Vbi deſponſationis feſtum cõmuni omnium lęticia menſe iulio celebratũ eſt. Quo anno ludouicus ſurſum deorſumqꝫ a ſuperis: hominibuſqꝫ opem ſuę valitudini implorans ſacrum liquorẽ: quem ſacrando remis clodoueo cęlitus miſſum ſupra diximus: ad ſe turonum deferri iubet. Allata eſt præterea ex ſacro palatii ſacello ſummi ſacerdotis aaron virga: & victorię crux: quam carolo magno diuinitus fuiſſe dataꝫ pleriqꝫ aſſeuerant. Sed definitę mortis nemo limitem ꝓduxerit. Infirmatur indies magis ac magis ludouicus: nec proſunt miris modis quęſitę & raro antea excogita-

Carolꝰ margaretam maximiliani filiã deſpõſat tę medicinę. Nam humano ſanguine quē ex aliquot infantibus ſumptum hauſit ſalutem comparare vehementer ſperabat. Veruꝫ tertio kalēdas ſeptembres apud turonos moritur: qui mortis ſupplicij̄ aut metum multis frequenter incuſſerat. Voluit autem in diuę marię apud Cleriū templo ſepeliri. Vbi monumentum ſibi extruxerat: in quod viuens adhuc deſcenderat: decubueratqꝫ tentans ſi cadaueri eius monumentum quadraret. Qui tametſi duriſſimis pro ſuo arbitrio inſtitutis nobilitatem populumqꝫ preſſerit: operę tamen precium regno erat aliquot illi annos vitam ſupeſſe: donec Carolus adoleuiſſet: quem tenerum & nullo rerum vſu exercitum hæredem relinquebat.

¶ In hunc Ludouicum hoc luſimus epigrammate/ ex eius perſona loquentes.

Ne dubites vero me dicere nomine regem:
¶ Lex ego. pœna. modus. gratia cuiqꝫ fui.
Audiuit francus prona ceruice iubentem:
¶ Mox aderant dictis facta relata meis.
Nec ſatis hoc. noſtra vultu præcognita mens eſt:
¶ Et ſolo nutu pleraqꝫ geſta meo.
Et ſi vnq̄ in terris potuiſti cernere numen:
¶ Me tanq̄ ęthereum credere fulmen habes.
Paſcua: paſtor: ager: bos: grex: armenta: colonus:
¶ Saguineqꝫ & faſtu nobilitata domus:
Clerus item: & vaſtę patiens habitator eremi:
¶ Aut lucro illectus paruit: aut tremitu.
Hoccine miraris? potius mirabere romam/
¶ Quę pede concordi vota ſecuta mea eſt.
Vix habet in ſacris venerandum francia patrem:
¶ (Principe me) quem non fecit apoſtolicus.
Nonne vel oblatis tentaui vincere diuos:
¶ Plurima numinibus qui pia dona dedi?
Quid memorem ſaltus? quid caſſes/ ſpicula: telas?
¶ Mille meis canibus ſilua ferebat apros.
Crimen erat cuiuis luſtris errare ferarum:
¶ Caprea/ damma/ lepus/ omnia regis erant.
Ardea per nubes: per ſentes abdita perdix:
¶ Falcone emiſſo decidit eſca michi.
Quinetiam ſęuos aſtu tardauimus hoſtes.
¶ Et tandem incautos fecimus eſſe nichil.
Rhenus/ arago/ ligur/ ruſcillo/ ſabaudus/ & anglus
¶ Ingenium/ moreſqꝫ extimuere meos.
Quodqꝫ magis ſtupeas/ glaciatis amnibus altis
¶ Gammarus eſt raptim iuſſus adeſſe cibis.
Nec dubium/ lictor iuſſus diſtringere ferrum/
¶ Pergeret humana vellere carne iecur.
Et terrę & pelago: q̄tum natura reponit
¶ Pręſuimus. Sed habet vltima fata caro.

Millibus ipſe tamen multis ditatus alyptes/
¶ Pugnauit geneſis ducere luſtra meę.
Sed medicas cohibet naturę conditor artes:
¶ In mortem nulli eſt imperioſa manus.
Cetera ſunt nobis ſubiecta timore/vel armis:
¶ Nunc verme & ſanie non redimendus agor.
Medicas poſthac lodoicum multipotentem:
¶ Flectere pro nutu maxima qui potui.

¶ Eiuſdem compendii Liber vndecimus.

Volenti mihi deinceps ſcribere/lachrymę ſuboriuntur: dū fluidas vitę ſpes & fortunę volubilitatē attentius cōſidero. hic em̄ qui proxime ſequitur magnanimus princeps ſuperata quam ægerrime exegit pueritia/ cū adoleuiſſet expectationem quidē inter viciū virtutēq; de ſe dedit. Sed decurſis aliquot annis dexterior factus: & voluptati frenos ponens/qualis futurus eſſet facile potuit intelligi: niſi pręceps illum morbus/& inexpectata mors adoleſcentiam vix ſupergreſſuꝫ abſtuliſſet. ¶ Fuit enim illi cui carolo octauo nomen erat: mitius ingeniū & natura benignior. Quē nulla eruditione latina inſtitui pater voluit. exiſtimans litteras impedimento eſſe regnantibus. Idq; de ſe iudicium faciebat. ꝙ cuꝫ excellenti ingenio eſſet: & plurima noſſet: ad moleſtiam ſibi eruditionem accedere dicebat. Credo ludouicū prouidere caroli fragilitati voluiſſe. cui infantiam non ſatis firmā eſſe conſpiciebat. Teneris enim atq; imbecillibus mēbris primo Carolus fuit: ita ſedulo duci illum & geſtari molliter priuſq̄ ſolide incederet oportuerit. Cui incōmodo doctrinę ſtudiū & laborem non congruere pater arbitrabatur. Alioquin erat carolo animus diſciplinę appetens. Naꝫ ludouico mortuo cum regiam adeptus eſt dignitatem: ſcriptos gallice libros libenter legit. tentauitq; latine ſcire. Conſecratione remis ſuſcepta: protenus de ſuꝑfluis ludouici donationibus ratio habita eſt. quę ad ius fiſci reuocatę ſunt. ¶ De oliuerio dāma cum ꝓpter multa: tum ob necem ab eo/ludouici iuſſu/perpetratam vltimum ſupplicium ſumptum. Nam cum Daniele quodaꝫ flamingo ſibi plurimum in flagitiis familiari vitā patibulo terminauit. In quem ſequens carmen a nobis edituꝫ eſt.

Sunt ſua criminibus ridentia tempora tonſor:
¶ Currere quæ ſubito prouida parca vetat.
Hoc poteras olim longe pręnoſcere damma
¶ Vt ſaltem horreres tollere cęde pios.
Te natura humilem cum mater flandra tuliſſet:
¶ Arte vna noras radere cęſariem.
Hunc talem & ſeruum te ſępe lutecia vidit.
¶ Tutus ab hac poteras ducere ſorte dies.
Raptus ad excelſam lodoici principis aulam/
¶ Mox erebi furias moribus anteuenis.
Et crinē huic tondens/dum ſuffers lingere ficos.
¶ Par ducibus/regi regulus alter eras.

Quid tibi non licuit ſoboles o dira neronis:
¶ Nemo non vixit te referente reus.
Nemo dei ſacra: cenſuram nemo gerebat:
¶ Grandia qui renuit promere dona tibi.
Protenus auxilium/vel mors/vel mulcta/negantem
¶ Preſſit. eras iudex. lictor. & exitium.
Regnaſti. ſatis eſt. ſurgunt noua ſydera mũdo.
¶ Turba ſceleſtorum territa luce fugit.
Agnoſce o tonſor quo te ſcelus extulit atrox.
¶ Et te præcipitem propulit in laqueos.
Te daniel: te dira cohors: te memmius odit.
¶ Et ſcelerum auctorem dãnat. & inſequitur.
Neſcio quid de te ſuperi: vel fata reponunt:
¶ Seu lictore cades: ſeu cruce liber eas.
V na tamen vulgi conſtans ſententia furcas
¶ Expetit. vt ſatiet/te pereunte/odium.
Interea vinctus culpas abſterge gemendo.
¶ Peccaſti. morte eſt nunc redimenda ſalus.

¶ Doyaco aures amputatę. Sed ſtatim ab initio ſuſcepti regni ortæ ſunt de Caroli tutela & regni adminiſtratione diſcordię: ęgre ferentibus pleriſqꝫ: annam caroli ſororem rebus gerendis anteferri. Primus ob eam rem ludouicus aurelianorum dux (quaſi præludente ſibi ad regnũ fortuna: quod mortuo carolo eſt aſſecutus) belluꝫ mouit: multa prius molitus vt regni gubernacula reciperet. Ioannam enim alteram ludouici filiam vxorem habebat. Sed expectatione fraudatus apud ſanctum albinũ (qui locus britonum eſt) dum non ſatis fœliciter præliatur captus eſt: & in arce biturigum diu aſſeruatus. Sed de viro ſollicita vxor quia regis ſoror erat crebris poſtea precibus mariti liberationem impetrauit. Libertati reſtitutus fidem carolo debitam maximiliani coniuratione relicta ſeruat. Inde maximilianus qui burgundiam artheſiumqꝫ poſt caroli ſoceri ſui interitum a ludouico occupatum repetebat magnis viribus inſurrexit. In britones quoqꝫ (franciſco duce defuncto) arma a carolo ſumpta ſunt. Superſtites erant franciſco filię duę quibus vna appellatione anna nomẽ erat In has donec fidei iura ſecundũ fundi leges perſoluiſſent: neue rege inconſulto nuberent: bellum indicitur. Fit in nanenteſes incurſus/& dura ſed tandem inanis obſidio. Miſit britonibus henricus ſeptimus anglię rex ſubſidium. q̄q̄ ipſe ſupra non multos annos profugus ad caroluꝫ veniens diu apud eum manſiſſet pecunia liberaliter adiutus. atqꝫ inde acceptis a Carolo militibus in angliam nauigans regnũ occiſo richardo vendicaſſet. Cuius rei gratia aliquot legationibus cum franciſco luxẽburgo/& Carolo marignyano ad eundem Henricum functi ſumus. Qui neqꝫ amicitię/neqꝫ beneficiorum recordatione diſtineri potuit: quin expeditioneꝫ boloniã vſqꝫ traduceret/vbi caſtris non procul poſitis tentauit eam expugnare. Demũ Philippi deſquerdi qui artheſio præerat/opera rebus compoſitis: copias in angliam reduxit. Pacis enim q̃tum ſibi ſine anglorum offenſione licuit Henricus amator erat. Sed anglis morem gerens magis q̃ ſuopte ingenio adductus: militeꝫ ex anglia deduxerat. ne in ſuſpitionem ſuis veniret: ꝙ franco regi plus ęquo beneuolus eſſe videretur. ¶ Poſtridie initę cũ henrico pacis/carcaluenti britonis negligentia atqꝫ inertia

Attrebatum (cuius præfectus erat) a Maximiliani copiis noctu captum eſt: nemine omnino defendente ciuitatem. Quinimo ip̄e Carcaluentus/ creditis cuidam ex ſuis portarum clauibus/ ſtrato ſegniter decubans in hoſtium poteſtatem venit. Militabant in copiis maximiliani theutones pleriqꝫ atqꝫ germani: qui cuꝫ ſtipendia multis diebus non recepiſſent rapinis non abſtinuerunt. Sed poſt q̄ opulentiores tanq̄ hoſtes ſpoliaſſent in ſacras ędes ſunt debacchati ita vt nō locum maximiliano recuperaſſe: ſed extremę deſolationi deſtinaſſe miles videretur. Tam dira paſſi ciues non tantuꝫ inde mœroris q̄tuꝫ gaudii ex francoruꝫ deturbatione ceperūt. Exactis poſt aliquot menſibus: arcem ad maioreꝫ mercatū/ & munitiones ciuitatis aduerſus oppiduꝫ a ludouico extructis funditus deſolauerunt. Adeo imbibit populus ille franci nominis odium: q̄q̄ ad francos maieſtatis & iuriſditionis vetuſtiſſima lege pertineat. Fuit non multo poſt cum maximiliano conciliata vel potius ſimulata cōcordia.

Margareta dimittitur

Dimiſſa tamen margareta: quoniam ſponſalia patri grata non erant: carolus reconciliatis britonibus annam eorum dominā vxorem accepit. Et ferdinando aragonum regi ruſcillo/ præter multorum opinionem eſt reſtitutus. ita enim ludouicum caroli patrem morientem teſtamento voluiſſe vulgatuꝫ eſt. Mittitur propterea ludouicus de ambaſia albigeſius antiſtes: qui ex Caroli ſententia ruſcillonem ferdinando taragoneñ. reſtituat. qua vna te perpetuam inter reges amicitiā parari putabatur. Verum longe ſecus poſt accidit.

Expeditio neapolitana

Igitur cum a bellis quieſcere carolus potuiſſet: cura illi inceſſit: de ſicilię regno. quod ſibi patrimonii iure pertinere cōtendebat Nec potuit a ſententia dimoueri. Nec pariſiorum oratores eius rei cauſa ad euꝫ miſſos audiuit. Contractis propterea terra mariqꝫ copiis hortante maxime alexandro ſexto romano pontifice/ & Ludouico ſfortia/ qui Alphonſo neapolitano infenſi erant: in italiam ducens Lugduni primuꝫ aliquot dies moratus eſt. non ſatis certus an alpes ipſe tranſcenderet. Diſtinebatur enim ciuitatis delitiis & quarundam amoribus fœminarum. Sed vbi aer peſtilens factus eſt: Viennam dalphinatium vrbē petit. Antecedebat eum copioſus exercitus/ & iam ad aſtenſes ſuperatis alpibus peruenerat: cum necdum firmaſſet animo quid primum exequeretur. Stat tandeꝫ ſequi exercitum. Nam licet puſillo corpore eſſet: ducebatur tamen animi magnitudine pręclarum quiddam gerendi. Igitur viennam digreſſus: vercellas ſabaudi ducis ciuitatem profectus eſt. Quo eius ſalutandi cauſa Ludouicus ſforcia cuꝫ aliquot italię p̄ncipibus ſe contulit. Ibi paucis diebus exactis/ quia copias partim piſas: partim bononiam præmiſerat/ mox ip̄e ſecutus rapellam genuenſium munitiſſimum oppidum plurimis oppidanorum cęſis expugnat. Piſas inde petens magna omniū lætitia & plauſu excipitur. Florentinis dubia mens fuit an regem ad ſe admitterent grandi exercitu potentem. cuius & ſi diu amiciciam coluiſſent: militum tamen variam fidem pertimeſcebant: qui ferociter agentes: in tam longinqua expeditione prædę & opibus inhiabant. Erat petrus medices apud florentinos imprimis opulētus qui in ſuſpitionem venerat tyrannidis. hic caroli gratiam meriturus petram ſanctam atqꝫ ſarꝫanellam olim ianuenſium oppida Carolo tradit. Proinde magno ſuorum comitatu ornatus rex a florentinis admittitur.

Picus mirandula.

Quo tempore picus mirandula genere illuſtris philoſophus & orator nominatiſſimus multarumqꝫ linguarum ſciens. xxx. ſuæ ętatis anno vita deceſſit. Apud florentinos non multos dies moratus ſenas pergit. Cui ſenenſes obuii/ hoſpitio liberaliter illum ſuſceperunt: miniſtrato affatim cōmeatu. Inde tuſcanellam progrediens/ cum oppidani alexandro iubente militē adi tu prohiberent:pœnas luerunt. Viterbium quoqꝫ nolens repugnanſqꝫ excercituꝫ accepit. Pontifex romanus alexander cui caroli aduentus ꝓpter eius magnitudinē formidabilis erat:ferdinandi alphonſi filiū ad pręſidiū vrbis adſciuerat: prohibiturus quoad poſſet carolo vrbis ingreſſum. Cui popul⁹ romanus aduerſabatur. Quā obrem vbi aduentare regem pontifex accepit:ſibi timens in molem adriani:quę ſancti angeli caſtellum appellatur ſe feſtinanter proripit. Rex vrbem ingreſſus: militeꝫ a tumultu temperare iubet. Quoſdam qui edicto non paruerunt ſupplicio (tribus per vrbē erectis furcis)afficit. Inter hæc ferdinandus cogitur vrbe excedere. Duꝫ paucos dies in vrbe rex agit:nec vllus auditur militaris tumultus:ſecurior ſui alexander arce egreſſus regem ad colloquium admittit. Fecit rem diuinam pontifex. eiqꝫ poſt ſumptam eucariſtiam vinū in ſacrum calicem Carolus miniſtrauit. Fuere ſicuti accepi pleriqꝫ ex cardinaliuꝫ cœtu:qui carolo ſuaderent alexandrum captum abducere: vt pontificatu amoueretur. Quibus audiens non fuit pius princeps:perfide ſe facere ratus:ſi poſt datam fidem:calūniam inferret pontifici. Diſcedens ab vrbe carolus ne ſibi via interciperetur:terracinam/cui auxur vetus nomen eſt/a pontifice accepit Zyzynum etiam turcum quem ex galliis vbi aſſeruabatur:innocentio octauo traditum ſupra annotaui:conſentiente alexandro ſecum eduxit. Iam enim a iuliano cardinali oſtiam acceperat. ¶ Rebus ad hunc modum ordinatis: campaniam adiens carolus .aquilam in monticulo ſitam dedentibus ſe ſponte incolis recepit. ¶ Ad ſanctum germanum qui oppidum eſt ſitu & arte longe fortiſſimuꝫ ſtatio fuit:repugnātibus pertinaciter oppidanis. qui ſe foſſis/frequentiſſimiſqꝫ aggeribus muniuerant Sed inſiliente franco milite:poſtq̄ machinę admotę ſunt/tertia poſt hora oppiduꝫ expugnatur. Vnde perterritus alphonſus qui neapolim tenebat: ferdinandū ad ſe vocans:regnum illi reliquit. Ipſe in ſiciliam fugiens paulo poſt vita deficitur. Nam ꝙ tyrannidem apud neapolim excercuiſſet alphonſus:odium populi miruꝫ in modū in ſe conflauerat. Ferdinandus fugiente patre in caſtrū oui/veniente neapolim carolo ſe recepit. Quam ingrediens carolus applaudentes illi honoratiſſimos quoſqꝫ ciues habuit:& plebem. inde per internūcios:vitę & ſtatus honeſtam conditionem/ſi in galliam ſe recipere velit fernando pollicetur. Id quia recuſaret inde fugere compulſus eſt. Ad Caroli ſecūdas res appulia ſucceſſit. deinde Calabria. mox etiam lucania. Tam proſperis ſucceſſibus inuidens pōtifex:conſociatis ſibi venetis: & maximiliano romanorum rege:quibus cum accedebat rex hyſpanus: & ludouicus mediolaneñ:hi omnes ad carolum legatos mittunt:petentes:neapolim liberam dimittat:aut in turcos ſicut promiſiſſet copias ducat. Ad hæc ſubindignatus rex proten⁹ reſpondens:vos inquit omnes aduerſum me arctiſſime coniuraſtis:ſed veſtras conciliationes vnus irritabo. ita vt vos veneti/mercaturam non rerum imperia diſcatis me auctore moderari. Hoc verbo dimiſſis oratoribus:grauiora neapolitanis tributa remiſit. quibus ab alphonſo grauiſſime premebantur. Paccata neapoli:& per loca prȩfectis cum valido prȩſidio impoſitis ſummam rerum gilberto mompenſerio committit. ipſe in galliam cum parte copiarum reuerti parat. Redeūti portas vrbis alexander claudit. Quam licet foſſis atqꝫ aggeribus vallaſſet: ornetuꝫ tamen cuꝫ cardinalibus ſe confert. Veniens romam carolus fauente populo in ea ſtationem fecit. Et quas ab alexandro vrbes habuerat libere dimittit præter oſtiam:& Zyzymū turcum qui apud neapolim vita deceſſerat. Inde profectus ſenas in ſuam tutelam accepit.. ¶ Dum fornouium non longe a parma ciuitate appropinquat nuncium acci-

Carolus in campania

Aquila.

Sāct⁹ germanus.

Alphonſus fugit.

Ferdinādus fugit.

Alexādri & venetorū in regē coniuratio.

Legati ad carolum.

Caroli reſponſum

Carol⁹ ī galliam redituꝫ parat.

Alexander ornetum fugit.

pit:venetos & reliquos cõiuratos vias inſidere qua erat tranſiturus.Erant in hoſtium caſtris milia quadraginta armatorum.Carolo ſeptem ad ſummũ millia electiſſimorum pugnatorum militabant/diuturno itinere feſſa/& nõ minꝰ indigentia viatico.nam reliqui exercitus bonã partẽ neapoli & alibi ꝑ præſidia reliquerat.miſerat quoqꝫ genuã ducibus philippo de ſabaudia & hugone ambaſiano alterã nõ exiguam manũ:ꝙ ſpem illi iulianus cardinalis fecerat vrbem recipiẽdi.Sublatus ꝓpterea hoſtis exploratũ q̃ſi habebat:venturũ in ſuã poteſtatẽ carolũ:aut reuera vulnere aliquo moriturũ.Quinq̃ginta nãqꝫ alii dicũt cẽtũ millia ducatorũ ꝓpoſuerãt in mercedẽ illi/qui regẽ vel viuũ vel occiſuꝫ in caſtra abduxiſſet.ei ꝗ frãci caput exhibuiſſet p̃miũ ducatorũ ſex erat ꝯſtitutũ.Tali ſpe militẽ hoſtis venetus aĩabat.Sed nichilo ſegnius diſpoſitis aciebus carolꝰ ꝯgredit̃.& poſtera die taro flumĩe traiecto:victor ad aſtenſes ſe recepit.Cecidere ex venetis pleriqꝫ noĩatiſſimi & opulẽtiſſimi ciues/Nec quenq̃ ex hoſtibꝰ captiuũ frãcus miles ſeruaſſe inuẽtus eſt.Seq̃bat̃ carolũ turba multa famulantiũ q̃ ſarcinas vehebat:atqꝫ eorũ qui excituꝫ curioſitatis magis q̃ bella cã comitabãtur quorũ magna cędes fuit.Cũ ad aſtenſes venit:ludouicũ aurelię duceꝫ cui mediolanũ pertinere iamdiu ꝯſtans opinio erat:nouarię a mediolanenſibus arctiſſime obſeſſum accepit.Eius liberandi cã carolus cũ hoſte minus honeſtã pacem iniit.Atqꝫ ſic liberato ludouico:in franciã cũ reuertiſſet:diui dyoniſii cœnobiũ cõtẽptis pariſiis adiuit:vota quæ ſuperis vouiſſet ſoluturꝰ. Mos em̃ regibꝰ frãcis ſupra multos ãnos fuit:cũ longinquã expeditionẽ aſſumũt petere a beatis martyribꝰ opẽ & e cõditorio vbi illorũ reliquię pręcipua veneratione ſeruant̃ feretra in patẽteꝫ tẽpli arã ſiſtere.nec prius reponere:donec a militia reuertẽtes feretra in ꝓpriã ſedẽ ipſi reſtituãt.Igitur voto ſecũdũ priſcã maiorũ ſuorũ ꝯſuetudinẽ liber factꝰ carolꝰ pariſios viſere dedignatus:relicta dextrorſuꝫ vrbe:ꝑ ſanctũ antoniũ de campis iter faciẽs:põte chalẽtonio traiecto:ꝑ belſiaꝫ ambaſiã eſt ꝓfectus.Indignationis in pariſios cã erat:ꝙ ad neapolitanã expeditionẽ centũ milia nũmũ ꝯtribuere pariſii negauerant Cogitauit ꝓpterea carolꝰ aliquo ĩcõmodo illos afficere.& quo id faceret mõ oportunitatem expectabat. Redeũte in frãciã carolo ſtatiꝫ neapolis a fide defecit.& mortuo gilberto mõpẽſerio reliq̃ p̃fecti ægre ſua p̃ſidia tuẽtes ad carolũ ſe recepe.primã adoleſcẽtiã carolꝰ cũ parũ caſte egiſſet:vires illi intabuerãt.ita vt añ paucos menſes q̃ moreret̃ macilẽtia extenuatus atqꝫ effœtꝰ effectus:p̃teritas interiꝫ deteſtari voluptates:ſeqꝫ ad caſtimoniã colligere videbat̃.Eapropter idolebat illi maxime ꝙ ſine liberis eẽt:cũ ex ãna vxore quos genitos tris habuerat mors abſtuliſſet. Deceſſit ãbaſię ſeptimũ & vigeſimũ vix agẽs annũ:duꝫ laxãdi animi gr̃a ex deambulatorio cum vxore pila ludẽtes deſpectat.vii.idus ap̃lis ãno ſalutis.M.cccc.xcvii.Pridie vero kalendas maii funꝰ ad ſanctũ dyoniſiũ ꝑ pariſios accuratiſſima põpa efferre ſequẽti ordine ꝯſpexi.

Vana hoſtiũ expectatio.

Victor carolus.

Francorũ regũ mos.

Pariſios rex cõtẽnit.

Carolꝰ infirmatur.

Carolꝰ octauus morit̃

¶Apud ãbaſiã in diui florẽtini tẽplo/ꝑ ioannẽ peraudi cardinaleꝫ expletis exequiis:comitãtibus inde ſuo ordine veſte lugubri p̃ncipibꝰ atqꝫ primoribꝰ aulicis miniſtriſqꝫ ſupra millia ſeptẽ & p̃lucẽtibus ꝯtinenter quadrigentis facibꝰ: q̃s totidẽ pauperes pullis tunicis & capucio induti pręferebant:poſtq̃ ad beatę mariæ templum/quod de campis in pariſino ſuburbio nũcupatur/primo & vigeſimo die ab ambaſiæ exitu peruentum eſt:defuncti feretrum in eodem templo ea quæ ſecuta eſt nocte reponitur:pernoctantibus ibi permultis ſuo ad hoc nomine deſignatis curialibus.Ad eam tam numeroſaꝫ pompã toto itinere nonaginta milibꝰ paſſuuꝫ deducẽdã:ex inſtituto petri de rufe aurati eq̃tis p̃mi(ſecũdũ vulgi appellationẽ) regis

Pompa funebris.

ſcutiferi præfecti erant honorati ductores/qui multitudinem ſemota famulantium & ſeruorum colluuione moderarentur. Et ad quemqꝫ locuʒ vbi diuerſanduʒ eſſet: præcedebat cuʒ domeſticis regiæ aulæ miniſtris Caſtellaudius/eius temporis magiſter domus/qui alimenta non ſecus ac viuenti adhuc Carolo/multitudini pararet.

¶ Anteibant præterea omnem pompam longo interuallo cantores & miniſtri regalis capellę vt per eccleſias vbi ſtatio futura eſſet/ aras ornarent & lichnos. Et ne præter prædeſtinatum ordineʒ a quoq̃ erraretur: Guyotus maʒacus: Petrus loyſius: & Rigaudus ſeruandis ordinibus erant præpoſiti. ¶ Erant item qui cōmeatuʒ & diuerſoria curarent. Igitur pariſii accepto nuncio de funeris aduentu: altera die ſecundum cuiuſqꝫ ordinis conditionem ad eum vbi Cadauer repoſitum erat locum procedentes: ſequenti modo funus ſunt comitati. ¶ Ibat ante omnes commiſſarius vnus caſtelleti: cui aſſignati aſſiſtebant bono numero ſeruientes/ quos Clientes vocant/cuʒ ſingulis tunicis nigris/baculos eius coloris manibus ferentes: ad dimouendam plebeʒ: ne progredienti pompæ foret moleſta. Hos ſequebantur dextrorſum ſiniſtrorſumqꝫ pauperes portandis facibus (vt ſupra expoſui) deputati. A ſingulis tędis pēdebant ſcuta duo inſignibus liliis picta. Veniebant inde quattuor & viginti cū ſingulis campanulis polinctores (quos clamatores pariſii dicunt) a pectore & ſcapulis regis inſignia geſtantes. qui nec punctum quidē temporis a pulſandis tintinnabulis ceſſabant. Dextro latere/viri religioſi cū ſua quiqꝫ cruce/primū mendicantes/poſt cęteri diuerſoruʒ ordinum (ſicuti antiquitas ferebat) incedebant. his ſubibat præfectus vigiluʒ cum ſuis ſeruientibus. Inde quattuor & viginti ſalis baiuli qui hannonii vocitantur. Hi nēpe venerant ꝙ priuilegii iure funeris feretrū ferre contendebant. Sed priuilegio derogatū eſt. Retro hos tabellarii equites qui ferēdis regiis litteris deſignantur/mox regii corporis cuſtodes/inde ſuitenſes cuʒ ſingulis geſis/quas hallebardas appellant/ingrediebātur: quibus præerat Claudius præfecti cuſtodum vicarius. Poſt ibant ii qui illuſtri genere orti: honoris vocantur infātes. Inde regię domus magiſtri quibus ꝓ more ſinguli baculi in manu erant. Talis erat dextri lateris inſtitutio. Siniſtrum tenebat magno numero ſtudii pariſienſis vniuerſitas: incipiens ab extremis clamatoribus/& inde ſecundū ſingularū facultatum collegia ſurſum ad rectoreʒ vſqꝫ/verſus epiſcopos. Rectori pręibant bidelli cū ſuis baculis & maſſis argenteis. nec aderant ſcholaſtici omnes: ne ꝑ illorū multitudineʒ via arctaretur. Inter hos hinc inde procedentis pompæ ordines poſt faciferos ibat caſtellaudius mula inſidēs/ſequētibus cōminiſtris peditibus/vt a me dictū eſt. His ſuberant tubicines inuerſis tubis: & caduceatores. inde claudius ſignū militare regi peculiare gerebat: equo vectus non ignobili. ¶ Ducebatur hinc ſex equis carpentū in quo regis corpus ad diuam vſqꝫ Mariam de campis fuerat aduectum/veluto tectum nigro/& aureo deſuper pallio inſtratum. Cuius limbi per quadrum/ex Veluto colore cæleſti pendebant/ aureis Liliis/ Arminiſqꝫ quales pro inſignibus Anna vxor defuncti gerebat intexti. Super hæc diſtenſa erat lata Crux candida. Equi cuʒ ſuis iugis & loris pari veluto/ſuperaddita cruce tegebantur. ¶ Adequitabant hinc atqꝫ hinc equis vecti Emarus ronus/& Canuquanus illuſtres ſcutiferi. Carpento poſthibat Blandinus quottidianæ regis impenſæ ſcutifer. ¶ Atqꝫ inde ſex generoſi adoleſcentes/Pagios vocant/totidem inſignibus equis vehebantur: ſimili apparatu quem de Carpento diximus. ¶ Minabatur poſt hos non inferiori ornamento Equus cæteris dexterior: Hunc gladii latorem aulici vocant. ¶ Quem ſequebantur in equis inſidentes ſplendido ſanguine nati ſuffacus & ſanctamemus. Poſt huiuſmodi medium ordinem dextrorſum procedebant ſacerdotes & clerus parrochialium eccleſiarum: inde ii qui ſacello palatino & qui maiori eccleſię inſeruiunt. ¶ Succedebant monaſteriorum abbates/ſancti Victoris. Maglorii/diuę genoueſę. & de fecano. Accedebant ſubinde pontifices. Sarlatenſis. Valentinus. Andegauus. Altiſſiodorenſis. Pariſienſis. Cardinales duo/gurcius & luxemburgus. ille natione pictauus in germania pręſulatum obtinebat. Hic ex picardia nobili ſtirpe genitus cœnomanis pręerat antiſtes. Siniſtrorſuꝫ pręter ſcholaſticos nemo incedebat. Eratqꝫ rector e regione pręlatorum ſuo ordine poſtremus. ¶ Inter hos & pontifices medii ibant viatores regii virgas ſuas quæ maſſę nominantur inuerſis capitellis geſtãtes. Inde caduceatores duo qui regẽs armoruꝫ nuncupantur mõioius dico & clarcuoyus. Poſt quos alter equus (curſoriũ vocant) toto præter oculos corpore veluto amictus ſine aſſeſſore ducebatur. Cui petrꝰ de ruſe primarius vt ante dixi ſcutifer paruula mula vectus accedebat regio enſe accinctus. Pone hunc trium paſſuum interuallo ibat pedes Iacobus de ſtoteuilla pariſinus prętor virgam manu præferens. inde ex regis maxime domeſticis clariſſimi homines/qui lecticam vbi caroli funus conditum erat comportabant. Cui ſuperextabant tanq̃ in lecto iacẽs caroli ſimulachrũ ſimillimum quoad fieri potuit viuo. Erat lectus lintheo ex ſubtili tela hollandina in terram profluente inſtratus. cui ſuperpoſitum erat grande veluteum pallium vlnis quinquaginta conſtans. Deſuper intextum ex auro pallium quinqꝫ & viginti vlnis extendebãt ſimilibus limbis quos in carpẽteo ſupra deſcripſi p̄ter arminas. Addita erãt puluinaria aurea duo. Altero ſimulachri caput altero pedes nitebãt aurea corona caput decorabat. Tibias induebãt ſericei coturni blauio vt ita dicã colore/ſup aſſutis aureis liliis. Veſtis p̄ma ex purpureo tafeto. i. tenui ſerico & fimbrię eiꝰ aureę erãt. Erat & altera tunica ſupior ex ſatino cęleſtis coloris aureis liliis intexta. qbꝰ ſupextabat chlamis arminis duplicata/dextrorſum apta ex veluto pari colore: liliis ſupinductis. Ad chlamidis extremã fiſſurã armũ verſꝰ fibula erat multis gẽmis & auro florentino precioſa. Chirotecatis autem manibus cum ſtatua eſſet: dextera ſceptrũ ſiniſtra gerebat manum quam iuſticię franci vocant. Ea eſt huiuſmodi. iudicem digitum & medium erectos habet. reliquos cum pollice ad volam implicitos deflectit Dextera manus paulo altius q̃ ſiniſtra pectori eminebat: vt qui in digito aureus annulus erat videri poſſet. ¶ Aurei pallii angulos quattuor parlamentei ſenatus præſides ſinguli ſingulos tenebãt: veſtibus ornati quibus in curia ſolennia iudicia excercent. ¶ Ad lecticæ latera incedebant cæteri Senatores rubris tunicis veſtiti. Quos hoſtiarii lugubri toga præcedebant. Supra lecticam aureum velum quadratum decem baculis ſuſtinebatur. quos mercatorum præpoſitus & ſcabini vectitabant. Eiꝰ veli ſingula latera velutea erant: ad eundem modum quo carpentum ornatum fuiſſe ſcripſimus. Quo etiam tegumento baculi tegebantur. Ad lecticæ ſiniſtruꝫ latus militare ſignum quod panonem appellant ludouicus daucus geſtabat. Dextrorſũ peculiare regis ſignum ferebat yuo dalegre. ¶ Retro prodibat cum integro vexillo. Carolus tremolus. quem comitabatur chaumontus regię domus primarius magiſter. Veniebant inde principes Mompenſerius. de Guyſa. de Dunoys. & dux albanię talaribus chlamidibꝰ pullis capuciiſqꝫ amicti. inde cãbellarii: & ii quos regii ordinis torqbus carolꝰ donauerat. Quattuor inde &.xx. architenẽtes qbꝰ viuẽtis caroli prȩcipua cuſtodia fuerat. Mox ſequebantur ſelecti nobiles ducēti terſas & ſplendidas haſtas manu geſtantes. Siniſtrū latus ſuo ordine decorabant regiarū rationum computores. vectigalium quoqꝫ id eſt vt aiūt iuſticię generales. regii iteꝫ theſaurarii & ex caſtellero frequētes iudices atqꝫ miniſtri/honoratorū quoqꝫ ciuiū ingēs multitudo. Poſtremi omniū ibant vrbis pariſiorum ſagittarii: bini procedētes. Hoc apparatu & luctuoſa pompa funus ad diuę marię pontificiale templū deductum eſt: ſpectante ex feneſtris tectiſqꝫ vicatim inumera plebe ciuitatis. Maioris templi ſingula ornamēta & ſubſelliorū ordines/vela/tapetes qui parietes veſtiebāt ſcribere operoſum & longum eſſet. Lichnorum aūt per templi muros ſurſum deorſūqꝫ tāto fulgore eccleſia & micabat & calebat: vt illo venientes pauloqꝫ morati ęſtuarēt. Poſtridie ſolennibus exequiis facta re diuina pari quo ſupra dictū eſt inceſſu: cū ad dyoniſianam portam ventū eſt/ ordo deducentium funus / tranſito ſuburbio & rectore cū ſuis ſcholaſticis domū repetente) talis fuit: qualem ab ambaſia ad beatā vſqꝫ mariam de campis ſeruatū fuiſſe diximus. Inde ad crucem quæ in via militari ad ſanctuꝫ dyoniſium eſt/& pendens nūcupatur pompa proceſſit. Quo religioſi cœnobitę eccleſiaſtico ornamēto cōuenere: funeri per ſacras cerimonias obuiantes. Præerat illi abbas de fecano. nā loci abbas ſupra aliquot annos cardinalis factus romę agebat. Vbi ad oppidi portam pōpa ſucceſſit quattuor parlamenti præſides & cęteri ſenatores ſuum iterū ordinem receperūt: obambulantes funus. Cui tamdiu aſtiterunt: donec funebribus officiis abſolutis ad ſepulchri locum deduxiſſent. Fecit rem diuinam cardinalis luxemburgus. funebrem orationem ioannes andegauus pręſul qui regius confeſſor fuerat: habuit/lamentationis plenam. Dum in foſſam cadauer deponi cœptuꝫ eſt: adſcitis per caduceatores regiæ domus magiſtris ſinguli ſingulos baculos quibus miniſtrando regi vſi erant in foſſaꝫ demiſerunt. Inde caduceatores ipſi & armorum ſeruientes ſericeas veſtes regiis inſignibus pictas exuentes: eas cum ſuis maſſis deponunt. Qui vexillum (cui guydon nomen eſt) geſtabat/demiſſā magna religione lanceam ad tumulum proſtrauit. Eadem obſeruatione fecit is qui regiū ſignū ferebat: cū pars adhuc feretri extra foſſaꝫ extaret. Eo in foſſa inſtrato: accedens qui panonem gerebat/humi ſignum depoſuit. Simile fecit ſignifer maioris vexilli. Magnus inde ſcutifer petrus de ruſe regium gladium quem terræ commiſerat: in altum exerens: poſtq̄ exaltata voce viuat rex pronunciauit: caduceatores ſuas tunicas receperunt. Mox ex cambellariis primus/vexillum maius erexit. quod poſtea eminenti loco poſitum eſt. His ad pręmiſſum modum religioſo ritu conſummatis epulatum eſt: in regia domo/non ſecus ac regibus mos eſt. Si quis hyſtoriæ hæc cōiunxiſſe me calumniabitur: miretur magis/nulq̄ apud Francos ſcriptores inueniri quo ritu quave pompa aut cerimoniis ſuorum regum funera ad ſepulchrum ſuperioribus ſęculis deducta ſunt. Delectauit me/in ipſo etiaꝫ publico luctu/ hęc raptim annotaſſe: quę futuris hinc funeribus exemplaria ſint/ & non aliunde quęrantur. Minus enim operoſum fuerit priora ęmulari: vt illis aliquid adiiciatur: q̄ ancipiti (in re pręſenti) cogitatione/quid factum aut gerendum ſit augurari. Occidentalibꝰ enim incolis exteri auctores vicio vertunt: ꝙ ſe & ſuę gentis originem & progreſſuꝫ turpiter ignorent.

¶ De caroli autem morte cui multis legationibus inſeruieram hoc epigramma ſum meditatus.

¶ Nunc tandem agnoſco ſtultus mendacia mundi:
Et ſpes exiguas dum punctum viuimus ęui.
Congeries nos fallit opum.nos fallit & ętas.
Nec fida vllis eſt quęſita potentia regnis.
Deſerit elatos ſublimis gloria reges.
Calcat & excelſum mors protenus atra tribunal.
Inde fidem ſi vis:repetito funera carli.
Late cuius erat omnis poſſeſſio francus.
Cui tremefacta caput ſummiſerat appula tellus.
Britoqꝫ depoſitis parebat ſubditus armis.
Quem ligur & veneti conſulto marte petitum.
Terribilem ſenſere manu.fortemqꝫ duello.
Fornouii multo maduit dum ſanguine campus.
Ille pila dum forte videt colludere ſeruos.
Confeſtim abripitur:& vox occluſa fatiſcit.
Vix quater aſpirans ſeptena volumina ſolis:
Emoritur/ſine prole ſacrum diadema relinquens.
I iam.rumpe alpes/multorum effunde cruorem.
Dilata imperium/promitte palatia cęlo
Cuiqꝫ domus terra eſt longo ſeruanda ſopore.

¶ Scripſit quoqꝫ de caroli inopinato obitu egregius autor fauſtus andrelinus q̄ plurima.De quibus hæc digna lectione excerpſimus.

Ecce trucis numen non exorabile parcę
Florida trūcauit ſurgentis ſtamina carli
Stamina neſtoream tranſcendere digna ſenectam
Cumęaꝫ: phrygiamqꝫ ſimul:ſed ſtrenua virtus
Ante ſuum veniens iuuenili in corpore tempus:
Ipſis inuidiaꝫ ſuperis commouit atrocem:
Et tanto orbarunt fœlices numine terras.
Feſtaqꝫ plaudentis decorarunt atria cęli.

Secundum hunc (quoniam ſine liberis deceſſerat)Ludouicus aurelianorū & valeſii dux maria cliuienſi matre natus/ qui quarto ſtirpis gradu Carolum contingebat dum bleſis agit/rex aſſumitur.Statimqꝫ ſepulto Carolo Remis inungitur.Mox iudicio eccleſiæ dimiſſa Ioanna quam vxoreꝫ Ludouici metu cum gibboſa deformiter eſſet inuitus duxerat:annam caroli relictam ſibi copulauit:dato ioannę in partem ſucceſſionis biturigum ducatu.Dum hæc agūtur maximilianus romanoruꝫ rex:nunq̄ quietus princeps:cuius cœptis fortuna raro fœliciter arriſit:coacto raptim exercitu:ſequanos/id eſt ſuperiores burgundos petit.in alteram burgundiam quæ francorum eſt/licet ad philippum maximiliani filium pertinere pleriqꝫ diſputent:imperiuꝫ facturus.Itum eſt ꝓtenus aduerſus hominis conatus leuibus ꝓliis atqꝫ incurſionibus non ſine vtriuſqꝫ exercitus dāno præluſis. Verū ſuccedente ꝓxime bruma:induciatū eſt. Venere per hos dies a venetis legati nouo regi gratulantes.ſuppetiaſqꝫ illi aduerſus ludouicū ſforciaꝫ pacti:in amicitiā recepti ſunt.Non defuere cōfeſtim ab initio ꝙ vel ineūdę gratię cā:vel rerū innouādarū ſtudio vł oſtētādi ſui libidine moti ludouico ꝑſuaſerīt aīaduertere q̄tū a maiorū legib⁹

Morū ac inſtitutorū reformatiōes.

magiſtratus & iudicia deſciuiſſent. decere illum qui reipublicę gubernacula ſuſcepiſſet: reſtituere ea in priſcam integritatem quę corrupta & neglecta eſſe conſtabat. Igitur ludouicus ante omnia pręclarum ratus/ſi optimis legibus regnum ſtabiliret: iudiciorum formam correxit. & diſciplinę ſcolaſticorum priuilegia interpretatus eſt. Porro a religionis obſeruantia incipiens/per omnia iudicia & forēſia officia perqꝫ generalium ſtudiorum conſeruatorias ſedes/& priuilegioruꝫ aliquot protectores decretum & ſuam explanationem adiecit. Iuſſitqꝫ in parlamenti ſenatu atqꝫ aliis regni foris promulgari: miſſo eius rei cauſa ludouico albigeſiorum pontifice. Tentauit autem pariſianoruꝫ ſcholaſticorum vniuerſitas tueri ſuam libertatem/ & de regiis conſtitutionibus ea demere/quæ priuilegiis & diuturnę eorū conſuetudini diuerſa contrariaqꝫ eſſe videbantur. Miſit propterea ſuos ad ſenatum oratores q peterent quæ conſtituta a rege erant benignius explanari. neqꝫ ſinerent iudices apud quos iudiciorum poteſtas erat turbari ſcholaſticorum quietem/qui & pariſiis maximo commodo eſſent/& chriſtiano orbi luminis atqꝫ fidei ſtabilimentum afferrēt Si quid grauius ſolito & præter veteres regum ſanctiones ſtatutum foret: mox diſſipandam forte tam ingentem litteratorum hominū multitudinem: alioqꝫ abituram vbi tranquillam ſedeꝫ obtineret. Ad hec ſenatus reſpondit/ſe a rege iuſſos promulgare quas tulerat leges. Apud illum autoritatem eſſe abuſiones tollendi & corrigēdi errata quæ a ſuis cōmitti ſubditis comperiſſet. Nichil de illorū priuilegiis demere regem velle. Cęterum quoad ſenatus poterat concedere quidem illis poteſtatē ſua priuilegia edendi. quę curiæ exhibita incōtaminata ſeruarentur. Igitur hoc iudicante ſenatu: vniuerſitatis ſyndicus biduo tantum impetrato aliquot quę pro temporis anguſtia præſentanea habebat priuilegia apud ſcribam deponit. Neqꝫ melior inde facta eſt ſcholaſticorum conditio. Neqꝫ derogatum eſt legi. quam ludouicus rex condiderat. Quod iniquo animo ferentes ſcholaſtici coacto numeroſo conuentu: de intermittendo ſtudio: deqꝫ litterariis exercitationibus deſerendis conſultant. Dicuntur in eo cœtu variæ ſententię/donec tertio cōuenientes: ventuꝫ eſt in ſentētias eorum/qui prędicationibus & quottidianis interpretationibus interdicere ſuadebant. Poſtridie eius cōuentionis dies erat feſtus euchariſtiæ ſacramenti. Miſſum eſt autore iohanne caue qui vniuerſitati pręerat rector/ad eos qui concionaturi in eccleſiis erant vt plebi nunciarent/non habendas deinceps verbi dei prædicationes/ donec priuilegiorum ſuorum integram libertatem ſchola pariſienſis recuperaſſet. Fuere inter prædicandum qui liberius locuti ſunt: ita vt ad ſeditionem oratio illorum ſpectare pleriſqꝫ viſa ſit. Venerat per hos dies ad vrbem guydo de ruppe forti cancellarius in quem probra & libelli per multa vrbis loca poſiti fuerunt: incidit ꝓpterea ſuſpicio id a ſcholaſticis factum eſſe. moxqꝫ per vrbem rumor irrepſit: ſcholaſticos turmas & conuēticula ad ſeditionē habere. Quamobrem parantur ab vrbis prępoſito armati. nec minus vigilum pręfectus excubias habet: viaſqꝫ diligenter circuit ciuitatis) q̄q̄ ex omni ſchola inuentus eſt nemo non quietus/ & domi ſe oı̄no continens. Mirum profecto eſt q̄ cita & pernix fama/homines quos multi inter magiſtratus exiſtimaſſes fefellit. Ex his eniꝫ nonnulli litteras tanq̄ de re comperta ad regem dant feſtinanter: ſcholaſticos in armis eſſe: ſollicitare ad plebem populum. verendum eſſe ne ciuitas tota ad rebellionem ꝓpe diem ſpectet. feſtinet ergo: tanq̄ ad reſtinguendum incendiū accedere. His litteris permotus rex paucis poſt diebus aduenire nunciatur plenus indignationis aduerſus ſcholam quam neſciebat innocen tem. Qua re accepta: nuncios ſuos corboliū quo rex venturus ferebatur ſchola ideo pręmittit: vt priuilegiorum antiquam libertatem recuperet. aut poſitis per euʒ legibus benigniorem rex explanationem adhibeat. Qui miſſi erant ſollicite inquirentes quo in ſcholaſticos animo ludouicus eſſe videretur: comperiunt illum irritatum eē vehementer. ꝙ decretis parere tam contumaciter cunctarentur: excitarentq; ſuis cōtionibus populi furorem quo pariſii omnes non modice turbabantur. Ea re per illuſtres aulicos accepta: oratores mutato de retinendis priuilegiis cōſilio: pacare ante omnia regem leui oratione conſtituunt. Igitur ad regis conſpectuʒ admiſſi in hac ſententia locuti ſunt. Nichil ab eorum vniuerſitate perperam eſſe factum. Falſa eſſe q̄ aduerſarii ad eū de ſeditione detulerant. ſcholaſticorum multitudinem domi quietiſſime agere. expectare cum ſumma modeſtia quid eius amplitudo imperaret. Videret ne per paucorū inſipientiam/ conſultiſſimos quoſq; pergeret vlciſci. Eum quidem poſitum regem eſſe: ſed (vt eſt in principe apum) qui vel aculeo careat: vel habitum ad vindictam non exerat. remittat eius clemētia/ quod a iunioribus leuiter garritum extitit. eſſe in omni ciuitate dicaces. Linguas ad ſtulte loquendum fluxas & labiles tam parui habendas q̄ imbecilliū canum latratus. Summi principis laudeʒ pręcipuam: ab ira ne excandeat temperare: manſuetudine leniri: vt amari magis q̄ timeri ſtudeat. Ipſum vnum eſſe: quem non ſecus ac filia patrem ſchola pariſienſis obſeruet. In eo ſpem repoſitam ſcholaſticorum: qui præter ſolam libertateʒ & libros poſſideant: dicendi ab oratoribus: ſine facto georgius de ambaſia rothomagenſium p̄mas: qui inter aulicos plurimi habebatur: eruditi inquit viri non mirum vobis eē debet: ſi ęquiſſimus rex de abuſibus qui prætextu veſtræ libertatis committi deferūtur veſtris priuilegiis limites poſuerit. Ipſi pro veſtra eruditione noſtis quid in his omnibus peccatum hactenus eſt. Emendare voſipſos prius decebat: q̄ alterius cenſura iudicaremini. Neq; enim ſua opinione rex/ ſed prudentium virorum conſultis ac reſponſis erratorum delicta legibus cohibuit. quibus repugnare vos non oportuit ita vt repentinis edictis a veſtro ſtudio ceſſaretis/ prohibentes diſſerere per eccleſias populo verbum dei. Quo mediuſfidius facto regem a vobis deſpectum eſſe qs ignoret? Veſtræ libertati detractuʒ ire rex noluit. Dolos amouere/ fraudes amputare eſt arbitratus: non vt veſtræ quieti aduerſaretur aut bonos a litteraria lucubratione auerteret. Tenet memoria quanta tranquillitate vos fouerint reges qui eum præceſſerunt. Nouit quæ ſunt in regnum ſuum & rem communem chriſtianorum veſtra merita. Sed veſtra res ſincera eſſe non poteſt quæ peruerſoruʒ abuſionibus atq; illegitimis negociis perturbatur. Ea regis cōſcientia eſt vt pauciſſimos malit doctrinæ recte incumbentes q̄ diſcolorum incompoſitam multitudinem. Date operā veſtrorum mores componere. vt regiis inſtitutionibus audientes ſapientiam cuius gratia conueniſtis comparetis. Si hoc ritu conuerſabimini: cum principis gratiam vobis īpetrabitis: tum priuilegia veſtrę communitati affatim conferentur. Hęc cum pontifex dixiſſet: petentibus legatis: an aliud præcipere rex illis optaret: Ite inquit & conſcholaſticos veſtros qui hoc nomine digni ſunt/ ſalutate. de malis nulla michi cura eſt. moxq; percuſſo manu pectore: ipſi me inquit ſuis prędicationibus taxauerunt. illos autem mittam alio prædicatum. Intellexerunt hoc verbo oratores iratum eſſe regem. Feſtinantes ergo pariſium reuerti: vocata eodē die magno numero vniuerſitate: quę accepiſſent oratores rettulerunt. Rector vero ex vniuerſorum ſententia protenus iubet/ ſtudii cōmunionem/ exercitationeſq; repetere. & prędicatoribus contionari permittit. Ingreſſus eſt vrbem ludouicus multis armigeris cum tenſis atcubus & procerum multitudine ſtippatus. vbi habito poſtridie parlamenteo ſenatu: leges ab eo ſemel poſitas publico edicto pertinaciſſime confirmauit. Erat quidā ex contionatoribus thomas varuetus cameracenſis qui neſcio quid minus conſulto inter prædicandum dixerat. Hic ſui conſcius non expectato regis aduentu: cameracum vnde oriundus erat ſe recepit. Ioannes auteꝫ ſtandonc brabantinus theologus doctor vita & doctrina clarus/ludouico alioquin ſuſpectus qui collegio montis acuti præſidebat/regno interdictus eſt. proſcriptionis cauſam non comperi.

Philippus fidem ꝑſtat.

¶ His rebus geſtis cum philippo deinde archiduce ob præſtandam regi fideꝫ liberaliter actum. Veniens enim attrebatum (quo miſſi a ludouico rege/guydo de ruppe forti cancellarius & ludouicus luxemburgus ligniaci comes ſe cõtulerant) in verba regis/ſtante pro tribunali cancellario/philippus flandrię & artheſii comes iurauit. oppidaqꝫ cum toto artheſio quę anteq̄ pubeſceret/rex vt feudi dominus occupabat: recepit.

Bellū heluetiorum.

Expeditio ī mediolanū.

¶ Sub idem tempus heluetii qui & ſuitenſes in germanos vaſtatis illorum agris ferociter incurrunt. Maximilianus numeroſo exercitu inſtructus ſuitēſes vlciſci feſtinat. Cæterum ludouicus iniuriarum memor quas a ludouico ſforcia apud nouariam ſupra annos tris acceperat: ſimulqꝫ mediolani ducatum tanq̄ ad ſe pertinentem vindicare conſtituens: grandi conflato excercitu alpes traiicere copias pręmittit. Quas (reuiſa obiter vxore/quia grauida erat) Lugduni nō cunctanter aſſequitur. Vbi magiſtratuuꝫ ciuiūqꝫ ordinibus accurate diſpoſitis: cleri præterea apparatu/publica omnium lęticia excipitur. Itaqꝫ ingrediente ludouico ciuitateꝫ: vbiqꝫ ludi iociqꝫ celebrantur. & plauſu cantuqꝫ ęther reſonabat: ea præſertim cauſa: ꝙ nouo regi maxime gratulari lugdunenſes cupiebant. & in expeditionem aduerſus inſubres proficiſcenti fœlicem auſpicari euentum conabantur. Nam animo reputãtes inſidias quibus apud fornouium carolus octauus appetitus fuiſſet/& quo apđ nouariam modo ludouicus laboraſſet: nemo non gaudebat accinctum ad bellum regem intueri: quem & hoſtes vlturum: & ſua repetiturum ſperabant.

Mediolanū quō ad Ludouicum ꝑtineat

¶ Enimuero mediolanenſium ducatus ſupra aliquot annos a morte philippi/qui fuit ex vicecomitum familia vltimus mediolani princeps & ãno ſalutis. cccc. quadrageſimoſeptimo ſupra mille e vita migrauerat/ad aurelianenſium ducem Ludouicum hoc potiſſimum iure pertinere conſtabat. Itaqꝫ philippus ſororem habens valentinam hanc ludouico: qui regis caroli ſexti frater/& aurelianenſium dux erat vxorem tradit. data illi in dotem aſtenſi vrbe. quam nichilominus tradere licet a carolo fuiſſet ſępenumero admonitus: tam diu recuſauit: donec rerum neceſſitate adductus: ſpe auxilii a carolo impetrandi: illam raynaldo drenſnenſi Caroli regis pręfecto (qui propterea miſſus erat reſtituit. Qua a raynaldo recepta: ſequenti proxima nocte philippus febre & alui profluuio interiit. Raynaldus autem tametſi duobus tantum armatorū millibus inſtructus aſtaꝫ teneret: poſtq̄ de philippi morte certior factus eſt: ſimulqꝫ intelligit mediolanenſes ꝯſiliū capere/dominū ne quẽpiam admitterent: an in libertatem ſe aſſerentes rem ſuam paucorum moderationi cõmitterent: dum occupare alexandriam cupit: non nulla agri illius loca vi obtinet. diripitqꝫ. donec repugnantibus boſcenſibus/qui ad alexandrinos ꝑtinent/cum illos pertinaciter obſidet: mittuntur a mediolano milites/qui raynaldum multis francis partim captis/ partiꝫ occiſis exuperant. & vinctum in alexandriam ducunt. Fuit alexandrinorum in captiuos ferina crudelitas.

¶ Eodem tempore inſurgentibus per franciam diris factioni bus:& rege per temporis interualla mente capto a mediolanenſi bello ceſſatum eſt Erat franciſcus ſforcia vir animo & opere militaris qui blancham mariam Philippi filiam vxorem duxerat.quam ex agnete nobili maynę ſtirpis fœmina philippus illegitimo thoro genuerat.Eam ob rem franciſcus mediolanenſem ducatum occupare contendens:depulſis venetis/qui aliquot vrbes in ea regione tenebant/ducatuꝫ occupat/recepto vniuerſi mediolanẽ.agri dominio.¶Ad quam rem magno vſui fuit renatus andegauorum dux/qui collecto ex francis ad belluꝫ ſicilienſe milite frãciſco ſe coniunxit. vt quietis aliquando mediolanenſium rebus eius copiis in rem ſuam vteretur.Itaqꝫ poſtq̄ manus gallica ad franciſcum venit:pontem vicum(ad olliũ amneꝫ ponte facto) circũuallat. vbi exardens in expugnatione francoruꝫ furor:miſerabilem in oppido cędem/incendiumqꝫ excitauit. Quod cuꝫ reſtingui facile non poſſet:totum oppidum/quia venetarum partium erat/permittente franciſco conflagrauit.Hęc clades ad finitimas ciuitates delata/miro terrore incolas perculit. ita vt ad ſua iaꝫ mœnia ſtare gallos exiſtimarent. Hinc cremona:mox brixienſis ager/& quæ in montanis ſunt oppida atqꝫ arces:octauo poſt pontiſvici excidiuꝫ die:frãciſco paruerunt. Atqꝫ inde ſuccedentibus proſpere rebus Mediolanenſes franciſco ſe permiſerunt. Tam vtilis fuit illi gallorum animus ferox.Sed itali ſcriptores crudelitatem appellant/propterea ꝙ italus miles ſtipendia faciens hoſtium ſpolia magis q̄ belli finem velit.Franciſco liberi quattuor fuere.galeacius:philippus:ludouicus:aſcanius:ipſe intercute morbo interiit.Galeacius ſucceſſor ab andrea lampugnano in diui ſtephani templo apud mediolanum occiditur:relicto filio galeacio. Quem patruus eius ludouicus ſforcia venenauit.inuaſitqꝫ mortuo adoleſcente ducatum ad hos vſqꝫ dies/cum ludouicus rex bellum tyranno indixit. ¶Superatis igitur mẽſe auguſto alpibus:cum aſtam copiæ perueniſſent:duo in alexãdrinis oppida:quoruꝫ alteri Non:alteri roqua nomen eſt expugnata diripiuntur:ſoloqꝫ ęquãtur præter roquę arcem quæ in edito loco ſita aditu difficillima eſt ſed tamen incenſa. Mox in alexandriam itum/ductore Ianiacobo/qui a ludouico ſforcia ob male a tyrãno adminiſtratã rempublicam ad ludouicum regem ſe contulerat.Tenebantur alexãdrini firmo ſforcianorum præſidio.ideoqꝫ acerrime primo impetu ſe tuentes ſumma difficultate expugnari potuerunt:donec e muro Galleacius qui vrbi præfectus erat ſe proripiens ad ſforciam aufugit. Et in eis quidem breui tempore ſubigendis magna non ſine noſtroruꝫ incommodo cędes facta eſt & pars ciuitatis direpta . nã præter id quod in ſforcianorum fide ſtare alexandrini pertinaciter ſtudebant: addebat illis animos vetus odium gallici nominis.quod poſt ſenonenſium in italiam irruptionem omnibus fere italis ſemper exoſum fuit:nunc illorum leuitateꝫ/nũc crudelitatem auariciamqꝫ & libidinem exprobrantibus/quaſi huiuſmodi vicia nõ maxime apud illos regnent.Nulla enim re inſignior fere ſicilia eſt:q̄ principum qui ĩ ea regnauerunt nece.Et conditor vrbis romulus fratris ſanguine imperium eſt auſpicatus.ipſe deniqꝫ in ſenatu ab iis quos conſcripſerat patres direptus eſt. Indigna eſt nomine crudelis illa fœmina : quæ in patrem recenter trucidatum carpentum quo vehebatur aurigam agere coegit. Sed nunquid Tarquinium cum ſua omni poſteritate expulit romanus furor? Proſcripſit & conſules.Corinthum ob leuem culpaꝫ deſolauit.Horret animus ſillanę crudelitatis meminiſſe.qui atroci imperio legiões quattuor clementiam miſerabiliter comprecantes trucidatas in tyberim præcipites dedit.Qui pręneſtinos fide impunitatis data ſpoliatos armisꝗ conſpectu ciuitatis ad quattuor milia & ſexaginta iugulauit. Quin & occiſorū capita crudelis dictator oculis eius oblata aſpicere per voluptatem non horruit. Nec humanior exiſtimari marius debet/qui marci antonii præclari oratoris menſę appoſitum caput manibꝰ per ludibrium contrectauit. Quis neſcit cęſarem multis in curia vulneribus præſente ſenatu fuiſſe necatum. Sed ne ſingula cōmemorem:pleroſqꝫ etiam laudatiſſimos imperatores inſolens romanus miles occidit. Simile in aliis multis italiæ ciuitatibus & regulis legimus/& accepimus noſtra memoria perpetratum. Gallia autem ſemel acceptos reges inuiolata fide obſeruauit. Sed panygericum ad gallos:in italos ſatyraʒ ſcribere non aſſumpſi. Perſeuerant ab ortu cuiqꝫ genti cognata vicia:quę altera alteri improperet. Illud obiter dico extare per italiam gallicę gloriæ atqꝫ maieſtatis perpetua monumenta:quibus ad hunc vſqꝫ diem illuſtrantur inſubres. & præclaras a gallis conditas vrbes habent:Mediolanum:Comum:Brixiam:Veronā:Bergomum:Tridentum:atqꝫ vincentiam. nonulli papiam addunt quā a boiis atqꝫ cœnomanniis eutropius cōditā tradit. Quinimo magnę portioni italię perdurat gallicum nomen. quod & ab eiſdeʒ & a ſenonibus gallorum populis initiuʒ accepit. Extant alia recentiora gallorum non obſcura apud italos geſta. in quibus non exiguam laudem obtinet. Carolus ille magnus francorum rex. Qui apoſtolicę ſedis inimicos frequenti expeditione vltus eſt. Cuius munificentia obrutam ruderibus florentiam reſtituit. Nec abſcondere poteſt ſicilia quę a gallis olim per richardum & tācredum perqꝫ Andegauorum principes ornamenta accepit. Ad quorum gloriam accedit appulia atqꝫ neapolis vbi viſuntur magnifica gallicę virtutis argumenta quibus admoneri decebat ingratam prouinciam ne in pulchre meritam de ſe gentem: panhormi:perqꝫ reliquam ſiciliam clandeſtinis conciliabulis furens crudelitateʒ nouo exemplo excerceret/per proditionem auſa/quod palam agitare ſibi metuens ꝑfidia formidabat. Sed ad propoſitam narrationem me conuerto. Alexandria quia aſtenſibus finitima eſt ad omnem motum gallicę vltra alpes expeditionis primam belli molem ſuſtinere ſolita/ruinas hactenus ſtię calamitatis oſtendit. Accepta alexandrinorum expugnatione/mox papienſes in regis poteſtatē tranſiere. Quo euētu permotus vecors ſforcia/& de ſuorum erga ſe fide dubius:ſubducere ſe periculis cogitauit. Poſitoqꝫ in arce mediolaneñ. ad præſidium milite:dat non paruam præfecto pecuniam. ratus arcem quæ longe munitiſſima eſt annum totum aduerſus irruentem francum reſiſtere poſſe. quo in tempore ipſe ad maximilianuʒ romanorū regem(cui ſuam neptem in matrimonio collocauerat)ſe recipiens germanorum inde copias educeret. Atqꝫ ita cum filio & paucis clam per comū per lacum larium tridentum ignauus abſceſſit vbi a Maximiliano romanorum rege receptus conuocatis tertio germanię principibus de recuperando ducatu auxiliū petit. Fugiente ſforcia non multo poſt mediolaneñ. regem admiſerunt. Erarcis præfectus idem facere admonitus ſemel atqꝫ iterum reſtitit tanq̄ arcem ſincera fide ſforcię ſeruaturus. Sed auaricię(quę lombardis congignitur)obſequens:arcem dediturum ſe promittit:ſi quam in ea ſupellectilem ludouicus diſcedens reliquerat/ regio dono ſibi liceret accipere. Placuit partim conditio & dimidium ſupellectilis pręfectus accepit. Decemqꝫ millibus nummum aureorum a rege donatus eſt ne diuturna obſidione forte labefactanda arx impendioſa reparatione indigeret. Quę ſex validiſſimis turribus exurgit quas latiſſima foſſa & aqua perennis cingit. Eſtqꝫ intra eius arcis ambitum altera quam roquetam vocant vix(ſi defenſorem habeat)expugnabilis. Vnde ad ter

Ciuitates inſubriū a gallis cōditę

Sforcię vecordis fuga.

tium vſqꝫ lapidem ſunt ſubterranei meatus tres/per quos fieri libera in campos eruptio poteſt. In ea bienne viaticuꝫ & arma repoſita erant/quot duorũ hominuꝫ millibus inſtruendis ſufficerent. Et duo machinarũ bellicarum milia pręter quattuor ĩgentes bombardas taꝫ in priore arci q̃ in hac roqueta reperta ſunt. vanum proculdubio & inutile in tanta mole munimentum quod meticuloſus atqꝫ ignauiſſimus princeps viſo necdũ hoſte deſeruit & prodidit auarus pręfectus. Igitur rex munitionem admiratus: vah inquit hunc locuꝫ annos multos facile defendiſſem. Hanc arcem franciſcus ſforcia condidiſſe perhibetur. ¶ Mediolano cum arce recepto reliq̃ regionis oppida cum caſtellis vniuerſis libera paulopoſt deditione in regis poteſtatem traducta ſunt.

Genuenſes.

¶ Venere præterea genuenſes. quibus præfectũ dedit Philippũ raueſtanum materno ſibi genere attinentem. Venetis cremona cuꝫ aliquot inſignibus mediolanenſis principatus locis (quia ita ab initio cõuenerat) permiſſa.

Turchorũ inſultus.

¶ Sub idem tempus turcorũ claſſis quos auxiliares ſforcia adciuerat/a venetis galliſqꝫ maxima parte deleta eſt. Præerat venetorũ claſſi anthonius grimanus inter venetos apprime diues qui cũ victoriam in manibus haberet puſillanimiter agens turcho non reſtitit quin naupactũ (lempatum vocant) ingreſſus ſolo ęquauit. Franci vero ſalamina nauigantes hoſtiliter occupauerunt igni ferroqꝫ omnia vaſtantes. Cephaloniam venetus iuaſit cepitqꝫ. Turchus forũiulliũ inuadens omnia crudeliſſime in p̄dam vertit. Sed a hungaris & Bernardino comite francpano obſeſſus hoſtis/fame tabeſcentibus equis per inacceſſa capris montiũ iuga reptando potius q̃ incedẽdo euaſit. Interemptis magno numero quos abducebat chriſtianis captiuis. Tam proſpera & minime cruenta intra paucos dies habita victoria adductæ Italiæ ciuitates & reguli/legatos quiqꝫ ad regem miſerunt gratulatũ rebus eius proſperis oblatum qꝫ opem ſuam: ſi ea vti placuiſſet. Fuerũtqꝫ a poetis eiꝰ regionis multa ad regis extollentiaꝫ carmina honorifice ſcripta & oblata.

¶ In hac rerũ fœlicitate quidam mediocri nobilitate armati licentius militũ more agentes ob ſtuprum & fœdas libidines vltima (rege mandante) paſſi ſunt.

¶ Fuit his diebus per gallias pluuioſus aer: & ꝓpter continuos imbres vuę non maturuerunt. Et pariſii peſte laboratum eſt: nõ tamen diuturna.

Scacarii ĩparlamentũ cõmutatio.

¶ Priuſq̃ in lombardiaꝫ proficiſceretur Ludouicus/ de normanno ſcacario (id eſt cõmuni gẽtis normannorũ foro) ſuaſu maxime georgii de ambaſia rothomagenſium archiſacerdotis hęc ſtatuit. Mos erat poſt rollonis mortem diligenter obſeruatus ſtatutis annis ſcacarium rothomagi indicere. Ibiqꝫ ex omni normannorum conuentu totos tris menſes ius dicere litigatoribus: qui ad ſcacariũ doleantiam (quo nomine ꝓuocatio ſignificatur) perferebant. Id tempus quia expediẽdis iudiciis haud quaq̃ ſufficeret: reſtantibꝰ multis cauſis quibus patronorũ culpa finis dari non poſſet. (Patronis eniꝫ qui conſuetudinarii a normannis dicuntur ſuumqꝫ a litibus lucrum augurantur/id interſtitiũ maxime conducebat). Edixit ꝓpterea rex ſcacarii nomen in parlamentum cõmutare. vt non alternis annorum vicibus: ſed perpetuo conſeſſu cauſę in eo agerentur: iuſqꝫ diceretur. Igitur huic parlamento iudices quattuor & conſiliarios ſex & viginti inſtituit: Addidit pręterea cãcellariam & regium ſigillum. Pręſides fuerunt iohannes hebert conſtantianus præſul. Antonius boierus monaſterii ſancti andoeni abbas. Criſtoforus de carmona/ & Robertus calange. Cœperũt ſedere in eo parlamento kalendis octobris ãno dominicę pietatis quadringenteſimo nonageſimonono ſupra mille. Quo ãno tertio

Pōtis ruina. idus octobris anna regina fœminam parit. cui claudię nomen inditum eſt. Et ponſ nouus apud pariſios ſecundo & nonageſimo anno poſt q̃ conditus fuerat: cũ vniuerſis ędibus quæ pulcherrimo ad vtrunq; pontis latus ordine eademq; forma atq; altitudine ſexaginta ſuper extructę erant horam ante meridiem circiter nonaꝫ totus concidit. Quod vix exiſtimandum incōmodum/præpoſiti & ſcabinoruꝫ vrbis negligentia accidiſſe conſentanea omniuꝫ fama prædicabat. Cũ enim annuas octingentas libras ex pontis prouentu acciperent permodicuꝫ tamen in eo inſtaurando impendebant reliqua in ſuum cōmodum reponentes. Nam ſuperiore anno/ędilibus qui magiſtri operum vulgo appellantur/denunciantibus tigna quibus pōs nitebatur antiquata eē: atq; ideo opus eſſe(veteribus ſublatis)alia apponere: negocium diſtulerant: donec imminente prope diem ruina: cum de inſtaurando pōte nulla ſpes eſſet: faber lignarius ad cenſorem criminum iohannem papilionem veniens: ruiturum ante meridiem eius diei pontem conſtanter affirmat. Quamobrem(aſſeruato in cuſtodia fabro)cenſor ad curiā protenus venit. Quem ꝙ intempeſtiuius ſolito accederet(erat enim hora fere ſeptima) Theobaldus bailletus ex curiæ præſidibus ſecundus ratus cenſorem de captiuis pro ſuo officio aliquid conſulturum/rogat quid velit. Eſt inquit cenſor aliud miſerabile. Pons nouus proximaꝫ & nunc inſtantem ruinā minatur. Id renunciare ſenatui aduenio. Inde theobaldus confeſtim ad ſenatum conuerſus/dirum nunciũ explanauit. Mox ex ſenatuſconſulto cenſor nichil cunctatus omnes pontis inquilinos migrare iubet. ſimulq; regios ſeruientes ad pontis extrema locat: qui tranſituros prohibeant. Dum ſupellectilem quiſq; ſuaꝫ & merces auferre trepidus feſtinat: qui in ea re tardiores fuerunt/vna cum pōte corruerunt. Fuit hęc iactura cum multis inquilinis tum reipublicę pariſioruꝫ apprime moleſta. Inquilini domibꝰ mulctati/& quos precario aliena domicilia ſubire oportebat/ſua damna querebantur. Plebs tanto accepto incōmodo in rectores tumultuari & furere timebatur. Quod ne accideret: parlamenteus ſenatus prępoſitũ mercatorum iacobum pedemferreum & ſcabinos confeſtiꝫ accerſiri & in cuſtodia apđ regium palatium ſeruari iubet. In quos iudicium ferre nō prius voluit q̃ de pręſenti fortuna regis ſententiam exploraſſet. Pręnunciabant ruinam ingentes in ędibus rimę/& in trabium tignorumq; cōmiſſuris hyatus. Et pauimentuꝫ fatiſcere cœpit. moxq; non ſuſtinentibus tantam molem veteranis tignis: pauimentum primo reliqua inde omnia quæ ponti hęrebant in ſemet prona & tanq̃ ſibi occurrentia miro fragore prolapſa ſunt ſimulq; tanta puluerum nubes aerem obſcurauit: vt nichil eſſet videntibus perſpicuum. Siſtit ſequana ſuos fluxus: & ſurſum non ſecus ac ſi cataractis fuiſſet cohibitus refluxit. Puellę enim quędam dum ad glatiniacum paulo ſupra pontem pannos abluunt/altera fluminis reſtagnatione correpta extincta eſt. Altera fluctibus præualens enatauit. In cunis obligatus infans in ſummam aquam emergens(adnauigantibus qui in flumine cum lembis erant nautis)periculo liberatus eſt. Vnus ex iis qui quottidiano quęſtu operas ſuas locant/dum ex quadaꝫ domo magnum ſagittarum atq; telorum faſcem efferendum ab opifice deſumpſiſſet: ipſe vna cum faſce clitellis ad humeros impoſito in flumen collapſus: nullo vulnere præterq̃ parua cutis deraſione offenſus nautarum ope eripitur. Alter vbi diſſolui pauimentum animaduertit: ad poſteriorem ędium ſuarum feneſtram raptim conſcendens: cum nandi peritus eſſet/ſe deiecit in amnem. atq; euaſit incolumis. Tā vario euentu aliis ſaluatis: alii non admodum multi ruina attriti perierunt. Eius pōtis longitudo ſeptuaginta paſſuum & pedum quattuor. Latitudo octodecim paſſuū erat. Suſtinebatur ſecundum aluei latitudinem decem & ſeptem tignorum ordinibus. Singuli ordines tigna triginta continebant. Quodq; tignum paulo plus pedis craſſitudine cum eſſet: duobus & quadraginta pedibus longū erat. In eo ponte deambulantes cum nulla parte aſpici flumen poſſet: in continente ſe eſſe: & in nundinis diuerſari reputabant. itaq; tanta ibi opificum atq; rerum venalium copia & varietas erat: tam præterea ęqualis & ſpecioſa domorum facies: vt inter publica regni francorum opera id eſt non iniuria primarium dici potuiſſet.

De pōtis ruina apud pariſios.

¶ De huius pontis caſu hoc epigramma condidi.

Ne longa dubius titubes indagine rerum/
Quid ſors forte ferat/aut qui ſit caſibus autor/
Argumenta patent plus ſolis lampade dāni.
Non fato cecidit/non ictu fulmineo pons.
Nec mala portendit dirus pręſagia caſus.
Prętor & ędilis/& ſtipes debilis ęuo/
Pontis cauſa fuit miſerandæ infauſta ruinę.
Qua ſexaginta flumen deſorbuit ędes.
Matreſq; & teneros violentus ſequana partus.
Et famulos pariter ſęuo torrente vorauit.
Mole ruinarum ſtagnauit gurges/& vnda
Retroflexit iter/donec pręſtantia rupit
Alueus indignans ſibi dudū peruia claudi.
Et ſe terrifico prouexit murmure fluctus.
Obruta nunc ſaxis/nunc tignis vndiq; trita
Corpora merſa latent. & piſcibus eſca manebunt.
Criſpini feſtum dicent inſigne nepotes
Tam triſti clade/quam mœſta lutecia plorat.
Quingentos noſtrę poſt annos mille ſalutis/
Dimidium cicli ſi vis ſubducere ſolis.

Mediolanē. ordinatio.

¶ Inter hanc pariſiorum publicam calamitatem rex Mediolani agens ad ordinandam inſubrium rempublicam animum intendit. Quam a ſforcia vehementer vexatam grandi tributo leuauit. Nam ex annuo vectigali mille ſexcentorum octo millium ſexcentorum octogintaſex librarū turonenſium quæ ſforcia exigebat: rex ſexcēta & viginti duo milia & quingentas libras tantuꝫ accipere contentus: pręſidia munitioribus locis impoſuit. Cōmiſſaq; in primis ianiacobo primaria ducatus gubernatione: illum mediolani in palatinis ędibus habitare iubet. Quētino ſcoto roquetam committit/eiq; ducentos pedites francos & totidem ſcotos attribuit. Maioris arcis cuſtodiam domino de ſcepeio mandat cum quadringentorum militum franci ſanguinis & leuis amaturę præſidio. Ianuenſibus raueſtanuꝫ. Sauonenſibus yuonem dallegre pręfecit. Palatio vrbis iohannes de ſancto ſymone: caſtelleto quod vrbi Ianuæ eminet guyonus regis admiraldus præponitur. Caſtellis autem & inſignioribus oppidis quę etruriam verſus mari adiacent/francorum atq; ſuitenſium pręſidium collocauit. Ad hunc modum compoſitis per inſubres rebus rex in frāciam menſe decembri reuertitur.

Iuliaci ducis aduentu.

¶ Pręſtolabantur trecis regis aduentū guillermus iulliaci & Carolus gheldrię/ duces. quibus erat de inſignibus ferox contentio. Indigna batur enim iulliacus/carolum vicinum ſibi ducem eadē quę ipſe geſtabat inſignia vſurpare relictis maiorum ſuorum inſignibus nec reſipiſcere q̄uis ſępenumero fuerat ne id faceret admonitus. Vnde creſcente indignatione ꝙ par pari cędere recuſabat res armis cœpit diſceptari. Digladiatumq; eſt multū acerrime. Et iulliacus quidem oppidū arcklens quod in planicie & loco ſilueſtri ſitum munitiſſimū carolo ꝑtinebat cepit. Conuenerat igitur tandē ad francorum regem de ea controuerſia referre: vt quod ille arbitraretur id litem dirimeret. Quamobrem profectis aureliā ducibus: & cauſa diligenter agitata: Carolū gheldriæ iulliaci ducis inſignibus abſtinere pronunciat. Oppido vero arcklens iulliacum cędere: & illud carolo reſtituere decernit. Vſuſq; digna rege munificentia quattuor millibus nūmū aureorum iulliacū donat/conſtituta inſuper in annos ſingulos penſione. Comitabātur iulliacum ducem cum plurimi tum viri illuſtres Philippus de vernebergh. Guillelmus de Waldech comites. Guillelmus de renenbergh baro inſignis. Dñs ioannes nagel eccleſiæ monaſterieñ. canonicus & diui ioannis oſnaburgeñ. prępoſitus. Crato de mylendūck eques auratus. Ioannes palant de Wildenbergh dñs. Robertus plettenbergh Godefridus hanſſeler iuuenis generoſus. quem ſuorū aulicorum numero rex aſcripſit. Reliquis vel pulchro munere vel annua penſione honeſtatis.

¶ Comparata hoc pacto inter duces amicitia rex lochias ꝓfectus eſt/Carolus gheldrius molinū: iulliacus pariſios petit. Vbi dū honoris cauſa regium ſenatum ingreſſus conſedit Ioannes couardus primarius pręſes in mercatorū præpoſitū ſcabinoſq; de quibus ſupra a nobis dictum eſt ſententiā tulit. Pecunia em̄ prout quiuis eorū negligentius magiſtratū geſſerat mulctatus eſt/omneſq; officio amoti: ita vt inquilinorum qui pontē incolebant incōmodum & iacturā (damni ęſtimatione pręhabita) compenſarent. in reliquos qui extra ordinem erant & ſupra aliquot annos ſcabinatui præfuerant ꝙ iminenti iam diu ruinę non occurriſſent pœna indicta eſt q̄nto idus ianuarii. Anno chriſtianę religionis. M.cccc. nonageſimonono.

¶ Peroratio.

HEc ſunt quę ex ingenti francorum annalium aceruo delecta ad compendium deduxi: ducentorū ſupra mille annorū curricula complexus. Legat piꝰ lector cui hęc forte conuenient. Sin minus: iuſtis ſaltem gaguini in rempublicam laboribus non detrahat.

¶ FINIS.

¶ P. Fauſti andrelini foroliuienſis poetæ laureati ac regii in ampliſſimo gymnaſio Pariſieſi oratoriam ac poeticam artem profitentis in gallicas hyſtorias ab eruditiſſimo Roberto gaguino editas Carmen.

Vt nitidos totum radios diffundit in orbem
¶ Cum titan puro ſplendidus axe micat:
Hyſtoriis ſic galla tuis monumenta relucent
¶ Exculte ac breuibus clare Roberte ſonis.
Grandia milleno quis tędia voluerit anno
¶ Quę rudis immenſo codice maſſa parit:
Gallia q̄ debet regalibus inclyta geſtis
¶ Tam debent ſcriptis regia geſta tuis.

¶ Herasmus Rotterdammus Roberto Gaguino viro vndecūqꝫ doctiſſimo Salutem dicit.

QVod francorum regum principumqꝫ res geſtas: idonei ſcriptoris deſiderio: hactenus in tenebris prope ſepultas pedeſtri hyſtoria in lucem efferre atqꝫ immortalitati conſecrare inſtitueris Roberte gaguine: pręcipuū galliçe academię decus: non poſſum equidem iſtum tuum laborem non magnopere probare. Sumpſiſti enim (immo potius ſuſcepiſti) munus (mea ſententia) pulcherrimum: & cum omnibus latinarum litterarum ſtudioſis: incredibili voluptati futurum: tum vero gallię tuę ſplendidum imprimis. magnificum ac (vt ita dixerim) triūphale: deniqꝫ tua doctrina: tua eloquētia: tua pietate digniſſimum. Neqꝫ enim vlla te alia cauſa (quandoquidem neqꝫ quęſtus neqꝫ glorię vel leuis vnq̄ tibi habita ratio eſt) ad iſtud negocii capeſſendum: prouocatum eſſe facile crediderim: q̄ ſingulari in patriam pietate: quam et tu: & optimus quiſqꝫ ſemper fecit maximi. Dolebat nimirum tibi (quod ego quoqꝫ mecum interdum mirari ſoleo) gallorum virtuti gloriam tam maligne reſpondere: & qui olim cum italis factis ſępe contenderint: nunc etiam præceſſerint: eos tamē ob hyſtorici pœnuriam: opinione ac fama tam longo interuallo conſequi. Dabunt itali mihi veniam: ſi nobis idem videtur: quod franciſcum philelfum italum natum non puduit fateri. Extat enim illius ad carolum regē octaui (opinor) auum epiſtola: in qua pręter multas laudes: quibus frāciæ regnum proſequitur: illud quoqꝫ ingenue fatetur. Romanos quidem olim pacis belliqꝫ artibus: longe omnium ampliſſimum ſibi peperiſſe imperium: pręterea non ſegnius ingeniis: q̄ prius fecerant armis: cum gręcis contendiſſe: verum antiquā illam imperii gloriam: factionibus ac ſtudiis prauis: in deterius prolapſam eſſe. Contra vero francię regnum: prudentia regum: principum fide: ciuium concordia: eouſqꝫ creuiſſe: vt iam facile cum quouis alio chriſtiani orbis imperio poſſit contendere/ vel opibus/ vel imperii finibus/ vel rerum geſtarum magnitudine/ vel regum nobilitate: quos plurimos habuiſſe cōſtat: non fortiſſimos modo: verūetiam pientiſſimos. Quapropter in hoc regno: non iniuria: ſenatus chriſtianus contra turcorum violētiam potiſſimum atqꝫ vnicū pręſidiū ſibi collocaſſe videtur. Sed tamen vnū quiddā adhuc tanti iperii maieſtas deſiderare videbatur. Cętera vel par vel nō inferior: Liuio atqꝫ Saluſtio vincebat adhuc italia. Nā (vt ſcite cecinit Horatiꝰ) regū ducūqꝫ bene geſta:

quantūuis alioquin pręclara:aut intermoriantur: aut obſcurentur ætate neceſſum eſt:niſi hyſtorici eloquentis opera litteris(vnicis rerum cuſtodibus) cōmendentur: perinde gloria apud poſteros valitura: atqꝫ is qui ſcripſit ingenio valuerit. Hāc tu ſupremam prouinciam:diſertiſſime gaguine:tanq̄ fatis tibi ſeruatam:velut alter Scipio ſummo omnium applauſu ſuſcepiſti:difficillimam plane atqꝫ immenſi negocii: ſed tamen roberto prorſus aptiſſimam. Qui ita credam rogas? Cum multis de cauſis:tum duabus potiſſimum ita mihi videtur. Duo ſunt enim præcipua: quæ in hyſtorico probato queri ſolēt. Nempe fides & eruditio. Nam vt ſcriptoris leuitas:veris quoqꝫ nonnunq̄ fidem abrogat: ita & grauitas hyſtoriographi priuata auctoritate rebus ipſis fiduciam quādam addere ſolet. Vt item narratoris imperitia(vt fidē faciat quod ne ipſum quidem poteſt)tamē res plęrūqꝫ per ſe ſatis illuſtres obſcurat: imminuit:deturpat:ita docti ſcriptoris ingenium: obſcura illuſtrat:humilia eleuat: ſplendidis lucem quandam ac decus apponit. Quoniam vero & fides & eruditio: vtraqꝫ tanta in te ſunt quanta in alio nemine: nemo profecto fuit iſti muneri aptior vel iſtud muneris nemini fuit aptius:q̄ tibi vni:qui poſſes: & pro ſingulari tua grauitate fidem facere: & pro non vulgari eloquentia rem adornare. Iam facile ſuſpicor humaniſſime gaguine te ſubiraſci Heraſmo tuo: qui laudū tuarum vel tantillū auſim attingere. Neqꝫ enim me clam eſt: q̄ modeſto/q̄ pudēti(ne dicā putidulo)ſis ingenio pręditus:quippe qui amicā etiam laudatiūculam multo moleſtiꝰ ferre ſoleas: q̄ quiſpiā alius cōuicium ferat. Sed obſecro te:dato hāc veniam meo in te amori: vt quę paſſim oēs prędicant:fas ſit etiam amico meminiſſe. Cui enim tuorū:incredibilis vitę tuę:morūqꝫ integritas:innocētia:grauitas: nō eſt ſpectatiſſima? Vbi gētium nō prędicata? Adeo vt nō modo de ſcriptis: ſed ne de dictis quidē gaguini vlla poſſit incidere ſuſpicio vanitatis. Adde ꝙ cū omēs norint: te francos reges tuo merito ſemper feciſſe plurimi: ſeriis in rebus opera tua perſępe vſos. te regiis arcanis conſiliiſqꝫ ſępenumero accitū. te regio nomine. cū apud diuerſas gentes:tum apud italos crebra legatione functū eſſe: facile coniiciunt. te vnum gallorū geſta: & priſca curioſius relegiſſe: & recētiora exploratius veſtigaſſe. De eruditione porro tua quid ego cōmemorem? Ipſa(quod aiunt)abūde ſe prędicat. Teſtis abūde eſt hoc celebratiſſimum gymnaſiū vrbis pariſię: cuius tu florētiſſima alioquin ſtudia primus latinarū litterarū opibus decoraſti:pulcherrimoqꝫ incremento eloquētię:quā vnam adhuc deſiderare videbantur adauxiſti. Ipſa teſtis eſt italia:quę te ſępenumero maximis de rebus grauiſſime diſſerentē audiuit:nō ſine ſtupore:immo fortaſſis nō ſine dolore: ꝙ(vt de Cicerone dixit appollonius)eloquētię laudem quā vnam adhuc ſibi propriam habuiſſet:videret per te gallię cōmunem fieri. Teſtes ſunt litteratiſſimi quiqꝫ noſtrę memoriæ ſcriptores:qui certatim vno ore om̄s:tuū ingeniū prædicant:efferuntqꝫ. Quorum nulla prope pagina eſt:quæ ſibi gaguini nomē nō habeat. Teſtes deniqꝫ ſunt:vel locupletiſſimi: pręſul ampliſſime: tui libri qui iam per orbē diſſeminati. paſſim ſumma cū ſtudioſorū voluptate lectitātur. In quibus oībus tametſi vel oratione ſoluta vel carmine:nō eruditis ſolū:verū etiā curioſis auribus abūde ſatiſfacias:in iſto tn̄ ſcripti genere.i.in hiſtoria(ſi quid vltra crepidā ſutori permittis)ſingularē quendā ac mirificū artificē præſtare videris:atqꝫ in cęteris quidē plurimos in hiſtoria teipſum ſuperaſſe. Tanta eſt ſermonis puritas:elegātia Saluſtiana:fœlicitas Liuiana:ſumma luculētia:varietas iucūdiſſima:in cōſiliorū:rationū:tēporū: cōmoditatis. dignitatis:ac cęterorū id genus. quę doctum hiſtoricū arguunt: obſeruatione ſingulare artificium. Tanta eſt narrationis viuacitas vt res geri non narrari videatur. Neq; vero deeſt dulcis quędaʒ breuitas: quę hyſtoricis: vt rara ita gratiſſima lectoribus eſt. Nam bone deus q̃ vaſtam rerũ ſyluã: q̃ breui volumine: q̃ abſolute cõplecteris: & prolixe breuis & breuiter ꝓlixus? Cui igitur non pręclare cuʒ gallicis rebus actum videatur: cui talis pręco contigerit? Alexander ille magnus: Cũ ad Achillis ſepulchrum perueniſſet. O te fortunatum (inquit) Achille: qui Homerum tantũ poetam laudum tuarũ pręconem ſortitus ſis. Et quis franciam quoq; non fortunatiſſimam cenſeat: quę Robertum ſuarum lauduʒ preconẽ optimum nacta ſit? Quid illi ſuperum benignitate pręſtari potuit/pulchrius/magnificentius/diuinius? Nichil ꝓfecto neq; tu gaguine doctiſſime. inſignem tuam erga patriã pietatem grauiore prorſus argumento potuiſti declarare. Quę tametſi antea quoq; plurimũ tibi deberet vt quã latinis mercibus primus ditaſſes. hoc tñ inęſtimabili beneficio adeo deuinxiſti. vt quantãuis habeat: pareʒ tamen nunq̃ ſit gratiã habitura. Quę em̃ ſtatua qui tituli: quod monimentũ valeat iſtius beneficii magnitudini reſpõdere? Priſci illi maiores ſuos qui vel imperium paraſſent. vel auxiſſent rempublicã: vel aliter de patria benemeriti eſſent. ſolebant diuinis afficere honoribus: titulis in ęs inciſis honorare: ſtatuis donare aureis. Atqui longe pręſtantius eſt: maiorũ gloriam ab ortu ad occaſuʒ vſq; protendiſſe: q̃ agroruʒ limites extendere. Minus eſt ſaxea mœnia: ędeſq; vrbanas ab incendio tueri: q̃ optimorũ regum ac ciuium gloriam ab inuidis obliuionibus (ſic em̃ appellat Horatius) & interitu vindicaſſe. Non paulo magnificentius mihi videtur patriam optimis litteris auxiſſe/locupletaſſe/decoraſſe/q̃ ſpoliis: q̃ exuuiis/q̃ cęris/q̃ id genus monimẽtis phaleraſſe. Nullę enim tabulę: nullę cerę: nulla numiſmata: nullę ſtatuę: nullę piramides: neq; clarius indicant: neq; fidelius cuſtodiunt regum gloriam: q̃ hominis eloquẽtis litteræ. Poſthac gallorum gloria/ quę hucuſq; tanq̃ anguſtiis incluſa delituit: fulminis inſtar emicabit: & gallo quideʒ cãtore. ſed (quod pulchrius eſt) romana tuba decantata omniũ regionuʒ aures perſonabit. Omnibꝰ illa terris. vrbibus. gymnaſiis. legetur. celebrabitur. cãtabitur. nec gaguini beneficio vnq̃ interire nouerit: imo cum ętate vſq; ſuccreſcet. Amplectere igitur O francia immortale laudum tuarum monimentum Robertum gaguinum alũnum tuum imortalitatis tuę vindicem. ama. cole. venerare. Nos certe & quibuſcunq; egregia ſtudia cordi ſunt: te pręſul ampliſſime non amare non poterimus: ꝑ quem id quod in litteraria ſupellectile pręſtantiſſimum habeamus: hoc eſt hiſtoriã adauctum eſſe conſpicimus. Vale decus litterarum & meum.

¶ Ad Robertum gaguinũ ordinis ſanctę trinitatis miniſtrum generalẽ. Cornelii Girardi goudenſis Hieronymianæ vallis Canonici regularis Epiſtola in laudem cõpendii eiuſdem quod de gallię rebus accuratiſſime ędidit.

LEgi tuum in hiſtorias galliæ cõpendium optime pater Roberte gaguine opus meo iudicio: qđ vt tibi non imerito apud poſteros immortalitatis nomẽ afferat: ita & ſingulis e ſua dignitate quũ rerũ geſtarũ noticiã: tũ militię peritiam copioſiſſime ſubminiſtret. Nihil in eo legi/quod vel expreſſius vel luculentius dici potuit: & qđ vel oiꝫ in hyſtoria maximi facimus: fidẽ rebus tribuis/ac oia vt conſulta vt geſta ſunt/explicas euidẽter. Nõ tuis non hoſtibus tua parcit auctoritas. ita ſingulorũ vicia & factiones/ita ſingulorũ virtutes & ſtrategemata probas: vt neqꝫ in exteros odio: neqꝫ amore in tuos flecti videare. Nulla ĩ te gratię ſuſpitio/nulla ſimultatis inuenitur: quo minus q̃ rei veritas poſtulabat dicere p̄ſumpſeris nihil. O aim integerrimũ. O pectus veri tenaciſſimũ. O virũ ęquitatis obſeruantiſſimũ/qui perinde turpia atqꝫ pręclara oim facinora/& deprimit & extollit: vt neſcias vtrũ in ciues an hoſtes ꝓpẽſior habeatur. Naꝫ in omni hiſtoriographo nihil vnq̃ magnificentius/nihil illuſtrius/nihil deniqꝫ laudabilius quęri poteſt/q̃ vt nullo amore nulloqꝫ odio a vero deflectatur. Id em̃ vel vnũ oim eſt: in quo palmariaꝫ ſibi criſpus ſaluſtius nauauit operã/q & teſte liuio & noſtro aurelio/iccirco celebrior: ꝙ cęteris rerũ ſcriptoribus verior æſtimetur. Vt em̃ nihil falſi ſcriptor fidelis intermiſcere debet: ita etiã nihil veri qđ nõ dicat p̄termittere. Hęc em̃ ſunt veluti duo candelabra qbus ois hiſtoria neceſſario illuſtretur. Quę vbi deeſſe ꝯtinget: nihil qđ non fumo & caligine plenuꝫ ſit repies. Hę ſunt p̄terea duę colũnę q̃ tẽpli porticum ſuſtentabãt. Hiſtoriã equidẽ meo iudicio nõ ab re tẽpli porticuꝫ dixerim/q̃ oibus nobis ad diuinarũ rerũ archana tanq̃ ductrix & magiſtra introitũ patefacit. Tu aũt optime pater: & oim litterarũ facile princeps Roberte gaguine/nõ ſolũ hęc q̃ p̄diximus: verũ etiã q̃ ex vſu hyſtorię eẽ Marcus anthonius in ſecũdo de oratore libro p̄cipit tã mirabili artificio obſeruaſti oia: vt nõ parũ ad Thucydidis & ingeniũ & laudem acceſſeris. Et quid dicã? Tã creber es rerũ frequẽtia: tã verbis aptus & ſententiis vt quũ in multis tuarũ editionũ opibus plurimos: tuꝫ in hoc tuo cõpendio: teipſuꝫ viciſſe videaris. Nũc em̃ in eo militũ ſelectus/nũc expeditorũ cõgreſſus ita deſcribis & inculcas: vt cũ rebus ſudare ſentẽtias prudẽs lector ĩueniat. Ita ante oculos ponis oia: vt nõ legere hyſtoriã: ſed pugnantiũ turmis intereſſe me credam. Poſtremo qđ nõ minime demiratꝰ ſuꝫ: vbi opportune habita occaſiõe ſiue de cymbris & burgũdis. ſiue de religione & eccleſię cerimoniis: qd externaruꝫ rerũ affers: tã artificioſe excurris. vt tñ inceptę narrationis textũ nõ ꝯfundas/neqꝫ aliquo modo abiiciẽda fuiſſe: ſed eodẽ ꝓpe modũ glomere pẽdentia & filo ꝓfuſa videanť. Et vt vno verbo cõplectar vniuerſa/ita rebus temporũ ordinẽ/locorũqꝫ & perſonarũ deſcriptioneꝫ: ita verbis dicẽdi genus modo fuſuꝫ modo collectũ/ſed nõ ſine mirifica ſuauitate accõmodas: vt nihil ſit qđ legentẽ nõ ſumme delectet: & tuã ingenii facilitatẽ: incredibilemqꝫ memoriã: oibus prędicet & oñdat. Parcius te laudo cãdidiſſime pater q̃ dignus ſis. tum ꝙ primarias tuę laudis partes/meus heraſmus: illo ſuo facundiſſimo ore occupauit: tum ꝙ tuis ex litteris (quę tua modeſtia eſt) tuarum laudum: te impatiẽtiſſimum eſſe intelligam. Scribo tamen hęc (q̃tulacunqꝫ ſint) ne amici mei aut euꝫ me eſſe garriant qui vere iudicare non poſſim/aut certe adeo malignum vt laudare non velim.

Vale.

¶ In laudem operis Epigramma Cornelii Girardi. In quo ipſum librum quid in ſe contineat/& de fide rerum quid ꝓmittat loquentem introducit.

¶ Ad lectorem Liber in perſona cornelii canonici regularis.

Noſſe cupis lector quo Gallia creuerit ortu
¶ Et quibus ad ſummum eſt regibus aucta gradum:
Quis domini cultum/quis cœperit oppida muris
¶ Cingere/& eccleſias rite dicare ſacras:
Quid pax accumulet quid martius excoquat horror:
¶ Et quibus hic cœpta eſt relligio ipſa viris:
Me lege:me placido complectere mentis amore
¶ Nam cano liligeri fortia geſta troni.
Olim qua Tacitus placuit/breuitate vigemus
¶ Atqꝫ Titi nobis iam prope ſplendor adeſt
Qua cunctos ſuperat Criſpus/recitatio veri
¶ Aſſidua/& rerum ſtat mihi plena fides.
Nil ego prætereo/nulli mea pagina parcit.
¶ Sit meus/aut hoſtis nil metuo omne loqui.
Eloquor intrepidus/quę vero conſona vidi:
¶ Iuſticię & fidei nil mea charta negat.
Forte nigra excandens(quod non probo)bile tyranne
¶ Vulcani iubeas me penetrare focos.
Seu mergi vitreas me Deucalionis in vndas
¶ Exilium ve pati/plus tibi(crede)noces.
Mox alium qui me genuit dabit ecce Robertus
¶ Qui cum lacte olim/non niſi vera bibit.
Quinetiam vaſto tanta eſt mihi copia in orbe
¶ Vt metuam ipſe tuas nil(miſerande)minas.
si mala te cruciant ſęuę contagia mentis:
¶ Quę noto/non ego te ſed tua culpa premit.
Hęc tibi me lector voluit Cornelius ipſe
¶ Dicere voce data.qui mihi totus auet
Qui non blandiri qui me intus & in cute nouit
¶ Cui nihil eſt vero gratius atqꝫ fide.
Hic mihi ſignifero pręcepit honore reuiſam
¶ Marte olim rutilos orbis & vrbis auos.
Non locus eſt inquit/quem non tua geſta decorent
¶ Te nouit Latium/Rheblata/Pindus/Arabs
Anglia te celebrat ſcotus/Brito/dalmata/iberus
¶ Te Belgę & Phriſii:Te qꝫ ſicamber amat.
Te cymbri/Octauii/te Sueui/teqꝫ Turingi
¶ Francones/Hubii/Parthenopeqꝫ colunt.
Perge igitur fœlix/& te duce Gallia vbiqꝫ
¶ Fulminet/ac nomen tollat in aſtra ſuum.

FINIS.

Iodoci Badii Aſcenſii de pręſtantia gallorum
Et auctoris huius vtiliſſimi compendii Carmen.

Acria męonio tot prælia digna cothurno:
Totqꝫ cothurnati numeris referenda maronis:
Gallica fœlici depleuit marte iuuentus.
Nullaqꝫ principibus tam formidata togatis
Gens capitolinas totiens obſederat arces:
Vnde auro pelli poterat nō viribus vllis.
Scilicet inſomnis norat perducere noctes:
Atqꝫ aſſueta malo: patienſqꝫ algoris & ęſtus
Prima per ymbriferas ſeſe traduxerat alpes.
Protinus & parthos bello domitura feroces
Subqꝫ iugum graios victrix miſſura ſuperbos:
Vnde gerit mixtum nunc gallogręcia nomen.
Nec tamen antiqua ſuperis deuinctius vllum
Relligione genus: nullum obſeruantius ęqui:
Nullumqꝫ excultis tam præſtans moribus ortum eſt.
Sed neqꝫ ſacrorum reſeranda occulta prophanis
Aut populo fixis duxit pandenda tabellis.
Ne torpore graui iuuenum mens victa: libriſqꝫ
Freta: aſpernetur ſacros ediſcere ritus.
Nec ſua nobilibus præconia fulta triumphis:
Et clarum facinus memori mandare poetę
Geſtiit: aut docti ſcriptis concredere cadmi.
Scilicet egregie contenta egiſſe: diſerte
Dicere neglexit: donec vi martis & ęqui
Octauum inuiti Carlum coluere latini:
Parthenopeqꝫ ſuum dñm agnouiſſe coacta eſt.
Teqꝫ decus noſtrum pulſo Lodoice tyranno/
Inſubres verum dominumqꝫ ducemqꝫ ſalutant.
Nunc ſiquidem altiſonę tua fortia geſta camœnę
Certatim ad ſuperos tollunt: vnde aurea Fauſti
Exoritur veterum nulli ceſſura poeſis.
Quin adeo noſtri nitor indelebilis ęui
Primus ab italia linguam tranſferre latinam
Fœlix: Robertus tua ſtēmata clara gaguinus
A proauis atauiſqꝫ trahit: prolemqꝫ per omnem
Ingreditur: totam referens ab origine gentem
Et quas quiſqꝫ vrbes curuo ſignauit aratro:
Et quibus auſpicibus gallorum gloria creuit.
Proinde decus regum preclaris annue cœptis
Et patere in toto reſonent te pulpita mundo.

FINIS.

Eiuſdem Aſcenſii de inſignibus Franciæ in hoc opere perḡgraphice ſuo quibuſqꝫ loco recenſitis epigramma.

DIra canant alii ſęuorum inſignia regum:
Exuuiaſqꝫ ducum/quos mars depreſſit iniquus.
Sint aliis aquilæ fuſi monumenta cruoris:
Informes vrſi:prædatoreſqꝫ leones
Ornamenta/ferant radiantibus vndiqꝫ flammis
Et thetidi & veneri/vulcania lapſa/per auras
Arma:numęqꝫ pio demiſſum ancile/togatis
Geſtamen ſaliis.at nobis cœlica dona
Et pia Francorum placeant inſignia regum.
Aurea cœleſti primum ſuffulta colore
Lilia/cæſareis olim iam credita ceruis.
Auriflamma dehinc/veterum victoria regum.
Tum ſacrum nitidis allatum chriſma columbis:
Totqꝫ ſaluriferi monumenta ſalubria chriſti
Crux.cuſpis.claui.tunica inconſuta:corona:
Hæc tua diuorum genitrix ſunt francia dona.
Adde duces bello formidatoſqꝫ pelaſgis
Italiciſqꝫ equites:ſimul & pulcherrima rerum
Ornamenta/viros omni virtute cluentes.
Iuſticia in primis:quę cœlo egreſſa perennem
Parrhiſio ſedem poſuit manſura ſenatu.
Docta vbi cecropias exercet pallade mentes
Theologia nitens fidei ſplendore probatæ.
Atqꝫ vbi diuini nitet obſeruatio cultus.
Nec dubitem gnauos ſolerti mente colonos
Mollibus aſſyriis arabiſqʒ/& pinguibus vmbris
Anteruliſſe:quibus grandi eſt induſtria gazę
Et mucro decori ſiquando in bella citantur.
Adde alia egregiæ ſexcenta inſignia laudis:
Quę bonus exculto Gaguinus codice nobis
Edidit:hiſtorię princeps & gloria Francæ.

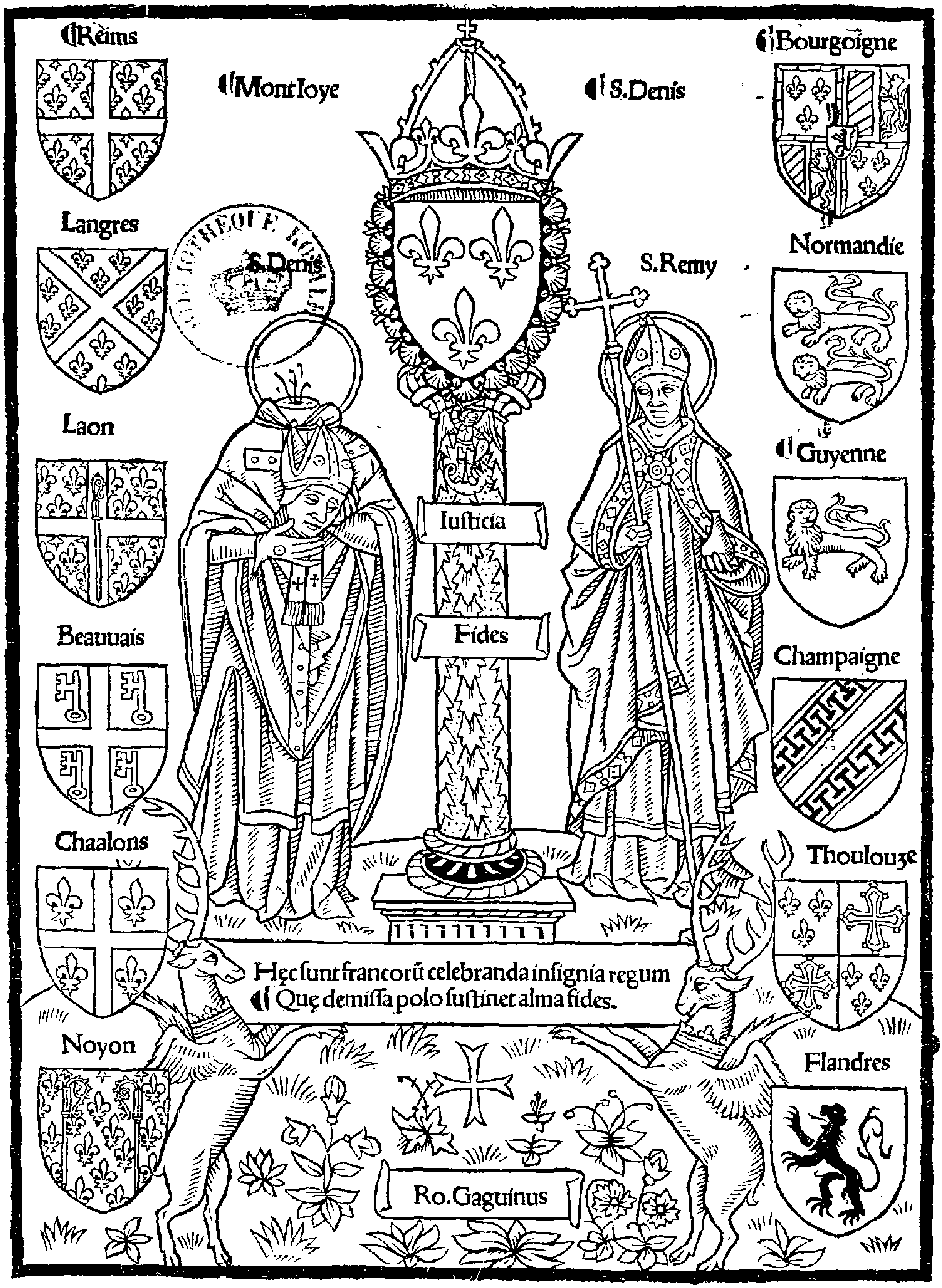
Reims
Mont Ioye
S.Denis
Bourgoigne
Langres
S.Denis
S.Remy
Normandie
Laon
Guyenne
Iuſticia
Fides
Beauuais
Champaigne
Chaalons
Thoulouze
Hęc ſunt francorū celebranda inſignia regum
Quę demiſſa polo ſuſtinet alma fides.
Noyon
Flandres
Ro.Gaguinus

BIBLIOTHEQUE ROYALE

¶ Iodoci Badii Aſcenſii de operis huius acceſſione atqꝫ augmento Ad lectorē: cui ſalutē dicit: Carmen.

Candide ne dubites iuſta ęra reponere lector/
¶ Cultius ac multo ditius exit opus.
Acceſſere etenim/quas gallia poſſidet/vrbes:
¶ Cunctaqꝫ gallorum ſub ditione loca.
Flandrorum comites primęua ab origine ducti:
¶ Atqꝫ alia in propriis plurima iuncta locis.
Vndecimuſqꝫ liber triſti cū funere Carli
¶ Octaui: & toto funeris officio.
Mœſtaqꝫ Parrhiſiis magni diſruptio pontis:
¶ Aduentuſqꝫ ducis cauſaqꝫ iulliaci.
Quinadeo regum clariſſima geſta duorum:
¶ Quorum marte/potens itala terra/ruit.
Ergo agedum reducem lodoicum gallia regeȝ
¶ Victorem inſubris conſpice lęta ſoli.
Conſpice cenſoreȝ ſpecimenqꝫ lutecia morum:
¶ Et normanne tui perlege iura fori.

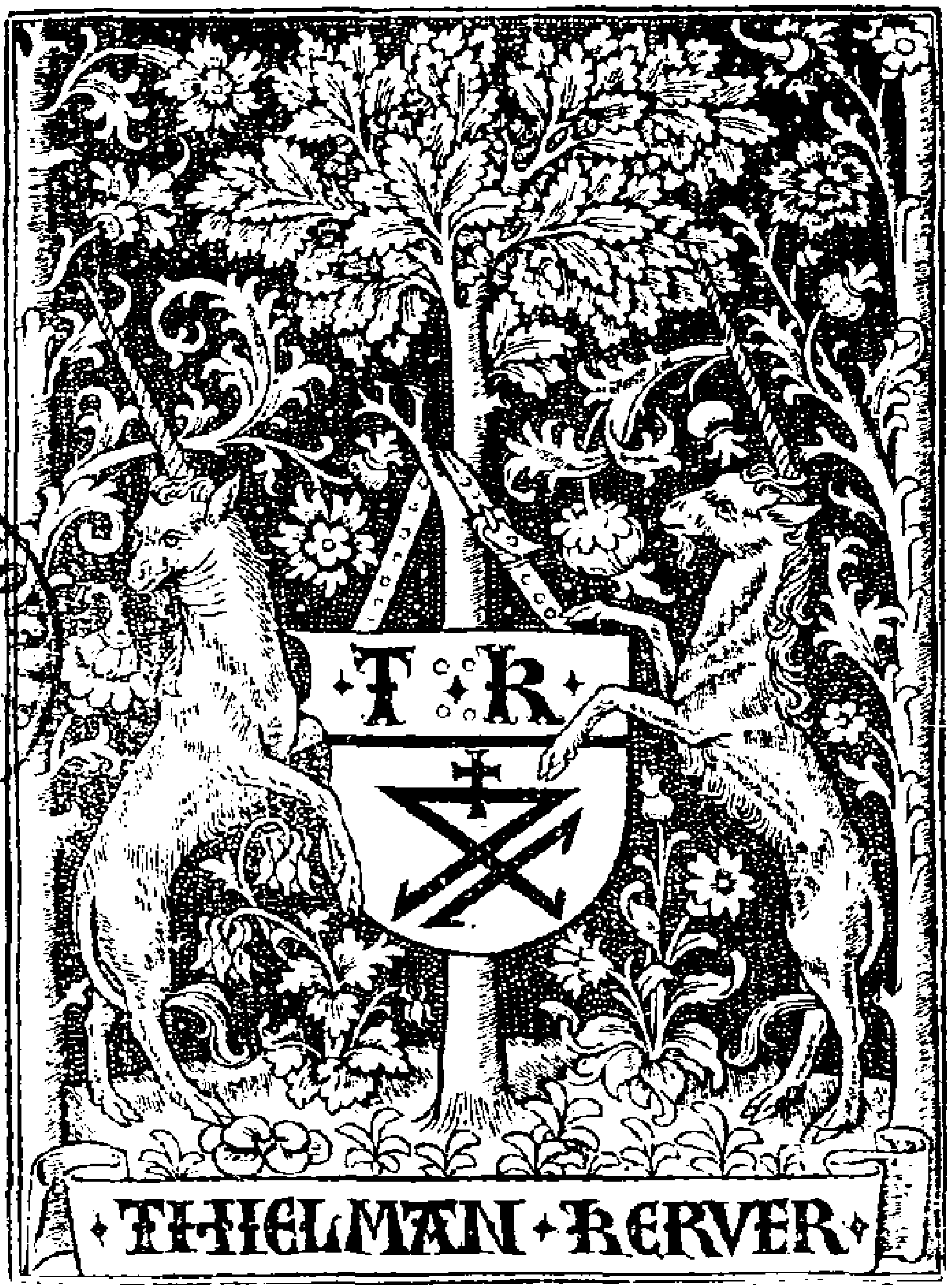

¶ Pręclariſſimū hoc de francorum geſtis cōpendiū multis notatu digniſſimorum additionibus libriqꝫ vnius acceſſione locupletatū: & non ſegni accuratione a mendis terſuȝ: Impreſſit diligens ac ꝑitus chalcographus Thielmānus keruer in indyto parriſiorū gymnaſio impēſis optimorū bibliopolarum Durandi gerlerii & Ioānis parui. Anno grę quē iubileuȝ vocāt a natali chriſtiano. M. quingēteſimo. Ad idus ianurias. ¶ Deo gratię.

¶ Omnes cartharum cōplicationes ſunt ternę.